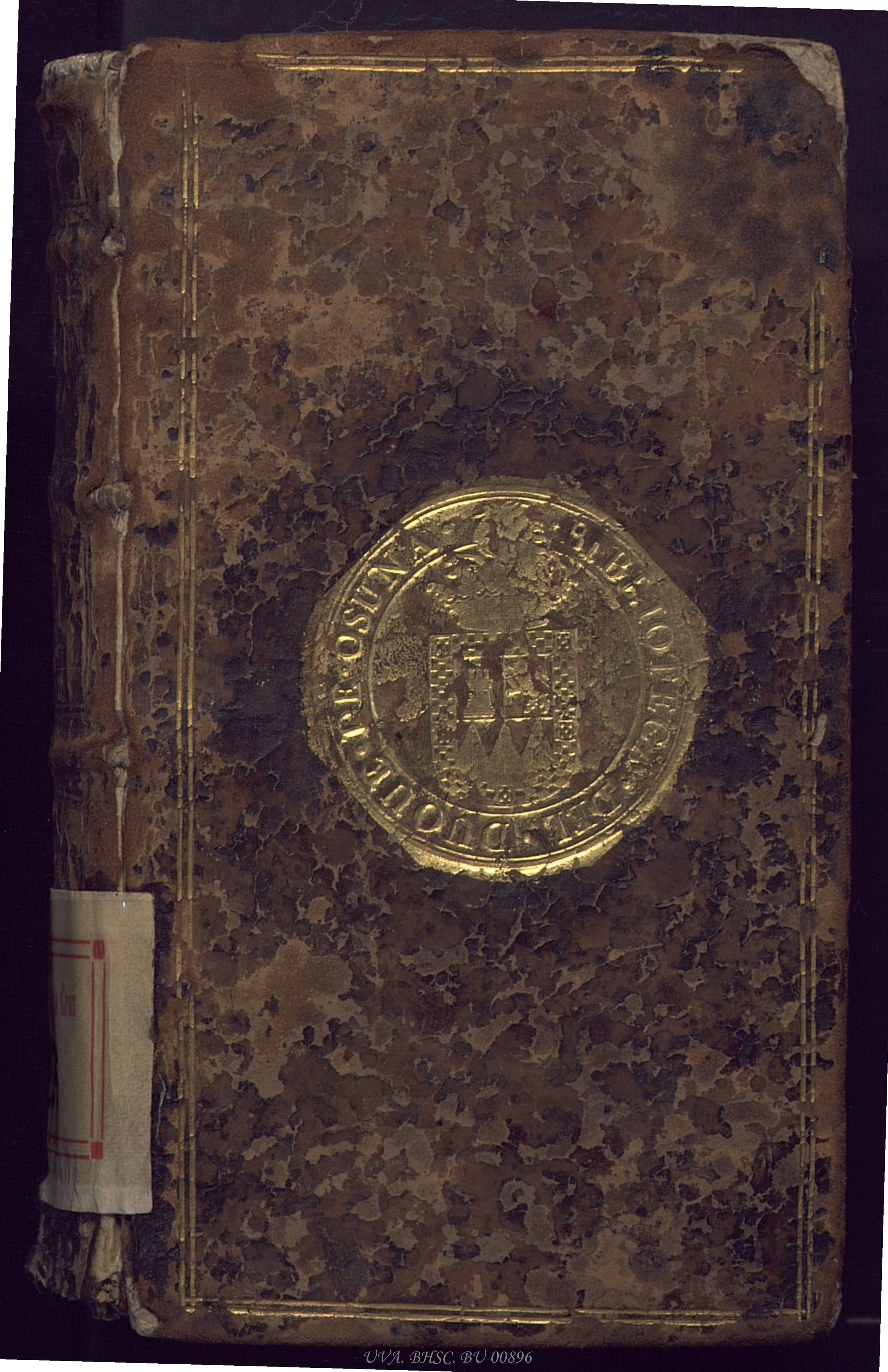

UVA. BHSC. BU 00896

Biblioteca Universitaria

Estante 21

Tabla 9

Número 1102

UVA. BHSC. BU 00896

1,0

UVA. BHSC. BU 00896

C=2=2. 61=9

58—9

12.

UVA. BHSC. BU 00896

BELGICÆ,

SIVE

Inferioris Germaniæ,

DESCRIPTIO:

Auctore

LVDOVICO GVICCIARDINO

Nobili Florentino.

EDITIO POSTREMA,

Additamentis novis & Statu Politico

regionum & urbium aucta,

Earundemque iconismis illustrata.

AMSTERDAMI,

Apud GVILIELMVM BLAEV.

CIↃ IↃ C XXXV.

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

Index Tabularum & Vrbium.

Partis primæ.

Germania inferior. *pag.* 1
Gallia Belgica. 2

Partis secundæ.

Brabantia. 91
Loven. 95
Bruſſel. 109
Antwerpen. 129
's Hertoghen-boſſche. 247
Berghen op Zoom. 257
Breda. 261
Maeſtricht. 265
Limburgum. 290
Limburgh civ. 290
Mechelen. M 19
Lutzenburgum. 291
Lutzenburgh. civ. 293
Flandria. 305
Gent. 313
Oſtende. 343
Lille v. Rijſſel. 381
Douay. 385
Doornick. 389
Arteſia. 413
Atrecht. 415
Hannonia. 427
Berghen in Henegou. 429
Namurcum. 465
Namen. 467
Leodienſis Epiſcopatus. 471

Partis tertiæ.

Geldria. 3
Zutphen. 23
Hollandia. 39
Holland. Meridionalis 95
Holland. Septentrion. ibid.
Dordrecht. 97
Haerlem. 99
Delft. 103
Leyden. 107
Amſterdam. 111
Der Gou. 113
Enckhuyſen. 119
Hoorn. 121
Alckmaer. 122
Rotterdam. 129
's Graven Haghe. 135
Arx Britannica. 141
Zijpe. ibid.
Zeelandia. 163
Middelburgh. 175
Vltrajectum. 193
Wtrecht. ibid.
Tranſiſalania. 213
Friſia. 225
Leeuwarden. 249

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

Typographus Lectori.

DAmus hic Lector benevole Guicciardini Belgicam, cum regionum oppidorumque iconibus : sed in tres partes distinctam. Prior, generalem omnium Belgicæ regionum descriptionem complectitur. Secunda quicquid Hispaniarum regis paret imperio. Tertia, quod Belgicæ Fœderatæ Ordinibus. Ratio hujus divisionis est, ut melius appareat magna rerum vicissitudo, quæ post Guicciardini tempora hisce regionibus accidit, tum etiam quid de nobilissima hac Europæ parte judicandum sit : cujus exiguus angulus, Hollandia nimirum & Zelandia, tot jam annos tantum negotii Monarchæ potentissimo facessit. Addidimus ex probatis auctoribus, quæ ad majorem Belgicæ intelligentiam spectare videbantur, sed charactere diverso, ut confusio vitaretur, & auctori sua maneret integritas. Forma vero & typis minoribus,

eoque

UVA. BHSC. BU 00896

eoque modo opus hoc excudimus, ut duobus voluminibus compingi & sic vel simul vel seperatim ab itinerante aut ambulante non molestè circumferri possit. Vale, utere, laboremque nostrum benignè prosequere. Amsterdami, Kalendis Aprilis cIↃ IↃ c xxxv.

UVA. BHSC. BU 00896

22 23 24 25 26 SEPT. 27 28 29 30 31

53 52 51 50

OCCIDENS ORIENS

OCEANUS

PARS OCCIDENTALIS GERMANIÆ

ANGLI

GERMANI

CUS

Cromer
Norwich
Iarmouth
Lestoff
Walderswick
Ipswich
Sudburie
Holesey
Sylesewel
Colchester
Walton
Maldon
Canterbury
Lyd
Dover
Cales
Sandwich
Oostende
Nieuport
Duynkerck
Grevelingen
Bologne
Monstreul
Diepe
Arien
Lille
S. Omar
Iperen
Brugge
Sluys
Hulst
Ghendt
Meche
Brusse
Cortryck
Quidenarde
Dornick
Douay
Conde
Valenchu
nes
Landrechis
Chima
Cambray
Arras
S. Paul
Pas
Bapames
Abbeville
Amiens
Paris
Chappelle
Galliæ
Der Scheilling
t'Vlie
Texel
Huysduynen
Schagen
Aleimaer
Wyck
Haerlem
Noortwyc op Zee
Hage
Briele
Sericzee
Middelburg
Hoorn
Edam
Amsterdam
Leyden
Rotterdam
Utrecht
Vianen
Dort
Breda
Bergen
Antwerpen
Liere
Balem
Aerschot
Loeven
Namur
Dinant
Maestricht
Luyck
Huy
Limburg
Aken
Gronigen
Leeuwarde
Harlingen
FRIESLANT
Staveren
Steenwijck
Lingchysen
Campen
Zwol
YSEL
Deventer
Harderwijck
Amersfort
Arnhem
Zutphen
Lochem
Doesburg
Groll
Cleve
Nieumegen
Rees
Wesel
Coesvelt
Munster
Lunen
Duysborg
Gelre
Roerenmunde
Werdt
Maeseyck
Heinsberg
Coln
Dusseldorp
Isserlon
Bon
Nideck
Arenberg
Pruime
Embden
Ten oort
Basse n
Lange Covvorden
Meppe
Hasselt
Bremen
Oldenburg
Cloppenburg
Lingen
Diepholt
Iberch
Herwerden
Holthuys
NIÆ
PARS
ARTOIS
HENEGOU
BRABANT
LUTZEMBURG
LIMBURG
Charlemont
Dielkirch
Orchiemont
Buillon
Lutzenburg
Theonville
Trier
Arenberg
Pruime
Mesieres
Miliaria Germanica communia
5 10 15 20 25

INFERIOR GERMANIA

22 23 24 25 26 MERI. 27 28 29 30 31

UVA. BHSC. BO 00896

eoque
duobu
vel fi
aut ar
poſſit
ſtrum
mi, K

UVA. BHSC. BU 00896

OMNIVM INFERIORIS GERMANIÆ REGIONVM DESCRIPTIO GENERALIS.

QVONIAM annos complures in Inferioribus hiſce Flandriæ regionibus, longè præcipuâ Galliæ Belgicæ parte, vixi, variiſque temporibus & occaſionibus plurima ibidem vidi, audivi, legi, notavi, curioſèque ac diligenter obſervavi: terram hanc tam præclaram, tantique in Europæo corpore momenti membrum eſſe comperi, ut in publicum uſum, ampliter eam ac diffuſè, & quidem eo, quo ad annum uſque milleſimum quingenteſimum & ſexageſimum exactum, reperiebatur ſtatu, formaque, deſcribere conſtituerim. atque hunc ipſum annum, gemino poſteà ſupplemento, ut in præfatione dictũ eſt, ad annum uſque ſupra ſeſqui milleſimum octõgeſimum ſeptimum, proſecutus ſum. Habeo verò mihi perſuaſum, eos, qui deſcriptionem hanc noſtram bono ſtomacho ſunt lecturi, inventuros in eâ præclaras imprimis, ac cognitu conſideratuque digniſſimas res, eaſque non exteris tantum, ſed & ipſis quoque indigenis, ob Scriptorum in hoc genere defectum, non utiles minùs, quam novas. Quocirca, omni tenuitatis meæ excuſatione prætermiſſa, gratiaque divini numinis invocata, confidenter ad rem ipſam accedam; verborumque ſelectorum, ac terſi ſtili defectum, nervoſa rerum gravitate compenſare tentabo. Ac primum quidem in genere deſcribemus, tum terræ ipſius, tum indigenarum gentium qualitates, uno pariter faſce, univerſale Principis in eoſdem complexuri imperium. Hinc progrediemur ad provinciarum ejuſdem diviſionem, quarum omnium rariores & commemoratione digniores dotes ſingillatim enumerabimus. Ordientes itaque ab ipſo nomine, quo clarius intelligatur res, paullo altius eam repetemus: dicimuſque, Iulium Cæſarem, (quem quidem præſtantiſſimum ſcriptorem, quoad ejus in hoc argumento fieri poterit, ſequendum nobis ipſi proponimus) in commenta-

UVA. BHSC. BU 00896

mentariis ſuis Galliam omnem dividere in partes tres, Belgiam ſcilicet, Celticam, & Aquitaniam. ſubjicit autem paullopoſt, contineri hanc ipſam Belgiam fluminibus Rheno, Matrona, Sequana, marique Oceano, & in ſeptemtriones & orientem ſolem ſpectare. Belgium eam nonnullis videtur dicere, qui & ipſi hac propter, ſine exactiori ulla diſquiſitione, ita nuncupant atque ſcribunt. ſed enim Cæſar peculiarem quemdam Picardiæ, veteris Belgiæ partis, locum, Latinis Bavacum, vulgariter Bavais appellatum, eo nomine afficit. quod ipſum, quo modo, quibuſque de cauſſis faciat, ſuo poſtea loco docebitur. numquam verò vel ipſe Cæſar, vel ullus omnino antiquus ſcriptor, univerſam hanc terram, vel Belgium, vel Belgicam ſubſtantive (nam quin adjectivè id alicubi fiat, non equidem eo negatum) invenietur dixiſſe. unde nos, ſingulis bene perpenſis, Belgiam eam rectè atque ordine dicimus, ac deinceps dicturi ſumus. Sciendum verò, Provincias haſce, quas Inferiores vulgò dictitant, quæque Catholici Regis imperio ſubſunt, veteris Galliæ Belgicæ propemodùm eſſe ſemiſſem: alterum ejus ſemiſſem poſſidentibus magna ex parte Gallis, in Provinciis hodie Picardiæ, Campaniæ, Normandiæque (e quibus tamen poſteriores duæ veteri Belgicæ non in totum continebantur) vocabulo vulgo co quod ex iſto ſemiſſe eſt reliquum, id Lotharingiæ, viæ Iuliacique Ducibus; Trevirorum, Moguntiaci, & Coloniæ Archiepiſcopis; Cameracenſi, ac Leodienſi Epiſcopis; aliiſque nonnullis principibus atque dynaſtis paret. Quemadmodum verò Cæſarianis temporibus (ne de remotioribus quidquam dicam) Belgia iſta belli totius ſummam ſuſtinuit, pluresque magnos & illuſtres viros, quam reliqua omnis Gallia, dedit: ita & hodie quoque melior eſt atque celebrior totius Galliæ pars. quod ipſum tribus potiſſimum argumentis conſtat. & primum quidem ab ipſius Cæſaris auctoritate duxerim. qui cùm toto fere decennio in Gallia bellum geſſerit, penitiſſime illam cognitam atque perſpectam habuiſſe putandus eſt. accedit huc & Strabonis, & aliorum quoque tum veterum, tum recentiorum ſcriptorum auctoritas. alterum argumentum, a generoſitate & præſtantia tot illuſtrium animarum, originem ſuam ad hanc Belgiam referentium, ſumitur. tertium denique a magnitudine

GALLIÆ BELGICÆ veteris accurata descriptio

amico colendo d.o P Bertio I Hondius D.t

OCEANUS BRITANNICUS.

Britanniæ Insulæ pars

Galliæ Lugdunensis pars

Το ανατολικον ακρον

Το μεσον ακρον Armamentarium

Το δυσμικον ακρον το ρηνου

Τιβουδα Scal dis Plinio

Μασα ποταμου εκβολαι

Phlardingæ

Lupia fl

Asciburgium

Novæsium

Geiduba

Ubii

Confluentes

Mosella flu

Bingium

Lemannus Lacus

Rhodanus

Fl. Sequana

Germaniæ magnæ pars Hic cæsus Varus

Tubantes Usipites

Teutaburgensis saltus

Inferior

Superior

Germania

FRISII

CHAUCI

CHERUSCI

CATTI

RARACI

ΣΗΚΑΝΟΙ

ΕΛΟΕΤΙΟΙ

ΜΕΝΑΠΙΟΙ

ΤΟΥΓΓΡΟΙ

ΝΕΡΟΥΙΟΙ

MORINI

ATREBATIOI

AMBIANOI

VERONDUI

MANDUI

CENTRONES

EBURONES

ΤΡΗΒΙΡΟΙ

ΜΕΔΙΟΜΑΤΡΙΚΕΣ

PHMOI

LOΓΓΩΝΕΣ

ΛΕΥΚΟΙ

SUBANECTI

ΟΥΕΣΣΟΝΕΣ

Silva Ardu enna

Vogesus mons

Rhenus fl

Ostiæ Rheni

Nova fl

Ιξιον ακρον

Βονωνια

Βαλαβοδουρον

Ατουακουτον

Καιλλοι

Ταρνάννα

Πισαροιακον Επινειον

Βόϊανον

Σαμαροβριγα

Ρατόμαγος

Καισαρομαγος

Σηκουάνα ποταμὸς

Δουροκοτλορον

Ανδοματυνον

Langres

Τουλλον

Διοναδουρον

Νασιον

Ιουρασσος ορος

Διδατλιον

Εκου

Αυαντικον

Νεομάγος

Μοκοντιακον

Ρουφιανα

Βορβετομαγος

Αργεντορατον

Βρευκομαγος

Ελκηβος

Αργεντουαρια

Αυγουστα

Γαννοδουρον

Φαρος Τιβηριχ

Αδουλας ορος

Βιννα

Ματλιακον

Τραιανη λεγιων

Ματtiii Iaci.

Γλωτια

Λεγιωνι

Καισαρος ξενια

Αυγουστα

Ναισμάγος

Ουιρουνιακον

Σαμαροβριγα

Βιρουνιακον

Ουιρουνιακον

Αυγουστα

Ουιρουνιακον

Αυγουστα

Ουιρουνιακον

Αυγουστα

mentarii
Belgiam
tem pau
bus Rhe
ſeptemt
nonnull
exactio
bunt. ſe
veteris
riter Ba
quo mo
docebit
nino an
gium, v
alicubi
ſe. und
ctè at
Sciend
gò dic
veteris
terum
lis, in
diæqu
non in
quod e
viæ Iu
Coloni
Epiſco
paret.
de ren
tius ſu
viros
quoqu
quod
primu
qui c
penit
putan
que
ritas
tia to
Belgi

UVA. BHSC. BU 00896

tudine rerum in eâ tum inventarum, tum & geſtarum. quæ omnia partim hodie quoque in oculos noſtros incurrunt, partim è Scriptoribus eſt haurire. & abunde inſuper, ſuis quæque deinceps locis, a nobis explicabuntur. Sunt, in hac veterum Belgia, trecenta fere & viginti oppida, muris ac mœnibus cincta. & inter ea complures pulcherrimæ urbes, quales, Lovanium, Bruxella, Antverpia, Buſcumducis, Gandavum, Brugæ, Ipræ, Mechlinia, Cameracum, Atrebatum, Tornacum, Montes, Trajectum ad Moſam, Luxemburgum, Valentianæ, Inſulæ, Caletum, Colonia, Ambianum, Fanum Sancti Quintini, Deodicum, Namurum, Rhemi, Treviri, Metis, Nancæum, Tullum, Virodunum, Argentina, Moguntiacum, Aquiſgranum, Colonia, Clivia, Iuliacum, Noviomagum, Vltrajectum, Amſtelrodamum, Middelburgum, Leovardia, Groninga, aliæque non paucæ, quarum uberior deinceps fiet mentio. quin Rhotomagum quoque, atque adeò melior ipſius Pariſiorum Lutetiæ pars, ea nimirum quæ cis Sequanam eſt, hac Belgia continentur. Sunt verò hæ urbes omnibus omnino dignitatum nominibus exornatæ, Imperiali nempe, atque Regia, Ducali, Archiepiſcopali, Epiſcopali, necnon Marchionatuum, Comitatuum, Baroniarum, aliorumque honorum & præeminentium graduum titulis. Habet inſuper idem tractus ducenta circiter & triginta oppida, non ipſa quidem muris atque mœnibus cincta, ſed pro qualitatibus ſuis ac facultatibus, muratorum (ut ſic dicam) oppidorum privilegiis & immunitatibus, quin & dignitatibus quoque gaudentia. habet ſupra duodena pagorum millia. ſcatet undique infinito & incredibili incolarum multitudine. habet complures, eoſque celebres admodum atque auguſtos fluvios, inter alios verò Rhenum, Moſam, Sequanam, Scaldim. maximas quoque & pulcherrimas ſylvas, inter quas Ardennam, quàm latè quidem is ſaltus patet, Carbonariam, Nonnam, Fagniacenſem & Sogniacenſem. ſed nec montes omnino deſunt, variorumque metallorum, & omne genus ſaxorum, ad architecturam requiſitorum, fodinæ. Haber, inter tot Illuſtriſſimos ſuos Principes, tres Sacri Romani Imperii Septemviros Electores, Trevirenſem videlicet, Moguntinum, & Colonienſem Archiepiſcopos. quamquam & Palatinus quoque Septemvir bonam hic

UVA. BHSC. BU 00896

ditionis ſuæ partem poſſidet. Habet ſeptem e duodecim Pares Franciæ, quos Poetæ noſtrates dictitant Palatinos, Normandum nimirum, Flandrum, Campanum, Rhemenſem, Laudunenſem, Bavacenſem, Picardum, & Noviodunenſem. Aquiſgrani denique conſecrantur & inaugurantur Imperatores Romani: Rhemis Francorum Reges. Adſcribitur quoque, ceu peculiari cuidam honori, huic eidem Belgiæ, multarum memorabilium rerum inventio, & in primis typographiæ, ſive artis illius præclaræ libros formulis excudendi, Moguntiaci, vel (ut aliqui volunt) Harlemi primùm repertæ. inventio ſanè tam divina, ut niſi majoribus noſtris ea defuiſſet, neque temporis diuturni injuria, neque inſcitia barbarorum hominum, nos innumerabili librorum, aliorumque venerandorum in omni diſciplinarum genere monumentorum numero, fuerit umquam privatura. Tribuitur quoque Belgiæ cùm artis ipſius Muſices inſtauratio, tum variorum muſicalium organorum inventio. currus inſuper illi militares, Latinis eſſeda nuncupati, quorum crebra apud Cæſarem mentio, a Belgis inventi ſunt. canente in Georgicis & Virgilio,

Belgica vel molli melius feret eſſeda cõllo.

Et alicubi Lucano,

Et docilis rector monſtrati Belga covini.

Videtur covinus fuiſſe currus, ejuſdem ferè cum eſſedo generis. unde ſic eam vocem linguæ Theſaurus exponit, *Covinus eſt genus vehiculi, notum non Britannis modo, ſed Belgis etiam, & Germanis.* quod ipſum clarius quoque Calepinus interpretatur, docens covinum eſſe *vehiculum Gallorum, Britannorumque, apud Belgas primum repertum.* atque ad hoc exemplum inventa poſtmodum ſunt, cum in hac ipſa Belgia, tum & aliis paſſim locis, varia curruum adfabrè ſimul & commodè exſtructorum genera. manente tamen apud iſtos prototypo. Belgia inſuper, & in ea Brugæ, olei coloribus admiſcendi rationem omnium primæ pictoribus commonſtrarunt, rem ſanè præclaram, & tabulis tantumnon in æternum conſervandis inventam. vitro præterea quo pacto colores imprimantur & incoquantur, aliaque eodem pertinentia, & ſatis nequam admiranda, Belgarum inventum eſt. & hinc ſplendida illa cùm in ædibus ſacris, tum & profanis ædificiis ornamenta. Inventrix eſt eadem Belgia & aulæorum,

UVA. BHSC. BU 00896

læorum, ſive tapetes dicendi ſunt, tam pulchrorum, tamque varie picturatorum: tùm ſubſericorum quoque, quos ſaeyen / offetten & halfoffetten vulgò appellant pannorum, item amphimallorum, & ne ad minutiora deſcendamus, varii generis atque uſus telarum. Quod verò familiam ducit, maximeque notatu dignum eſt, iidem Belgæ (ut qui frequentius multo quam cæteræ omnes nationes maria pervagantur) ea principes impoſuere ventis vocabula, quæ tranſalpinis, ut eas Itali vocant, nationibus, hodieque iiſdem planè vocibus atque terminationibus uſurpantur. quod vel ex ipſis vocabulis, propria meraque Belgarum lingua compoſitis, abunde probatur, quæ, ut omnibus ſatis nota, enumerare ſuperſedebimus. Nec tamen nauticæ pixidis inventionem (licet nonnullis id adſtruentibus) Belgis adſcripſerim. quoniam hujus rei, non admodum ſane antiquæ, nec Romanis veteribus cognitæ, certus tamen inventor non exſtat. tradit quidem nonnulla ſuper hoc inſtrumento doctus ille atque induſtrius ſcriptor Frater Leander Albertus Bononienſis: qui hoc ipſum inventum, & primum adeo magnetis in dirigendis navigationibus uſum, Amalpho adſcribit, nobiliſſimo regni Neapolitani ad mare inferum oppido, idque quantum equidem poſſum conjicere, nec enim ipſe ſatis ſe explicat, a quingentis, vel & paucioribus annis retro. utut ſit, ipſum inventum, ob inſignem ex eo ad totum genus humanum redundantem utilitatem ſimul & commoditatem, triumphali ſane corona dignum eſt. Equidem facilè patiar Belgas noſtros haberi horologiorum illorum, quæ tranſalpina vocamus, inventores: cum, præter alias rationes ab ipſis adferri ſolitas, magno & plane veriſimili argumento ſit, quod egregii ſint eorum ad quamcunque formam fabricandorum artifices, quodque frequentior in hac una Provincia eorum uſus ſit, quam in reliquo omni orbe. unde & hinc in omnes paſſim oras horologia illa exportantur.

Sed enim liquido conſtat, eam Belgiæ portionem, quæ ſub ditione Philippi Regis eſt, quamque nos ſumpſimus deſcribendam, potentiorem etiam nunc, bellicoſiorem, civilioremque & nobiliorem eſſe reliqua omni Belgia. idque duabus potiſſimum de cauſſis: altera, ob tot Imperatores, Reges, Duces, & Marchiones, quin &

UVA. BHSC. BU 00896

ipſum interdum Romanum Pontificem, alioſque cùm imaginibus tum virtutibus inclytos viros, in hiſce partibus (ut ſuis poſtea locis commemorabitur) natos: altera vero, ob tot luculentas urbes, denſiſſimoſque & incolis refertiſſimos pagos, viatoribus paſſim hic occurrentes. unde non tam amplitudine atque circuitu, quam opibus & potentia, cæteriſque qualitatibus & proprietatibus, magnis etiam regnis æquiparanda eſt. Gnarum id Carolo V Imperatori; qui propterea non animo tantum conceperat Provincias haſce in regni formam redigere, ſed idipſum quoque conceptum non ſemel in Senatu propoſuit, diſcutiendumque commiſit. ſed cum multa hic inveniret obſtacula, non ſolum (ut exiſtimant alii) propter ponderum, menſurarum, conſuetudinum, legum, ac linguæ in tam variis tamque particularibus regionibus diverſitatem: verum in primis, quod cum ſingulæ Provinciæ ſeparatim, ſuiſque prærogativis, legibus municipalibus, & antiquis privilegiis gubernentur, noluiſſent, eæ præſertim quæ majoribus gaudent immunitatibus, regio ſeſe & communi jugo ſubmittere: quod tamen ad uniendum vereque conſtituendum regnum vel in primis requiritur. Diſtinebatur præterea Imperator graviſſimis per id tempus expeditionibus. quocirca rem reliquit infectam.

Portio iſta Regis Inferiorum regionum vocabulo fere innotuit: ab humili nempe atque plano earum ad Oceanum ſitu. vocatur quoque ſynecdochice, per univerſam ferme Europam, Flandria, idque ob ejus Provinciæ potentiam atque ſplendorem: non aliter quam tot illæ terræ, quas hodie Galliarum Reges in ampliſſimo illo regno ſuo poſſident, à nobiliſſima ſui parte, Francia paſſim vocantur. quamvis ſint, qui contendant, vocabulum ipſum Flandriæ, à frequenti exterorum in ea quondam Provincia mercatorum commercio, derivatum, atque inde in omnes partes diffuſum. alii rurſus, quod hæc ipſa Flandria, ſtrictius ſumta, Gallis, Anglis, Hiſpanis, atque Italis ſit vicinior, ideoque & notior ſimul & celebrior, totam Belgiam eo nomine indigetatam perhibent. Dicitur quoque Germania, ſive Allemannia inferior: ſed extra veterum tamen limitationem. qui præter Friſiam, & alia quædam paucula, omnes haſce Provin-

UVA. BHSC. BU 00896

cias comprehendebant ſub nomine Galliæ. Verum recentioribus ita viſum eſt, & ut eximius ille Coſmographus, Gemma Friſius, alicubi ſcribit, noſtro ſæculo Inferiori Allemanniæ concenſeri obtinuit, eò quod neque lingua neque legibus & inſtitutis bona iſtorum pars à cæteris Allemannis admodum differant.

Porro prætermiſſa regionum iſtarum forma, quæ cum adeo ſit exorbitans, fieri nequit, ut ullis verbis idonea aliqua ſimilitudo ipſis applicetur, progrediemur ad deſcribendum earum ſitum & limites, referemuſque nos hac in parte ad Geographicam in ipſa ſtatim operis hujus fronte collocatam delineationem. qua mediante, non iſtarum modo Provinciarum, ſed & Belgiæ totius forma, una cum terminis ſuis atque confiniis, in compendio ſpectanda proponitur: adeo quidem, ut ex hac ipſa tabula, cum ſequentibus ſtatim verbis noſtris conjuncta, ſcopum & inſtitutum noſtrum quivis intellecturus ſit. D. Michaël Aitſingerus Auſtriacus, poſt alteram operis hujus editionem, in hiſtoria ſua Belgica, judicioſe admodum & concinne (licet argumento ſuo nonnihil indulgens) leonis huic tractui formam adſignat, aptiſſima ſimul & feliciſſima quadam alluſione. quandoquidem omnes fere hujus tractus Provinciæ, earumque inſigniores urbes, leones diverſis coloribus pictos in inſigniis ſuis oſtentant. quæ quidem inſignia unanimiter ſibi adſciverunt, cum famoſiſſimi illius Godefridi Ducis Bullionenſis tempore tam frequentes in Orientem adverſus infideles expedierunt exercitus, anno (ut quidam volunt) a Chriſto nato 1096. ut alii 1178. conferentibus ſe ad tam ſanctas expeditiones ipſo Imperatore, ac Galliarum & Angliæ Regibus, & numeroſiſſimos, tantaque majeſtate & magnanimitate dignos exercitus, ſecum una ducentibus. Sed revertor ad ſitum: dicoque, ad ſeptemtrionem proprie ſpectare Hollandiam atque Friſiam, utramque Oceano terminatam. ad meridiem Luxemburgenſis ducatus eſt, Lotharingiæ confinalis: tum & Hannonia, quam Campania Picardiaque terminant. ab ortu eſt Geldria, flumini Rheno conjuncta; & Brabantia Moſæ contermina. ab occaſu, Flandria, mari Oceano, eaque Artheſiæ parte quæ Picardiam reſpicit, clauſa. Continetur vero totus hic tractus ſeſquicirciter climate, a medio nempe ſeptimo, quod

UVA. BHSC. BU 00896

per Boryſthenem dicitur, uſque ad octavum, Ptolemæo fere inhabitabile creditum, recentioribus vero per montes Riphæos dictum, pæne completum. Longitudinem habet graduum ſeptem & ſemis, ab gradu nimirū 22 gr. 30 m. uſque ad 30. Latitudinē graduū quinque, ab initio 50 uſque ad 54 exactum. quod intervallum, computata pro climate ſemihora, horæ fere dodrantis differentiam efficit, idque in artificiali dumtaxat die, qui pro climatis ſui ratione vel augeſcere ſolet, vel minui. minimè autem, licet quidam id tradant in naturali. is enim a polo ad polum ubique ſibi æqualis eſt, & 24 horas complectitur. Non poteſt autem ob eandem formæ exorbitantiam, certum aliquod ſtatui hujus Belgiæ meditullium. nos tamen pro minus obliquo maximeque notabili loco ſumturi ſumus celeberrimam urbem Antverpiam, ſub grad. 26 minut. 42 longitud. latitud. vero 51 gr. 30 m. poſitam. unde cum altiſſime iſthic ſupra horizontem adſcendit Sol, (puta 12 Iunii) elevatur gradibus circiter ſexaginta tribus & ſemis, & horas plus minus ſedecim cum dimidia ſupra horizontem diſcoopertus eſt. quia verò, dum hemiſphærium hoc manè ingreditur, & veſpere præcedenti ſub alterum hemiſphærium occidit, diutiuſculè (ut analogicè docet ſphæra) circa horizontem moratur, fit, ut quamvis conſpici ipſe deſinat, claror tamen illius, quantus quidem epiſtolæ pernegendæ ſufficit, tanto temporis ſpatio fulgeat, ut viginti, & quod excurrit, horas dies illa dici poſſit durare. contra vero decima die Decembris, non elevatur niſi ad gradus viginti ſex cum dimidio, & horas fere ſeptem & ſemis ſupra horizontem conſpicitur. relucente tamen & ante ejus exortum, & poſt occaſum, quia perpendiculariter valdè horizontem adſcendit, atque deſcendit, nonnullo ad aliquod tempus ſplendore, licet ipſe ex oculis evanuerit.

Atque hic quidem ſitus, ſiquis recte perpendat, majori præcipuarum Europæ terrarum parti, ſane peroportunus eſt. nam ad ſeptemtrionem quod ſpectat, non niſi quinque vel ſex dierum itinere diſtat ab Dania, quicum plurima nobis intercedunt commercia. ad meridiem Franciæ Lotharingiæque perpetuo nexu adhæret. ad ortum terminatur Germania. ad occaſum vicinam habet Britanniam, in quam paucarum horarum ſpatio trajicitur.

UVA. BHSC. BU 00896

tur. eadem fere de Hibernia ratio. Norvegiæ insuper, Sueciæ, aliisque ad Septemtrionem Oceano adjacentibus terris, mediante navigatione, situs hic commodissimus: siquidem bidui intervallo ex Hollandia solvens navis, recto cursu, & valido vento in Norvegiam appulit. Hispaniæ quoque & Lusitaniæ non minus est opportunus. Olyssippone namque decem, & eo minus, dierum itinere in has oras trajiciunt: ex Hispania vero sex, octo, decem, duodecim, quindecimve dierum iter est, pro portuum, unde solvitur, qui plures, & varie sparsi sunt, ratione. Atque hinc etiam est, quod præter præstantissimam illam nostri Regis, qui Caroli V Imperatoris exemplo, hic ut plurimum (licet postea demutaverit) commoratur, duas habeamus nobis vicinas, Galliæ nimirum atque Angliæ Regum, aulas, unde commoditatis simul & utilitatis plurimum nobis provenit.

Ambitus Inferiorum Provinciarum, computatis & comprehensis omnibus huc spectantibus, nostro quidem calculo, quinctam Italiæ partem nonnihil excedit, estque mille plus minus milliarium Italicorum, vel (si ita quis malit) trecentarum & quadraginta leucarum Belgiæ. Sed priusquam pergamus, annotandum est, quo exactius capiamur, duo potissimum esse leucarum genera: alterum Flandricarum, quarum singulæ terna fere Italica milliaria continent; atque his quidem utuntur ea Flandriæ pars, quam Flamingantem indigetant, tota fere Brabantia, pars Hollandiæ, Zelandiæ, diœcesis Leodiensis, & Namurensis. In Ducatu Luxemburgensi aliquanto majores sunt. Geldricæ Luxemburgenses etiam superant. longissimæ autem sunt in Frisia, ubi instar Germanicarum, quina singulæ vel & sena milliaria continent, nonnumquam & excedunt. Alterum genus est Gallicarum, quarum singulas binis fere Italicis respondere vulgo existimant. atque his utuntur in Flandria Gallicana, in Artheſia, & majori Hannoniæ parte. Monemus præterea vix facturos nos ullam deinceps milliarium mentionem, cum eorum hic non habeatur ratio: sed nec repetituri sumus Flandricarum Gallicarumve leucarum discrimen. quod superfluum id & fastidii plenum sit. satis ergo habebimus indicare tot vel tot leucas, easque intelligi, ejus generis, quo utuntur Provinciæ, quas ordine descripturus sum. quæ cujusmodi sint,

UVA. BHSC. BU 00896

jam ante dictum est. Continentur hoc terræ tractu septemdecim illæ paulo post recensendæ Provinciæ. in quibus ducenta & octo numerantur oppida muris cincta: tum centum & quinquaginta circiter loca, quæ ob egregias suas qualitates habentur pro oppidis,& iisdem cum illis gaudent immunitatibus:& sexies mille trecenti,& quod excurrit pagi, turribus & campanis insignes, præter ignobiliores aliquot viculos. sunt præterea infinitæ tum Principis, tum aliorum quoque Toparcharum atque nobilium dynastiæ, civilem pariter & criminalem administrantes justitiam. Denique sexaginta sunt arces, valideque adversus hostiles insultus munita ditionis hujusce propugnacula. quorum suus cuique, regio nomine, peculiaris est Gubernator, & præsidiarius miles, qui pro temporum atque locorum ratione, vel minui vel augeri consuevit.

Aër ipsius terræ, licet crassior & humidior, est tamen (ut & Cæsar testatur) & salubris simul, & digestioni admodum propriùs, ac generandis cujuscunque generis rebus vel in primis idoneus. quin videtur is, omnium sane judicio, sive id accrescenti in dies habitationum & incolarum numero, aëra (ut Venetiis fit) varie purgantium, sive remotiori alicui caussæ adscribendum sit, videtur inquam, a triginta vel quadraginta annis retro, benignior multo atque clementior factus, quam superioribus paullo temporibus esse consueverit. adeo quidem, ut nisi indigenæ in victu essent immoderatiores, ac morbis correpti curam sui negligerent, futuri sint multum longævi, & pro eo quod pauci hodie ad senectutem pertingant, pauci contra acerbo fato extinguerentur. cujus rei exemplum Brabantiæ nobis Campania suppetit, ubi agro natura sterili, parce viventes ac laboribus sese defatigantes agricolæ, diutissime vivunt.

Iucunda hic valde & peramœna est æstas. quia, ut reliquas ejus qualitates omittam, calores non nimis intensi, nec muscæ culicesve naribus multum infestæ. excipio, in Zelandia, ubi ingens earum copia. rara hic sentimus tonitrua, rara fulgura, fulmina ~~vero~~ longe rarissima, sed nec terræ motus hic nimis noti, quod humiditas cœli, & soli aquis vicini humilitas id videlicet non permittant.

Longior fere ac ventosior hiems est, & Borea, Hyperbo-

UVA. BHSC. BU 00896

perborea, Euro, vel & Vulturno ſpirantibus, frigidiſſima: flantibus vero quatuor hiſce oppoſitis ventis, qui (notante & Cæſare) totum pænè anni dodrantem regnum hic poſſident, frigus in pluviam fere convertitur.

Solum ubique eſt planum, & in quo paucos admodum videas colles. montes vero etiam pauciores. niſi quod in Ducatu Luxemburgenſi, Provincia Namurenſi, & Hannoniæ aliqua parte, ſatis crebri occurrunt, ut & in tractu Leodicenſi. Eſt præterea ſolum multis in partibus ſabuloſum, ut in Flandria Flamingante quam vocant, & Brabantiæ pluribus locis. univerſim tamen (ſed pro regionis cujuſque ingenio, parcius, largius) laudabile ſimul atque fœcundum eſt, imo tritici aliarumque ſegetum alibi feraciſſimum, ut in Flandria Gallicana, Artheſia, Hannonia, Zelandia, & Leodicenſi epiſcopatu. quin & Geldria fruges ubertim gignit. Seritur vero iſtis frumentum toto fere menſe prius, quam bonæ Italiæ noſtræ parti. incipiunt enim plærique ſementem facere medio menſe Septembri, quo videlicet prius emergat granum, quam ſuperveniant grandes illi & denſiſſimi imbres, aut nonnunquam & gelu, quod præmature hic incipit, tandem admodum deſinit. ſerunt tamen & Martio menſe non exiguam tritici quantitatem. ſecale, cujus magnam hic metunt copiam, eodem fere cum tritico tempore, vel paullo ante ſolo committitur. cæteras vero fruges magna ex parte tardius aliquanto ſeminant, quam noſtrates: & avenam quidem eodem Martio, hordeum verò Aprili jam inclinante. expectantes nimirum & hic, dum tranſeant imbres, & a gelu non ſit periculum, nec propterea tamen timentes, utut tarde hæc ſeminent, ne inſano aliquo æſtu vel adurantur, vel evaneſcant. Triticum modo, ſecale, avenam, zeam, atque hordeum norunt. leguminum fere expertes, niſi quod fabas tamen habent & piſa, ac pauculas quaſdam vicias. ſaginam, milium, panicum, quod ea decutiat atque perdat ventorum vis, pæne ignorant. habent vero aliud quoddam ſeminii genus, quod boeckweyt ipſi indigitant, ejuſdem fere cum ſagina coloris & magnitudinis, ſed forma triangulari, & ſagina præſtantius. colligunt hoc ubertim in uſum jumentorum & gallinarum. ſed exigente neceſſitate fiunt ex eo cum panis, tum & cerviſia. eſt enim ejus farina tam præſtans & candida ut cum

UVA. BHSC. BU 00896

aliorum frumentorum farina eam ſæpe commiſcean[t] Maturatur verò hic ſegetum omnium fructus, pro cœli. ratione, aliquanto quam in Italia tardius, idque ſola caloris inopia. nec tamen noſtrati præterea quidquam cedit, tritici quidem adſpectu. quin alicubi etiam ſuperat. Neque vero prætermittendum eſt, terram hanc noſtra in genere leviorem eſſe & molliorem. ideoque equis fere arari, non ut apud nos bobus. niſi quod in Brabantiæ tamen Campania bobus quoque arari ſolemne eſt. quos, cum annis aliquot uſi ſunt, ſaginare, ac deinde mactare ſolent, & veſci.

Gignit inſuper tellus varia arboreorum fructuum genera, pyra præſertim, mala, pruna, ceraſa, etiam ipſi Plinio, & quidem cum laude commemorata, mora, perſica tam præcocia, quam ſerotina, juglandes, avellanas, meſpila, ac nonnullibi & caſtaneas. ſed enim iſti fructus, malis tantum & pyris, quorum innumera fere ſunt genera, quæque optima ſane, & vel in integrum annum adſervantur, exceptis, non ſunt eo planè ſapore ac guſtu, quo in Italia, prædiți: eo quod ſufficienti calore deſtituti, ad perfectionem illam raro pertingant. amygdala, ficus, & ſimiles fructus hic ægrè proveniunt, calore nimirum nec ipſis, nec oleis quoque, aut Medicis, citreis, Punicis malis, aliiſve nobilioribus fructibus ſatis propitio. qui ex Hiſpania tamen & Luſitania, beneficio maris ac navigationis, adfatim nobis omni propemodum tempore ſuppetunt. Inveniuntur præterea ſatis multæ in oppidis paſſim & pagis varii generis vites. in agris vero, ob eumdem caloris defectum, pauciſſimæ. circa Lovanium tamen, & Namurum, in agro Luxemburgenſi & Leodicenſi hic illic occurrunt, & quidem ſatis feraces, adeo ut & vinum aliquod reddant, licet exile & ſubauſterum, ob uvam non ſatis percoctam. veriſimile tamen eſt, cum iſti hodie, magis quam ullo antehac tempore, in agricultura dediti, minuſque ſumptuum parci ſint, brevi in aliis quoque ſitu ad hoc idoneis locis, vites & vinum enaſciturum. maxime cum & Bruxellis, & Dieſthemii, & in Antverpiæ quoque confiniis, laudabili ſatis ſucceſſu nonnemo id jam tentarit: cumque in multis Germaniæ locis, & nominatim in agro Colonienſi, ubi nihilo quam in potiore Provinciarum iſtarum parte remiſſiora ſunt frigora, vinum abunde proveniat, Arbo-

res

UVA. BHSC. BU 00896

res ad materiem, puta quercus, robora, fagos, fraxinos, cerros, platanos, populos, aliasque complures, passim hic invenire est, & quidem eximiè altas crassasque, ac tam ad ædificandum, quam ad comburendum idoneas. paucæ sunt lauri, pauciores cupressi, pini & abietes prorsus nullæ. sed harum vicem maxima est cujusdam arborum generis copia, quas ipsi Linden/ Latini tilias dicunt, forma & fronde ulmis adsimiles, nisi quod hæ altiores, & citius crescunt, adeo quidem ut sedecim vel octodecim annorum spatio in eam excrescant crassitudinem, quantam vir cingulo suo ægre circumdet. gignunt eædem & flosculos quosdam candidos & suavissimum odorem spirantes, absque alio prorsus fructu. lignum fabris non aspernabile. ex quo & carbones fiunt pulveri tormentario conficiendo idonei, & salignis longe præstantiores. habet vero hæc arbor inter lignum & exteriorem corticem lanitii quoddam genus, cannabi non absimile, unde restes fiunt & funes. sed enim ejus frondes, utcumque molles ac teneræ, nulli omnino animalium gratæ. Nascitur quoque in Arduennensi præsertim saltu, arborum, quas Latini taxos, Galli If nuncupant, ingens numerus. quæ & inter Namurum Hujumque satis frequentes. Similis plane est hæc arbor abieti, vel potius ex abietum genere. fiunt ex ea potissimum hastæ. & arcus non minus pulchri, quam boni. & conficitur ex ejus succo præsentaneum illud toxicum, quo Rex Cativulcus, omnibus precibus detestatus Ambiorigem & ejus consilia, desperabundus se interemit, teste in Commentariis Iulio Cæsare. Videamus vero ecquid de hisce arboribus, tilia nempe & taxo, in Georgicis canat Virgilius.

At myrtus validis hastilibus, & bona bello
Cornus: Ithyræos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves, aut torno rasile buxum,
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.

Est hic & peculiare quoddam arboris genus, quod alibi haud facile quis reperiat. Indigenæ Abeelen plurativa voce appellant, & videtur populi albæ species. has copiosè gignit Brabantia, suntque magni in ea, & nominatim Bruxellis, ad varia utensilia usus.

Crocum, cujus quidem haberi debeat ratio, aut aromata cætera regiones istæ non gignunt, sed neque me-

UVA. BHSC. BU 00896

dicinales quas vacant herbæ, aut earum radices ea hic pollent vi ac facultate, qua ſub temperato magis apud nos cœlo. quocirca, ſiquando iis utendum eſt, pro qualitatis ſuæ ratiane majori ſumendæ ſunt quantitate. nec ad varia tamen medicamenta variæ deſunt plantæ venenoſæ, & in tertio quoque ac quarto gradu calidæ frigidæve, cujuſmodi ſunt lycoctonum, vulgo cuculla monachi, flammula pratenſis, ſolanum lethale, cicuta, & quædam aliæ. leguntur hic itaque & legi poſſent aliæ quoque innumeræ herbarum medicinalium, tum calefacientium tum refrigerantium atque laxantium ſpecies. velut quotidiana eorum qui huic ſtudio dediti ſunt docet experientia. exemplo ſit vel hoc ipſum Antverpienſe territorium. nam extra portam Divi Iacobi, loco vulgariter Bozgerhout/ ſitus eſt nobiliſſimus ille hortus Magiſtri Petri Coudenbergii pharmacopœi, hominis docti atque induſtrii, in quo ultra complures ſimplicium ordinariorum ſpecies, quadringenta & eo plura inveniuntur exoticarum herbarum genera, quas ille ſumma diligentia nec minore impendio undecumque conquiſivit, & in hortum hunc contulit. Poſſidet quoque, altero fere a Brugis lapide, territorio Moerkerckano, Carolus Sanctomerus, pagi ipſius toparcha, nobiliſſimus ſane vir, hortum prorſus mirabilem, & in eo innumeras rariorum ſimplicium ſpecies: ut omittam ſexcentas inibi inveniendas elegantias, loco ac Domino illo dignas.

ADDITAMENTUM. [*Eſt & Lugduni in Batavis nobiliſſimus ille hortus, quem Academicum vocant, exercitio & oblectationi dicatus eorum qui operam dant Medicinæ, ac Fœderatorum Ordinum ſumtibus, omnibus quotquot haberi potuere ſimplicibus abunde inſtructus, facientibus celeberrimo illo Herbario Carolo Cluſio Atrebatenſi, & Theodoro Clutio Harlemenſi, Ordinum eorundem juſſu ad id deputatis.*]

Olera vero atque herbæ, quarum in acetariis, aliiſve menſarum deliciis uſus eſt: tum & varii generis bulbi atque radices, pulchriores hic ſunt, & fortaſſis etiam meliores, quam in Italia. ſunt & cucurbitæ, cucumeres, cardui altiles, aſparagi, & id genus hortenſia. omnigenæ inſuper roſæ, ac flores, pulchritudine ſimul & virtute præſtantes. habemus quoque ſuo nonnunquam tempore & pepones, ſive melones dicendi ſunt, mediocriter bonos. Quarum quidem herbarum atque hortenſium,

UVA. BHSC. BU 00896

ſium, ſicut & fructuum ſupra commemoratorum maximam partem, Italis iſti nominatim ferunt acceptam, qui temporis lapſu eas huc importarunt, & una cum aliis elegantiis, quas ante non dabat tellus, enutrierunt.

Nulla hic, ſaltim in frigidioribus terræ partibus, animalia venenoſa. nullæ viperæ, aſpides, aliave ſerpentium Italiæ familiarium genera. non lacertas, non ſtelliones, non ſcorpios, aut id genus beſtiolas hic invenire eſt. niſi ſi æſtus forte & calores præter modum ferventes, ac plus ſolito diuturni. tunc enim caſu nonnunquam fit, ut aliquid tale compareat, at inefficax tamen ut plurimum atque innoxium. In Hollandia vero, Zelandia, aliiſque ubi uſtilis ille ceſpes effoditur partibus, & in vaſtioribus illis ſylvis, colubri quoddam genus invenitur, aſpidi non abſimile, adderen ipſi nuncupant, venenoſum admodum & malignum. buſones præterea, & lacertæ quædam aquaticæ, veneno imbutæ, non deſunt. quemadmodum nec hirudines. Ad pharmacorum vero confectionem & conſimiles uſus, adfatim huc venenorum exoticorum importatur: adeo quidem ut & theriaca, & mithridaticum, Orientis exemplo, hic confici ſoleant.

Agri & prata in majori regionum iſtarum parte proſpectu valde amœno ſunt, propter denſas & in quincuncem digeſtas arbores, & earum undique renidentes fructus: tum & pulcherrima, ac animalium gregibus refertiſſima paſcua, ipſis adeo noſtratibus, omnium fere judicio, pinguiora. quod cauſſatur (ni fallor) humoris terreni copia, ex humili terræ ſitu ſcaturiens, & ipſa paſcua majorem anni partem irrigans atque fœcundans.

Domeſtici atque cibarii pecoris omnia, bubalis tantum exceptis, genera regiones abunde ſuppeditant. boves in Friſia nominatim & in Hollandia vaſto ſunt corpore. & inveniuntur, qui communem modum in tantum excedunt, ut plus mille ſexcentas terræ ipſius libras, quarum ſingulæ conſtant ſedecim unciis, id eſt, bis mille, & quod excedit noſtrates, ſinguli ſæpe pendant. Quinimo donatus fuit Mechliniæ Comiti Hoogſtratano Friſius bos, ea magnitudine obeſitateque, ut bis mille quingentas viginti & octo Brabanticas libras penderet. cujus propterea, tanquam inuſitatæ cujuſdam rei, imago, in ipſa Comitis ejus Palatii porta, ad vivum depicta eſt,

UVA. BHSC. BU 00896

eſt, addito donationis anno ac die, prout hodieque inibi eſt conſpicere. Verveces paſſim hic magni, & tum horum, tum illorum etiam carnes ea præſtantia, ut (excepta, quod boves attinet, Anglia, ubi fortaſſe perfectiores ſunt) ſibi, & antiquorum ſcriptorum teſtimonio, & palatorum hodiernorum guſtu, non habeant pares. vituli quoque, hœdi & agni ſatis hic ſunt laudabiles, nec tamen ad majoris Italicorum partis bonitatem accedunt. quod non alii cauſſæ ego adſcripſerim, quam quod præpropere nimis eos ablectent. Sunt vero omnia iſthæc pecorum genera, quadam cœli benignitate, adeo manſueta, ut nihil dici poſſit ſupra. ita quidem ut tauri ordinarios noſtros boves feritate vix ſuperent. ea præterea ſunt fœcunditate, ut in Hollandia maxime, Friſia, & parte aliqua Flandriæ, oves uno interdum partu ternos edant, imo quaternos fœtus: vaccæ, binos frequenter vitulos. reddentes adhæc tantam optimi caſei, ac melioris etiam butyri copiam, in Hollandia nominatim, ut vix videatur credibile. conſtat namque, unicam aliquam vaccam æſtate in ſingulos dies reddere octonos, vel & denos interdum lactis cantharos, ſive ut ipſi loquuntur mengjelen / quorum ſinguli quidem quartario, ſive lagena Florentina, capaciores ſunt. adeo ut non ipſi modo Provinciæ, licet infinitam pæne lactariorum vim conſumenti, abunde proſpectum ſit: ſed magna quoque pecuniæ vis colligatur exiis quæ in alias oras hinc exportantur. Caſei autem ovilli rarus hic uſus eſt, caprini etiam rarior. ſuperante nimirum utrumque, & bonitate ſimul & utilitate, vaccino.

Gignunt hæ regiones, & ſpeciatim Hollandia, Friſia, Geldria, Flandria, numerũ magnum equorum, vaſtitate ſimul & pulchritudine corporis, ac ſtrenuitate præſtantium, tũ ad uſus quoſcunque & prȩcipue bellicos, perquã idoneos: adeo quidẽ ut in concurſu aliquo atque impetu haſtatorũ ſuſtinendo fortaſſe non habeant pares. & ſunt tamen ut plurimum, exceptis magna ex parte Flandricis, cum tota corporis mole, tum capite maxime graves, ac duriores tractatu, & brevioris longe noſtratibus vitæ.

Lanȩ hic craſſiores, nec Hiſpanicis Anglicaniſve bonitate ullatenus comparandæ. in cauſſa eſt prȩter aëris craſſitudinem, nimia paſcuorum humiditas atque luxuries. unde fit, ut craſſiores, longiores & aſperiores ſint pecudum villi.

Non

UVA. BHSC. BU 00896

Non generatur hic ullus ſal, neque alumen, aut ſulphur, præterquam in agro Leodicenſi. ſed nec alicujus momenti fodinæ ſunt, niſi ferri, plumbi, & cupri. ſed quod hac in parte natura negatum eſt, hoc largiter ſupplet incolarum induſtria. quorum virtus & vigilantia ita continuatim atque ubertim aliunde ſibi de talibus proſpicit, ut nulla plane cum harum quas dixi, tum nec aliarum rerum pænuria, quin potius ea paſſim ſit abundantia, velut infra in deſcriptione Antverpiæ latius commemorabitur, ut variæ quoque exoticæ regiones iſthinc eas quotidie fere petitum accedant.

Rubiam, ſive ut alii vocant garanzam tinctorum, tractus iſte producit, ea quidem luxurie, ut non ipſis ſolum indigenis, ſed & bonæ Europæ parti abunde ſufficiat. optimum inſuper, ſed pauciſſimum generat glaſtum; lini & cannabis maximam abundantiam.

Præcipua tractus Flumina.

IRrigatur hic tractus pulcherrimis ſimul & ampliſſimis fluviis. quorũ quinque præcipui, & veluti regii, in Oceanum influunt. Rhenus videlicet, Moſa, Scaldis, Agino, atque Amaſius. ſunt deinde & varii, velut minorum gentium fluvii. quorum præcipuos quoſque ordine poſtea deſcripturi ſumus. Nunc ad quinque priores.

Rhenus, omnium non Germaniæ tantum, ſed totius fere Europæ fluviorum, poſt Danubium, maximus, profluit gemino fonte ex altiſſimo illo monte, quem Ptolemæus atque alii veteres Adulam vocant, neoterici verò der Fogelbirgh/ licet propriè magis dicatur Mons Sancti Gothardi ab ædicula quadam, ſive ſacello, in eo exſtructo, & honori ejus Sancti dicato. Profluunt ex eodẽ hoc monte, in plura capita, ac velut membra diviſo, fluvii Rhodanus, Ticinus & Ruffus. unde non ſine magna quadam admiratione, minori quam decem Italicorum milliarium ſpatio ſcaturire videmus quatuor auguſtiſſimos fluvios, qui inter ſe decuſſatim, & velut in modum crucis diviſi, in præcipuas quatuor mundi plagas procurrunt. Ac Rhenus quidem gemino illo alveo ad orientem ſolem contendens, quarta ſupra Curiam, urbem Epiſcopali dignitate inſignem, leuca coadunatur, atque

hic

UVA. BHSC. BU 00896

hic unico alveo unicoque vocabulo contentus, ſtatim fit navigabilis. Inde vero jam integer & ſuperbus, ad ſiniſtram deflectens, in arcum ſeſe contorquet, & veluti ſemilunam. atque hoc modo inter altiſſimos montes per ampliſſimam quandam vallem verſus Septemtrionem deſcendens, in vaſtum illum Conſtantienſem, ſeu Brigantinum, & hinc rurſus in Cellenſem lacum effunditur. unde convertens ſe ad occaſum, Rhenofeldiam invenit, & ſervato curſu nobilem illam Baſilæam perlabitur. hinc ad Septemtrionem rurſus convertitur, & luſtrato Briſaco curſum illum proſequitur, uſque dum Argentinam, teli dumtaxat jactu diſſitam, detegat. unde multos terrarum tractus, multa oppida prætervectus, variiſque tum majoribus tum minoribus Galliæ Germaniæque amnibus in alveum ſuum receptis, jam auguſtior atque ſuperbior, Spiram, Wormatiam, & Moguntiam pervenit. indeque ad Occaſum deflectens, Bingium prælabitur. unde ad Caurum converſus, relictis a tergo Confluentia, Bonna, Colonia, Lobecum Geldriæ locum allabitur. & hactenus quidem unico alveo contentus, nec in plures ramos diviſus eſt. Hinc vero in duo veluti cornua ſcinditur, unde Virgilio aliiſque ſcriptoribus dictus bicornis. quorum cornuum majus, ſeu lævum, ad Occaſum contendens, Walis deinceps, ſive ſcribente C. Tacito, Vahalis celebratur vocabulo, & Noviomagum, Tilam, Bomeliam prætervehitur, ſed Moſæ ad Herverdiam prius conjunctum. a quo tamen mox rurſus disjungitur. atque ita ſervato uterque proprio nomine, licet aliquo intervallo diviſi Loveſteinium tandem appellunt. ubi Vahalis illico nomen ſuum amittit, prout infra in deſcriptione Moſæ clarius demonſtrabitur. Cornuum Rheni minus, ſeu dextrum, ad Caurum contendit, ſervato fere Arnhemium uſque hoc curſu. ubi Druſus Nero, ævo Auguſti Cæſaris, cum vidiſſet, inter hunc locum & Iſalam flumen duas modo intereſſe Germanicas leucas, id eſt, decem vel circiter Italica milliaria, Iſthmo illo perfoſſo, laudabili, ſane ac admirabili opere, ampliſſimam illam & profundiſſimam foſſam, cui Druſianæ ab ipſo auctore nomen eſt, primis effecit, & ad Iſalam uſque perduxit, quo commodius ſcilicet Romanorum exercitus, ab uſque Rheno, per hanc ipſam foſſam, ac deinde per Iſalam flumen, in Flævum lacum,

hodie

UVA. BHSC. BU 00896

hodie dictum de Zupderzee & in ipsum Oceanum, contra Frisios, Cheruscos, alioſque Septemtrionales Germaniæ populos, ducerentur. unde Suetonius quoque testatur, hunc ipsum Drusum Oceanum ſeptemtrionalem primum Romanorum Ducum navigasse. Facta ergo hac fossa, dexterum illud Rheni cornu, quamvis non ea qua olim aquarum copia, cursum suum ab inde Arnhemio versus occasum prosequitur, Vadamque & Rhenam, Geldriæ & Trajectensis ditionis oppidula, prætervehitur. & hinc Batavodurum usque progressum; jam inde ab anno Christi 860. vel ut alii volunt 1170. vehementissimis Oceani tempestatibus, quæ magnis arenæ montibus ostium ejus obstruxerant, prorupit in amnem Leccam, unde relicto veteri suo cursu, quo Trajectum, ut isti asserunt, Woerdam & Leidam prætervehi solitum, amisso etiam proprio nomine, Lecca deinceps ab eo ipso tempore cœpit audire. quo cognomento Batavodurum, Culemburgum, Vianam, Neoportum, & Schoonhoviam præterlapsum, tandem ad Crimpam pagum exoneratur in Merwam. Sunt qui indigne ferant, quod Rhenus dicatur in Mosa nomen suum amittere. quinimo audent nonnulli adfingere ipsi adeo Plinio, aliisque venerandis scriptoribus, quod in Oceanum eum perducant. cum liquido tamen constet, Cæsarem, Plinium, & C. Tacitum, licet ubi in genere agunt de Rheno, videantur in Oceanum eum perducere, speciatim tamen de eo agentes, satis aperte testari, eum in Mosam se spargere. Cæsar lib.4. *Mosa profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum. & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Walis, insulam efficit Batavorum, neque longius ab eo millibus passuum lxxx in Oceanum influit.* Plinius lib. 4.cap. 15. *Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab Septemtrione in lacus, ab Occidente in amnem Mosam se spargit.* Et Tacitus: *Nam Rhenus uno alveo contentus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur, servatque vim & violentiam cursus, qua Germaniam prætervehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verso cognomento (Vahalim accolæ dicunt) moxque id quoque vocabulum mutat Mosa flumine; ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.* è quibus quidem testimoniis patet, antiquos, atque adeo illosipsos, qui injuria reprehenduntur, in eo convenire, quod

UVA. BHSC. BU 00896

quod Mosa, recepta majori Rheni ipsius parte, & proprio regnans cognomine, Oceano misceatur. quam sententiam omnibus fere neotericis approbatam, etiam isti inviolatè observant. ita patet ex scriptis eorum libris, ita ex tabulis geographicis, speciatim vero ex eorum hominum obsevantia, qui loca ipsa controversa proximi accolunt: adeo quidem ut propinqua iisdem Hollandiæ pars, vulgari ipsorum idiomate, audiat hodie Maesland/ idem sonans quod terra Mosæ. Habet hactenus Rhenus duodecim permeabiles pontes, quorum primus Rineccæ, ultimus Argentinæ vicinus est. unde, quam diu integer is perdurat, ob immensam videlicet latitudinem, nulli amplius in eo pontes occurrunt. Sed agamus hic tribus verbis de ponte illo stupendo, quem supra hoc tam latum, profundum, ac rapidum flumen, bis adeo exstruendum curavit Cæsar, omnium, quorum hucusque habeatur memoria, primus, qui id umquam aggressus sit, nedum perfecerit. Dico igitur, post examinatam diligenter ipsius Cæsaris lib. 4 commentar. descriptionem, invenire me, duorum istorum pontium priorem quidem exstructum fuisse in agro & territorio Trevirorum, prope Rheni ipsius & Mosellæ, non autem Mosæ, ut post docebitur, confluentem. nec enim dubitari potest, quin prælium illud inter Romanos & innumerabilem illum plus quam quadringentorum millium Germanorum, Vsipetum, & Tenchterorum exercitum, his quos dixi locis commissum sit, cum videlicet tot illi homines, acti in fugam, perierunt in ipso flumine, non autem, ut vel typographi vitio, vel alio quopiam errore loquitur textus, ad confluentem Rheni & Mosæ, qui multo sane inferius, & in ipsis adeo Sicambrorum, seu Geldriæ finibus. cum & notum sit, & ex ipso palam auctore tabulaque appareat, quod Germanos illos, pluribus ante mensibus Rhenum, non procul mari, transgressos, post subactas longè latèque terras, tandem adortus sit Cæsar in Trevirorum illo jam dicto tractu, & confiniis Rheni, è regione Vbiorum, qui (ut pridem innotuit) habitarunt vicina Coloniæ loca. atqui omnes hi tractus, cis & trans Rhenum positi, longissime distant ab illius & Mosæ, ut notum est, confluente, juxta quem Rhenus jam in plures ramos diffusus est, atque adeo nomen suum mutavit. Siquis autem adhuc ambigat, aut

aliquo

UVA. BHSC. BU 00896

aliquo modo incertus sit, is legere pergat in sexto commentariorum libro, ubi asserit ipse Cæsar, pontem se paulum supra eum locum, quo antea exercitum transduxerat, exstruxisse. hinc enim clarè, & nullo prorsus scrupulo remanente cognoscet, pontes eos fuisse exstructos in propinquo confluentis Mosellæ & Rheni, quo loco hodie sita est Confluentia. atque ultra argumenta jam dicta, æquitati sane magis est consonum, ut credatur commissus in ipso textu syllabæ unius error, & Mosellam migrasse in Mosam, quam erratum in tota illa narratione, quam ita exactè, & quidem iterato gravissimus ille Scriptor proponit. Quid? quod quæstionem hanc verbis sequentibus solvit Strabo: *Post Mediomatrices & Tribocchos, Treviri juxta Rhenum habitant, apud quos Romani nunc pontem ædificant contra Germanos belligerantes.* Iam vero de pontis ipsius Cęsariani opere atque structura, præter institutum nostrum fuerit, si agamus prolixius. exstantibus maxime tot super eo scriptoribus, nec. paucioribus interpretibus, a quibus forte genuinam ejus delineationem haurire sit, & ad quos ego me refero, satis videlicet habens demonstrasse, quonam proprie loco pontes illos tam novo exemplo, tamque stupenda prorsus architectura Cæsar olim exstruxerit. atque hæc de Rheno dicta sufficiant.

ADDITAMENTVM. [*Rhenus Embricam prætervectus velut in duos amnes dividitur, alter, servato Rheni vocabulo, Arnhemium recta contendit. inde Vadam, Rhenam, & Batavodurum. ubi verso cognomento Leccam accola dicunt, a Teutonica voce* Lecken/*quod interpreteris perfluere, quod initio scilicet velut rivulus fuerit è Rheno derivatus, temporis autem successu mutatus in justum flumen, ipso genitore suo fere exhausto, quando is anno Christi 1360, aquarum supernè defluentium alluvie, & Oceani eas repellentis violentia, coactus est ad hunc Leccam confugere, & Culemburgum, Vianam, Schoonhoviam prætерlapsus, per Merwam in Mosam sese effundere. adeo quidem ut, cum usque ad tempora Hungeri, undecimi Vltrajectensium post D. Willebrordum episcopi, Rhenus Vltrajecto transire solitus, ea qua diximus tempestate cursum suum mutasset, Vltrajectini, quo commodius ipsis adveherentur secundo Rheno è superioribus partibus necessaria, rivum coacti sint ex ipso Lecca deducere. atque hinc prima Isalæ, (non illius majoris, & quem supra memoravimus) sed alterius, cognomento Hollandicæ, unde*

Iselsteinio

UVA. BHSC. BU 00896

Iſelſteinio nomen, origo. Rheno deinceps Montfortium, Veteraquinum, & Goudam urbes prætерfluente, & in Moſam iterum irruente. Licet autem Rhenus Vltrajecti deſierit fluere, ſupereſt tamen inibi alveus ejus vetus, priſco huc-uſque vocabulo nobilis. quo ipſo & Leidam uſque pertingit. qua per varias foſſas rigata, Cattovicum ſe confert, ubi oſtium ejus quondam fuiſſe exiſtimant, quod arenis obſtructum ſit.]

Moſa profluit ex monte Vogeſo, quem Vademontium hodie nuncupant, juxta Montigniacum Regis, Gallice *Montigny le Roy*, in finibus Lingonum, non longe ab duorum nobilium fluminum Araris atque Matronæ fontibus: & arrepto verſus Septemtrionem curſu, prætervehitur Fanum Sancti Theobaldi, ubi incipit fieri navigiorum patiens. tranſit inde Virdunum. & hinc ad Caurum converſus, Muſonio pervenit Magetorriam, vulgo Maſieres. unde rurſus ad Septemtrionem deflectens, luſtrat Carolomontium, Bovinas, Dinantum, Namurum, ubi recepto Sabi, jam major, atque ſuperbior, ad Aquilonem convertitur, & Hujum ingreſſus, Leodicum & Trajectum, quod Moſæ vocant, perfluit. atque hoc modo Brabantiam a Geldria Cliviaque diſpernens, Stochemium, Maſacum, Ruræmundam, & hinc Venlonam ſe confert. ubi ad Septemtrionem converſus, ſervatoque ad tres leucas hoc curſu, rurſus ad Caurum ſe flectit, & Cuquio, Gravia, Raveſteinio, Mega luſtratis, ad Herverdiam Vahali ſe miſcet: nec amiſſo proptetea nomine, rurſus ab illo disjungitur, & ſeperatim uterque pervenit Loveſteinium. ubi facta Inſula Bommelerwerda, denuo conjunguntur, Worcomiumque & Gorichemium prætervecti, Merwæ cognomentum adſciſcunt, ac vaſto quodam & amplo ſinu feruntur Dordracum. ubi rurſus facta Inſula Iſelmunda, Moſa nomen amiſſum recipit. quo ipſo ampullans & furibundus, ea rapiditate in Oceanum influit, ut orbitam ſuam atque dulcedinem magno intervallo conſervet. quod quidem maximo nobis emolumento eſt. munit enim hoc ipſo veluti viam cum aliis piſcium generibus, tum ſturionibus maxime, ſive acipenſeres ii Latine dicendi ſunt. qui cum aquas adeo dulces, adeoque ſtomacho ſuo gratas in ipſo mari inveniant, ſuavitate illarum allecti, eouſque ſe ludibundi in fluvium penetrant, ut aquarum copia deſtituti, prædæ ſe tandem exponant. quo ſanè beneficio non fruuntur plu-

rimi

UVA. BHSC. BU 00896

rimi alii fluvii, qui leniter & sine ulla violentia in Oceanum influentes, cursum suum confestim abrumpunt, & salo fluctus suos contingunt. accidit hoc inter cæteros Gallico Sequanæ, Hispanorum Ibero, & Britanniæ Tamesi, aliisque compluribus licet vastis ampliisque fluminibus. è contrario Padus, Tyberis, Rhodanus, Garumna, Bætis, & alia quædam flumina, pari quo Mosa violentia prædita, eousque in mare prorumpunt, ut eumdem cum illo in Sturionibus attrahendis producant effectum, licet non ea qua ipse copia. quod videlicet non tam penitus sese mari insinuent, quodque mare nostrum mediterraneum Oceani tantum pars sit. Videntur præterea isti ab Mosa Sturiones, quos alii propter fluvii utriusque vicinitatem vocant Rhenanos, ut reipsa majores, ita & meliores nostratibus illis esse. color iis argenteus, & quam nostratibus clarior, magnitudo profecto tanta, ut inveniantur, qui ad quadringentas hic pendant libras, imo nonnumquam & superent. vidi enim ego his oculis in hoc Antverpiensi foro piscario sturionem, qui ad quadringentas viginti libras adscenderet, duodecim urbis pedes, id est, sex propemodum ulnas Florentiæ longus. porro alio quodam die vidi illorum ad septuaginta, quorum minimus esset quinquepedalis. occipiunt se sturiones isti ostendere in Hollandia, Zelandia, & versus Frisiam, initio statim Aprilis, duratque tres amplius menses piscatio, qua temporis intercapedine immensam eorum capiunt copiam; adeo ut in alias quoque complures Provincias, nominatim vero in Angliam, eos transmittant. condiuntur nonnulli & sale, quo a corruptione videlicet diutius præserventur. lapso autem illo piscandi tempore, capiuntur toto fere anno sturiunculi quidam minuti, sanequam delicati atque præstabiles. Suppeditat insuper nobis Oceanus per eundem hunc Mosam Salmones, & troctas, ex earum genere quas Itali *Salmonatas* nuncupant. quorum & ipsorum toto fere anno durat piscatio. succedunt his suo tempore & muræna, succedunt alosæ. congri, mugiles, aranei, aliæque infinitæ excellentium piscium species, quorum nomina brevitati studens omitto. est autem notatu dignum, omnes fere hos pisces, si capiantur in ipso mari, macros plurimum esse & perquam exiles: statim vero ut aquas dulces ingressi sunt, saginari & meliorescere.

UVA. BHSC. BU 00896

ſcere, idque eo magis, quo penitius ſeſe in eas ingurgitant. verbi gratia, ſalmones Coloniæ, quam Dordraci, præſtantiores ſunt. Moguntini rurſus antecellunt Colonienſibus, Baſilæenſibus cedunt. Gignit deinde hoc flumen ſua ipſius natura, inter varia piſcium præſtabilium genera, fluviatiles troctas, ſanequàm optimas, tum duûm generum murænas, alteras grandes & pereximias, alteras vero minutas, ſed neutiquam contemnendas.

Naſcitur Scaldis in Picardia, tractu Veromanduorum, juxta *Beaurevoir*, in vicinia Caſtelletti, ex monte, unde ſimiliter profluunt fluvii Somona & Sabis. eſtque dignum hoc ſane conſideratu, quod ampliores iſti fluvii perpetuo ferè (ut in Rheni Moſæque deſcriptione jam dictum eſt) naſcantur conjunctim, & propinquis inter ſe fontibus: cum tamen, ſecundum ſui naturam videantur potius alii ab aliis quam longiſſime diſpergendi. Scaldis itaque ſtatim a fonte ad Caurum properans, Cameracum inviſit. & hinc ad Aquilonem converſus, Valentianas præterfluit, ubi incipit fieri navigabilis. petit inde Condatum, & ſervato eodem curſu, receptoque fluvio Scarpa, alluit Fanum Sancti Amandi. unde ad Septemtrionem deflectens, Tornacum perlabitur. hinc Aldenardam, & hinc rurſus Gandavum, ubi recepto Livia ſimul & Liſa fluviis, ad Aquilonem deflectens, Teneræmundam ingreditur, & recepto hic Tenera, ſiniſtro cornu prætervehitur Rupelmundam, auctus è regione ejus municipii fluvio Rupela. unde elatior jam magiſque magnanimus, dextro cornu triumphalem illam Antverpiam leviter tangit, quam velut admirans & venerabundus, a capite uſque ad calcem, quàm longè ad ejus oram extenditur, forinſecus lambit rigatque. tandem directo ad Caurum curſu, dextra quidem Brabantiam, læva vero Flandriam prætervectus, Saftingiam uſque, Flandriæ municipium, quatuor leucis Antverpia diſſitum, permanet indiviſus. atque hic mutato conſilio, in duos amnes dividitur. quorum alter convertitur ad Occaſum, & ſervato ad duodecim leucas curſu, mutatoque perviàm ſuo in Hontam vocabulo, inter Flandriæ Sluſam, & Walachriam Zelandiæ Inſulam, in Oceanum effunditur. alter ad Septemtrionem deflectit, & Bergozomium eminus præterlapſus, Zomam ibi torren-

tem

UVA. BHSC. BU 00896

tem recipit, qui ab ea quidem parte claudit Zelandiæ terminos. atque hic iterum in duo veluti finditur cornua. alterum, cui Vosſemeyz nomen eſt, continentem radens, Tolam Zelandiæ prætervehitur, & una hinc circiter leuca in Merwam ſeſe exonerat: eodem ut paret curſu, quo juxta Cæſaris commentarios, atque ejuſipſius ſæculo, Scaldis in Moſam influxit. alterum cornu Zelandiæ inſulas variis veluti brachiis interſtinguit, & qua permanet violentius, in duas potiſſimum partes dividit, Orientalem ſcilicet, vulgo Veooſter Schelt / & Occidentalem, Weweſter Schelt/ accolis nuncupatas. inter quas, ad Oceanum ille contendens, curſum ſuum conſummat, amiſſo inter Scaldiam atque Walachriam nomine. Subit autem hoc ipſo Scaldi, cujus anfractuoſus valde meatus eſt, Gandavum uſque, id eſt, ad triginta & amplius ab oſtio ejus leucas, maris ipſius acceſſus. unde fit, ut ob Moſæ vicinitatem ſubeant una cum eo nonnunquam & acipenſeres multi ſalmones, troctæ ſalmonatæ, prægrandes muræna, rhombi, congri, aloſæ, cuculi, aranei, paſſeres, ſoleæ non vulgares, mulli excellentiſſimi, locuſtæ ad miraculum bonæ, ſardæ, aliaque complura pręſtantiũ piſcium genera: qui inde ab ipſo mari tũ ut ſuavius ſaginentur tum ut ova ſua commodius ponant ad has aquas ſe conferunt. aquas iis ſanè quã conducibiles. adeo quidẽ ut tribus illis partim vernis partim æſtivis menſibus, præter piſces illos majores, tanta quorũ adhuc abundantia, ut magnæ quotidie populi multitudini ſuſtentandæ ſufficiat. rem mehercule admirandam, & tantum non incredibilem. Ingrediuntur eodem flumine plurimi, & quidem valde eximii canes marini, tum & prægrandes ſimul & optimi turſiones. quæ duo piſcium genera non ſunt ex oviperis, ſed catulos ſuos pariunt vivos, & omnibus membris perfectos. canes quidem in terra, ubi tantiſper eos lactant, dum fiant grandiuſculi, id eſt, Plinio quidem auctore, uſque ad duodecimum diem. ſunt vero hi canes piloſi, ac horribili quadam voce, & calenti ſanguine præditi, prorſus ut terreſtres, non autem aquaticæ beſtiæ. Gignit deinde hoc flumen, ſuo (ut ſic dixerim) Marte, & ſine ullo maris ſubſidio, toto fere anno durante, varia piſcium genera, inter cætera vero, eximie bonos pretioſoſque lucios:

UVA. BHSC. BU 00896

mullos, ſeu barbos prægrandes. tum & medios, atque minutos: tincas; cyprinos, ſeu carpiones, ſanequam laudatiſſimos, ac ea nonnunquã magnitudine, ut viginti vel & triginta pendant libras: govios; varii generis paſſeres, aliaſque complures cum magnorũ tum exilium piſcium ſpecies. anguillas pręterea decumanas, & valde eximias, ac non unius etiam generis: tum & minutiores, incredibili quadam luxurie. ut omittam tot prægrandium ſane cancrorum, locuſtarum, & cammarorum genera. ſed nec oſtrea (mari, fatendum eſt, prodeuntia) in faucibus fluvii prorſus deficiunt. quin tempus fuit, cum ubertim inibi caperentur. ſed enimvero ab annis 25 vel 30 retro, quibus aſperrima ſæpe regnarunt frigora, & continuas aliquot ſeptimanas duravit gelu, videntur ea hinc emigraſſe, vel longius ſaltim ab terra receſſiſſe, reverſura fortaſſis poſt aliquod tempus. interea vero fruemur iis, quæ ſtatis anni temporibus, id eſt, omnibus quibus R littera ineſt menſibus, ex Anglia nobis in dies advehuntur. Ita ut ſingulis recte perpenſis, Schaldis hic, beneficio atque ſubſidio maris, fluvius ſane ſit florentiſſimus, & piſcium quidem adeo dives, ac aliud quodvis Galliæ, vel & Europæ totius flumen. primus, quem ego quidem invenio fluminis hujus feciſſe mentionem, idque ſcriptis nobilitaſſe, Iulius Cæſar eſt, cui in commentariis dicitur Scaldis, quo nomine Plinio quoque & Tacito celebratur. Ptolemeo autem eſt Tabuda.

Agino, vulgo *Aa*, vel *Ha*, naſcitur prope Terrovanam, in finibus Morinorum, & arrepto in Caurum curſu, prætervehitur Fanum Sancti Audomari, unde Gravelingiam porro contendit, ubi, non procul ab eo loco, in quo magnum illud (de quo infra dicetur) inter Gallos ac Burgundos, anno Chriſti 1558 commiſſum eſt prælium, in Oceanum influit.

Amaſius, vulgo de Eems/ naſcitur in Weſtphalia, circa pagum, cui nomen eſt Viedeburgum, & in Caurum ſtatim contendens, prætərlabitur Warendorpium. hinc Monaſterio urbi factus vicinior, Greviam, Rhenam, Elbergam, & Lingam leucæ triente ab ripa ſua diſtantem, Meppam, Heſſopium, Haram, Langium, Berſelium, Scarpenbergam, Reidam, Bachbantium, Metelinum, aliaque loca prætervectus, Iemercum tandem allabitur, locum accepta ab Comite Ludovico Naſſovio, anno 1561

UVA. BHSC. BU 00896

1568 clade insignem. unde ad occasum conversus, magnum ex se efficit lacum, ad cujus dexteram situm est oppidum Embda; supra quod immenso ore in Oceanum Septemtrionalem effunditur.

Regiis,& velut majorũ gentium tractus nostri fluviis huc usque descriptis, ad Isalam tandem, qui & ipse pæne est inter regios, cæterosque deinde minores fluvios, ordine progressurus sum.

Nascitur ergo Isala in Westphalia & confiniis Cliviæ, juxta Rasseldiam. & ad Caurum inde contendens, prætervehitur Vlstam, Werdam, Hanoltum, Burgum, Deutecomium, Keppelam: unde Duisburgum porro allabitur. ubi nobilem illam Drusi fossam, cujus supra meminimus recipit. quæ quidem utriusque conjunctio in causa est, ut inde ab fonte huc usque celebretur veteris Isalæ cognomento. dehinc vero tot novis Rheni aquis jam auctior, ac veluti renovatus, Isalæ novi nomine passim innotuit. quo ipso ad Septemtrionem conversus Bronchorstium primum; hinc Zutphaniam prætervehitur, ubi recepto in alveum suum Berchela, Daventriam porro, Hattemium, denique Campas allabitur. atque hic magno se ore effundit in lacum Flevi, vulgo de Zuyderzee, qui ingens Oceani septemtrionalis, inter Geldriam, Hollandiam, Frisiam, sinus est, decem & amplius leucas latus,quo,omnes quotque sunt naves,Amstelredamo, aliisque Hollandiæ locis, varios versus Europæ tractus solventes, in Oceanum ipsum exeunt.

Mosella nascitur juxta flumen Rolandum, inter montes Vogesum & Novi-Castri, Basilæa haud procul. atque hinc arrepto ad Caurum cursu. Lotharingiam pæne mediam scindit, Remiremontio primum ingressus. Ciattam deinde, & Tullum urbem prætervectus, ad Aquilonem deflectit, ac Musonium præterlapsus, Metim petit, inde autem intrans in terram Lucemburgensem, Theonvillam inibi lustrat. mox servato cursu, Siricum, Treviros, Bernocastrum, Trabacum, & Coanum appellit. tandem vero jam amplus ac violentior, ad Confluentiam, cui opido inde nomen est, quod illic confluant ista duo flumina, Rheno se miscet. Celebratur autem Mosella poëmate singulari ab insigni poeta Ausonio Gallo, digno sane, cujus vel ea causa legatur descriptio, quod asserat, non nisi Homerum aliquem, vel Maronem,

UVA. BHSC. BU 00896

ronem, dignè posse describere fluvii hujus laudes. Equidem, præter maximam illam voluptatem, qua me tot illæ dotes & facultates, flumini per naturam concessæ, perfundunt, quod videlicet adeo longo sinuosoque meatu tam pulchros tamque fertiles tractus interfluat, tot magnas claraſque urbes perviam alluat, tanta piscium, locustarum, cammarorumque excellentium copia scateat: præter has (inquam) dotes, animadverto, hunc ipsum scriptorem prolixam in primis densissimarum illarum & compositissimarum vitium vinearumque, tam grato & jucundo adspectu, in amœnissimis ejus ac viridantibus ripis, viatoribus occurrentium, facere mentionem. unde colligitur, jam inde ab eo tempore, & Valentiniani Augusti imperio, id est, plus mille ducentis annis, maximam eo tractu fuisse vitium copiam. quod dignissimum sane notatu est. Hunc ipsum Mosellam, imperante apud Romanos Nerone, Lucius Vetus, teste lib. 13 annalium Tacito, parabat cum Arari flumine, facta inter utrumque fossa, decem circiter leucas longa, connectere: quo videlicet copiæ Romanorum per mare mediterraneum, dein Rhodano & Arare subvectæ, per eam fossam, mox fluvio Mosella, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septemtrionisque litrora fierent. sed enim Ælius Gracilis, sola motus invidia (quæ pestis omne sæpenumero bonum abrumpit) variis consiliis tam honestos conatus prohibuit.

Lisa nascitur in Artheſia, ad Lisburgum pagum, cui nomen suum impertit, haud procul ab Terovana. & Ariam opidum prætervectus, Armenterium, Virovicum, Menemium alluit. hinc Cortracum fere medium scindit, & Deinsam præterlapsus, Gandavum decurrit, ubi in Scaldim effunditur, vario & ipse laudabilium piscium genere nobilis.

Sabis nascitur in Hannonia, ad Novionum pagum, & ad Aquilonē decurrens, Landrecium, Sassenium, & Barlemontium lustrat. hinc Maubugium perfluens, servato quem instituerat cursu, Merviam & Cassellam pervenit. tandem vero Namurum interfluens, in ejus exitu se in Mosam exonerat, variis etiam ipse & laudatis piscibus scatens.

Dilia

UVA. BHSC. BU 00896

Dilia naſcitur in Brabantia, ad pagum ſibi cognominem, & in Septemtrionem decurrens, Wavriam pervenit, ac tertia inde leuca Lovanium. unde ſervato ad totidem leucas curſu, flumen Demeram recipit, mox ad occaſum converſus, pluribus velut ramis Mechliniam perfluit, & prima hinc leuca, invento ad Rumpſtum, nobilem pagum, Netha, uterque, neſcio ſanè quo fato aut caſu, nomen ſuum Rupelæ cognomento, ob loci forte illius nobilitatem ſimul & antiquitatem, permutat. qui ipſe Rupela jam aquis auctior, duas modo vel circiter leucas progreſſus, è regione Rupelmundæ, cui arci nomen ſuum impertit. in Scaldim effunditur.

Sinna, ſecundum nonnullos, nomen ſortitus eſt à Senonibus, Angliæ olim populis, quo tempore Galliam divexaturi, hac videlicet tranſierunt. magis tamen rationi videtur conſonum, ſi dicamus, Sinnam ſumſiſſe nomen a Sogniaco, vulgo Sogni, Hannoiæ opido, juxta quod ipſe naſcitur, & arrepto ad Boream curſu, Hallas præterfluit, unde Bruxellam delatus, eamque varie pervagatus, Vilvordiam properat, altera illinc leuca diſſitam. mox ad Caurum deflectens, ad dextram relinquit Mechliniam, & paululum ſupra eam urbem in Diliam influit.

Deſa naſcitur prope opidulum Peram, in terra Leodicenſi, & ad ſeptemtrionem converſus, Eindoviam perfluit. hinc ſervato eodem curſu, Buſcumducis ingreditur, & altera ab hoc leuca in Moſam effunditur:

Demera naſcitur prope Tungros, in eadem Leodicenſi terra, & ad occaſum arrepto curſu. Bilſam ingreditur. mox tertia inde leuca Haſſelam perfluit, & quarta illinc leuca Dieſthemium. unde Sichemium porro & Areſchotum pervagatus, Diliæ ſeſe commiſcet.

Nitha naſcitur prope Rhetium pagum, & ad Africum ſtatim decurrens, Herentalium perfluit. unde ſervato curſu, in toparchia Grobbendoncana, Adam torrentem in alveum ſuum recipit. hinc Liram progreſſus, Duſſiam properat. inde rurſus Walhemium. tandem ad Rumpſtum pagum in Diliam influit, qui Rupelæ illic cognomentum, ut jam dixi, adſciſcit.

Rura, vel ſecundum Trithemium, Rora, nomen ducit ab Rorico, Clodovæi Galliæ Regis filio, caſu in eo ſubmerſo. naſcitur autem prope Bulingiam, pagum ter-

UVA. BHSC. BU 00896

ræ Iuliacenſis, & ad Caurum deflectens, Duram, inde urbem ipſam Iuliacum prætervectus, Ruremundæ, cui & nomen ſuum impertit, in Moſam aquas ſuas exonerat.

Berchela naſcitur in Weſtphalia, non procul Coeſfeldia, & Statlonium, Vredam, Lochemium prætерlapſus, in exitu urbis Sutphaniæ, Iſalæ ſeſe commiſcet.

Nirſius naſcitur circa Fanum Sancti Antonii in terra Iuliacenſi, & ad Caurum fluens, Wachtendoncam allabitur: hinc Geldriam oppidum, & mox Goccham ſe confert. tandem paulum ſupra Genapum in Moſam effunditur.

Vidrus, Belgice nominatur de Vecht/ idque, ſcribente Trithemio, ab quodam Vechtano, qui Odemari Francorum Regis temporibus, caſu in eo ſubmerſus eſt, erat autem is ipſe Vechtanus in flagranti admodum apud Regem gratia, e Druidum numero, ac propheta ſimul et ſacerdos, ob multijugem, qua præditus erat ſcientiam, & variarum linguarum cognitionem clariſſimus. Vidrus autem naſcitur in Weſtphalia, & interfluit Comitatum Benthemienſem; Hardembergam, Ommam, inde vero Haſſelium alluens. tandem ad Gelmudam in lacum Flevi aquas ſuas exonerat.

Scarpa duplicem habet in Artheſia fontem; quorum major ex monte Sancti Eligii, alter ex loco illi finitimo profluit. quibus mox concurrentibus, Atrebatum jam integer pervenit. hinc ad Boream verſus Duacum, mox Laleinium & Marcenas interfluit. unde Hennonium porro decurrens, in exitu ipſo Mortaniæ, Scaldi ſe miſcet.

Tenera naſcitur in terra Hannonia, haud procul Condato, & ad Boream defluens, Athum, Leſſenam, Geradomontium, Ninoviam, & Aloſtum interfluit. mox Teneramundam, cui nomen impertit, delatus, in exitu ejus, Scaldi ſe miſcet.

Haina perexiguus quidem eſt amnis, at Hannoniæ tamen Comitatui nomen olim dediſſe creditur, mutuatus id ipſe ab vetuſto illo juxta quem naſcitur pago, videlicet Hainujerio, ſic dicto ab Hunnis, qui in his partibus quondam caſtrametati ſunt. profluit autem Haina aliquamlonge verſus occaſum. mox juxta Condatum in Scaldim effunditur.

Chirſus

UVA. BHSC. BU 00896

Chirſus naſcitur in Lotharingia prope Logniacum, & mox terram Lucemburgenſem ingreſſus, prætervehitur Marivillam, Mommedium, Caſtrochaventium, Fertæam, Ivoſium, unde prima circiter leuca in Moſam effunditur.

Atque hæc quidem ſunt præcipua Inferiores haſce Provincias perlabentia flumina. quæ cum aliis aliquot rivis, fluentis, atque torrentibus, brevitatis ergo à nobis omiſſis, præter innumeros fere quos ſuppeditant piſces; præter amœnitatem, tutelam, & ſecuritatem, quam tractui ipſi conciliant; inæſtimabilem quoque mercibus ultro citroque pervehendis commoditatem & utilitatem præbent. Efficiunt præterhæc regionum ipſarum indigenæ, horum ipſorum fluminum adminiculo, in quæ alias terræ aquas, variis manu cavatis foſſis, in unum veluti corpus redactas, perducunt; efficiunt, inquam, magna profecto induſtria, commodis paſſim & opportunis locis, ac ad multas etiam leucas producunt complures, eoſque perpulchros & navigabiles alveos, ſive canales. qualis præſertim eſt Bruxellenſis ille longe pulcherrimus, tũ Gandenſis quoque & Middelburgenſis adeo quidem ut omnes fere urbes & oppida, tum & alia alicujus momenti loca, biremibus minimum navibus poſſint adiri. ac merces eo commode ſubvehi.

Paucos habet hic tractus aquarum vivarum fontes, præterquam in locis montoſis. lacubus vero, ſtagnis atque paludibus paſſim abundat. quæ & ipſa terram egregie muniunt, & immenſam piſcium varii generis copiam accolis ſuis ſuppeditant.

De mari Oceano diſſertatio.

DEſcriptis hucuſque fluminibus, luſtrandus eſt nobis, antequam progrediamur, aliquantiſper Oceanus. qui cum, non ob viciniam modo & ſummam conjunctionem, ſed ob alias quoque innumeras cauſſas, præcipuum hujus tractus membrum, imo caput & veluti pater ſit, poſtulare videtur, ut quam primum ſui faciam mentionem. Dicimus itaque, magnam, immenſam, & ſuperbam admodum eſſe Oceani faciem, ſed eandem formidoloſam, horrendam, & periculis plenam, ſiquando is indignatur & extumeſcit. tunc enim

UVA. BHSC. BU 00896

tanto eum furore tempeſtateque concitari interdum viedas, ut arva ſimul & campos, imo totas adeo urbes atque Provincias mergat, & miſerandum in modum abſorbeat. ac in hujus quidem ipſius tractus quibuſdam partibus, nominatim vero in Zelandia, maxima ſæpe, ut ſuis infra locis ſpeciatim commemorabitur, dedit damna. licet incolarum tamen induſtria, qui aggeres immane quantum exaggerarunt, aliaque opportunis locis oppoſuerunt repagula, eo res paulatim deducta ſit, ut niſi inſolitæ aliquæ & ſupra modum horrendæ ſuperveniant tempeſtates conſpirantibus inter ſeſe nimirum Cauro, immenſo Oceani æſtu, & aquarum interiorum inundatione, vix, quod alicujus quidem momenti ſit, damnum exiſtat. Iam vero de creberrimis illis non ſolum damnis, ſed & naufragiis, ab indignante Oceano effici ſolitis, ſupervacaneum ſit, ſi prolixius hic agamus, cum id ultro cuivis veniat ſtatim in mentem. In amplo tamen & vaſto aliquo mari, quale eſt quod vocamus Hiſpanicum, naves hiſce periculis minus expoſitæ, quod videlicet latiorem habeant evagandi & cum fluctibus colluctandi campum, nec uſquam impingant. ita ut, licet alicui videantur nunc in cœlum attolli, nunc in abyſſum demergi, magne tamen iis ſit adjumento, quod undæ, propter vaſtam illam ſui magnitudinem, non abrumpantur ita conciſe, ut in mediterraneo noſtro mari, ſed retento quem inſtituerant curſu, integræ & conjunctim deſcendant. In locis vero anguſtis, qualis perlongus ille; nec procul hinc diſſitus, inter Galliam Angliamque canalis eſt, in magno ſane verſantur diſcrimine, & plurimum ſæpe capiunt detrimenti. gravioribus vero etiam damnis afficiuntur citra Calæſium, & per univerſam, quam longa eſt, Flandriæ, Zelandiæ, & Hollandiæ oram. in tanto videlicet motu ipſius maris, quod in horas fere ſurſum deorſum impellitur, cujuſque inſtabilis & ab æſtu ventiſque varie concitatus alveus, præſertim in æſtuariis, varios paſſim arenæ montes accumulat, qui inexſpectatos ſæpe & periculoſiſſimos generant ſcopulos, banken iſti appellant, in quos crebro impingunt naves, nec ſine præſenti naufragii metu. cui ipſi periculo in portuum quoque ingreſſu, ac toto fere quam longus eſt Scaldi, ab oſtio ſcilicet uſque Antverpiam, jam dicta de cauſſa, ut plurimum ſunt expoſitæ. ſed cum nuſ-

quam

UVA. BHSC. BU 00896

quam desint peritissimi vadorum exploratores, quibus oppidatim fere de publico, eum in finem, statuuntur stipendia, quique non naves tantum in portus subducunt, sed & obvios quosque scopulos evidentibus notis insigniunt, incommodis hisce, quantum quidem humanæ fieri potest industria, serio providetur, atque occurritur. Venti autem Oceanum maxime infestantes, & per consequens terræ & regionibus maxime noxii, Caurus, Africus, Zephyrus. exagitatur is insuper, & quidem certo atque perpetuo, ne quid dicam de æquinoctiis (quorum meminit & C. Tacitus) exagitatur inquam maximæ violentia ab noviluniis & pleniluniis. præter namque constellationum ejusmodi vim, ipsa etiam aqua viva, quæ pro lunę meatu vel augescere, solet, vel decrescere utroque illo cum novæ, tũ & plenæ lunę momento, adextremum sui augmentum & summitatem adscendit. unde & summã Oceano molestiam exhibet. quod cum Cæsarianis in Britanniam trajecturis esset incognitum, maximum quidem, tũ in mari, tum in ipso etiam portu, (teste in cõmentariis ipsomet Cæsare) damnũ classi inflixit. Quoniam vero ad hujusmodi considerationes, & mirabiles æstus lunæque in hoc mari effectus, digressus sum: non erit præter institutum, si priusquam progrediamur ad ulteriora, breviter quidem, sed quam fieri poterit solidissime, instruendo nimirum lectori, ex iis, quæ partim aliunde accepimus, partim ipsi observavimus atque cognovimus, super tam digna, tam admiranda, tantique momenti re, disseruerimus. & ex hac ipsa dissertatiuncula palam liquidoque constabit, ipsam adeo lunam, quidquid alii dicant, scribantve, eam esse, quæ motu suo & cursu, pro adspectuum conjunctionumque sui cum sole aliisque planetis ratione, maris illum accessum simul & recessum efficiat. Dicimus ergo, & observatum fuisse antehac, & quotidie etiam nunc observari, Oceanum, statim ut horizontem deserit luna, intumescere, & versus occidentalem terræ plagam decurrere, tamquam comitem sese lunæ adjungat, dum ad lineam meridianã ipsa perveniat. unde cum ad occasum rursus ea deflectit, Oceanus quoque paulatim recedit, & ad terminos suos revertitur, donec ipsa ex oculis evanescat, & horizontem iterum subeat, quem mox, ut ingressa est, & ad Antipodas nostros deflexit, Oceanus, velut cubili suo

UVA. BHSC. BU 00896

ſeſe propipiens, exæſtuat rurſus atque turgeſcit, comitatus eam, donec ad ſeptemtrionalem pervenerit lineam. quam ut iterum deſerit, & ad hemiſphærium noſtrum recurrit, etiam ipſe, velut ab ea deſertus, in priſtinum locum revertitur. atque hinc adeo eſt, quod viginti quinque præterpropter horarum ſpatio, geminos habeamus maris reciprocantis acceſſus, totidemque ejuſdem receſſus. licet veteres ſimul, & neoterici quidam, ſuo quodam dicendi modo, viginti & quatuor horis id evenire contendant. quod fieret, ſi non alio luna ferretur curſu, quam eo, quo violenter primum ab ortu in occaſum movetur: quoniam vero interea temporis, naturali ſuo meatu, quod & alii omnes planetæ, ſuo quiſque reſpectu faciunt, horæ vel circiter ſpatio ab occaſu verſus ortum retrocedit, fit, ut tantumdem fere labatur temporis, priuſquam in ipſis ſignis compareat, quantum eſt retrogreſſa. ita ut viginti & quinque plus minus intercedant, ut dictum eſt horæ. alioqui eadem quotidie hora contingeret maris acceſſus, quod ut notum eſt, utque latius infra docebitur, haudquaquàm fit. Videamus vero nuncjam ecquid in toto generatim Oceano, inde autem peculiariter in hoc Belgico noſtro mari, efficiat luna. Tria in univerſum ſunt marium genera, ſeu mavis qualitates. & primum quidem anguſtum, adeoque ab ipſa terra undiquaque reſtrictum, ut nullum plane, qui in oculos quidem incurrat, motum fluxionemve ab luna recipiat. tale eſt mare Livonicum, ſive Balthicum. talis & Pontus Euxinus, Italis hodie *mar maggiore*. alterum ſtrictum & longum eſt, quale mediterraneum: quod alicujus quidem motus æſtuſque reipſa eſt particeps, ſed ita ut vix appareat, præterquam in mari Adriatico, ab ortu verſus occaſum recurrente. tertium genus conſtituit vaſtiſſimus ille ampliſſimuſque Oceanus, qui ab iis quas alluit terris varia paſſim ſortitur cognomina, qualia mare Hiſpanicum, Britannicum, Aquitanicum, denique & Belgicum; ſive Germanicum, quæ violentiſſimos quoſdam & manifeſtiſſimos experiuntur æſtus ac motus. ſuper quibus nonnulla dicturus ſum. & neglectis, quo prolixitatis evitemus faſtidia, cum Aſtrologorum, tum Phyſicorum animadverſionibus, ſequemur infallibiles illas obſervationes nautarum. quorum tamen in diſtinguendo per principes

ventos,

UVA. BHSC. BU 00896

ventos, eorumque intermedias plagas, ſtylum non imitabimur, ſed ut eo facilius quilibet mentem noſtram intelligat, diſtinguemus per horas civiles. Sequitur ergo æſtus lunæ primum naſcentis curſum, & ab ortu occaſum verſus procurrit. quod dum facit, ſi forte occurrant Inſulæ, quibus haud reſtringatur impediaturve ipſius curſus, ita eum proſequitur, ut aqua non videatur multum attolli. verum ubi ad continentem deventum eſt, ac jam coarctatur, & ſe diffundit in ſinus, tum demum mirabiles illos ſuos producit effectus, non quantitate minus, quam duratione diverſos, idque pro regionis cujuſque & portuum ſitu. & in oris quidem Guinææ, Africæ, Hiſpaniæ, Gallobritanniæ, Hiberniæ, quas eodem fere temporis puncto, ac ſine ulla prorſus alluit remora, novilunii quidem & plenilunii tempore, tertia poſt dieī ſimul & noctis meridiem hora, ſummum efficit aquæ augmentum, quod vulgo dixeris plenum mare, vel cum Belgis hoogh water/ ſive vol zee. contra vero circa nonam vel matutinam, vel veſpertinam, ſummus eſt in iiſdem oris, plena novaque luna, aquarum defectus, quem leegh water/ aquam humilem, ſive depreſſam iidem Belgæ appellant. & excreſcit in illis portubus aqua, ſummo quidem maris acceſſu, ad eamdem ubique menſuram, id eſt, quindecim pedes Romanos. ut videre eſt nominatim in oris Promontorii Viridis, Calæſii, Rupellæ, Fontenaję, & inſulis, quas Angli Sorlingas dicunt. Atque hæc in univerſum de Oceano dicta ſufficiant, ſine ulteriori ulla Indici Americanique Oceani mentione, in quo, lunæ quidem ſubſidio, varios proculdubio motus, nec adeo tamen exorbitantes, idem æſtus concitat: pergamus ad peculiarem Belgici maris deſcriptionem. fit ergo, objectu Britanniæ, ut gemini prorſus diverſi æſtus tractum hunc noſtrum invadant; quorum alter quidem ab uſque Norvegia, alter ab Normannia, & per vaſtum illum canalem profluit. hic, quod inter Calæſium & Doverium fretum eſt, prætervectus, ſervato quem inſtituerat curſu, ad extremam fere Hollandiam pergit, ubi in alterum illum ab Norvegia prodeuntem incurrens, cum eo aliquantiſper veluti colluctatur: mox uterque qua venerat via revertitur. qui æſtuum ita inter ſeſe reciprocantium motus & curſus pluribus quidem argumentis probantur eſſe diverſi, ſed ex eo tamen po-

UVA. BHSC. BU 00896

tiſſimum, quod ab altera quidem parte, Abreduni in Scotia, Varovici in extremis Angliæ finibus, & in Inſula Daniæ Heylighlandia, faciente illo ab Norvegia æſtu, novilunio ſimul & plenilunio, duodecima tam diei, quam noctis hora, ſummus ſit maris acceſſus: ab altera vero, Calæſii, Bononiæ, & in maritimis aliquot Flandriæ locis, faciente altero illo ab Normannia, eodem plane temporis puncto idem effectus contingit. quod ipſum, ſi tabulam quidem inſpicias, fieri nequit, ut ab uno eodemque æſtu procedat. huc accedit, quod videamus eorum utrumque, toto ſuo quam longus eſt, curſu, certis quibuſdam locis, diverſos plane effectus producere. verbi gratia, Sluſæ Flandrorum ſummus maris acceſſus eſt hora prima; Arnemudæ Zelandiæ municipio, ſecunda; Amſterodami tertia: in finibus autem & fluviis, aliquanto etiam tardius, & Bergozomii quidem ad quartam, Antverpiæ vero non ante ſextam. contra, quibus horis, nova plenaque luna ſummus maris acceſſus eſt, iiſdē, utroque lunæ quadrante, ſummus ejus contingit defectus. Caleſii, & per univerſam exinde Flandriam, Zelandiam, Hollandiā, mare octodecim fere pedes attollitur. ſed ubi reſtringitur, & vaſtum aliquem efficit finum, altius longe adſurgit. quin & omnem alicubi modum excedit, ut Briſtoviæ in Cornubia, ubi ad ſexaginta, & Macloviæ in Gallobritannia, tum & Sancti Michaëlis in Normannia, ubi ad nonaginta Romanos adſcendit pedes. Notandum vero, quod inde ab novilunio, uſque ad primum lunæ quadrantem, mare nonnihil decreſcat, nec tam alte adſurgat ab eo vero quadrante uſque ad plenam lunam rurſus augeſcat: hinc ad noviſſimum ejus quadrantem ſenſim deficiat. ita ut ſingulorum lunæ meatuum, quos Latini dies lunationis appellant, bini quadrantes Oceani undas attollant, bini viciſſim deprimant. Adhæc præter adſpectum ſolis, aliorum quoque planetarum cum luna adſpectus & conjunctiones æſtum alias deprimunt, alias rurſus intendunt. æqualitas inſuper & inæqualitas lunàris ab ipſo ſole diſtantiæ; tum & lunæ cum terra vicinitas, ſive longinquitas; major ejus vel minor in hemiſphærio noſtro mora; denique aquæ vivæ & venti nonnullam in æſtu differentiam generant. qui non alia ſane cauſſa, tum & hoc noſtro tractu, tum & aliis omnibus locis,

acceſſum

UVA. BHSC. BU 00896

acceſſum ſuum, ſingulo quoque die, per unius horæ cum decem minutis ſpatium differt atque retardat. ita ut, ſi Antverpiæ ſummus hodie fuerit maris acceſſus ad ſextam, craſtino die ad ſeptimam demum & tot illas minutas is expectandus ſit: ſi apud Mechlinianos hodierno contingat ad ſeptimam, cras futurum id ad octavam & decem minutas. atque ita porro de manu in manum, ac de die in diem, ob contrarios illos, alterum naturalem, alterum accidentalem, lunæ meatus, omnibus omnino locis atque temporibus, eadem illa cunctatio perſeverat. quod ſemel ſic cognoviſſe, cuivis ſufficiat. adeo quidem ut tum ex argumentis hucuſque a nobis allatis; tum ex aliis quoque ſtudio brevitatis omiſſis, manifeſte probetur, ac liquide ſatis conſtet, ipſammet adeo lunam, nec ſine ſolis tamen & ailorũ forraſſe planetarum auxilio, acceſſum ſimul & reciprocantem maris receſſum efficere: non autem id evenire per elementarem aliquem & naturalem aquæ motum aut curſum, quod a nonnullis tamen parum conſiderate aſſeritur. ſi enim ita ſe res haberet, nullus profecto exiſteret maris acceſſus, vel receſſus, ſed Oceanus nunquam non ſibi æqualis, eodem perpetuo motu, eodem temporis puncto, & quidem deorſum ſemper deflueret, nec umquam vices reciprocaret, aut nunc rurſus ferretur, nunc prorſus, quod, repugnante licet aquæ natura, violento lunæ meatu, jam cogitur facere. quin ſi naturali & elementari aquæ curſu idipſum contingeret, nec ſuccederet ſuo loco temporeque maris receſſus, inundaret profecto, & fluctibus ſuis cooperiret Oceanus totum, quam late patet, terrarum orbem. Quia vero ſatis multa hucuſque ſuper mari a nobis differta ſunt, & manu propemodum tetigiſſe videmur Oceani fundum, ſubjungemus & altitudinem ejus, ſive profunditatem, quatuor quidem, iiſque inſignibus locis exploratam. inter Calæſium ergo & Angliæ Doveram, quatuor & viginti comperior altitudinis paſſus, vademen Belgæ appellant, quorum ſingulis ſeni reſpondent pedes. inter Angliam & Zelandiam paſſus viginti tres. inter Vectim, Britanniæ inſulam, & Normanniam, viginti & octo. ac totidem fere toto illo, quam longe patet, canali. qui tamen quo mari vicinior, eo quoque paullatim profundior; ita ut circa Sorlingas, ſexaginta jam hujus men-

UVA. BHSC. BU 00896

ſuræ, id eſt, centum & octoginta Florentinos paſſus excedat. inde vero in infinitum tandem excreſcit, adeo ut in alto jam ac libero mari fundo penitus careat, reductus nempe ad purum illud & ſecundarium aquæ elementum, quod primario illo terræ eſt altius. hoc enim Oceano quidem circumdatur, ſed conjunctione, ac rurſus diviſione tam admiranda tamque prorſus divina, ut ab eo nec inundetur quidem, nedum ut abſorbeatur. quin majori quoque miraculo ſub aëre junctim ſuſpenſa, pro centro & punctiſtitio ſunt immenſæ illi cœlorum moli. Sed ut revertamur ad primarium noſtrum ſcopum, explicatis hactenus damnis & incommodis, quibus hic noſter tractus in parte afficitur ab indignante & infeſto nimis Oceano, enumeranda quoque ſunt commoda & emolumenta, quæ in omnes univerſim haſce Provincias ab eodem illo, ſed jam pacato, promanant. ea vero talia tantaque profecto ſunt, ut abſque his quidem eſſet, terra proculdubio nequaquam futura ſit par vel dimidiæ tot inhabitantium hodie pupulorum multitudini ſuſtentandæ. etſi enim, ut ſupra oſtendimus, fœcundo ſatis ſit ſolo, tamen nec illudipſum tot illis hominibus nutriendis, nec humana quidem induſtria, tot aliunde neceſſariis rebus ſuppeditandis, ullatenus ſuffectura ſit. commoditas ergo maritima, ex omnibus fere totius mundi Provinciis, omnigenas nobis merces copioſe ſuppeditat, & quidem non ad commeatum dumtaxat, ſed & alios porro quoſcunque humanæ vitæ uſus ſpectantes, quæque non noſtris modo indigenis, verum & exteris aliquot terris abunde ſufficiant. prout in deſcriptione Antverpiæ, quæ mercatorum ubique negotiantium ſedes eſt, fuſe narrabitur. atque hac ipſa commoditate fit, ut hic tractus ſit veluti publicus quidam totius Europæ, imovero, ut ibidem dicetur, totius orbis terrarum portus, & commune emporium. unde negotiatio quædam exiſtit & nundinatio omnem pæne fidem exuperans, ac immenſum quoddam mercium chaos, cui infinitus prope tam exterorum quam civium numerus ſe interponit, ac operam ſuam impendit. Præter hanc vero commoditatem longe ampliſſimam, tantus ex ipſomet mari ad incolas redit quæſtus, tantus fructus, ut vel propterea judicetur Oceanus magnitudine ſua digniſſimus. conſiſtit autem hic quæſtus, quod nemini poteſt

UVA. BHSC. BU 00896

poteſt eſſe ignotum, in maxima illa piſcium omnigenorum captura, qui non ſumtuoſis modo potentium menſis, ſed & tenuiorum quoque neceſſitati abunde ſufficiunt, & non incolas tantum ipſos, ſed eorum quoque crumenas in parte ſaginant. cum tanta iis ſuperſit piſcium copia, ut & Gallis, Hiſpanis, Germanis, Britannis, aliiſque finitimis populis, largiter eos impertiant. quin & in Italiam quoque non unius generis ſale conditi piſces, haleces in primis & ſalmones, hinc importantur.

Quia vero magni momenti res eſt iſta piſcium ſalitura, conſtitui ſpeciatim differere de tribus eorum qui ſale condiri ſolent generibus, halecibus nempe atellis, atque ſalmonibus, & primum quidem de primis, tanquam omnium præſtantiſſimis. Dicimus ergo haleces, ſive quis ita malit haringas, non inveniri in ullo omnino flumine, non in mari mediterraneo, non etiam in Hiſpanico, aut ullo omnino mari, præterquam in ſolo iſto ſeptemtrionali (niſi fallor) Oceano. magnitudo, tum & forma pariter & præſtantia hujus vel ſale conditi, vel fumo durati piſcis, tam eſt omnibus nota, ut ea nos prætermiſſa, de indole tantum illius & multitudine ſimus acturi. Prodit hoc piſcium genus ab extremis ſeptemtrionalis Oceani partibus: ac mirabili ſeſe & incredibili quadam frequentia verſus terram diffundens, in Germanico iſto Angliæ Scotiæque Oceano, ſub autumnum fere comparet. quod ſi maturius forte adventare incipiat frigus; tempeſtivius quoque haleces præſto ſunt, & quidem longe majori, quam ſi æſtus ſit abundantia. unde fit veriſimile, eas glacialem illum & rigidum nimis Oceanum fugere, & tepidiores aliquas aquas appetere. adeoque ex calido frigidove cœli temperamento, judicari ſolet de bona vel ſequiore halecum captura, tum & tempeſtiviuſne an tardius adfuturæ ſint. adnatant ergo, ut dixi, inſtante autumno, & ſemen in clementiore hoc mari ſpargunt, uſque ad Chriſti ſervatoris natalem. ac eæ quidem quæ ad has partes ſe conferunt (omiſſis iis quæ in ſeptemtrionalibus magis Norvegiæ Sueciæque finibus remanent) circa Angliæ primum & Scotiæ littora aliquandiu vagatæ, largiorem paulatim & liberiorem Oceanum repetunt. & ex hactenus quidem a nobis dictis, ac deinceps porro dicendis, efficitur, quod non aliter quam univerſo avium ge-

neri,

UVA. BHSC. BU 00896

neri, ſtatis anni temporibus, cœlum & ſedem mutare ſolemne eſt, ſic marini plærique piſces, ſive grandiores ii, ſive magis exiles, divino quodam inſtinctu, atque in hominis adeo uſum, ſuis quoque temporibus aquas ſimul & ſtationem permutent. & videntur revera in hunc ipſum finem haleces a natura velut mandatæ. appropinquant enim ad littus maris, quaſi ipſæ capiendas ſe offerant, ac tantumnon ut capiantur exclament. quin ſicubi lumen vident, aut ignem, aut veſtigium aliquod hominis, eo odorabundæ ſtatim accedunt, atque ſubſiſtunt. Habent proculdubio inter ſe aliquos reges, apum plane exemplo. qui magnitudine tamen & forma cæteris pares, non ut illi apum auguſtiores. at in capite tamen manifeſtum eſt ſignum, diademati non abſimile, & color, maxime circa caput, ſubrutilus. hi inter natandum præcedunt, ſubſequente paſſim atque ſtipante innumera quadam caterva. quia vero oculos habent claros, & ignis inſtar nitentes, parent noctu eſſe quædam marina fulgura, quo vocabulo vulgo etiam celebrantur. ſuſtentant ſeſe haleces & victitant, præter omnium fere aliorum piſcium indolem, ſola aqua. qua ipſa ut ſunt extractæ, & vel leviſſime aërem hauriunt, ſine mora ſtatim exſpirant. recentes, & nullo adhuc ſale contactæ valde quidem laudabiles, ſed parum tamen ſalubres ſunt. & quidem confeſtim coquendæ, alioqui, ſine adminiculo ſalis, quod natura videlicet perdelicatæ ſint, mox putiſcunt. producit autem hoc mare unius dumtaxat generis haleces. etſi pro condimenti & apparatus diverſitate, in albas & ſubruffas videantur diſtinctæ. albæ ut plurimum relinquuntur earum pinguiores, quæ, quod corruptioni magis obnoxiæ, ſtatim ut captæ ſunt, ſaliuntur, & in vaſculis ſuis multa ſalſilagine conſervantur. exiliores vero poſt decimam duodecimamve quam ſalitæ ſunt horam, fumo hinc indurantur, unde & ſubruffum illum colorem adſciſcunt. ac tam priores illæ, quam poſteriores, diutius multo quam ullum aliud vel ſale conditorum vel fumo ſiccatorum piſcium genus, ſolo ſalmone excepto, a corruptione manent immunes. Auſpicantur earum piſcationem paulo poſt Divi Ioannis, idque in proximo tantum huic tractui pelago, & circa ipſum adeo littus. ſed non capiuntur tunc niſi pauculæ quædam & macilentæ, quaſque anni ſuperioris reliquias

UVA. BHSC. BU 00896

liquias,& ab cætero grege deerraſſe exiſtimant. ordinaria vero & ſolemnis earum captura in penitiore Oceano, tribus ut plurimum anni menſibus, Auguſto, Septembri, Octobri, & ad medium porro Novembrem perdurat. plurimæ tamen & præſtantiſſimæ capiuntur inde à medio menſe Septembri uſque ad Octobrem exactum. quo ipſo tempore ad Scotiam propius piſcatores accedunt, ubi tunc & majores ſimul & laudatiores earum greges. conſtat namque hos piſces, quo Belgiæ fiunt viciniores, ſive id ex itineris quadam, ut volunt, longinquitate, ſive quod ego magis crediderim, aquæ ipſius & fundi natura contingat, eo exiliores quoque & macilentiores evadere. Eſt autum innumerabilis fere & infinita, toto eo quam longum eſt tempore, in oris jam dictis, cum hominum piſcatorum, tum & navium, ab hoc tractu magna ex parte ſolventium, ut Anglos jam & Gallos omittam, frequentia: ſed nos de iis tantum agemus, quæ ad noſtram hanc Spartam, deſcriptionemque magis proprie pertinent, quorumque potior longe eſt numerus. dico igitur, poſt anxiam atque exactam in Friſia, Hollandia, Zelandia, Flandriaque (nam de reliquis terræ Provinciis vix ſit operæ pretium meminiſſe) ſuper navium ad piſcationem hanc ordinarie ac tempore pacis exeuntium numero diſquiſitionem, comperiſſe me, eas naves, quas Buyſen ipſi & Booten idiomate ſuo nuncupant, eſſe numero minimum ſeptingentas. aliis tamen longe plures eas eſſe exiſtimantibus. quæ naves, ternis, quot exeunt, vicibus, aliis aliarum defectum ſupplentibus, ſingulæ ſeptuagenas reportant halecum vehes, ſive (ut iſti loquuntur) laſten: ſunt in totum quadraginta novem laſtarum millia. conſtat autem laſta duodecim vaſis, quorum ſingula octingentas, nongentas, vel & millenas interdum haleces capiunt. Iam vero ſingulæ quæque laſtæ denis fere taxari ſolent Flandricis libris, id eſt, aureis noſtris tricenis. ita ut cunctis in unam ſummam conflatis, efficiantur quadringenta nonaginta Flandricarum librarum millia, id eſt, millio unus & quadringenta ſeptuaginta millia aureorum.

Alterum, è præcipuis ſale condiri ſolitis, piſcium genus, aſellorum majorum eſt, Belgis Cabeljau/ Gallis, poſtquam ſale conſperſi ſunt, *Molue*. ſunt autem hi piſces corpore mediocriter magno, ita ut inveniantur, qui

ſinguli

UVA. BHSC. BU 00896

ſinguli pendant quinquagenas & amplius libras. recentes edas, vel ſale contactos, utroſque probaveris. habent vero & ipſi ſtata ſua certaque tempora, & cum aliis aliquot anni menſibus, tum vernis præſertim, ad vicina hæc noſtra, & nominatim Friſiæ maria, agminatim accedunt. capiuntur autem & ſaliuntur in totum annum, ea profecto copia, ut ex eorum piſcatu quingena quotannis ad hunc tractum redeant aureorum noſtratium millia. ſuntque hæc duo piſcium genera, haleces videlicet & aſelli, ex Medicorum quidem ſententia, omnium quotquot eduntur maxime nutritivi, ita ut carnibus ſale duratis eos prope exæquent.

Tertium denique genus piſcium, quos ſale iſthic condiri diximus, Salmones ſive Sulmones ſunt. qui piſcis aſello ut plurimum major eſt, & tam recens, quam vel ſale, vel fumo duratus, ſanequam laudatiſſimus. quem in Hollandia quidem & in Zelandia nunquam non fere invenias. at præcipua tamen ejus captura Aprili, Majo, & Iunio menſibus. quo tempore tanta ſalitur eorum copia, ut in longe majorem ducentis aureorum millibus ſummam piſcationis iſtius ratio quotannis excreſcat. Vnde cum ſola hæc tria piſcium ſalitorum genera, ultra ſalis in eos inſumti pretium, duos & quod excurrit aureorum noſtratium milliones, Provinciis hiſce, paucis menſibus reddant, cogitandum relinquo lectoribus, quam ingentem quotannis theſaurum continua illa & univerſalis piſcatio referat. qui ne cogitari quidem ſatis digne cuiquam poteſt, tantum abeſt ut credi: cum infinita quædam & prorſus ſtupenda vorago ſit, quam idcirco nunc mitto, & ad ulteriora progredior.

Præcipuæ Silvæ & Saltus.

ARduennam teſtatur Cæſar ævo ſuo fuiſſe maximam totius Galliæ ſylvam, cœpiſſeque ab ripis Rehni, & ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum, ab una quidem parte ad confinia Nerviorum, ab altera vero ad initium Rhemorum pertinuiſſe, millibuſque amplius quingentis in longitudinem patuiſſe. Noſtra ætate maximus etiamnum Galliæ ſaltus eſt. ſed exculta paulatim tellure, multum imminuit. quin & præter hoc detrimentum, illa ipſa quæ ſuper-

eſt

UVA. BHSC. BU 00896

eſt pars haud uſquequaque cohæret, ſed frequentius interrumpitur, atque hic illic aratro ſubigitur, mutato ſubinde & cognomento. continuatur autem, qua longiſſime, inde ab Theonvilla uſque ad urbem Leodicenſem, quod quidem triginta plus minus leucarum iter eſt. in cujus meditullio ſitum eſt Fanum Sancti Huberti, oppidum, juxta Gemmam, ad gr. 26 min. 40 longitudinis latitudinis vero grad. 50 min. 4 poſitum. eſt autem hic ſaltus maximis paſſim altiſſimiſque variorum generum arboribus denſus, quæ non minus amœnum eum & fructuoſum; quam celebrem & admirabilem reddunt.

Mormautium, ampliſſima ſimul & amœniſſima Comitatus Hannoniæ ſylva, initium capit circa Quercetum, vulgo *Quæſnoy*, & in Auſtrum, ad multas leucas, Veromanduos verſus procurrit, oppida, pagos, villas complexa, rivis quoque & fontibus limpidiſſimis paſſim irrigua. plurimi conficiuntur in hac ſylva carbones, unde creditur a nonnullis veteris Carbonariæ pars, quam alii tamen magis orientalem, ac inter Moſam & Sabim fluvios fuiſſe contendunt, & amœnum illud Harchiæ nemus ejus eſſe reliquias, in quo cognominis ille cum arce pagus, Comitum Barlemontii ſedes.

Amœniſſima Divi Amandi ſylva, in eadem quoque Hannonia ſita, audit vulgo & ſylva Raimenſis, ob ſummam videlicet cum eo ſaltu viciniam. initium autem capit in Flandriæ Gallicanæ confiniis, ad nobilem illum pagum Divo & ſylvæ cognominem. unde porro ad orientem, magno admodum ſpatio, Valentianas uſque procurrit, arboribus paſſim denſa. Eſt autem ſaltus Raimenſis in ditione Toparchæ Amerienſis, qui hac ipſa de cauſa eſt Magnus Venator Hannoniæ, dignitate nimirum ſaltui ipſi annexa.

Eſt in eodem Hannoniæ Comitatu & Fagniacenſis ſylva, quæ initium capit prope Avennas, & lato ambitu, uſque ad Magetobriam. vulgo Maſieres, Galliæ oppidum, id eſt, ſedecim ipſas leucas in longitudinem patet, olim multo etiam major. nomen hactenus retinet, licet aliquatenus depravatum, a Faunis & Satyris, quos in hoc fortean tractu ſomniarunt Poëtæ capripedes & cornigeros, quod videlicet primi horum ſaltuum habitatores ea fuerint morum feritate, ut ad brutas quodammodo pecudes viderentur accedere.

Sonienſis,

UVA. BHSC. BU 00896

Sonienſis, vel ut alii ſcribunt, Sogniacenſis ſylva, ſita eſt in Ducatu Brabantiæ, bombardæ circiter jactu ab urbe Bruxella. procurrit vero trium leucarum ſpatio verſus meridiem uſque ad Brenniam allodialem quam vocant, & Brennocaſtrum. ſaltus revera ingens, & perinſignis, ac plus ſeptem leucas, id eſt, octies mille jugera, quorum ſingula quadringentas decempedas, ſive ut vulgo loquuntur virgas, hæ vero vicenos pedes, continent, ambitu ſuo complexus, cæduntur quotannis hujus ſylvæ, ſolemni quodam regionis more, centena jugera. quæ ad quinquagena florenorum, id eſt, vicena quina aureorum noſtratium millia Principi reddunt. atque ita fit, ut octogeſimo quoque anno, tota quam late patet ſylva, & reciſa ſit, & altiſſimis rurſus craſſiſſimiſque arboribus reſtituta, ac veluti renovata, varios inſuper iſte ſaltus ingenti ſuo circuitu complectitur pagos, tum & arcem, quam trium fontium vocant, & abbatias cœnobiaque compluria, rem non laudabilem minus quam admirandam. quo fit, ut per æſtatem plurimi Nobiles Bruxellenſes, tum & civium quoque non pauci, partim votis obſtricti, partim & animi gratia, tres quatuorve continuas ſeptimanas, comitantibus & uxoribus, & reliqua omni familia, ſylvam hanc amœniſſimam peregrinantium ritu perambulent, alia atque alia ſubinde inviſentes cœnobia, idque non minori devotione, quam animi ſui ſolatio.

Meerdalia urbi Lovanienſi vicina, magnus & pulcherrimus ſaltus eſt, nec amœnitate minus, quam ferarum frequentia, & inſigni, quod venationem quidem concernit; immunitate celebris.

Zaventerloæ, inter Lovanium, Bruxellam & Vilvordiam ſitæ, nomen eſt ab Zaventria, pago ſylvæ amœnæ propinquo.

Grootenhoutium in eadem Brabantia ſitum eſt, paullum infra Turnhoutum. naſcitur autem hic Ada torrens, qui in Nitham fluvium influit. ſaltus ipſe permagnus eſt, & venationibus olim reginæ Mariæ, Caroli quincti ſororis, cui oppidum ipſum Turnhoutum ad vitam a fratre conceſſum, plurimum frequentatus.

Marlania, agri Namurenſis ſylva, initium capit ab ipſa urbis Namuri arce, & Hypafricum verſus magna latitudine Philippovillam, longitudine vero uſque ad

Moſæ

UVA. BHSC. BU 00896

Mosæ ripam procurrit, superbo sane & amœno valde adspectu.

Niepa, Flandriæ saltus longe præcipuus, haud procul Artheſiæ finibus, flumini Lisæ propinquus est, Casleto & Bella pari duarum leucarum intervallo, licet viis diversis, abjunctus. sylva ingens, amœna, antiqua, & in qua arx situ valida.

Nonna ejusdem Flandriæ sylva, Ipris vicina, ingenti magnitudine in septemtriones extenditur, multos pagos & abbatias complexa.

Poodsbergia inter Flandriæ Hannoniæque confinia, circa Gerardomontium & Lessinam sita, magnus & orbiculari pæne figura saltus est.

Buscum-Guilielmi Artheſiæ prope Rentejum sylva est, in qua semi-prælium illud inter Imperatorem & Galliæ Regem, anno Christi 1554 commissum est, de quo postea fusius.

Echterwaldia, pulchra simul & peramœna Geldriæ ad Arnhemium sylva, boream versus procurrit.

Seven Wolden in Frisia & confiniis Transisalanæ, septem ingentes saltus sunt, haud magnis inter se intervallis abjuncti, unde & uni è tribus Frisiæ Statibus, sive Ordinibus nomen est. ambiunt autem singuli satis magnum terræ circuitum, & quamplurimos continent pagos, adspectu sanequam delectabili.

Scatent vero hæ omnes hactenus nobis enumeratæ sylvæ variorum in usum venationis generum feris, quales nimirum cervi, damæ, capreoli, apri, lepores, cuniculi, taxi: quin & glires quoque, & erinacei. quorum omnium carnes suaves quidem & delicatæ, Italicis tamen, præsertim quod lepores attinet, cedunt. Neque desunt propterea lupi, vulpes, mustelæ. sed è contra adsunt & canes, grandes illi quidem ac præferoces, & cum noxiis illis feris pellendis, tum & in reliquos venatorum usus perutiles, sed quorum optimi tamen ex Anglia nobis suppetunt. Est autem & peculiare quoddam hic canum sagacium genus, quos Itali nominamus *segugos*, ea indole & virtute, ut operæ pretium, sit breviter eos attingere: maxime cum & Silius Italicus, insignis jam inde ab Neronis ævo poëta, eorum, & quidem cum laude, libro de Punico bello decimo, faciat mentionem. duæ ergo sunt canum istorum species: alii

enim

UVA. BHSC. BU 00896

enim mediocres, ſeu media quadam magnitudine, alii quidem minores, ſed iidem & pulchriores, ac auribus fere ad terram demiſſis. utrique autem eo ingenio & ſagacitate, ut ſtatim atque conſpexerint, vel odoratæ ſint feram, ſive ſaucia ea ſit, ſive intacta, tantâ & avidita-te ſimul & obſtinatione, per ſaltus, ſepes, valles, montes, & quoſcumque alios tranſitus, ejus perſequantur veſti-gia, ut non ante conquieſcant, quam & feram invenerint, & venatori ſuo oſtenderint. quocirca magnis etiam pre-tiis exteri eos canes licitantur, quos in alias oras hinc a-vehant. ſed non videntur illi vel educari, vel genus ſuum, ea qua hic quidem indole, peregre propagare poſſe, Verſus poëtæ, quos dixi, ecciſti:

Vt canis occultos agitat cum Belgicus apros,
Erroreſque feræ ſolers per devia merſa
Nare legit, tacitoque premens veſtigia roſtro,
Luſtrat inacceſſos venantum indagine ſaltus,
Nec ſiſtit, niſi conceptum ſectatus odorem,
Deprendit ſpiſſis arcana cubilia dumis.

Eſt & aliud quoddam peculiare canum aquaticorum genus. ac principio quidem aviarii illi ab Hiſpania ca-nes, quos Belgæ Spiljoenen/ Itali *Barbettos* dicimus, in magno hic & laudabili ſatis uſu. poſtea vero novum, ut dixi, inventum eſt apud Batavos canum genus, quod priorum illorum laudi multum detraxit. ſunt enim iſti aliquanto quam illi majores, validi, acres, ore patulo, villis contractis, eaque dexteritate ſimul & acritate a-natem, ſive aliam quamlibet prædam inſectantes, ut vel illico eam prehendant, vel uſque adeo defatigent, dum illa curſu defeſſa feritati caninæ ultro ſe dedat. & ex hoc etiam genere plurimi canes in exteras paſſim pro-vincias avehuntur. Habet etiam noſter tractus pauculas aliquot martes ſeu muſtelas ſylveſtres; plurimas lutras, & maximam muſtelarum, quas a tetro quem reddunt odore nonnemo putorios vocat, frequentiam. hæ à pul-cherrimis ſuis pellibus admodum hodie nobiles, & per Europam diſtribui ſolitæ. urſi quidem & hiſtrices na-tura nobis hic nulli, ſed adducuntur abunde ex ſeptem-trionali orbis plaga. petuntur & ab ipſa interdum Afri-ca, & trans mare huc advehuntur leones, tigres, lyn-ces, pantheræ, pardi, aliæque id genus raræ atque fero-ces belluæ. quin hocipſo, quo deſcriptioni noſtræ ſum-

mam

UVA. BHSC. BU 00896

mam manum imponimus, tertio nempe & ſexageſimo ſupra ſeſquimilleſimum anno, Septembri adeo menſe, tranſductus hac Indicus elephas, Bohemiæ regi patrueli, ab Hiſpaniæ Rege miſſus, & magno populi undique feſtinantis concurſu ſpectatus, licet primus tamen non eſſet, quiterras iſtas inviſeret. fuimus autem & nos inter belluæ ſpectatores, ſed non obſervavimus ſane in ea tot illas virtutes, quot a ſcriptoribus prædicantur. erat enim non corporis tantum mole, ſed indole quoque & ingenio prorſus enormis, & non ſecus quam porci, quidquid obvium eſſet cibi aut potus, illico devorabat deglutiebatque. quin tanto ſe quodam die ingurgitaverat vino, ut ipſas viginti quatuor horas jaceret pro mortuo. ſed cum rurſus edormiiſſet hanc crapulam, multo quam ante edacior & famelicus magis ſurrexit.

Abundat paſſim hic tractus perdicibus, etſi non ex earum genere quas Florentini *coturnices* dicimus. phaſianis, turturibus, coturnicibus ſcatet, verum non ea qua in Italia ſaporis dulcedine præditis. turdi quoque, melioris alimenti defectu, multum ab Italicis abeunt. merulæ autem noſtratibus meliores, tum & longe majori frequentia. In ſumma omnes hic fere invenias aviculaarum plus quam mediocrium ſpecies. nominatim vero alaudas, quarum ingens profecto eſt numerus, quæque bonitate ſimul & ſuavitate, Anglicanis fortaſſe, Polydoro Virgilio uſque adeo decantatis, non cedant. pavones, cycni, ardeæ, ciconiæ, anſeres, plurium generum anates, gallinæ Africanæ, Indicæ, Cimbricæ, & noſtrates, magnitudine ſimul & bonitate laudabiles, in magna hic copia. ſicut & columbarum, tam ferarum, quam domeſticarum, varia genera. gallinagines plurimæ, & quidem inſigniter bonæ. tanta inſuper toto tractu, & præſertim, ut ſuo loco dicemus, in Batavis avium aquaticarum copia, tam variæ ſpecies, ut præter animi voluptatem qua & ſpectatores nonnumquam, aucupes autem ſemper afficiunt, magno etiam publicæ, ob pretii vilitatem, bono atque emolumento ſint. Neque deſunt hic variorum generum aves rapaces, quarum potior pars in hisipſis regionibus naſcitur, cujuſmodi ſenæ, ex Plinii quidem ſententia, aquilarum ſpecies, accipitres, niſi, falcones tum alani, tum peregrini, æſalones, butcones, & fringillarii. Quoniam vero aves hæ prædatrices

UVA. BHSC. BU 00896

datrices, eaſque cicurandi, ac variis aucupii modis aſ. ſuefaciendi ratio, res eſt adeo memorabilis, adeoque pæne dixerim regia, & ab Inferiorum iſtarum regio. num indigenis primum inventa, obligatus quodammo. do mihi videor eam paullo accuratius explicare· Pri. mum igitur dico, mirandum eſſe magnopere ac prope. modum incredibile, quod nec Romani nimirum, nec Græci, nec quæ utroſque præceſſerunt & tot poſtea ſæ. culis ſecutæ ſunt nationes, inter tot tam illuſtres inge. nioſas, & heroicas animas, hunc cicurandarum inſti. tuendarumque avium rapacium modum rationemque umquam excogitaverint, ſed eam omnium primi inve. nerint Belgæ, qui minimè tamen primi ad magnitudi. nes iſtas & elegantias mundanas cæperint adſpirare: & fieri poteſt, ut hinc id procedat, quod non ea aliis hujus avitii copia, quæ noſtri tractus hominibus: qui licet do. mi, ut dictum eſt, omnes ferè haberent earum ſpecies, non fuere tamen a natura conceſſis contenti, ſed cum viri eſſent non minore ſolertia, quam lucri fortaſſis cu. piditate præditi, invenerunt earum veluti promptua. rium quoddam, & copiæ ipſum cornu, in tranſmarinis, & quidem extremis Norvegiæ partibus. ubi in tanta videlicet abundantia, & ex crebro ſpectatis avium actionibus, earum indolem atque naturam tam accura. te obſervarunt, ut peritior aliquis & magis experiens eas cicurare tandem aggreſſus ſit, & in uſum aucupii poſtmodum adhibuerit, idque felici planè ſucceſſu. conſiderationem ſanè, inventionem, & artem nequa. quam vulgarem! ſiquis enim conſideret, quàm multæ, etiam ex domeſticis nobis aviculis, & nominatim hi. rundines, utcumque cicures videantur, atque manſue. tæ, feræ tamen remaneant, nec umquam manſuefiant; quam multæ rurſus, quæ etſi tenellæ ad tempus man. ſueſcant, quales paſſeres ſpeciatim & ſturni, ad natu. ralem tamen feritatem iterum redeant, noſtrum genus abhorreant, & ad ſuum ſe referant: non videbitur, in. quam, ei, qui hæc expenderit, veriſimile, ſylveſtres ullas, ſive montanas aves, adeo nondum taxat feras, ſed & feroces, umquam domari, nedum cicurari, ac ad eam humilitatem & obedientiam redigi poſſe, ad quam iſtæ, etſi grandæviores jam, reducuntur. rem digniſſi. mam hercle & nobiliſſimam, eaque non voluptate ſo. lum,

UVA. BHSC. BU 00896

lum, ſed & magnificentia plenam, ut ejus uſus & exercitium, apud ſolos hodie Nobiles Dynaſtaſque remanſerit. quod videlicet, præter magnos quos habet ſumtus, plebejæ & vulgares animæ eo prorſus habeantur indignæ. Vt igitur redeamus ad inſtitutum, Belgæ reverа ſunt illi, qui non minore ſolertia dexteritateque quam patientia & longanimitate aves iſtas rapaces omnium primi domuerint, & cum voluptati tum & utilitati hominum condocefecerint, unde hodie avium illam regi-nam, ex fera factam manſuetam, utcumque jugi impatiens manum aucupi ſuo nonnumquam ſtringat, interdum & in oculos involet, videmus tamen ferire peculiariter cervas, damas, capreolos. accipitrum alii quidem lepores, anſeres, atque perdices, alii verò ruſticulas, coturnices, & turdos corripiunt. æſalones galeritis potiſſimum inſidiantur, quas magna ſpectantium delectatione, in aëre, mira quadam agilitate & promtitudine diutulè ſatis premunt, donec terræ tandem affligant. ſed exuperat omnes haſce venationes pulcherrima illa & planè regia herodiorum & falconum cum ardeis gruibuſque concertatio, quæ in aëre fieri ſolita, & quidem aperto Marte, ea utriuſque partis contentione & ſtrenuitate, nunc in cælo, nunc viciſſim in terra, ut diutiſſime nonnumquam duret conflictus, maxima tum aucupantium, tum circumſtantium voluptate. Propagarunt deinde iidem Belgæ nobiliſſimum hoc & jucundiſſimum exercitium, in omnes Germaniæ, Galliæ, Angliæ, Hiſpaniæ, & Italiæ quoque Provincias. quin & ingentem tam ferarum, quàm cicuratarum avium harum rapacium copiam, ceu magni pretii mercimonia, in eaſdem illas oras ſubinde venalem important, non ſine magno ſuo bono & laude, ac eorum ad quos deferuntur delectamento. Primus, qui (juxta F. Leandrum Alberti Bononienſem) iſtud aucupii genus in Italiam intulit, & quidem ab annis quadringentis vix dum exactis, (quis obſecro crederet, gentem adeo nobilem, exercitii tam honeſti, tam elegantis, tot ſæculis fuiſſe ignaram?) primus, inquam, fuit Imperator Cæſar Fridericus Ahenobarbus, qui è Germania in Italiam tranſiens, ac Romam uſque progreſſus, inter alia quædam horrenda ſua facinora, ſed provocatus nimirum & irritatior, grande illud & diffuſum Mediolanum funditus diruit. Addide-

UVA. BHSC. BU 00896

runt poſtea Florentini ad jam dicta Belgarum inventa, propter ſummam qua gaudent dumetorum commoditatem, prælongas quaſdam & conſilio in hunc ipſum finem confectas ſepes, multa hic illic eſca conſtratas. quibus propria quædam prætendunt retia, quæ peculiari voce dicunt araneas. hinc falcones adhibent & æſalones ſepibus illis ſupervolantes, ac alis tantiſper ſubnixas, dum aucupium definant. interea verò oſtenſis ſubinde & nonnumquam porrectis carnium bolis, eos ſuſtentant, & in aëre habent ſuſpenſos, ne videlicet aves in dumetis illis deliteſcentes, dum magno ſaxorum & ruſtium ſtrepitu propelluntur, ſepibus evolent, ſed circumvolantis & capitibus ſuis imminentis falconis metu, tectæ & tacitæ in araneas illas impingant, magno ſane venantium commodo, nec minore cum voluptate. Videamus vero nuncjam, ecqua potiſſimum ratione iſti de ferocibus hiſce & prædatricibus avibus ſibi proſpiciant, & quidem ea qua dictum eſt copia. conferunt itaque ſe quotannis, Iulio menſe, in extremas illas Norvegiæ partes, mille hinc & quingentis minimum miliaribus diſſitas, quo ipſo tempore velut in flore eſt avium earumdem fœtura. ideoque non aliter quam vel hic vel in aliis tractibus autumno capiuntur fringillæ, cæteræque id genus aviculæ, ita & iſtæ aves, ſed validioribus paulo plagis, & columbis filo annexis ac ſidemtidem ſubvolantibus, parvo negotio irretiuntur, quarum poſtea noſtris aucupibus, quot & quas ipſi deſiderant, cedunt in prædam. capiunt vero in primis falcones, ex eorum genere, quos Itali peregrinos vocamus, quod in aliis terris revera ſint hoſpites, & quam rariſſime ac obiter tantum conſpicui. capiunt etiam æquilas, ſed perpaucas, quod videlicet huic aliti propria in Hiſpania ſedes ſit, è quo tractu Carolus Quintus Imperator earum bis duodenas ſimul dono miſit Leoni decimo Pontifici Maximo. capiunt quidem & gyrofalcos, ſed rariores, quod nobilius nempe ſit iſtud genus: accipitrum vero & æſalonum maximam multitudinem. Videntur autem hæ omnes avium ſpecies frigori fere appetentiores: adeo quidem, ut præter gyrofalcones, qui omnes ordinarie quaſi candicant, falcones quoque & accipitres capiant prorſus albentes. ſcilicet verò in frigidiſſimis illis Septemtrionis Provinciis non iſtic tantu

UVA. BHSC. BU 00896

tantum, & alias aves, ſed quadrupedes etiam beſtias, urſos, lupos, vulpes, lepores ſolemniter albicare. Non invenitur in eo tractu, ut & hoc ſubjungamus, nobilis illa avis prædatrix, quam Itali *Sagro*, Latini fortaſſis Sacrum appellant, cujus (ut & tradunt ſcriptores) non eſt ulla (quod notes) præterquam apud ſolos Cretenſes notitia. Atque hæc de rapacibus avibus dicta ſufficiant. Proſequemur deinceps deſcriptionis noſtræ filum, & quo, promiſimus ordine progrediemur, ad explicandos Belgarum mores, ac tam virorum, quam mulierum indolem, expeditis videlicet univerſim terræ & Oceani qualitatibus.

Virorum & fœminarum in Belgia qualitas, indoles, mores.

INdigenæ hujus terræ forma ut plurimum ſunt venuſta. corpus iis quadratum, ac juſto temperamento, aptaque compoſitione decorum: & inter alias quidem membrorum proportiones, pulchra valde tam viris, quam fœminis crura. ſtatura in univerſum ſunt juſta; quam multi tamen excedunt, in Hollandia nominatim & Friſia, ubi corpore fere prægrandi, & ſupra modum procero. & eſt tamen communis opinio, non Cæſaris tantum & aliorum quorumdam ſcriptorum auctoritate, ſed & variis quoque oſſium paſſim e ſepulchretis erutorum reliquiis nixa, fuiſſe Belgas & ejuſipſius Cæſaris ſæculo, & diu etiam poſt, ac ad tempora minimum Caroli Magni, longe proceriores. quam ſtaturæ mutationem multi adſcribunt conſuetudini atque commercio exterorum hic aſſidue verſatorum, & etiamnunc verſantium, quibus ea nimirum humilior. ego tamen exiſtimo magis idipſum procedere ex qualitate victus, & contractiore hoc ævo moderatioreque vivendi ratione ac diſciplina, quam ex alia ulla cauſſa. Satis explicat ſuam ſuper hac ipſa re ſententiam, initio ſtatim quarti commentariorum, Iulius Cæſar, cujus hæc quidem ſunt verba: *Quæ res & cibi genere, & quotidiana exercitatione, & libertate vitæ, quod à pueris, nullo officio, aut diſciplinæ aſſuefacti, nihil omnino contra voluntatem faciunt, & vires alit, & immani corporum magnitudine homines efficit.* Sunt vero iidem Belgæ, aſſerente & Cæſare: admodum deditire-

UVA. BHSC. BU 00896

ligioni, ac inter primos Galliæ & Germaniæ populos, qui ſalutari Chriſtianorum fidei dederint nomen, faciente Divo Materno Ticinenſi, primo Tungrorum Epiſcopo, jam inde ab anno Chriſti centeſimo primo. quam ipſam & religioſiſſime ſemper tenuerunt, & maxima veneratione proſecuti ſunt. clarum id ex innumeris ſcriptis & munimentis. clariſſimum vero ex tot pulcherrimis templis, abbatiis, conventibus, monaſteriis, hoſpitalibus, noſocomiis, aliiſque pietati dicatis locis, per omnia undique oppida, omnes pagos, ac totum adeo tractum exſtructis, & magnis cenſibus annuiſque omnium rerum proventibus, ab ſanctiſſimis terræ viris ſimul & fœminis largiter dotatis.

ADDITAMENTVM. [*Anno Chriſti 531 Artheſii ab D. Vedaſto, Abbatiæ Atrebatenſis patrono, ad Chriſtum converſi ſunt. anno 545 Nervii, quos Tornacenſes nunc dicimus, Divorum Platonis & Chryſolii ſtudio, Chriſto initiati ſunt. anno 633 Morini fidem ſuſceperunt, inſtituti ab D. Amando Tungrorum Epiſcopo. anno 690 Divus Willibrodus Batavis, Friſiis, & finitimis nationibus, miſſis porro in alias oras ſodalibus, Chriſtum annuntiavit. anno 714 ii qui Scaldim accolunt, Chriſtianam fidem amplexi ſunt.*]

In bello tam maritimo, quam terreſtri, ſive id equitatu gerendum, ſeu peditatu, populi iſti & feroces & fortes, præſertim ubi ducem aliquem nacti acrem & ſtrenuum, quales vix umquam iis deſunt. ita ut hactenus quidem fidem adſtruant Cæſaris de ipſorum fortitudiue teſtimonio, qui primo commentariorum, ubi de ſingulis Galliæ populis in genere ſermo eſt, his utitur verbis: *Horum omnium fortiſſimi ſunt Belgæ.* & libro ſecundo: *Soloſque Belgas eſſe, qui patrum noſtrorum memoria, omni Gallia vexata, Teutones Cimbroſque intra fines ſuos ingredi prohibuiſſent.* ac virtutem ſane & fortitudinem ſuam nulli non numquam non probant. quod cum alias ſemper, tum nuper adeo in ultimis iſtis uſque ad annum 1559 bellis, ex tot ab hoſtibus reportatis eorum victoriis, liquido conſtitit. Accedit ſumma rerum maritimarum peritia; qua fit, ut navibus ſuis, quarum infinitus pæne eſt numerus, omnes fere mundi plagas adeant atque perluſtrent. quin uſque adeo maris ac periculorum ejus ſecuri ſunt, ut non toto modo, quam longus eſt, anno aſſidue navigent, ſed nec ulla tempeſtate poſſint adduci, ut ante itineris inſtituti

UVA. BHSC. BU 00896

instituti finem, alium quemvis portum appellant, strenue prorsus & impavide cum omnibus ventis & procellis colluctantes. unde cum nullum plane remittant tempus, citius multo & expeditius, quam aliæ nationes, itinera sua perficiunt.

ADDITAMENTVM. [*Anno 1088 cum nullæ adhuc naves Zondæ, Daniæ freto, in Oceanum septemtrionalem exiissent, Batavi omnium primi fretum illud emensi sunt. iidem anno Christi 1594, & aliquot insecutis, nullum non moverunt lapidem, quo per extremos Aquilonis recessus, breviorem sibi & commodiorem pararent viam ad remotissimos illos Cathajæ, Chinæ, & Japoniæ populos: sed felici parum successu, etsi ad 77 tamen altitudinis grad. progressi, ac fretum illud, quod* Waygats *vulgo appellant, emensi, ad Obim usque fluvium enavigassent. Iam de navigationibus eorumdem in Indiam orientalem, non est quod a nobis hic differatur, extantibus publice scriptis ipsorum libris, ad quos, evitando prolixitatis fastidio, lectorem remittimus.*]

Eruditorum, & in omni disciplinarum scientiarumque genere versatissimorum hominum ingens hic numerus; unde & olim fuere, & hodie (ut infra videbimus) sunt complures, iique celebres valde scriptores. quin majori gentis parti nota Grammaticæ rudimenta, & vel ipsi etiam rustici legendi scribendique periti sunt. Præterea familiares plærisque linguæ istæ vulgares. rem & laude simul & admiratione dignissimam! inveniuntur enim complures, qui ultra linguam suam vernaculam, etiamsi domo nusquam discesserint, & exoticas quasdam egregie calleant, Gallicam nempe, quæ natura ipsis perquam familiaris, Germanicam, Anglicam, Italicam, Hispanicam, aliasque remotiores etiam linguas. sermo eorum vernaculus, exceptis aliquot partibus, ubi (ut suo loco dicturus sum) gallicissant, germanissantve, exteris fere dicitur Flandricus, Latinis Teutonicus. idque (ut tradunt nonnulli) ab Tuistone illo, cujus apud Tacitum mentio, libro de moribus Germanorum, qui totam illam, quam late patet, terram, quæ Romanis olim Gernia, nobis hodie dicta est Allemannia, de nomine suo vocarit Teutoniam. unde & ipsi Belgæ, qui origine sese, nec injuria, dicunt Germanos, linguam suam, olim Germanicæ similem, ac nec hodie multum diversam, Teutonicam vulgo indigetant. linguam mehercule di-

UVA. BHSC. BU 00896

vitem, uberem, & vocabulis copioſam, animique conceptis exprimendis aptiſſimam, ſed perceptu multum difficilem, pronuntiatu etiam magis; adeo quidem, ut in hoc ipſo ſolo nati infantes, grandiuſculi ſint oportet, priuſquam voces exacte forment, & proferant. Habetur autem multis de cauſſis, & ob monumenta quædam ex vetuſtate reſidua, pro re prorſus indubitata, hodiernam hanc Belgiæ linguam, eamdem eſſe, cum ea qua utebantur ævo Iulii Cæſaris, qui initio ſtatim commentariorum, ubi docet Galliam omnem diviſam in partes tres, ſuper hac ipſa re, his utitur verbis: *Hi omnes lingua, inſtitutis, legibus inter ſe differunt.* quare ſicut jam tum Belgæ lingua a cæteris Gallis diverſi, ita videntur hucuſque veterem illam retinuiſſe. cum enim a conſuetudine & commercio Romanorum longiſſime iſti abeſſent, non potuit ſcilicet ita facile ſermo eorum corrumpi: quod palam videmus accidiſſe finitimis aliarum terrarum, Galliæ nempe, Hiſpaniæ, & Italiæ, priſcis linguis, quæ reipſa ab ſermone Latino degenerarunt, à quo procul dubio longè olim fuerunt diverſæ. De origine vero Belgarum teſtatur Cæſar, *pleroſque eſſe ortos à Germanis, Rhenumque antiquitus tranſductos, propter loci fertilitatem ibi conſediſſe, Galloſque qui ea loca incolerent, expuliſſe.*

ADD. [*Affirmant nonnulli, inter quos I. Marchantius, linguæ Teutonicæ magnam eſſe affinitatem cum Græca. quod cum aliis argumentis, tum ex eo potiſſimum probant, quod complura ſint utriuſque linguæ vocabula, non voce tantum & ſignificatione, ſed pronuntiatu quoque inter ſeſe ſimillima. qualia nominatim,* γράφειν, *Belgo-teutonibus* graben; γείφειν, grijpen; κλώθειν, klooten / kloſſen; θέρος, ÿber; ſτιβεῖν, ſtijven; ſτυεῖν, ſteenen; θρηνεῖν, tranen; θήρ, dier; λίσπα φθογγή, liſpe tongue; καλαφάτης, kalafater; κρεββάτον, krebbe; ſτρόφος ſtrop; λαμπερός, lampers; φῆλος, fiel; κοῖλος, kuyl; φρίζειν, vreeſen; πύργος, burg; ὅλκας, hulck; μάνη *Dorice*, mane; θυγάτηρ, dochter; *& alia plurima, quæ longum ſit recenſere. unde Ovidio ſanè adſtruitur fides, canenti uſpiam*, Græcaque cum Getico mixta loquela ſono eſt; *& Gothos innuenti, ſeu Danos, & Suecos, Teutonibus ſolo ſimul & ſermone vicinos, licet dialectis inter ſe differant. adeoque Suecorum hodie linguam inferiores hi Teutones difficulter intelligant, ob duriorem ejus & pinguiorem pronuntiationem. originem vero linguæ Teutonicæ, & variarum ejus dialectorum,*

UVA. BHSC. BU 00896

rum , Ioannes Goropius Becanus ad veterem illam Cimbrorum refert , verone an falso , penes lectorem esto judicium. sed utcumque sit , latissime sane patet ejusdem usus , & quidem inde ab Gravelinga , Flandriæ oppido , ad extremam usque Livoniam : qui immensus profecto terrarum tractus est]

Sunt præterea Belgæ strenui mercatores , adeoque omnis generis mercimoniorum intelligentissimi. quin negotiatione potissimum , & officiis tota pæne Provincia nititur. unde & peritissimi sunt artium mechanicarum opifices. quod apparet in primis ex tam variis egregiorum pannorum generibus , tapetibus nempe, vel ad miraculum pulchris , sajis, offettis , semi-offettis, linteis, fustaneis,aliisque varii generis simul & pretii mercibus. quæ non in omnem solum Europam, sed & Africæ multas partes , adeoque in ipsas usque tam Orientales quam Occidentales Indias,Hispanienſi & Lusitanica via, hinc exportantur. Laborioſi etiam sunt, diligentes, ingenioſi, ac omnium adeo disciplinarum capaces , imitantes confestim & exprimentes , puta quibus nihil docilius, quidquid usquam conspiciunt. quod observavit quoque & memoriæ prodidit Cæsar , & apparet quotidie ex tam multis artibus peregrinis , in has oras invectis , ubi ad Orientis exemplar varia hodie texuntur sericorum pannorum genera. Cæsaris è libro septimo commentariorum verba ecciſta: *Est summæ genus solertiæ , atque ad omnia imitanda & efficienda quæ à quoque tradantur aptissimum.* Sed & multarum insuper magni momenti rerum , ut supra tetigimus, inventores , & in primis peculiari quadam venustate felicitateque præditi , in excogitandis statim & inveniendis omnigenis instrumentis, ad expedienda majori facilitate compendioque negotia , & cum alios quosvis , tum & culinarios usus , non ingenioſis minus , quam commodis. ita ut exteri , non sine admiratione , crebro hinc sumant exemplar. atque hinc adeo fit , ut isti opera sua ea dexteritate, facilitate, ordineque disponant , ut & parvuli, ac quadriennes modo aut quinquennes eorum filioli, victum illico sibi incipiant quærere. Invenio eos , omnium Transalpinorum primos , non linteos modo , sed & laneos quoque varii generis pannos,exorsos contexere. quam ipsam artem una cum ratione tingendi in An-

UVA. BHSC. BU 00896

gliam porro invexerint. constat quidem, Anglos usque ad annum Christianum 1404, & aliquanto etiam Post, classibus suis, lana maximam partem onustis, in has oras commeasse, indidemque sibi, quod nec ipsi quidem eunt inficias, de lana tunc prospexisse. Fit vero prolixa Belgicorum pannorum, & in primis Iprensium mentio, cum apud alios passim scriptores, tum & apud Alphonsum nonum Castellæ Regem, libro de septem partitis. quin & magnus noster Petrarcha, peregrinatione, jam ante ducentos quinquaginta & eo amplius annos, per tractum hunc facta, Cardinali Columnæ scribit in hanc sententiam: *Vidi* (inquit) *cæteros Flandriæ Brabantiæque populos lanificos atque textores.* Sunt deinde hi Belgæ veri Musicæ artis antistites, quam & instaurarunt videlicet, & ad summam evexerunt perfectionem. est enim illa iis adeo naturalis & velut congenita, ut & viri simul & fœminæ, summa non solum festivitate, sed & harmonia, ad numeros naturaliter canant. cui ingenitæ facultati addita postmodum arte, ea, ceu videmus indies & audimus, tum vivæ, quod dicunt, vocis, tum musicæ instrumentalis edunt specimina, eum concentum, ut in omnibus Christianorum Principum aulis merito foveantur & magni fiant. Et ex hac quidem gente, recentiores modo commemorem, prodierunt Ioannes ille Tinctorius Nivellensis, cujus, ut hominis rara quadam virtute præditi, suo infra loco fusius memini: Iosquinus Pratensis: Obertus Ockegemius: Ricafortius: Adrianus Willardus: Ioannes Moutonius: Verdelotius: Gombertus: Lupus Lupius: Cortesius: Crequillonus: Clemens non Papa: Cornelius Canis; omnes jam vita defuncti: Cyprianus de Rore: Ioannes Coickius: Philippus de Monte: Orlandus Lassus: Mancicurtus: Iosquinus Bastonius: Christianus Hollandus: Iacobus Watius: Bonmarchæus: Severinus Cornettus: Petrus Hottius: Gerardus Turnhoutius: Hubertus Walrandus: Iaquettus Berchemius, civis Antverpiensis. Andreas Pevernagius: Cornelius Verdonckius, aliique complures, etiamnunc superstites, ac celeberrimi omnes, & variis honorum titulis per Christianum orbem dispersi, artis Musicæ professores. Ingenium Belgis sedatum, & in omni sorte tranquillum. fortuna, cæterisque rebus mundanis, utuntur prudenter &

pro

UVA. BHSC. BU 00896

pro re nata, nec facile perturbantur. quod ipsum vel ex eorum sermonibus, atque adeo vultu & capite facile colligas, vix enim nisi extrema senecta canescunt. quod siqui in iis atræ bili magis obnoxii, & ut sic dixerim, Saturnini, dolori plus satis indulgent, ii videlicet, quod ferendo sint impares, mox vincuntur & contabescunt. Viri in universum non nimis ambitiosi. ita ut multos videas, qui postquam industriam suam aliquot annos probarunt, ac vel publico aliquo munere, vel mercatura, vel alia denique honesta ratione sufficienter auxerunt rem, cognatis & propinquis dent locum, laboribus corpus & animum laxent, ac in otium sese, laudabili prorsus exemplo, recipiant, facultatum aliquam partem ædificationi, cui impense dediti, partem rursus agrorum aliorumque proventuum emtioni impendentes. Sunt iidem natura frigidiores, & valde in re Venerea temperati. adulteria vero etiam detestantur. sed nec iracundiæ quidem, nec superbiæ nimis proclives, neque facile dominatur iis invidia, unde in familiari vita conversationeque civiles, tractabiles, aperti, officiosi, in primis autem faceti, etsi nimis interdum licenter. At ex altera parte, homines sunt per naturam avari, vel ut melius dicam, lucri admodum cupidi, & ad quæstum attenti. tum & avidi novitatum, & usque adeo creduli, ut quidvis fere credant cuivis. quare & decipi faciles, & ad quodcumque etiam summi momenti facinus aggrediendum præcipites. quod clare nimis ostenderunt in postremis istis civicis motibus, qui totam adeo terram perdiderunt, concusserunt. siquid autem subodorentur, quod non faciat ad palatum, suspicaces illico fiunt, atque præfracti. arrogantiæ insuper propiores quam par sit; tum & loquacitati. rerum alienarem securi. beneficiorum memoriam cito amittunt, & hinc perexiguus iis erga proximos amor est. quod vitium tamen contraria rursus virtute pensant, dum & injurias cito oblivisCuntur, & odia facile ponunt: veterem scilicet circa omnes istos affectus, de qua testatur & Cæsar, consuetudinem servantes, quam ab aëre ipso & cœlo videntur haurire. Quemadmodum vero unicuique nationi peculiaris aliqua virtus, & proprium rursus aliquod vitium: ita & major istorum pars, non secus quam Græci, ad ebriositatem proclivis. quo vitio supra

UVA. BHSC. BU 00896

modum delectantur: ideoque & de die nonnumquam & noctu tanto se potu ingurgitant, ut præter alia, quæ non raro inde existunt mala, & corpori simul & menti graviter noceant, adeoque mortem sibi accelerent. nam ut alibi canit Propertius, *Vino forma perit: vino corrumpitur ætas.* Et agno scunt quidem ipsi, ac confitentur hoc suum vitium, quin & accusant se crebro, & culpant: sed inveterata quadam assuetudine fit, ut eo abstinere se nequeant: & sunt tamen aliquatenus excusabiles; nam cum aër hic maximam anni partem humidior, & plus æquo sit melancholicus, vix aliud sane commodius efficaciusque discutiendæ & expellendæ odiosæ & insalubri melancholiæ remedium adhibere queant, quam vinum. quod & Flaccus videtur innuere, cujus hoc hemistichium, *Vino pellite curas.* sed meminisse debebant & auream illam Terentii gnomam, *ne quid nimis.* at enim, ut quod res est dicam, plane non possunt; cum sacro illi liquori, hilaritatique, & voluptatibus nimis addicti sint. Mulieres, præter insignem formæ præstantiam, qua communiter quidem, ut jam dixi, excellunt, compositissimis quoque sunt moribus, & nativa quadam venustate gratiaque decoræ. quod fit, quia inde a pueritia, recepto quodam & usitato patriæ more, libere statim & familiariter cum quibusvis versantur, unde & in sermone, & in cæteris vitæ commerciis, liberæ, promtæ, audaces. sed in tanta tamen libertate, sive quis malit licentia, honesti atque decori admodum observantes: ita ut non ad urbana tantum negotia, etiam nemine comitante, solemniter prodeant, sed oppidatim quoque per ipsam terram, nullo aut perexiguo comitatu, peregrinentur, nec in linguas tamen idcirco incurrant, vel calumniis sint obnoxiæ. sunt etiam continentes, & opido quam industriæ, non familiarem dumtaxat rem, cujus viri fere exortes sunt & securi, studiose curantes; sed emptionibus quoque & venditionibus, aliisque virorum propriis actionibus sese miscentes, ac non manum minus, quam linguam interponentes: & quidem ea dexteritate & promtitudine, ut in multis terræ Provinciis, Hollandia nominatim atque Zelandia, viri omnium fere rerum suarum curam uxoribus sæpe relinquant. qui sane agendi modus, ubi ad solemnem illam & fœmineo sexui naturalem fere dominandi obmurmurandi-

UVA. BHSC. BU 00896

murandique cupiditatem accedit, dubium esse non potest, quin & imperiosas eas & fastidiosas, nonnunquam & insolentes efficiat. sed ad rem. Domesticus & solemnis familiarum in Belgia victus parcus admodum & frugalis. potus fere cervisia, ex aqua semel atque iterum cocta, tum farre, hordeo, tritico, & lupo salictario, apta quadam & peculiari mixtura, confecta. cui potui si quis assuevit, is & suavem experitur & salutarem. quin optimam aliquando eam coquunt, & saluberrimam. creber etiam usus lactis. pane ut plurimum victitant secalicio. saliunt inde quotannis, pro familiæ quidem & facultatum modo, unum aut alterum bovem, tum & totidem sues: hinc caseo, butyro, altilibus, piscibus sale conditis, & arboreis fructibus penaria sua tam largiter instruunt, ut magnam anni partem indidem victitent, ac non nisi perraro quidquam a macellariis præstinent. Excedunt tamen nonnumquam hanc parcimoniam, & solemnioribus aliquot festis; qualia Divi ipsis cognominis, Dionisia, & siqua præterea sese offert occasio, magnifice convivantur, & adhibitis sibi cognatis atque amicis, genio liberaliter simul & hilariter indulgent. sunt enim, ut dixi, ad hilaritatem & voluptates propensi, adeo quidem, ut nihil vereantur interdum viginti quinque, vel & triginta miliarium iter suscipere, quo certis quibusdam festivitatibus, & præsertim solemnioribus illis supplicationibus, quas ipsi Kerckmissen/ Græci ἐγκαίνια vocant, per oppida passim & pagos annuatim haberi solitis, tum cognatorum & amicorum nuptiis, aliisque id genus festis interfint. vestitu utuntur decoro, commodo, eleganti, concinno. domos habent adeo bene compositas, & nulla non supellectile tam luculenter instructas, ut nihil ultra desideres. estque jucundum sane spectatu videre tantam in ædibus εὐταξίαν, tantum nitorem, tantam denique utensilium omnium copiam, quantam vix, ac ne vix quidem, alibi usquam terrarum reperias. In natalitiis & initiationibus liberorum, tum in nuptiis quoque & parentalibus Belgæ admodum sumtuosi. in omnibus denique festis & actionibus publicis ad magnificentiam fere inclinant atque splendorem. Solent vero tam Principes, quam privati, quod & aliis fere nationibus transalpinis in more positum, solent, inquam, in filiis primo-

UVA. BHSC. BU 00896

genitis renovare parentium ſuorum, etſi ii adhuc ſuperſtites, imo & integra ſatis ætate ſint, nomina. ſolent præterea nobiles, ſaltim ii qui aliquo ſunt numero atque honore, Dynaſtarum exemplo, filias natu maximas, cæteris, licet eandem cum illis habentibus dotem, ſemper præferre: ita ut alteram tertiamve ſæpius elocent ei, cui primam illam negarent, expectantes videlicet dum potior illi conditio, digniorque maritus obtingat. Eſt autem & hoc in Belgis laudabile, quod ex facili ſcilicet affinitatem contrahant cum diverſarum terræ ipſius Provinciarum hominibus (quod ipſum obſervo eos à Cæſaris uſque temporibus, imo & longe ante facere ſolitos) idque prout offerunt ſeſe occaſiones, quæ variæ ſæpe & multiplices; non autem uni duntaxat patriæ & ex ea civibus ſe adſtringant. unde plurimæ ſane exiſtunt commoditates. præſertim vero, quod latiorem habeant eo pacto fortunæ tentandæ campum; quodque adſcitis ſibi paſſim & per varias terræ partes adfinibus, non privatim tantummodo, ſed & publice, pacem amicitiamque inter ſe firment atque ſtabiliant. quin non cum Provincialibus modo, ſed & cum exteris quoque, ſiquidem prærogativæ quidquam adfulgeat, imo & extra eam, haud raro adfinitatem contrahunt. At hoc rurſus damnabile, quod videamus apud eos nonnumquam coire conjugia valde imparia, adeoque exorbitantia & prorſus abſurda. qualia ſcilicet adoleſcentis cum vetula: decrepiti ſenis cum adoleſcentula, & quidem nulla poſteritatis quærendæ ſpe, vel & neceſſitate: rurſus plebeji cum nobili; heri cum famula; heræ cum famulo, & ſic de cæteris. Recentiores, etſi jam ab antiquo, non in diverſis modo Belgiæ regionibus, ſed in una nonnumquam eademque Provincia, varie annum exordiuntur. ut in Hollandia nominatim, ubi diverſis, ut ſic dicam, utuntur ſtylis. in nonnullis tamen terræ Provinciis, veluti apud Zelandos, ſtylo utuntur Romano, & ab ipſis Ianuarii menſis calendis anni principium capiunt. in Brabantia vero ab ipſo diei Veneris ſanctæ, quam vocant, meridie: idque non adeo quidem ob mortem, quam ob conceptionem Domini Servatoris, qui, ſecundum Eccleſiæ Sanctæ Doctores, conceptus fuit eodem anni die, quo crucifixus. In Flandria ſumunt anni exordium ab Sabbatho ſancto, ipſaque adeo cerei paſchalis

UVA. BHSC. BU 00896

ſchalis conſecratione per ſacerdotem finita, id eſt, hora diei præterpropter undecima. atque hæ quidem propriæ ſunt Brabantini & Flandrici ſtyli formulæ, etſi vulgo, ob feſti ipſius propinquitatem, annum exordiantur ab ipſo die Paſchali, quod & Gallis quoque magnam partem ſolemne eſt. Quia vero plurima oriebantur ex hac ſtyli diverſitate incommoda, imo contentiones nonnumquam & lites, ſapienter tandem reducta eſt omnis hæc res, & quidem publico per Provincias omnes edicto, ad uſum Romanum, & calendas ipſas Ianuarias.

ADDITAMENTVM. [*Poſt Gregorianam anni & calendarii reformationem, invectus eſt & in Belgicam ſtylus, quem vocant, novus. Geldri tamen, Friſii, Vltrajectinis, Tranſiſalanis, & Groningenſibus, veteris ſtyli uſum mordicus retinentibus.*]

Horarum per univerſum hunc tractum eadem prorſus, & quidem cum reliqua fere Europa, Italia tantum excepta, communis ratio. atque ea, niſi me animus fallit, Italica noſtra magis idonea. cognoſcitur enim ex illa noſtrate diei quidem ipſius finis, & ſimul noctis initium, hora viceſima quarta, id eſt ſole occaſo, ſemper contingens: ſed videlicet hoc vel abſque horologii opera cognitu longe facillimum. & commode quidem Italico modo diſcuntur horæ nocturnæ; diurnæ vero, quas multo pluris intereſt ſcire, nequaquam. In Italia denique toto quatuor & viginti horarum ſpatio unicum tantum efficitur punctum, ſeu intervallum, ad cujus normam dirigenda deinceps, toto illo quam longum eſt tempore, operum atque laborum ratio. unde nec æſtate, nec hyeme, niſi forte ex uſu, vel calami calculo, ſciri poteſt diei & noctis duratio. ex inſtituto vero Belgarum perpetuo ſcitur, quota præciſe hora ſit vel diei, vel noctis meridies. ita enim comparata ſunt hic horologia, ut omni omnino tempore, duodecima quidem diurna, meridies; eadem vero nocturna ſit noctis concubium. ita ut ex duobus hujuſmodi punctis, uſui vitæ humanæ tam neceſſariis, cuilibet ſit in promtu, ſtatim ut horam audit, colligere, quantum abſit vel a diei, vel a noctis meridie. ideoque & ſcitu facillimum, quotnam adeo horas, tam æſtate, quam hyeme, dies ipſi & noctes durent. inſtitutum profecto admodum utile. ſicut illud quoque peropportunum eſt, quod non in urbibus tantum & oppidis, ſed in pagis quoque, imo & alicujus

UVA. BHSC. BU 00896

nominis viculis, tanta passim horologiorum, tum publicorum, tum privatorum sit copia.

Principis in hoc tractu regimen.

DIsseremus deinceps de regimine, sive imperio, quod in hunc tractum, suo adeo nomine, suoque jure Princeps exercet; quodque Galliæ Regum in amplissimo illo regno administrando gubernandoque regimini, tam Magistratuum titulis, quam auctoritate, reipsa concordat. quia nempe Duces Burgundiæ, regio illo sanguine oriundi Principes, primi ejus auctores & adsertores. optimi hercle, & ab omnibus semper hominibus, tum & ab ipso ævo approbati regiminis. jam enim plus mille sunt anni, ex quo in dicto regno primum incepit, ac sine ulla, notabili quidem, mutatione perdurat, magna sane Gallorum non tranquillitate modo, verum & gloria. civica enim bella, & quæ ex iis in illo regno, ab anno Christi 1560 citra, nata incommoda, accidentaria tantum sunt mala. qualia evenerunt & Ludovici undecimi tempore. quare licet aliqua fieri tunc videatur rerum mutatio, ipsa tamen regiminis forma, siquis recte examinet, nihil propterea variat. quin ejectis paulatim noxiis illis humoribus, omnia restituuntur in pristinum statum. quod in Inferioribus quoque Provinciis nostris contingit. Agemus deinde, suo etiam loco, de peculiari Toparcharum in subalternas suas & clientelares ditiunculas, tum & Magistratuum urbicorum in singula quæque oppida, quæ tantum non absolute ac suis ipsorum legibus, Principum olim consensu obtentis, gubernari solent, auctoritate & imperii modo. Dicimus ergo, Potentissimos istos Austriaci sanguinis Principes, cum præter hanc ditionem, tot alibi quoque possideant regna, tot Provincias habeant imperio suo subjectas, tractui isti gubernando per se non sufficere, quod factum tamen antehac a Burgundiæ Ducibus: ideoque solere hic constituere peculiarem Gubernatorem, atque Vicarium, Consiliis suis stipatum, qui idem & Burgundiæ Comitatui præest. Et Maximiliani quidem Imperatoris, ejusque filii, Regis Philippi, temporibus, præfuit aliquamdiu Georgius, Dux Saxoniæ. tempore vero Caroli Quincti Imperatoris, gubernavit initio multos annos D. Margareta Austriaca,

UVA. BHSC. BU 00896

ſtriaca, Cæſaris amita. qua defuncta, commiſit anno 1531 idem Carolus terram hanc gubernandam Mariæ, reginæ Hungariæ, ſorori. quæ præfuit uſque ad annum 1555, quo ipſo tempore, Imperator ditionum iſtarum adminiſtratione ultro ſe abdicavit, eaſque filio ſuo, Philippo Regi, poſſidendas conceſſit. qui mox Emanuueli Philiberto, Duci Sabaudiæ, matrueli (duabus enim ſororibus, Emanuelis Portugalliæ Regis filiabus nati ſunt) gubernandas commiſit, collato eidem Legati, ſive Capitanei ſui Generalis in Belgia titulo. Hic cum ejuſdem Catholici Regis beneficio recuperaſſet ab Galliæ Rege ditiones ſuas Sabaudiæ & Pedemontii, præfectura ſe abdicavit, & menſe Auguſto anni 1559 Provinciis iſtis exceſſit. quocirca Rex eas tradidit gubernandas ſorori ſuæ D. Margaretę Auſtriacæ, Parmæ & Placentiæ Ducis uxori, conſtituto ei, hoc ipſo nomine, annuo triginta ſex millium aureorum honorario, præter emolumenta, quæ ſolent accedere. Venit poſtmodum anno 1567 Dux Albanus, & diſcedente Gubernatrice, manſit ipſe Legatus, Capitaneus Generalis, & Regius Belgiæ Gubernator. cui poſt annos ſex diſcedenti ſucceſſit Ludovicus Requeſenius, magnus Caſtellæ Commendatarius. quo in Provincia mortuo, Rex anno 1576 temporario ſuo decreto, & per modum, ut vocant, proviſionis, rerũ Belgiæ ſummam commiſit Conſilio ſuo, quod dicunt, Status, ac tandem initio menſis Novembris anni jam dicti ſucceſſit Sereniſſimus Princeps D. Ioannes ab Auſtria, Regis frater, a Majeſtate ſua ad præfecturam hanc miſſus iiſdẽ quibus alii titulis, ſed ampliſſima quadam ac tantum non regia poteſtate. cui, biennio poſt, vel præterpropter, extincto ſurrogavit, iiſdem titulis, præeminentiis, & auctoritate, Rex Alexandrum Farneneſium, Parmæ & Placentiæ Principem, ſuum ex ſorore nepotem. eum dico, qui retulit poſtea in his ipſis Provinciis tam crebas tamque ſtupendas ab hoſtibus Regis victorias. de quibus cum alii paſſim hiſtorici, tum & ego in Commentariis meis prolixe memini.

ADDITAMENTVM. [*Principi Parmæ circa initium anni 1593 Atrebati vita defuncto ſuffecit Rex per modum proviſionis Illuſtriſſimum Petrum Erneſtum, Manſfeldiæ Comitem, qui annuo ferè ſpatio, & uſque ad Sereniſſimi Principis Erneſti Auſtriaci, Imperatoris Rudolphi ſecundi fratris, adventum, rebus*

UVA. BHSC. BU 00896

bus in Belgio præfuit. Ernestus vero, cum extremo Ianuario anni 1594 in Belgicam advenisset, Februario anni sequentis 1595 Bruxellæ rebus humanis exemtus est. ei suffectus per modum provisionis Comes Fontanus, qui gubernavit usque dum advenisset Serenissimus Princeps Albertus Austriacus, S.R.E. Cardinalis, Archiepiscopus Toletanus, & tunc temporis Prorex Lusitaniæ. is Februario anni 1596 Bruxellam ingressus, & magnifice admodum splendideque susceptus, præfuit regio nomine usque ad annum 1598, quo tempore Rex Philippus, jam senio gravis, Principis filii sui consensu, despondit eidem Alberto filiam natu majorem, Isabellam Claram Eugeniam, Hispaniarum Infantem, data ei in dotem hac ipsa Belgica, & Burgundiæ Comitatu. atque eo defuncto anno 1621, Isabella rursum regis nomine prudenter Brabantiam & Lucemburgum ducatus: & Flandriam, Artheſiam, Hannoniam, Namurum, Comitatus, &c. hodie gubernat. Enumeratis vero hactenus Regiis Belgarum Gubernatoribus, postulare videtur rerum ipsarum series, ut & eos recenseamus, qui Ordinum Generalium nomine, civico isto bello durante, rebus præfuerint. Cum ergo post varios in hoc tractu exortos motus, de quorum initiis atque progressu videantur, si lubet, historici hujus temporis, eo jam rediisset res, ut, sublato magno Castellæ Commendatario, rerum in Belgio summa, etiam Regis ipsius consensu, & per modum provisionis, ut vocant, esset penes Consilium Status; ac promulgata anno 1576 Pacificatione Gandensi, omnia viderentur tranquilla: missus est Belgicæ gubernandæ D. Ioannes ab Austria; inter quem, & Ordines Generales, paullopost redintegratum est bellum. hic cum disputaretur, quisnam interea rerum summæ & bello adversus Austriacum prosequendo præficiendus esset, plarique Nobilium, Illustrissimo Principi Auriaco honorem eum subinvidentes, clamculum advocandum curarunt Serenissimum Principem Matthiam ab Austria, Imperatoris Rudolphi tertium fratrem, is cum venisset in Belgicam, tandem post varias altercationes, susceptus est ab Ordinibus in generalem Gubernatorem, & bello adversus D. Ioannem præfectus, adjuncto ei, ob adolescentiam & imperitiam rerum, Illustrissimo illo Principe, ceu Legato & Vicario generali. quod usque adeo Regem exacerbavit, ut procuraverit illico apud Imperatorem, Matthiæ & Ordinibus generalibus omni Sacri Imperii auxilio interdici. Ioanni interea vita functo surrogatus, ut dictum est, regio nomine, Princeps Parmensis. qui sollicitare mox cœpit Provincias Gallobelgicas, Artheſiam nempe, Hannoniam, & confinales, ad ineundam cum

Rege

UVA. BHSC. BU 00896

Rege pacem, & procurandam ſui reconciliationem. ſucceſſit Parmenſi conatus, & avulſæ Provinciæ Gallicanæ. a quibus cum deſertas ſe viderent cæteræ, facto arctiſſimo inter ſe fœdere, Regem ejurant, & Sereniſſimum Principem Franciſcum, filium Franciæ, fratrem unicum Regis, creant inaugurantque Ducē Brabantiæ, Comitem Flandriæ, &c. Sereniſſimo Matthia gubernium deponente, & commendata Ordinibus domo Auſtriaca, in Germaniam revertente. Franciſcus, cum delectus agendi prætextu, occupare paraſſet Antverpiam, ab civibus fortiter feliciterque repulſus eſt, & in Galliam redux, poſtpaullo exceſſit. Interea vero Parmenſi res feliciter cedere, & obtruncato, per ſicarium, Illuſtriſſimo Principe Auriaco, plæraque Flandriæ & Brabantiæ oppida illi ſe dedere. quare arctiori etiam quam antea fœdere Provinciæ reliquæ ſeſe unire. unde & unitarum, ſive fœderatarum Provinciarum Belgii nomen eſt. quarum Ordines, poſtquam Galliæ primum Regi ſummum in fœderatos Belgas imperium, ſalvis tamen antiquis terræ ipſius juribus, privilegiis, & immunitatibus, obtuliſſent; & ab eo, clandeſtinis Sanctæ Ligæ conſiliis, honeſte ſe excuſante, eſſent rejecti; adierunt Sereniſſimam Principem Elizabetham, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginam: a qua, licet non impetrarent ut ſummum illud acceptaret in Belgas confœderatos imperium, obtinuerunt tamen auxiliares quinquies mille peditum, & mille equitum copias, militaturas ductu & auſpiciis Comitis Leceſtrani; quem Ordines Fœderati crearunt ſupremum Provinciarum unitarum Gubernatorem: ſed orto poſt inter Anglos & Belgas diſſidio, Leceſtranus depoſita præfectura in Angliam revocatus, inibi fato conceſſit. Suffectus illi ab Ordinibus Fœderatis Illuſtriſſimus Princeps Mauritius Naſſovius, Auriaci, ex unica filia Electoris Saxoniæ, filius. Illi ſucceſſit Gubernatoris titulo, Ill. Princeps Fredericus Henricus Naſſovius, Guiljelmi Auriaci ex Loyſa Colignia, filia Caſparis Colignii Galliæ Admiralii, filius, qui exercitui Federati Belgii præfectus magnas res geſſit, patriis ac fraternis virtutibus nequaquam inferior. Victor enim validiſſimas urbes Grollam, Sylvam-Ducis, Veſaliam, aliaſque expugnavit, & ſuperiori æſtate debellatis ad Moſam urbibus Venloa, Ruremunda, Trajecto ad Moſam, quartam Gelriæ tetrarchiam, quæ Hiſpano hactenus paruerat, necnon provinciam Limburgum, Potentiſſimorum Ordinum imperio adjecit, & etiamnum prudenter ac feliciter gubernat.]

Habet autem ut plurimum Gubernator, ſeu mavis terræ iſtius Præfectus, tamquam Legatus atque Vicarius

UVA. BHSC. BU 00896

rius Principis, tantam in eam auctoritatem, tantum imperium, quantum ipsemet, si dicendum sit, Princeps. Et tamen quotquot ad universale regimen pertinent Magistratus, Principis tantum nomine auctoritateque præsunt. cujus solius est, supremas illas dignitates conferre, & pro arbitratu eligere Præsides, Cancellarios (liceat in his talibus uti receptis, etsi parum forte Latinis, vocibus) Consiliarios Status, & Sanctioris, sive Privati Consilii Capita, Thesaurariumque Financiarum, sive ærarii Principalis, aliosque nonnullos, ipsius electioni reservatos, profanorum muniorum ministros. quin de Episcopatibus quoque, Abbatiis, & præcipuis aliquot Ecclesiasticis dignitatibus, usque ad certam, ut vocant, taxam, solus Princeps disponit: omnesque adeo leges, decreta, & alicujus momenti negotia, ejus unius nomine & auctoritate tractari & expediri solemne est. Sed videamus nuncjam, quales hi Magistratus, & quænam eorum sint partes. si præmonuerimus tamen, non ita pridem factum, cum duo illa, de quibus dicturi sumus, Consilia, Status videlicet atque Privatum, unico tantum, eoque Privati Consilii nomine, apud Principem resederunt. quod ipsum Consilium, a prima sui institutione, omnia illa, quæ ab utroque nunc pendent, negotia solum expediit. succrescente autem deinceps negotiorum mole, & supervenientibus maxime tam crebris tamque continuis tractui nostro bellis, necessum fuit, hoc ipsum Consilium in duo velut membra dividere, ac ea, quam dicam, auctoritate prærogativisque munire.

CONSILIVM STATVS.

COnsilium Status, Gubernatori ex more adsistens, incerto quodam, & pro re nata, ipsiusque adeo Principis voluntate, nunc plurimum, nunc pauciorum rursus Consiliariorum numero constat. ingrediuntur vero in id peculiarium aliquot Provinciarum Gubernatores; hinc Doctores nonnulli, & viri illustres, propter merita sua & virtutes à Principe ad hanc dignitatem evecti. agnoscunt vero hi supra se Præsidem, virum doctrina & prudentia gravem. & cum hoc quidem Consilio consultat atque deliberat Gubernator de rebus ad statum Principis & publicum bonum spectantibus.

agitur

UVA. BHSC. BU 00896

agitur enim in eo de pace & bello, ac de universali terræ regimine. recensentur & examinantur omnia nuntia, monitaque undecumque accepta: tum & arcana cum Principibus, & finitimis, fœdera. agitur & de retinendis vel exauctorandis chiliarchis; de propugnaculis, munitionibus, & armamentariis: de mittendis & excipiendis legatis. referuntur etiam ad hoc ipsum Consilium graviora quæque aliorum Consiliorum negotia. In summa incumbit ei tota moles, & suprema omnium rerum ad gubernium tutelamque ditionis spectantium administratio. Sunt autem hujus Consilii Senatores, de iis loquor, qui præerant anno 1587, quod & monui in epistola ad lectorem, Dux Arschotanus: Comes Mansfeldiæ, qui & Gubernator Ducatus Lucemburgensis & Comitatus Chinensis: Abbas Marollanus: & extra ordinem Abbas Divi Vedasti: Christophorus Assonvillius, Toparcha Altovillanus: Ioannes Richardotus, Consilii Præses, idemque Eques & Toparcha Barlii; a secretis illi Franciscus Vasseurius, Graphiarius Ordinis aurei Velleris, & Toparcha Moriensarti: Flaminius Garnerius: & ad negotia Comitatus Burgundiæ Ioannes Bootius. est & alius quidam secretarius linguæ Germanicæ. In negotiis vero extraordinariis, & quæ gravioris momenti, adhibentur etiam in Senatum omnes quotquot sunt Equites aurei Velleris, tum & alii particularium Provinciarum Præfecti, & Principales ministri, inter quos Audientiarius, cujus infra fit mentio.

CONSILIVM SANCTIVS,

sive, ut vulgo appellant, Privatum.

COnsilium Regis Privatum, sive arcanum, quod & ipsum Gubernatori adsistit, constat fere denis vel duodenis Consiliariis, qui omnes aut Iurisconsulti, aut etiam Equites, virtutum & meritorum ergo ad hunc Magistratum electi. agnoscunt vero & isti supra se Præsidem, penes quem est majoris sigilli regalis custodia. nomen ei ab Gallica voce *privé*, quæ Latinis privatum sive arcanum sonat; quod videlicet Principi intimum & velut domesticum ac familiare sit. tractabat initio, ut diximus, omnia aulæ & totius Status negotia, sed facta postmodum dichotomia, cessit Consilio

Status

UVA. BHSC. BU 00896

Status eam quam indicavimus partem, reservatis sibi quæ justitiam, jus, & politiam concernerent, tum & suprema quadam in Consilia cætera potestate & superintendentia. Ejus enim est, concedere privilegia & consensus, seu permissiones principales: ejus, expedire delictorũ remissiones & gratias: ejus denique, promulgare leges, decreta, statuta, & edicta. unde & hujus Consilii Senatores dicti vulgo supplicum libellorũ Magistri. spectat insuper ad eos cognitio & judicatus litium & querelarũ super limitibus & confiniis terrę, ac præcipuis ditionis, superioritatis & auctoritatis, tum Principalis, tum & Procerum quoque seu satraparum, aliorumque Aulæ administrorum, in tabulas ordinarias relatorum, partibus. In summa, est hoc Consilium veluti vallum quoddam ac propugnaculum justitiæ, & supremam habet in omnibus rebus potestatem. quarum tamen gravissimas, vel cum ipso, si adest, Principe, vel eo absente, cum generali Gubernatore, nonnumquam & cum Consilio Status communicare consuevit. quemadmodum & negotia Status, quibus juridicum aliquid vel politicum est admixtum, cum sanctiore Consilio communicantur & conferuntur. Præsidet hodie huic Consilio Guiljemus Pamelius, qui & Consiliarius Status, de quo infra in descriptione Brugarum, ubi natus est, latius. Senatores deinde cæteri sunt Nicolaus Micautius, Dominus Indeveldiæ: Christophorus Assonvillius, & Ioannes Richardotus, jam dicti: Ioannes Vendevillius, legum Doctor: Antonius Hoëstius: Ioannes Froissartus, Toparcha Brossiæ: Ferdinandus Verannemannus, & Ludovicus Vereickius, Consiliarius, primus Secretarius & Audientiarius. à secretis sunt Ioannes Bootius, antigrapheus sigillorum & negotiorum Burgundiæ: Franciscus Vasseurius: Guiljelmus Angianus: Simon Grimaldus Morasana: Aimericus Comes: Flaminius Garnerius: Philippus Stephanus Pratensis, olim Eques & Secretarius hujus Consilii; & Theodorus Bercius. Sunt etiam Secretarii Arnoldus Demneterius, & Alfonsus Lalous, sed agit eorum uterque nunc in Hispania apud Regiam ipsam Majestatem.

CON.

UVA. BHSC. BU 00896

CONSILIVM FINANCIARVM.

REsidet hinc in Aula Consilium, cui & hic, & apud Gallos nomen Financiarum est, idque ab annis aliquot retro constat è tribus notæ prudentiæ inter Belgas Dynastis, qui vulgo audiunt Capita Financiarum: uno Thesaurario; uno Tribuno ærario, seu generali Quæstore; & tribus honesto loco natis, peritis, & muneris tanti capacibus viris, quos vulgo vocant Commissos: tum duobus Graphiariis, aliisque aliquot administris. Et penes hoc quidem Consilium suprema est in Principis patrimonium annuosque proventus auctoritas: tum & super ordinariis extraordinariisque subsidiis, super Cameris sive Collegiis Rationum, Quæstoribus, aliisque pecunias Principales tractantibus, dispensatio: in eo fiunt taxationes, & expediuntur pecuniarũ, pace belloque necessariarum, ac vel in arces & propugnacula, vel in alios tam ordinarios quã extraordinarios usus, totiusq; adeo Ditionis tutelam & conservationem, impendendarũ solutiones. Locat etiam hic Senatus, interventu Quæstorum, & prævio Camerarum Rationum adsensu, omnia Principis vectigalia. moderatur atque restringit, pro instituti & commentarii sui ratione, locationum leges. & ut paucis dicam, penes ipsum est dispositio, potestas, & administratio omnium & quorumcunque bonorum & pecuniarum Regalium. unde proprie dici possit gaza quædam atque thesaurus Principis, quo is utitur ceu perfugio quodã & sacra, quod ajunt, anchora, in quavis occasione atque necessitate. ordine quidem & legibus ita exactis, ut & exteri aliquot Principes hinc non raro petierint ditionum suarum administrandarum exemplar. Funguntur autem hoc tempore dignitate ista & Magistratu duo tantummodo Capita, seu supremi Præfecti, quorum alter est Illustrissimus Comes Arembergius; alter vero Dominus Champagnius, Gubernator Antverpiensis. Thesaurarius est D. Godefridus Stercquius, cujus infra prolixior mentio: Tribunus ærarius, seu Quæstor Generalis, Christophorus Godinus: Commissi vero, seu delegati & Syndici sunt, Petrus d'Overlopius, Toparcha Hamæsius: Benedictus Charretonus, Dominus Cassanææ: Ioannes Drencwairtus, Toparcha Dormaliæ

UVA. BHSC. BU 00896

liæ: Guiljelmus Merodius; & Conradus Schetſius, Toparcha Hinganus. Secretarii, & qui regio nomine actis ſubſcribunt, ſunt prædictus Dominus Audientiarius Vereickius, & ad negotia Burgundiæ Ioannes Bootius. Graphiarii tres, videlicet Adrianus Bootius, Paulus Croonendalius, Henricus Stercquius. Atque hæc tria, de quibus hactenus dictum, Conſilia, aulam, quocumque illa ſe confert, ſequuntur; idque tam ad belli, quam ad pacis negotia.

Sequitur vero eamdem aulam & Præpoſitus ejus, ſive capitalium rerum Præfectus. quem iſti ab rubra quadam, eaque prælonga & ſpinoſa virga, quam præferendam ſibi is curat in juſtitiæ ſignum, de ſtoode ſtoede/ nos *Bargello ò Capitano della giuſtitia* vulgariter dicimus, qui Magiſtratus, præter eam, quam aulæ ſolemniter præſtat operam, aliquando etiam eſt pro latrunculatore, & rerum criminalium per agros paſſim & rura quæſtore, quem Itali quidem *il Bargello di campagna*, Brabanti vero dicunt den Droſſaert. quod magni ſanè momenti & auctoritatis eſt munus. Sed cum iſte Droſſartus non egrediatur Brabantiæ finibus: ſicut nec alii quoque Flandriæ nempe, Hannoniæ, & ſi qui præterea ſunt Droſſarti, Provinciarum ſuarum limites umquam excedunt: hic aulicus noſter Præfectus univerſam adeo ditionem perambulat, & quidem pro occaſionum & poteſtatis ſibi in graſſatores & vagabundos ab aula conceſſæ modo, adeo ut non ita pridem factum ſit, cum de reis ipſe ſua unius ſententia, ac pro arbitratu ſtatueret, ſumeretque etiam capitis ſupplicium. ſed adjunctus ei eſt nuper, ad exercenda id genus judicia, regius delegatus.

CONSILIVM CAMERÆ RATIONVM.

HAbet deinde Bruxellæ domicilium & alius quidam Regius Magiſtratus, qui Financiarum veluti membrum eſt, & vulgo audit *la Chambre des Comptes*, Camera Rationum. cui ſolemniter olim præerant unus Præſes cum ſeptem Ratiocinatoribus, & aliis aliquot adminiſtris. hodie vero auctior multo eorum eſt numerus, etſi non omnes tamen in functione. ſunt enim nunc, præter Præſidem, rationum Magiſtri duodecim:

Audito-

UVA. BHSC. BU 00896

Auditores, tum ordinarii, tum extraordinarii, quinque; & alii quidam Officiarii. Præſes iis antiquior Petrus Butkenius; recentior vero Bernardus Veuſelius. Ratiocinatores Ioannes Bootius: Henricus Stercquius : Iacobus Clocmannus: Ioannes Baptiſta Bergius : Henricus van Etten: Ioannes Favrius: Gerardus Cymontius: Gerardus Pauſius: Iulius Buccabella: Marcus Denneterius, & Franciſcus Verliſius. Auditores Ioannes Walhemius; Leonardus Boxhornius: Ioannes Cortembacchius: Guiljelmus Smiſſius, & Vrcius Iderſenius . Et huic quidem Senatui rationem reddunt ſuo quiſque loco & tempore omnes, quotque ſunt, in Ducatu Brabantiæ & annexis illi dominiis, tum & Lucemburgenſi Ducatu Theſaurarii, Quæſtores , aliive Regiarum pecuniarum Oeconomi, acceptis ab eo viciſſim, juxta Regias conſtitutiones, debitis apochis, ſive acceptilationibus. Præter vero hanc Bruxellenſem, ſunt & aliæ tres rationum Regalium cameræ, in Flandria nempe , quæ omnium longe præcipua, in Geldria , & in Hollandia. Atque hi demum illi ſunt Magiſtratus, qui, Principis nomine , generali Belgarum Gubernatori, ex veteri & ſolemni more, adſiſtunt. Sedenim, præter hunc ipſum Gubernatorem, eſt & peculiaris, ut ſuis infra locis docebitur, unicuique fere Provinciæ ſuus Præfectus ; ad quem , ceu Vicarium Principis , rerum præcipue bellicarum ejus cui præeſt Provinciæ ſumma ſolet referri. ipſe vero univerſalem illum Gubernatorem reveretur, eique obtemperat. Notandum autem, iis, qui vel in Aula Principi operam ſuam impendunt , vel apud exteros Principes ejus ſunt Oratores, aut alio quovis titulo peregre abſunt , ſpeciali quadam gratia privilegioque conceſſum eſſe , ut qui peregre ipſis naſcuntur filii , ii, ubicumque in lucem edi contingat , pro ſuo ipſorum delectu , vel loci ubi naſcuntur, vel patriæ ſuæ paternæ privilegiis gaudeant. quod non adeo pridem factum vidimus in Eduardo Dilftio, qui cum natus eſſet Londini, patre Franciſco Dilftio Antverpienſi , Imperatoris inibi tunc Legato, creatus tamen fuit Antverpienſis reipublicæ Conſul.

CON-

UVA. BHSC. BV 00896

CONSILIA PROVINCIALIA.

HAbet insuper Princeps in singulis fere Ditionis hujus Provinciis, ut & infra suis videlicet locis commemorabimus, singula sua Consilia, sive Curias, ut sic dixerim, juri dicundo præpositas. quæ nonnullibi, ut nominatim Mechliniæ, Parlamenti; alibi rursus, ut in Brabantia, Cancellariæ nominibus veniunt. constant autem, pro regionis cujusque modo, senis, octonis, denis, duodenis, sedenis, vel & duodevicenis Consiliariis. qui omnes aut legum Doctores, aut saltim Licentiati. horum alii Præsidem, alii Cancellarium supra se, tamquam caput, agnoscunt. residentet iam apud singulas Curias singuli Advocati fiscales, & Procuratores Regii generales. sunt dein Graphiarii, secretarii, aliiq; minorũ gentium administri. Atque hi omnes Iustitiæ administratores eliguntur ut plurimũ ab generali terræ Gubernatore, & statuitur quidem plærisque in omnem vitam a Principe honorarium. Habet autem hic Magistratus maximam sane in civilibus simul & criminalibus caussis auctoritatem, cum de iis etiam controversiis quæstionibusque cognoscat, quæ ad Principis ditionem & patrimonium pertinent. quin de fundamentis quoque, differentiis, atque confiniis, ex Abbatiis & earum jurisdictionibus ultro citroque nascentibus, idem hic Magistratus non active minus, quam passive cognoscit, solis iis exceptis bonis, quæ vulgo vocant amortisata, id est, commercio omni humano exemta, de quibus, ut infra alicubi dicimus, disceptatur in tribunali Ecclesiastico. facit ut observentur privilegia, immunitates, officia, beneficia, provisiones, & cautiones, ab ipso Principe quovis modo concessa. particularibus tamen jurisdictionibus & privilegiis semper salvis. Vocantur præterea coram hoc Magistratu in jus non omnes tantum ministri & officiales Regii, verum & ipse nonnunquam Rex, cujus nomine caussam defendunt Procurator & Advocatus fiscales, nec vel auctoritate potentiave, vel alio quovis adspectu, cuiquam infertur injuria. quin evenit nuper in Geldria, hujus ipsius Philippi Regis temporibus, ut cum caussa cecidisset Sua Majestas in lite quam agitaverat cum Toparcha

An-

UVA. BHSC. BU 00896

Anholtino, nec reperiretur, qui ſententiam vellet exequi, ipſe Rex (ô juſtiſſimum Principem!) eam de facto executioni mandandam curaverit. Appellant quoque ſuprema hæc tribunalia inferiores omnes conſeſtus judicici, ſingulorum exillis juriſdictioni ſubjecti. & judicatur in eorum plæriſque, nominatim in Brabantino, Mechliniano, Hannonienſi, Geldrenſi & Friſico, definitive, ut vocant, nec ulla datur ab Regiis iſtis Conſiliis provocatio. ſed obnoxia tamen eo, in civilibus quidem cauſis, altera partium ita petente, & ordinaria juris via etiam impetrante, certæ cuidam ſententiarum ſuarum recognitioni, quam vulgo reviſionem appellant, cui ut plurimum adhibentur ex aliarum Provinciarum Conſiliis aliquot Senatores, dimidium fere illorum, a quibus lata ſententia, numerum adimplentes: atque hi conjunctim deinde ſcripturas & munimenta proceſſus recognoſcunt, & ſecundum comperta probataque, numeratis ſuffragiis, judicant atque pronuntiant. raro tamen aliter res ſuccedit, quin is, qui reviſionem obtinuit, quæ & habet ingentes ſumtus, & executionem ſententiæ latæ nihil retardat, & operam ſimul & oleum perdat. Legibus vero, tam quod attinet ad civile, quam canonicum jus, & in hiſce Conſiliis, & in aliis omnibus terræ foris, utuntur communibus: municipalibus tamen, & peculiaribus quorumdam locorum ſtatutis, quorum ingens eſt numerus, tum Principum quoque reſcriptis, & conſtitutionibus ſemper ſalvis: quæ omnes omnino leges, privilegiis tantum exceptis, præcedunt. ſedenim de hiſipſis, priuſquam perferantur & promulgentur, non ſine præviis Conſiliorum Provincialium votis atque ſuffragiis, mature deliberatur, & ita firmo ſolidoque fere nituntur jure, ut cum communibus ipſis legibus multum conveniant.

Iam vero præter omnem hanc εὐταξίαν, & adminiſtrandæ juſtitiæ rationem, delegat quotannis, Regio nomine, Gubernator Commiſſarios quoſdam, qui non in urbibus ſolum primariis, ſed in omnibus quoque alicujus nominis oppidis, creent formentque Magiſtratus urbanos. injuncto etiam iis, ut accepti quoque & expenſi ſingularum urbium tabulas recognoſcant. ſpeciatim vero in Ducatu Brabantiæ, ubi ſingularem quandam auctoritatem & juriſdictionem poſſidet Princeps in loca ſacra.

UVA. BHSC. BU 00896

cra. mandat insuper iis ut recognoscant rationes templorum, Cœnobiorum, & Nosocomiorum. quo videlicet fiat certior num pia ejusmodi loca sarta tecta servventur, & convenienter administrentur eorum proventus. quod siqua inveniantur confusa, siqui manifestiores abusus, iis, statim ut ad Aulam delata sunt, severissime providetur. Adeo quidem, ut licet omnes hic urbes, omnia etiam oppida, aliaque alicujus momenti loca, ut in descriptione Antverpiæ speciatim narrabitur, suis regantur & vivant legibus, plurimisque gaudeant privilegiis, & eximia quadam in politicis poleant libertate; gubernationis tamen ipsius summa, & primariæ quæque ditionis totius dignitates a Principe primum, tamquam fonte, dimanent, & in eum rursus redundent. Solent vero omnes Gubernatores, omnes Præsides, Cancellarii, Thesaurarii, Quæstores, & quidquid præterea Regiorum administrorum est, sive togati sint, sive sagati, in munerum dignitatumque suarum auspiciis, Principi ipsi præstare justurandum fidelitatis & observantiæ. sicut publici quoque oppidorum atque pagorum, & privati Toparcharum & Satraparum ministri, tum in hoc nostro tractu, tum in omnibus generatim regionibus transalpinis, superioribus suis fidei sese & obsequii sacramento obstringunt.

Non habet in hac ditione sua Princeps, extra bellum quidem & pacis tempore, ordinarium aliquem peditatum ad militares usus descriptum. quod Italis tamen magna ex parte, & ab annis aliquot retro etiam Gallis cœpit esse solemne. quia nempe ex facili, & quandocumque Principi visum est, ille, vel è vicina Germania, vel ex ipsa etiam terra parabilis, tantum in ipsis limitibus, & præcipuis aliquot propugnaculis, ubi peditum nempe incumbunt excubiæ, præsidio habet pauculas quasdam millenarias ejus cohortes. alicubi vero habetur & equitatus. sed est vetusta quædam equestris militiæ turma, caute & circumspecte nuper, adeoque anno 1547 ab Carolo Quincto Imperatore in ordinem restituta, quæ hodie constat ternis equitum millibus, partim quidem cataphractorum, partim vero levioris armaturæ, quos posteriores Gallica voce Belgæ dicunt *Arquebhiers*. continet autem hic equitatus sexcentarum, utiqu

loquun

loquuntur, lancearum cohortem, computatis in lanceam, Belgico more, quinis equitibus, qui apud Gallos sunt seni. atque hic quidem sexcentenarius numerus lancearum, per opportuniora quæque terræ loca variè sparsus, distribuitur in quatuordecim alas, vulgo de Benden van ordonnantie. harum quæ plenæ sunt, quinquagenis, quæ minus plenæ, tricenis dumtaxat lanceis constant. committuntur autem hæ alæ, honestissimo sane stipendio, optimisque & inviolate servandis legibus, præcipuorum hic è Dynastis regimini. Ita quidem ut ista militia numquam non floreat, & cum nobili stirpe prognatis tum selectis & ad maxima quęque atque pulcherrima, ut pluries nuper compertũ est, tentanda patrandaque facinora, non idoneis minus, quam expeditis militibus plena sit.

Sed nec paratam hic habet Princeps maritimam aliquam classem. nam cum tanta perpetuo sit domesticarum simul & exterarum navium copia, superfluus plane esset hic sumtus. Habet tamen in promtu Archithalassum, cum pauculis aliquot præsidiariis quidem, sed semiermibus tantum naviculis. quod si forte occurrat, ut facienda sit expeditio aliqua bellica, vel trajiciendum hinc aliquo, puta in Hispaniam, via maritima, tum vero usitatum & solemne est Principi, retinendum jubere qualemcumque visum est navium in hisce portubus consistentium numerum, sive vacuæ eæ sint, sive onustæ, nullo vel indigenarum, vel exterorum dominorum discrimine. has postea suo ipsius apparatu suisque auxiliis curat armandas, & ex animi sui sententia instruendas. utitur autem instructis quantisper placet, naulum earum dominis ex æquo & bono persolvens. Munus Archithalassi, quem Belgæ, vocabulo, ut putatur, Arabico, Admiralium vocant, sublimis valde & magni momenti dignitas. est enim illeipse supremus maritimarum & omnium inde pendentium rerum præfectus. unde & classium quoque mari expeditarum caput & capitaneus generalis. est præterea omnium fisco adjudicatorum, omnium tempore belli maritimarum prædarum particeps. quin & in singulas mercium vehes, Regis permissu atque diplomate hinc ad hostes avectas, vel ex hostico huc importatas, certum aliquod pretium illi persolvitur, quibus quidem maritimis diplomatibus,

UVA. BHSC. BU 00896

huic, illi, ab Rege conceſſis, neceſſe eſt ut accedat Archithalaſſi conſenſus, atque chirographum. quod ipſum ejus chirographum, Belgis Gallica voce dictum *attache*, quia nempe diplomatibus Regiis ſolet affigi, uſque adeo neceſſarium eſt, ut niſi accedat, omnes illæ merces & bona reapſe ſint confiſcanda. Quod ipſum terreſtribus quoque ab Rege concedi ſolitis diplomatibus fieret, niſi affixa iis regionum illarum, qua tranſportantur merces, Gubernatorum chirographa. idque non ea tantum de cauſſa fit, quod hunc habeat Princeps Miniſtris ſuis honorem, ſed quod ex eorum illo conſenſu, quibus, ceu terrarum illarum Præfectis, talia magis ſunt explorata, certus fiat, ſeſe non defraudari. Præeſt hodie huic dignitati Emanuel Lalainius, Marchio Renticenſis, Dominus Montigniaci, Eques aurei velleris, & Capitaneus generalis terræ Hannoniæ.

Maxima inſuper Principi in hiſipſis Provinciis tormentorum aliorumque inſtrumentorum & apparatuum bellicorum eſt copia. quæ omnia, demta ea dumtaxat parte, quam auferunt neceſſario limites & præcipui nominis popugnacula, cuſtodienda curat Mechliniæ. unde porro, ſiquando conflatur exercitus, vel alia quævis ſe offert occaſio, moventur & propelluntur ad deſtinata & opportuna uſui ſui loca. Cui muneri præfici ſolet Regius quidam adminiſtrator, Gallobelgis *Grand Maiſtre de l'artillerie*, Latinis, ut volunt, Tribunus armamentarii. penes hunc ſuprema eſt machinariæ rei auctoritas. is quocumque neceſſitas poſtulat, tormenta jubet conduci, conducta diſponi, & ſuo tempore rurſus auferri. ita ut magni ſane momenti, & ampliſſimæ dignitatis hoc munus ſit; cui hodie præeſt Carolus Comes Manſfeldiæ, Baro Heldrungæ, & Patris in præfectura Lucemburgenſi Vicarius; heros illuſtris & prudens, ac honore quovis digniſſimus. Præterea vero ipſa etiam terra tormentis & omni bellico apparatu abunde inſtructa, & pauca admodum oppida, paucæ alicujus momenti ſunt arces, quæ non adſatim ſibi de illis proſpexerint.

Inter

Interdictum de certis quibuſdam rebus è terra non exportandis.

SVnt deinde & aliæ multæ in hoc tractu laudabiles leges, quas & Majeſtati ſuæ tuendæ, & publico terræ bono Princeps inſtituit. Et primum quidem, quotieſcumque bellum eſt, non permittit, ut ſubditorum ſuorum quiſquam militatum abeat ad Principes ſive Reges extraneos, niſi obtento prius diplomate. Non permittit, ut eo tempore vel exportentur ad ſuos hoſtes, vel in hanc ditionem ex hoſtico importentur ullæ qualeſcumque ſint merces, utve ſubditi habeant quidquam cum hoſte commercii. concedit tamen certis quibuſdam perſonis, non ſine magno ſuo emolumento, tutum & liberum commeatum, in ſingulares aliquas, & de quibus inter partes convenit, merces. Non permittit, ne pacis quidem temporibus, ut avehantur hinc equi quindenis palmis altiores. equæ vero, cujuſcumque ſint magnitudinis, nullo umquam tempore, ſine peculiari ipſius permiſſu, poſſunt abduci. Triticum inſuper, ſecale, & quidquid præterea frugum eſt, exportare hinc nefas. quod de iis tamen intellige, quæ in ſolo hoc natæ. nam exoticas quidem, nihil eſt quod prohibeat. nefas etiam exportare hinc arma, aut bellicum aliquem apparatum. eadem auri atque argenti, ſive ſolida ea, ſive in pulverem ſint redacta; eadem pecuniæ, ubiubi cuſæ, & vel integræ, vel corruptæ; (niſi quod viatoribus tamen permiſſum, ut quantum viatico ſatis ſit, ſecum exportent) eadem denique hydrargyri, ſive argenti, ut vocant, vivi; eadem æris & orichalci eſt ratio. at gratia tamen & pretio multa ſæpius obtinentur. Importare autem in ipſam terram cujuſcumque generis merces & bona, dummodo probæ ſint notæ, cuivis permiſſum eſt. ſicut omnes quoque ex auro, plurimi etiam ex argento nummi, juſto ſui valore, paſſim hic exponuntur.

Venationis atque aucupii jus, tum & piſcationis in fluviis, lacubus, & quidquid præterea vel perennium, vel ſtagnantium uſquam aquarum, facultas, (mare liberum ſemper & cuivis commune) penes Principem fere, & urbes, aut Dynaſtas denique & Toparchas eſt, & quidem quam late patent ſingulorum juriſdictiones &

UVA. BHSC. BU 00896

ſatrapiæ. Brabantia tamen excepta: in qua quinque tantum ſunt ſylvæ, Sogniacenſis nempe, Zaventerloa, Grootenhoutium, Grootenheiſta, Meerdalia, promiſcuæ gentis totius venationi exemtæ. nam in reliquo omni Ducatu, ſingulari quodam, ut infra dicturus ſum, privilegio, venari ſimul & aucupari, dum canes modo & aves, non autem caſſes adhibeantur, aut laquei, unicuique conceſſum eſt. Atque his quidem ſuis venationibus, piſcationibus, atque aucupiis Princeps in ſingulis fere Provinciis palatina quædam officia præficit, qui è ſua quiſque Provincia magnam ei utilitatem variis modis apportant. Sunt autem hi tales Præfecti, maxime qui venationibus præſunt, viri Nobiles & Illuſtres, qualis hodieque eſt apud Brabantos Antonius Rubenpræus, eques, & Toparcha Vertainius, qui in præcipuas quaſque venationem concernentes res ſupremam habet auctoritatem, ideoque inter cæteros dignitatum & honorum ſuorum titulos, appellatur & Magnus Venator Brabantiæ.

Sunt præterea Principis præcipuæ quęque tractus totius ſylvæ, quibus ille non ad venationem dumtaxat, ſed ad lignationem etiam utitur, è qua ingens colligi ſolet pecuniæ vis. eſtque adeo hæc ipſa lignatio non exigua Principalis proventus particula. cujus reliqui cenſus in oppidis aliquot, caſtris, pagis, toparchiis, agris, molis, aliiſque jam olim ad dominum terræ ſpectantibus rebus conſiſtunt. qui reditus Gallica voce dicuntur *domaines*, Italice non aliud nomen iis aſſignem, quam *beni patrimoniali*, etſi nonnemo vocet *dominio*. Iuſtiniano Imperatori dicuntur SACRVM PRINCIPIS PATRIMONIVM. nec alia ratione Pontifex Maximus certam quandam ditionis ſuæ partem nominat *patrimonium Sancti Petri*. Habet etiam Princeps, inter alia ſua bona, vectigalia quædam atque portoria, in merces terra marique advectas, vel & exportatas, impoſita. habet minutulos quoſdam proventus & jura in ſingularibus aliquot urbibus; ut nominatim Antverpiæ, ubi præter rerum confiſcatarum partem, jus illi in monetariam officinam, & in publicum carcerem, quod locare ſolet pretio neutiquam contemnendo. præterea nemini in hac urbe fas exercere piſcariam, niſi qui prius a Principe redimat facultatem, cui in publicam illam domum, in qua pendi

ſolitæ

UVA. BHSC. BU 00896

solitæ merces, aliquid etiam juris est. nec diu factum, cum in singulas quoque frumenti mensuras haberet jus cochlearis, vulgo Het Lepel-recht: quod etsi admodum tenue, Magistratui tamen, centenis aureorum nostratium millibus, & quidem præsentis pecuniæ, vendidit. Sunt deinde & aliæ quædam ejus obventiunculæ, quæ majoribus illis conjunctę, luculentum illi conficiunt censum, & nec ordinarie, nec etiam extraordinarie, eo, quem possidet Angliæ Rex, si bonorum Ecclesiæ Anglicanæ invasionem excipias, ullatenus inferiorem. Atque hæc quidem super hoc argumento differuisse sufficiat, ad demonstrandam videlicet cum hujusipsius terræ, tum & Principis ejus potentiam, quæ scripto sane nec potest, nec etiam debet explicari subtilius.

Ordines Belgicæ convocandi, & transigendi cum iis, ratio.

QVotiescumque vel ipse Princeps, vel ejus nomine generalis Præfectus, Ordines Belgicæ convocare constituit, quo videlicet eos pecuniarium aliquod, vel & aliud qualecumque subsidium petat; quove gravioris momenti negotium, puta novas exactiones aut leges, ipsis proponat: solet iis per litteras constituere & assignare certum aliquem atque præcisum diem, ad quem illi se sistant loco per eum pro arbitratu delecto. deligit autem fere Bruxellam: tum quod ordinaria illic aulæ sedes, tum & causa Brabantinorum, qui (ut suo loco dicetur) extra fines Brabantiæ nihil deliberant. adsunt vero ut plurimum stato eo & condicto die omnes quotquot vocati sunt, & quibus comitii jus est, Ordines. qui si æquo diutius cessent, arcessuntur de integro, & statuuntur in cessatores, pro negotii qualitate, nunc leviores, nunc etiam graviores pecuniariæ pœnæ: ita ut non committant, quin mox atque vocati sunt sistant sese, ac ad diem & locum statutũ præsto sint. Et conveniunt quidem solito more Bruxellæ ordines tantum earum Provinciarum, quas nunc dicam; Brabantiæ scilicet; Flandriæ; Artheſiæ; Hannoniæ; Valentianarum; Insularum, Duaci, & Orchisæ; Hollandiæ; Ditionis Vltrajectinæ; Zelandiæ, Namuri; Tornaci & Tornacæsii; ac demum Mechliniæ: cæterarum enim Provinciarum, Geldriæ nempe, Transisalanæ,

UVA. BHSC. BU 00896

Frisiæ, & Ducatus Lucemburgensis Ordines, ex pacto, & singularibus quibus prædiri privilegiis, convocantur a suis quique Præfectis Provincialibus (nisi gravissimæ tamen causæ aliter suadeant) in suas ipsorum Provincias, ubi & cum iisdem Præfectis, regio nomine, paciscuntur. Constant vero, ut singillatim postea demonstrabo, in omnibus fere Provinciis, Ordines isti, è triplici hominum genere, Ecclesiasticis nempe, Nobilibus, & primariarum urbium Magistratibus. è quibus, aut ea-ipsa videlicet membra, primores, & delegati, quorum eæ ab antiquo sunt partes, accedunt, aut Commissarios suos expediunt: nisi quod aliqui tamen proceres, salvo justo impedimento, ipsi ex lege se sistnnt. Sed non omnibus tamen Provinciis eadem consuetudo. etenim, verbi gratia, ex Brabantia, Artheſia, Hannonia, Namuro, atque Zelandia præsto sunt in Comitiis trium pariter Ordinum commissarii; & Ecclesiastici quidem vicem, Abbates; Nobilitatis vero, Duces, Marchiones, Principes, aliique Dynastæ, & primarii Nobiles; urbium denique, Consules cum binis terniſve Scabinis & singulis Syndicis. qui pro re nata tamen interdum plures, interdum & pauciores. Dico, Ecclesiistici Ordinis vicem, adesse Abbates; nec id nimis improprie, cum ipsi revera sint Ecclesiastici: sed ut dicam quod res est, adsunt illi nomine proprio. nec enim Eccleasiastici cæteri vel cum ipsis Abbatibus, vel cum Ordinibus generalibus usquam concurrunt; quod videlicet, si non omnes, at plærique tamen sint petitionum illarum immunes. Flandria, quatuor tantum, Membrorum suorum nomine, commissarios mittit: qui Ordo auctoritatem habet & facultatem, ut solus atque per se deliberet statuatque, trium ejus Provinciæ Ordinum vicem. vocantur quidem & duo reliqui Ordines, Antistites nempe & Nobiles, ac licet iis, cum libet, Syndicos suos ad Comitia mittere, qui dispiciant, num quid Membra illa parum caute Principi annuant, quod privatim ipsis incommodet: nam si tale quid accidat, opponunt se ipsi, & quam sibi id detrimentosum sit, argumentis modeste ostendunt: ordinarie tamen, quod annuerunt quatuor Membra, id nec contradictionem nec oppositionem admittit. Hollandia non nisi duorum Ordinum nomine, Nobilitatis nimirum & oppidorum, commissarios deputat,

UVA. BHSC. BU 00896

putat, & quod isti concludunt, id tota Provincia ratum habet & firmum. Atque hi quidem Ordines, cum Bruxellæ jam adsunt, non congregantur omnes conjunctim, sed provinciatim dumtaxat, & successive, idque in ampliſſimo quodam palatii Principalis conclavi: ubi, præsente ut plurimum generali Gubernatore, vel Præses, vel Consiliarius aliquis Status, nomine Principis, petitionem illam subsidiariam ipsis proponit, & necessitatem, seu voluntatem & desiderium Principis, solidissimis rationibus & humaniſſimis verbis explanat. Quo facto, Ordines, seu mavis eorum delegati, postulant sibi concedi tempus aliquod respondendi: atque ita, servatis de more quibusdam terminis & solemnibus ceremoniis, singula membra seorsim respondent. Cui ipsi responso si Princeps forte, aut ejus Præfectus non acquiescat, tum vero multis iisque solidis rationibus petitionem suam justificare, eosque in sententiam suam perducere nititur. ea enim est privilegiorum istorum hominum vis, ut non nisi cum ratione conciliare sibi possit eorum suffragia. neque locum hic habet illud plurimis locis decantatum dicterium, *Sic volo, sic jubeo.* adeo quidem, ut quamvis reliqua omnia membra Principi quidquam annuissent, una aliqua urbs, qualis Antverpia, turbare possit & interrumpere totum illum consensum. nam quidquid Ordines illi Provinciales, vel eorum aliqua membra, concedunt, id ea fere faciunt lege, ut omnes omnino Ordines idipsum pro rata sua portione confirment. ita ut perpetuo fere necessum sit, non Ordines modo, quos dixi, conjunctim, sed singula quoque seperatim eorum membra, unanimi voce, in unam & eamdem conclusionem concordare. unde nonnumquam contingit, ut non obstante quacumque demonstratione, propter suffragiorum discordiam, petitio Regia prorsus rejiciatur. quod ipsum Princeps patienter & æquo animo fert, nec plura tunc super eo negotio fiunt verba, sed in aliud tempus magis oportunum differtur. quoniam vero & modestus est Princeps, & subditi ejus civiles, fit ut quamvis in longum aliquando trahatur res, tandem tamen conveniant, mutuaque & pari utrimque satisfactione concordent. Quotiescumque autem Ordines vel totam petitionem, vel aliquam ejus partem Prin-

UVA. BHSC. BU 00896

cipi unanimiter annuunt atque condicunt, rata & firma tunc res est, & stato oportunoque tempore plenum sortitur effectum. Si pecuniaria sit petitio, deliberatur, post impetrationem, accedente & Principis placito atque suffragio, undenam & qua ratione illæ tales pecuniæ corrogandæ; ita ut vel bonorum decimatione, vel vectigalium ad tempus auctione, vel novarum denique exactionum impositione, aut simili aliquo modo, pro temporis, loci, & conditionum ratione, Principi satisfiat, & æquatis solemni more inter Provincias taxationibus, totum illud quod ipsi concessum est persolvatur. & Ecclesiastici quidem, sive sic mavis Abbates, nisi in nonnullis tamen Provinciis aliud moris sit, taxationes suas seorsim; Nobiles vero & Magistratus, propter consortium quoddam & affinitatem, quæ inter utrumque hunc Ordinem intercedit, symbola sua conjunctim dependunt. Ac Brabantia quidem, quæ partim antiquitatis, partim dignitatis ergo præcedit, portionem suam persolvit florenis quadragenorum grossorum Flandriæ, qui semiaureo nostro examussim respondent: Flandria vero, quę opulenta & potens est regio, pro illis quadragenorũ, florenos pendit grossorum quadragenum octonum. atque ita & cæteri Ordines ratam suam partem, juxta solemnes jam olim taxationes, persolvunt. quæ ipsæ taxationes, nisi novum quid & inexpectatum huic illi Provinciæ superveniat, ordinarie numquam mutantur.

Conventiones inter Pontificem, & Provinciarum istarum Principem.

QVod res Ecclesiasticas attinet, eadem fere habet cum Pontifice Maximo Princeps in hac Ditione sua conventiones, quas in Regno suo Rex Gallia-

rum: & nominatio quidem collatioque Episcopatuum, Abbatiarum, & aliarum id genus dignitatum, in ipsius plærumque est manu; confirmatio vero & expeditio penes Pontificem. qui nullius omnino prætensionis vel correctionis prætextu, quemquam hominem, sive ecclesiasticus is, sive laicus, evocare potest extra Provincias. unde siquid fortè occurrat, oportet ut mittat, vel hic deputet Commissarios, qui de prætensa causa cognoscant, sed nec beneficium ullum aut gratiam potest

conferre

UVA. BHSC. BU 00896

conferre, nec expedire in hanc terram diplomata, aut quid aliud tale, quod effectum ſortiatur, abſque Principis quidem, vel Conſiliorum ejus placito atque conſenſu. In demortuorum vero Canonicorum, Decanorum, & ſimilium dignitatum vacantes locos, ſurrogationis illi, alternis cum Rege menſibus, jus eſt. Canones cultus Divini paſſim hic probi, & in multa obſervantia. habent enim Epiſcopi ſuos Archidiaconos, qui ceu membra quædam & adminiſtri, repræſentant ipſorum perſonas, utque rite adminiſtrentur officia Divina, diligenter procurant; habentes eodem fine in præcipuis quibuſque locis & oppidis Decanos ſuos rurales, & obligati quotannis ſuam quiſque obire Provinciam, ac ſiquid forte uſquam erroris, ſiquos abuſus offenderint, ad Epiſcopum ipſum referre, quo tempeſtiva nimirum adhibeantur remedia. Quod decimas attinet, omnes fere Provinciarum iſtarum agri dependendis iis obnoxii: & alii quidem Eccleſiaſticis, alii partim hisipſis, partim Nobilibus, aliiſque proprietariis eas perſolvunt. ſunt etiam qui undecimas tantum pendant. ſunt qui etiam minus; pro locorum nimirum & poſſeſſorum, qui non hiſdem ubique privilegiis conſuetudinibuſque utuntur, diverſitate. Extat autem Caroli Quincti Imperatoris cautum valde & prudens edictum: cum enim Majeſtas ſua perpenderet, homines iſtos Religioſos, Epiſcopos nempe, Abbates, Priores, alioſque Ditionis hujus Prælatos, non poſſe res ſuas abalienare, ideoque ſi aſſiduis emtionibus aliquid ſemper cenſui ſuo adjicerent, cum perpetuus, ut ſic dicam, eorum ſit ſtatus, fore, ut temporis lapſu, clerus opulentia ſua omnia fere occupaturus eſſet terræ totius bona: decreto ſanxit, ne ulli cujuſcumque loci aut ordinis religioſi ſtabilia ulla bona, ſine Principis quidem diſerto permiſſu, mercari poſſent. Atque hic imponemus generali deſcriptioni finem.

ADD. [*Hæc verò Provincias gubernandi ratio, iis bello poſtmodum diſtractis, in nonnullis mutata eſt, prout unicuique earum viſum fuit expedire: ut latius ſuis locis dicetur.*]

UVA. BHSC. BU 00896

Transgressio ad descriptiones particulares.

DESCRIPTIS hucusque generatim universi tractus nostri proprietatibus, pergemus deinceps ad specialem partium ejus descriptionem. qua sine distribuituri sumus hoc corpus in totidem membra, quot nimirum sunt tituli quos inde sibi adsumit Princeps. ii autem decem & octo. & primo quidem occurrit Lotharia, quæ tamen, ut mox subjungam, vix quidquam habet præter nudum Ducatus nomen. reliquæ decem & septem veræ sunt & reales (ut sic loquar) Provinciæ. si reales tamen dicendi Marchionatus Sacri Imperii, qui qualiscumque demum sit, continetur Brabantiæ terminis, & Comitatus Zutphaniæ Geldriæ finibus comprehensus. unde fuit nuper vir magnus, qui admoneret me, & suggereret, duo illa quæ diximus membra non esse decem & septem Provinciis concensenda: quare Tornacum pro iis, Valentianas, & nescio quod præterea terræ membrum supponerem. ego vero ostendi, ordinem illum titulorum, qui in publicis omnibus munimentis, & tum in ipsius Regis, tum & privatorum negotiis usurpetur, transgredi me nec debere, nec etiam posse. alioqui fore extremam quandam arrogantiam, si ego, nulla instructus auctoritate, reformare velim res usque adeo a superioribus approbatas ac divulgatas. ideoque sequor hac in re usum communem, atque iterum affero, in septemdecim hisce Provinciis numerari Ducatus Brabantiæ, Limburgi, Lucemburgi,& Geldriæ: Comitatus Flandriæ, Artheſiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namuri, atque Zutphaniæ: Marchionatum Sacri Imperii; & magna Dominia Frisiæ, Mechliniæ, Vltrajecti, Transisalanæ, & Groningæ. Quibus omnibus regionibus, & earum urbibus, oppidis, cæterisque præcipuis locis tribuemus, quatenus fieri poterit, antiquas simul & recentes suas nomenclaturas; descripturi deinde situm earum & limites; & mentionem facturi rerum memorabilium in urbibus oppidisque gestarum, vel & visendarum; enumeratis obiter plærisque vel stirpe vel virtute claris & illustribus viris. auspicabimur autem descriptionem hanc ab Lotharia.

UVA. BHSC. BU 00896

PARS SECVNDA:

DE

BELGICA

Regi Hiſpaniarum, &c.

SVBDITA;

Auctore

LVDOVICO GVICCIARDINO

NOBILI FLORENTINO.

Additamentis paſſim inſertis, & ad hæc tempora auctis.

AMSTERDAMI

Apud GVILIELMVM BLAEV.

CIↃ IↃ CXXXIII.

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

LOTHARIA.

LOtharia reſervavit ſibi in Brabantia tale quale Ducatus nomen; ditionem vero & rem, ut paulopoſt oſtenſurus ſum, reliquit in Lotharingia. Nomen ei Latine ſcribentibus eſt Lotharia, ſive, ut alii, Lotharingia, Teutonice Lothzijck/ Gallice vero *Lottier*, vel *Lorraine*: Itali, Gallos ſecuti, vocant *Loreno*, Sed notandum, omnes haſce utcumque corruptas voces ab Lotharrio derivari, Imperatoris Lotharii filio, Caroli Magni nepote. qui Imperator Lotharius, ſcribente Paulo Æmylio, aliiſque auctoribus, tactus zelo religionis, monachiſmum profeſſus eſt, anno Chriſti 856, reſignato tamen prius, & inter tres quos habebat melioris ſexus filios diſtributo maximo ſuo imperio, ac Lothario quidem jam dicto ceſſit ex parte Burgundia, una cum univerſa, quam tunc vocabant, Auſtraſia. qui tractus ab eo ipſo Lothario, licet alii velint ab ejus patre, Lotharingia poſtmodum dictus, & Lotharingiam ſtrictius ſumtam, Brabantiam, Hannoniam, Geldriam, Cliviam, alias terras fuit complexus. poſſedit vero hanc ſic late diffuſam terram Carolina ſtirps, uſque dum Carolus tertius, Galliæ Rex, cognomento Simplex, nimium ſane ſimpliciter, cederet eum Henrico primo Imperatori, anno videlicet Chriſti 924. atque hinc factum, ut poſt aliquod tempus Imperator Otho ſecundus advocaverit Carolum, Galliæ Regis Lotharii fratrem, quem ut alienaret ab Rege, creavit Lotharingiæ Ducem: ſed acciſis mirum in modum limitibus, & conceſſa Colonienſi & Leodicenſi Eccleſiis non contemnenda ditionis illius parte. fuere autem ex illa, quæ antea cuicunque etiam magno regno par, deducti & velut membratim ab corpore ſuo avulſi complures Ducatus & Comitatus. Lothario aliquanto poſt vita functo ſucceſſit Ludovicus quinctus, poſtremus Carolinæ ſtirpis Gallorum Rex. qui & ipſe intra annum, ſine liberis, fato conceſſit. quare Carolus Lotharingus, ceu legitimus regni hæres, ad recuperandum id, occupatum jam tum ab Hugone Capeto, contendit. ſed cum Gallis eſſet parum acceptus, quibus ſcilicet videbatur in Germanos plus æquo propenſus,

infelici

UVA. BHSC. BU 00896

infelici eſt uſus fortuna. prælio enim adverſus Hugonem commiſſo, ſuccubuit; ac non multo poſt cladem, proditione Aſſelini, Epiſcopi Laudunenſis & Paris Franciæ, in ipſa urbe Lauduno præhenſus, inde Aurelianum abductus, & in carcere tandem extinctus eſt. cum vero in ipſo etiam carcere facta eſſet uxoris, quam ſecundam tunc duxerat, copia, duos inibi genuit filios, Ludovicum nimirum & Carolum. quorum uterque, pueritiam necdum egreſſus, faciente nonnemine, rebus humanis exemtus eſt. ſed reliquerat idem Carolus, juxta Sigebertum Hiſtoricum Gemblacenſem, filium ex priori uxore ſuſceptum, cui nomen Othoni. alii & de filiabus ſubjiciunt. Othone defuncto, novum, propter eamdem Lotharingiæ cauſſam, inter Imperiales & Gallos exortum eſt bellum. Tandem vero poſt varias ultro citroque tranſactiones, Henricus ſecundus Imperator Ducatum hunc contulit Godefrido Arduennenſi, adjunctis illi Valentianis, & alio quodam dominio, jure clientelari & beneficiario Sacri Imperii nomine poſſidendis. Godefrido ſucceſſere per aliquod tempus varii ſui agnati, donec Imperator Henricus Quinctus privaret hoc ipſo Ducatu Henricum Ducem Limburgi, qui poſſidebat eum conceſſu Imperatoris Henrici Quarti, & Lotharingiam omnem, jam ante Superioris & Inferioris nomenclatura diſtinctam, circa annum Chriſti 1106 in duas partes divideret; quarum ſuperiorem, hodie Lotharingiæ nomine celebrem, & ab gente Vallemontana poſſeſſam, Diderico conferret, poſtremi illius Godefridi nepoti: inferiorem vero, quæ nunc Brabantia, Godefrido Barbato, Comiti Lovanienſi. hic per lineam ſequiorem deſcendiſſe videtur ab ultimo illo Carolo Lotharingo, fuiſſeque, ut ore ſimul & ſtylo aſſerunt, primus, qui inter Comites Lovanienſes adſciverit, vel ſi mavis, reſumſerit titulum Ducis Brabantiæ, ſive Barbantiæ, non omiſſo interea illo Lotharingiæ, cum in utramque ſimul, Superiorem nempe & Inferiorem, prætenderet jus. Atque hinc adeo eſt, quod hodieque ejus ſucceſſores titulum illum Lotharingiæ Ducis retineant. reipſa vero in hoc noſtro tractu vix quidquam inde, præter nudum illum quem dixi titulum, ſupereſt, cum & nomen ſimul & ditio manſerit Lotharingis. etſi enim Genapum, pagus Brabantiæ Gallicanæ, a multis

dicatur

UVA. BHSC. BU 00896

GERMANIA PARS

BRABANTIA

OCCIDENS

ORIENS

MERIDIES

Miliar Germa 1 2 3 4 5

Megen
Rauestein
Cleue
Reens
Bommel
Graue
Goch
Streien
Dort
Oude ton ge
Heusden
Oss
Schertogen Bosch
Genep
Wesel
Seuenbergen
s Geertruydberg
Oosterwick
Boxtel
Keruen donck
Die Peel
Ghemert
Wel
Alpen
Stenbergen
Breda
Oudenbosch
Groot Sande rt
Tilburch
s Oeden Roy
Oirschot
Helmont
Gelre
Orsoy
Bergen
Baerle
Eyndhouen
Venlo
Nieuwmoer
Putte
Hoochstraten
Thurnout
Domelen
Wachten donck
Kempen
Duisborg
Oostmael
Rethe
Capelle
Ghest
Neer
Hulst
Antwerpen
Oueerpeelt
Weert
Neersen
Hereталs
Mol
Bale
Brueghel
Wessem
Nuysh
Lier
Gheel
Glabbeeck
s Niclaes
Duffel
Peer
Dermonde
Machelen
Sichenen
Beringen
Maeseyck
Erckelens
Arschot
Asth
Stockem
Colln
Herck
Viluorde
Hasselt
Diest
Asthe
Lucuen
Bilsel
Maestricht
Leeuwe
Vuerne
Tongeren
Bruſſel
s Truyen
Tienen
s Achten Roy
Wesel
Genuual
Landeck
Halle
Iudoingen
Luyck
Hannuye
S. Estene
Falais
Niuelle
Perwes
Vilers
Bonef
Gomblours
Namur
Hoey
Ie meppi

infeli
nem c
prodi
ciæ, i
abdu
in ipf
tunc
cum
necd
exem
bertu
xore
ſubji
Loth
tum
tranſ
hunc
lenti
bene
frido
nec
Duc
eum
gian
clat
part
giæ
ſeſſ
nep
do
ren
ring
qui
reſ
om
mu
jus
ceſ
rei
pra
cui
en

UVA. BHSC. BU 00896

dicatur terra Lothariæ, ſitque in eo Curia quædam feudalis, & criminalis, (ut infra etiam dicitur) quæ vulgo audit *la haute Cour de Lottier*, cenſetur tamen is ſtatus, atque adeo celebratur Gallicanæ Brabantiæ nomine. Mihi vero, quo & iſta ſimul & alia quædam ad inſtitutum noſtrum ſpectantia melius caperentur, videbantur hæc pauca tenuiore quodam filo edifferenda. Nunc ad Brabantiam tranſeo.

BRABANTIA

DVCATVS.

BRABANTIA eadem prorſus, aut ſaltim majori ex parte tellus eſt, quam commemorat Cæſar habitatam fuiſſe ab Advaticis & Ambivaritis. Quando autem, & quare Brabantiæ nomen adſciverit, dubia multum atque incerta res eſt. ſunt qui ſcribant etymon hoc derivari ab famoſiſſimo illo Brenno, infeſtiſſimo quondam Romanis hoſte, cujus infra prolixior mentio. alii vero derivant ab urbe quadam Brabantia, hodie, ut aſſerunt, diruta. alii rurſus affirmant, terram hanc olim dictam fuiſſe Bzabelanb/voce nimirum Teutonica, quam Latine exponas ſolum incultum, qualis hodieque Campania, terræ Brabantiæ portio. unde poſtmodum efformata ſit vox Brabantiæ. plærique tamen recentiores rerum Galliæ Belgicæ, nominatim vero Brabantiæ noſtræ ſcriptores, alii forſan alios exſcribentes, in eo conveniunt, quod videlicet nomen hoc derivetur a Salvio quodam Brabone, Arcade, & uno è Ducibus Iulii Cæſaris. cui, ut volunt, Cæſar neptem ſuam, Germana, quę Zuana poſtea dicta ſit, illegitima ſorore prognatam deſponderit, attributo ei velut in dotem hujus terræ dominio. narratiunculæ ſane, quæ non inveniuntur apud antiquos. legitur quidem in ſcriptis quibuſdam, ſatis ut videtur vetuſtis, Wechemboldum quendam Regem Romanum donaſſe Antiſtitiæ Nivellenſi bona quædam territorii Gaesbecani, altero lapide a Bruxellis, ſita, ut habet inſtrumentum donationis, in Comitatu Brachbanteſiæ. quæ res quantum mereri debeat fidei, lectores dijudicent. Sunt denique doctiſſimi aliquot homines, qui ſerio

ſerio & cum quadam auctoritate affirment, nomen factum Brabantiæ ab Godefrido Barbato, quem volunt, poſt recuperatam Lotharingiam inferiorem, abdicaſſe titulum illum Comitatus Lovanienſis, ſibique de ſuo ipſius cognomento adſciviſſe titulum Ducis Barbantiæ, quod in Brabantiam inde migraverit. Ego vero cum ex aliis multis Scriptoribus, tum ex Paulo Æmylio, Brabantiæ nomen didici eſſe multo antiquius. Ioannes Lemairius, in volumine ſuo Illuſtrationum Galliæ, hiſtoriam illam de Salvio Brabone teſtimonio ſuo confirmans, adeoque genealogiam ejus & ſucceſſores enumerans, ubi ad Carolum Martellum deventum eſt, teſtatur, legiſſe ſe in antiquiſſimo quodam codice manuſcripto, & apud Brabantos invento, hoc ejuſdem Martelli epitaphium;

Ecce Brabantinus Dux quartus in orbe triumphat,
Malleus in mundo ſpecialis Chriſticolarum:
Dux Dominuſque Ducum, Regum quoque Rex fore
ſprevit,
Non vult regnare, ſed Regibus imperat ipſe.

Cui ſubjicit poſtea epitaphium iſtud Pipini, Martelli ejuſdem filii, patris Caroli Magni:

Iſte Brabantinus Dux quintus Auſtraſiorum,
Ex Duce ſit tandem Rex, primus germinis hujus.

Vnde plurifariam elucet nominis hujus antiquitas, fieri tamen poteſt, ut Godefridus ille Barbatus, non quidem terræ dederit nomen, ſed veterem titulum Ducis Brabantiæ reſumſerit, omiſſum fortaſſis a deceſſoribus ob cauſſas in Lothariæ deſcriptione expoſitas. Vtcumque ſe habeat res, nos relicto curioſo lectori libero ſuper iſtis judicio, procedemus ad deſcribendum terræ ſitum. Dico igitur, hanc Brabantiam in ſeptemtrione terminari Moſa flumine; quo ipſo partim a Geldris, partim ab Hollandis diſtinguitur: ab Auſtro adjacent illi terra Hannonia, Comitatus Namuri, & diœceſis Leodicenſis: ab ortu eſt idem Moſa, quo disjungitur rurſus ab alia Geldriæ parte: in Occidente partim Scaldis eſt, quo ſeparatur a Flandris, partim cum Comitatu Aloſtano cohæret. Quod magnitudinem attinet; ego eam viginti fere atque duabus leucis in longitudinem patere comperior, ſumto dimenſionis initio ab Gemblaco, quod ad Auſtrum eſt, oppido, verſus Septemtriones, & uſque

Ger-

UVA. BHSC. BU 00896

Gertrudisbergam: in latitudine vero, incipiendo ad ortum, ab inde Helmonda, verſus occaſum & Bergozomium, qua nimirum latiſſima, leucas invenio prætermium propter viginti: circuitus ejus octoginta plus minus leucarum eſt. Clemens ubique & ſalubre Brabantiæ cœlum. ager planus, & majori ex parte frugum ac fructuum fertilis. licet enim naturâ ille Campaniæ ſterilis, tamen humanus cultus & improba quædam induſtria, multis pecorum gregibus & crebra ſtercoratione, ita luculenter defectum hunc explet, ut & bonus reddatur tractus & fertilis. eſt deinde Brabantia non lacubus tantum, paludibus, ſtagnis, ſed eximiis quoque & utiliſſimis fluviis paſſim irrigua, quorum præcipui Moſa & Scaldis, ſupra nobis deſcripti. nemoribus etiam & ſylvis ſufficienter inſtructa, inter quas maxime nobiles Sogniacenſis, Zaventerloa, Grootenhoutium, Grootenheiſta, Meerdalia. In primis vero pulcherrimis ſimul & celeberrimis urbibus, oppidis, arcibus, pagis, aliiſque magni nominis Dynaſtiis illuſtris, primum enim invenio in hoc tractu urbes & opida muris cincta viginti & ſex: Lovanium nempe, Bruxellam, Antverpiam, Buſcumducis. quæ capitales, ut vocant, & primariæ ditionis totius urbes? ſequuntur hinc Thenæ, Lewia, & Nivella; quæ capitales minores: inde Areſchotum, Bergozomium, Mega, Breda, Dieſthemium, & Trajectum ad Moſam, oppida eminenti quadam dignitate: denique Stenoberga, Lira, Vilvordia, Gemblacum, Iudonia, Hannutum, Landa, Hala, Sichemium, Herentalium, Eindovia, Helmonda, & Gravia. Invenio hinc in eadem Brabantia decem & octo oppidula, quæ etſi muris non cincta, propter alias tamen conditiones ſuas & qualitates, accipiuntur tractanturque eodem cum illis gradu, paribus gaudent privilegiis, & libera paſſim audiunt municipia, quod videlicet nundinarum illis & mercatus liberum jus. ea ſunt Oſterwicum, Orſchotum, Turnhoutum, Hoogſtrata, Duffhia, Walhemium, Merćta, Aſca, Furnia, Duſburgum, Iſca, Hulpia, Wavria, Brenna, quam vocant, allodialis, Genapum, Gela, Arendoncum, Dormalia. pagi autem turriti, eo quod in Campania rariores, numerum ſeptingentorum non excedunt, ſed plurimi inter eos inſignes, & variis dignitatum titulis præcellentes, quales, Fanum D. Odenrojæ, Boxtelia, Roſendalia,

UVA. BHSC. BU 00896

ſendalia, Hucquela, Lilloa, Grimberga, Gaesbeca, Re-
veſium, Levedalia, Æeſemelia, Cranendoncum, Cu-
quia, Bouterſemium, Iaucæa, Sombrevium, Gozelifia
Hilverembeca, Walwicum, & alii, quos brevitati ſtu-
dens prætermitto. Continetur & in Brabantia Dynaſtia
Raveſteinenſis; cujus, quod ſeparatum & velut a corpo-
re ſuo avulſum ſit membrum, ſuo infra loco ſeparatim
ſit mentio. Atque ita complectitur iſta Provincia illu-
ſtres illas & eximias dignitates Marchionatus Sacri Ro-
mani Imperii, Ducatus Areſchotani, Marchionatus Ber-
gozomani, Comitatuum Hoogſtratæ & Megæ: hinc dy-
naſtias Bredanam, Dieſthemienſem, Grimberganam,
Raveſteinenſem, & Territorium urbis Trajecti ad Mo-
ſam, cum novemdecim Baronatibus, Grimberga, ut vo-
lunt quidam, in duas Toparchias diviſa. Sunt præterea
velut membra quædam Brabantiæ, atque adeo juriſdi-
ctioni Cancellariæ Brabantinæ ſubjecta, Ducatus Lim-
burgi, Dynaſtia Falcoburgenſis, Comitatus Dalhemii
& territorium Vatucanum, Belgis Hertogen Rode/ Galli
Rode le Duc, cum omnibus ſuis juribus atque præemi-
nentiis. Super quibus deinde præcipuis & majoris mo-
menti rebus accuratius atque ſubtilius ſuis infra locis
diſſertaturi ſumus, ea quidem qua fieri poterit perſpi-
cuitate ſimul & brevitate. quod dum facimus, eam non
in Brabantia modo, ſed in cæteris quoque Provinciis
ſervabimus methodum, ut primum deſcripturi ſimus ur-
bes primarias, tamquam eminentiora cujuſque Provin-
ciæ membra: ſequentur hinc oppida dignitate aliqua,
puta Ducatus, Marchionatus, Comitatus, dynaſtiæve
inſigna. in deſcribendis vero reliquis magis inter ſeſe
æqualibus, nec tanti nominis oppidis, non ſequemur
ordinem illum præceſſionis, quem ipſa fortaſſis obſer-
vant: ſed ab Septemtrione exorſi, declinabimus ad Oc-
caſum, hinc ad Auſtrum progreſſi, Orientaliora quæque
Provinciarum luſtrabimus: ſervaturi eumdem ordinem
in deſcribendis oppidulis, ſive liberis municipiis, & di-
gnioribus aliquot pagis. Itaque jam inde facto initio,
dicimus, urbes capitales, ſive metropoles, intelligi eas,
quæ aliis aliquot oppidis, arcibus, pagis, & vicis, ceu
capita quædam, & cum imperio præſident. quales ſcili-
cet quatuor illæ jam dictæ, quæ ſingulis præſunt terræ
totius quadrantibus, conſtituunt autem iſtæ metropoles,
inter

UVA. BHSC. BU 00896

LEVVEN.

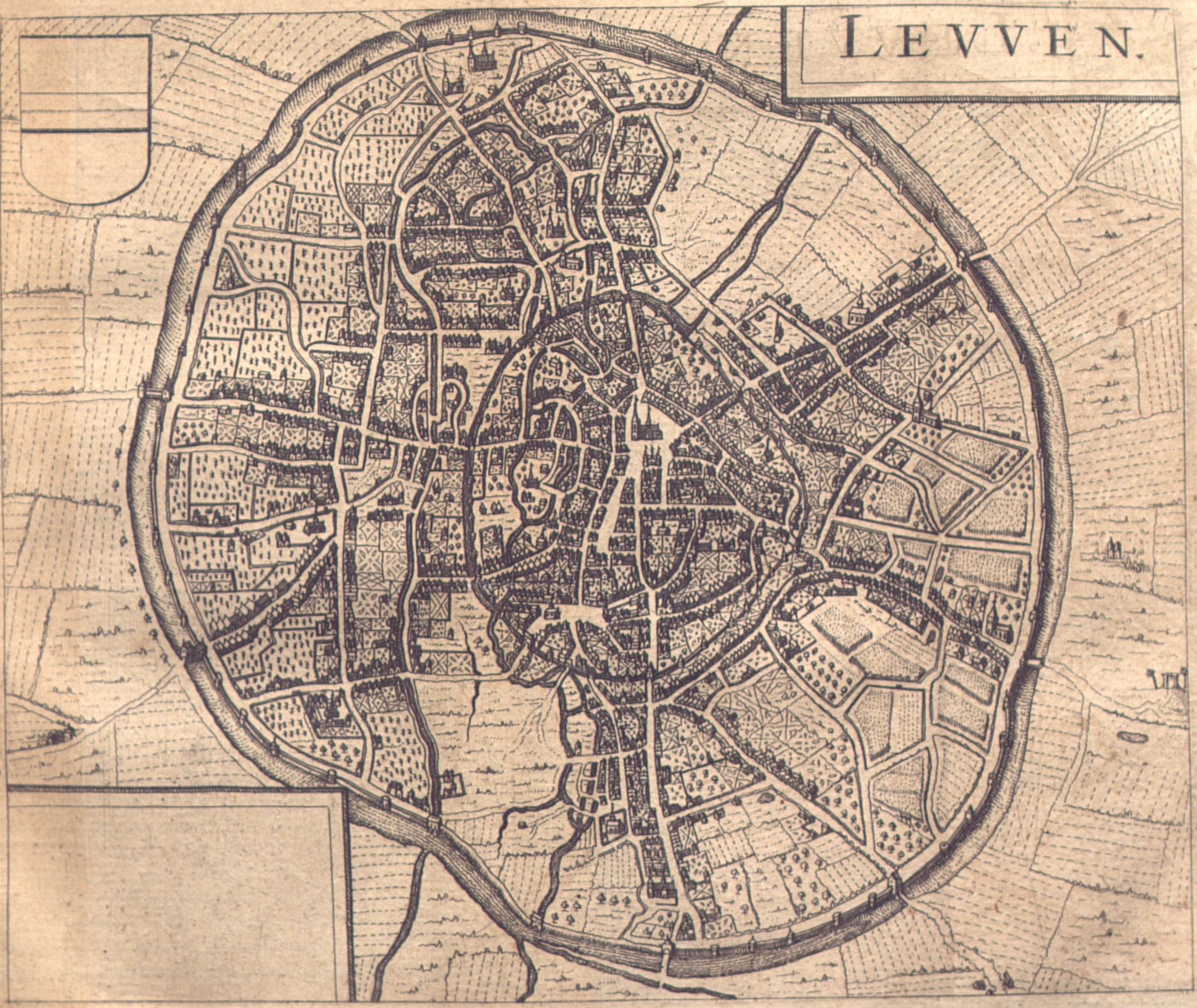

UVA. BHSC. BU 00896

fen
vef
qui
Hil
den
Ray
re f
fit r
ſtre
ma
goz
naſ
Ra
fam
lun
vel
&ti
bur
&
Ro
ner
me
dif
cui
in
fer
be
cia
pu
inf
æc
or
va
ca
Pr
in
gn
di
qu
ca
ce
to

UVA. BHSC. BU 00896

inter se junctæ, unum e tribus uniuscujusque Provinciæ Ordinibus: & Ordines quidem Brabantiæ Antistitibus constant, atque Nobilibus, & primariis illis quatuor urbibus. Sed Lovanium tandem ingrediamur.

LOVANIVM.

LOVANIVM, ut contendit Iacobus de Guisa, magnus Gallicanarum antiquitatum scrutator, originem habuit multo ante Iulii Cæsaris in has oras adventum; & quidem a Capitaneo quodam, seu Dynasta Scotorum, qui cum nominaretur Lupus, opido a se dederit nomen, & Luposinam vocaverit, quod Gallissantes *Lousin* & *Louvain* postea dixerint. Sunt qui asseliissantes derivari hoc nomen a voce Teutonica Loveu/ laurant, dare: quod in templo quodam, Marti, ut volunt, dicato, laudaretur & coleretur bellicus ille Deus. alii sentiunt, habitasse hic priscos Leuacos, alii Grudios. utcumque sit, urbs sane est perantiqua, ac vetusta etiam arce insignis, quam incolæ jactant esse opus ipsius Cæsaris.

ADD. [*Censet clarissimus Lipsius, Lovanium, sub Normannica tempora conditum, nomen ab ipso situ lingua nostra sumsisse. est (inquit) in hac urbe ad Orientem collis & silva, quam* Lo *etiammunc vocant,* & Lo-bergh & Lo-bosch: *est & subjecta planities ad flumen, quam vetus lingua* Veen *dixit. inde venæ Batavorum etiam hodie, unde cespes ille ustibilis eruitur. & superioribus annis certo comperi, in pratis hic Martinensium idem genus eductum. ergo Lovanium, sive ut vetus & vera vox est* Loven/ *dictum quasi* Lo-ven/ *humida planities ista Loæ subjecta. Latini Lovaninm fecerunt, Gallicam magis pronuntiationem* Louvain *secuti: & nos retinemus.*]

Sita est hæc urbs perquam opportune, & in uberi admodum solo: ea cœli clementia atque temperie, ut, & intra muros, & extra in adjacentibus collibus, legatur vinum. interluit eam Dilia fluvius. ampliissima etiam solo est, & sphærica pæne rotunditate, quod capaciorem etiam efficit, quam alia ulla forma. producta sunt pluries ejus pomœria; & postremus quidem murorum ambitus cœptus strui anno 1361, ut autem solide ac vere intelligamus quanta sit opidi magnitudo; scilicet anno 1427 tres è primariis Belgiæ nostræ Dynastis, Comitem nempe

UVA. BHSC. BU 00896

nempe Naſſovium, qui & Baro Dieſthemienſis, Baronem tunc, poſtea Marchionem, Bergizomienſem, & Baronem Weſemalium, ſive id fecerint animi gratia, ſive alia qualibet cauſſa, metiendas curaſſe, non ſine ingenti ſumtu, quinque urbes, quas cenſebant tranſalpinarum omnium maximas: comperiſſe autem, ut ex approbato hodieque extante, & aureis characteribus ſcripto monumento diſerte conſtat, Lovanium ſuperare Gandavũ tribus virgis, Leodicum octo, Lutetiam, non incluſis tamen ſuburbiis, itidẽ octo, Coloniam denique octodecim. virga eſt pertica, ſive menſura viginti pedum Romanorum. atque hæc quidem monumentum id atteſtatur, ſed nuſquam addit (adeo incogitantes aliquando ſunt homines) juſtam Lovanii magnitudinem. ego tamen poſt ſedulum alia via factum examẽ, oppidum hoc interiore mœnium ambitu ſex Italica milliaria, quibus conficiendis duas minimum horas impendas, exteriore vero plus octo milliaribus continere comperior. Habet intra muros ampliſſima quædam prata, amœniſſimas vineas, hortos ſpatioſos atque fructiferos. colles etiam, valles, ſilvulas, aquas, aliaſque id genus commoditates. ut ſapienter quidem & cum judicio majores hanc urbem delegerint ſtudiorum atque Muſarum ſedem. habet inſuper nobiliſſima ſanè templorum, monaſteriorum, & aliorum conventuum ædificia. primaria ædes Divi Petri eſt, ſplendida valde & ſumtuoſa. habet Baſilicam, ſive Curiam publicam nobili atque inſigni ſtructura. privatorum item domus luculentæ & commodæ.

[ADD. *Inter externa hujus urbis ædificia primum ſunt* foſſæ, *latæ, profundæ, atque eæ ſæpe per vivum ſilicem, aut ſcruposam terram percuſſæ.*

Muri, *lateritio pulchro opere, & ſectis deinde lapidibus albis, latis magniſque, interſtincti aut intecti: iidem validis fundamentis ab ima foſſa educti: ſic ut operis tertia pars vix veniat in adſpectũ*

Turres *denſæ & altæ, quæ diſtinguunt; atque infra eas fornices & cryptæ, robuſto opere, ad condita aut uſus militares. Eminet inter alias* Turris impenſæ perditæ ſeu ſupervacuæ; de verloozen kloſt; *ob id nomen adepta, quod ſimiles ſeptem cogitaſſent diverſis partibus erigere Lovanienſes, ſed abſoluta una, & ſuperveniente calamitate ſumtibus impares à cœpto deſiſtere coacti ſunt.* Grammaye in Lovanio. *Ex hac cœlo ſereno Antverpia octo mill. diſſita videri poteſt ab acribus oculis.*

Structa

UVA. BHSC. BU 00896

Structa anno CIↃ CCCLXIV. *laterculo muri introrsum structi, lapide deinde candido vestiuntur. rotunda forma in altum aequabiliter surgit, non in alium (& hoc fine facta) quam specula usum; circumjecta enim ad multa millia passuum undique detegit. Ad summam, urbs turres eximii operis in mœnibus habet* LIII. Propugnacula XIII, *& moles aggesta terra consolidatæ, &* pontes *sublicii* XVI, *alibi extantes, ad munimen portarum nuper accesserunt, de mandato Gubernatoris harum provinciarum. Portæ* XI, *è candenti secto lapide. è quibus spectabili operæ visuntur hæ;* Bruxellensis, Mechlinienſis, Hasbanica, Dieſtensis, Parcensis. *nomina à locis habent, quo ducunt. alias dicuntur;* Banckensis, Montana, Thenensis, Flierbacensis. *accedunt his* Vinearum & Heverlensis; *illa à vinearum, ista ab hortorum in suburbano frequentia nuncupatæ.* Iobbensis *à Sacello* D. *Iobi in VVesemalia, alias* emissitia *dicta, quod illac aqua mittatur.*

Tantum de externo urbis opere: Internum *sequitur, binis fulcris firmum, nimirum* Sacris & Politicis ædificiis. *E sacris* I. Basilica Petri, *visu digna; architectorum judicio, nulla pluribus locis pari politura invenitur. In chori medio tumulus Ducis, & alii alibi; quorum epitaphia Fr. Swertius collegit. inquire inibi in effigiem Christi, audies historiam de cruce & fure. Turris inter pulcherrimas Belgicæ habita, sed ruinis & igne multum deformata diverso. Canonici ibi collocati* XVIII: *quibus* Præpositus *etiam, præter Decanum, velut caput præest: magna dignitas, & olim non nisi in Principum aut Procerum filios collata. Dignitati adhæret honos, quod is à novo Principe, quoties auspicia imperii suscipit, juramentum solemniter exigat, capiatque: in quo &* Advocatos se Canonicorum D. Petri fore *profitentur. Equum deinde Principis, cui insidet, donativum habet: quem tamen olim* Cantor *vindicabat, & lis inter eos fuit.* (Lipsius lib. 2. c. 14, de Lovan.) *Parochia* II. D. Michaeli *inscribitur. superstructa est portæ murorum veteri. turrim initio habuit altiorem, sed corruit cum vicinarum ædium detrimento,* CIↃ CCXXV, *neque iterum est educta.* III. Iacobo: *quæ de cœlo tacta, sed reparata, collegio Canonicorum data est.* IV. Gertrudi: *inhabitatur à Canonicis Regularibus. fama habet, turrim istam, satis egregio opere, emolitos lanifices esse, idque collaticio inter se ære: potentem hic scilicet, frequentemque tunc nationem. Eynhoutius, vir prudens, cœnobium pulcherrimo ædificio auxit & ornavit. Est ab eo perpetua & magna* porticus *circum hortos, in membra & cubicula supernè distincta:*

ad usum

UVA. BHSC. BU 00896

ad uſum duodecim è nobili ſtirpe adoleſcentium, (nam tales admittuntur tantum,) quos hic ali & ſcientia ac pietate volu informari. Inſigne opus, & inſtitutio. V. Quintino *aſſignatur. Templum quidem non maximum, ſed vel pulcherrimum,* Lipſii *judicio, inter omnia eſt: bene & apte commenſuratum, multa luce undique colluſtratum.*

Ad virorum cœnobia *eamus. Eminent inter ea* Dominicani. *In choro templi, feneſtræ vitreæ ſunt, Principis Henrici III donaria. Fama tenet,* Albertum Magnum *Ratiſponenſem Epiſcopum huc veniſſe, & altaria quædam in anteriore templo ſacraſſe, anno* CIↃ CCLXXVI. *Ajunt &, diſcipulum ejus,* Thomam Aquinatem, *comitem fuiſſe, & euangelium de loco ſuperiore cecinisse: ac pulpitum ipſum ſervant, quo ferunt uſum. Familiarem fuiſſe Principibus, illud conſtat: & Aleidem, viduam dicti Henrici, ad eum Pariſiis agentem ſcriptitaſſe, & conſilia vitæ dirigendæ petiiſſe, atque accipiſſe. his à tergo adhærent, brachio fluminis diviſi; qui huc veniſſe quinquennio poſt Franciſci mortem, anno* CIↃ CCXXXI, *dicuntur. Columnæ appenſa ſunt* Iuſti Lipſii icon & epitaphium, *quod ſibi ipſe ſcripſit & poni mandavit,* CIↃ IↃC IV, *3 Id. Febr.*

Quis heic ſepultus, quæris? ipſe ediſſeram.
Nuper loquutus & ſtilo & lingua fui;
Nunc alteri licebit. ego ſum *Lipſius*:
Cui literæ dant nomen, & tuus favor.
Sed nomen.. ipſe abivi; abibit hoc quoque;
Et nihil hic orbis, quod perennet, poſſidet.
Vis altiore voce me tecum loqui?
Humana cuncta fumus, umbra, vanitas,
Et ſcenæ imago, &, verbo ut abſolvam, NIHIL.

Extremum hoc te alloquor:
Æternum ut gaudeam, tu apprecare.

Cartuſiani *intra mœnia ſunt, loco ab omni tumultu & frequentia ſemotiſſimo; ita ut nec eremi ſolitudinem in urbe magnopere deſiderent monachi. In cœnobio eſt ſpectabilis porticus, magnitudine & opere: nec ſcio,* ait Lipſius, *an heic, aut in finitimis locis, alia comparanda.*

Patres Societatis *primum heic duo; mox numerus auctus collegium fecit. Torrentii Epiſcopi Antverpienſis liberalitate; qui moriens opes ſuas ei legavit, hodie multum ſupereſt.*

Reliqua virorum cœnobia eant ſuis numeris. Fœminarum

IX. *nume-*

UVA. BHSC. BU 00896

IX *numerat Lipsius; quæ, si placet, ibi vide, sine nostro calvmo adjumentove.*

Priusquam hinc discedo, leges pietatis dabo pro divino cultu Lovanii olim sancitas; quæ sunt : Templorum parietes aut cœmeteriorum areas urina aut excrementis ne fœdato; alias graviter mulctator: Templis, ædibusque sacris honos esto, & ne quis pilam, neve trochum in area, aut circum illa, ludito. *Item* : Diebus festis sacratisque ne quis aliud agito. Nemo cauponam aut tabernam promercalem ante publici sacrificii finem reserato, neve quid emito aut vendito. *De tabernis hodie adhuc servatur: in caupones vero vulgus se immergit. Lex alia, ad probitatem, claudat:* Ne quis noctu personatus; neve mutata veste obambulato. Ne taberna, ne caupona, post vespertini æris signum patens esto.

Inter Politica *ædificia* Curiam *commendamus, totam è secto per artem lapide, figuris & emblematis varie ornatam. Magnitudinem justam habet, symmetriam bellissimam: insigne est majorum elegantiæ vel opulentiæ monumentum. Videre intus habes scalas & petardas, quibus occupata olim urbs fuit: Tabulam insuper, Andromedæ fabulam quæ repræsentat, facta accommodatione ad introitum Alberti. Sed curiam sine legibus, præsertim raris, non relinquam. In* raptores *erat*: Stupri raptusve conciliator aut adjutor exsul esto; qui autem patraverit, lignea serra caput abscinditor. *Novum, hercules, de* lignea serra; *& absterrere gravi & lento hoc supplicii genere voluerunt. Item in* pugnatores: Si quis civem invitum ad certamen provocaverit, assere plectitor. *Asser autem genus ferreæ securis erat, qua ex superiori loco & cum pondere trabis aversæ demissa caput reclinato in truncum proscindebatur.*

Sed conscendamus hinc Arcem *sive* Burgum, *olim Comitum sedem. In hac agebant; absentes Burggravium, id est, arcis præfectum, constituebant; liberos suos hic locabant & alebant; etsi alibi jam, aucto imperio, domicilium suum haberent. In causa aër purus & salutaris, cum prospectu circum pulcherrimo. Heic* Carolus Quintus Imperator, *puer cum seroribus est educatus. Heic exteri Principes, & qui advenissent, metationem accepere, & velut per honorem in veteri aula collocati. Heic* Eduardus *ille, Rex Angliæ, qui Philippo Galliæ bellum fecit, anno 1338, cum in Belgicam venisset, societatem & auxilia rogaturus, cum uxore totam hiemem egit.* Puteus *in arce heic miræ profunditatis*

UVA. BHSC. BU 00896

tis. altitudo 130 pedum est. è profunditate adsurgit echo: egregium quid & quod unum ibi notes.

Cataractes *pulchro & operoso opere, in ipso flavio Dilia, atque illi coercendo, aut dispensando, anno 1365 factus: qui tamen ex insidiis urbem pænè oppressit anno* 1573. *Lipsius narrat, cum ingentes pluviæ fuissent, & nix item soluta, 6 idus Ianuarias, negligentia Curatorus evenit, ut obices parum in tempore levarentur, aquamque transmitterent. Stitit se amnis igitur, & magna mole intumuit, & mœnia jam ipsa æquabat. quæ juxta cataractem denique perrupit, & toto impetu urbem invasit. pecudes & homines quosdam abstulit, ædificia dejecit; ut supellectilem & penum civium omittam.*

Reliqua urbis opera sunt; Fora 9 *rerum venalium*; Molæ fluviatiles 14; viæ *urbem secantes mediam* 12; plateæ *laterales* 140; pontes *lapidei* 16; fontes *publici* 4. *His accedunt* Croijorum, Schoon-vorstiorum, Nassoviorum, & Bergensium, *Principum palatia.*]

Sed quod inter omnia ejus ornamenta ducit familiam, habet celeberrimum illud & universale, ut vocant, omnium facultatum & artium Athenæum: tum & supra viginti præclara collegia, a diversis illustri dignitate & fama viris, optimis adeo legibus, instituta. in quibus doctissima aliquot homines omneis artes & facultates assidue profitentur. excellunt autem inter hæc ipsa quatuor illa longe celeberrima pædagogia Lilii, Castri, Porci, Falconis: in quorum singulis docentur omnes illæ artes & scientiæ liberales, quas doctiores una voce appellant Philosophiam. hisce merito addam quinctum illud, quod vulgo dicunt Trilingue, quia videlicet peculiariter ibi doceantur tres primariæ linguæ, Latina, Græca, Hebræa. Attingemus etiam paucis egregias illas scholas, in quibus nominatim docentur ab eximiis aliquot viris Theologia, Ius canonicum, Ius civile, & ars Medicina, attributo singulis facultatibus distincto, in publico quodam veteri & percommodo loco, auditorio. Prodierunt autem ex hoc Athenæo, ac idemtidem etiam prodeunt viri undecumque doctissimi, nec virtute minus, quam fama insignes. qualis nostra memoria Hadrianus sextus Pontifex Maximus, ortu Vltrajectinus, qui priusquam eveheretur ad fastigium Cardinalitium, longo satis tempore litteris operam dederat in Lovaniensi isto gymnasio, ubi & Cancellarii munus ac dignitatem

UVA. BHSC. BU 00896

tatem obierat, factus postea pædagogus Caroli Quincti Imperatoris. Nuper verò hic claruerunt, in Theologia quidem, Ruardus Tappart; in utroque Iure, Gabriel Mudæus, non clarus modo, sed valde illustris, ac singularis; in Medicina & Mathematicis, Gemma Frisius, & Hieremias Triverius. hodie clarent, in Theologia, Petrus Curtius, designatus postea Episcopus Brugensis, Ioannes Hesselius, collegii Præses, & Ioannes Hentenius, professor publicus: in utroque jure, Vulmarius Bernardus, Elbertus Leoninus, Ioannes Wamesius, & Ioannes Ramus, etiamnunc adolescens: in Philosophia, Ioannes Beverensis; in Medicina Nicolaus Biesius & & Guiljelmus Tiletanus; in Mathesi, Cornelius Gemma, superioris Gemmæ Frisii filius. Sunt præterea Cornelius Valerius Vltrajectinus, Latinæ; Theodorus Langius, Græcæ; & Andræas Balenus, Hebraicæ linguæ, publici Professores, viri omnes doctissimi simul & præstantissimi. quibus denique subjungemus Gualterum Renerium, eximium instrumentorum Mathematicorum artificem. Institutum legimus hoc gymnasium anno a Christo nato millesimo quadringentesimo vigesimo sexto, idque precibus Nobilitatis Belgicæ, a Brabantiæ Duce Ioanne quarto, qui omnium primus id exornavit; atque doctissimis magno undecumque salario convocatis viris instruxit. nec perpetuo solum censu, sed multis insuper privilegiis, a Martino Quincto Pontifice Maximo approbatis, & in hunc usque diem durantibus, donavit. quorum quidem privilegiorum tuitioni præfici solet publice Magistratus, quem Conservatorem vocant, quod videlicet omnes leges & jura inviolate curet servanda. Nuper autem Philippus Rex, consilio infra nominandi Præsidis Viglii, auxit Professoribus hujus Scholæ stipendia, & Theologicas aliquot lectiones adjecit. Præest illi regendæ semestri imperio caput a Senatu Academico deligi solitum, cui nomen Rectori. & hujus quidem ea est dignitas atque præeminentia, ut non omnes solummodo studiosi, sed & Magistratus urbani, & omnis adeo civitas, venerentur eum atque suspiciant. munus ejus primarium, curare ut recte & ordine regatur hæc, ut sic dixerim, universitas, habeaturque officiorum & decori ab omnibus ratio: administrare studiosis justitiam, & errorum convictos punire.

UVA. BHSC. BU 00896

Est autem hoc Lovanienſe, unicum hodie in Inferioribus hiſce Provinciis Athenæum, accompetitorum omnium expers. niſi quod ſub deſcriptionis noſtræ ἐξόδιον, inſtitutum fuit Duaci, in Flandria Gallicana, poſt diuturnas multorum petitiones, Regia auctoritate, alterum ſimile iſti gymnaſium.

ADD. [*Refert maximus Lipſius, didiciſſe ſe,* Engilbertum Naſſovium, *in flagrante tunc gratia, & animi honeſtum, præcipuum auctorem fuiſſe,* & Ioannem *ad Academiam inſtituendam perpuliſſe. Diploma autem Martini Quinti datum ſignatumque eſſe anno 1425, quod poteſtatem faciebat amplam omne genus artium docendi, doctos producendi & titulis honoribuſque afficiendi: ſola tamen Theologia, regina ſcientiarum, excepta. ſed quod Martinus abnuerat, ſtatim poſt annuiſſe Eugenium Quartum, quinto ipſo anno à ſchola inſtituta: cum ſuper hac re legatos ad eum* Philippus Bonus, *tunc Belgicæ Princeps, miſiſſet.*

Hujus Academiæ adminiſtrationis forma talis eſt: Rector & Senatus *ſunt qui regunt, & dux* Ioannes *olim, monitu Pontificis, omne jus ſuum in eos contulit, ac liberam poteſtatem in ſtudioſos permiſit.* Rector *à Senatu academico creatur, idque ſingulis ſemeſtribus, ut nunc res habet. Magna eſt hæc dignitas, & ſplendorem ei dant* Accenſi, *ſive* Bedelli, *ut vocamus: quorum unus, prælato grandi argenteo ſceptro præcedit & ducit, famulis ſequentibus; interdum & octo præeunt, cum ſuis quiſque ſceptris, ſed in ſolemni proceſſione, aut die feſto. Narrant,* Carolum *Quintum, Imperatorem, cum forte heic eſſet, loco ceſſiſſe, & latus Rectori texiſſe.* Inſigne *poteſtatis purpuram geſtat, & in humeros extenſam epomidem rejicit, cujus oræ pellibus variegatis prætexuntur.* Caputium *vocant, nec abs re: nam olim caput eo velare ſolent, & ſic geſtare. eſtque hoc à Principum imitatione & exemplo, quorum talis ille olim cultus. Hic Rector jus omne in Scholaſticos habet; cauſas audit, decîdit, mulctat, punit. Cui rei* Promotor *etiam eſt,* (*ſic Prætor ibi appellatur,*) *qui, jubente aut conſentiente Rectore, neque aliter, manus injicit; in cuſtodiam & vincula etiam ducit. Grandioris noxæ convictos punit, vel capite, ſi viſum eſt; ſed raro viſum, ait Lipſius: & omnis iſta judiciorum ſeveritas in pecuniarias fere mulctas deſinit; mitigatque crimen vel ætas adoleſcentiæ, vel & favor qui ſtudiis debetur.* De foro & judice *pauca adjicio. Si civis agit, rei forum ſequitur, id eſt, ad Rectorem venit. Si ſtudioſus civem, aliud huic rei tribunal repertum eſt, neque ad urbanum*

UVA. BHSC. BU 00896

aut ſæcularem Magiſtratum itur. Eſt enim Conſervator, (nomen illi, quia jura noſtra tuetur & ſervat,) qui tribunal ſuum habet, & adſeſſorem jurisperitum, ad quem cauſæ hæ tales conjiciuntur & aguntur. Imo licet ad eum è tota Brabantia evocare, etiam æs aut aliud debitum petere: magno ſtudioſorum commodo, qui domo ſe, aut certe opido non movent. Eccleſiaſticum hoc tribunal eſt, & ideo telum aut fulmen excommunicationis exſerere poteſt in non parentem. Qui autem hoc contemnunt, in eos Iudex à ſæculo advocatur. Singulare hoc jus eſt, & olim nuperque obtinuit, ſuo quod exemplo probat Lipſius. Iſti muneri ſolet præfici aliquis Antiſtium, & fere Abbas Gertrudanus, qui in urbe agit. Eſt etiam alius honos in Academia, nimirum Cancellarii dignitas. Is juriſdictione abſtinet, dumtaxat titulos & honores, exactis ſtudiorum ſpatiis, auctoritate Pontificia confert; dico Magiſterii, Licentiæ, Doctoratus, ut Academiarum mos nunc habet. Hoc munus vindicat Præpoſitus Divi Petri, & illo abſente Decanus: ac proximum à Rectore in conventibus publicis locum tenet. Ita regimen & capita fuere: Senatus, qui omnia adgubernat, ſunt quinque claſſes, ſive Facultates: Theologiæ, Iuris Canonici, Iuris Civilis, Medicinæ, Artiumque. In has Doctores omnes veniunt; adſciſcuntur & aliqui non doctores, ut prudentia aut uſus ab iis ſuadent: in illam autem Artium, præcipui è Magiſtris. Hæc & Decanum habet, ſeorſim in conſeſſibus honeſtantur & temperat. & Rector, etſi nomen magnum, tamen potentia fere ut Venetorum Dux eſt, & à Senatu ſuo pendet. Hæc Lipſius cap. 3, lib. 3. Iam ad collegia ſive ſcholas publicas. Primo eſt publicus locus, ubi tres primariæ ſcientiæ docentur, Theologia, Iuriſprudentia, Medicina: prima, inſequæ. Ædificium vetus eſt, nec huic uſui primo ſtructum, ſed laniſicibus, cum ii in flore eſſent, anno 1317. quod duplex inſcriptio parietibus inſerta docet. Vocant Halas, ut ſolent iſta hominum aut mercium receptacula: latine Baſilicas dixerimus: hodie Athenæum audit. In hoc Lipſius docuit, & hiſtorias & antiquitates explicuit. Præter hunc locum publicum, qui liberiùs auditionibus ſervit, (nemo enim adigitur,) ſunt pædagogia quatuor; ubi ſtrictior diſciplina; & pueri vel adoleſcentes in primis artibus atque ipſa Philoſophia maxime inſtituuntur. Egredi inde, aut abeſſe, ſine venia non fas. Nomina vero habent ab inſignibus ſuis, & ſunt; Lilium, Falco, Caſtrum, Porcus. Ac-

UVA. BHSC. BU 00896

cedit tertius locus, linguarum notitiæ deſtinatus, quem à re vocant collegium trilingue; *nam Hebraica, Græca, Latina illic docentur. Dicitur alio nomine* Buslidianum, *ab auctore Hieronymo Buſlidio, Carolo Quinto qui erat in deliciis. hic moriens opes ſuas in hos ſtudioſorum uſus reliquit. Præter hæc, aliud collegiorum genus eſt, ubi non tam docetur, quam alitur juventus, & ſubſidia ſtudiorum in certos annos habet. Pulchrum inventum, & quod in Anglia, Oxonii præſertim, magnifice uſurpatur. Primum eſt* Theologorum; *quod diviſum, &, ut facilius regimen eſſet, alterum factum, quod* parvum *appellant.* Beſſarion *Cardinalis, cum legatus à Pontifice in Belgium eſſet, anno milleſimo quingenteſimo decimo tertio heic fuit, & hoſpitio exceptus, memoriam ſui reliquit Biblia manuſcripta. Iiſdem ſtudiis dicatum eſt* collegium Pontificium; *digna Duce, digna Principe domus. quam extruendam curavit Pontifex Hadrianus Sextus; ſed cum cœpit, Decanus heic in æde D. Petri erat. Primum in* Iure *collegium eſt, quod* Divi Ivonis *titulo dedicarunt; alterum eſt* Donatiani; *tertium* Winckelianum, *Iuri dicatum, ſed à Doctore Medico Ioanne VVinckelio, anno 1552 fundatum, Duo inſuper ſunt ædificiis conſpicua,* Sabaudianum & Dalianum; *atque illud juventute etiam ſatis frequens eſt, & floret: hoc modice; ſeb ob ſplendorem Princeps ſibi in Palatium legit, & huc veniens eo divertit.* Leodicenſe *auſpiciis Erneſti Bavariæ Ducis ſurrexit.*]

Lovanio ortus eſt doctiſſimus ille Petrus Rivius, Theologus valde celebris, & variorum operum ſcriptor, narrante in Catalogo Illuſtrium virorum Germaniæ Ioanne Trithemio Lovanienſes item fuere Ludovicus Scorius, magni nominis Doctor, & negotiorum quorumvis capax, unde ſuo merito Præſes fuit Conſiliorum Status & Sanctioris: Ludovicus Heilwegius, vir admodum doctus atque acutus, quare fuit & Præſes Flandriæ. hujus filius, Adrianus Heilwegius, eruditione & virtutibus clarus, hodie Conſul Antverpienſis eſt. item Nicolaus Nicolaius Grudius, & Adrianus Marius, fratres, quorum infra fit mentio: Antonius Morillonus, vir eruditiſſimus, magnus Antiquarius, & ſimplicium omnis generis intelligentiſſimus; tum & Maximilianus ejus frater, Præpoſitus Arienſis, qui & ipſe litteratiſſimus, & magnus antiquitatum ſcrutator. Gaudet hodieque hoc opidum Ioanne Heſſelio, eo, quem ſupra jam diximus; magno & celebri valde Theologo, in controverſiis

UVA. BHSC. BU 00896

verſiis ſcholaſticis exercitatiſſimo, & acerrimo diſputatore: item Petro Vanderano, Iuris utriuſque Doctore eximio: Gerardo Caverſonio, Licentiato, viro eloquentiſſimo, & inſigni Philoſopho: Cornelio Gemma jam dicto, Medico ſimul & Mathematico celeberrimo: Carolo Templio, prætore urbano, ſive ut vulgo vocant, Majore, de Meyer/ viro egregio & virtutibus claro, quique utiliſſimam ſæpe in civilibus hiſce bellis tum patriæ ſuæ, tum Regiæ Majeſtati, ut in commentariis quoque noſtris meminimus, operam præſtitit: Ioanne Malcotio, Iuriſconſulto & Conſiliario regio in Cancellaria Brabantiæ: Stephano Craſbequio, itidem Iuriſconſulto & ejuſdem Conſilii Senatore; quorum uterque litteratiſſimus: denique Segerico Hertogio, cive Antverpienſi, utriuſque linguæ doctiſſimo, ſummi ingenii, & Aſtrologo excellenti: qui poſt primam operis hujus editionem defunctus, filium nobis reliquit Ioannem, Licentiatum, & cum doctrina, tum ingenio quoque & conſiliorum prudentia inſignem. porro Melchior ejus frater, licet admodum adoleſcens, & ipſe tamen Licentiatus eſt, atq; adeo doctus, & inſignis amator virtutum.

ADDIT. [*Sed pauca de nobilitate ac plebe Lovanienſi dicamus. Nobilitas in 7 familias fuit diviſa, ſive gentes verius; quæ ſunt:* Limingii, Calſterii, Radingii, Steenii, Vernſalii, Gielii, Rodii: *e quibus ſingulis alii, familiarum velut rami orti, late ſparguntur, &, quamquam ad unum caput relati, nominibus dividuntur. Limingiorum habet familias* triginta & unam; *ſecunda* viginti octo; *tertia*, novem; *quarta* duodecim; *quinta*, quatuor; *ſexta*, ſeptem; *ſeptima*, novem. *Sunt ita centum familiæ. Ex his ſoli in Patres ſive Senatores legebantur,* (*titulo* Patriciorum). *Senatorum numerus eſt 21; e quibus duo Conſules leguntur, tum ſeorſim ſeptem Scabini. Iſti omnes e nobilitate olim: obtinuitque ad annum 1360, cum ſeditionibus plebs etiam ſe inſeruit, & mixtio eſt facta. His accedebant* Petermanni, *plebejo verbo, quaſi dicas,* homines Petri, *ſive de* familia *S. Petri. Vnde hi, & quales ſint, vide* cap. 4, lib. II, apud Lipſium.

Iam de plebe; quæ olim frequens hic. Annales habent, tempore Ioannis III, anno 1350, tantam textorum multitudinem heic fuiſſe, ut ad tria, imo quatuor millia textrinorum in urbe eſſent; addunt autem, cuique textrino opus fuiſſe non minus triginta aut quadraginta homines, qui lanam præpararent, qui

UVA. BHSC. BU 00896

carminarent, qui nerent, aliasque tales operas exercerent. Sed inprimis, qui fullonicam. multis enim iis opus, cum molæ istæ aquariæ ad eam rem aptatæ tunc nondum in usu. hæc si vera, colligit Lipsius, ex solo illo genere ad centum sexaginta *millia in hac urbe degisse; unde tanta heic turba fuit, ut, cum hora undecima signũ campana daretur desinendi operis; parentes sollicite minores liberos in ædes ducerent aut traherent, ne impetu & impulsu venientium obruerentur. Quod si hi tam mulii, non oportuit pro numero multos quoque fuisse caupones, sartores, sutores, lanios, alios, alios? sed hæc olim; hodie infrequentia magna est. Militiam aut agros multi, alii sellularia opificia exercebant: sed honestiores, & qui præter caput aliquid in censu habebant, arma etiam festis vacuisque diebus tractabant. Militia tunc & tela (quod ad plebem) fere sagittæ erant, eæque arcu vel balista emissæ. Igitur Collegia, in quæ nomen darent qui hoc vel illo utebantur telo, instituta. Erat unum* sagittariorum *simplice arcu; duo* balliſtariorum; *postremo* sclopetariorum. *Hæc collegia* Gildas *dicunt: imago manet; usus periit, serius nimirum & verus, qui ad militiam spectat; nam in oblectationem aut pompam nunc usurpant. Areæ sive horti his exercitiis destinati erant, in quibus docebant, discebantque. Lovanienses & Bruxellenses, finibus & amicitia semper juncti, statum quotannis tempus habebant, quo* Furam *convenirent: amœnum locum, & pari fere spatio ub urbe utraque sejunctum. Vetusta ibi arx est Principum Brabantiæ, & assita* Sogniacensis silva: *& juxta eam area, & certamen; ibi balliſtariorum certamen; præmium victoribus vinum erat. Tantum de plebe. quæ olim frequens & in flore, post imminuta, præsertim in lanificibus, qui indignatione & metu patriam mutantes, iverunt in Angliam. Vnde ibi adhuc hodie eorum colonia, & gloria inde pannificii. Ita fuit olim Lovanium florentissimum; modo defloruit, & ex veteri gloria & copia non nisi umbra hodie. Iuverunt lapsum grandis populus, opes, lascivia, dissidia, seditiones, venena omnis status. Lector, si volet,* Lipsium *legat de his in Lovanio, &* Grammaye.

Fuit olim Lovanium Comitatus, & invenio ejus memoriam inde ab anno salutis ducentesimo. alii volunt & Ducatum fuisse, majori Brabantiæ parti dantem jura; sumentibus inde sibi nomen Principibus usque ad tempora Godefridi Barbati; qui, aucta ditione, cepit, vel (ut supra dictum) recepit Barbantiæ, sive Brabantiæ titulum. Hodie vero, etsi declinasse videatur hoc opidum, & dignitatem hanc amisisse, metropolis tamen

hujus

UVA. BHSC. BU 00896

hujus Ducatus eſt, ac primi Brabanticæ terræ quadrantis caput, reliquas omnes urbes præcedens. præſtat etenim omnium prima Principi juramentum, idque ab illo viciſſim ſuſcipit. primũ ei in communibus terræ negotiis votum, præterquam tamen in ſubſidiariis Regis petitionibus, in quibus Antverpia, cujus propter potentiam plurimum intereſt, prima dicit ſententiam. In ſumma, & vocatur, & eſt adeo ipſo facto hæc urbs, Brabanticarum omnium prima ſimul & vetuſtiſſima. quam caput ſpeciatim agnoſcunt Thenæ, Lewia, Gemblacum, Dieſthemium, Hala, Sichemium, Iudonia, Hannutum, Landa, & alia quædam opidula: quorum alia quidem Lovanium, inde Cancellariam Brabantiæ; alia vero immediate, ut vocant, Cancellariam eamdem appellant. Atque hæc de Lovanio dicta ſufficiant. cujus regimen quidem & politiam hic nullus attingam: quod videlicet in deſcriptione Antverpiæ, quam ut exemplar quoddam & reliquarum Belgicæ urbium normam, certis tamen conditionibus, nobis ipſi proponimus, & ſuppleatur abunde hic talis defectus, & conſulatur operis brevitati.

ADDIT. [*Non erit abſurdum aliquid de ſuburbanis addere. Primo ſe offert* Bancum *ad lævam, ipſa via Bruxellenſi, telijactu à porta, cœnobium virginum D. Auguſtini. Peculiari inſtituto obligatæ ſunt judicare de leproſis, & judicatos recipere atque alere, qui ſunt Lovanienſes, aut Heverleenſes. Princeps novus, priuſquam Lovanium intret, ille quoque juramentum ad altare Georgii ſolet edere, & precibus nuncupatis, dono aliquo honeſtare.*

Parcum *item aliud cœnobium eſt, ſed ordinis Præmonſtratenſis. Nomen habet ab ipſa re & uſu, quem ante præbuit; fuit enim* vivarium, *ſive locus clauſus, alendis feris ad oblectationem Principum, quod genus* parcos *dicere ſolemus. Amœnus locus eſt, ſilva, piſcinis, rivo, pratis delectabilis, & ſtudioſos ſæpe ad ſe trahit.*

Extra porta dum nos occupamus, Heverleam *oculis libemus. Mediæ horæ itio eſt; Via pulcherrima ab ipſo opido recto limite ad uſque ſilvulam & fontium receptacula ſive caſtellum aquarum ducit. Longa eſt paullo minus mille paſſus, lata pedes 40, ad libellam æquabilis, & inter montes aut colles, altos alibi ad viginti pedes, depreſſa & complanata. Margines ſepibus vivis clauduntur, in parte muris: tiliis arboribus adſitis utrimque obumbratur. Egregium & regium opus; domicilium Ducum*

UVA. BHSC. BU 00896

Arescotanorum. Ipsa loci facies, à Deo & natura multum est amœna. Ecce inter modice declives colles arx jacet; flumen Dilia prætercurrit à fronte, à tergo Fura *rivus; cujus cursum in præcipua parte opus & manus direxit: eumdem per prata derivavit, piscibus aut pisciculis receptaculum & custodiam. tum prata, agri, silvæ, venatibus aptæ, pulcherrimo adspectu recreant animum & diffundunt.*

Piscinæ numero septem, suavi adspectu, & oportuno situ, inter declives agros, & vestitos arboretis colles. Horti hero pomorum; nuceta; vivaria cuniculis aut lepusculis, columbaria. Hospitibus adventantibus, imo & nobilibus domesticis heic domus. Adsita area & equile: area altera ante arcem, lata & pulcherrima, utrimque arboribus, ambulacris, & xystis clausa: tiliæ arbores dispositæ. Hortus prunorum, persicorum. Prope hortus florum cum suis flexibus & labyrinthis; Ibi fons, qui alte subsiliens marmoreo labro duplici excipitur. Adsunt pergulæ, topiario opere, grandes: occultæ aquæ aut siphones in iis, qui ingredientes fallunt & inundant: monticuli item sive rupes è topho, silice, testis conchisque marinis miranda arte. Vertebra mota, molæ molunt, aviculæ cantant, aqua adstantes spargit: alia, cum oblectatione miranda. Alia via, arboribus limitata, ad cœnobium ducit; ante, hortus olerum, & herbarum edulium. Fons in eo è marmore, & tali vasto labro. Porro pergulæ, labyrinthus, & fons. Templum *& cœnobii multiplex ædificium ingredere: in quo vigintiquatuor religiosos ordinis* Cælestinorum *esse oporteat, ex lege & scito testatoris: sed injuria temporum, itemque hominum incuria, diminuerunt. Amplius ibi, res miranda: marmorea Principum Croyorum & affinium singulorum monumenta ibi genealogiam Ducum de Arescot ab Adamo usque ad præsentes ultimos videbis in choro ad latera, cum eorum iconibus & nominibus. Res non Belgio, sed Europa admiranda. Inter cetera, en epitaphium Caroli Ducis in lapide, litteris circumcirca ex orichalco, quod ipsus sibi dicitur composuisse:*

Carolus à Croy, nuper Dux Croy & Arschotti, ex magna progenie natus, nunc putredo terræ & cibus vermiculorum. obiit in Domino, exspectans resurrectionem mortuorum, anno CIↃ IↃCXII.

In Sacello varia ornamenta ad missam. Numus *ibidem ostenditur, qui e numero dicitur eorum, quibus Salvator venditus, magnitudine bacionis, sed pondere dimidii Imperialis; altera parte caput humanum; altera flos cum epigraphe,* ΡΟΔΙΟΝ; *forte quod in insula Rhodo ex argento fuerit facta talis moneta,*

& Hie-

UVA. BHSC. BU 00896

BRVSSEL.

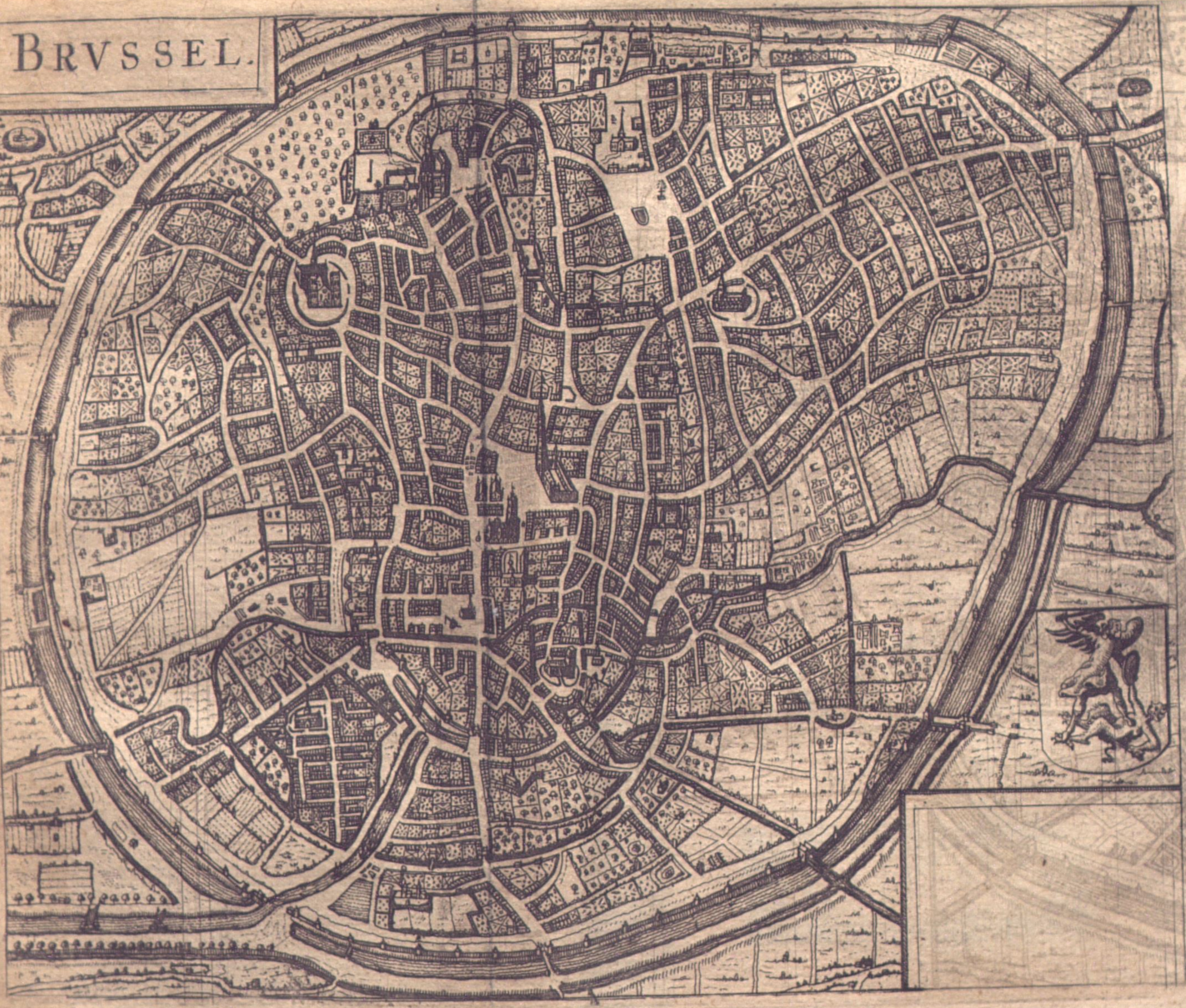

UVA. BHSC. BU 00896

Aresc
amœn
prætet
pua p
piscib
silvæ,
diffu
Pi
ter d
rum;
spitib
Adsi
rima
bores
rum
mar
re, g
fallu
testis
lunt;
tione
cit;
mar
fons.
quo
ex le
num
rea
gene
ultì
nibu
epit
chai
C
maj
ver
ner
I
ditu
maj
pari
fort

UVA. BHSC. BU 00896

& Hierosolymis usurpata in quotidiano usu & mercimoniis. Templo egressus, ingredere hortum religiosorum, aream, collegium, quod destinatū ut parva academia lectionibus aut disceptationibus, in gratiam principis & adventorum. Adjacet hortus cœnobii, aula inferior, & piscinæ: nec desunt agri, & prata; amplius, parcum est, sive locus clausus in silva, ad feras. Ibidem arboreta; fons primarius & scaturigo; mox piscinæ. Hæc omnia extra arcem. Iam arx *ipsa, domicilium Principis: superbum opus, si perfectum. Fons in ea pulcherrimus, alte saliens, & labris marmoreis exceptus, statuis ornatus. Fossæ circum arcem latæ, profundæ, nitida aqua plenæ. Hortus voluptatis adsitus, cum molendino duplici: frumentis frangendis & secandis lignis: mox venatorum domus & falconariorum. Adjacent prata, fossis e rivo Furia circumdata: trans rivum viæ arboribus septæ, & agri. Ad summam, locus amœnitati & Musis factus; cui ipse Princeps quoque impendia sua & curas confert; sed & Lipsius suum hoc epigrammatium:*

Mœsta ô Belgica nostra, tolle vultus,
Tolle, & lumine lætiore lustra
Magni *Principis* hoc opus, sacratum
Musis & *Veneri*, & venustiorum
Quidquid est hominum. superba gaude
His adaucta palatiis & hortis,
Hisce fontibus, hisce & arboretis,
Xystis, limitibusque & ambulacris.
O dispar facies vetustiori!
Ante scabra loca hæc, & absque cultu
Horrida, ardua, iniqua, sabulosa:
Nunc quàm splendida, quàm polita rident!
Ades *Græcia* tu vetus, vetusque
Ades *Roma*: mea, ecce, *Belgica* audet
Se conferre; an & ausit anteferre?]

BRVXELLA.

BRVXELLA, ut vult idem Iacobus de Guisa, nomen habet, à quadam arce, quam Senones, Angliæ populi, Galliæ infestandæ in has oras profecti, olim exstruxerint.

ADDIT. [*Alii à paludibus, quarū magna in vicino copia: alii à lacu sive voragine in silva Zoniæ: alii a Russis. Et quia montem haut procul Lovanio norunt à Russis dictum, putant locum hunc*

UVA. BHSC. BU 00896

nomen accepisse By-Russel, *id est, apud Russorum sellam situm. Alii ob frequentes fontium scaturigines, & proinde cavitates terræ*, Brussel, *quasi* Ruysel, *id est, sedem seu locum tumultuantem, vel* Ruyshel, *id est, antrum murmurans dictum, opinantur.*]

Est autem, mirabili prorsus situ, urbs partim in plano, partim in edito posita, adeoque dignissima etiam maximo Principe sedes. nam planities quidē-, felicissimo ab utraque parte terreno circumdata, per amœnissima prata, cum supra tum infra urbem diffusa, pulchro sane adspectu, ad aliquot leucas porrigitur. ita quidem, ut numquam hic laboratum sit vel pabuli, vel annonæ, in usum Aulæ, pænuria. cum aliquando tamen contigerit, ut septem hic uno eodemque tempore conspicerentur capita coronata; scilicet Carolus Quinctus Imperator; filius ejus Philippus Rex: Rex Bohemiæ Maximilianus una cum uxore Regina; Helionora, Regina Franciæ; Regina Hungariæ, Gubernatrix; & ex Africa Rex Belesiæ: ut omittam Ducem Sabaudiæ, Duciſſam, venia verbo sit, Lotharingiæ, ac tot alios Duces, Marchiones, & variarum nationum Principes: qui minimum octo vel novem millia secum habebant equos. Iam ab alia parte silva Sogniacensis est, leucæ tantum quadrante disjuncta, venatione simul & lignatione Regali insignis, tum Abbatiis undique ac Monasteriis cincta, & innumeris passim, iisque pulcherrimis, fontibus, & magna fructiferarum arborum copia nobilis. quæ omnia inter se juncta, & cœlum efficiunt saluberrimum, & aquas longe dulcissimas. interfluit urbem fluviolus Sinna. præter quem, fruitur illa maximo quodam & navigabili alveo, ingentibus nuper impensis, & incredibili fere labore atque industria, inde ab ipsa urbe, usque ad Rupelam flumen, id est, quinque ipsas leucas, perducto. unde Bruxella solventes naves, per insignem hunc aquæductum in Rupelam ipsum intrant, atque hinc porro illapsæ in Scaldim, usque ad mare decurrunt; summa quidem cum incolarum & finitimorum commoditate simul & utilitate. opus sane præclarum, ac magno adeo Principe, vel & Imperatore dignissimum. præterquam enim quod in id hactenus sint impensa ultra quingenta coronatorum millia; scissus justæ magnitudinis mons; ac tam alte effossa tanta terræ intercapedo; variis etiam rivis, campos antea perlabentibus, subter alvei fundum deductis,

ne vi-

UVA. BHSC. BU 00896

ne videlicet cœno is aut arena poſſit oppleri: præter, inquam, hæc omnia, videre eſt inibi, opera quinque cataractarum, oportunis maxime locis ſtructorum, quos ab effectu iſti *Excluſas* dicunt, & vernacula voce Sluyſen/ maxima ſane induſtria, nec minori judicio, aquam idemtidem coerceri & fiſti, ne ſcilicet uno, quidquid ejus eſt, impetu, in primum illud receptaculum ſeſe effundat: cum Bruxellæ & in aquæductus hujus initio, aqua ſit quadraginta & amplius pedes, quam in exitu, altior. Præcipuus tanti operis auctor, vel fautor ſaltim atque impulſor (nam alioqui, Gubernante etiamtunc Margareta Auſtriaca, Imperatoris amita, ab ejuſipſius majoribus adinventum fuerat atque conceptum) Ioannes Locquenginius fuit, eques perhoneſtus, & Locquenginii, Berchemii, Coquelbergiæ Dominus, idemque civilium in hac urbe cauſſarum Prætor, vel ut vulgo loquuntur, Ammannus, den Amman. Vicinum huic urbi ad Aquilonem, & quatuor tantum leucis abjunctum, Lovanium. ipſa vero Bruxella ſolo admodum ampla, & gemino mœnium ambitu clara; inter quos, magno ſatis intervallo diſcretos, Aulæ & vivario ejus ad ortum ſedes. reliquum inter murum utrumque ſpatium variis procerum aulicorum palatiis, tum privatorum etiam domibus, hortis, pratis, arboretis, imo & agris nonnuſquam inſeſſum eſt. quæ omnia urbem efficiunt temperatam, ſalubrem, amœnam, & adſpectu admodum delectabilem. & exteriores quidem hos muros cœptos invenio ſtrui anno milleſimo trecenteſimo quinquageſimo ſeptimo. ſunt autem, ut forma nonnihil diverſa, ſic amplitudine quoque Lovanienſibus illis ducentis paſſibus anguſtiores. ita ut utrumque hoc opidum æquali fere ſit magnitudine, ſed domorum ſimul & incolarum frequentia Bruxella Lovanium ſuperet. Bruxellæ ſeptem ſunt portæ; ſeptem primaria templa; ſeptem nobiles, & cum antiquitate, tum privilegiis claræ familiæ; ſeptem denique in Magiſtratu adſeſſores, ſive Scabini. referente ſe numero ſeptenario, quem tantopere celébrant Mathematici, ad numerum totidem planetarum, qui res omnes terrenas adſpectibus ſuis & influentiis, Deo ſic diſponente, regunt & moderantur. creatur autem à Principe quotannis hic Magiſtratus & eligitur è jam dictis ſeptem familiis, earumque ab utro-

UVA. BHSC. BU 00896

que sexu nepotibus. unde factum, ut propagata sit ista dignitas, & diffusa in alias aliquot nobiles gentes prærogativa. septem quidem familiæ primigeniæ ecclistæ Tserrodolphi, Tserhugii, Sleeusii, Cauenbergii, Tswertii, Rojenbechii, Stenwegii. Adjuncti tamen huic Senatui, & communicandæ cum eo jurisdictioni præfecti, Proconsul, den Onderburgmeester / & sex præterea viri spectabiles, ex artificum cœtu delecti. quod ipsum in reliqua quoque politia servatur, & publici census administratione: cui posteriori de more præsident sex Quæstores, Rentmeesters / duo quidem è nobilitate, & tamquam primates, reliqui autem ex populo. sic in aliarum etiam inferiorum rerum regimine populus nobilitati intermiscetur: quo videlicet amicitia mutua conservetur, & reciproco nexu stringatur concordiæ vinculum. Ædificia numinis cultui sacra non pulchra solum Bruxellæ, sed & sumtuosa. ita ut luculentissima passim & ornatissima videas templa, Cœnobia, Nosocomia, aliaque id genus pietati dicata loca. primarium urbis templum consecratum hodie Divæ Gudulæ; olim vero Divo Michaëli Archangelo, urbis patrono. Comes enim Lambertus & Gerardus Episcopus Tornacensis, cum transtulissent corpus Divæ Gudulæ ex æde Divi Gaugerici in hanc Divi Michaëlis Archangeli, eã, magnis prius impensis instauratam & loculento censu dotatam, consecrarunt eidem Divæ, inclytorum illorum & sanctorum Principum, Comitum Wittardi & Amelbergæ, illustrissima Caroli Magni stirpe oriundorum, filiæ. Est in hac æde sacellum, & in eo tres hostiæ consecratæ, aurea theca conclusæ: in memoriam nempe magni illius miraculi per Sacramentum patrati, anno, ut vult Mejerus & alii quidam auctores, millesimo trecentesimo sexagesimo nono. miraculi, in substantia, talis: Erat Ionathas quidam Iudæus; is ab Ioanne quodam, curione Divæ Catharinæ, maligno animo emerat thecam hostiis consecratis instructam: sed cum, justo forsitan Dei judicio, paullopost ab inimicis suis in horto quodam esset occisus, uxor acceptam thecam Sacramentariam servandam tradidit Abrahamo, communi utriusque parentis filio. hic una cum aliis aliquot Iudæis, die quadam Veneris sancta, exemptum ex theca Sacramentum, velut in Christi Servatoris despectum, & facturus videlicet

ejus

UVA. BHSC. BU 00896

ejus anatomen, pluribus cultri ictibus conscidit. sed enim cum ex hisce vulneribus miraculose stillaret sanguis, mulier tantum miraculum admirata, subito sese convertit, & re cum Magistris Petro & Ioanne Volvio, illo Divæ Gudulæ, hoc Divi Nicolai curione collata, patefactum est mox nefarium illud flagitium. ita ut Wenceslaus, tunc Brabantiæ Dux, & uxor ejus Ioanna, negotio diligenter excusso, Abrahamum & cæteros illos Iudæos, pro æde Catharinensi, vivos mandarint exuri. Inquisitiones super hoc negotio factæ, & totus adeo processus, si quis certiora forte vel & particularia magis desideret, asservantur hodieque in Camera rationum Brabantiæ inter alias summi momenti scripturas. Instituerunt autem religiosissimi illi Principes, in tam evidentis miraculi memoriam sollennem & in ævum quotannis redintegrandam supplicationem: ipsique Sacramentum illud sic vulneratum, una cum innumera populi multitudine, prosecuti sunt usque ad ædem hanc Divæ Gudulæ. ubi magna cum religione repostum id in sacello jam dicto, & appositata tabula quædam picta, totam, ut videre licet, historiam repræsentans, adjuncto & isthoc carmine.

Quisquis ades, summi quem tangit cura Tonantis,
Dum properas, cœptum siste viator iter.
Hic tibi viva caro, aterni sapientia Patris
Christus adest, vivus panis, & una salus.
Invida Iudæum quam dum laniare laborat
Impietas, meritis ignibus ecce ruit.
Quare age Divinos huic funde viator honores,
Funde Deo dignas supplice mente preces.

Evenit ultimis hisce bellis & civilibus terræ tumultibus, caussa, sive prætextu religionis exsuscitatis, ut, diruentibus adversariis sacras imagines, & diripientibus templa, Iodocus Houwartus, ædis Divæ Gudulæ Præpositus, Sanctissimam illam hostiam, metuens ne quid caperet detrimenti, clamculum inde subduxerit, & servarit sub quadam trabe in ædibus viduæ Bansiæ, idque pridie Pentecostes anni millesimi quingentesimi septuagesimi noni. unde post sex annos ablatam, pacificata jam & reducta sub obedientiam Regis Bruxella, Archiepiscopus Mechlinienfis, Antistites Grimbergannus, Diligemensis, Parcensis, delegati Consilii Sanctioris

& Can-

UVA. BHSC. BU 00896

& Cancellariæ Brabanticæ, Supremus Opidi Magiſtratus, aliique Summates viri, comitante clero & populo Bruxellenſi, inſtituta in eum finem publica ſupplicatione, reſtituerunt in locum & dignitatem priſtinam, propridie Idus Iulias anni milleſimi quingenteſimi octogeſimi ſexti. Eſt deinde inter alia præcipui nominis templa ædes Divi Ioannis, quam de Palude indigetant, opere ſimul & vetuſtate ſpectabilis. conſecrata ſiquidem fuit anno jam tunc milleſimo centeſimo triceſimo primo ab Innocentio ſecundo Pontifice Maximo, eo, qui haſce Provincias coram luſtravit, & Concilia, primum Rhemenſe, hinc famoſiſſimum illud Claromontanum in Gallia, celebravit.

ADDIT. [Franciſcanis, *qui à capucio vocantur, rigidiorem vitæ modum amplexis, nupera memoria extructum monaſterium eleemoſynis Hiſpanorum & Italorum potiſſimum*, anno CIↃIↃ LXXXIIX.

Patres Societatis *primo, advenerunt è caſtrenſi peculio ſuſtentati. nunc ex publicis & privatorum eleemoſynis collecto ære, & collegium & ſcholam aperuerunt*, anno CIↃ IↃC IV. *numero creverunt ad* LXX. *ſub Rectore Carolo Scribanio nobis patebat aditus ad bibliothecam.*

Cœnobia virorum, ut & virginum, ſunt quam plurima, de quibus videatur Grammaye, qui ampliter de his. Vnum addam de mulieribus, *quæ exemplo Mariæ Magdalenæ ad meliorem frugem converſæ ſuum habent collegium: pœnitentes, quæ huc ex magno naufragio evaſerunt, inſtitutum D. Auguſtini reformatæ ſuſceperunt.*

Hoſpitalia *in urbe varia ſunt. Eſt* Noſocomium *publicum D. Ioanni inſcriptum, ubi omnes omnis generis ægri cura & ære publico per Medicum & Chirurgum peculiares fouentur curanturque. Aliud, ubi utriuſque ſexus homines,* fratres & ſorores *dicti, infirmis ſubſerviunt. Sunt inſuper* IV *excipiendis* hoſpitibus & peregrinis *deſtinata domicilia, ubi unicuique advenæ triduum hærere permittitur, nimirum,* Giſleni, Iacobi, Laurentii, Cornelii. *Huc referenda inſignis publico ære ſtructa, coercendis qui in* phreneſin *inciderunt, honeſto loco natis. Alia inſuper* expoſititiis *infantibus nutricandis dedicata ſunt,* & eleemoſynariæ *domus diverſæ, quas S. Spiritus vulgo vocant.*

Loca ſacris ſimilia ſunt ſcholæ & ludæ; *quos, præter Ieſuitas & Auguſtinianos, numerant quidem* XLV.]

Domus

UVA. BHSC. BU 00896

Domus urbanæ ut plurimum elegantes & adfabre ſtructæ. in primis vero complura ſunt pulchra Palatia; & primum quidem illud Senatorum, inſigni etiam turrri ſpectabile. hinc aliquot terræ Procerum & præcipui nominis Dynaſtarum, qui vel negotiorum ſuorum cauſſa, vel Regi, & eo abſente, Gubernatori delectando, Bruxellam idemtidem commeant. ſunt & aliæ quædam tum Officiorum Palatinorum & virorum illuſtrium, tum privatorum etiam domus, nequaquam vulgares: horti præterea nitidi, ampli, & limpidiſſimis fontibus, quibus & Opidum paſſim ſcatet, irrigui. Eſt poſtremo Palatium ipſum Regium, quod etſi adhuc imperfectum, nec pro veteri ichnographia, amplum tamen & commodum, adeoque aula digniſſimum. & ſitu in primis laudandum. adhæret ei vaſtum & peramœnum vivarium, parcum vulgo appellant, quod muris undequaque circumdatum ad exteriorem uſque opidi murum pertingit. includuntur porro vivario aliquot domus, Principi aliiſque utibiles, tum publici quoque & ſecretiores catadromi, ſphæriſteria, aliæque id genus Principales commoditates: horti inſuper, labyrinthus, & non piſcibus modo ſed & cygnis abundans piſcina. continentur & amœniſſimi quidam colles, & valles. vitibus aliiſque varii generis fructibus conſiti, ſilvulæ perquam jucundæ & prata, in quibus variæ paſſim oberrant feræ, quas ab non uno Regiæ latere paſcentes ſubinde & laſcivientes, nonnumquam & coëuntes obſerves.

ADDIT. [*Inter ædificia profana primo loco ſe offert Equile Regium, capax* 127 *equorum, uſibus tamen & exercitiis inter ſe diſtinctorum. Superne* armorum conclave, *& repoſitorium, quibus olim Duces Burgundiæ in bellis utebantur. Ibi equi exuviæ expanſæ, & in ligneum corpus explicitæ, cui Archidux Bruxellam ingrediens inſedit; alterius item ſed candidi, Archiducem è prælio Neoportenſi qui reportaverat, cauda humum verrentis, jubamque longam demittentis; adjecta inſcriptione:*

Il cavallo noble.
Siſte gradum, ſpectator; ego de nomine dicor
Nobilis: at præſto nobilitate rei.
Archiduci Alberto ſubſtravi corpora quondam,
Quando prope Oſtendam Martia Erynnis erat;
Illumque eripui pugnantem hoſtibus armis,
Cum vel ei, mihi vel mors ſubeunda fuit.

Me

UVA. BHSC. BU 00896

Me magis ardebat miles: quia virginis instar
Cernebat niveam crescere fronte jubam.
Hinc, ut me raperet, crebro sua spicula & enses
In caput ignoti strinxerat Archiducis.
Evasi, eduxique virum, meque ipse reduxi
Incolumem: nostræ non erat hora necis.
Ast anno vertente die qua evasimus ambo,
Nobilis interii. Cernite qualis eram.

Ibi pectoralia *ferrea* LII: *inter quæ Archiducis; quo prælio Neoportensi interfuit indutus; ut & ephippium. apparatus alii equestres, stapedes, calcaria, frena, enses diversarum gentium; dono huc missa omnia, unionibus, margaritis, gemmisque exornatissima. Ibidem* Caroli Audacis *Burgundiæ Ducis* gladius, *quem, equestrem dignitatem alicui collaturus, Carolus V Imperator adhibere solitus fuit. Omnia polita, disposita, & pure custodita asservantur. Subtus in equilis area,* currus sponsalis *monstratur, Mediolani fabrefactus, pretii quatuordecim millia coronatorum, olim Isabellæ ingressuræ Bruxellam oblatus. pretium si cogitas, æstimabis artem, & anhelabis videre.*

Palatium *ipsum in editiori urbis parte ea magnificentia est exædificatum, ut Regiæ Majestatis dignitatem satis præ se ferat, idonea Curialium sedes, & peropportuno loco posita.* Atrium *majus non dissimile Hagensi; ubi trophæa & spolia appensa.* Porticus, *quæ bina ibi, habent Regum & Principum icones. Per unam Archidux, vehiculo insidens, agitare equum consuerat prono descensu in hortum. res digna visu. Iconum nomina illustria adponam, ut adventantem excitem.* Vladislaus *Sigismundi III Pol. Regis filius ad sinistram januæ superstat.* Isabella, *cum binis aliis è Hispania donatis.* Vxor Philippi III. Albertus. Philippus IV *cum uxore. E regione* Ferdinandus II *Imperator, cum* cane candido. *quem Viennæ vidi perpetuum Imperatoris assectam & custodem. prandenti ad pedes est, nec e conclavi cedit. obesæ formæ, minusque licet venustæ, magnæ tamen fidelitatis exemplum.* Maria *Ludovici* XIII *Gall. R. mater. &* Anna Mauritia *Regina, uxor Ludovici.* Heleonora *Imperatrix.* Sigismundus III *Pol. Rex. &* uxor. *Altera* porticus, *diversa navigia, mensas magnæ artis & valoris exhibet; nec non horologia, globos argenteos. Iconem item Alberti; qui penitius introspicienti Isabellam videre dat; & Isabellæ, quæ Albertum. Non longe inde distat* locus concameratus, *ubi Alberti denati effigies, indutus tunica monachali Ordinis Minoritarum,*

UVA. BHSC. BU 00896

ritarum, tenens manu crucem. hoc habitu dicitur ſepultus in æde Gudulæ in ſacello, ſine ulla pompa. Sacellum *inde Alberti & Iſabellæ pete. locus devotioni deſtinatus: Octo intus cellulæ, octo aris coruſcantes: penſile ſuperne ambulacrum artificioſiſſimi operis ædificium ambit: lychni undique penſiles, & ardentes: aurum, gemmæ, & reliqua ornamenta oculos perſtringunt, ſenſuſque attrahunt; opum heic acervus & magna donaria. Ipſa Princeps, noctu devota, procumbit foris ante feneſtellam parietiincisam.*

Arci adhæret ampliſſimus circus, *perpetuo muro clauſus, ad extrema uſque urbis mœnia extenſus; qui omni delitiarum genere, Regibus Principibuſque & quavis nobilitate dignarum, copioſe abundat. Nemus eſt, & labyrinthus à Burgundis Principibus adornata.* Vivarium, *habet artificioſo opere canalem, è ſecto lapide, limplidiſſimæ aquæ; qua vaſa onerantur, & in arcem per binos camelos indies portantur. Ibi feræ, damæ aſſervantur. In piſcinis cygni & trutæ, in aviario volatilia nutriuntur, laſciviunt, congrediuntur.*

Mox ambulationibus, pilæ ludo, epulis, omni recreationi ſuæ loca ſunt deputata.

Perge ad cryptas. *altera inferior; ubi Pegaſus concentus muſici, quaſi cantor, metitur numeros; Orpheus pſallens, e fidibus delicatam elicit harmoniam; juncti ſunt globus cœleſtis & Satyrus.*

Inde VII *graduum ad alteram aſcenſus eſt; in quinque partes ſive alveos diſtinctam. ibi organum ſuaviſſimum edit concentum, Satyro rem tibia juvante: aves modulantes, opifices operantes, audiuntur, videntur.*

Ad deſcenſum hortus florum patet, labyrinthi ſpecimen ſingulare oſtentans; ubi in contemplatione ejus hæres, fiſtulæ bene multæ ſubterraneæ, arte poſitæ & directæ, te aſpergent.

E vivario exeunti fons cum ingenti labro oſtenditur; ſunt duo leones grandis formæ, avem ore perpetuam aquam evomentem medio tenentes: Opus natum ipſa Iſabella *inventrice, & in declivi poſitum.*

Palatium hoc regium verſibus Nath. Chytræi augeamus:

Excepit *Bruxella*, ſacras ubi Cæſaris arces
Vidimus, adjunctoſque hortos muro undique cinctos,
Tum magno ſpacio ut ſylvas & luſtra ferarum,
Vitiferoſque una colles, fonteſque, lacuſque,
Prataque contineant. multas hic undique damas,
Capreolos, leporeſque leves, cervoſque fugaces,

Diverſi

UVA. BHSC. BU 00896

Diverſi & generis volucres, plantaſque tenellas,
Cretenſiſque novum ſpecimen videas labyrinthi.
Hac olim magni moderator Carolus orbis
Sede libens vixit: proceres hic undique multi
Confluxere olim, pacem auxiliumve petentes.

A palatio Ducis, *ad* palatium Senatorum, *ſive curiam deſcendamus: eximium opus, cura Principis & Opidi ſtructum, admirandum ab aqua, ad faſtigium quæ duci poteſt.* Turris *re & nomine præfert Archangelum Michaelem, urbis tutelarem, ſtatua verſatili ænea pedum* XV *perfecta.* Supremæ contignationes, *ſunt armamentarium & repoſitorium jaculorum, arcuum, & ejuſdem generis veterum armorum.* Curiæ conclavia *merentur videri ob tot tabulas, tot Principum pictorum opera. Vna* judicium Salomonis, *Rubenii manu pictum, pretio ter mille florenor. habet.* alæ, *ſive latera, icones Scabinorum tenent.* januæ *ſuperſtat Iudicium extremum. Conclave adſitum exhibet* Iſabellam Archiducem *in encæniis paganis* pſittacum *arcu dejicientem de turri.* de hoc exercitio Meter. l. VI. *Alia tabula* eandem Mariæmontio *reducem exhibet; arx eſt paucis leucis Bruxella abjuncta, ſylva circummunita. feris abundans,* (en eſté le ſejour d'Archiduc.) *Alia conclavia alias tabulas, triumphali currui pro introitu Iſabellæ impoſitas, habent: in alio, videbis* XVII *Belgii Ordines, adverſis armis inter ſe congredientes; inter quos medio loco poſita ipſa* Belgica: *ſuperne è nubibus Albertus & Iſabella cum palmis procedunt. Ante curiam, in area* rotundus circus *è lapide ſtratus, cui pegma olim inſtitit, ſupplicio Hornani & Egmondani Comitum (nefas dictu) deſtinatum.*

Præter Archiducis palatium, eminent aliorum adhuc Principum magnifica palatia. nimirum Arſcotanum, *ex adverſo palatii Principum.* Auraicum, *in acclivi collis palatini, cujus magnam partem non ita pridem flamma depaſta erat incuria præfecti, ut dicebatur.* Aumalianum, Clivenſe, & Hoochſtratanum, *haut procul à palatio ad latus.* Barlamontanum, & Arenbergicum; Mansfeldicum, & Egmondanum, *ſecus opidi muros.* Soranum *cum aliis aliquot circa planitiem arenaceam.* Furſtenbergicum, & Spinolanum. *hoc Principum diverſorum effigies copioſe tenet. palatium Comitis de Culemburg olim fuit: hodie, eo ad fundum dejecto, pyramis è marmore conſpicitur ab Inquiſitoribus iſtuc poſita, cum inſcriptione* IV *linguarum, quarum latina hæc eſt:*

Regnan-

UVA. BHSC. BU 00896

Regnante Philippo II, Cathol. Hiſpan. Rege; in his ſuis inferioris Germaniæ regionibus gubernante vero Ferdinando Alvarez de Toledo, Alvæ Duce, &c. Florentii de Pallant Comitis Culenburg quondam domum ſolo æquari ſancitum eſt, ob execrandam memoriam repetitæ in ea conjurationis adverſus religionem eccleſ. Cathol. Rom., Regiam Majeſtatem, & ipſas regiones. anno à ſalut. CIↃIↃLXVIII, quinto Calend. Iunii.

Ad ſummam, ſolent provinciæ Belgarum plures, Abbatiæ fere omnes, urbes pleræque, ſua Bruxellis habere palatia ſive hoſpitia.

E regione Curiæ, ſitum eſt palatium à piſtore quidem ſtructum, ſed magnis ſumtibus; dat Beckenhuys.

Montem pietatis, *anno* CIↃ IↃCXVII, *ne relinquas inacceſſum. ex Italia inventio eſt: Patavii, Neapoli, & alius Italiæ locus magno cum inhabitantium uſu videntur.*

His adnumerari poſſunt domus VII tribuum patriciarum. I. *Quarum prima ſita ad lapidem angularem in acclivi montis frigidi*, op Canter-ſteen. II, *in angulo vici Montenſis, loco qui Saxum Maximiliani dicitur*, Maximiliaens-ſteen. III, IV, V, *circa forum locis. quæ nunc* domus ſalaria, 't ſout-huys; *alia à decidendis litibus dicta*, 't pap-huys; *item* Hugonis Saxum, *nominantur*, Huygs-ſteen. VI, *apud torrentem calceariorum*, (Schoen-beeck/) *loco qui* Falcoburgum *vocatur*, VII, *in platea equeſtri.*

Præter has, ſunt ſeptem *illæ magnificæ forum coronantes ædes*; Frumentaria *item domus*; Halla; Macellum, *& menſurationibus ſubſerviens.* Forum piſcium, *ab Alberto Archiduce anno* CIↃ IↃC II *in opportunum locum tranſlatum.* Pontes lapidei *flumini ſuperinjecti* XII. Turris D. Nicolai, *collapſa olim, ſed pulchrius reſtituta, & anno* CIↃ IↃ C V *inſigni horologio & præludio muſicali inſtructa, ingenti impenſa è publico ſuppeditanda.*

Ad extremum, ſuperſunt privatæ *civium ædes. amplitudine, ſpecie, ſplendent; commoditate fontium imprimis & hortorum jucundæ & amœnæ. Fontium in privatis ædibus decem ſubinde diverſis locis erumpentem aquam obſervabis. Hortorum non amœnitas ſed luxus eſt; & invenies, qui flores ſuos ſeptem aut*

octo

UVA. BHSC. BU 00896

octo florenorum millibus æstimet, exiguo in hortulo natos; ait Grammaye.

Heic quia hortorum mentio est, extra opidum in propinquo est ANDERLEE, hortus Ducis Aumaliæ, *floribus amœnus, aquis fœcundus, dignus ab adventantibus videatur. Ab eodem loco & via qua Gandavum tendimus, Archiducis* pharmacopola domum & hortum *struxit. non civis sed Principis mansio est. Eadem via locus est* BERGEN, *distans Bruxella semihora, ubi picta memoria Caroli* V *Imperat. & rustici. Imperator in venatione aberrans à rustico ostenditur; Bruxellas sera nocte, nemine comitante, omnibus insciis, imo ipso ductore, cum laterna prævio, reducitur; quid inter illos ibi actum inquire ab inhabitantibus.*]

Sunt in eadem Bruxella duo & quinquaginta opificum, sive artificum mavis, collegia, in novem membra, seu, ut ipsi loquuntur, nationes distincta. inter quos momentosi in primis & salutares armamentarii, cum præter armaturæ, cujusvis formæ & generis, pulchritudinem, ita convenienter & examussim eamdem temperent, ut jaculo sclopi reddatur impervia. præ cæteris tamen mirandum & quæstuosum est opificium polymitariorum: videas enim isthic è serico, auro, argento, elaboratos tapetes, non industria minus & arte, quam impendio admirandos. Subsunt Bruxellæ duo dumtaxat oppida, Nivella videlicet atque Vilvordia, quæ Cancellariam tamen immediate appellant. Floruit autem semper Bruxella viris omni doctrinæ & virtutum genere celeberrimis. quales duo illi Ægidii, Faber & Perianander, uterque variorum operum scriptores. Thomas Cantipratanus, Magni illius Alberti Discipulus. Henricus item & Ioannes, uterque Canonici. quorum omnium mentio apud Trithemium. tales etiam nuperiores illi duo Brabantiæ Cancellarii, Hieronymus scilicet & Adolphus vander Nootii. tum & eximium illud Martiorum fratrum par, quorum alter Guiljelmus non virtutum minus, quam legum consultus, inter alios liberos nobis reliquit Ægidium, Iuris utriusque Doctorem, & honoribus variis functum, hodie vero laudatissimum urbis patriæ Syndicum. alter autem, Ioannes, pariter legum Doctor & Consiliarius Regius, vir est perquam insignis, & politicarum rerum intelligentissimus. Natus etiam est in hac urbe, anno millesimo quingentesimo quinto

UVA. BHSC. BU 00896

quinto, Maria. Caroli Quinti Imperatoris germana. quæ uxor poſtea Ludovici Regis Hungariæ, marito in prælio contra Turcas, anno vigeſimo ſexto ſupra ſeſquimilleſimum, cæſo, quinquennio poſt (ut ſupra jam diximus) præfecta fuit a Fratre Belgicæ gubernandæ. Hodie quidem inter alios viros doctos & claros habet Bruxella Carolum Tiſnacum, legum Doctorem, Equitem, & utriuſque Conſilii Regii, Status nimirum & Sanctioris, Conſiliarium, qui ſequitur ipſum Regem, & cum auctoritate ſimul ac laude præeſt regio ejus ſigillo. habet Iacobum Tayum, Toparcham Goicanum, nobilem hercle atque doctiſſimum trium adeo primariarum linguarum virum, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ. habet fratrem illius, Adrianum, Wemmeliæ Dominum, nobiliſſimum juxta & litteratiſſimum virum. haber Andræam Veſalium, Medicum Regium, ac Phyſicum ſimul, chirurgum, & anatomicum præſtantiſſimum, uſque adeo quidem, ut habeatur hodie profeſſionis hujus in omni Europa primus: quod è doctiſſimis etiam viri in hoc genere ſcriptis, in primis autem ex libro, *de humani corporis fabrica*, quem edidit admodum adoleſcens, perſpicue ſatis conſtat: unde ſolitus eum vocare doctiſſimus ille anatomicæ facultatis Profeſſor Fallopius, *ſtupendum naturæ miraculūm*. habet Andræam Maſium, Conſiliarium Ducis Cliviæ, virum utraque lingua doctiſſimum, in Hebraicis autem ſingularem, & pæne dixerim unicum, ut quem ipſi Hebræi etiam ſtupeant. ſcripſit is, atque etiamnum ſcribit varia digna ſe opera, quæ magno cum deſiderio expectamus ut prodeant. Habet Nicolaum Micaultium, Dominum Indeveldiæ, Senatorem Conſilii Sanctioris, virum nobilem, perhoneſtum, prudentem, & multilinguem. cujus pater Ioannes, Dominus Oiſterſteinii, ſupremus fuit totius Belgicæ Theſaurarius, vir apud Principem ſimul & populum gratioſus. habet denique Ioannem Boiſotum, utriuſque linguæ doctiſſimum, magnum Theologum, & herbarium perquam expertum: Nicolaum Damantium, paulopoſt prolixius memorandum: Carolum Billæum, virum eruditiſſimum, & in politicis verſatiſſimum, unde & inter præcipuos Archiepiſcopi Electoris Colonienſis, Leodicenſis, &c. Conſiliarios: Carolum Burgeſium, Conſiliarium Regis in Senatu Brabantiæ, hominem doctum & virtutibus clarum,

operum.

UVA. BHSC. BU 00896

operumque multorum ſcriptorem.

Non eſt quidem Bruxella, etſi quidam id aſſerant, Vicecomitatus. ſed gaudet tamen vetuſto quodam Vicecomitatus titulo, juribus & prærogativis nonnullis ornato: non aliter quam Antverpia, Ganda, Ipræ, & alia quædam loca. unde qui hodie Vicecomes Bruxellanus, vulgo den Burgh-graef/ Carolus nempe Hannartus, Lidekerckæ & aliorum locorum Toparcha, nobiliſſimus ſane & perhoneſtus vir, nihil in eam urbem obtinet juris, quam titulum illum ac prærogativas jam dictas, & in deſcriptione Antverpiæ, cui & ipſi pari fere dignitate *Brug-gravius*, fuſius explicandas.

Eſt deinde Bruxellæ perpetua ſedes, & velut firmum fixumque domicilium, Cancellariæ Brabanticæ. quę hodie quidem conſtat ex Cancellario, & ſequentibus partim ordinariis, partim extraordinariis Senatoribus; Advocato fiſcali, qui & ipſe, muneris ſui ratione, Senator eſt; Procuratore generali, duobus Graphiariis, Audientiario, quatuor Secretariis ordinariis, extraordinariis novem, aliiſque Officiis Palatinis. Cancellarii munere fungitur Nicolaus Damantius, Præſes Flandriæ, & Senator Sanctioris Conſilii, qui vocatus poſtea Regio juſſu in Hiſpaniam, factuſque generalis totius Belgicę Præſes, retentis nihilominus, ob egregia ſua merita, priſtinis dignitatibus. Eſt autem munus hoc Cancellarii ſummæ auctoritatis & præeminentiæ dignitas. in administranda enim juſtitia Cancellarius eſt velut Gubernator Brabantiæ, & Vicarius quidam Ducalis. Recitabo nunc Conſiliarios, idque ſecundum ordinem præſidentiæ quem ipſi inter ſe ſervant, id eſt, prout ocyus quiſque vel ſerius muneri huic admotus. ſunt ergo primum, Guiljelmus Vander Nootius; Nicolaus Vander Stegius; Ioannes Wingius; Ioannes Malcotius, Doctor; Guiljelmus Venius; Guiljelmus Breugelius; Stephanus Crasbequius; Ioannes Baptiſta Maſius, Conſiliarius & Advocatus fiſcalis; Guiljelmus Aſſelerius; Antonius Iterenus; Philippus Veuſelius; Guiljelmus Crandriſchius; Gregorius Ajala; Goſuinus Batſonius; Philippus Boxhornius; Ioannes Sagius; Guiljelmus Gentius; Nicolaus Brandius; Ioannes Malcotius, Licentiatus, Cornelius Wellemannus; Procurator generalis, Arnoldus Geeſtius; Graphiarii, Iacobus Wittius, & Theodorus Regius.

UVA. BHSC. BU 00896

Regius. Appellat hanc Cancellariam tota quàm late patet Brabantia, ea tantum excepta particula, quæ vulgo audit Terra Romana, & Genapum, ut ſuo infra loco docebitur, provocat. appellant eam & Limburgenſis Ducatus, Dynaſtia Falcoburgenſis, Comitatus Dalemienſis, aliæque ditiunculæ Tranſmoſanæ, quæ omnes, ſupremæ iſtius juriſdictionis adſpectu, Brabantiæ ſubſunt.

Inquiſita diligenter ſummi hujus Conſilii Brabantini origine, comperi primùm, anno milleſimo trecenteſimo duodecimo, menſe Septembri, Ioannem Ducem Brabantiæ, ejus nominis alterum, ornaſſe hanc terram inſigni quodam & celebri privilegio, quod dicebatur *Charta Cortenbergenſis*, quia videlicet eo loco conceſſum, ubi tunc ampliſſima quædam erat Abbatia, eique adjunctus pagus, medio fere inter Lovanium & Bruxellam itinere, ac ordinaria per id tempus aulæ & Principis ſedes. quo privilegio inter cætera ſtatuit, ut deligantur quatuordecim honorabiles viri, ab ipſo nominati, & gente omnes Brabanti, qui tertia quaque hebdomade Cortenbergæ conveniant, atque ibi conſultent, deliberent, ſtatuant, & exequantur quidquid tractui univerſo compererint expedire. biennio poſt, idem Dux, alia quadam pagina, Gallico idiomate ſcripta, ſtatuit, ut (ſi opus ſit) præficiatur Brabantiæ Seneſchalcus (is poſtea Cancellarius) eique addantur Iudices, ſive (ut textus eſt) Iuſtitiarii, & alii quidam miniſtri, qui ut minimum reditu ſuo ſe tolerent, ſintque urbibus ſuis & terris idonei juxta & utiles Senatores, nec cuiquam quidquam promittant, donent, præſtentve, ut ad hunc Magiſtratum perveniant. Anno 1332 Ioannes Dux, ſuperioris illius filius, Chartam Cortenbergenſem decreto & privilegio ſuo confirmat, & Senatum hunc reddit duobus Conſiliariis auctiorem, ſedecim eos faciens è quatuordecim. Anno deinde 1355 Wenceſlaus Bohemus, Brabantiæ Dux, & uxor ejus Ioanna, felicibus ſuis auſpiciis, Chartam Cortembergenſem & alteram illam Gallice ſcriptam de integro approbant, additis certis quibuſdam articulis terram Brabantiam concernentibus. Anno item 1372 iidem Duces privilegio ſuo chartam utramque confirmant. atque hic demum nominatur Cancellarius Brabantiæ, ſitque inter hunc Magiſtratum

UVA. BHSC. BU 00896

& Iuratum eorumdem Ducum Consilium diserta distinctio, cauto, ne liceat Consiliariis Cortenbergensibus esse Iurati Consilii Senatores: factaque hisdem Consiliariis, quibus antea nefas judicandi officium alibi exercere, quam Cortenbergæ, libera potestate exercendi illud & habitandi in quocumque libêret Brabantiæ loco. Anno dein 1451, Philippus Burgundiæ Dux, cognomento Bonus, titulo terræ à gravaminibus præservandæ, edictum promulgavit, quo inter alia quædam declarat, quousque & quo modo sese extendat Consilii Brabantini auctoritas, approbatum postea & articulis aliquot auctum ab eodem Philippo anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo. Tandem vero & Carolus Quintus Imperator, anno supra sesquimillesimum vigesimo secundo, superiores omnes leges & sanctiones, super procedendi & administrandæ in Cancellaria Brabantina justitiæ ratione promulgatas, edicto suo amplificat, ac diserte exponit, de quibusnam causis Cancellaria cognoscere, quasque ad Magistratus urbanos & Iudices subalternos remittere debeat.

Sedem etiam habet Bruxellæ suprema rei clientelaris totius Brabantiæ curia, quam cæteræ omnes ejus Ducatus, tum & adhærentium ditionum feudales curiæ provocant, sola Genapiensi excepta, quæ, ut infra plenius explicabitur, feudales Brabantiæ Gallicanæ, sive (ut alii vocant) Romanæ, causas decretoria jurisdictione decidit. Vicarius hodie Regis in Bruxellensi hoc tribunali Ioannes Mollius, Dominus Wetingemii, eques perquam magnificus. qui, cum extra Ordinem sæpe, tum alternis diebus Saturni, sollenniter publiceque, vel per se, vel per Vicarium, reddit jus. Iudices autem & ministri feudatarii hujus tribunalis iidem, qui Cancellariæ, Senatores nempe & Advocati, tum & aliquidam, quorum in hisce negotiis usus est. Quin & cæteris quoque Belgicæ nostræ Provinciis supremæ suæ causarum feudalium curiæ, ad quas inferiorum conventuum appellationes recurrunt. Est præterea in hac ipsa urbe (quia nimirum Brabanti, ut suo loco docebimus, evocari non possunt extra Provinciam) nomi Cameracensis Episcopi, forum Ecclesiasticum, cujus hodie quidem Officialis est Magister Lucas Delin Decanus & Canonicus Buscoducensis, disceptantur ro

UVA. BHSC. BU 00896

ro & deciduntur in hoc tribunali cauſſæ omnes eccleſiaſticæ, ejus Brabantiæ partis, quæ diœceſi Cameracenſi ſubdita: nam alioqui ſubeſt ex parte hæc terra diœceſi Leodicenſi. unde & illi Epiſcopo, pari de cauſsâ & privilegii Brabantini adſpectu, ſuum in urbe Lovanienſi ſpirituale tribunal eſt. Atque ita in reliquis quoque Provinciis, & primariis maximeque oportunis diœceſium locis, ſpirituales ejuſmodi curiæ, recte & ordine adminiſtratæ. cognoſcunt autem de matrimoniis, firmane videlicet ea, an verò invalida, de teſtamentis, & bonis, ut vocant, amortiſatis, de Sacerdotum aliorumque Eccleſiaſticorum, nullis Monaſticæ vitæ legibus obſtrictorum delictis, & ſimilibus controverſiis. Denique, ut jam dictum, ſolennis, a plurimis annis retro, in urbe Bruxella aulæ Regalis & Magiſtratuum ac Conſiliorum ejuſdem ſedes, unde jure nominatur urbs Regia; eo magis quod & potens ſimul & tectis admodum frequens, quodque civium ejus plærique ſint in re lauta, bene conſtabilita, & in annuis fere agrorum aliorumque bonorum ſtabilium cenſibus conſiſtente. Nec primum tamen, ut vidimus, ſed non niſi ſecundum dignitatis & præeminentiæ gradum in Brabantia poſſidet, eſtque ſecundi ejus quadrantis caput, & Nivellam tantummodo cum Vilvordia ſibi habet ſubjectas, quæ & ipſæ Cancellariam immediate appellant.

Tertia fere ab urbe leuca ſita eſt ampliſſima juxta & clariſſima Abbatia Affliginienſis, cujus Antiſtiti, inter duodecim Brabantinos, primi in Ordinum terræ Conventu ſuffragii jus eſt. Condita eſt, ſecundum Irenicum ab aliquo Ducum Brabantiæ, cujus nomen ille non exprimit. juxta verò Barlandum, hiſtoriæ Brabantinæ ſcriptorem, fuerit Godefridus Barbatus, is, cujus ſupra fit mentio, & hocipſo loco ſepultus eſt. ſed videlicet neuter attigit ſcopum. nam ut ipſe his oculis vidi, didicique ex diplomate fundationis, quod penes Magiſtrum Ioannem Govardum, verus Cœnobii conditor fuit Henricus tertius, Comes Lovanienſis, ejuſdem Barbati germanus, anno, ut addit, milleſimo octogeſimo ſexto. Primus ejus Abbas Fulgentius fuit, ſacerdos admodum reverendus. neque defuere deinceps huic Cœnobio docti & venerandi Antiſtites. inter quos numerantur in primis Franco Abbas, ac Simon, Guiljelmus atque Hen-

UVA. BHSC. BU 00896

ricus Monachi, scriptis etiam clari. Est in hoc cœnobio celeberrima bibliotheca, variis omne genus libris instructa, adeo quidem, ut, quod ad libros antiquos, habeatur pro locupletissima simul & laudatissima universi istius tractus. qui inter alias dotes & elegantias, utilissimis quoque bibliothecis luculenter instructus est. & in Brabantia quidem, præter hanc quam nunc dixi, memorabiles maximè Tongerloana, copia simul & delectu insignis: tum Gemblacensis, Grunendalensis & Septifontana. Sed intremus deinceps Antverpiam, contemplata prius aliquantisper ejus effigie, ab insigni artifice ad vivum delineata, etsi gratior forte fuisset sciographia.

ADDIT. [*Non erit absurdum hic breviter statum hujus urbis pacificum & turbatum proponere. In pace florent Magistratus & subditi.*

Magistratus *hic, non qui in Palatio regio, sed in urbe sedet, paucis deformandus. Eligitur à Principe, è septem stirpibus patriciis, nomina sunt:* Sleenfii, *'Sleens; (leonem sonat, quem in scutis circumferunt:)* Tfwertii, *Swaerts; (a gladio aut hostite ductum nomen:)* Tferrodolphi, *Tserroelefs; (Herici Rodolphi posteros significat:)* Stenwegii, *Steenwechs; (viam lapideam denotat:)* Tferhugii, *Serhuygs, (ab heroe quodam Hugone dicta & ducta stirps:)* Rojenbechii, *Rodebeken; (a suburbano quodam loco:)* Cavenbergii, *Cevenberghe; (a urbano quodam loco.)* *Annuus est, titulo Scabinorum insignitus, septenario numero constans. His Scabinis,* duo Consules *adjecti; alter è nobilibus, è plebe alter; cum* Consiliariis VI, *qui sunt viri spectabiles, ex artificum cœtu delecti. Consules cum Scabinis jure justitiaque præsunt; iis vero omnibus præit* Prætor urbanus, *justitiæ administer, vir primi nominis & nobilitatis; à quo rogati Senatores tenentur jus dicere & reos judicare. Sequuntur* publici census administratores, *qui sunt sex* Quæstores; bini è patriciis, quaterni è plebe. *Omnes bi annuatim mutantur, rationique reddendæ obnoxii sunt: nec nisi intra sexennium, adidem munus eos asperare sanctum est. Est etiam* collegium pannificii, *duobus Decanis, Assessoribus sex, mediatim patricio, mediatim plebejo genere constans. Præter hos instituti* octoviri, *ad controversias, ob pugnas & vulnera nata, sopiendas. Ita majus opidi consilium constat tribus membris. in primo, est Senatus: in secundo, omnes viri Consulares, Senatorii, Quæstorii, & Decanatu pannificum functi, exclusis plebejis*

UVA. BHSC. BU 00896

plebejis: in tertio, Decani ſive præfecti collegiorum ex opificibus; & hi poſtremi authoritatem habent judicandi de rebus artis ſuæ.

Cives *ſive* ſubditi *opulententiores quinque contuberniis nomen dant. quæ ſunt: Arcus chalybei majus; minus; ſclopetariorum; gladiatorum; & jaculatorum. Quodlibet collegium quingentorum eſt capitum. magna pompa, ſignis prælatis, ſolemnia ſua celebrare ſolent quotannis, dominica ante pentecoſten, in area arcu. Cætera plebs in opificum claſſes* LII *diſtincta eſt; eæque ſubdiviſæ in* IX *tribus, quas* nationes *dicunt. primariæ ſunt armifabri & polymitarii; hi aulæa & picturas textiles divendunt.*

Hanc formam habet ſtatus pacificus. Turbatus *ruinam intentavit ſæpius. A* lue, *quam ſudorem Anglicum vocitabant. hac urbem anno* CIↃ IↃ XXIX *graviter afflixit; ſed gubernatricis juſſu, jejunia & preces indicentis, ſe remiſit. A* peſte; *cum ad* XXXIII *hominum millia abſumerentur,* CIↃ CCCC LXXXIX. *Ab* igne; *qui exortus in Sabulone, aliquando bis mille & aliquot centum domos abſumpſit. Iterum alius, qui* CIↃ IↃ *textrinas devoravit.* A ſeditionibus; *plebs in patricios ſæpius concitata, eorum potentiam & opes ſugillans. Hinc vetitum deinde decreto Ducis, ne quis deinceps textor (ii tumultus authores fuere) in urbe pernoctaret ſub pœna capitis. Alio tempore laniones, factioſum genus hominum & potens, & lapidicidæ, in Senatum conſurrexit. Ad extremum* belli vis; *cum temporis calamitas, & militaris rabies, malis ſuis etiam Bruxellam implicaſſet, & profanatis templis nihil non deſignaret, Alexander Farneſius, captis vicinis locis, ita urbem coarctavit, ut de pacis legibus egerit, præſidium urbe exceſſerit, & ita urbs Principi ſuo reſtituta fuerit, anno* CIↃ IↃ LXXXV. *Vide* Thuan. & Meteran. *paſſim. Elogium hoc opidi pro coronide adjiciamus, è Grammaye.*

Regia Belgiadum, Majeſtatiſque cathedra,
Fontibus excellens, cincta palude ſua.
Virgo patrocinium, tutelam Archangelus; omnes
Cui Duci dederunt munera quiſque ſua.
Dis conceſſit opes, vires Mars, regnaque Iuno,
Ornatum charites, munera quiſque ſua.
Læta polo, populoque frequens, fœcunda ſoloque,
Late vicinis quæ dominatur agris.
O quam te vocitem Bruxella! id Belgicus orbis
Non capit aut referet, quod capis urbe tua.

UVA. BHSC. BU 00896

CONstitueram primo, Clarissimi Senatores, celeberrimam modo hanc urbem & patriam vestram describere. idque, tum ut notum vobis facerem summum meum in illam adfectum; tum ut testimonio meo comprobarem claritudinem ejus, pulchritudinem, splendorem, & magnificentiam, una cum politia, vestrique in ea regiminis ratione, & insigni habitatorum potentia. Sed cum postea succurrisset, me, si per hancipsam occasionem latius paullo diffunderer, & finitimas quoque regiones urbesque percurrerem, vobis aliquam voluptatem, aliis vero non exiguam utilitatem, allaturum: statui tandem hanc urbis vestræ descriptionem comitem dare descriptioni omnium regionum inferiorum, ditioni Magni Regis Hispaniæ, Principis vestri, cui opus ipsum inscriptum est, subditarum. Nec ignorabam, jure mihi objici posse, quod videlicet suscepissem onus longe gravissimum, & cui humeri mei nequaquam futuri essent ferendo: quæ enim inventiones, quæ artes, quæ denique argumenta majorem requirunt scientiam, prudentiam, atque judicium, quam descriptiones & ordinatæ compositiones terrarum & ditionum, rerumpublicarum & hominum, una cum tot tantisque qualitatibus & conditionibus, quot complectuntur natura & universa rerum administratio? Verum confisus (ut dicam quod res est) amicorum quorundam, & nominatim rarissimorum aliquot ingeniorum vestratium, doctrina simul & fama clarorum, auxilio, nolui ab hoc tam laudabili meo conatu, tamque insigni exemplo desistere. Nam (ut pessime cedat) proponente me adeo nobilem adeoque honestum scopum, & sequentibus me, ut proculdubio secuturi sunt, multis, qui ad eumdem collineent, prodibit tandem illustre aliquod ingenium, promto videlicet, aliorum inventionibus & laboribus addere, quod palmam ferat, ipsumque perfectæ descriptionis scopum attingat, unde, faciente hoc meo principio, futurum est, ut in lucem exeat pulcherrimum simul & utilissimum opus, adeoque & aliarum terrarum ad hocipsum exemplar descriptiones. Quare Amplitudini vestræ supplico, ut hisce consideratis, dignentur labores meos, etsi rudes & impolitos, cum videlicet expectetur, qui eos expoliat, & numeris suis absolvat, æqui bonique consulere. Ego vero me gratiæ vestræ commendo, Deumque ut magnitudinem vestram magis magisque exaugeat, supplex obtestor. Antverpiæ die vigesima mensis Octobris anni 1566.

Amplitudinis vestræ Illustrissimæ
Humilis servus
Ludovicus Guicciardinus.

ANT.

UVA. BHSC. BU 00896

ANTWERPEN.

UVA. BHSC. BU 00896

Cons
do
ut notu
ut testim
nem, spi
in ea reg
cum post
paullo di
rerem,
tatem,
comiten
Magni
ptum e
videlice
nequaq
tes, qua
dentian
position
una cu
plectun
fisus (u
tim ra
& fam
tu, tan
propon
quenti
dem co
to viae
palma
unde,
pulche
terrar
tudini
meos,
expolu
vero n
vestra
die vi

UVA. BHSC. BU 00896

ANTVERPIA.

ANTVERPIA, urbs præclara & ubique terrarum decantata, ſuo jure videtur exigere, ut, dum eam deſcribo, latius me, quam in cæteris omnibus opidis deſcribendis, diffundam: idque partim, quod plura ſint quæ dicantur de hac unica urbe, quam de tota aliqua regione; partim, quod in iis, quæ politiam concernunt & leges, adeoque univerſalem regiminis formam, futura ſit nobis quaſi regula quædam generalis, & Belgicæ univerſæ exemplar: cujus reliquæ urbes ab hac ipſa non multum diſſentiunt. ideoque Antverpia plene deſcripta, nihil opus, ut poſtea deſcribantur ita tenuiter urbes cæteræ. Quinimo quiſquis deſcriptionem regiminis hujus unius urbis perlegerit, is habiturus eſt una opera velut ſpecimen quoddam & effigiem politiæ, qua non omnes dumtaxat Inferioris hujus Germaniæ, ſed primariæ quoque Superioris illius, aliarumque terrarum Septentrionalium urbes gubernantur. etſi enim illarum nonnullæ liberiores fortaſſis & minus gravatæ, utuntur tamen eadem fere inter ſeſe regiminis forma: & præſunt civitatibus quidem Conſules una cum Senatoribus; regionibus vero, ſeu vicis, tribuni; artificum cœtibus ſui Decani, & ſiquid præterea miniſtrorum eſt: quibus eadem ipſa re cum noſtris auctoritas, eadem juriſdictio. Auſpicaturus itaque deſcriptionem Antverpiæ, quam urbem Petrus Apianus, inſignis Coſmographus, & alii quidam ſcriptores contendunt eandem eſſe cum ea, quam Ptolomæus nominat Aduaticum, dico, incertum admodum eſſe hodierni illius nominis etymon. prout in obſcuro etiam eſt magna ex parte aliarum Belgicæ urbium originatio. quo non obſtante, viſum eſt recentioribus aliquot hujus ætatis ſcriptoribus dare urbi originem quam nunc dicam. tradunt, ævo jam tunc Iulii Cæſaris, fuiſſe hoc loci arcem, ad Scaldim flumen, in qua immanis quidam habitaverit Gigas, Druon, vel, ut alii malunt, Antigonus, qui uſurpata in hunc tractum tyrannide, violenter exegerit mercium quotquot hac præterveherentur ſemiſſem, mercatores autem compertos fraudis, non omnibus tantum bonis, ſed altera etiam manuum, quam reciſam in profluentem abjiceret, ita di-

UVA. BHSC. BU 00896

ctante videlicet lege, multaverit. cæterum quia Belgicus sermo manum nuncupat Handt/abjicere vero werpen/ a manibus sic ut dixi abscissis & in profluentem abjectis, populi huic loco finitimi ipsam arcem vocaverint Handwerpen/ quod hodieque Teutonicum urbis nomen. Latini dicunt Antverpiam. Galli, molliore pronuntiatu, *Anvers*. Itali, voce expleta, *Anversa*. Et ab hac quidem arce, recentiores illi, quos dixi, originem urbis, ab narrato autem eventu, etymon vocis deducunt. cui opinioni firmandæ reapse ostendunt vestigia quædam arcis, seu burgi, ad flumen; ostendunt arcem & una recisas manus in urbis insigniis : ostendunt ad forum judiciarium, vulgo de Vier-schaer / quatenus nempe olim pertinuit arx, reliquias antiqui cujusdam palatii, nuper, aliis aliquot domibus & Hospitio Equitum Teutonicorum, Ordinis Divæ Mariæ, struendis, solo æquati, in quo contendunt fuisse Gigantis illius sedem : ostendunt denique adservata in ipsa Curia ossa quædam ejus & calcar, magnitudine sane mirabili. in quæ scitissimis hisce versiculis lusit doctissimus ille vates Cornelius Grapheus:

In coxam.

Tanta hæc horrifici fuerit si coxa Gigantis,
Cætera quanta illi membra fuisse putes?

In dentem.

Faucibus immensis dens hic stetit, ore voraci
Quivisset solidos ille vorare boves.

In brachium.

Quam fuerit forti munitus robore sævus
Ille vir, id cubiti pars monet ista sui.

In scapulam.

Ardua terribilis scapula hæc est, crede, tyranni,
Quid reris, quantum sustinuisset onus?

In tibiam.

Gestavit vastum vasta isthæc tibia corpus.
Enceladum æquavit, non dubium, ille gradu.

Adstipulari etiam sibi contendunt, quod in sollennioribus illis Circumcisionis & Beatæ Virginis supplicationibus, jam inde a priscis temporibus, statua quædam obambulet enormi & gigantea prorsus effigie, subsequentibus, quorum manus videantur abscissæ. præterea versus istos Latinos, qui inveniuntur quidem inscripti veteri privilegiorum Antverpiæ codici, quo tempore autem

tem compositi, & a quo tandem exscripti, novit Deus, neque meum est disputare:

Postquam res Asiæ ceciderunt, mille trecentis
Annis ante Iesum de sacra virgine natum,
Hic fuit Antigoni castrum insigne Gigantis,
Quem Brabo devicit, de quo Brabonica tellus,
Mœnibus inceptum magnis & turribus altis,
Cui nomen tribuit manuum violenta potestas,
Extra clima jacens juxta Scaldam pelagusque
Fluctibus Oceani quatitur surgentibus ampli,
Nunc villa insignis toto notissima mundo,
Cæsaris excelsis olim dotata trophæis,
Ex pelago & terra & cœlo confisa sereno,
In sterili terra locuples portus fluviorum,
Per mare per terras quæ quæstum gentibus affert,
Quo multi vivunt, multi ditantur abunde,
Imperialis hera sic est Antverpia vera.

Quæ commenta siquis vellet rejicere, ei liceret allegare, harum omnium rerum nullam prorsus authenticam inveniri memoriam, adeoque propius assidere veritati, Andoverpios, superioris Germaniæ populos, qui (ut scribunt Mejerus & alii quidam auctores) cum aliis multis magnæ illius Provinciæ gentibus in has oras venerunt anno circiter sexcentesimo, substitisse hoc ipso loco, eumque de nomine suo vocasse Andoverpiam, sive Antverpiam, ex qua voce, ob significatus similitudinem, facile postea nasci potuerit illa de gigante & abscissis per eum manibus fabula. Alii volunt, nomen istud Teutonicum Antwerpen derivari ab acta, sive crepidine ipsa ripæ, in qua machina illa versatilis, quam vulgo appellant de oude Kraene/ ubi nempe appellunt & exonerantur naves. ea enim crepido antiquitus dicebatur de werp / licet hodie mollius & per euphoniam dicatur de Werf. Verum argutiquidam & perspicaces hujus opidi cives, omnes eas opiniones solidis rationibus refutantes, existimant, istud nomen componi ex præpositione Teutonica, an/ quæ respondet Latinæ *ad*, & verbo werpen/ quod iisdem est *jacere*: ita ut proprie vocem hanc vertas *adjectum*, Italice autem *aggiunta*. clarum enim & certum, ut iidem illi subjiciunt, non primam dumtaxat arcem, sed & partem aliquam urbis positam atque exstructam in ipsa alluvione, quam flumen tacito quodam

UVA. BHSC. BU 00896

incremento ripæ paullatim adjecit. quod palam quidem hocipso anno, sexagesimo nempe supra sesquimillesimum, in jaciendis novæ Domus Senatoriæ fundamentis, compertum est, inventis nimirum sub terra crassis quibusdam è ferro lignoque operibus, perspicue satis testantibus, pertinuisse antiquitus flumen usque ubi nunc forum est. Quod ad Gigantem, dicunt aliqui, non alium eum fuisse, quam nobilem quendam Russum, qui cum habitaturus huc concessisset, mercatus sit, sive condiderit, vel fortassis invaserit Antverpiensem hanc arcem. quia vero statura esset prægrandi, quales ut plurimum ejus terræ indigenæ, tunc temporis etiam grandiores, ab hac ipsa proceritate, & quadam inter Teutonicas voces, Russe quæ Russum, Reuse quæ Gigantem significat, affinitate credidisse postea posteros, hominem istum fuisse Gigantem. Et hactenus quidem de nomine, deque Antverpiensi isthoc Gigante. pergamus deinceps ad explicandum opidi situm & partes.

Sita est ergo Antverpia sub grad. 26 minut. 42 quod longitudinem, quod latitudinem vero attinet, grad. 51 minut. 20, estque signum ejus cœleste, Virgo. sita est autem in egregia quadam lateque diffusa planitie, ad dexteram Scaldis ripam, eo adeo loci, ubi id flumen, superbo quodam cursu ad Caurum contendens, Ducatum Brabantiæ a Flandriæ Comitatu discernit, ac latissimum simul adeoque profundum est, ut quantumlibet magnæ naves, inde ab ipso mari, usque ad portum & geranum ipsum urbis confidenter possint appellere, quoniam muro, cui superstructa versatilis illa machina, ita propinquum, imovero conjunctum est flumen, ut inde ab ripa navigia manibus queant contingi, quæ in aream inibi, lapide stratam, atque in siccum merces suas exponunt, & in summo Scaldis æstu etiam ipsa eo possent subduci. commoditas, ut affirmant peritissimi quidam & majorem orbis terræ partem pervagati naucleri, cui in paucis admodum portubus invenias parem: cum ad hanc urbem flumen ulnis amplius quingentis Antverpiensibus, id est, ultra sexcenta brachia Florentina, in latitudinem pateat; altitudine vero ulnas præterpropter viginti duas, id est, plus viginti sex Florentinas, exæquet. quæ latitudo quidem atque profunditas non potest quin pulcherrimum juxta & magnificum reddat adspectum,

UVA. BHSC. BU 00896

ctum, tunc præsertim, cum in culmine, ut sic dicam, est mare, & flumen ad duodecim fere pedes attollit. unde ex facili colligas, qua animi magnitudine, quanta industria, quamque admirabili nuper solertia usus sit Princeps Parmensis, dum videlicet obsidere pararet hanc urbem, in opere illo plane stupendo pontis, sive, ut isti vocant, *Steccadæ*, quem flumini huic imposuit ad Ordamum, pagum citra Lilloam, non procul Antverpia dissitum: ubi, ut commodissimum etiam investiges locum, Scaldis pedibus bis mille quadringentis in latitudinem patet; minimum sexaginta, etiam extra æstum, altus est. rem adeo novam, adeo heroicam, adeo denique momentosam & conducibilem, ut justi fere voluminis res sit eam pro meritis velle describere. quod aliquando etiam fiet, nosque in Commentariis nostris omni ingenii nisu tentabimus facere. Distat ab mari Antverpia, si flumen tibi adsumas ducem, leucis circiter decem & septem, arrepto vero terrestri compendio, quatuor leucas itineri tuo detraxeris. Propinqua urbi ad Vulturnum Mechlinia, & quatuor tantum leucis abjuncta. Lovanio, versus eamdem plagam, octo leucis distat: Gandavo, ad Africum, decem; Brugis, ad occidentem, quindecim; Calæsio, tribus circiter atque triginta; Londino, comprehensis triginta milliaribus, seu leucis septem & semis, quæ inter Calæsium & Doveram intercedunt, ad sexaginta; Colonia, præterpropter viginti novem; Francofurto, itidem sexaginta, sed nimirum prægrandibus; Lutetia denique & Rhotomago, pari fere septuaginta leucarum intercapedine. Iam vero continuato descriptionis filo, approbamus, videri Antverpiæ formam atque vistigia vetustæ cujusdam arcis, positæ quondam, atque etiamnunc, eodem fere quo geranum loco. cingitur autem hæc ipsa forma vetustissimo quodam muro, è vivo lapide ducto, idque tenaci quadam & mirabili prorsus structura. qui murus etiamnunc majori ex parte supersest, & ad mille ordinarios passus extenditur, fossis undique circumseptus, quarum altera dextro cornu ad geranum, altera lævo ad forum piscarium in flumen illabitur, templum, quod vocant de Burg-kerck / & forum judiciarium, de Wierschaer/ una cum publico carcere, inter alia quædam, complexæ. adsentimur etiam, hanc ipsam arcem extitisse urbis

UVA. BHSC. BU 00896

principium, ſubjungimus vero, palam conſtare, Antverpiam poſtea dilatatam, adeoque jam tertium novis muris circumdatam.

Et primus quidem murus, quantum equidem diſco è diplomate conſenſus Henrici primi, profitentis ſe Lotharingiæ Ducem, & Imperii Marchionem, cœptus condi, petente Magiſtratu Antverpienſi, anno milleſimo ducenteſimo primo. apparent autem, præter ea quæ ſcripto conſtant, manifeſta ejus veſtigia, cum alibi, tum inter Divi Michaëlis & Curiam publicam, ubi ſupereſt vetus porta Divi Ioannis, una cum parte aliqua muri etiamnunc incolumi, etſi portam nuper, vel commoditatis, vel lucri gratia, demoliti ſint. & comperior quidem, jam inde ab eo tempore Antverpiæ cuſam fuiſſe monetam ex auro & argento.

Alter murus, quo latiſſime producebatur urbis pomœrium, quique adeo nuper adhuc ſupererat, cœptus ſtrui, ut ex archivis & fallere neſciis monumentis diſco, anno 1314; ſuperſunt hodieque ad poſterorum memoriam aliquot ejus turres, & integræ quædam portæ, ut illa Divi Georgii, Divi Michaëlis, denique Divi Iacobi. ſubſecutus eſt muri fundationem annus admodum pluvius, unde & ſumma ſtatim annonæ caritas, adeo ut duodecim ipſis florenis veniret ſecalis quartarius, qui alioqui non niſi duobus ordinarie venditur. famem, ut ſolent fere conjungi hæc mala, horrenda excepit peſtis, totam fere, quam late patet, Belgiam pervagata.

Tertius denique, & qui hodie viſitur murus recenter, adeoque noſtra memoria, cœptus eſt ſtrui, anno ſcilicet quadrageſimo tertio ſupra ſeſquimilleſimum, pomœrio urbis ad ſeptemtriones producto, & incluſo ingenti terrarum ſpatio, quod in latitudinem quidem, metiendo ab ortu & porta rubra, verſus occaſum & ipſum Scaldim, continet paſſus ſeptingentos: in longitudinem vero, incipiendo a plaga auſtrali & porta Ciſternæ, verſus ſeptemtriones & murum antiquum, paſſus trecentos quadraginta, reſpondentibus ſingulo paſſui quinis Romanis pedibus. nominatur vulgo hoc additamentum urbs nova, de nieuſtadt. Aucta inſuper fuit nonnihil Antverpia tantumnon circumcirca, & ea tantum parte excepta, qua Scaldi alluitur, ita ut hodie ſemilunari propemodum forma ſit, vel ut melius dicam, referat

UVA. BHSC. BU 00896

rat arcum intenſum, cujus nervus ſit ipſa fluvii ripa. abſolutus eſt poſtea fere in totum hic murus, opere herculeſ pulchro & perquam munito. ſuperficies ejus è lapide vivo, candido, bello,& apte commiſſo altitudo plane mirabilis, craſſitudo inſolita. adde vineas illas prælongas, quarum intervalla tenaci terra effarta, ipſæ vero præaltis & mirifice latis aggeribus introrſus veſtitæ corroboratæque. novem in muro ſunt propugnacula, magnitudine ſimul & forma egregia. quibus addito ſeptem primarias urbis portas, magnifice admodum & ſumtuoſe, ex lapide vivo, pulchro, & opere Dorico adfabre laborato, exſtructas. quarum nomina ordine recenſebo. & prima quidem eſt porta Divi Michaëlis, quæ & Cronenburgenſis, quia nempe turrim habebat, ornatam Imperiali ex ferro corona, tum & aquila quoque,urbi olim, ut ferunt, donatis ab neſcio quo Imperatore, qui ſignificare voluerit eam eſſe Marchionatus ſacri Imperii caput. quam turrim Dux Albanus, ſuſpectis belli tēporibus,ſolo æquavit. poſita eſt hæc porta ſecundum flumen, & auſtro obverſa. ſequitur, ortum petentibus, porta Beginarum, de Begyne poozt. inde porta Divi Georgii, magnifico ſane & egregio opere,quæ magis proprie tamen Cæſarea, de Keyſers poozt / nomine ab ipſomet Cæſare Carolo Quinto ei impoſito, qui videlicet primus devirginavit, & per eam jam abſolutam ingreſſus eſt, anno 1545, prout litteris beſſalibus frontiſpicio eſt inciſum. quarta eſt porta Divi Iacobi, quæ & Kipdorpica dicitur, de Kipdozp poozt. quinta, quam vulgo Rubram, de Roy poozt / ſive Bergenſem appellant, quod petentibus Bergezomium ea per tranſeundum. ſexta in exitu fere urbis, prope flumen, & ad ſeptemtriones obverſa, a locis circumvicinis, quæ depreſſa nimirum & paludoſa, vulgo vocatur de Slijck poozt/ porta Lutoſa. habent vero extrorſus hæ portæ ſingulos pontes è vivo lapide, magnos, pulchros, & ponticulis verſatilibus ac portis anterioribus, quibus nempe clauduntur cuſtodiunturque, munitos. ſeptima denique porta. ut minutiores aliquot portulas omittamus, flumini eſt obverſa, & gerani aream proſpicit, unde & nomen habet, dicta vulgo de Kraen poozt/ munita pronuper & in amœnam faciem reſtituta. cingitur porro omni ex parte murus latiſſimis juxta & profundiſſimis foſſis, quarum a-

UVA. BHSC. BU 00896

qua, vivæ adsimilis, partim ab ipso fundo, sed potissimum manat ex flumine, quia duabus hydromylis, altera quidem ad portam Divi Michaëlis, altera vero in urbe nova exstructis, aquam fossis pro arbitratu dispensant. atque hæ fossæ, accedente ab altera ripa muro lapideo, satis crasso, quo undique vestiuntur, urbem fere inexpugnabilem reddunt. sustulerunt postea exteriorem hunc murum, quo commodius dilatarent fossas, quæ hodie quidem pedibus centum & quinquaginta in latitudinem patent, suntque multum profundæ. Inventor, architectus, & monitor hujus muri fuit Magister Donatus Bonus Pellizolius, Bergomas. muri, in quem ingens sanè thesaurus impensus est. computatis enim canalibus, aliisque in urbe nova confectis operibus, ascendunt hucusque impensæ ad millionem, vel circa, aureorum coronatorum.

Continet autem urbs postremo hoc muro, jamnunc anno millesimo quingentesimo octogesimo septimo, permissu auctoritateque Magistratus, per industrium illum Magistrum Michaëlem Coignettum, cujus infra faciam mentionem, demenso, & quidem exteriore illius ambitu, (comprehensis & propugnaculis, quorum singula, aliis aliorum defectum supplentibus, quingentis circiter pedibus in circuitum patent) continet, inquam, in totum urbs passus Antverpienses sex mille centum & septuaginta novem, id est, pedes tricies mille octingentos nonaginta quinque: ita ut in circuitum pateat millibus quinque Italicis, trecentis tantum & uno passibus minus: idque non comprehensa videlicet arce, quam si includas, millia fient paullo plus sena. Diameter ejus in longitudinem, incipiendo ab ea porta, quam vocant de Slijckpoort/ usque ad pontem ipsum arcis, mille & octingentorum est passuum, id est, pedum novies mille. in latitudinem vero, facto initio a porta Kipdorpica, sive Divi Iacobi, usque ad turrim fori piscarii, pedum quinquies mille & centum. Neque possum, in hac nova operis nostri editione, quin paucis attingam, quo tempore missus est Belgicæ gubernandæ Dux Albanus, anno videlicet 1567, diserte voluisse Catholicũ Regem, ut in hac urbe strueretur arx: ideoque post varias altercationes, & situs aliorumque huc pertinentium considerationes, contendente nimirum Duce, condendam eam ad

Abba-

UVA. BHSC. BU 00896

Abbatiam Divi Michaëlis, & asserente, sic proposuisse Carolum Quintum Imperatorē, anno jam tum 1540. tandem, facta locorum simul atque damnorum singulis inferendorum collatione, suasu Marchionis Vitellii, Magni Prioris Hungariæ, & architecti Pacieci, publico urbis bono ab auctore hujus operis inductorum, sedisse, ut conderetur ad plagam australem, & extra ambitum ipsum urbis, cujus alioqui quinta minimum pars, non sine gravissimo civium damno & oppressione, periisset. pertinuisset enim area & circuitus arcis usque ad Divi Andreæ, ubi nudus dumtaxat fundus damnum dedisset millionis, ut minimum, aureorum. cum vero, ne unica quidem domo dejecta, conderetur loco & forma quîs hodieque conspicitur, neque urbs quidquam cepit detrimenti, & elegantius longe, tum & commodius strui potuit ipsa arx. ita ut, plurimorum, qui varias mundi partes lustrarunt, & in hoc genere peritorum judicio, propugnaculum hoc, tum oportunitate situs ad flumen, tum munitione & pulchritudine, mereatur censeri inter elegantissimas simul & munitissimas arces, quæ oculis usquam occurrant. facta fuerat prius ex terra, sed postmodum opere lateritio, partim & saxo, vestita, & quinque adeo vallis munita, ambitu paullo plus miliaris Italici. absoluta est autem anno non toto, nec, omnibus computatis, constitit plus quingentis millibus aureorum: etsi multi, etiam hujusipsius professionis, eam longe plus millione taxarint. Dirutus nuper fuerat per furores hos & seditiones civiles, exterior arcis murus & vallum, qua videlicet adspiciebat Antverpiam: sed ea post alteram operis nostri editionem legitimo & Catholico suo Regi reconciliata, restituta communi consensu est arx, & in pristinum statum redintegrata, adeo ut & pulchra hodie sit, & quam umquam ante munitior.

ADDIT. [*Arx hæc quinque validissimis propugnaculis firmata, mutuum defensantibus, insignitisque nominibus fundatoris & structoris sive architecti, nimirum,* Ducis Ferdinandi Toletani Albani, Paciotti. (*hic erat gente Sabaudus.*) *Montibus deinde, qui omnem circa regionem agrumque retegant, & ab hostili procursione ingentibus tormentis bellicis arceant, mœnibus inclusis, in tutelam raramque amœnissimi prospectus venustatem se in immensum attollit. Sed*

& extra

UVA. BHSC. BU 00896

& extra mœnia humilia propugnacula egesta terra equiti procursum præbent, tutumque receptui locum. Armamentaria vero & commeatuum reconditoria ad miraculum in immanem excurrunt vastitatem: stabulandis etiam equis ingens laxitas: & super hæc militi certa tutaque domicilia, qualia in medio magnarum urbium desideres: & millibus facile tribus locum præbeant; pluribus etiam, si qua necessitas arctare cogat domus. Templum hic non maximum, sed pulcrum inter plurima est, scite & ex arte constructum. Laxissima in arcis medio area, militari delectui commodissima, quæ justo etiam exercitui satis sit. Scriban. in orig. Ant. cap. 14.

Huic areæ Albanus statuam formæ ac staturæ suæ, imo gloriæ suæ apud posteros monumentum, è tormentis pridem ad Geringam captis, per Iacobum Iongelingum, imposuit, nudo capite, brachioque dextro inermi; ceterum corpus armis indutum: sub pedibus calcabatur homo gemino capite, manibus quatuor; in quarum prima, fax accensa; in secunda, malleus fractus; tertia, clavam nodosam; quarta, securim tenebat: è collo ejus, appensa bulga, e qua serpentes proserpebant: subter larva conspiciebatur, ad cujus aures mendicorum gemina paropsis; inde scriptum, Iungelingi opus ex ære captivo. *Inferius paullo in lamina, topho innixa:* Ferdinando Alvarez *à* Toledo Albæ duc. Philippi II Hisp. regis apud Belgas præfec. quod extincta seditione, rebellib. pulsis, religione procurata, justitia culta, provinciæ pacem firmarit, regis optimi ministro fidelissimo positum. *Universi operis altitudo pedes* XV. *Ab una parte, ara erat; inscripta,* Deo patrum nostrorum. *ab altera, opilio spectabatur ad pascua gregem educens, quem lupi ac leones fugerent: item aurora noctis tenebras dispellens, cum inscriptione Græca,* ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ. *Utrimque tamquam belli spolia, variæ armorum species cingere. in basi autem scriptum,* ΠΙΕΤΑΣ. *Hujus statuæ invidia ingens apud plurimos; etiam Hispanos, qui deberi Regi potius arbitrari: cujus armis ac stipendio omnia gesta.* Meursius in Guil. Auriaco, lib. 4, *Non possum quin huc bina disticha adponam:*

Cur statuam vivo tibi Dux Albane dedisti?
An quia defuncto nemo daturus erat?
Non male conjectas; neque enim crudelia laudem
Facta tua, infamem sed meruere crucem.

(Meteranus lib. 4, & seq.) *Accedunt conjecturæ variæ, prout animi quisque adfectus. ac effigiem bicipitem, qua*

UVA. BHSC. BU 00896

quæ ſubjecta, Egmundanum Hornanumque nuper cæſos, pars putare: alii Auriacum & Naſſovium, Belgio exactos: erant qui interpretari ordines Belgii, in nobilitatem & plebem diſtinctos, quos erepta libertate conculcabat. Arſcotanus vir liberrimæ in aula urbanitatis & gratioſæ, cum Albano eam aliquando ſpectans, ac rogatus quid videretur, per riſum illuſiſſe dicitur: Eorum vultus, quos calcaret, iræ manifeſtos, ſi relurgerent, vindictam minari. *Idque dictum oraculi inſtar multis habere viſum fuit. Et Antverpienſes poſtea, recuperata libertate, opus iſtud confregerunt. alii memorant, à ſucceſſore, Ludovico Requeſenſio, tolli juſſum.*]

Præfectus ei hoc tempore Dominus Chriſtophorus Mondragonius, unus è maxime veteranis & fortiſſimis nationis Hiſpanicæ Ducibus, quos per orbem terræ habeat hac ætate Catholicus Rex, quare arci quoque Gandenſi præfectus, & Regiæ Majeſtati a conſiliis bellicis, nobiſque ob inſignes virtutes in Commentariis crebro nominatus. Atque ita factum eſt, ut ad plagam illam meridionalem longus multo latiuſque productum ſit urbis pomœrium, quam in parte ſeptentrionali jam dicta, ipſa etiam urbe paſſim rurſus munita, & quaternis quiniſve arborum tiliarum ordinibus, in aggere ipſo intrinſeco depactarum, ornata. adeo quidem, ut Antverpia, quod circuitum attinet, hodie merito cenſeatur inter maximas Belgiæ, citra controverſiam vero inter mundi nitiſſimas urbes totius Europæ. ſed pergamus.

Habet Antverpia noſtra pulcherrimam illam molem ad flumen, quam vulgo appellant de Werf / area ſatis ſpatioſa inſignem, quæ Belgice audit de Kraue/ à ſuperſtructa videlicet ingenioſa illa & peridonea machina, qua mirabili quadam facilitate onerantur naves. ſtrata eſt autem hæc area, & ad fluminis ripam ſatis alte ſubducta. appelluntur eo majori ex parte & vel implentur ſubinde, vel & evacuantur omne genus navigia, quorum inter magna parvaque ingens ſemper eſt numerus. pulcher profecto & mirabilis prorſus adſpectus! cum unico ſtatim intuitu adeo vaſtam tanti fluminis oram colluſtras, & reciprocantem illum aſſiduumque maris æſtum obſervas, de quo bonus quiſpiam vates urbem ita loquentem inducit:

Biſque die refluo me flumine Scaldis honorat.

cum præterea ſingulis fere horis appellunt ex quolibet orbis

UVA. BHSC. BU 00896

orbis tractu naves, omne secum vectorum & mercium genus portantes: cum denique vides tam varias navium formas, & agendi illas ac gubernandi rationes & instrumenta, & nusquam non occurrunt res novæ, quæque in admirationem rapiant spectatores.

Habet octo præcipuos sinus, sive mavis canales, derivatos ex ipso Scaldi, per quos subeunt naves vectoriæ, actuariæ, aliæque id genus in civium usus onustæ naviculæ. horum sinuum maximus, is qui nuper in urbe nova, juxta magnificum illud palatium Hanseæ Teutonicæ, factus est, lata satis ac commoda mole insignis, & ea capacitate, ut vel centum vectoriæ naves in eo commode stabulentur. stratæ autem hæ fossæ, una cum aliis aliquot canaliculis, urbem varie perlabentibus, septuaginta quatuor pontibus.

Habet in hunc usque diem Antverpia ducentas viginti plateas, quarum pleræque sunt rectæ, latæ, & decenter compositæ: quales & per totam fere hanc Belgiam. primariæ vero earum, de Meyr/ de Langhe-nieustraet/ via Kipdorpica, 't Kipdoorp/ via Cæsarea, vulgo de Keyserstraet/ de Coeper-straet/ via Coriariorum de Huybetters-straet/ via Cameracensis, de Cammer-straet/ & via Alta, de Hoogh-straet.

FORA VIGINTI DVO.

HABET deinde hæc urbs fora viginti duo, partim grandia, partim minutiora. horum maximum, illud Senatorum; pulcherrimum vero, mercatorum, quod Bursam vulgo appellant, de Boorse/ gemina turri horologiisque insigne. forum hercules adeo pulchrum, ut celebrandis mercatorum conventibus non temere alibi invenias par. est enim à transitu omni carrorum, equorum, & cæteris impedimentis immune, & porticibus circumquaque clausum, quæ quatuor habent spatiosos, adeoque portarum instar, introitus. Iam super porticus, & pari cum iis spatio, ampliſſimæ ambulationes sunt, tectæ, & tabernis undique plenæ. quas uno vocabulo vocant peristylium sive Xystum Pictorum, de Schilders pand/ quia nempe prostant in iis potissimum tabulæ pictæ. condita fuit hæc Bursa anno à Christo nato 1531. Sed explicemus hic paucis, uti rem animad-

versione

UVA. BHSC. BU 00896

verſione memoriaque digniſſimam, undenam derivetur vox iſta vulgaris Burſæ, adeo proprie a conſimili quodam loco, ad hunc noſtrum tranſlata. Eſt Brugis Flandrorum platea quædam, ſeu forum, omnibus urbis partibus valde accommodum, & in ejus fronte ampla quædam & vetus domus, ſtructa ab nobili illa familia Burſiorum, van der Beurſe / quorum in lapide ſecto præfert inſignia, tres videlicet Burſas, ſive marſupia. atque ab hac domo & gentilitiis hujus gentis inſigniis, ut in talibus amat fieri, nomen accepit idipſum forum. quod quia delegerant mercatores Brugenſes ad celebrandos mercatorios ſuos conventus, iidem Antverpiam Bergozomiumve ad mercatum profecti, locis, ſeu foris, in quibus ad negotiandum congregabantur, ad ſimilitudinē & imaginem fori illius Brugenſis, indiderunt Burſæ vocabulum. quod ipſum uſque adeo approbavit Antverpia, ut etiam Galli, licet alio quodam ſenſu, Toloſam uſque id ſecum abduxerint. Angli itidem, auctore & fundatore Domino Thoma Graſſano, ad exemplar Burſæ Antverpienſis, Belga uſi architecto, ædificarunt nuper Londini, urbe regia, & oportuno in primis loco, conſimilem quamdam machinam & magnificum ædificiū, porticibus quoque & ambulationibus clauſum. eſtque adeo notabile, quod, abſoluto jam opere, ipſamet Eliſabetha Regina Londinum, illi ſpectando, acceſſerit, ſpectatum valde laudaverit, ſed, ne videretur apographum Burſæ Antverpienſis, nomen illi indiderit *cambii* ſive *collybi regii*, interdicto, ne quis aliter nominaret. verum ea fuit nominis *Burſæ* vis, ut, non obſtante hoc interdicto, etiam illud forum eo vulgo inſigne ſit. Eſt deinde Antverpiæ pulcherrimum illud opus Burſæ Anglorum, ſua etiam porticu nobile, & ſic dictum, quod in Anglicæ gentis gratiam juſſum fuerit ſtrui ab Senatu populoque Antverpienſi, anno ſalutis 1550.

TEMPLA ET ALIA LOCA PIA.

SVNT Antverpiæ cum Templa & Monaſteria, tum Noſocomia aliaque pietati dicata loca duo & quadraginta. inter quæ Cathedrale & primarium Templum Deiparæ Virginis, quod ad vivum delineari & operi noſtro inſeri fecimus. eſt autem hoc templum & ampliſ-

UVA. BHSC. BU 00896

ampliſſimum juxta & ſumtuoſum, ac ſplendide paſſim excultum, ſpectabili etiam turri illuſtre, quæ tota è lapide ſecto & adfabre laborato, quadringentis minimum pedibus Antverpienſibus, id eſt, brachiis Florentinis præterpropter ducentis alta, ita ut perjucundum reddat adſpectum. præterquam enim quod ex ea conſpicias totam, quam late patet, pulcherrimam urbem, & circumjectos illi non minus amœnos, quam pagis, hortis & villis frequentes campos, detegis etiam clare primarias quaſdam atque longinquas urbes; Mechliniam nempe, Bruxellam, Lovanium, Gandam, præterea fluminis late diffuſam oram, adeoque & ipſum mare, & Zelandicas etiam Inſulas. Sunt in hac turri octo & ſexaginta, partim prægrandes, partim minores campanæ, quarum pleræque, muſicalium inſtrumentorum ritu, canorum quemdam, ac quatuor, vel & quinque vocum edunt concentum. harum maximæ, quæ inſoliti plane & mirandi eſt ponderis, factum nomen à Carolo Quinto Imperatore, digniſſimæ prorſus campanæ, nec ſolitæ umquam pulſari niſi ob cauſſas inſolitas. Curant vero Divinis in iſthoc templo quatuor & viginti Canonici, una cum aliis ſacerdotibus, quibus veluti caput præeſt Decanus, magna & honorabilis dignitas, quam hodie obit Rogerius Taſſus. poſteaquam vero prudenti conſilio, & Romani Pontificis auctoritate, ob multiplices rationes, inſtituit erexitque in hac ditione ſua Philippus Rex complures (ut ſuis quibuſque locis dicetur) Epiſcopos, Antverpia, civitas adeo digna, jure & hanc dignitatem adepta eſt, itaque hoc templum ex collegiato factum eſt cathedrale. cujus primus Epiſcopus, anno circiter 1567 fuit Magiſter Franciſcus Sonnius. alter Lævinus Torrentius: qui hodieque hanc cathedram implet. digniſſimus ſane præſul, & in deſcriptione urbis Gandavi, patriæ ſuæ, pluribus nobis dicendus.

ADD. [*Torrentio in Epiſcopatu ſucceſſit Ioannes Miræus, Bruxellenſis. cui, in patria urbe defuncto, ſurrogatus Ioannes Malderus, eruditione ſimul & pietate illuſtris vir. Decanus Aubertus Miræus Antiquitatum Belgicæ indagator diligentiſſimus.*]

Et curatur ſane hoc templum religioſe in primis & ſplendide, quia videlicet luculenti ejus proventus, & magna Sacerdotibus eſt multarum rerum immunitas. accedunt & extra ordinem multa, quæ magnificentiam etiam

UVA. BHSC. BU 00896

etiam augent, & nominatim confraternitates, ut vocant, seu sodalitia sacra, religioni & bonis moribus propagandis instituta, quæ potissimum sex. & prima quidem est sodalitas Circumcisionis, quatuor & viginti primariis Opidi civibus, vel & exteris aliquando, ac tam sæcularis vitæ cultoribus constans, inter quos sunt & Antistites Divorum Michaëlis atque Bernardi. quin meo adeo tempore inscriptus ei & Marchio ipse Haurechius. Est autem huic collegio in primario isthoc templo amplissimum juxta & perpulchrum sacellum, rite admodum religioseque curatum, in quo adservatur ipsum Domini nostri Iesu Christi præputium, honorifice ad hanc urbem, inde ab Hierosolymis, anno salutis milleſimo centesimo primo, transmissum, faciente famosissimo illo Godefrido Bullionio, Lotharingiæ Duce, Sacri Romani Imperii Marchione, & in Regem Hierosolymitanum electo. ex qua ipsa re plurifariam constat (ut & antea demonstratum est, & infra clarius etiam demonstrabitur) Antverpiam nostram jamtunc, & longe etiam ante fuisse in magno æstimio, cum videlicet tantus Princeps, etsi Opidi Dominus, tam sanctas ei reliquias, tanto cum honore transmiserit. Instituta fuit eodem tempore celeberrima illa processio, vel ut Latinius dicam, supplicatio, repetenda quotannis & in perpetuum ipso die Sanctissimæ Trinitatis. habetur vero & alia quædam sollennis & pervetus supplicatio Deiparæ Virginis, idque mense Augusto & prima post Assumtionem Sanctissimæ Virginis dominica. quam utramque supplicationem comitantur omnes Ecclesiastici, circumlato per ipsos Sacramento & variis pompæ ferculis. comitantur & Magistratus una cum administris, & omnibus quotquot sunt opificum collegiis, præcedentibus unumquodque propriis signis. comitantur deinde & sodalitia sacra, insigniis suis & vexillis instructa: hinc reliqua omnis civitas, & quidem magna cum pompa, civilitate & religione, multis undique, tum pictura, tum & poësi, repræsentatis veteris atque novi testamenti historiis, intermixtis subinde & recentioribus aliquot pulchris atque jucundis inventis. Secundum Ecclesiæ sodalitium dicitur Sanctæ Crucis, & quindecim quidem Ecclesiasticis, totidemque à sæculo viris constat, institutum anno jam tum 1375 egregiis sane & laudatissimis

UVA. BHSC. BU 00896

mis legibus, quas inter duæ præ cęteris eminent; altera, quod ſodalium quiſque teneatur conſodalem, tamquam vere germanum, monere de qualibet re, quam vel uſquam audierit, vel alioqui intellexerit, famam, aut vitam, aut fortunas ipſius quomodolibet concernentem, & unde vel damnum ei, vel infamia poſſit accidere: altera, quod naſcente aliqua inter duos ſodales lite, reliqui, velut diſceptatores, teneantur eos pacificare, quorum arbitrio ſi alteruter nolit parere, is rejicitur magna cum ignominia, & ex albo ſodalitatis expungitur. Tertium ſodalitium, quod centum fere, partim civibus, partim extraneis conſtat, vulgo audit ſodalitas ſacelli Beatæ Virginis, quod videlicet pulchrum illiin templo & ſumtuoſum valde ſacellum, ipſi Virgini conſecratum, in quo, præter Miſſas & ſollenniora quædam Officia, ſodalitas, ſuo ſumtu, quotidie facit cantari, ad numeros Muſicos & perfectiſſimi organi ſonitum, famoſum illud *Salve Regina.* auctor & inſtitutor nobiliſſimi hujus collegii Nicolaus Rechtergemius fuit, avus maternus Schetorum, infra latius nominandorum, vir admodum dives & ampliſſimæ dignitatis, cujus in hoc ſacello monumentum & nomen conſpicitur ad baſim ſumtuoſi illius candelabri ex orichalco, ſacroſancto huic loco ab ipſo donati. Quarta inde ſodalitas eſt illa Sanctiſſimi Sacramenti, incerto quodam religioſorum & boni nominis civium exterorumque numero conſtans: qui & ipſi hic habent egregium quoddam & religioſum ſacellum, in quo, ſodalium ſumtu, celebrantur quotidie magna ſolennitate Miſſæ, tum veſperæ quoque, & laudes, ad organi ſonitum & numeros muſicos, decantantur. Quinta ſodalitas dicitur Divi Antonii. Sexta deniq; inter privatas hujus templi ſodalitates eſt D. Rochi, bonis itidem atque religioſis ſodalibus conſtans. habent autem & iſtæ ſua in templo ſacella, Divis illis dicata, & laudatiſſimis amicitiæ religioniſque legibus inter ſe devincti ſunt. Extra ordinem etiã templo accedunt ſex illæ ſodalitates, quas vocant, armorum; tres rhetorum rhytmicorum: & viginti ſeptem opificum urbanorum collegia. quorum ſingulis ſuum in eo ſacellum, vel, ut minimum, ara. ad quam omnibus anni feſtis celebrandum curant ſacrum privatum; diebus vero Divorum, quos ſibi delegerunt patronos, cantari faciunt ſacrum ſolenne,

UVA. BHSC. BU 00896

lenne, adhibita etiam muſica ſymphonia. Sunt & alia quædam extra ordinem hujus templi emolumenta, quæ in unum conjuncta, & laute dotatum id reddunt, & ut recte & ordine ſacra in eo adminiſtrentur, efficiunt. Arſit inauſpicato hæc ædes anno Chriſti 1533 menſe Octobri, eo quidem rigore & violentia, ut breviſſimo temporis ſpatio edacibus flammis abſumerentur omnes propemodum ejus aræ, numero ſeptem & quinquaginta, non concinnæ dumtaxat, ſed inſigniter etiam ſumtuoſæ. abſumtum inſuper fuit totum ædis tectum, & alia quædam opera lignea: corroſæ perplures columnæ, & illata alia quædam damna, tanto videlicet flammæ æſtu, ut proprie videretur aliqua Ætna. jamque varias etiam turris partes ignis prehenderat; cum Lancelotus Vrſelius, Conſul, ad ſtrepitum illum procurrens, & viſo, inſtare tam ingens damnum, intrepidus, ac ſine ullo vitæ adſpectu, multitudini ſeſe anteagens, & quamplurimos illico nactus comites, tum præſentia ſua & verbis atque promiſſis, tum & ſuo ipſius exemplo, compellans nominatim adſtantes, & ad tam pium officium provocans, tantum profecit, ut moti omnes tanti viri reverentia ſimul & promtitudine, obviis paſſim correptis telis, certatim ſeſe periculis exponentes, & auſi propemodum non audenda, pulcherrimum iſtud & nobiliſſimum opus ſervarint, cum peculiari laude & publica omnium gratulatione Conſuli ſuo exhibita, qui idemtidem agitatus, & hac illac impulſus, veſtibus ſemiuſtis, ſe, jam victoriæ compos, tandem periculo omni exemit. ſuper quo caſu, ceu re admodum memorabili, bonus ille poëta, quem & ſupra laudavi, Cornelius Grapheus edidit poëmation, elegantiſſimis verſibus ſcriptum, in honorem præſertim & laudem Conſulis ante dicti. Iacta ſunt adyti hujus templi fundamenta (prout didici è ſcidis quibuſdam doctiſſimi viri Petri Ægidii, civis & Graphiarii Antverpienſis,) anno Chriſti 1124, quo ipſo tempore condita etiam fuit ipſa ædes, & à Burchardo, Epiſcopo Cameracenſi ac Præpoſito Sancti Michaëlis Archangeli, dedicata, inſtitutis in ea duodecim tunc Canonicis, quorum numerus (ut jam diximus) poſtea duplicatus. extant de ipſa dedicatione verſiculi quidam Latini, cum ſcidis jam dictis examuſſim conſentientes, ſunt ecce iſti:

Vndecies

UVA. BHSC. BU 00896

Vndecies centum ductis & ſex quater annis
Virginis à partu conciliante reum,
Burchardus Præſul hæc atria nec minus aram
Sacravit, medium, quod tenet Eccleſia.

Celebravit præterea in hac æde Philippus Rex prima ſua comitia, ſive conventum Equitum Ordinis aurei Velleris, idque anno 1556, quibus ipſis comitiis creavit novemdecim variarum nationum Equites, infra nobis enumerandos Quoniam vero pervenimus ad hunc locum & mentionem equeſtris hujus militiæ, convenire viderur, ut, priuſquam ad ulteriora progrediamur, breviter explicemus ejus originem, & in hunc uſque diem progreſſus, velut rei inſignis, & à Principibus terræ, quam deſcribimus, inſtitutæ; maxime quia major ſemper equitum pars electi ex nobilitate & illuſtribus viris hujuſipſius terræ unde fiet, ut nominatim recenſeantur plurimi Principes atque Dynaſtæ tanto honore digniſſimi, & vel magno etiam regno illuſtrando idonei. rem profecto haud quaquam ſilentio tranſeundam! Dicimus ergo, Philippum, Ducem Burgundiæ, eum, qui ab inſigni benignitate cognomentum accepit Boni, quo die matrimonium conſummavit cum Iſabella, filia Regis Luſitaniæ, anno à Chriſto nato 1429, Brugis Flandrorum, ob egregium ſuum & perpetuum erga Ordinem militarem affectum, & magnum, quo tenebatur exaltandi & illuſtrandi illius (ita verba ſunt) deſiderium: exemplo Gedeonis, qui, Dei juſſu, cum trecentis fortiſſimis viris, è millibus multis ſelectis, aſſerturus videlicet Iſraëlem, infinitam Midjanitarum turbam adortus eſt; creaſſe, erexiſſe & inſtituiſſe ad gloriam Dei, Beatiſſimæ Virginis, & Divi Andreæ Apoſtoli, habiti gentis Burgundicæ protectoris, equitum nobiliſſimorum collegium, quo comprehendi voluit etiam Imperatores, Reges, Duces, Marchiones, Comites, & id genus Dynaſtas, dummodo ſtirpe juxta & fama eſſent illuſtres, omniſque adeo labis & reprehenſionis expertes. hos autem vocavit Equites aurei velleris, conſtituto ipſis in caput perpetuum legitimo Duce Burgundiæ & Inferioris Germaniæ Principe. noluit vero tunc temporis eos eſſe plures viginti quinque, ipſo Capite quoque incluſo, adjunxitque in uſum Collegii quatuor magnæ dignitatis miniſtros, Cancellarium nempe, Theſaurarium,

UVA. BHSC. BU 00896

rium, Graphiarium, & Fecialem, quem & Regem armorum indigetant. Et instituit quidem Equestrem hunc Ordinem consilio valde prudenti, & præstantissimis simul ac optimis legibus, tam illustri Collegio dignis, ornavit: speciatim præcipiens, ut in quemcumque alium Ordinem equites essent cooptati, ei statim renuntiarent, nec in alium postea darent nomen: Imperatoribus tantum, Regibus, Ducibus, qui optimo maximo jure & supremi, quod dicitur, Principes essent, exceptis. prout latius continentur hæc omnia in ipso institutionis archetypo. Et primi quidem viginti & quatuor Equites, præter ipsum Auctorem & Caput, electi sunt isti:

Guiljelmus à Vienna, Dominus Fani Sancti Georgii.
Renatus Pottius, Dominus Rupis Pottiæ.
Ioannes, Dynasta Rubasii.
Rolandus Wtkerckius, Dominus Hemsrodiæ.
Antonius à Vergi, Dominus Champlitæ.
Daniel à Brimeu, Dominus Ligniaci.
Hugo Lannojus, Dominus Santesii.
Ioannes, Dominus Comminæus.
Antonius Toulonionus, Dominus Tranesii, qui torquem numquã accepit.
Petrus Lucemburgius, Dominus Fani S. Pauli.
Ioannes Trimolius, Dominus Ionnellæ.
Gilbertus Lannojus, Dominus Willervalliæ.
Ioannes Lucemburgius, Comes Ligniaci.
Ioannes Villerius, Dominus Lilladami.
Antonius, Dominus Croyaci & Rentæi.
Florimundus à Brimeu, Dominus Masincuriæ.
Robertus, Dominus Maminesii
Iacobus à Brimeu, Dominus Grigniaci.
Balduinus Lannojus, vulgo balbus, Dominus Molembasii.
Petrus Bellofremontius, Dominus Chargniaci.
Philippus, Dominus Tervantiæ & Mottæ.
Ioannes Croyus, Dominus Turris ad Matronam.
Ioannes, Dominus Crequiaci. &
Ioannes Novocastrius, Dominus Montis Acuti.

Celebravit postmodum idem Dux Ordinis hujus comitia Insulis Flandriæ, anno Christi 1431, & in locum duorum, qui è vivis excesserant, surrogavit

UVA. BHSC. BU 00896

Fridericum, Comitem Moerſii; & Simonem Lalainium, Dominum Hanteſii.

Anno 1432 Brugis comitia celebravit, & ſurrogavit in locum duorum qui fato conceſſerant,

Andream Toulonionium, & Ioannem Melodunium, Dominum Antongiæ.

Anno 1433 comitia habuit Divione Burgundiæ, & duobus defunctis ſuffecit, Iacobum, Dominum Crepacorii, & Ioannem à Vergi.

Iiſdem comitiis Equitum numerum auxit, & è viginti quinque fecit eſſent triginta & unus, ipſo ſcilicet Capite comprehenſo. ſex autem adjuncti ſunt ecce iſti:

Guido Pontalerius, Dominus Talmeriæ.
Balduinus Nojellus, Dominus Caſterellæ.
Ioannes, nothus Lucemburgenſis, Dominus Altobordini.
Carolus à Burgundia, Comes Caroleſii, qui torquem accepit ad luſtricum ipſum fontem.
Robertus, Comes Vernemburgius, &
Theobaldus, Dominus Novocaſtri.

Anno 1435 celebravit conventum Bruxellæ, ſed cum non conſtaret de cujuſquam Equitis obitu, nulli ſuffecerunt electi.

Anno 1440 habuit idem Dux comitia Divi Audomari in Artheſia, ubi mortuis ſurrogavit

Carolum, Ducem Aurelianenſem.
Ioannem, Ducem Britanniæ.
Ioannem, Ducem Alenſonii, &
Matthæum Foxium, Comitem Comminæum.

Notandum eſt obiter, Ordinis hujus Caput, vacantes Equitum locos non iiſdem ſemper comitiis ſtatim explere, ſed differre nonnumquam in proximum conventum.

Anno 1445 celebravit comitia Gandæ, ubi defunctis ſuffecit:

Alfonſum, Regem Arragoniæ.
Franconem Borſalium, Comitem Oſtervantii.
Reinaldum, Dominum Brederodæ.
Henricum Borſalium, Dominum Lavræ.
Ioannem, Dominum Axiaci, &
Adrianum, Dominum Bremeriæ.

UVA. BHSC. BU 00896

Anno 1451 celebravit conventum Montibus Hannoniæ, ubi in locum defunctorum elegit:

Ioannem, Ducem Cliviæ.
Ioannem Guevarram, Comitem Arriani.
Petrum Cordonium, Comitem Goliſſennæ.
Ioannē, Dominū Lannojæ.
Iacobum Lalainium, Dominum Montigniaci, &
Ioannem Novocaſtrium, Dominum Montis Acuti.

Anno 1456 conventum habuit Hagæ in Batavis, ubi in locum mortuorum ſuffecit:

Ioannem à Burgundia, Comitem Nivernenſem.
Antonium, nothum Burgundiæ.
Adolphum Clivium, Dominum Raveſteinii, &
Ioannem Cimbrium, Proregem Cypri.

Anno 1461 celebravit comitia Divi Audomari, ubi mortuis ſurrogavit:

Ioannē, Regē Arragoniæ.
Adolphū, Ducem Geldriæ.
Theobaldum, Dominum Novocaſtri.
Philippum Pottium, Dominum Rupis Noulajæ.
Ludovicum à Brugis, Dominum Gruithuſæ, &
Guidonem, Dominum Rojæ.

Obiit vero Philippus Dux, Ordinis aurei Velleris inſtitutor, Brugis Flandrorum, anno à Chriſto nato 1467 menſe Iunio. cui ſucceſſit Carolus filius, qui anno proxime inſecuto celebravit comitia in ipſa urbe Brugarum, ubi in mortuorum locum ſuffecit:

Eduardum, Regem Angliæ.
Ludovicum Chalonium, Dominum Caſtelli.
Ioannem Damaſium, Dominum Cleſſiaci.
Iacobum Borbonium, Comitem Marchiæ.
Iacobum Lucemburgium, Dominum Ruſburgii.
Philippum à Sabaudia. Comitem Blanietti.
Philippum Crepacorium, Dominum Cerdæ &
Claudium Montacutium, Dominum Couſeſii.

Anno 1473 Carolus celebravit comitia Valentianis, ubi mortuis ſurrogavit:

Ferdinandum, Regem Caſtellæ.
Ferdinandum, Regem utriuſque Siciliæ.
Ioannem, Dominum Bevriæ.
Philippum Croyum, Comitem Chimaicenſem.
Ioannem Lucemburgium, Comitem Marleanum.
Guidonem à Brimeu, Comitem Megæ, &
Engilbertum, Comitem Naſſoviæ.

UVA. BHSC. BU 00896

Cæsus fuit hic Carolus anno 1477 menſe Ianuario, ſtilo Romano, ad Nancejum, prælio contra Helvetios: quare Maximilianus, Romanorum Rex, ducta uxore unica ejus nata, & hærede Maria, factus eſt Caput Ordinis aurei velleris, & prima ſua comitia celebravit anno 1478 Brugis Flandrorum, ubi duodecim Equitibus mortuis ſurrogavit:

Petrum Lucemburgium, Comitem Fani Sancti Pauli.
Iacobum à Sabaudia, Comitem Romontii.
Guiljelmum, Dominum Egmondæ.
Wolfardum, Dominum Borſaliæ & Comitem Magni prati.
Iodocum Lalainium, Dominum Montigniaci.
Iacobum Lucemburgium, Dominum Fienneſii.
Philippum à Burgundia, Dominum Bevriæ.
Bartholomæum, Dominum Lichtenſteinii. reliqua loca remanſerunt vacua.

Anno 1481 idem Maximilianus celebravit conventum Buſco-Ducis, ubi explendis locis, quæ ſuperiore conventu remanſerant vacua, elegit:

Ioannem, Baronem Ligneum.
Claudium, Dominum Toulonioni.
Petrum, Dominũ Boſſutii.
Balduinum, Dominum Molembaſii.
Guiljelmum à Palma, Dominum Arlantii.
Ioannem de Berges, Dominum Walhemii.
Martinum, Dominum Polhaimium.
Philippum Auſtrium, Comitem Caroleſii.

Anno 1491 Philippus Auſtrius, Burgundiæ Dux, ducis Maximiliani filius, jam emancipatus, & ditionibus ſuis gubernandis idoneus, tamquam Ordinis hujus caput, habuit primum conventum Mechliniæ, ubi in locum Equitum defunctorum elegit:

Fridericum Auſtrium, Imperatorem.
Henricum, Regem Angliæ.
Albertum Ducem Saxonię.
Henricum Withamium, Dominum Berſlæ.
Petrum Lannojum, Dominum Freſinojæ.
Arnoldum, Ducem Wirtembergenſem
Claudium Novocaſtrium, Dominum Cranſejæ.
Ioannem, Comitem Egmondanum.
Chriſtophorum, Marchionem Badenſem.

Ioan-

UVA. BHSC. BU 00896

Ioannem, Toparcham Cruningæ.
Carolum Croyum, Principem Chimacenſem.
Guiljelmum Croyum, Dominum Cerviæ.
Hugonem Melodunium, Vicecomitem Gandavenſem, &
Iacobum Lucemburgium, Dominum Fienneſii.

Anno 1501 menſe Ianuario idem Philippus comitia celebravit Bruxellæ, ubi defunctis ſuffecit.

Wolfgangum, Dominum Polhaimii.
Itelfridum, Comitem Sorlæ.
Cornelium de Berges, Dominum Sevenbergæ,
Philippum, nothum Burgundiæ, Dominum
Sommelſdiquii.
Michaëlem Croyum, Dominum Sampiaci.
Ioannem Lucemburgium, Dominum Villæ.
Carolum Auſtrium, Ducem Burgundiæ, filium ſuum.

Anno 1505 jam accinctus ad iter Hiſpanicum, celebravit comitia Middelburgi Zelandiæ, ubi in locum mortuorum elegit:

Henricum, ejus nominis ſeptimū, Angliæ Regē.
Paulum, Dominum Diqueſteinii.
Carolum, Baronem Lalainii.
Wolfgangum, Comitem Fuſtembergium.
D. Ioannem Emanuelem.
Florentium Egmondum, Comitem Buræ.
Iacobum, Comitē Hornæ.
Henricum, Comitem Naſſoviæ.
Fridericum Croyum, Dominum Reuſii, &
Philibertum, Dominum Veriæ.

Anno 1516 mortuo jam inde ab anno 1506 Philippo, Hiſpaniæ Rege, Carolus ejus filius, is, qui poſtmodum Imperator, eo nomine quintus, quique patri defuncto ſucceſſit in regnis Hiſpaniæ, novi Orbis, utriuſque Siciliæ, principatu Inferioris Germaniæ, ac Ducatu Comitatuque Burgundiæ, velut Ordinis aurei Velleris caput, prima comitia celebravit Bruxellæ. ubi ut plures Dynaſtas impertiri poſſet hac dignitate, Equitum hujus Ordinis numerum auxit, & è triginta & uno fecit ut eſſent unus & quinquaginta. itaque tam in locum defunctorum, quam novo numero adimplendo, equites fecit:

Franciſcum primum, Regem Galliæ.
Ferdinandum, Infantem Hiſpaniæ.

UVA. BHSC. BU 00896

Fridericum, Comitem Palatinum.
Ioannem, Marchionem Brandenburgenſem.
Guidonem à Palma, Comitem Monſtrolienſem.
Hubertum, Comitē Manſfeldiæ.
Laurentium Gornotum, Comitem Pontevallis.
Philippum Croyum, Comitem Porciani.
Iacobum Gaverium, Toparcham Freſini.
Antonium Croyum, Dominum Sampiaci.
Antonium Lalainium, Dominum Montigniaci.
Carolum Lannojum, Dominum Sanſellæ.
Adolphum à Burgundia, Dominum Bevriæ.
Felicem, Comitem Werdemburgi.
Emanuelem, Regem Portugalliæ.
Ludovicum, Regem Hungariæ.
Michaëlem, Dominum Folqueſteinii.
Maximilianum de Hornes, Dominum Gaeſbecanum.
Guiljelmum, Dominum Rubempetræ.
Ioannem, Baronem Traſegniaci.
Ioannem, Dominum Waſſenariæ.
Maximilianum, Dominum Zevenbergæ.
Franciſcum Melodunium, Comitem Eſpinojum, &
Ioannem, Comitem Egmondanum.

Cætera loca remanſerunt vacua.

Anno 1519 celebravit Sua Majeſtas comitia Barcinone, quæ fuerunt omnium prima extra haſce Provincias & Burgundiam habita: ubi ad augmentum illud explendum, & in locum defunctorum elegit:

Fridericum Toletanum, Ducem Albæ.
Didacum Lopez Paciecum, Ducem Eſcalonæ.
D. Didacum Hurtadum Mendozium, Ducem Infantaſgi.
D. Ignatium Ferdinandez de Velaſco, Ducem Friaſii.
Alvarum, Ducem Vegeræ.
D. Antonium Manriquium, Ducem Nageræ.
D. Ferdinandum, Ducem Cardonæ.
Petrum Antonium, Comitem Sancti Marii.
D. Fridericum Henriquez, Comitem Modicæ.
D. Alvarum, Comitem Triſtamaræ.
Adrianum Croyum, Dominum Belloranii.
Iacobum Lucemburgium, Comitem Gavriæ.
Chriſtiernū, Regē Daniæ, Sigiſ.

UVA. BHSC. BU 00896

Sigiſmundum, Regem Poloniæ.
Philibertum Chalonium, Principem Arauſinum.

Anno 1531 comitia habuit idem Imperator Tornaci, ubi mortuis ſurrogavit:

Ioannem, Regem Portugalliæ.
Iacobum, Regem Scotiæ.
Ferdinandũ Arragonium, Proregem Valentiæ.
Petrum, Ducem Friaſii.
Philippum, Dùcem Bavariæ.
Georgium, Ducem Saxoniæ.
Ducem Alburquerquii.
Andream Doream, Principem Melphitanum.
Philippum, Hiſpaniarum Infantem.
Reinaldum, Dominum Brederodæ.
D. Ferdinandum Gonzagam.
Nicolaum, Comitem Salutiarum.
Claudium à Palma, Magiſtrum Equitum, vulgo Mareſchalcum Burgundiæ.
Antonium, Marchionem Bergozomii.
Ioannem, Dominum Boſſutii.
Carolum, Comitem Lalainium.
Ludovicum à Flandria, Dominum Prati.
Georgium Schencquium.
Philippum Lannojum, Dominum Molembaſii.
Alfonſum de Avalos, Marchionem Vaſtenſem.
Franciſcum, Comitem Mirandenſem.
Maximilianum Egmondum, Comitem Buræ, &
Renatum Chalonium, Principem Arauſinum.

Anno 1547 celebravit comitia Vltrajecti, ubi in mortuorum locum ſuffecit:

Maximilianum, Regem Bohemiæ.
Ignatium Lopez Mendozium, Ducem Infantaſgi.
Ferdinandum Toletum, Ducem Albanum.
Coſmum Medicem, Ducem Florentiæ.
Albertum, Ducẽ Bavariæ.
Emanuelem Philibertum, Principem Pedemontanum.
Octavium Farneſium, Ducem Camerinenſem.
D. Henricum, Ducem Nageræ.
Fridericum, Comitem Fuſtembergium.
Ioachimum Rianum.
Philippum Lannojum, Principem Sulmonis.
Pontium Lalainium, Dominum Bignicurtii.
Lamoralium Egmondum, Principem Gavriæ.

UVA. BHSC. BU 00896

Iacobum, Comitem, Lignæ.
Claudium à Vergi, Baronem Champlitæ.
Philippum Lalainium, Comitem Hoogſtratanũ.
Maximilianum à Burgundia, Marchionem Verianum.
Ioannem à Ligne, Comitem Arembergium.
Petrum Erneſtum, Comitem Manſfeldiæ.
Petrum Werquinum, Præfectum, ſeu Seneſchalcum Hannoniæ.
Ioannem Lannojum, Dominum Molembafii, &
D. Petrum Cardonium, Ducem Friaſii.

Anno 1556 cum jam renuntiaſſet Carolus Quintus Imperator omnia ſua regna & cæteras ditiones filio ſuo Phillippo Regi, idem Rex prima ſua comitia celebravit Antverpiæ, ubi Equitibus vita functis ſuffecit:

Henricum, Ducem Brunſvicenſem.
Ferdinandum, Archiducem Auſtriæ.
Philippum Croyum, Ducem Arſchotanum.
Carolum, Hiſpaniarum Principem.
D. Gondiſalvum Fernandez de Corduba, Ducem Seſſæ & Terræ novæ.
Ducem Medinæ rivi Sicci, Archithalaſſum Caſtellæ.
Ducem Cardonæ.
Carolum, Baronem Barlemontii.
Philippum Stavelium, Baronem Caldomontium & Dominum Glajonæ.
Carolum à Brimeu, Comitem Megæ.
Philippum Mommorencium, Comitem Hornæ.
Ioannem, Marchionem Bergozomanum.
Guiljelmum Naſſovium, Principem Arauſinum, Dynaſtam Bredanum.
Ioannem Mommorencium, Dominum de Courriers.
Ioannem, Comitem Friſiæ Orientalis.
Antonium Doriam, Marchionem Sancti Stephani.
Franciſcum Fernandez de Avalos, Marchionem Piſcariæ & Vaſti.
Sfortiam, Comitem Sanctæ Floræ.
Vladiſlaum, Baronem Bernſteinii.

Anno 1559 Rex, jam in Hiſpaniam traiecturus, comitia celebravit Gandavi, ubi in locum demortuorum ſurrogavit Equites inſequentes:

Franciſcum ſecundum, Galliæ Regem.
Guĩdo-baldum, Ducem Vrbini.

Philip-

UVA. BHSC. BU 00896

Philippum Mommorencium, Dominum Hachicurtii.
Guiljelmum Croyum, Marchionem Rentæjum.
Florentium Mommorencium, Dominum Montigniaci.
Philippũ, Comitẽ Lignæ.
Carolum Lannojum, Principem Sulmonenſem.
Antonium Lalainium, Comitem Hoogſtratanũ.
Marcum Antonium Columnam.
Baronem Novohauſiæ.
Dominum Turconii.

Ita ut ad hunc uſque diem ter & vicies habita ſint Nobiliſſimi Ordinis hujus comitia, idque in alia rurſus atque alia urbe, pro occaſionum varietate, ac ut Capiti bonum fuit & commodum; uſurpato in ea ſollennitate veſtitu veteri, longo, reverendo, & ad idem prorſus exemplum, quo utebatur olim Philippus Dux. celebrantur autem primo in hiſce conventibus, triduum totum durantibus, equitum defunctorum exequiæ: quibus deinde ſurrogantur alii novi, viri probi, illuſtres, & tanto faſtigio digni, donec numerus ille quinquagenarius expleatur, quod fieri ſolet adhibitis priſcis quibuſdam & venerabilibus ceremoniis: tandem recenſentur & Ordinis leges, quæ, pro re nata & temporum ratione, vel augentur nonnumquam, vel reciduntur, vel denique corriguntur. Poſt ultima illa comitia, Gandavi, ut dictum eſt, habita, recepit ſe Rex in Hiſpaniam, nec ob Equitum paucitatem amplius egit ſollennes illos conventus, ſed accedente Pontificis venia, & adhibito ſibi paucorum conſilio, ornavit hac dignitate quoſcumque viſum fuit, aureo vellere iis per procuratorem & Illuſtrem aliquem virum tranſmiſſo. Itaque anno præſenti 1587 è veteribus ſimul & novis equitibus ſupereſſe tantum comperio, in Hiſpania quidem, ipſum Regem, Ordinis Caput; Philippum Principem, ejus filium; Duces trium Methymnarum, Sidoniæ, Cœli, & Rivi Sicci; & Ducem Cardonæ: in Germania, Imperatorem Rudolphum; Archiduces, Ferdinandum, Carolum, atque Erneſtum; Ducem Bavariæ: in Bohemia, Baronem Roſembergium, ſtirpe Vrſinum: in Auſtria, Baronem Harachiæ: in Sabaudia, ipſum Ducem: in Italia, Magnum Ducem Etruriæ; Duces, Parmæ atque Placentiæ, Vrbini, Terræ-novæ, Sabionettæ; Principem Sulmonenſem; Marchionem Vaſti, & Principem Gutterenſem: in Belgica, Comitem

UVA. BHSC. BU 00896

Mansfeldiæ, totius collegii Decanum; Ducem Arſchoti; Comites Overendium, Arembergium, Barlemontium, Egmondanum; & Marchionem Rentejum: in Burgundia denique, Marchionem Varambonium, & Comitem Champlitenſem.

Similem Equitum Ordinem inſtituit, anno circiter 1350, in honorem Divi Georgii, qui habetur Anglici regni Protector, Angliæ Rex Eduardus tertius, vocavitque *Iarterii*. Quo ipſo tempore, non obſtante collegio Parium Franciæ, Ioannes Rex, eo nomine unicus, condidit Ordinem Equitum Stellæ, mutatum poſt anno circiter 1470 in Ordinem Divi Michaëlis, qui etiamnum viget, etſi Henricus III Rex, eo non abrogato, inſtituerit Ordinem illum novum & ſanequam frequentiſſimum Equitum Spiritus Sancti. Inſtitutus vero fuit ante hos omnes ab antiquis Comitibus Illuſtriſſimæ gentis Sabaudiæ, oriundæ è famoſiſſima Saxonum ſtirpe, nobiliſſimus Ordo Annuntiatæ. quī Ordines hodie paſſim vigent, & velut ſidera quædam Europam illuſtrant. Nuper vero & Coſmus Medices, Florentinorum & Senenſium Dux, qui poſtea Magnus Dux Etruriæ, condidit Illuſtriſſimum ſuum Ordinem Equitum Sancti Stephani, Ordinem numero magnum, nobilitate & dignitate virorum famoſum. Sed proſequamur deſcriptionem Antverpiæ.

Habet ergo hæc urbs, inter alias ædes ſacras, pulcherrimam illam Divi Iacobi, turri præcelſa ſuperbaque, etſi nondum plane confecta, inſignem. Habet magnam illam & opulentam Abbatiam Sancti Michaëlis Archangeli, Ordinis Præmonſtratenſium, ubi ſollennis Principi urbem intranti ſedes. ſepulta jacet in hujus Cœnobii templo, & ad ſummam aram, Iſabella Borbonia, Caroli, ultimi Ducis Burgundiæ, conjux, in hoc ipſo Conventu, ut videre eſt è regii monumenti inſcriptione, defuncta, anno Chriſti 1465. Conditū vero hoc templum & cœtui illi Monachorum aſſignatum, eodem anno, quo ab antiſtite nobiliſſimo Norberto, Heriberti Comitis Palatini filio, in diœceſi Laudunenſi in Picardia, loco quem vulgo appellant *Premonſtre*, inſtitutus fuit ipſe Præmonſtratenſium Ordo, id eſt, anno Epochæ Chriſtianæ 1124, prout fuſius conſtat ex ipſius Norberti hiſtoria, parietibus porticus hujus cœnobii, Latina, & qui-

UVA. BHSC. BU 00896

& quidem vincta oratione, ac majuſculis litteris inſcripta. In ipſa æde tumulus extat Waltmanni, primi Antiſtitis, qui, cum quindecim annos cœtui præfuiſſet, obiit anno ſalutis 1138, quod conſonat narrationi Sigeberti hiſtorici, etſi non deſint qui paullo aliter ſentiant. incidit itaque Abbatiæ hujus fundatio in eumdem annum cum illa templi Beatæ Mariæ ſupra nobis deſcripti. propagatus eſt poſtea longe lateque hic Ordo Præmonſtratenſium, dives paſſim & rebus amplis dotatus. Habet præterea urbs tria illa ſpatioſa cœnobia, egregiis templis ornata, ſodalium Franciſcanorum, apud quos bibliotheca ſatis inſtructa, Carmelitarum, & Iacobitarum, vel ut melius dicam, Dominicanorum, à Divo Dominico, Ordinis conditore. jacta ſunt templi hujus cœnobii fundamenta anno 1243. nec ita multo poſt cœptum ſtrui illud Divi Franciſci, coincidente utraque ſubſtructione in annum vigeſimum quintum, ſed nondum exactum, ex quo duo illi ſanctiſſimi homines, alter Hiſpanus, alter Italus, inſtituerunt venerabiles ſuas ſodalitates, ea quidem religione & pietate, ut brevi ſe per univerſam rempublicam Chriſtianam diffuderint.

ADDIT. [*Habet inſuper Antverpia Prioratum S. Salvatoris Ciſtercienſiis Ordinis vulgo* Petri Potz, *qui munificentia Petri Potz patricii Antverpienſis conjugiſque illius exſtructus anno* 1333 *& ad optatum aliquando finem eorumdem beneficiis alendis ſatis eſſet dotatus. Deinde Bogardos, qui texendo vitam tolerabant. hi primum urbem ingreſſi anno* MCCXXVIII, *auſpiciis D. Beggæ, Pipini primi, Brabantiæ Ducis, filiæ, ſororis D. Gertrudis. ac primo, nullis certis legibus, ſolo caritatis vinculo annis* LXII. *modeſte ſe continuerunt. anno deinde* MCCXC *tertiam D. Franſci Regulam profeſſi, Fratrum de pœnitentia nomen ſortiti, magnis à Brabantiæ Ducibus Ioanne II & III, exactionum temporalium, & à variis Pontificibus, Ioanne XXII, Clemente V, Vrbano V, ſpiritualibus prærogativis donati. locum tandem habitationi, priore commodiorem, anno* MCCCXLVI, *ære ſuo pararunt, inſignique poſtea acceſſione, privata induſtria, locupletarunt, anno* MCCCCLV. *cumque in eam diem texendo vitam ſinguli toleraſſent, prudenti conſilio, reliquam Religioſorum conſuetudinẽ imitati, in communi vivere cœperũt anno* MCCCCLV. *quin & monaſticam profeſſi ſunt anno* MCCCCLXVIII. *eoque res proceſſit, ut textrina relicta ſolis divinis vacarent.*

UVA. BHSC. BU 00896

AVGVSTINIANI *olim fuerunt, & venerunt in hanc urbem anno* M DXIV. *Congregationis Saxonicæ, non postremi fama, numero; cessit deinde anno* MDXXIX. *non ignobile templũ locusque paræciæ S. Andreæ, permanetque in hanc diem. Anno demum* MDCVII *ejusdem institutæ, ex norma nimirum D. Augustini, nullo tamen cum prioribus fraternitatis aut capitis nexu, demum à Senatu impetrarunt.*

ALEXIANORVM *tenue principium. sparsi primpium habitarunt, anno* MCCC. *aucti post numero & opibus, collecti in unũ, propiorem religioni vitam duxerunt. Principium illis ab Henrico Suydermanno Germano, qui anno* MCCCXLV *fundum & demum dedit, ac tandem D. Augustini Regulam secuti, sacratiori se religionis voto ligarunt anno* MCCCCLXI. *demum domum struxerunt insigni opere, priore longe augustiorem, anno* MDXLVI.]

Habet deinde Antverpia cœnobium Innocentium, sive mente captorum, optimis legibus institutum. Ad hæc in subsidium civium tenuiorum, & quibus non suppetit unde honeste alant liberos, structa sunt duo velut cœnobia, alterum masculis, alterum vero fœmellis proprium. quorum illis quidem magistri, his magistræ suæ præfectæ, qui non legere tantum & scribere, verum & varias artes ac opificia sedulo eos docent. grandioribus vero vel prospicitur de honesta aliqua conditione, vel alioqui velut manumittuntur.

Post primam operis nostri editionem venerunt etiam in urbem Religiosi Societatis Iesu: Ordinis, propter sancta in omnes officia & laudatissima opera, perquam reverendi, omnisque adeo disciplinæ exempli. de cujus prima institutione atque progressu fusius ego in Commentariis ad annum 1540, quo impræsentiarum me refero. Erat hujus Collegii Rector, quo tempore tertio edebatur hoc opus, Magister Iacobus Zelandus, eruditione & virtutibus ornatissimus præsul, eoque loco dignissimus.

[ADDIT. *Patres Societatis, duo primum ingressi urbem anno* 1562; *post, ut successerunt civilia bella, secesserunt inde, reversique sunt anno* 1585, *positis fluctibus; & insignem aulam Lirensem, superbum illud palatium quod Anglis utendum dabatur, (opus natum clarissimo illo Arto Lirano, qui publicis illud sumtibus struxit, & Carolo Quinto Imperatori aulam destinavit) decreto Senatus occuparunt, scholaque & mansionibus consecrarunt. Plures vero hodie accesserunt, ita ut ecclesiastico & schola-*

UVA. BHSC. BU 00896

ſcholaſtico oneri præſint centum & plures. Templum auguſtius nec Belgica nec Gallia habet: Frontiſpicii inſcriptio, docet ſtructuram:
CHRISTO DEO, VIRGINI DEIPARÆ, B. IGNATIO LOIOLÆSOCIETATIS AVTORI, SENATVS POPVLVSQVE ANTVERPIENSIS PVBLICO ET PRIVATO ÆRE PONERE VOLVIT.

Intus omnia marmore Aſiatico nitent, columnæ XXXVI *à pavimento marmoreo ſurgunt ad fornicem; picturæ, Brugelii & Rubenii maximum opera, morantur accedentem, ſuſpendunt videntem, vixque ſine alienatione dimittunt abeuntem: cum materie artem & formam ex Aſia & Italia huc migraſſe dixeris.*]

Aucta eſt quoque non ita pridem hæc urbs ſodalitate Religioſorum, quos ab habitu vulgo nominant Capuccinos, ipſi vero appellant ſe reformatos ad veram priſcamque normam ipſius Divi Franciſci, idque docent, cùm fragmentis quibuſdam & reliquiis veſtium, tum & aliis monumentis antiquis. regula quidem eorum adeo ſtricta & pia, ut nón factis minus quam verbis nos exhortentur, & ad bene beateque vivendum extimulent. ipſi cultores, digniſſimi ſane profeſſione Chriſtiana. Atque hic finiemus partem hanc piam, nec ad cætera Monaſteria Xenodochiave nos extendemus.

Sunt ad hoc uſque tempus Antverpiæ, numerante Arto Viſnaquio, hoſpitiorum urbanorum metatore, ad duodecim millia domus: & deſignatus jam aliis mille quingentis, cum in urbe nova, tum & aliis partibus fundus. adeo quidē, ut, ſi progrederetur urbs eo quo cœpit modo, quod fieret proculdubio, ſi ſemel ceſſarent infauſta hæc bella, quæ fieri tamen non poteſt ut ſint perpetua, brevi habitura credatur domos tredecies mille quingentas. omitto hortos complures, tum latam illam urbi arcique interjectam planitiem, quandocumque placuerit redimplendam. quare merito cenſeretur inter ampliſſimas urbes Europæ. Inter autem has domos quamplures paſſim occurrunt ſatis amplæ, & prorſus ſpectabiles. cæteræ, etſi opere atque ſtructura non reſpondeant Italicarum perennitati, tamen magna ex parte ſunt pulchræ, nitidæ, commodæ, & quod caput, quotidie fiunt meliores. præterquam enim quod cives Antverpienſes, opum & facultatum adſpectu, ſplendidiores hodie & magis quam olim ambitioſi, ſumtuoſius fere ædificant:

UVA. BHSC. BU 00896

etiam lege cautum eſt, ne quis impoſterum aut faciat ullam domum ex ligno, aut collapſam reſtituat, neve muros ducat minus quam pedem craſſos. Præter vero has privatorum domos, varia paſſim conſpicias ædificia publica, non magnifice minus, quam commode ſtructa. qualia nominatim, xyſtus ille polymitariorum; carnarium, vel ſi mavis macellum; domus trutinæ publicæ; ſuperbum illud palatium, quod Anglis utendum datur, vulgo dictum Het Hof van Liere/ id eſt, aula Lirenſis, quia nempe clariſſimus ille Artus Liranus illud publicis ſumtibus ſtruxit, aulam deſtinans Carolo Quinto Imperatori; tum ſumtuoſiſſima illa horrea ab Senatu populoque Antverpienſi in eorumdem Anglorum uſus exſtructa; domus, in quam deponuntur merces terra advectæ: &, quod omnia longe exuperat, magnificum illud Palatium Hanſæ Teutonicæ. Denique nihil deerat præter Palatium Senatorum, dignum tanta Republica & cæteris urbis membris reſpondens. quod ampliſſimum nuper condi juſſerunt, & uſque adeo ſumtuoſum, ut ſi ſingula quæque exacte computes, in centum fere coronatorum millia abitura ſit ratio.

QVINQVE IN VRBE PAROCHIÆ.

DIVIDITVR tota hæc urbs in quinque tantum Parochias; Beatæ Virginis ſcilicet, Divi Iacobi, Divi Georgii, Divi Andreæ, & Divæ Walpurgis, cujus templum etiam dicitur vulgo de Burgt / eſtque omnium antiquiſſimum. videtur autem gentilium tempore Marti dicatum fuiſſe, vel ut alii volunt Priapo, quem magno honore cultum narrant à primis loci cultoribus, qui in tantum eum reverebantur, ut effigiem ejus haberent ſaxo ad vivum inſculptam, & quidem in ipſamet arcis ſeu burgi fronte, prout hodieque in porta juxta publicum carcerem ſatis aperte conſpicitur.

[ADDIT. *Teſtis adhuc hodie eſt ſupra portam juxta publicum carcerem ad forum piſcarium imaguncula, olim ſertis ornari ſolita à ſtulta mulierculorum turba; qua altitudine unius pedis, manibus elevatis, pedibus divaricatis, membro virili carens conſpicitur. Fabulam, non hiſtoriam dixerim, qua narrantur de Priapi hujus raſione & uſione contra ſterilitatem. qui enim mulierculæ ſine ſcalis abradere, & quamdiu, cum exigua ſit ſtatua,*

potue-

UVA. BHSC. BU 00896

potuerint, non video. posita est satis alto loco, ita ut non facilis accessus.]

Atque hæ quinque parochiæ divisæ sunt in duodecim regiones, quas isti, latinissantes, appellant Wijcken. sed dum in eo sum ut hoc opus absolvam, institutus fuit in urbe nova novus hujusmodi vicus, suntque hodie numero tredecim.

Antverpia optime est instructa rebus ad vitam tuendam necessariis. nam præter eam annonam, quam undique subvehunt exteri, tantam ejus quotidie terra marique apportare curant totius Provinciæ curatores copiam, ut non ordinario solum victui, sed extraordinario etiam luxui abunde sufficiat. infinita etiam suppetunt genera vini, & primum quidem è Germania præstantissimum illud Rhenense: hinc ex Gallia, Hispania, Lusitania, Insulis fortunatis, aliisque mundi Provinciis, quin & pretiosissima quædam Italica, & generosum illud è Creta, quod vulgo appellant Malvaticum. Quod si convivandum etiam sit & præbendum epulum aliquod Saliare, inveniuntur hic, præter res necessarias, ex quavis terrarum parte omne genus scitamenta condimentaque, ita ut nihil ultra desideres.

Est jam olim Antverpia urbs Imperialis. nec Imperialis tantum, sed & Marchionatus Sacri Imperii caput, ut in descriptione ipsius Marchionatus latius explicabimus. unde & plurimis fruitur privilegiis. quibus alia quoq; complura Belgicæ loca, quæ & ipsa vocantur Imperialia, in parte etiam gaudent. nec propterea tamen Imperatoribus quidquam pendunt, ut quæ partim pecunia, partim, ut Antverpia nostra, promeritis, partim denique temporis lapsu, se ab omni illorum subjectione exemerint.

Habet præterea urbs dignitatem quamdam, ei, quam supra Bruxellæ adscripsimus, similem, quæ vulgo Burggraviatus, Italis vero & Gallis dicitur *Viscontéa*. datus olim fuit iste Burg-gravii seu Vicecomitis titulus præfecto arcis vel burgi Antverpiensis, attributis ei aliquot domibus aliisque stabilibus bonis, partim intra, partim extra burgi pomœria sitis. hæc prædia ipse Burg-gravius postea huic illi concessit in feudum. unde & institura hic curia rei clientelaris, in qua hodieque à patroni ipsius feudi Vicario, nunc Antonio Gelio, Iurisconsulto doctissimo,

UVA. BHSC. BU 00896

doctissimo, alternis hebdomadis dicitur jus. Burg-gravii olim munus, ut caput esset atque præfectus vigilum, arcem & civitatem custodientium. quod cum aliis solidis argumentis, tum ex eo quoque probatur, quod hodieque quoties quis acceptatur in civem, in foro judiciali jurat in verba & formulas illas antiquas, scilicet, servaturum se fidem Duci Brabantiæ, tamquam Sacri Imperii Marchioni, custoditurum præterea & tuiturum fideliter, una cum Vicecomite & aliis civibus, arcem seu burgum, ea hodie urbs, territoriumque Antverpiense. Hæc dignitas, cum temporis lapsu devoluta esset ad Ducem Cliviæ, ceu Dynastam Diesthemii, tandem pervenit ad Principem Arausinum, facta videlicet per majores ejus, Nassovios, cum Clivio permutatione. dignitas sanequam honorabilis, sed exigui tamen proventus, ut quæ nomine magis, quam re, impræsentiarum exerceatur.

Est deinde Antverpia unius è quatuor terræ Brabantiæ quadrantibus caput, & subditas sibi habet hoc nomine Bergozomium, Bredam, Liram, Herentalium, Stenobergam, aliaque opidula quædam & pagos. quorum pars, in civilibus quidem, Antverpiam prius, quam Cancellariam appellat, & in aliis etiam rebus urbi subjecta est. Concurrit autem hic quadrans una cum cæteris, pro rata sua videlicet parte in contribuendis subsidiis, Principi ab Ordinibus Brabantiæ, modo quo supra dixi, concessis, refertque ut plurimum sese ad ea quæ in his talibus statuit atque consentit Antverpia cum Ordinibus cæteris.

Videamus vero deinceps quanta fieri poterit brevitate, quibus potissimum viis & modis ascenderit ista urbs ad hoc tantum fastigium. Et primum quidem è præcipuis ejus augmentis, quantum invenio, originem habuit à mercatu illo & nundinis urbi à principibus terræ olim concessis, accedentibus nempe amplissimis privilegiis, auctoritate gratiaque Pontificum & Imperatorum approbatis. atenim Ioannes secundus, Brabantiæ Dux, urbi nescio quam ob caussam succensens, bonam immunitatum earum partem recidit, transtulitque Mechliniam, anno 1300, quas tamen Henricus septimus Imperator, è familia Lucemburgica, urbi integras iterum reddidit anno 1309. Verumenimvero Ludovicus, Comes Flandriæ, cui oppignorarat hanc urbem Brabantus, rursus

UVA. BHSC. BU 00896

fusilli immunitates ademit, restituitque Mechlinienſi-
bus anno 1358, unde ſæpius utriuſque opidi cives ve-
nerunt ad manus, & præſertim anno 1410 binæ tan-
dem communi conſenſu remanſerunt Antverpienſi-
bus, & in hunc uſque diem remanent anniverſariæ nun-
dinæ, multis, ut dictum eſt, privilegiis exornatæ. quæ in
eo potiſſimum conſiſtunt, quod libere liceat unicuique
ad urbem accedere, in eaque ſubſiſtere toto nundina-
rum & immunitatis earum tempore, eo vero finito, cum
mercibus ſuis & reliquis bonis ſecure domum reverti,
ita ut quis toto itinere non poſſit à quoquam ob æs alie-
num detineri, vel alioqui ſiſti, aut compellari. atque ha-
rum quidem nundinarum priores vulgo audiunt nundi-
næ Pentecoſticæ, quod nimirum incipiant decimo quin-
to ante id feſtum die: poſteriores vero, Sancti Remigii,
vel & Sancti Bavonis, quod incipiant Dominica ſecunda
poſt feſtum Aſſumtionis Beatæ Mariæ, id eſt, paulo
ante feſtum utriuſque illius Sancti, quod in eumdem in-
cidit anni diem. durantque ſingulæ, connumeratis, ex
veteri & uſitata conſuetudine, quindecim diebus pro-
longationis, ſenas hebdomadas. Poſt finitam immu-
nitatem ſequuntur expunctiones collyborum & de-
poſitorum utrarumque nundinarum: priorum quidem
decimo die Auguſti, poſteriorum vero decimo die No-
vembris. niſi termini forte ſolutionum, quod poſtremis
hiſce bellis ſæpius factitatum eſt, à Principe, vel in
ſuum ipſius, vel in mercatorum commodum prorogen-
tur. ſolutiones autem mercium venditarum non fiunt
niſi poſt menſem. peraguntur etiam impræſentiarum
Antverpiæ ſolutiones utrarumque nundinarum Bergo-
zomenſium, ſcilicet frigidarum, quas vocant, atque Pa-
ſchalium. quarum illæ incipiunt decimo die Februarii,
hæ ſeptimo idus Majas. etſi poſtea tamen, non ſecus
quam illæ ſuperiores, ad vigeſimum uſque diem ſint
prolongatæ, ac mercium quidem pretia uno ſimiliter
menſe poſt dependantur. Neque hic, priuſquam perga-
mus, committendum eſt, quin, ut de re admodum memo-
rabili, obiter quoque agamus de utroque illo mercatu
equario, qui & ipſe bis anno hic celebratur: tum de nun-
dinis etiam coriaceis, illico inſequentibus, pauca dicen-
da ſunt. celebrantur ergo priores equariæ ipſo jejunio
quatuor temporum Pentecoſtes, & per triduum ordina-
rie

UVA. BHSC. BU 00896

rie durant : alteræ , pari ſpatio durantes , fiunt primo die Mercurii poſt feſtum Nativitatis beatæ Mariæ. adducitur autem utriſque nundinis , tum ex omnibus undique Belgicæ partibus,tum peregre quoq; & ex ipſa uſque Dania, immenſa omne genus equorum vis. utilis ſane & jucundus adſpectus ! cum de equis utiliter ſibi quiſque poſſit proſpicere.ſuntque adeo tractus Dynaſtæ, mox à Principe, omnium primi, ut & ratio poſtulat,qui inde ſibi provideant. equarias ſtatim excipiunt nundinæ coriorum , ad quas innumeræ advehuntur omnigenum beſtiarum pelles , partim ſole vel ſale duratæ, partim etiam illitæ pingui arvina & maceratæ, quarum pretia in immenſam aſcendunt pecuniæ ſummam.

Alterum è præcipui nominis incrementis , quæ Antverpiam reddiderunt adeo magnam & opulentam , initium habuit anno circiter 1503 & 1504 , quo tempore Luſitani,occupato non ita pridem admirandis ſtupendiſque navigationibus ſuis & apparatibus Calecuto, & pacto cum Regibus illis Orientalibus fœdere , cœpere aromata pharmacaque ex ultima uſque India , ſedecim mille milliarium & ſemeſtri fere itinere, in Luſitaniam, atque inde porro huc ad mercatum advehere. quæ mercimonia quidem ante id tempus per mare rubrum,quod vocant, Barutum & Alexandriam , inde autem à mercatoribus Venetis Venetias primum conduci , & per Italiam, Galliam, Germaniam, cæteraſque Chriſtianorum Provincias ſolitæ erant diſtribui, ſed intercepto per Luſitanos commercio,miſſus fuit Antverpiam,Regio nomine, procurator , qui Germanos paullatim ad hanc negotiationem induxit,ac primo quidem Fuccaros,Velſeros, Oſtetteros , & ante omnes fortaſſe Nicolaum Rechtergemium , cujus ſupra fecimus mentionem, quique omnium primus cum Procuratore hoc Luſitano, quod aromata quidem ſpectat , contraxit , & in ſuperiorem Germaniam ea porro tranſmiſit , ubi novæ illius Luſitanicæ navigationis ignari homines obſtupeſcere , & vix ſenſibus ſuis credere, ſed aromata illa ſuſpicari fictitia, quia ipſi videlicet ea terreſtri itinere Venetiis nacti in has oras ſolerent tranſmittere. Agebant iiſdem fere temporibus in hac urbe & honeſtiores áliquot Hiſpanorum familiæ, inter quas illæ Didaci Hari,Didaci San-Ioannis, Ferdinandi à Bernui, & Antonii Vallii. quas anno 1516 ſub-

fubſecuti ſunt ſingillatim, magno hujus opidi bono, nec minore Brugenſium malo, omnes fere mercatores peregrini, Brugis antea commorati, exigua tantum Hiſpanorum inibi ſubſiſtentium parte excepta. inter primos autem commigrarunt Antverpiam Gualterotti, inde Bontem Bonviſios Spinulæ, magnæ in primis & negotiatrices familiæ. Neque debeo hic committere, quo appareat nempe quibus & quantis cenſuris reprehenſionibuſque expoſiti ſint miſeri ſcriptores, quin paucis attingam, reprehenſum videlicet me his diebus fuiſſe, ut qui aberrarim in chronologia exterorum ad hanc urbem adventus, aſſerente reprehenſore id accidiſſe anno 1488, & pro argumento irrefutabili oſtentante manuſcriptum quoddam diploma liberi commeatus, à Cæſare Maximiliano per id tempus conceſſum, non confiderante autem, id genus diplomata certis quibuſdam de cauſſis, qualis in illo expreſſa, nonnumquam concedi, nec propterea tamen ſtatim ſortiri effectum. verumenimvero ne amico illi & magni commatis viro ullus in re adeo nupera manifeſtaque, ſed de qua incolæ tamen nollent pronuntiare, ſupereſſet in poſterum ſcrupulus, neceſſum fuit, illi oſtenderem, conſtare mihi de veritate per ipſoſmet ſenes, qui eodem illo quo dixeram tempore Brugis Antverpiam commigraſſent. oſtendi inſuper homini libros conſulatus noſtri Florentini, qui hodieque ſuperſunt, & vel de die in diem authenticum hujus rei teſtimonium perhibent. unde acquievit ille tandem his rationibus, & ſatisfactum ſibi à nobis eſſe confeſſus eſt. quod fatebuntur forte & alii, qui non adeo temere de auctoribus minime temerariis judicant, nec ſine ſolida ratione ſcriptores carpunt.

Tertium & nuperrimum urbis noſtræ augmentum cœpit anno 1542, poſt periculoſiſſimum illum Domini Longovallii & Martini Roſſemi magno exercitu ſuccinctorum per medias haſce Provincias tranſitum. nam cum Ordines ſimul & Magiſtratus hujus urbis expenderent periculi magnitudinem, conſiderarentque ingentes & late vulgatas urbis divitias, etſi procul ea diſtaret ab omni hoſtium limite, facile tamen illecturas eos ad prædam, & data occaſione ad quodvis periculum facinuſque ſubeundum, prudentiſſime ſtatuerunt exſtruere ſupra deſcriptos muros, qui, præter eximium

UVA. BHSC. BU 00896

mium decus & ornamentum, urbem adeo tutam atq; ſecuram efficiunt, ut infinita undique hominum multitudo ad eam confluxerit. adde quod exercitus ille exfit, effecitque ut ipſi exureremus ſuburbia, tum & domos complures urbi circumjectas: lata poſtea lege, quis ædificaret extra urbis pomœria, niſi ter mille quingentos pedes ab urbe, utq; diruerentur domus in eum procinctum extructæ. unde factum, ut recipientibus ſeſe cunctis in urbem, atque illa & opibus juxta civium multitudine in dies augeſcente, omnes illico, fulgente videlicet commodi ſpe, certatim inceperint ædificare, credaturque ex illo tempore urbs tribus ultra domorum millibus auctior, ut omittam, plures mille à fundamentis iterum inſtauratas, & multo quam ante auguſtiores effectas. Promovit quoque non parum tertium iſtud augmentum negotiationum Bergozomenſium declinatio, prout ſuo loco in opidi ejus deſcriptione latius explicabimus. atque hoc modo factum eſt, ut brevi temporis ſpatio urbs in eam excreverit magnitudinem, ut, ſi Lutetiam tantum excipias, non invenias cingi montes ullã urbẽ ea potentiorẽ, magiſve omnibus rebus affluentem. quocirca plurifariam ſane illuſtrat & velut animat univerſũ Inferioris hujus Germaniæ tractũ, urbs omnibus modis inter primas Europæ, inter emporia vero totius mundi metropolis, quia, quod ad hanc quidem partem, revera ſibi non habet parẽ, nec quicũ concurrat.

Habetur Antverpia vulgo pro virgine, aſſerentibus opidanis, numquam eam legitimo ſuo Principi rebellaſſe, numquam fuiſſe direptam, numquam denique deflo-ratam. Neque nos ſane invenimus, eam priſtinum ſuum candorem ullis contra ipſummet Principem rebellionibus maculaſſe: ſed iidem etiam legimus, motas in ea complures ſeditiones adverſus Magiſtratum urbanum, & nominatim anno 1476 cum populus univerſus, & in primis nautarum tabernariorumque collegia, coorto ex indignatione quadam tumultu, furibundi, ac manu armata concurrerunt ad curiam, ubi prehenſos complures è Senatoribus violenter abduxerunt in publica quædam conclavia, procedentes deinde ad reformationem ſtatus & politiæ, magnaque violentia in carceratos illos deſævientes, quorum nonnemo etiam ſanguine pœnas dedit, proteſtantibus interim ſeditioſis, non fieri iſthæc à ſe in

Prin-

UVA. BHSC. BU 00896

Principis contumeliam, vel majestari ejus lædendæ, nec puniri captivos nisi ob privata sua delicta.

Nostro tempore (loquor autem in rebus majoribus tantum, usque ad sexagesimum annum exactum, cæteras postea factas commentariis meis reservans) tria omnino hic acciderunt memorabilia & notatu digna, quæ brevibus perstringemus. Primum quidem evenit anno 1542, cum scilicet Dominus Longovallius & Martinus Rossemius urbi eximproviso supervenerunt, & cum hostili exercitu, non sine ingenti incolarum periculo, biduum totum hæserunt in ejus confiniis.

Alterum fuit Philippi Principis, hodie Regis Catholici, in hanc urbem ingressus. cum videlicet mense Septembri anno 1549, suscipiendus in Principem Dynastamque Belgarum, ad has oras se contulit. qui Princeps tam nos exhilaravit & consolatus est, quam Longovallius ille atque Rossemius prius afflixerant. ingressus profecto regius, & usque adeo triumphalis atque augustus, ut, quò recte & ordine posset intelligi, opus fuerit justo volumine, quod super eo confecit ediditque jam pluries nobis dictus Cornelius Scribonius Grapheus, Venerando huic Senatui à secretis, qui plurimarum ad hunc triumphum spectantium rerum inventor, & omnium pæne carminum, symbolorum atque emblematum, arcubus aliisque triumphalibus machinis decore inscriptorum, auctor, unde & maximam retulit laudem. quam adeptus est quoque (ne quemquam defraudemus) doctissimus ille Stephanus Ambrosius Schiappalarius ex mirificissimo illo arcu Genuensium, variis passim historiis & condignis versiculis decenter per eum ornato. Nomen fecit volumini suo Grapheus *Spectacula in susceptione Philippi Hispaniarum Principis*, cui cum neque addi fortassis neque detrahi quidquam possit, nos duo dumtaxat paucis attingemus ipsi omissa, additis nostro more tribus verbis super jurejurando per Principem præstito. primum itaque dicimus, sumtus à civibus exterisq; in hunc triumphum impensos, si singula computentur, superare centum triginta coronatorum millia. unde analogice colligas, postquam sola Antverpia tantam expendit pecuniæ summam, quantam debeat insumsisse universus hic tractus, cum magnifice passim & splendide Princeps exceptus sit. Secundo agemus de confusione atque dissidiis

UVA. BHSC. BU 00896

diis inter exteras nationes exortis ſuper loco & ordi
præcedendi. ac primum quidem Itali calide ſæpius
ter ſeſe egerunt, omnino curandum, ut juſtiſſimis fa
de cauſſis ipſi reliquas omnes nationes præcederet
ſed conſiderantes deinde non dominari Italiæ unic
aliquod caput, ſed ob privatos gentis diſſenſus me
rem terræ partem ſubjugatam eſſe ab exteris, nihil
tra moliti ſunt. Dani & urbes Hanſeaticæ ſponte ce
runt Germanis, quibus novo tamen exemplo præfer
dos ſe contendebant Hiſpani, ſed Imperator litem di
mit & pro Germanis pronuntiavit. Luſitani quoque
Angli varie inter ſe diſceptabant: at Cæſar, ſinguli
te perpenſis, Anglos prætulit. cui ſententiæ cum Luſi
ni non acquieſcerent, etſi plurimum pecuniæ inſum
ſent in veſtes & cæterum apparatum, à pompa tamen
abſtinuerunt. Florentini proteſtabantur adverſum G
nuenſes, qui videlicet niterentur ipſos præcedere.
Cæſar indeciſam reliquit hanc litem, & ne forte ven
rent ad manus, juſſit, ut utraque natio, ſplendidiſſim
jam accincta, & tantum non in equis, contineret ſe d
mi. etſi, paulo ante, Rex Galliæ, læto ſuo introi
Lugdunenſi, ex Romana hodie conſuetudine, pronun
tiaſſet pro Florentinis. Tertio denique differemus de re
ciproco illo jurejurando dato acceptoque inter Prin
pem & Senatum Antverpienſem. Eſt ergo inter Berch
mium & Antverpiam, octingentis & quinquaginta pa
ſibus extra portam Cæſaream, & ad Hierocomium, re
pagulum quoddam verſatile, ferro tectum, & ipſam v
am ex tranſverſo claudens, iſti *Baliam* nuncupant, po
tum eo loci pro termino ſive meta territorii Antverpien
ſis: non aliter quam extra reliquas quoque urbis portas
paribus intervallis, & eodem illo fini, ſimiles *Baliæ* con
ſtitutæ ſunt. erat hoc loco ædicula, una cum arcu triun
phali, ubi Eccleſiaſtici & Senatus Antverpienſis præſto
labantur Principi pis ſui adventum. qui cum eo veniſſet
& ſollennibus ceremoniis eſſet exceptus, ædiculam i
lam ingreſſus eſt, & conceptis verbis juravit, ſe, à Pat
deceſſu, fore Eccleſiæ Sanctæ Protectorem, verumq
defenſorem Marchionatus Sacri Imperii: ſuſceptus c
ciſſim pro tali à jam dictis Eccleſiaſticis & Statu (ut vo
cant) Antverpienſi. Hiſce rite & convenienter peracti
ſubſecutus eſt illico is quem dixi ingreſſus, triumph
pro

UVA. BHSC. BU 00896

prorſus magnificentia, & ad infiniti collucentium undique facium numeri, toto quam longum eſt ſpatio, æquatis ex ligno intervallis diſpoſitarum, lumen, tamenetſi eſſet de die. eſt enim ea regionum iſtarum in excipiendis magnis Principibus conſuetudo, quæ revera ſapit quiddam Heroicum. poſtero die acceſſit Princeps ad domum Senatoriam, ubi loco in eum finem delecto, & in forum proſpicuo, coram Cancellario Brabantiæ, Statu Antverpienſi, totoque populi cœtu, ſolenni Ducum Brabantiæ more juravit ad Sancta Dei Euangelia & conceptis verbis in hanc formulam:

Nos Philippus, Dei gratia, Princeps Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ & Brabantiæ, Comes Habſpurgi, Flandriæ, &c. juramus, nos, in adventu & ſucceſſione noſtra, firmiter valideque obſervaturos, & procuraturos ut alii quoque obſervent rationes & jura Sanctæ Eccleſiæ, Civitatis Antverpiæ, & Marchionatus Sacri Romani Imperii, & generaliter omnia & ſingula eorum ſtatuta & privilegia, libellos, exemtiones, immunitates, jura, & conſuetudines tam antiquas, quam modernas, ſimiliter privilegia lætі noſtri introitus dictis Ordinibus Brabantiæ à nobis conceſſa, ſine ulla prorſus exceptione. neque facturos nos, aut ut ab aliis fiat permiſſuros quidquam iis ullo modo vel ex toto vel ex parte contrarium. & facturos in ſumma omnia illa & ſingula quæ bonus & legitimus Dominus tenetur facere civitati ſuæ Antverpiæ, Marchionatui Sacri Romani Imperii, & bonis ſuis ſubditis atque civibus. Sic nos adjuvet Deus & omnes Sancti. Magiſtratus autem Antverpienſis Majeſtati ſuæ ſacramentum præſtitit in hunc modum:

Nos Conſules, Scabini, & Status Antverpienſis promittimus atq; juramus Illuſtriſſimo Principi Hiſpaniarū, utriuſque Siciliæ, Hieruſalē, &c. Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ & Brabantiæ, Comiti Habſpurgi, Flandriæ, &c. futuro noſtro certo & indubitato Domino, hic præſenti, tamquam Duci Brabantiæ & Marchioni Sacri Romani Imperii, nos fore ipſi fideles, & facturos quæcunq; boni & devoti ſubjecti tenentur facere vero ſuo & legitimo Principi. Sic nos adjuvet Deus & omnes Sancti. Et rogatus poſtea populus numquid aſſentiretur, ſublatis, patrio more, dexteris vocibuſque alacriter annuit. inde canentibus tubis aliiſque organis muſicis, regii Feciales promiſcue diſperſerunt in vulgus varia huic rei cuſa ex auro & argento numiſmata.

Tertia

UVA. BHSC. BU 00896

Tertium denique propemodum tragicum evenit anno 1554 menſe Iulio, fuitque, plebejorum quorundam adſpectu, ſpecies quædam ſeditionis. primaria & originalis ejus cauſſa, quod cum legem tuliſſet Magiſtratus, nec tamen ſine prævio collegiorum conſenſu, qua cavebatur, necui eſſet fas cerviſiam alibi coquere, præterquam in urbe nova, neve in urbe poſſet vendi quæ in conterminis ei locis cocta, indigne id tulerit infimæ ſortis plebecula, adeoque palam obmurmuraverit. acceſſit: quod paullo ante petiiſſet Cæſar, ut cives Antverpienſes bello quod tunc regebat vel ipſi operam ſuam impenderent, & militarent, vel ejus loco ſolverent certam pecuniam. quare exacerbantibus ſe magis magiſque adverſus Senatum popularibus animis, evomebantur primo utrimque convitia quædam & minæ: tandem vero ex parva ſcintilla ortum eſt magnum incendium, idque hoc modo: aderant quadam die in foro & circa domum Senatoriam complures ex querulis hiſce & obmurmurantibus plebejis, ac cum famulis etiam Senatorum expoſtulabant. unde quidam è famulis eorum nonnullos ſubſannans, addidit tandem hæc verba, *vos quicquid in buccam venit dicetis, verum Domini facient, & hocipſo veſpere intrabit cohors militum Hiſpanorum, qui, dum vos militabitis, accubabunt veſtras uxores.* hæc temeraria hominis verba fuerunt excitando mox magno tumultui. nam frementibus qui audierant, & injectantibus illi manus, abdidit ſe in curiam. unde magis etiam irritati, & jam numero aucti, impetum facere minabantur in ipſam curiam, & feciſſent, ni famulus ille per aliam portam effugiens mature ſibi conſuluiſſet. ad hunc motum, civitas omnis ſtatim in armis. ibi vero apparuit probitas & conſtantia civium loci honeſtioris: nam cum exoſi jam eſſent Magiſtratus, arripuerunt quodammodo ipſi urbicarum rerum habenas, & ubicumque poſtularet neceſſitas, ea adhibuerunt remedia, ut minutior illa plebecula, natura fere ad nocendum proclivis, non habuerit ullam nocendi copiam. utebantur enim in eo furore, inter alia quædam, honeſtiores illi cives nobiliſſimo quodam, & imitatione memoriaque digno remedio, adeo ut non inveniatur fortaſſe, vel apud antiquos, vel in recentiorum hiſtoriis, ſimile aliquod facinus, quod in aliis quoque inſolitis caſibus non tantum Antverpienſes, ſed

& alii

UVA. BHSC. BU 00896

& alii poſtmodum alibi imitati ſunt. eſt autem tale: tumultuante jam civitate, concurrebant gregatim & populari quodam furore plebeji, alii quidem armati, alii vero inermes, ad primarium urbis forum, ubi ſi coadunatus fuiſſet juſtus eorum numerus, facile potuiſſent moliri facinus aliquod malum, & reipublicæ noxium: quod cum præviderent meliores illi & bene armati cives, non accurrerunt, ut in talibus fieri ſolet, ad forum, aliave id genus loca, ſed occuparunt confeſtim & valido ſatis præſidio munierunt ſingulas regionum ſuarum vias, ita ut nulli per eas pateret tranſitus, & qua blanditiis, qua etiam minis, vilioribus illis animis, ſparſim & ſine certo aliquo capite diſcurrentibus, præceperunt, effecerunt-que uti domum ſe quiſque reciperent. itaque ſublatis conventiculorum occaſionibus, ideoque & nocendi facultate, furor ille plebejus ſubſedit. moxque ut obviaretur omni incommodo, ſecuta eſt inter Magiſtratum & plebem tranſactio, qua videlicet abrogatæ ſunt leges illæ cerviſiariæ, populo tam inviſæ, cui & alia quædam indulta. Atque hoc pacto & honeſtiorum illorum civium virtute extinctus feliciter ille ignis, poſita arma, & ad ſua quiſque negotia rediit. atenim paullopoſt deſtinavit huc Imperator bonam militum Germanorum turmam, & una Lazarum Swendium chiliarcham. quos ſubſecuta mox Gubernatrix, cum Proceribus & Senatu Brabantiæ, recognitura ſcilicet tumultus præteriti rationes. quin venturus erat & ipſe Cæſar, adeo rem ferebat indigne, niſi morbo articulari fuiſſet diſtrictus. recognitis autem rationibus, compertum eſt, delictum fuiſſe perquam exiguum, & hærere in pauculis tantum plebejis, quorum tres quatuorve puniti, & abolita diligenter ea quæ plebi per furorem illum conceſſa, expunctiſque ſcripturis, omnia in priſtinum ſtatum reſtituta.

Proſequamur vero deſcriptionis noſtræ ſeriem, & videamus quo pacto nobilis iſta Civitas gubernetur. Habet ergo primum Antverpia Ducem Brabantiæ, quatenus Marchio Sacri Imperii, pro Domino ſuo & Principe, verum tot tantiſque jam olim obtentis privilegiis exornata, ut jure majeſtateque Principis ſemper ſalva, regatur quaſi per ſe, ac ceu liberum aliquod Opidum, ſive reſpublica. quin, meo quidem judicio, parum diſcrepat iſta regendi ratio, ſi integre tamen obſervaretur,

UVA. BHSC. BU 00896

ab ea forma, quam veræ beatæque reipublicæ adsignat graviſſimus ille philoſophus & prudentiſſimus hiſtoricorum Polybius, qui conſtare vult regimen bene compoſitum è triplici mixtim ſtatu, monarchia videlicet, ariſtocratia & democratia. ita ut Principi ſuum imperium, Optimatibus ſua auctoritas, populo denique reſervetur poteſtas & arma. atque hoc eſt illud temperamentum, quod multis ſæculis conſervavit rempublicam Lacedæmonienſem. hoc eſt illud temperamentum, quod conſervavit jamdiu, ac porro, cum bono Deo, conſervaturum eſt & felicitaturum urbem Antverpiam. quæ & peculiarem ſemper habuit Principem, & ab Optimatibus, accedente conſenſu atque potentia populari, fuit recta. & regimen quidem ejus, ſive, ut vocant, ſtatus in quatuor membra dividitur: quorum primum, redditis vero ſenſu verbis Teutonicis, noſtro idiomate dici poſſet *la Signoria nuova*, continetque Magiſtratum ſupremum Conſulum, Scabinorum, Theſaurariorum, & Quæſtoris: alterum membrum vocemus *la Signoria vecchia*, quod complectitur viros omnes Conſulares, quique functi ſunt Scabinatu, & minoribus poſtea magiſtratibus præſunt: tertium, ipſa civitas, vulgo de Borgherye/ conſtans ſex & viginti civium capitaneis, binis nempe in ſingulas urbis regiones, & quatuor viris nobilibus, quos Belgice nominant Hoofd-mannen: quartum denique membrum eſt illud collegiorum, quod vulgo dicunt de Gulden/ & quinquaginta quatuor decurionibus, ſive, ut iſti loquuntur, Decanis, ordinarie conſtat, quorum bini ſingulis præſunt opificum in hac urbe colegiis. atque hæc quatuor membra junctim conſtituunt urbis corpus & ſtatum, licet ſint, qui contendant non eſſe plura quam tria, unicum tantum è ſecundo & tertio facientes. ſuper qua ipſa re jam olim mota eſt controverſia, quæ hodieque penet ſub judice, ita tamen ut non aliter hactenus procedatur, quam ſi quatuor eſſent membra. at priuſquam pergamus, pauca dicenda ſunt de creandorum eorum ratione, deque ſingulorum officiis.

Creatur ergo quotannis, & ſollemniter quidem mense Majo, ſupremus ille, quem dixi, Magiſtratus, idque hoc modo. proponunt ii qui tunc ad clavum novem viros illuſtres, & quos judicant eo faſtigio dignos: nominatur hinc totidem alii à tredecim urbis regionum Præ-

UVA. BHSC. BU 00896

ctis, fiuntque octodecim. his adjungitur Magistratus ipse qui tunc præsidet, & noviter nominatis numero par est, (nec enim numeratur Consul ad res externas) ita ut fiant triginta sex viri nobiles, & apti è quibus creetur Senatus novus. horum nomina inde mittuntur ad aulam, cui nempe incumbit electio. unde Princeps, & vel eo absente Præfectus, examinata in Consilio suo nominatorum conditione, deligit ex iis quos lubet, ita tamen, ne ex illis qui præsunt plures senatu movere possit quam novem, nec eligere duos fratres, fratrumve aut sororum duarum filios. electos autem producit hoc modo; mittit huc duos commissarios, qui oportet sint equites aurei velleris, vel Barones, ut minimum, Brabantini, quibus comitem addit Brabantiæ Cancellarium; hi, mox ut venerunt Antverpiam, in Curiam convocant urbis Statum, ubi præviis certis ritibus, consequenter exponunt, quinam debeant esse novi in illum annum Scabini, prorogato, ut diximus, necessario novem è prioribus illis magistratu. & est quidem penes novum istud Collegium jus & auctoritas eligendi Consules, sive ut vocant Burgimagistros, verum tamen quia sollenne est Principi, ut è capacium illo cœtu commendet duos aliquos sibi acceptos, obtemperatur hic ejus nutui: atque ita servato, ut par est, decoro, Senatores jam dicti è suo quidem Collegio deligunt Burgimagistrum ad res urbanas; illum vero ad res externas è numero magistratus abeuntis, vel ex iis saltim qui aliquando fuerunt in dignitate. atque hæc est supremi illius Magistratus creandi ratio, qui, ut diximus, constat duobus Burgimagistris & octodecim Scabinis, inter quos numeratur etiam Burgimagister ad res urbanas, qui & ipse Scabinus est. ea siquidem Magistratuum hujus urbis vocabula. in qua dignitate erant anno 1587 Eduardus Dilftius, Burgimagister ad res externas: Adrianus Heilwegius, Burgimagister urbanus: Iacobus Berchemius, Eques; Blasius de Bejar; Michaël Cnobbartius; Ioannes Dammantius; Balthasar Vlierdius; Ægidius Gerardi, Advocatus; Iacobus Sancta-crucius; Carolus Malinæus; Iodocus Stenius; Lancelottus Tserartius; Nicolaus Steimborrius; Iacobus Daza; Adrianus Marselarius; Lucas des Pomereaulx; Robertus Tucherus; Andreas Breusegemius, & Nicolaus Mejerus, Scabini. Est autem Burgimagister vox Teuto-

UVA. BHSC. BU 00896

nica,denotans caput ſive magiſtrum civium,latine,quid. quid cavillentur aut ogganniant alii, proprie dixeris Conſulem. Scabinus,quæcumque demum commenta in contrarium poſſint adferri,vox eſt, meo judicio,gallica. na, & invenio vetuſtiſſimam ejus memoriam apud Sa. bellicum,qui teſtatur, Carolum Magnum, cum in Friſia conſtituiſſet Iudices quoſdam arcanos in negotio reli. gionis, tradita iis poteſtate ut ſummarie ac de plano, quod dicitur, hæreticos tollerent, nominaſſe ipſos Sca. binos. Lego inſuper in annalibus Galliæ, quo tempore Rex Philippus ſecundus, cognomento Auguſtus, proficiſceretur ad ſacram expeditionem Hieroſolymitanam, anno nimirum 1189, Lutetiæ gubernandæ reliquiſſe Septem-viros quos vocarit Scabinos. quo nomine ſcilicet hodieque celebrantur non illius dumtaxat, ſed aliarum quoque complurium urbium Gallicarum Magiſtratus. Latine dixeris Senatores.

Primarius quidem & præcipuæ dignitatis horum noſtrorum Conſulum vulgo audit de Bupten-Bozgmeeſter/ id eſt, Burgimagiſter ad res externas. quia nempe præcipuum ejus munus peregre ſæpe abeſſe,& in aula cum Terræ Ordinibus incidentia quæque negotia pertractare. Alter vocatur de Binnen-bozgmeeſter/ id eſt,Conſul internus,ſive ad res urbanas, proprium namque ejus officium in urbe ſemper adeſſe, gerereque præcipuam ejus regendæ curam, & civibus exteriſque præbere aures. Eſtque maxima ſane ſupremi hujus Magiſtratus in rempublicam omnem auctoritas, ut è ſequentibus paſſim conſtabit. ſed quod juſtitiam attinet, ſunt hic Regio nomine duo Vicarii,alter quidem in criminalibus, alter vero in cauſſis civilibus, quorum utrique dignitas fere confertur in vitam. dignitas, cui reliqui omnes Magiſtratus cedunt,& faſces ſubmittunt.

Vicarius capitalis, qui idem & eminentior, proprie quidem & præcipue nominatur Scultetus, de Schout: quia vero per hunc ipſum titulum jurisdictionem exercet in adſitos aliquot pagos, qui conſtituunt Marchionatum Rienſem,ſubditum Marchionatui Sacri Imperii, audit etiam Marchio, ſive Marcgravius, vulgo de Marcgraef/idque ad differentiam ſui Vicarii, qui communiter audit Scultetus, & Eraſmo Roterodamo Latine dicitur *Quæſtor parricidii*. Habet vero Marcgravius præter hunc ipſum

ipſum Vicarium etiam alios quoſdam Miniſtros, qui & ipſi pendent à Principe, eique ſacramento obſtricti ſunt. Marcgravii munus, ſatagere, ut carceri mancipentur facinoroſi, utque in carceratos Magiſtratus ille ſupremus pro tribunali ferat ſententiam, quam ipſe poſtea curet exequendam. prout ſuo infra loco diſtinctius explicabitur. fungitur impræſentiarum hac dignitate Henricus Tſerartius.

Vicarius rerum civilium Belgice audit den Amman/ voce, quam ego Italice verterim *Podeſta*. ſedet autem pro tribunali loco & diebus ad hoc deſtinatis, & aguntur coram eo cauſſæ civiles. munus ejus, exhortari & interpellare Magiſtratum, ut reddat jus, & reorum (ut infra dicitur) impenſis ferat ſententiã, quam videlicet ipſe deinde exequitur. præeſt hodie muneri Ioannes Stradanus.

Subſunt Magiſtratui illi ſupremo varii magnæ dignitatis adminiſtri: ſed nos tantum agemus de primariis. & primo quidem ſunt duo Theſaurarii, ſeu mavis præfecti ærario, & unus Quæſtor: qui, ut populo ſatisfiat, eligun-tur in totum triennium, idque hoc modo: eligit magiſtratus hodiernus è magiſtratu anni ſuperioris tres viros nobiles; quorum nomina ſcripto comprehenſa mittit Decurionibus artium. qui congregati hoc fine deligunt pro arbitrio, idque numeratis ſuffragiis, unum è tribus illis conſcriptis in Theſaurariũ primũ, ſive caput. contra vero in electione alterius Theſaurarii ſolent iidem illi Decuriones deligere tres è primariis Opidi civibus, eoſque Magiſtratui ſuo viciſſim proponere, qui unũ deinde ex illis in ſecundum Theſaurarium deligit. ſic & in creatione Quæſtoris Decuriones jam dicti nominant tres è præcipuis collegiorum ſuorũ viris, quos Magiſtratui tradunt in ſcriptis, iſq; unum ex illis tribus Quæſtoris munere cohoneſtat. atque hæc eſt trium illorum officialium eligendorum ratio. Iam quod ſpectat eorũ munus, penes Theſaurarios quidem eſt cura & adminiſtratio pecuniæ publicæ, & cenſuum aliorumque nominum publicorum exactio, nec ſine Conſulum tamen & Scabinorum conſcientia. funguntur hodie quidem hoc munere Caſpar Rovelaſchius & Ioſephus Smetius. Quæſtor vero eſt, ut ſic dixerim, Theſaurariorum menſarius, & vel expendit vel exigit ex eorum præſcripto. etſi ordinaria nomina ſolvat ipſe per ſe, referens inde ſingula in codicem

UVA. BHSC. BU 00896

rationum. obit hodie munus quæstoris Ioannes Somergemius.

Habet inde Antverpia duos Pensionarios, sic dictos à pensione, sive salario, quod de publico ipsis statutum est, utrumque Doctorem, vel saltim Licentiatum, & politicæ rei intelligentem. quare adhibentur & in consilium, & siqua suboriatur difficultas, etiam ipsi deliberant, & opiniones suas Magistratui referunt. breviter, idem quasi istorum munus, quod eorum, qui in jure civili vocantur Syndici. satagunt enim atque procurant causas omnes urbanas, & quotiescumque postulat res, domi forisque habent orationem. unde & Consul ad res externas, siqua gravioris momenti negotia vel in aula vel cum terræ Ordinibus sint tractanda, alterum semper è Syndicis sibi assumit comitem, quem videlicet consulat, quique publico nomine rem proponat, & scripturas eo spectantes conficiat. sunt hodie Pensionarii Engelbertus Masius & Philippus Ayala.

Habet quatuor Graphiarios, quod vocabulum derivari videtur à Græco γράφειν, quia nempe præcipuum horum munus est scribere, ac sententias omnes & actus judiciales, in civilibus quidem, subscribere, litigantium postulationes referre in codices publicos, custodire jura & munimenta hinc inde producta, & habere supplicum libellorum aliorumque huc facientium curam. sunt hoc tempore Graphiarii Adrianus Diickius, Ioannes Richomius, Ioannes Iacobius, & Hieronymus Scarinus.

Habet quatuor à secretis, qui in absentia Syndicorum eadem fere cum illis obeunt munia, custodientes præterea parvum, quod vocant, sigillum, & conficientes venditionum atque id genus contractuum instrumenta, denique subscribentes criminalium rerum decretis. Secretarii hodie sunt Henricus Moyus, Dionysius Neesius, Georgius Kiefeldius, & Ioannes Bochius. habet officiales, ut sic dicam, majores. sunt inde conquisitores, scribæ, aliique velut minorum gentium administri, puta rhabdophorus ille, sive apparitor, quem dicunt de langroep / quatuor viatores, kozte-roepen / nuntii scilicet publici, & qui Senatorum mandata ad alios deferunt, tum quidquid præterea talium ministrorum est, quos brevitatis ergo prætereo.

Creat deinde Magistratus ille supremus per se, & sine ullis

ullis delegatorum ab aula ſuffragiis, magiſtratus omnes minores. & primo quidem è numero Decanorum, quos ſupra diximus eſſe quinquaginta & quatuor, deligit ſingulis annis duodenos Conſiliarios, viros honeſtiores & ad hanc functionem idoneos, nec omnibus tamen viginti & ſeptem artificum urbis collegiis dignitas illa communis, nam ſunt infimi quidam in iis cœtus, quibus numquam ad eam eſt aditus. ſunt deinde quæ tertio quoque anno; alia, quæ alternis annis prærogativam hanc obtinent, pro collegiorum videlicet conditione. atenim ſodalitates nautarum, inſtitorum & holitorum, quæ reliquas omnes auctoritate ſimul & vetuſtate præcedunt, ſingulæ ſuum quotannis habent conſiliarium. veniunt autem hi duodecim Senatores adlecti ſingulis ſeptimanis in curiam ad conſilium illud, quod vulgo vocatur dieilunæ, den Maen-daechſen-raed/ ubi cum gravitate ſimul & auctoritate Senatoribus aſſident, petitiones ſupplicum audiunt, ac de aliis quoque politiam & rempublicam concernentibus una cum illis cognoſcunt, libere ſuam quiſque ſuper omnibus quæ occurrunt dicentes ſententiam. quod ſi audierint forte ſiniſtras aliquas voces, vel & aliud quidvis, quod in publicam rem ſit, Magiſtratui habent exponere, id ſedulo etiam faciunt. In negotiis vero majoris momenti, velut infra videbimus, recurritur ad generale concilium civitatis univerſum populum repræſentans, quod vulgo appellant den Wzeeden-raed.

Creat etiam Magiſtratum Hallarum (ita nuncupant Belgæ mercium quarumcumque vel & hominum receptacula) qui Magiſtratus conſtat duobus Decanis, velut capitibus, duobus Æſtimatoribus, vulgo Waerdeyns/ & octo Senioribus, Ouder-mannen/ quorum duos quidem oportet fuiſſe Scabinos, graphiario item, & minoribus aliquot adminiſtris. Eunt vero ad hunc Magiſtratum cauſſæ omnes & lites, quæ vel ex lana oriuntur, vel quibuſcumque rebus ex illa confectis, & ullatenus eo ſpectantibus, pannis puta, aulæis, alumine, glaſto, rubia & ſimilibus mercibus. datur tamen ab hoc magiſtratu ad ſupremum illum provocatio. Decani in eo hodie ſunt Ioannes Schoonhovius & Theodoricus Wervius, uterque Eques. Æſtimatores, Dominicus Herdius & Ludovicus Wervius. Seniores, qui & Scabini dicuntur, Ioan-

UVA. BHSC. BU 00896

nes Brechtus, Petrus Liranus, Arnoldus Schutius, Philippus Vrſelius, Andreas Gerardi, Petrus Gemerenus, Daniel Ranſtus & Ægidius Mera. graphiarius eſt Cornelius Diickius.

Creant inſuper duos procuratores, quos Latine dicam Ædiles Curules, ipſi vero indigetant Keur-meeſters: atque horum utrumque oportet fuiſſe Scabinum. quibus tertium inde adjungit Princeps: ipſi vero per annonæ difficultatem unum & item alterum civem in auxilium ſibi adſciſcunt. munus eorum in primis, uti curam gerant eorum quæ ſpectant ad victum, efficiantque ut panis vendatur ad juſtum pondus, vinum atque cerviſia æquis pretiis, carnes & reliqui cibi recentes ſint atque ſinceri. Verbi gratia, die ſabbathi, qui potiſſimum deſtinatus eſt mercatui frumentorum, ſtatuit pani Ædilis in futuram hebdomadam certum pondus, idque pro ratione pretii quo illo die in foro veniit triticum, ſive ſecale. ſi ergo circummiens & tabernas piſtorias viſitans commiſſam inveniat aliquam fraudem, ilicet præſto eſt multa. reverſus autem à foro ad curiam pretia illa frumenti refert in tabulas publicas. ad quas, ſi dubitari contingat de præteriti temporis pretiis, poteſt recurri, & poſtulante neceſſitate, plurimis rebus provideri. Itaque pani quidem communi & vino atque cerviſiæ conſtitutum eſt certum aliquod pretium: carnibus vero non item, ſed neque reliquis ullis cibariis. qui graviſſimus ſane eſt error; nam utcumque magna ſit omnium rerum abundantia, ſit tamen ut magna quoque ſit omnium rerum caritas. cauſſantur ipſi frequentiam & confuſionem exterorum. hodierni Ædiles ſunt Ægidius Happart & Antonius Berchemius. Vicarius, Thomas Liranus.

Creat etiam quatuor Iudices ſuper re pupillari, quorum itidem duos oportet fuiſſe Scabinos. hi vulgo vocantur Weeſ-meeſters/ quod ad verbum eſt Magiſtri orphanorum, quia nempe gerunt tutelam eorum & curam. ſunt in hac dignitate Guiljelmus Schoitius, Ioannes Papius, Nicolaus Herdius, & Ioannes Tackius.

Creat quatuor Iudices una cum Graphiario ſuper componendis injuriis & inimicitiis, quibus vulgo nomen de Peyſ-makers/ Latine Pacificatoribus. hodie dignitatem hanc obtinent Henricus Halmalius, Paulus Liranus,

UVA. BHSC. BU 00896

Liranus, Nicolaus Mechlinius, & Henricus Vanetten.

Creat duos Æditimos, Kerck-meesters / viros graves, honestos & qui fuerint aliquamdo Scabini. his autem incumbit cura fabricæ templi cathedralis Beatæ Mariæ & impensarum quæ ordinarie quidem in eam fiunt. quemadmodum & duodecim priores è supremo Magistratu Scabini, singuli curam gerunt loci alicujus pii, quæ communiter appellantur domus Dei, qualia sunt cœnobium illud beginarum, quas vocant, Nosocomium, & alia. reliqui sex Scabini ignis rationem habent, & nequa in urbe oriantur incendia, vel exorta mox restinguantur.

Creat quotannis etiam Magistratus, idque in futurum biennium, binos eleemosynarum collectores, instaurando nimirum quaternioni honestiorum illorum & non opibus magis, quam probitate spectabilium civium, qui ordinarie istud munus exercent, & magna cum sedulitate gratiaque stipem quotidie, sed præsertim diebus festis, tum per alia passim urbis loca, tum per templa imprimis, à populo eunt collectum. erogantes postea illud ipsum quod corrogarunt, & triginta mille ducatos annuatim excedit, juxta leges consuetas, & sua ipsorum fide atque judicio, in egenos occultos & qui domi se tenuiter continent, tum & in Nosocomia, aliaque pietati dicata loca. quas tam sanctas & pias actiones, non minori cura, quam zelo, quatuor-viri illi obeunt, supplentes abunde de suo siquid pauperum usibus deest. atque hac ipsa collecta, tum ditiorum quorumdam legatis, & perpetuis aliquot censibus, horsum etiam destinatis, pauperibus ita prospicitur, ut interdicatur iis deinde, ne ostiatim mendicent, aut cuiquam molesti sint, nisi statis quibusdam horis dierum festorum. Accedit, quod nutriantur hic usque ad certam ætatem magna frequentia tenuiorum hominum liberi, qui vel dantur præfectis in fidem, vel in templis pietati prudentiæque ipsorum exponuntur, quosque applicant inde præfecti ad artes & opificia, & tam maribus tandem quam fœminis, magna sua cum laude, de honesta conditione prospiciunt.

Creat insuper Magistratus supremus in singulos urbis vicos, vel si mavis regiones, & biennium proximum,

UVA. BHSC. BU 00896

binos civium duces, quos vulgo appellant Wijck meesters: cumque vici sint numero tredecim, duces fiunt viginti sex, qui à Senatu accipiunt quatuor viros nobiles in supremos Præfectos & veluti protectores. hi (ut dictum est) vulgo audiunt Hooft-mannen / & ubicumque res postulat Vicomagistris adsunt, in senatu pro iis postulant, aliaque id genus officia quædam præstant, simili multis in rebus auctoritate (si fas est parva magnis conferre) qua olim apud Romanos tribuni plebis. præter autem hos quatuor Protectores habent etiam singuli vici binos quosdam præfectos ex honestiore civium numero, qui Vico-magistris succurrant. & constituunt Duces isti viginti sex una cum quatuor illis Præfectis supremis tertium Status Antverpiensis membrum. etsi autem in biennium singuli deligantur, ita tamen ea in re proceditur, ut renovetur quotannis dimidiatus eorum numerus, idque hoc modo: tredecim è viginti sex ducibus, singuli nempe in singulos vicos, post exactum in præfectura sua biennium, tradere solent Magistratui numerum certum virorum in suo cujusque vico degentium, & ad hoc munus idoneorum, ex quo ipso numero eligit pro auctoritate sua Senatus tredecim Vico-magistros in biennium proximum præfuturos. idque singulis annis sic observatur, quo videlicet Duces veterani tirones advenientes informent. Vico-magistrorum vero & Præfectorum illorum officium in eo maxime versatur, quod videlicet habeant rationem atque catalogum virorum in suis vicis bello & armis aptorum, eosque quando & quocumque opus est convocent coadunentque. sicuti rursus illi cives ad sui quisque Vico-magistri nutum sese debent armare, & sub signis eos quocumque vocaverint sequi, idque non modo de die, verum etiam noctu. ita ut sit magni momenti hoc munus, & tertium (uti jam diximus) Status Antverpiensis membrum. subsunt inde singulis ducibus sui centuriones: centurionibus rursus decuriones & alii quidam ministri, optimis hercle & inviolabiliter observatis legibus.

Creat denique Magistratus quatuor illos & quinquaginta Decanos collegiorum artificum, quos supra docuimus constituere quartum & ultimum Status membrum. & ratio quidem eos creandi ecciſta. congregan-

tur

tur seorsim quotquot sunt uniuscujusque collegii membra locis in eam rem destinatis, & dilectos è cœtibus suis senos viros, quos functioni maxime censent idoneos, magistratui tradunt in scriptis. is binos inde sibi acceptos in annum illum Decanos designat. designati vero adsciscunt sibi è præcipuis suæ sodalitatis totidem adsessores, qui fungantur eodem fere cum ipsis officio, ideoque Consuli etiam præstant juramentum fidelitatis & observantiæ. munus Decanorum & collegarum, convenire in domo Senatoria, quotiescumque habetur senatus ille generalis, cujus supra meminimus, agere ibi cum reliquis membris, & cum curialibus suis acta conferre: providere, ut qui cooptantur in curiam, edant prius artificii simul & fidei specimen: procurare mutuam inter curiales concordiam, deque dato vicissim & accepto inter collitigantes cognoscere, eos pacare, & ab omni violentia ex æquo & bono sartos tectosque præstare. Dividuntur ad præsens curiæ istæ, sive collegia, in viginti & septem membra, sub quorum singulis comprehenduntur plura opificum genera. inter omnia autem antiquissimum juxta & dignissimum illud nautarum, quorum scilicet magna ex parte sunt naves quas in anchoris fere videmus ad ipsam urbem, paratas non in varias modo Belgicæ & Britanniæ partes, sed in omnes quoque terrarum tractus trajicere. ditissimum vero & numerosissimum est collegium institorum. complectitur enim omnes non solum opifices, verum & heminarios mercatores, vel si mavis propolas pannorum auro & argento intertextorum, tum sericorum quoque & laneorum, & ex alia quavis materie. denique omnium rerum, quæ minutim, & ad mensuram, quod dicunt, ac minoris etiam trutinæ pondus solent venire. tenentur vero collegiorum præfecti in ipso muneris sui exodio reddere administrationis suæ rationem, idque coram duobus Scabinis & Secretario, qui siquid curialium aliquis cum præfectis expostulet, vel suboriatur alia quævis inter eos molestia, conantur eam reprimere, & discordiam omnem componere: quod si nequeant forte, vel interdum & nolint, deferunt rem ad Senatum, qui decretorie mox eam decidit. Atque hi sunt præcipui illi magistratus atque officia, quos quæque supremus ille urbis Senatus creat & confert. alia

UVA. BHSC. BU 00896

quædam minora, quod videlicet parvi momenti ſint, conſulto hic præterimus.

Habet eadem urbs, cum alios ſane complures, tum ſeptem præcipue medicos phyſicos, è clariſſimis ſimul & maxime veteranis ejus ſcientiæ profeſſoribus, juratos & ſtipendio publico cohoneſtatos. quorum duo noviſſimi obligati ſunt bis vel ter in hebdomade ad Noſocomium accedere & ægrotos inibi gratis ſeduloque & ex caritatis præſcripto curare. explent hodie ſeptenarium illum numerum Segericus Coblegerus; Cornelius Spiringius; Ioannes Goropius Becanus; Lambertus Gualterus Rithuſius; Gerardus Bergius; Lambertus Tulius, & Petrus Caoulius. mortuis ante poſtremam hujus libri editionem ſupradictis omnibus Medicis, invenio quidem, Magiſtratum alios quoſdam ſuffeciſſe, & inter eos præcipuum Guiljelmum Petri, virum longe doctiſſimum: ſed non adimpleviſſe tamen ordinarium illum numerum. voluerunt etiam collegio huic adſcribere Doctorem Alvarum Nonium, natum quidem in Luſitania, at jam inde è puero educatum in hiſce Provinciis, idque ob magnam viri experientiam cum inſigni quadam eruditione conjunctam, tum & præclara jam inde à multo tempore, non profeſſionis ſuæ dumtaxat nomine, ſed in aliis quoque non parvi momenti rebus, in rempublicam merita: verum cum nihilominus eſſet extraneus, & ipſe modeſte ſe excuſaret, fuit à petitione hac abſolutus. idem vir, præter eximiam eruditionem & idioma ſuum vernaculum, ſex ut minimum linguis ac nobiliſſimis quidem dotatus eſt, quas ſermone ſimul & ſcriptione non aliter quam vernaculum exprimit. rem profecto inſignem & prorſus mirabilem! Habet etiam urbs ſeptem chirurgos, juraros item & certis quibuſdam diebus obligatos noſocomia inviſere, & infirmis operam ſuam gratis impendere. habet decempedatores; materiarios; cæmentarios; ſerarios alioſque id genus opifices, peritia ſimul & fide laudabiles. quin & obſtetrices quaſdam idoneas & jurejurando ſibi obſtrictas. quibus omnibus ſtipendia numerantur de publico, quo videlicet nemini civium deſit, quo, urgente neceſſitate, tuto promteque confugiat.

Habet, præter hæc omnia, ſex illa Collegia militaria, quæ vulgo vocant de Gilden/ & Italice dixerim

Confrater-

UVA. BHSC. BU 00896

Confraternitæ, quorum quodque, ex noviſſimæ legis præſcripto, conſtare oportet ducenis hominibus, à Collegii Capite deligendis. cujus Capitis ea hic eſt auctoritas, ut quemcumque civium in collegium cooptarit, is, niſi legitima ratione, ſe excuſare non poſſit. ac duo quidem ſunt collegia arcubaliſtrariorum, veterum ſcilicet, atque recentiorum: totidem ſagittariorum: unum ſclopetariorum: ſextum denique eſt illud Xiphomachæromachorum. ſed præeminet cæteris omnibus illud arcubaliſtæ veteris: cujus ſodales non Antverpiæ tantum, ſed in cæteris quoque Brabantiæ urbibus, olim & cum non niſi hanc unicam ditionem poſſiderent hi Duces, neque magna eſſet eorum potentia, iis erant proſtipatoribus & militibus prætorianis. verbi gratia, ſi Antverpia Dux proficiſci vellet Bruxellam, deducebatur ab Antverpienſibus veteris arcubaliſtæ ſodalibus uſque ad opidum proximum, puta Mechliniam: inde à Mechlinienſibus porro Bruxellam. ſunt autem propter hoc ipſum officium ſodalitia iſta multis magniſque privilegiis à Principibus ſuis olim cohoneſtata, quare, ſi poſcerentur, vel nunc eamdem illis navaturi ſint operam. Præſunt ſingulis cœtibus duo Decani una cum ſuis Vicariis, qui à ſodalibus quidem eliguntur, ſed approbantur à Magiſtratu. habent præterea nobilem aliquem virum, ſive patricium, ſibi in protectorem, quem vernacule nuncupant Hooſd-man: & ſclopetariis quidem hodie præeſt Ioannes Schoonhovius, patricius vetus; xiphomachæromachis vero Dominus Champagnius, uterque in vitam. utrumque collegium arcubaliſtrariorum perpetuum Caput agnoſcit Burgimagiſtrum ad res externas; ſagittariorum, illum ad res urbanas. Creat autem quotannis unumquodque collegium certum aliquem regem, qui ſodalium omnium caput eſt. fit autem rex, is, qui ad conſtitutum diem ſignum, id eſt, pſittacum quemdam è ligno, ſtipiti prælto infixum, ſclopo, ſcorpioneve aut arcu etiam dejicit, vel denique xiphomachæra publice edit virtutis & præſtantiæ ſuæ ſpecimen. facto rege, ad convivandum ſe dant, & magnifice epulandum, idque collegiorum maxime ſumtibus, quibus aſſignati jam ab antiquo annui quidam proventus. auſpicantur hanc regum creationem dominica prima poſt Divi Ioannis, & pergunt

UVA. BHSC. BU 00896

deinde per dominicas aliquot insequentes, donec omnes tandem creati sint, ita ut longo satis tempore durent hi ludi. exercent se quoque diebus festis in spatiosis quibusdam & jaculatoriis campis, qui de publico ipsis assignati sunt, eo quisque armorum genere, quod professio sua præscribit, & præmia, licet victoribus tantum proposita, hilariter inter sese absumunt. principales eorum partes, ut si rumor aliquis intus forisve de hoste, vel seditionis aut alterius mali suspicio, excubias agant ad curiam, mœnia, portas, aliaque præcipui urbis loca. quin & arripiunt aliquando portarum claves, ut nempe aperiant eas & claudant, cum lubet, sed in curiam tamen sollenniter referant. sunt denique velut arbitri quidam inter Magistratum & populum, siquid forte inter utrumque diffidii. in summa sunt quasi præsidiarii quidam milites, sed nempe civiles atque domestici, quia plærique omnes cives Antverpienses, & quidem honesti loci, nec admittuntur nisi à vigesimo usque ad sexagesimum ætatis annum, & infamiæ omnis expertes. Sunt deinde in urbe sodalitates Circumcisionis, Sacelli Beatæ Virginis, Sanctæ Crucis, & quas alias supra commemoravimus.

Præter cœtus hucusque nobis enumeratos, sunt Antverpiæ tria Collegia rhetorum rhytmicorum. quorum primo Violæ nomen est, vulgo de Violiere: alteri, Calthæ, de Goud-bloem: tertio denique ramo Olivæ, den Olijf-tack. instituta sunt autem ut certis anni temporibus & pro occasionum diversitate, in publicis auditoriis, Græcorum & Romanorum exemplo, comœdias repræsentent, aliasque id genus ethicas & politicas actiones, populo non docendo minus quam delectando. nam spectantur hic sæpe atque discuntur salutaria quædam & utilia monita. Primarium inter hæc tria & cæteris magis antiquum est Collegium Violæ, cujus omnes fere sodales, pictores, qui in omnibus sane actionibus produnt acrimoniæ & ingenii sui dotes. Quia vero & utilis simul & honesti adspectu, magni in primis momenti res est pictura, & non Antverpiæ tantum atque Mechliniæ, ubi magis quam alibi usquam viget, sed per totam Belgicam admodum celebris & frequentata, non videtur ab instituto nostro fore alienum, si recitaverimus aliquot, partim superstites, partim vita jam

UVA. BHSC. BU 00896

jam functos viros, qui potissimum eam in hoc tractu propagarint & illustrarint. Primum itaque dico, plures in sola hac Belgica esse omnium generum atque professionum pictores, quam in aliis multis provinciis simul: cumque adeo magnus sit artificum numerus, & creberrima consequenter artis exercitatio, non posse, quin & olim inter eos inventi sint, & hodieque inveniantur complures, arte & inventione eximii. ac præcipui quidem maximeque illustres, eorum qui fatis non ita pridem concesserunt, fuere: Ioannes Eickius, is, qui (ut in pulcherrimo de Illustribus pictoribus opere narrat Georgius Vasarius Aretinus) anno circiter millesimo quadringentesimo decimo, omnium primus invenit colorum oleo temperandorum rationem. rem in hac arte præclaram & vel maxime momentosam! reddit enim colores pæne perpetuos, nec, quod ad notitiam quidem nostram pervenerit, & memoria hominum possit intelligi, umquam antea fuit inventa. Misit Eickius quædam opera sua in nostram Italiam, ad magnum illum Alfonsum, Regem Neapolis; ad Ducem Vrbini, & alios inibi Principes; apud quos quia plurimi fierent, etiam magnus ille Laurentius Medices postea conquisivit eorum partem. extat autem in hisce Provinciis, inter alia viri opera, Gandavi ad Sancti Bavonis, præstantissima illa tabula, qua repræsentatur triumphus Agni Dei, etsi quidam improprie dicant Adami & Evæ: opus sane præclarum & admirandum! adeo quidem ut Rex Philippus, cum magnopere illud desideraret, nec auderet tamen inde auferre, jusserit nuper describi, amandandum hinc in Hispaniam, ab eximio illo Michaële Coxia, qui cum biennium præterpropter in eam rem impendisset, & Regi ex voto satisfeciisset, præter alia quædam emolumenta, & pro solo dumtaxat manupretio, ab eo accepit, ex quatuor artis professorum sententia, duo millia ducatorum: cumque nondum etiam acquiescet, majori postea liberalitate in hominem usus est Rex. sed ad Eickium nostrum. cujus etiam Brugis ad Divi Donatiani pulcherrima quædam conspicitur tabula, & in ea Deipara Virgo, cum aliis Divis. Est & Ipris alia quædam ejus tabula, scita valde & memorabilis. egit autem Ioannes magnam vitæ partem Brugis Flandrorum, urbe tunc temporis florentissima, ubi tandem in

celebri

UVA. BHSC. BU 00896

celebri fama naturæ conceſſit. æquabat eum Hubertus frater, qui & vixit eodem ævo, & perpetuam fere fratri in iiſdem operibus operam præſtitit. Ioanni & fratri in arte ſimul & laude ſucceſſit Rogerius Weidius Bruxellenſis, qui inter alia pinxit quatuor illas præſtantiſſimas tabulas admirandæ cujuſdam hiſtoriæ ſuper administranda juſtitia, quas hodieque videre eſt in Curia Bruxellenſi, loco in quo diſceptantur & ventilantur cauſſæ. Rogerio rurſus ſucceſſit Hauſſius, is qui Porticariis fecit pulcherrimam illam picturam, quam hodie poſſidet Dux Florentiæ, quin & ipſi familiæ Medicææ depinxit tabulam elegantem Carregii. Secuti ſunt hos Ludovicus Lovanienſis, Petrus Criſta, Martinus Hollandus & Iuſtus Gandenſis, qui Duci Vrbinatenſi fecit egregiam illam picturam Chriſti cum Apoſtolis accumbentis & celebrantis ultimam illam cœnam. Iuſtum excepit Hugo Antverpienſis, is qui tabulam illam pinxit, quam videre eſt apud Florentinos ad Divæ Mariæ Novæ. Subjungemus deinde ſaltuatim alios quoſdam defunctos, claros & raros artifices. ac primo quidem Theodorum Lovanienſem, Quintinum, eodem opido, magnum artificem figurarum, cujus inter cætera eſt egregia illa effigies Servatoris in templo Deiparæ Virginis hac ipſa Antverpienſi urbe. Iodocum Clivium, civem Antverpienſem, rarum in colorando, in effingendo vero ad vivum ita præſtantem, ut miſſis à rege Franciſco primo certis hominibus, qui artificem aliquem excellentem ad aulam illam adducerent, electus fuerit noſter Iodocus, & in Galliam hinc abductus, ubi Regem, Reginam, & Principes quoſdam ſumma cum laude effinxit, magnis propterea honorariis ab iiſdem affectus. Hieronymum Boſſchium, Buſcoducenſem, clarum & admirabilem plane in excogitandis rebus facetis atque phantaſticis. Bernardum Bruxellenſem: Iocnem Berum: Matthiam Coquum Antverpienſem: Ioannem Hemſſenium, haud procul Antverpia: Simonem Benningium, peritiſſimum artificem miniandi: Geraldum, coloratorem, vel ut vocant illuminatorem eximium, & Lancelottum in exprimendo ad vivum ignium & incendio aliquo, velut Trojano, prorſus mirabilem, omnes Brugenſes: Ioannem Mabuſium, eum, qui omnium primus ex Italia in has oras invexit rationem il-

lam

UVA. BHSC. BU 00896

Iam qua in hiſtoriis & fictionibus poëticis depinguntur effigies nudæ. fecit hic inter alia tabulam illam eximiam, quæ monſtratur in magna Abbatia Middelburgenſi. ſequuntur Ioannes Cornelii Amſterodamus, pictor egregius: Lambertus, item Amſterodamus: Ioannes Scorelius, Canonicus Vltra-jectinus, pictor Hadriani Sexti, Pontificis Maximi, idemque architectus clariſſimus, qui & ipſe non paucas inventiones & novos pingendi modos ex Italia ſecum attulit: Simon Marinionenſis, domo Valentianis, pictura ſimul & litteratura inſignis: Ioachimus Pattenerius Bovinenſis: Henricus Dinantius: Ioannes Bellogambius, Duacenſis: Theodorus Harlemenſis, & Franciſcus Moſtardus, itidem Harlemenſis; rarus in exprimendis colore oleario regionibus: Petrus Coucquius Aloſtanus, magnus in excogitandis archetypis aulæorum, cui peculiariter laudi adſcribitur, quod ex Italia primus attulerit canonem architecturæ & in hanc linguam tranſtulerit egregium illud opus Sebaſtiani Serlii Bononienſis, magno, ut prædicant, regionum iſtarum commodo: Ioannes Calciacenſis, qui cum ageret in Italia, inibi tandem extinctus eſt: Carolus Iprenſis: Marinus Zirizæus, & Lucas Huremboutius Gandavenſis, pictor & illuminator eximius. Veniunt autem in hanc laudem etiam fœminæ, quarum tres modo recitaturus ſum. & prima quidem fuit Suſanna, dicti Lucæ Huremboutii ſoror, quæ cum in omni pictura, tum in tenuiſſimis illis opuſculis & illuminandi induſtria ſupra omnem fidem excelluit, adeo quidem ut Magnus ille Henricus Octavus magnis donis & honorariis eam in Angliam ſuam attraxerit, ubi in ſumma omnium gratia annos complures vixit, & non opibus modo, ſed honoribus etiam aucta tandem deceſſit. Alteram pono Claram Cæſaream, itidem Gandavenſem, pictricem & illuminatricem egregiam, quæ octoginta ipſos annos exegit in ſevera virginitate. tertia denique fuit Anna, filia Segerici, doctoris illius medici, cujus ſupra fit mentio, & civis Antverpienſis, etſi ortu Bredani, quæ & ipſa virgo nuper deceſſit, virtute & pietate inſignis. Veniamus vero deinceps ad eos, qui hodieque ſuperſtites. inter quos primus occurrit Franſciſcus Florentius, pictor in iis quæ tangunt propriam ejus profeſſionem, inveniendi nempe & deſignandi,

UVA. BHSC. BU 00896

gnandi, in tantum excellens, ut cis montes quidem & per tot tantasque Provincias fortasse non habeat sibi parem, est enim revera & artifex singularis, & vir ad omnem humanitatem & elegantiam factus, cui palma tribuitur, quod ex Italia primus attulerit specimen exprimendi ad vivum & mirabili quadam dexteritate musculos omnes & cutem humani corporis. sequitur hinc Guiljelmus Cajus Bredanus, civis Antverpiensis, historiarum quidem pictor egregius, sed in exprimendo ad vivum plane singularis, idemque sobrius, severus, & acuti ingenii vir. cujus nepos Adrianus Thomas Cajus ita in arte est felix, ut, meo quidem judicio, in addendis operibus suis quadam vivacitate, patruum etiam superet. Ioannes Quintinus, supradicti Quintini Lovaniensis filius: Martinus Vossius, colorandi & inveniendi, tum & efformandi ad vivum mirifice felix: Antonius Wingardus, magnus pictor, & in adumbrandis regionibus valde industrius; & Iacobus Grimmerus, omnes Antverpienses. Ægidius Coignettus: Michaël Coxia, cujus & supra meminimus, homo revera rarus & magni in arte nominis, unde & opera ejus in magno passim æstimio: Ioannes Bollius, regionum colore oleario effingendarum mirificus artifex: Crispinianus; & Henricus Paludanus, Francisci Florentii discipulus, etiamnum adolescens, sed magni & acris ingenii, qui cum aliquamdiu egisset apud Ducem Florentiæ, postea Romam se contulit: omnes Mechlinienses. Antonius Morus, Vltrajectinus, pictor Regis Philippi, & celeberrimus sane ac præstantissimus artifex, in exprimendo præsertim ad vivum, quod quidem ea promtitudine facit atque vivacitate, ut omnes rapiat in sui admirationem, dotatus præterea etiam aliis multis virtutibus, arti insigniter consonis. Lambertus Lombardus, Leodicensis, vir magni nominis, eruditus & exacti judicii, nec egregius tantum pictor, sed magnus etiam architectus, prædictorum Francisci Florentii & Guiljelmi Caji olim præceptor. hic inter alias suas virtutes, magnus imprimis amator est nummorum veterum, quos magno jam numero conquisivit, indiesque etiamnum conquirit. Petrus Breugelius, Bredanus, sedulus imitator elegantiarum Hieronymi Bosschii, unde & acquisivit secundi Hieronymi Bosschii cognomentum. Petrus Arnoldi,

UVA. BHSC. BU 00896

Arnoldi, cognomento Longus, Amsterodamensis, clari nominis & ingenii artifex, cujus est egregia illa pictura in templo Divæ Virginis & eadem Amsterodamensi urbe, quæ una cum ornamentis constitit fere duobus millibus coronatorum. Martinus Hemskerckius Batavus, Ioannis Schorelii quondam discipulus. Lambertus Nortius, Amersfordiensis, pictor & architectus excellens. Ægidius Mostardus, superioris Franciſci frater. Petrus Pourbussius, cujus filius in disciplina Franciſci Florentii, etsi multum adolescentulus, magnæ tamen jamnunc expectationis est. Georgius Hoefnaglius, licet admodum juvenis, in miniando pæne est unicus, nec in effingendo ad vivum postremus, quare & magno auctoramento agit apud Ducem Bavariæ. Ioannes Vredemannus Frisius, & tot præterea artifices ac summæ spei adolescentes, ut si voluerimus singillatim eos enumerare, opus futurum sit justo volumine. Iam quod fœminas attinet, quatuor etiam recensebo, quæ hodieque superstites: & prima quidem Dævina est, magistri Simonis Brugensis filia, quæ in miniando, non secus quam parens, ea est excellentia atque felicitate, ut idem ille Henricus Octavus, magnis præmiis eam sollicitaverit, & in aulam suam pellexerit, ubi & postea splendide nupta est. fuit eadem in flagranti gratia apud reginam Mariam: dilectissima impræsentiarum Elisabethæ. altera est Catharina, filia dicti Ioannis Hemssenii, & uxor Magistri Christiani, insignis illius fidicinis. quod conjugum par, ob raras illas virtutes, in Hispaniam secum avexit regina Hungariæ, & priusquam moreretur, legavit unde uterque vivere posset. tertia est Maria Bessemeria, Mechlinienſis, supradicti magistri Petri Couquii vidua. quarta denique Anna Smiteria, Gandavensis, pictrix & illuminatrix eximia. sparsa autem sunt pictorum istorum opera non per Belgicas modo Provincias, sed & maximam partem orbis terrarum, reditque negotiatoribus non contemnendus ex iis quæstus. Sed ex æquo erit, etiam encaustas aliquot, seu pictores, ut sic dixerim, vitriarios, eosque eximios tantum, referre: tum quod luculenta imprimis & magni momenti sit ipsa ars, tum quod à Belgis ea, referente jam dicto Vasario, ad culmen perfectionis perducta: cum, nequid dicam de pulchritudine & vivacitate illa colorum,

UVA. BHSC. BU 00896

rum, isti excogitaverint rationē qua ita inuri possint vi-
tro, ut nec aqua, nec vento, nec temporis etiam lapsu
umquam evanescant, quod fiebat, cum gummi & nescio
qua alia mixtione temperarētur. quin & vitreas plumbo
committendi modum iidem Belgæ commenti sunt. pri-
marii itaque artis professores fuere, Arnoldus Hortius,
Noviomagensis, & Opidi hujus civis, magnus delinea-
tionum Italicarum imitator, & rationis colorum vitro
crystallino inurendorum primus inventor. Theodorus
Iacobi Felartius, artifex præstantissimus, & inventio-
num plane mirabilis. Theodorus Stassus, Campensis,
Ioannes Acquius, Antverpiensis, qui vitreas illas Bruxel-
lis in æde primaria Divæ Gudilæ & Sacello Sacramen-
ti tam accurate depinxit, & Cornelius Buscoducensis,
Florent hodieque Cornelius Dalius, qui artificio quo-
dam singulari non vitro tantum, sed & crystallo, in
quosvis coloris inurit, ut videantur oleo temperati esse,
tum & elegans designator est. Iodocus Veregius, arti-
fex peritissimus, & maximi in hoc genere nominis, a-
gens apud Imperatorem, & Iacobus Florentius, omnes
Antverpienses. Ioannes Stassus, Theodori jam dicti fi-
lius, & paternæ virtuti probe respondens, & Ioannes
Zelius Vltrajectinus. Sed nec in Architectura atque
sculptura defuerunt hic umquam viri illustres & memo-
ria digni. quales adeo nuper Sebastianus Ojus, Vltraje-
ctinus, architectus clarissimus Caroli Quinti Imperato-
ris, ac deinde Philippi Regis, qui magna sua cum lau-
de designavit Hesdinum, Carolomontium atque Philip-
povillam, opida limitanea sanequam munitissima. Guil-
jelmus Ceurius, Goudanus, architectus quidem admo-
dum bonus, at melior etiam sculptor. Ioannes Dalius,
sculptor simul & vates elegantissimus. Lucas Leidius,
magnus chalcographus, & Guiljelmus Antverpiensis,
architectus famosus. Hodie vivunt vigentque Iacobus
Breuquius, natus ad Divi Audomari, vir nobili stirpe, &
cum sculptor, tum architectus eximius, qui Reginæ
Hungariæ, Belgicæ tunc gubernatrici deformavit Bos-
sutum, Mariæmontium, aliaque superba quædam ædifi-
cia. Ioannes Bologna, Duacensis, ejus discipulus, & ho-
dieque longe clarissimus, agens apud Principem Flo-
rentinorum. Ioannes Heerius, dictus Mijnsheeren/Gan-
davensis, architectus & sculptor insignis, cujus & filius,

Lucas,

UVA. BHSC. BU 00896

Lucas,vir & pictor egregius , ac complurium rerum inventor, etiam in poëſi excellit. Matthæus Mandemakerus, Antverpienſis,ſculptor clariſſimus, in ſtipendio Regis Romanorum. Cornelius Florentius Franciſci Florentii frater architectus & ſculptor eximius , idemque diligens valde & officioſus vir, cui adſcribitur illa laus, quod ex Italia omnium primus in has oras intulerit artē exprimendi ad vivum internas ſpecuum partes , quod genus Itali vocant *grotteſcas*. Henricus Paſchenus , Antverpienſis, architectus perquam eximius , qui deſignavit palatium illud & promtuarium Hanſæ Teutonicæ, poſteaque vocatus fuit Londinum ad delineandam celebrem illam burſam, cujus ſupra facta eſt mentio. Lambertus Suavius , Leodicenſis, architectus præſtabilis,& idem ſingularis chalcographus. Iacobus Iongelingius, Antverpienſis, ſculptor & ſtatuarius valde excellens, qui nuper ex ære effinxit ſtatuas illas mirabiles , imo prorſus ſtupendas ſeptem Planetarum & Liberi patris, quas , ceu opus quoddam perrarum , Magiſtratus Antverpienſis dono dedit Principi Parmæ. Guiljelmus Paludanus , frater Henrici jam dicti , magnus & accuratus ſculptor, cujus filius Raphael, magni etiam nominis artifex. Ioannes Sartius , Neomagenſis , ſculptor egregius. Simon Delphenſis & Iodocus Ianſonius Amſterodamenſis , ſculptores eximii. Georgius Robinus , Iprenſis. Theodorus Volcardi Cornhertius & Philippus Gallæus , ambo Harlemenſes, & chalcographi elegantiſſimi. tum & alii plurimi , quos longum fit recenſere. Atque hi quidem pictores & artifices cæteri , alius addiſcendi , alius antiquitatum ſpectandi & primarios earumdem artium profeſſores cognoſcendi, alius denique fortunam ſibi fabricandi & innoteſcendi gratia , plerique omnes viderunt Italiam, unde , poſteaquam animo factum eſt ſatis,revertuntur plerumque in patriam,arte, opibus & honore auctiores. & hinc porro ſparguntur artifices per Britanniam , per univerſam Germaniam, præſertim vero per Daniam, Sueciam,Norvegiam,Poloniam ,aliaſque regiones ſeptemtrionales , adeoque per ipſam Moſcoviam. ne quid interim dicam de iis, qui Galliam Hiſpaniam atque Luſitaniam petunt , à Principibus nempe & Rebuſpublicis aliiſque Dynaſtis,magnis ut plurimum honorariis auctorati.

Sed

UVA. BHSC. BU 00896

Sed ut redeamus ad ſtatum Antverpienſem, dico, non poſſe deliberari de re aliqua gravi & momentoſa, ſive Principem ea tangat, ſive & ipſam urbem, niſi quatuor illa ſupra nobis deſcripta membra unanimiter inter ſeſe conſentiant. qui conſenſus ita ſolet præſtari: convocat Magiſtratus ille ſupremus in curiam publicam conſilium illud, quod vocant magnum, & ex iis perſonis, quæ in quatuor ipſis membris magiſtratu funguntur, conſtat. hic alter è Syndicis propoſiturus eſt, verbi gratia, Principem poſtulare ſubſidium aliquod militare: vel neceſſum eſſe, ut augeantur exactiones vinariæ, vel quid aliud tale. facta propoſitione, tria membra primaria ſeparatum dumtaxat conſultare habent, & plurium ſuffragiorum auctoritate decernere: ſed Decani artificum, conſtituentes, ut diximus, membrum quartum, oportet ut convocent omnes, aut ſaltem plerosque collegiorum ſuorum tribules, quibuſcum in unum locũ coactis conferunt rem in Senatu propoſitam, ubi libere quiſque dicit ſententiam. quo facto, poſt varias altercationes, tandem concluditur. hanc concluſionem Decuriones referunt ad Senatum, quem ſemel quidem aut iterum, vel & pluries aliquando accedunt, prout varie diſceptatur & controvertitur ipſum negotium. Si non conſentiunt quatuor membra, nihil omnino poteſt decerni. ſi conſentiunt, rata & certa res eſt, & fas ipſis condere nova ſtatuta & leges, imo & obligare totum Opidi corpus in quamcumque pecuniæ ſummam, vel ad cujuſvis alterius rei præſtationem. At in rebus maxime ſeriis & gravioris momenti, puta munitionibus, & id genus negotiis, omnino opus adſenſu atque ſuffragio Principis, futuris alioqui ipſo facto nullis atque invalidis.

Vectigalia & cæteræ omnes exactiones, præter paucas quaſdam, eaſque minutiores, & quas vulgo impoſitiones appellant, velut Principis nomine & extra ordinem certis quibuſdam rebus impoſitas, reipublicæ ſunt, quæ pro arbitratu de iis diſponit. etſi tamen quotannis, in creatione novi Magiſtratus, coram auſicis commiſſariis, ſummaria quoque reddatur earum ratio. qui cenſus adeo hodie luculenti ſunt, ut ducentorum millium coronatorum ſummam annuatim excedant. conſiſtunt autem in vinariis fere & cerviſſariis illis tributis,

UVA. BHSC. BU 00896

butis, quæ ab iſtis vocantur *acciſæ*, & maxima ſane, adeoque pæne immenſa ſunt: ita quidem, ut illud vini annuo ſpatio reddat ſexaginta circiter millia ducatorum; cerviſiæ, toto quadrante plus. conſiſtunt præterea urbis proventus in vectigali frumentario, etſi admodum tenui: in vectigali carnario, quo videlicet definitum eſt certum pretium in mactanda pecoris capita, quod nec ipſum eſt magnum: & ex horum tamen utroque, ob immenſam frumenti & pecoris copiam, colligitur bona pecuniæ ſumma. conſiſtunt inde in reditibus minutorum aliquot munerum & opificiorum, quæ ut libere quis exerceat, neceſſe eſt pretio redimat facultatem. habet denique cenſus quoſdam Antverpia è fundis, domibus, aliiſque locis aliquot publicis, quos ſollenni more quotannis locat. atque hæ, & aliæ quædam minutiores, ſunt annuæ urbis obventiones, quæ (ut diximus) inter ſe junctæ ſummam illam ingentem conſtituunt. quod non impedit tamen, quo minus, ob varios ſumtus extra ordinem & in novos hos muros aliaque opera publica recens factos, tum & inſolita multa ſubſidia Principi in his bellis conceſſa, urbs hodie reſtet obærata, & pecunias aliquando accipiat fœnori, dinumeratis fere decem vel & duodecim in centena: vænales quoque interdum proponens hæreditarios ſimul & temporales proventus: qui priores emturiunt, pro ſedecim quos exponunt, ſingulos nummos quotannis accipiunt: qui poſteriores, pro totidem illis, binos. ratio vero nummi ſic reciproce commovendi & occupandi in genere talis eſt: ego, exempli gratia, ut fruar perpetuo aliquo, ſive & temporario cenſu, occupare conſtitui mille ducatos. poſtquam egi cum Theſaurariis, & de pretio inter nos convenit, numero nummos meos Quæſtori. is continuo refert in tabulas publicas, tradita mihi apocha, cujus vi jubeo mihi ab aliquo urbis Secretario confici publicum inſtrumentum. id, cum expediuntur hæc talia, muniendum procuro ſigillo illo majori, quod *monarchiam* indigetant, & in arca quatuor clavibus clauſa diligenter cuſtodiunt. quarum clavium una quidem eſt penes veterrimum Scabinorum; alteram ſervat is qui in veteri Magiſtratu eſt vetuſtiſſimus; tertiam vero Decanus nautarum; quartam denique Decanus collegii inſtitorum. neque vero aperiri poteſt hæc

arca,

UVA. BHSC. BU 00896

arca, vel quidquam omnino ſigillari, niſi adſint quatuor illi clavium prædictarum cuſtodes, una cum altero Conſulum. atque hoc pacto & mihi ſe obligat civitas & litterarum mearum exhibitori, habeoque eam in tantum mihi obſtrictam, ut ſi forte fortuna non ſolvat, poſſim jus meum perſequi contra quemcumque & ubicumque repertum civem.

Antverpia ordinarie quidem Principi ſuo nihil quidquam pendit. at poſtulante neceſſitate, una cum aliis terræ Ordinibus, pro ratione & modo petitionum, largiter illi ſuccurrit. quin & ſeorſim interdum atque per ſe officia quædam exhibuit, & in centena, ducena, imo & trecentena ducatorum millia pro eo ſe obligavit, alia inſuper aliaque idemtidem illi gratificans, & nominatim ut ultra ſollennia urbis vectigalia, ſuo nomine & ad certum aliquod tempus ſtatuere poſſit exactiones quaſdam in vinum, in cerviſiam peregrinam, in carnes, & ejus generis alia. Gaudet etiam Princeps in ipſa urbe, quatenus Dux Brabantiæ, mercium quarumcumque mari intrantium exeuntiumque portorio, quod vulgo vocant, den Brabantſchen tol. id autem portorium quarto quoque anno palam locari ſolet, ultimoque licitatori addici, pretio fere in ſingulos annos vicenum millium ducatorum. exigit inde Princeps Antverpiæ, quatenus quidem eſt Comes Zelandiæ, conſimilis in maritimas merces portorii partem, quod integrum antea pendebatur in ipſa Zelandia: hodie vero in gratiam mercatorum Antverpienſium, quælibet mari in urbem invectæ & exportatæ ex ea merces, Zelandicum illud portorium in ipſa urbe; reliquæ aliunde allatæ, & aliocumque delatæ, in Zelandiæ portubus pendunt. & locatur quidem idipſum portorium eodem fere cum ſuperiori pretio, vel aliquanto etiam pluris. extra vero hæc duo perexigua ſane portoria (ita voco, adſpectu exigui pretii mercibus mari advectis impoſiti) neque Principi, neque Magiſtratui huic urbano, pro iis quæ importantur evehunturve via terreſtri, ne obolus quidem dependitur. magna ſane & inſignis immunitas! Habet inſuper Princeps Antverpiæ partem ſuam in bonis, quæ ob dominii aliquod crimen confiſcantur. habet bona quædam hæreditaria, puta publicum carcerem, officinam monetariam & conſimiles aliquot reſculas, cujuſmodi & portorum

UVA. BHSC. BU 00896

totam hanc Belgicam fruitur. sed enim super ejus reditibus & sacro patrimonio, supra in generali descriptione abunde à nobis dissertum est.

Quoniam vero fecimus mentionem de censu & patrimonio Principis in Antverpiensi hac urbe, attingemus etiam paucis, antequam procedamus, Concilium Cameræ hujus quadrantis Brabantiæ, quod hic, regio nomine, sedem habet, & vulgo vocant de Tolkamer. constat id novem Consiliariis, qui Belgice audiunt Erflaten / graphiario item, & minoribus aliquot administris. interest etiam ei, vel ut verius dicam, præst generalis hujus quadrantis Quæstor, qui & ipse habet titulum Consiliarii Regii, & vicarium sibi subjectum. munus ejus, (plane ut supra diximus de Ammanno) Senatores monere ut dicant jus, & sententias ferant in causis tribunali isti propositis. quod tribunal cognoscere habet & judicare de controversiis quæ nascuntur circa dominium prædiorum, censuum, molarum, aquarum tam perennium, quam stagnantium, portoriorum, vectigalium, & aliorum Principis è jam dicto quadrante redituum. quos potestatem habet locandi, & immittendi conductores in possessionem, vel ex ea movendi. cognoscit denique & de legitima illegitimaque spuriorum. reparandas curat & dirigendas publicas vias, cavetque ne vel publico vel privato damno quisquam eas excedat. Quæstoris, ultra quod cæteris præsidet, peculiare insuper munus est, exigere Principi debita, & viciſſim ea præstare quæ ipsi in his talibus essent præstanda. cujusmodi ministrorum genus habet etiam Princeps non in cæteris tantum Brabantiæ partibus, sed in aliis quoque Belgicæ suæ regionibus.

Iam quod ordinem spectat administrandæ in urbe justitiæ, is propemodum talis est: eunt ad Magistratum supremum prima, ut vocant, instantia, omnes omnino tam civiles, quam capitales causæ, iis tantum exceptis, quas jam diximus disceptari coram Magistratu Hallarum: & sententiæ quidem latæ in capitalibus decretoriæ sunt, nec usquam aut umquam retractantur. in civilibus secus est, quæ, etsi præstita per actorem cautione, illico sortiantur effectum, provocare tamē ab iis fas, & reformandas deferre ad Cancellariam Brabantiæ. in qua sedulo recensentur, & siquidē non recte judicatum

UVA. BHSC. BU 00896

sit, restituitur pars in pristinum statum, & refunduntur ei impensæ, taxatis etiam damnis & quanti interfuisset. contra vero, si nullo jure subnixa sit provocatio, reus, præter impensas, etiam multam aliquam Regi, tamquam Duci Brabantiæ, pendit. Inter provocationes autem & reformationes tale discrimen est, ut sententiæ latæ in foro aliquo subalterno, & a quibus provocatum est inde Antverpiam, executioni haudquaquam mandentur, nisi prius ab Antverpiensibus approbatæ: pronuntiatæ vero Antverpiæ, delatæque ad Cancellariam, præstita (ut jam dictum est) per actorem cautione, illico sortiantur effectum. excipio, si honorem alicujus tangant & famam, vel aliud quidvis irreparabile.

Ratio procedendi coram Magistratu supremo in criminalibus talis est. Marcgravio, sine prævio Burgimagistri ad res urbanas consensu, nefas civi cuiquam, nisi quem deprehendat in flagranti delicto, manus injicere, consensu autem obtento, debet eundem civem sic legitime comprehensum Magistratui intra triduum sistere, qui Magistratus, re per cornicinem prius in veteri Burgo publicata, quo videlicet omnibus innotescat, congregatur ut plurimum omni die Veneris, ad expedienda hæc talia in ordinarium quemdam & Principalem locum, Teutonice dictum de Vierschare / locum subdialem & patentibus portis, ita ut unicuique ad eum pateat aditus, liceatque iis quæ aguntur quæque dicuntur libere interesse. qui mos per universam fere hanc Belgicam, fortean & Germaniam, obtinet. atque hic Marcgravius, seu pro eo Scultetus coram populo reum arcessit, & vel capitis eum, vel alio quovis supplicio affici postulat. reo libere licet adhibere sibi quemcumque voluerit advocatum, seque rationibus quibuscumque purgare. quod si forte non sit unde advocatis persolvatur, non propterea tamen destituitur. sunt enim constituti eum in finem primarii quidam causidici, qui operam suam sedulo reis impendant. quin egomet vidi etiam ipsum carnificem, per octodecim totos menses, in capitali quodam negotio, gratuitam operam ponere. si delictum inveniatur leve, reus illico liberabitur, cavens modo de respondendo, & judicio sese, quotiescumque vocetur, sistendo. inde cunctantius peragetur processus, & si nullo fundamento nixa fuerit accusatio, condemnabitur

nabitur ipſe Marcgravius in expenſas. ſi è contrario cauſſa ſit gravis, flagitabitur reus in quæſtionem. quod ſi Iudices annuant, neceſſum eſt, ut & civitas, cauſſa prius audita, ſententiam approbet. approbata, reus, priuſquam tradatur in manus carnificis, qui in hoc tractu etiam partes tortoris agit, privatur civitate. quo facto, non poteſt tamen ei Marcgravius quæſtionem tormentariam adhibere, niſi præſentibus ſaltim duobus Scabinis. nec diutius eum torquere quam pro eorum arbitrio. ſi confitetur, educitur ſtatim ex carcere, ut confeſſionem ſuam ad veterem quemdam pontem coram populo ſponte confirmet, ne videlicet ipſe, vel alius quiſquam in poſterum dicat, confeſſionem ei fuiſſe cruciatuum vi extortam. quam ſi approbat, tum poſtridie fere, vel cum Magiſtratui commodum, ducitur rurſus ad idem illud prius tribunal. ubi unus è Secretariis, tamquam Graphiarius rerum criminalium, clara voce confeſſionem ejus è ſcripto recitat. qua recitata & accurate excuſſa, Magiſtratus, pro facinoris gravitate, concurrentibus prius in unam eamdemque opinionem omnibus plane ſuffragiis. nam aliter nihil concluditur, dicit ſententiam, quam ipſemet Conſul clara & alta voce pronuntiat. pronuntiatam, qualiscumque ea demum ſit, Marcgravius intra quatuor & viginti horarum ſpatium, Principis ſumtu, exequitur. antequam vero feratur ſententia, Marcgravio, niſi fœdius tamen & enorme delictum ſit, pecunia licet cum reo tranſigere, cujus duo quidem trientes Principi, reliquus ipſi accedit. Extraneorum & qui in urbe non habent fixam domicilii ſedem, ſi in carcerem forte conjiciendi ſint, non habetur tam anxia ratio, nec in ſubjiciendis iis torturæ adhibentur tot ceremoniæ: in reliquis pari fere cum civibus jure tractantur. ſollenne autem eſt Magiſtratui capitales omnes cauſſas quamprimum expedire. Non conceditur iis, qui affecti ſunt capitali ſupplicio, ſepultura, niſi paucis quibuſdam, idque ex gratia, vel interdum etiam pretio. omnium vero, ſive ob hæreſim, ſive ob crimen læſæ majeſtatis, vel latrocinium etiam, homicidiumve, aut quodlibet aliud ſcelus, interfectorum bona, liberis, ſiquos habeant forte, materna dumtaxat parte reſervata, confiſcantur. Obſervatur Antverpiæ, quod criminalia quidem attinet, in omnibus templis atque

UVA. BHSC. BU 00896

cænobiis, aſyli & tuti receptus jus. at ſi fœdum tamen ſit facinus, alia via reis effugiendum eſt, nam in talibus, Pii ſecundi diplomate, fas eſt eos inde abripere.

In civilibus vero, nemini prorſus in ullum civem, vel & extraneum fixam in urbe domicilii ſedem habentem, datur manus injectio, ſed nec in bona ejus detentio, niſi prius vocetur in jus, ac recte & ordine contra eum procedatur. ordo autem eſt talis. citatur per viatorem aliquem reus coram eo Magiſtratu, cujus eſt cauſſæ cognitio: atque ibi lingua Teutonica per Advocatum vel procuratorem, verbis vel ſcripto, proponitur poſtulatio. ſi actor habet ejus chirographum, vel manifeſtum aliquod documentum, condemnatur mox reus in petitam ab eo pecuniam: quam vel exſolvere cogitur, vel actutum deponere. condemnato præfiguntur breves aliquot termini ad ſolvendum: intra quos ſi non ſolvit, immittuntur in ejus domum duo treſve executores, quos Itali *Sbirri*, Belgæ de Klupbers appellant, bonis ejus videlicet aſſervandis, & ne alio ea tranſportet. expectatur deinde ad octo vel decem dies, ſi reperiat forte unde æs illud diſſolvat. niſi reperit, Ammannus, ſeu rerum civilium prætor, in commentarium redigit bona ejus mobilia, quæ inde ad paucos dies, idque rei ipſius ſummotu, vænumdantur, & niſi nomini expungendo ſufficerint, propediem, & ſervata ſollenni conſuetudine, venduntur etiam immobilia: quæ ſi nec ipſa ſufficiant, tum demum conceditur in perſonam ejus manus injectio. alioqui, & niſi liquido conſtet non eſſe unde creditoribus ſatisfiat, non poteſt vel civis, vel extraneus, cui firma in urbe ſedes eſt, in carcerem conjici. excipio tamen, ſi ſuſpectus ſit fugæ. Extraneus vero, cui nullum in urbe eſt domicilium, corripi poteſt omni momento, noctu diu, & ubicumque ſit ejus habendi copia, præterquam in templis & civium ædibus, quæ numquam non ſunt immunes. conjecto in carcerem reo, poſtulat actor intra tertium diem, nam alioqui ipſo facto laxatur, ut vel ſolvat captivus, vel caveat ſaltim de eo quod judicatum erit ſolvendo. præſtita cautione, reus carcere liberatur, & ordinaria inde via coram Magiſtratu cauſſam ſuam diſceptat. ſed in omnibus cauſſis civilibus, niſi liquidi prorſus juris ſint, lento gradu proceditur. Diſſeramus vero deinceps & paucis verbis ſuper aliis quo-

que

UVA. BHSC. BU 00896

que ſtatutis, & præcipuis aliquot, maximeque ad politiam, & ſocietatis humanæ conſervationem neceſſariis ritibus, Antverpiæ, magno publico bono, uſitatis. unde, non ſine notabili fructu, pleniorem adipiſcemur regiminis ejus notitiam. Et primo :

Nemo civis aut incola hujus urbis alteri civi incolæve poteſt injicere manus, vel eumdem vocare in jus, aut bona ejus quomodolibet detinere, extra hanc ipſam urbem, idque ſub gravibus admodum pœnis : niſi ſi adverſarius ille ceſſerit foro, & factus ſit fugitivus.

Si contingat, ut aliquis civis incolave Antverpienſis creditoribus ſuis decoquat, præfertur, quo ad bona dotalia, cæteris omnibus ejus uxor. poſt uxorem vero, vel liberos matrem repræſentantes, ſequitur Princeps, ſive reſpublica. reliquum, habita ratione proportionis, creditoribus poſtea cedit. & quo melius evitentur fraudes, ſi vel unus aliquis creditorum nolit cum decoctore tranſigere, licet cæteri omnes jam tranſegerint, non poteſt tamen eo compelli, ac omnino, ſi non in præſens, at cum tempore ſaltim, & præſtitâ cautione tranquillandus eſt.

Non licet hic patrem convenire pro filio, neque filium rurſus pro patre, etiamſi emancipatum. & emancipatio ſane vix iſthic in uſu eſt, contra quam in multis Italiæ partibus.

Succedunt parentibus ſuis utriuſque ſexus liberi, & quidem æquatis inter ſe portionibus : ſalvis tamen bonis clientelaribus, quorum præcipua domus, unà cum juriſdictione ſuprema, ac duobus deinde reliquorum bonorum trientibus cedit filio natu maximo : reliquus triens, inter reliquos melioris ſexus liberos, æquis partibus diſtribuitur, fœminis prorſus excluſis. ſi autem nulli ſunt liberi, bona clientelaria, ſtante conjugio inter virum & uxorem quæſita, dividuntur ex æquo inter utriuſque ipſorum hæredes, ita tamen ut magis longævo reſervetur integer uſus-fructus. Notandum etiam, creditoribus defunctorum licere, ut unum aliquem & quemcumque voluerint ex eorum hæredibus, & quidem pro integro ſuo credito, vocent in jus, neque opus eſſe ut conveniant eos ſingulatim, quippe qui inter ſeſe poſtea tranſigant.

Non poteſt ſine Principis auctoritate quiſquam pater

UVA. BHSC. BU 00896

illegitimum aliquem filium, caute quidem & valide, natalibus reſtituere. filius vero ſic reſtitutus plurimis liberatur incommodis: & præcipue, ſi obierit ſine liberis (nam eodem illo legitimationis inſtrumento etiam iſta facultas nominatim ei conceditur) adipiſcitur jus teſtandi, & bona ſua cuicumque placuerit relinquendi. quod ſi moritur inteſtatus, bona legitime devoluntur ad proximos ejus hæredes: cum alioqui & niſi redditus eſſet legitimus, nec ipſi liceret teſtari, nec hæredibus ejus, ſed Principi facultates eſſent ceſſuræ. Sedenim etſi natalibus reſtitutus ſit, non ſit tamen, ita ut fratres & ſorores legitimi, hæreditatis paternæ particeps: ſed ex ea non aliud percipit quam ſiquid illi diſerte pater legavit. Cautum etiam lege eſt, ne quem gerere poſſit alicujus momenti magiſtratum; ad quam tamen dignitatem viam illis ſubinde virtutes pandunt. At vero ex parte matris, niſi forte conceptus ſit ea nupta, vel ex alieno marito, religioſove, filius nothus, una cum reliquis fratribus atque ſororibus, etiamſi legitimus, ſingula quæque bona, ſive mobilia ea, ſive ſtabilia, æquis partibus dividit. quinimo & in rebus clientelaribus idem ei eſt juris, non aliter quam ſi ex legitimo thoro prognatus ſit. obtinetque hæc ipſa ratio per omnes has Inferiores Catholici Regis provincias: Lovanio tantum excepto. dictitant enim iſti, non poſſe mulierem alia ratione filios illegitimos gignere, cum ipſorum quidem jactura, quam triplici illa jam dicta. Notho, etiamſi natalibus minime reſtituto, filii tamen, ſiquos habet, ſuccedunt.

Bona ſtabilia, quo occurratur humanæ malitiæ, & vitentur alia quæque incommoda, neque vendi neque oppignorari, aut alio quovis modo alienari poſſunt, niſi intervenerint litteræ Senatoriæ, hoc eſt, auctoribus uno, ut minimum, è Scabinis & Secretario aliquo, repræſentantibus totum Senatum, & id genus contractus in tabulas publicas referentibus, confirmatæ. Iam quo caute & circumſpecte procedatur in bonorum ſtabilium emtionibus, optimæ ſunt & compendioſiſſimæ quædam conſuetudines: ita quidem ut ipſi emptores, præſtitis prius de jure præſtandis, intra decimum quintum, vel ut longum ſit decimum ſextum menſem, fiant rerum emtarum ſecuri, nec ullo in poſterum tempore concedatur

UVA. BHSC. BU 00896

cedatur in eas evictio, vel quid aliud tale. atque hæ quidem leges efficiunt, ut & venditor ſtatim reperiat rei ſuæ emtorem, & emtori legitime cautum ſit: nec requirantur, ut in aliis aliquot locis, pro re vendita, fidejuſſores. Bona vero mobilia, puta merces, obligationes, & id genus chirographa, ſive à tabellione confecta ſint, ſive privata dumtaxat manu ſubſcripta, quo videlicet expeditius currant negotia, libere poſſunt vendi, oppignorari, vel & alio quovis modo alienari, idque vel publica, vel privata ſcriptura, ſuntque tales illi contractus omnino rati & validi.

Sponſalia non unius in hac urbe ſunt generis, & ex contrahentium fere arbitrio pendent. ac primo quidem ſiquando alteruter parens filiam ſuam in matrimonium elocat, ſolet fere genero dare præ manu certam pecuniæ ſummam, doti poſtea deducendam: nec propterea tamen excluduntur nuptæ ab hæreditate. eadem plane de filiis ratio. mortuis tandem parentibus, & pecunia illa prius deducta, liberi utriuſque ſexus opes hæreditarias ſiquis partibus inter ſe dividunt, feudalibus tamen, prout ſupra oſtenſum, exceptis. Viri vero & mulieres ſui juris varie & pro arbitratu ſponſalia inter ſe contrahunt. erit aliquis dives, qui donatione propter nuptias conjugi legaturus eſt certam pecuniam: eam ipſa marito ſuperſtes una cum dote quam attulit, nec præterea quidquam, ex bonis ejus accipiet. erit item matrona, quæ, ſi præmoriatur, ſimili aliqua donatione maritum proſecutura ſit. quod ſi nullæ omnino pactiones hujuſmodi inter conjuges interceſſerint, ut in potiori matrimoniorum parte contingit, tunc alterutro conjugum mortuo, dividi ſolent bona mobilia, tum & ea quæ ſtante matrimonio conquiſiverunt, cujuſcumque demum ſint generis, (clientelaribus tantum exceptis, in quibus obſervatur ratio ſupra nobis expoſita) dividi inquam ſolent æquis ſemiſſibus inter ſuperſtitem & communes liberos, vel, in horum defectu, proximos prædefuncti hæredes. dividuntur eodem modo etiam domus omnes & prædia ſita in territorio Antverpienſi, & intra verſatiles illos obices antea memoratos: præterea reditus annui ab utraq; parte allati, & vel redemtione, vel venditione, vel denique permutatione abalienati. reliqui autẽ cenſus & res omnes immobiles rever-

UVA. BHSC. BU 00896

tuntur ex asse ad eam partium unde provenerint: nisi aliter tamen dictent consuetudines loci, in quo talia illa bona, extra territorium Antverpiense, sunt posita. Gaudet autem uterlibet ille qui supervivit in mobilium rerum divisione nonnullis prærogativis, & primo cedit ei sollennior suus cultus, cedunt annuli item & torques, tum & alia quæ diebus festis induitur: præterea lectus cubicularis probe ac decenter instructus, & ex quavis supellectilis specie præstantissimum quodque: denique & unum aut alterum vas ex argento escario, quod excedere tamen non debet definitum à legibus pondus. Viro, præter hæc omnia, etiam cedunt equus suus & arma, quibus utitur vel ad corporis sui tutelam, vel ad alieni læsionem. cætera tam defuncti quam superstitis ornamenta accensentur bonis mobilibus, & pro talibus, modo quo dictum est, in communem fructum venduntur. Superstitis vero conjugium iterantis & liberos rursus gignentis bona, ea intelligo quæ post obitum relicturus est, inter omnes tam ex priore quam, posteriore matrimonio liberos æquis partibus dividuntur.

Est etiam mulieribus in hac urbe major quædam, quam in aliis Belgicæ terris opidisve, immunitas. siquidem in istorum plerisque conveniri possunt uxores, sive nobiles eæ, sive ignobiles, pro maritorum suorum debitis, & mariti vicissim, pro illis uxorum: Antverpiæ vero, nisi palam negotientur (quod plurimæ quidem ex iis solent) non tenentur æs alienum à viris conflatum præstare: tametsi maritus nomina per uxorem, tam ante, quam post matrimonium, facta teneatur dissolvere.

Nefas tamen uxori obligare se sine mariti permissu. excipio, siquæ publice faciunt mercaturam, ac etiam extra tabernam domesticam emant & vendant. Quod si obligare se velit pro viro, necesse est ut à Magistratu sumat tutorem, qui marito præsente, & coram eodem Magistratu obligationi adstipuletur. quin etiam si mariti expers obliganda sit proprio nomine, assumendus est nihilominus ille tutor, ne videlicet ipsa circumscribatur, & obligatio facienda Magistratu præsente.

Nuptiæ cujuscumque conjugii, at pro conjugum tamen conditione, non obstantibus variis Principum legibus,

UVA. BHSC. BU 00896

gibus, quæ emendant & limitant, fiunt tamen revera nimiſquam ſumtuoſè. excipiuntur enim ſplendidis & opiparis cœnis, idque per triduum, utriuſque partis cognati atque adfines: ſponſus magnifice prorſus excolitur, ſponſa vero etiam magnificentius, mutata indies per triduum illud veſte, cæteroque omni ornatu. Si contingat autem aliquos ſponſos tam diu in matrimonio vivere, nuptiæ quinquageſimo anno exacto magna ſollennitate & gaudio repetuntur, ac veluti renovantur. quem morem etiam Sacerdotes uſurpant, & in exodio anni quinquageſimi à celebrato primo ab ipſis ſacro ſuperſtites, ſollenni ritu & ceremoniis illud inſtaurant, vocantque diem illum *Iubileum*.

In puerperiis etiam & parvulorum baptiſmatis magna hic celebrantur & ſumtuoſa ſollennia. offert enim uterque parens initialis puerperæ bella quædam munuſcula, & ab ea partu levata convivio rurſus excipitur. ſed quod maxime notes, uſitatum eſt hiſce hominibus arbitros ſacro fonti adhibere etiam patres & matres, fratres item, ſorores, imo interdum & liberos. quæ res niti magis videtur veteri conſuetudine, quam eccleſiaſtica auctoritate.

Funerum quoque ſollennia magno admodùm ſumtu multaque in pauperes benificentia peraguntur. perſolutis autem defuncto juſtis, exhibetur deinde, oblitterando utcumque dolori, propinquis & familiarium intimis ſplendidum & magnificum epulum: cæteri vero qui prodierunt in funus ſextario vini & oryzæ lacti incoctæ patinâ ſinguli fere donantur.

Quicumque ex civibus matrimonium contrahit, & conſummat extra territorium Antverpienſe abſque Conſulum alterutrius conſenſu, is ipſo facto amittit jus civitatis, etiamſi vel primo à nuptiis die revertatur, ſeque in urbe habitaturum contendat. at pecunia tamen & gratia facile id quod amiſſum eſt recuperatur. Civis, qui cum uxore & liberis per ſex continuas ſeptimanas, Conſule inconſulto, habitaverit extra territorium urbis, privabitur proculdubio civitate: Iuvenis vero matrimonii expers, etiam ſine venia, libere poteſt ubicumque & quouſque placuerit peregrinari, nec in pœnam ullam idcirco incurrit.

Civis qui alio transfert familiam, privilegia civitatis

UVA. BHSC. BU 00896

amittit: nisi tamen denuntiarit accenseri se velle civibus suburbanis. duplices enim hic cives, urbani & suburbani. illi Belgice Binnen-borgghers / hi Buyten-borgghers appellantur. testificatus se civem suburbanum, & sedes suas commutaturus, quas ne sic quidem extra quadrantem Antverpiæ vel Imperii Sacri Marchionatum licet transferre, tenetur quotannis ut minimum semel ad ipsam urbem & in ea sacram synaxim accedere, tum florenum, id est, dimidiatum nostrum aureum, reipublicæ pendere: quo præstito, privilegia sibi illibata conservat.

Civis Antverpiensis, vel & quilibet Brabantinus (cæteri enim hospites hic immunes) si plus anno in urbe commoratus sit, & in alium quemvis Brabantiæ locum sedes suas transtulerit, reipublicæ solvit stabilium quorumcumque bonorum vicesimam: si migraverit extra Brabantiam, duplicabitur illi vectigal, & decimam ipsam dependet. unde exemti tamen sunt ii, qui in ea sive Brabantiæ, sive extranea loca demigrant, quæ, facta cum hac urbe transactione, adepta sunt hujus tributi immunitatem, qualia nominatim sunt Lira, Bergezomium, Breda & Middelburgum Zelandiæ.

Non licet cuiquam extraneo exercere hic publicum aliquem quæstum, nisi prius adeptus sit jus civitatis. id autem exiguo sumtu & in hunc fere modum acquiritur. itur stato aliquo die & comitantibus aliquot civibus, qui videlicet faciant fidem esse te virum probum & dignum admissu, ad forum judiciarium, atque inibi coram supremo Magistratu & Marcgravio, sive Sculteto, præstas Duci Brabantiæ, quatenus Sacri Imperii Marchio, juramentum fidelitatis. hinc reipublicæ quidem pendis senos ducatos, opificii vero tui collegio, id quod jure debetur, persolvis, frueriscque deinceps iisdem cum civibus privilegiis. excipio tamen: quod, nisi Antverpiæ, vel in Brabantia minimum natus sis, non pateat tibi accessus ad majorem aliquem Magistratum, verum filii tui, vel in hac urbe, vel in Brabantia geniti, licet ipse vel infimæ sortis sis, non raro ad summas dignitates emergunt. quæ maxima sane est munificentia, & hominibus ad virtutem extimulandis calcar.

Sunt in urbe frequentes admodum scholæ, doctis & juventuti in omni litteraria facultate instituendæ peridoneis

UVA. BHSC. BU 00896

doneis viris ſufficienter inſtructæ : inter quos hodie vel inprimis excellit Iodocus Velarius Verrebrocanus, homo trium linguarum, Latinæ, Græcæ, Hebraicæ peritiſſimus,& mihi merito ſuſpiciendus, ut quo per aliquod tempus uſus ſim Præceptore. Sed tralatitium fere iſtis hominibus, neque ſolum Antverpiæ, verum & toto hoc tractu, ut, poſt factum in ſtudiis tirocinium, filios ſuos, ea proſecuturos, Lovanium ſtatim, ſive Duacum, vel in Galliam etiam, inque Germaniam, imo Italiam ſæpe ablegent.

Sunt præterea tum in hacipſa, tum in aliis quoque primariis Belgicæ urbibus variæ ſcholæ, in quibus puellæ non minus quam pueri inſtituantur in lingua Gallica: adeo quidem ut accedente ad inſtitutionem hanc uſu, & tam crebro cum exteris quoque commercio, ita ſpargatur & propagetur hæc lingua, ut intra breve temporis ſpatium generatim ea uſuri ſunt quaſi vernacula. neque deſunt hic præceptores, qui Italice quoque & Hiſpanice doceant. unde omnino ſit veriſimile, aut jam eſſe Antverpiam, aut cum tempore ſaltim futuram communem omnium nationum Chriſtianarum patriam, niſi formam tamen & conditionem mutaverit.

Sunt & aliæ quidem complures & peculiares hujus reipublicæ leges, non laudabiles minus, quam utiles, ſilentio tamen, ut fugiamus prolixitatem, prætermittemus : addituri dumtaxat, optime cautum atque proſpectum hic eſſe, ne quid damni apportent ſuborta forte incendia, & præſertim nocturna : diſpoſitis nempe per ſingulos urbis vicos & præcipua quæque loca crebris vigilibus, qui etiam cavent, nequi in domos irrumpant fures, neve vecticulariam in tabernis & officinis exerceant. Atque ex hactenus dictis abunde colligitur, ultra ſolidum libertatis, ſecuritatis & tranquillitatis civilis fundamentum, bene revera compoſitam probeque ordinatam & conſtitutam eſſe Antverpienſem rempublicam, ſi recte & ordine tamen ſingula quæque obſervarentur.

Nec Antverpiæ, niſi urgente neceſſitate, nec vero uſquam in Belgica moris eſt agere accuratum populi, ſive, ut vulgo loquimur, animarum in urbe degentium cenſum. quod in Italia tamen aliiſque nonnullis terris re-

UVA. BHSC. BU 00896

ceptum eſt. atenim nos, re diligenter examinata & inſtituto ratiocinio, reperimus, hanc urbem habere centum & amplius capitum humanorum millia. cui aſſertioni noſtræ probandæ, præter alia quædam, adducimus, quod anno 1564 in ipſo Paſchali feſto, ad ſacram ſynaxim adierint octogies mille ſexcenti, & quod excurrit, pueris aliiſque qui emanſêre in hunc numerum non intrantibus. Dum vero in hoc argumento verſaremur, libuit quoque inquirere, quotnam in toto hoc numero eſſent viri bello & armis idonei. quod dum ſedulo accurateque excutimus, deprehendimus primo, fœminas longe plures eſſe, quam viros. hinc complures eccleſiaſtici ordinis. denique pueritiam pæne innumeram. ita ut omnibus hiſce detractis, & computato ab anno ætatis duodeviceſimo uſque ad ſexageſimum, vix quatuordecim millia virorum bellipotentium reſtent. Neque vero hic poſſum, quin de refertiſſima iſthac urbe commemorem quiddam ſingulare. cum paucis abhinc annis haberetur in quadam ſuſpicione, & extra nundinas quidem, exterorum in urbem intrantium ratio, compertum fuit, uno ſolo (quis credat?) menſe eos una cum popularibus aliquot minus notis aſcendiſſe ad capita vicies ſexies mille ducenta.

ADDITAMENTVM. [*Legitur maxime frequens & referta fuiſſe Antverpia ab anno Chriſti* 1556 *uſque ad* 1577, *quo tempore amplius centum millia incolarum erant. quod clariſſime atteſtentur tabulæ publicæ anni* 1568, *in quibus perſcriptum eſt, cenſa fuiſſe eopſe anno, in prima urbis regione, vel, ut iſti loquuntur, vico, capita civium* 6239, *in ſecunda* 5924, *in tertia* 6124, *in quarta* 6512, *in quinta* 5218, *in ſexta* 5810. *in ſeptima* 9627, *in octava* 6943, *in nona* 7419, *in decima* 7529, *in undecima* 7234, *in duodecima* 7164, *in decimatertia* 8248. *conſumma: habebis jamnunc in Antverpia homines* 89991 *eoſque dumtaxat cives. atqui erant eodem anno plurimæ quoque familiæ nationum peregrinarum, quæ in ea fixerant ſedes. harum autem capita numerata* 14981, *fiunt inſimul* 104972. *jam nautarum etiam, & in navibus fere colentium, non exiguus numerus. agebant inſuper in ſuburbiis, & eodem quidem cum civibus jure, capitum quinquaginta ut minimum millia. peregrinos autem undique confluentes quis tandem edifſerat? cum annis Chriſti* 1549. 1556, 1559. & 1561,

cenſa

censa sint supra ducenta millia civium simul & exterorum capita: quorum statis quibusdam horis, & bis in die, quinque & amplius millia bursam, quam vocant, frequentarent, & in ea negotiarentur. Cui hoc mirum videbitur, is cogitet secum, in portu & flumine crebro conspectas supra bis mille quingentas naves, neque diem ullam transisse, qua non quingentas earum hic portus admitteret, emitteret, neque cresceret tamen minueretve. cogitet, nullam transisse diem qua non intrarent duceni currus, solis vectoribus pleni. ne quid dicam de onerariis illis è Germania, Gallia, Lotharingia, qui singulis septimanis fuere ad bis millenos: ne quid denique de vehiculis rusticanis, commeatum in urbem advehere solitis, qui singulis septimanis fuere supra decies millenos.]

Iam vero, ut vara (quod dici solet) vibiam trahit, considerantimihi, in quam graves errores alii quidem ex affectu & animi perturbatione, alii rursus ex ignorantia & præsumtione nonnumquam impingant, atque ab ipsis etiam urbium amplissimarum civibus, circa numerum incolarum in iis degentium, inducantur, visum est, in hunc ipsum finem & nonneminis gratiam, communicare lectori ea quæ hac de re variis modis atque temporibus certa & indubitata prorsus fide cognovi: ea tamen lege, ne vel cavilletur hic quisquam, vel obloquatur, nisi peculiarem magis & certiorem notitiam in contrariam partem sit consecutus. quod equidem vix existimo fieri posse: nec enim temere aut quasi aërem cædens ista commemoro. enumerabo autem dumtaxat urbes aliquot primarias tam citra quam ultra mare montesque positas. ad quarum exemplum deinde & normam de reliquis maximi nominis urbibus facilis erit dijudicatio. Dico igitur, si loquamur de temporibus ordinariis pacis, & ante exorta hæc bella civilia, quæ non homines modo, verum ipsa etiam elementa consumserunt; post Antverpiam nostram, frequentissimam hujus Belgicæ urbiũ esse Bruxellam, in qua circiter septuaginta quinque hominum millia. Gandavum, ea, quam postea descripturi sumus, magnitudine, septuaginta millia vix excedit. Leodicum, exorbitanti admodum forma, diffusius aliquanto & plenius est quam Antverpia, & supra centum capitum humanorum millia continet, ne quid dicam de infinito hominum numero

UVA. BHSC. BU 00896

mero in confiniis ejus circumcirca degentium. Colonia Agrippina, urbs superioris Germaniæ, ad flumen Rhenum, ducentis passibus Leodico minor est, incolas etiam aliquanto pauciores complexa. civitas hercules nobilissima, vera colonia Romanorum, antiquitatibus & ædificiis plena, maxime autem ædibus sacris, quarum numerus anni totius diebus par est, nec, quod sacras reliquias attinet, ulli omnino urbi concedit. Augusta, cui nomen est ab Augusto Imperatore, sita ad flumen Lechum, urbs est antiquissima, & cum opibus, tum potentia Germanicarum omnium prima, spectabili satis magnitudine, ut quæ in ambitu quidem pateat novem millia passuum ordinariorum, quorum singuli binis & semi pedibus exacte respondent, diametro vero quatuor millia passuum eorumdem in longitudinem comprehendat. atenim quia pauci in ea sunt exteri, qui certam quandam subjectionem declinant, numerus incolarum ipsius ad sexaginta millia non ascendit. Noriberga & major simul est & frequentior, urbs opulenta, artibus & mercimoniis florida, in primis autem bene ac laudabiliter instituta gubernataque, qualiter nempe per totam fere Germaniam administantur civitates, tamquam liberæ quædam respublicæ. Praga ad flumen Multaviam, Bohemici regni metropolis, ampliſſima sane ac Gandavo par urbs est, octo scilicet milliaria ambitu suo complexa, civibus autem vel duplo frequentior, qui centum & quadraginta capitum millia superant. Vienna, metropolis Austriæ, ad Danubium posita, non tam ampla, quam pulchra, magnifica, & habitatoribus frequens est. munitissima insuper, prout convenit, cum sit urbs limitanea, & validissimum Christianorum adversus Turcas propugnaculum. Cracovia, sita ad clarissimum flumen Vistulam, regni Polonici regia, aliquanto Antverpia minor est. urbs pulchra, dives, ac non populo tantum, verum etiam nobilitate regioque splendore pleniſſima. Magna illa atque stupenda prorsus Parisiorum Lutetia, ad Sequanam posita, etsi audiat vulgo compendium orbis, murorum tamen circuitu ultra septem millaria non includit. sedenim maximis simul & pulcherrimis undique cincta suburbiis, quorum viæ urbem ipsam intersecant, & non aliter quam propria quædam membra cum corpore illo cohærent, utcumque

tamen

UVA. BHSC. BU 00896

tamen ad miraculum fere extollatur incolarum ejus frequentia, & loquantur nonnulli vel de octingentis capitum humanorum millibus, trecenta & decem, vel ad ſummum trecenta viginti millia non excedit. qui numerus quidem vel ſic ſatis magnus eſt, cum reliquas omnes Europæ urbes, ſola Ruſſorum Moſcovia demta, centum capitum millibus ſuperet. ſedes in ea non tantum celeberrimi Athenæi, verum & ſupremi illius Concilii Regii, quod Parlamentum vulgo appellant, & non ſupremam tantummodo juriſdictionem illam exercet, ſed accedente Regis auctoritate toti, ut ſic dixerim, regno leges præſcribit. Rhotomagum ad eumdem Sequanam, nec procul Oceano poſitum, inclyto portu clarum eſt, ac Ducatus Normanniæ caput. urbs pulchra, opulens, Antverpia noſtra paullo anguſtior, civibus autem, quam illa frequentior, qui numero minimum centum viginti millia, emporio inſuper & celeberrimo Parlamento inſignis. Burdegala ad ampliſſimum flumen Garumnam non longe ab ipſo mari ſita, & pulcherrimo portu, qui Lunæ olim dictus, famoſa, totius Aquitaniæ caput eſt, urbs hercle antiqua, celebris, dives, potens, & Parlamenti illius Provinciæ ſedes. Toloſa, urbs vetuſtiſſima & nullo non tempore celebris, clarior forte atque potentior etiam fuit tempore Romanorum, qui ob merita & inſignes qualitates ſororis eam cognomento dignati ſunt. eſt autem paullo Antverpia major: domus in ea prælatæ & pluribus contignationibus ſpectabiles, ita ut populo etiam quam hæc noſtra ſit plenior. Lugdunum, urbs longe clariſſima & celeberrimi nominis, ſita ad placidiſſimum Ararim & rapidiſſimum Rhodanum, Toloſa non ambitu tantum major eſt, ſed & incolis denſior, inter quos plurimi variarum nationum alienigenæ. mercimoniis floret, & præcipue Archiepiſcopatu, cujus Præſules, inde à tempore Divi Irenæi, Galliæ univerſæ Primates. Maſſilia, urbs admodum nobilis atque antiqua, poſita eſt ad mare mediterraneum, inclytoque & frequentatiſſimo portu inſignis. caput & veluti fundus totius Comitatus Provinciæ, ſecuta perpetuo partes Pompejanas adverſus Iulium Cæſarem, Lugduno ambitu ſimul & civium numero, nec commerciis minus & opibus fere æqualis. Sed redeuntibus nobis ad noſtrum hunc tractum, & mare verſus Occaſum trajicientibus

UVA. BHSC. BU 00896

tibus occurrit quamprimum Angliæ caput Londinum, urbs regalis & admodum celebris, ſita ad Thamiſim flumen, & Antverpia paullo dumtaxat diffuſior, etſi ob maximam longitudinem videatur eam longiſſime ſuperare. cives habet ſupra centum & quinquaginta millia, & immenſas totius propemodum Regni opes. Hinc Oceanum porro ſulcantes, quem veteres illi Romani crediderunt innavigabilem; ingrediemur mox Olyſſipponem, urbem regiam ac pæne maritimam, ut qua abeſtio vaſti fluminis Tagi exiguo tantum intervallo diſtet, nobiliſſimo ſimul & capaciſſimo, forſan totius terrarum orbis, portu inſignis, ſolo ampla, & populo mixti coloris, ob mancipiorum ex Æthiopia multitudinem, plena, ita ut circiter ducenta capitum humanorum millia ambitu ſuo includat, tot præterea undique cincta ſuburbiis, ut alteram fere urbem conficiant. deductæ ſunt ex hac urbe noſtris hiſce temporibus, veterum Romanorum exemplo, per varias orbis terræ provincias, plures coloniæ quam ex alia ulla ditione. Inde Hiſpalim procedemus, ſitam ad flumen Bætim, non longe ab columnis Herculeis, ſive, ut hodie loquimur, freto Gibraltaris. hæc Andalufiæ metropolis, claſſiumque ex India Occidentali in Hiſpaniam commeantium receptaculum, merito numeratur inter maximas urbes Hiſpaniæ, ſena & amplius milliaria ambitu ſuo complexa, opulenta in primis & populoſa, ut in qua centum minimum & quinquaginta civium millia. Toletum, ad ejuſdem illius Tagi ripam, urbs eſt multis nominibus celeberrima, nominatim vero ampliſſimo illo Archiepiſcopatu & Primatu Hiſpaniæ, qui amplitudine ditionis & cenſu cæteros omnes totius Reipublicæ Chriſtianæ præſulatus exuperat. urbs Hiſpali aliquantulo minor eſt, ſed vel ſic ſatis magna, & nonaginta civium millibus habitata. Valliſ-oletum, olim ut aſſerunt Pincia, Toleto etiam minus eſt, ſed quod mercimoniis magis floreat, ditius etiam, & potentius, atque civibus plenius. Madritum, ubi ut plurimum aulæ Regiæ ſedes, ampliſſimum ſane eſt opidum, ſed propter exorbitantem, & alibi editum, alibi humilem atque depreſſum ſitum, disjunctum valde & parum concinnum, pulchrum tamen, opulentum, amœnum, & populo pæne differtum, ut qui centum millia capitum ſuperet,

UVA. BHSC. BU 00896

peret, ac de die in diem magnis auctibus crescat. Valentia, sita ad Mare mediterraneum, regni sui metropolis, lauta plane & spectabilis urbs est, Italicarum instar exstructa, qualiter Barcino quoque, & Cæsar-augusta, Vallis-oleto, ambitu simul & civium numero, si non par, saltim haud multo inferior. Granata, amplissima juxta & antiquissima civitas, cœli amœnitate, & viarum, ædificiorum, fontiumque splendore præcellens, industrio valde & diviti populo quondam referta: etsi nuper, ob rebellionem in Regem, extrema quæque perpessa sit; hodie tamen rursus instauratur, & pristinæ suæ frequentiæ paullatim restituitur. Denique brevitatis gratia, in Italiam commigrabimus, illam cæterarum Provinciarum olim reginam, imo Imperatricem: ibimusque, non observato ordine præeminentiæ, recta Romam, nobili ad superbum illum Tyberim positu celebrem, arcem religionis, ideoque etiamnunc orbis terrarum caput. quæ, ne quid dicam de ingenti ipsius superioribus sæculis magnitudine, quinquaginta, concentitis suburbiis, milliaria, vel præterpropter, complexa, duodecim tantum millibus, ævo nostro, in circuitum patet. quin & is ipse circuitus, certis quibusdam partibus, populo admodum vacuus, hortis vero & vineis plenus est: urbe interim mediocriter habitata, ita ut incolarum numerus ad centum millia capitum fere ascendat, inter quos supra duodecim millia Florentinorum. Neapolis, vulgo *Gentilis*, quod Italorum idiotismo nobilem, sive elegantem significat, cognomentum hoc est adepta, cum à loci ipsius, tum à civium elegantia: regni ab ipsa denominati Caput, maritimaque & amplissima civitas, tribus arcibus communita, & plus octo miliaribus ambitu suo complexa: adeo denique frequens, ut numeret supra ducenta civium millia, & inter eos plurimam sane nobilitatem, variisque dignitatum titulis exornatos Dynastas. Florentia, dulcissima mea & serenissima patria, regio prorsus situ ad Arnum fluvium posita, vulgo audit *la Bella*, hoc est pulchra, nimirum a pulchritudine sua, & cum publicorum simul & privatorum ædificiorum, tum aliarum quoque rariorum rerum splendore: nobilissimæ regionis Etruriæ, duodecim olim regna complexæ, Metropolis. cujus muri, quos recenter metiendos curavit Magnus Etruriæ Dux,

septem

ſeptem millibus, minus totidem brachiis in circuitum patent: ipſa urbe populo ſimul & artibus plena, ita ut uſque ad centum viginti capitum millia numeret, pulcherrimo territorio, & infinitis in eo palatiis, aliiſque perpulchris operibus omni ex parte circumdata. Bononia, ſita ad Rhenum Italiæ, cui, à ſoli fertilitate, & annonæ omnis generis abundantia, vulgo cognomẽ *la Graſſa*, urbs eſt, cum aliis multis nominibus, tum Athenæo potiſſimum nobilis, ampla etiam & habitatoribus plena, ita ut ſex milliaribus in circuitum pateat, numeretque octoginta & quinque civium millia. Ferraria, pulchro prorſus adſpectu, ad celeberrimum illum Padum extructa, & cum Ducatus ſui, tum aliarum etiam ditionum quarundam Domina. Bononia potius major, quam minor eſt, ſed nec tectis nec civibus adeo frequens. Mantua, magni illius Virgilii patria, ditionis ſuæ, item Montisferrati metropolis, ad Mincium ſita & vaſtiſſimum illum lacum; urbs eſt admodum pulchra, amœna, & cum ſitu, tum alio quovis munimine adeo valida, ut habeatur plane inexpugnabilis, ampla inſuper & civibus frequens, quorum numerus quidem Ferrariæ nihil concedit. Genua, cognomento *Superba*, quod non civium quidem ſuperbiæ, ſed magnitudini atque potentiæ ſuæ refert acceptum, antiquiſſima eſt totius Liguriæ Domina, Corſicæque regina: ſuperbo inprimis ſitu, adſpectuque admodum nobilis, & mirabili plane portu ad utramque, & orientalem nempe, & occidentalem oram, longo intervallo, juxta mare mediterraneum, locaque illi vicina, procurrens: urbs, tam intus, quam foris, infinito propemodum ſuperbiſſimorum ædificiorum numero decora: tum ambitu etiam ingens; ita quidem, ut ſi molem includas, & portus, aliaque novitia quædam additamenta, ſex propemodum milliaribus in longitudinem pateat, & centum plus minus civium millia ſoleat numerare. Mediolanum, cui vulgo nomen *il Grande*, & circuitu ſimul, & civium numero, tum imperio quoque, revera peramplum eſt, uſque adeo quidem, ut incluſa mirabili illa & valida arce, pateat ulnis 18350, quæ, exacto calculo, novem milliaribus pæne reſpondent: juxta vero deſcriptionem ſeu cenſum actũm nuper auctoritate & juſſu Cardinalis Borromæi reperta in ea ſunt civium

UVA. BHSC. BU 00896

vium centies & octogies mille ducenta & ſedecim capita; idque præter vicies fere millenos eorum qui in cubiculis conductitiis agunt, & ultro citroque idemtidem commeant. ſic ut vulgo credatur, potentiſſimam iſtam & celeberrimam urbem ducentis hominum millibus numquam non eſſe inſtructam. Iam vero, ut omittamus tot alias nobiliſſimas juxta & antiquiſſimas Italiæ urbes, numero junctim trecentas, antequam ingrediamur Venetias, peculiari quadam de cauſſa brevjter attingemus Parmam atque Placentiam, urbes præclaras & vetuſtate ſpectabiles, ſitas in fertiliſſimo tractu Longobardiæ, ejus, quæ ſita putatur in beatiſſima parte terrarum. habent autem hæ duæ urbes, inter cæteras ſuas dotes, tam intra murorum ſuorum circuitum, quam extra illum & per amplam imperii ſui ditionem, maximam ſane virorum nobilium copiam, ſed in primis felices ſunt hodierno Principe ſuo Alexandro Farnefio, qui, præter alia quidem eximia dona, ea eſt in re militari fortitudine ſimul atque peritia, ut jure habeatur pro ſummo & glorioſiſſimo ſæculi noſtri Impe-ratore. Tandem vero agemus de clariſſima illa & auguſtiſſima urbe Venetiarum, vulgo, & merito quidem, dicta *la Ricca*, hoc eſt opulenta, ob immenſas videlicet opes ſuas & longe lateque diffuſum imperium. cui, data opera, reſervavimus ultimum locum, quo videlicet ſe oblectent Lectores & majori cum voluptate animum ſimul & ſenſus paſcant in conſideranda per otium admirabili illa & prorſus ſtupenda congerie atque republica, per Attilæ demum furores & in Italiam noſtram incurſus, id eſt, anno abhinc milleſimo centeſimo, & quod excurrit, inter Hadriatici maris paludes, ſtagna & ſcopulos, cœpta condi. quæ hodie quidem octo miliarium ambitu ſexaginta complectitur Inſulas, civium vero capita, ut præciſe loquamur juxta noviſſimum cenſum 195863, indies etiam augens, & per ſalum ilud ac rupes, pro re nata, paſſim ſeſe diffundens: eo quidem adſpectu & forma, eo ſplendore & fama, iis denique teſtimoniis rerum, ut appoſitiſſime ſane de ipſa cecinerit Clariſſimus ille Cornelius Frangipanis,

Che ſol' ſe ſteſſa & null' altra aſſimiglia.
Sola ſibi ſoli ac nulli alii ſimilis.

Adjiciemus deinde in hanc ipſam ſententiam, quod ad ho-

UVA. BHSC. BU 00896

ad hominum quidem in opidis regionibuſque nonnullis degentium multitudinem attinet, potentiſſimam iſtam urbem, ne quid dicam de reliquo ejus tam intra quam extra Italiam noſtram Imperio, in ſolo territorio Brixenſi numerare ſexcenta triginta capitum humanorum millia. Florentia noſtra in ſuo dominio quidem nongenta, in Senenſi vero ducenta & quinquaginta millia capitum refert in cenſum. Regnum Neapolitanum habet quingenties mille (ut vocant) focos, quorum ſingulis ſi ex more communi tribuas quina hominum capita, conficientur duo milliones & ſemi. Septemdecim iſtæ regiones Inferioris Germaniæ, bonis (ut dixi) temporibus, tres numerabant capitum milliones. Anglia vero non ultra duos. Ita ut ſi exacta ineatur hic ratio, ſola Italia, etſi ſolo nequaquam tam ampla, ut jam inſulas ejus omittam, inveniatur duplo majorem habere hominum numerum, quam habeant iſtæ duæ tam inſignes Provinciæ. Sedenim longe plures eos numeravit temporibus priſcis, quando, inter alia quædam ejus rei monumenta, conſtat eam dediſſe ſeptingenta militum ſelectiſſimorum, & ultra ſeptuaginta equitum bellipotentium millia.

RES MEMORABILES.

SVNT in Antverpia innumeræ res ſpectatu conſideratuque jucundæ & delectabiles: quarum magna ex parte ſuis jam locis & ſparſim fecimus quidem mentionem, ſed quas alienum tamen ab inſtituto non ſit, ſuccincte in unum hoc caput reſtringere, unaque opera & alias quaſdam nondum commemoratas paucis attingere: quo videlicet exteri, urbem, ut ſit, adeuntes, majori cum facilitate voluptateque eas luſtrent & contemplentur. Primum itaque, (ne quid hic repetamus tot pulcherrimas urbis vias, fora, templa, cœnobia, aliaque id genus ædificia; item hortos & viridaria) commemorabimus veterem illam arcem, primam ſcilicet urbis originem, munitione ſimul & ſtructura laudabilem. hinc urbis ipſius muros, tot propugnaculis, vallis, vineis, & cum occultis, tum in propatulo ſtructis egreſſibus atque ingreſſibus, denique ſeptem

UVA. BHSC. BU 00896

tem pulcherrimis portis, ſexque magnificis pontibus exornatos. arcem novam, adeo adfabre atque concinne, tantaque induſtria ſtructam & communitam. urbem novam, cum tot officinis cerviſiariis, puteis, uſtrinis, aliiſque coquendæ cujuſvis valoris cerviſiæ neceſſariis atque idoneis inſtrumentis. tum molem illam & actam, ſive crepidinem ripæ,& portum ad pulcherrímum illud & vaſtiſſimum flumen, omne genus navigiis plenum. varios paſſim alveos, ſive canales, quibus omnigenas merces uſque domum tuam conducas. altiſſimam illam turrim Deiparæ Virginis, tot viſu & obſervatu dignis operibus inclytam. Novam *Burſam*, quam vocant, ſtatis quibuſdam diei horis populo pæne differtam, ubi videre eſt tam ingentem mercatorum cujuſlibet nationis multitudinem, ſuis veluti claſſibus diſtinctorum, & negotia ſua tractantium: ubi, ſi obambulare libuerit, breviſſimo temporis ſpatio, magna cum animi voluptate auditurus ſis ſex ſeptemve primarias linguas. Officinam monetariam, ædificium plane regium, plurimis quidem ferrariis nobile, in quibus tanta ſignatur auri atque argenti vis. porticum, ſive xyſton polymitariorum, tam pulchris tamque mirandis operibus inſtructum. xyſton pictorum, variis atque præclaris inventionibus plenum. Xyſton vaſcullariorum, tam divite, tamque viſenda ſupellectile coruſcantem. pulcherrimum illud macellum, nullo non carnium genere copioſum. egregium illud forum piſcarium, piſcibus numquam non luculenter inſtructum. ſuperbum illud palatium Senatorum. palatium Hanſæ Teutonicæ, magnificum prorſus & regium opus, commode poſitum inter duos canales in urbe nova, ſuperbo plane adſpectu & forma, ut videre eſt veł ex iſthac ejus imagine.

Palatium illud Anglorum, longe pulcherrimum. ampliſſimam illam & elegantiſſimam domum Luſitanorum. denique admirabilem illam fornacem, in qua, Venetorum exemplo, conficiuntur omnis generis vaſa cryſtallina, ſtructam magnis impenſis ab Iacobo Paſquetto, Brixenſi, variiſque partim ab Rege, partim ab magiſtratu urbano privilegiis dotatam. Sed non minus quam omnia hactenus dicta ſpectatu & contemplatu jucundum ſimul & admirandum eſt amplum illud & celeberrimum Typographeion (ut alia multa minora nunc omittamus)

UVA. BHSC. BU 00896

omittamus) quod ſeparatim ab ipſa officina libraria, propiis commodiſque admodum cellis & receptaculis, exſtruendum curavit doctus ille & ingenioſus Chriſtophorus Plantinus, Architypographus Regius. opus revera dignum quod memoretur! quia fortaſſe non conſtat, viſam hucuſque fuiſſe, vel hodieque in tota quam late patet Europa uſquam videri ullam rem huic operi parem. ubi nempe tot præla, tot torcularia, tot & tam varii generis characteres, tot formulæ, totque alii apparatus & inſtrumenta, vel juſtum theſaurum pretio ſuo æquantia: tot denique viri præſtantes, & hiſce talibus obeundis perquam idonei, lautis undecumque ſtipendiis conducti, & occupati in corrigendis omnibus prorſus (nullam enim excipio) tam litteratis, quam vulgaribus linguis, quæ inter Chriſtianos quidem in uſu ſunt, ita ut omnibus computatis, expendantur in hanc officinam ejuſque appendices duceni & plures floreni, id eſt ſupra centenos aureos noſtros, in ſingulos dies. rem profecto præclaram, ac non ipſi dumtaxat laudatiſſimo ſuo auctori, verum & toti urbi utilem juxta & perquam honeſtam! diſtrahuntur ſiquidem hæc tam pulchra tamque emendata volumina innumerabili pæne numero per univerſum orbem terrarum.

ADDIT. [*Quale hoc Typographeum ex illo facile judicet quod anno præterito Sereniſſima Iſabella Clara Eugenia, Hiſpaniarum Infans, ſimul cum Sereniſſima Maria de Medicis Reginâ matre Ludoici* XIII *Galliarum regis idem inviſerit. Hodie illi præeſt Balthaſar Moretus, Chriſtophori Plantini ex filia nepos, Vir omni literarum genere doctiſſimus.*]

Atque iſta quidem ſufficiant ſuper præcipuis in hac admirabili urbe viſendis: ne quid addamus de promtuariis illis & receptaculis mercium, deque innumeris fere tabernis, quæ per omnes paſſim vicos ſeu regiones occurrunt, ea mercium omnis generis copia ſemper inſtructa, ut videatur perpetuus quidam mercatus, & quotidianæ propemodum nundinæ.

Non eſt in Antverpia, utpote urbe Mercuriali, tum etiam quia nobilibus atque Dynaſtis ciſalpinis ſollenne fere eſt vitam agere in locis ditioni ſuæ ſubjectis, & à magnis urbibus longe ſemotis, magnus familiarum nobilium numerus. neque deſunt tamen viri aliquot nobiles, qui urbis regimini præſint. urbis, quæ (ut ſupra jam

UVA. BHSC. BU 00896

jam diximus) majori ex parte, quod ad ſummas quidem & maxime momentoſas res, gubernari ſolet à nobilitate. Nefas autem eſt hiſce Nobilibus, quemadmodum & cæteris omnibus Ciſalpinis, exercere mercaturam, quam variis tamen & quidem juſtis de cauſſis, exercent quamplurimi nobiles Itali, Veneti maxime, Florentini, Genuates, atque Lucenſes. Vetuſtiſſimæ autem & primi nominis ſtirpes, quæ hodie quidem in flore, ſunt eæ, quas deinceps enumerabimus. & primo quidem

Gens *Lirana*; ex qua, jam inde ab anno 1202 prodiiſſe reperio multos virtute illuſtres viros: & inter alios quidem Antonium, Guiljelmum, Henricum atque Arnoldum, fratres, Equiteſque auratos. floruerunt quoque non ita pridem uno eodemque tempore tres alii fratres, in primariis patriæ dignitatibus conſtituti: Artus videlicet, natu omnium maximus, Conſul Antverpienſis, Eques illuſtris, & ea quidem auctoritate, eaque apud populum gratia, ut urbem pæne ſolus pro arbitrio regeret: Nicolaus, Marcgravius: & Guiljelmus, Ammannus, ambo itidem Equites perhoneſti, nati eodem partu, adeoque inter ſe & vultu & reliquis corporis partibus pares, ut alter ab altero ægre poſſit dignoſci. Habuit quoque eadem gens nuper Ioannem, virum clariſſimum & inſignem archiſtrategum. Subjiciemus huic familiæ

Immerſeliam, gentis Liranæ propaginem, cujus & gentilitia geſtat inſignia. dedit autem & iſta familia multos viros illuſtres, atque adeo nuper Ioannem, Toparcham Boudriacenum, Equitem perhoneſtum, & Marcgravium Antverpienſem, paucis abhinc annis defunctum.

Berchemii, gens ſanequam nobiliſſima & magnæ antiquitatis, orti feruntur ab Illuſtriſſimis illis Bertholdis, Mechliniæ quondam Dynaſtis. dedit autem perpetuo etiam iſta gens viros præclaros: qualis nuper Conſtantius, vir meritis & virtutibus inclytus, ideoque in magna gratia apud Imperatorem Maximilianum. hodie inter alios habet Henricum, Berchemii, pagi nobis vicini, Toparcham, Equitem litteratum, & in magno apud omnes æſtimio: unde & pluries functus eſt conſulatu. ſucceſſor ei Antonius filius, etiamnunc adoleſcens. Iacobus

cobus etiam & Ioannes ex eadem ista prosapia, viri sunt maximi nominis, & filios habent magnæ expectationis.

Domus *Vrseliorum* admodum nobilis est & antiqua, habuitque perpetuo Equites perhonestos, qualis hodieque est Lancelottus, vir prudentissimus & maximi pretii. unde jam inde ab juventute sæpius egit Consulem, & quidem temporibus difficillimis, magna non solum cum auctoritate, verum etiam laude. Patri, inter alios liberos, succrescit Reinerus, Eques pereruditus, felici memoria, & acri judicio, qui, etsi etiam juvenis, pluries egit Scabinum: functus quoque legatione, nomine Regis Catholici, & hoc tempore Thesaurarius urbis, magnæque spei.

Schoonhoviorum vere nobilis domus, oriunda primum Arschoto, cum alias dederit multos viros illustres, tum hodieque habet Ioannem atque Philippum, utrumque Equitem, & alterum quidem Marcgraviatu, alterum Consulatu defunctum.

Werviorum clara & nobilis admodum gens est: è qua multi prodierunt Senatores; & inter alios quidem Gerardus, Ioannes, & Artus, fratres, omnes Equestri & Consulari in urbe patria dignitate. paullo post vero & eodem propemodum tempore Gerardus, Consul; Artus, frater ejus, Ammannus; & Guiljelmus, Marcgravius, equites valde illustres, & civibus suis carissimi. hodie inter superstites habet Theodoricum, Equitem perhonestum, & virtutibus inclytum, consulatu; & Simonem, ejus germanum, virum insignem, Marcgraviatu defunctum.

Halmalia, nobilis & illustri stirpe familia, dedit non ita pridem Guiljelmum, patriæ urbis Ammannum, adeoque pluries Consulem, equitem inclytæ famæ. cujus filius quoque Ioannes fuit vir perquam honestus, & magnus genealogiarum, insignium gentilitiorum & originum nobilitatis scrutator, nepotem habens Henricum, juvenem doctum, & ejusdem cum avo, non sine magna laude, professionis.

Gens *Dilftia*, nobili atque vetusto sanguine, Bergezomio primum advenit, ubi toparchiam possedit pagi Burgflietii. suntque ipsi adeo centū & quinquaginta jam annii ex quo commigravit Antverpiam, in qua urbe Dilftii

tii crebro gesserunt præcipuas quasque dignitates, Scabinatum puta & Consulatum. quem nuper etiam gessit Franciscus, Eques perquam honestus, & postea Caroli Quinti Imperatoris ad Angliæ Regē legatus. cujus filius Eduardus, vir litteris & virtutibus celebris, hodie fungitur consulatu, & in magno est apud omnes æstimio.

Gens *Mechlinia*, nobilitate simul & antiquitate laudabilis, multos edidit viros illustres, qui præcipuas quasque in urbe gesserunt dignitates. habet autem hoc tempore Nicolaum, jam Senatorem, & summæ expectationis adolescentem.

Memorabilis etiam domus *Rocoxiorum* est: è qua inter alios hodie supereſt Nicolaus, eques eruditus & magnæ virtutis, qui jam pluries functus est consulatu, idque magna sua cum laude & auctoritate, Principi suo gratus, civibus longe gratissimus.

Stercquiorum honesta familia, Leodici bona stirpe prognata, hodie quidem habet Godefridum, jam inde ab adolescentia rationarium, sive Syndicum domus Caroli Quinti Imperatoris, ac Principi suo percarum & familiarem. qui non ita pridem fuit urbis Ammanus, eques sanequam generosus atque magnanimus, doctus, & variarum linguarum eloquentia præditus, & nuper creatus supremus Regiorum redituum thesaurarius.

Schetsi, domo Trajecto ad Mosam, honesto loco progenita, hodie valde clari atque illustres sunt. Floruit in hac gente non ita pridem Erasmus, eruditus & magni judicii vir: qui inter alios quidem laudatissimos filios reliquit Casparum, Baronem Wesemalium, Dominum Grobbendoncanum, & aliorum quorumdam haud parvi momenti locorum toparcham, supremum regio nomine Belgicæ Thesaurarium, utriusque linguæ doctissimum, magnum poëtam, & ut paucis absolvam, non litteris minus atque virtutibus, quam opibus & dignitatibus inclytum. Hic ante paucos annos defunctus reliquit numerosam valde & honoratam familiam, in qua potissimum splendent Lancelottus, Baro wesemalius, Dominus Grobbendonquii, & Consul Bruxellensis: Melchior Nicolaus, Dominus Heistii: Ioannes Carolus, Protonotarius Apostolicus, Dominus Gastelæ, & Consiliarius Parlamenti Mechlinienſis: & Conra-

UVA. BHSC. BU 00896

dus, Toparcha Hingenii, commissariusque financiarum.

Ex vetusta prosapia *Vander-Heidiorum* prodiere nuper Michaël & Iacobus, ambo Equites eruditi, & urbis hujus exconsules.

Nobilis & antiqua domus *Happartia* claros aliquot viros dedit & Senatores : qualis nuper fuit Ioannes, supremis omnibus patriæ dignitatibus functus. cui successit Ægidius filius, vir in magno honore, & easdem perpetuo gerens dignitates.

Ettenii quoque nobili & vetusta progenie nati sunt, quæ varios habuit viros insignes, qualis nuper Henricus, vir Consularis : ex quo natus est filius, patri cognominis, hodieque Senator, & cum eruditione tum virtutibus inclytus juvenis.

Mastorum itidem gens antiqua & nobilis multos edidit viros egregios & virtutibus claros, qui & urbi & regioni laudabiliter sæpe inservierunt, adeoque etiam nunc inserviunt. talis nominatim Arnoldus, qui, cum annis abhinc centum, & quod excurrit, esset Senator, exorto ut fit populari tumultu, utilissimam sane communi tranquillitati auctoritate & consiliis suis operam præstitit. Fuit quoque non ita pridem ex eadem hac honorata gente Iacobus, Iuris utriusque Doctor eximius, & magnus in pluribus linguis orator : unde per aliquot annos magna cum auctoritate egit urbis patriæ Syndicum, creatus tandem Consiliarius Regius in Senatu Brabantiæ. reliquit vir iste plures liberos, variarum professionum peritos ; quorum præcipui tres, quos dicam, Iurisconsulti: primus est Ingilbertus, urbis Antverpiæ Syndicus, vir prudens & orator eloquentissimus, quare magna cum apud Senatum, tum apud populum etiam, pollet auctoritate : alter Ioannes Baptista, Consiliarius in Senatu Brabantiæ, & Advocatus Regii fisci, vir doctus, acuti ingenii, & pro tali etiam habitus : tertius denique est Philippus, Graphiarius Ordinum terræ Brabantiæ, & magni nominis advocatus.

Herdiorum etiam domus, vetus & bonæ famæ, nuper dedit Ioannem, virum spectabilem, qui reliquit duos filios adolescentes, quorum Nicolaus est unus è quatuor orphanorum præfectis.

Sunt

UVA. BHSC. BU 00896

Sunt & alii aliquot viri nobiles, bonis honeſtiſque familiis nati, à quorum nomenclaturis, brevitatis ergo, ſuperſedemus. ſicut nec ulteriorem facimus mentionem illuſtrium familiarum de *Ranſt*, *Wynegem*, *Vander-Liſt*, *Sombeke*, *Hoboken*, *Coning*, *Wilmaer*, *Draeck*, *Pots*, *Vander-Elſt*, *Wygaerd*, *Schoyte*, *Pape*, *Alein*, & aliarum quarumdam, in meliori ſtirpe pæne jam exſtinctarum: at è quibus tamen prodiere complures earum quæ hodieque in flore, & ſupra nobis enumeratæ. Tandem vero ſubjiciemus & gentem Marſelariam. quæ licet haud uſque adeo in hac urbe inveteraverit, illuſtris tamen & perantiqua eſt. orti ex ea complures viri inſignes & ſtrenui Equites. quales præſertim Ioannes, jam ante annos plus quadringentos, & poſt eum Ægidius. qualeſque adeo nuper fuere Guiljelmus, Toparcha Opdorpii, præfectus Oſtienſis, & quinque illarum triremium aliorumque navigiorum, ab Hadriano ſexto Pontifice Maximo Rhodo ſubveniendæ deſtinatorum: & frater ipſius, Hadrianus nomine, ejuſdem Pontificis cubicularius, poſteaque Senator Antverpienſis. cui ſucceſſit cognominis filius, juvenis doctus & virtutum egregius, itidem in ſupremo urbis Magiſtratu Senator.

Habuit item Antverpia, præter eos qui hodieque ſuperſtites, aliis aliiſque temporibus varios viros in qualibet facultate profeſſioneque illuſtres: viditque non ita pridem inter Prælatos Dominum Petrum Vorſtium, Epiſcopum Aquulenſem in Tuſcia, & Romæ in ampliſſima dignitate duodecim viratus Sacri Tribunalis, quod Rotam vulgo appellant, cum certa ſpe obtinendi Cardinalatus, qui gradum illum plerumque ſubſequitur, quemque ille virtutibus ſuis & egregiis in aulam Romanam meritis ſibi meruerat, niſi acerbo fato fuiſſet exſtinctus, dum Pontificia legatione fungitur apud Germanos. In re militari vidit Conſtantium Berchemium, equitem magna virtute, unde & gratioſum apud Imperatorem Maximilianum: vidit nuper Ioannem Liranum, archiſtrategum clariſſimum, ideoque in gratia & familiaritate Cæſaris Caroli Quinti. Politicos & civilium rerum gnaros vidit Ioannem Vorſtium, dicti illius Epiſcopi patrem: qui ob raras ſuas virtutes evectus fuit ad ſublimem dignitatem Cancellarii us Brabantiæ. In mera vero profeſſione litteraria vidit Petrum Ægidium,

UVA. BHSC. BU 00896

Ioachimum Fortium Ringelbergium, Adrianum Arivillium, Arnoldum Corquium & filium ejus Ioannem, viros litteratiſſimos, & magnos philoſophos. Habuit Danielem Bombergium, hominem eruditum, optimeque verſatum & meritum de lingua Hebræa. cujus filius etiam, nomine Carolus, doctus & ſtudioſus admodum vir eſt. ſicuti & Cornelius nepos, qui videtur omnium primus, in hiſce quidem Provinciis, excudendos curaſſe libros Hebraicos. Denique dici etiam poteſt habuiſſe Cornelium Scribonium Grapheum, poëtam cultiſſimum, humaniorum litterarum peritum, Muſicesque & variarum linguarum ſcientem: qui, etſi natus Aloſti, civis tamen & Secretarius Antverpienſis fuit, voluitque adeo in hac ipſa urbe vivere ſimul & mori. cujus filius Alexander, Antverpiæ etiam natus, reipublicæ itidem à ſecretis eſt, & varia litteratura magnoque judicio paternum exemplum in omni ſcientiæ genere pari paſſu inſequitur. Habuit Cancellarium Scheifium, qui virtutibus ſuis ad tantum dignitatis gradum aſcendit. Hodie, præter alios quoſdam, ſupra, in ſua quemque familia, nominatos, habet Stephanum Stratium, legum Doctorem, virum prudentem & exacti judicii. habet Abrahamum Ortelium, doctiſſimum & eximium plane Mathematicum; eum, qui poſtea, maxima ſua cum laude & publica omnium gratia, in lucem dedit *Theatrum orbis terrarum*, opus inventione & eruditione pulcherrimum, nobiliſſimum, & admirandæ prorſus utilitatis, ut quod uno ſolo volumine totum hunc mundum exhibeat. dedit idem & aliud quoddam opus non minus doctum, quam utile, quod inſcripſit *Synonymiam Geographicam*, magno in primis Hiſtoriographorum, Coſmographorum, aliorumque id genus ſcriptorum bono. expectatur autem, & quidem brevi, tertium ejus opus, cui *Theſauro Geographico* titulum fecit. Eſt deinde Ioannes Bochius, Magiſtratui à ſecretis, juventis in utraque lingua doctiſſimus. eſt Michaël Coignettus, adoleſcens magni ingenii, & Mathematicus perquam excellens, ut nominatim apparet ex nova ejus inſtitutione artis navigandi, jam typis excuſa, in qua, præter alia quædam magni uſus inſtrumenta, à ſe primum excogitata, navigantes docet, qua ratione metienda ſit ipſis, ab ortu in occaſum, & viceverſa ab occaſu ad ortum tendentibus,

UVA. BHSC. BU 00896

tibus, leucarum itineris ſui diſtantia. rem hactenus quidem exiſtimatam (quia ſcilicet nullus hic, ut in polo, firmus ſit ſcopus) non difficilem modo, ſed inter prorſus *adunata*, ideoque omni laude & præmio proſequendam.

Habet vero Antverpia etiam plures doctos & ſtudioſos adoleſcentes, qui brevi magna (ni fallor) cum laude nomina ſua propagaturi ſunt.

Communiter tamen & univerſim cives Antverpienſes mercaturam profitentur, ſuntque revera ſtrenui admodum & induſtrii mercatores, & ut plurimum in re lauta, nonnulli quidem in tantum, ut ducena ſinguli numerent aureorum noſtratium millia; quidam etiam plura. Viri ſunt mire humani, civiles, ingenioſi, & qui promte admodum imitentur exteros, contrahantque ex facili cum illiſipſis affinitatem. mundi, & in eo itinerum, gnari, ac magnam partem, ne fœminis quidem exceptis, etiamſi numquam peregrinati ſint, ternis quaterniſve linguis dotati: ne quid addam de iis qui quinas eas habent, imo & ſenas, imo ſeptenas. rem profecto non utilem modo, verum etiam admirabilem, nec in alia ulla provincia, nedum urbe, reperiendam! Artifices etiam habet Antverpia in omni arte profeſſioneque egregios, qui ut diligentiſſime operentur, tantum operum tamen conficere nequeunt, quin diſtraxerint ea, priuſquam abſolverint: unde fit (quod veriverbio dicitur) ut ſæpius fabricando, faber evadat perfectus. Quotnam vero & quales eæ ſint artes mechanicæ, quæ reipſa hic exercentur, unico pæne verbo expreſſeris, ſi videlicet dixeris, cunctas. Primũ enim ædificantur hic omne genus navigia: conficiuntur varii generis panni: cujuſvis pretii lintea, tapetes, & periſtromata Turcica: fuſtanei: armaturæ, & quæ præterea requiruntur in uſum belli: coria: picturæ: tincturæ: colores: inauraturæ: ſupellex argentea: maxima multitudo vaſorũ è vitro, ad fabre & ad Venetam normam elaboratorum: omnis generis merces ex auro, argento, ſerico, filo, lana, & quocumq; metallo, aliæque innumerabiles res. conficiuntur præterea non unius generis panni è ſerico. & quid amplius? conficitur, opera bombycum, etiam ſericum ipſum, etſi exigua copia, ſed quod peregre importatur, & res magni momenti eſt, operi variis modis inſumitur, non ſine in-

UVA. BHSC. BU 00896

genti artificum quæstu. Repurgantur hic denique summa industria non dumtaxat metalla, verum etiam cera, saccharum, & quidquid ejusmodi rerum est. conficitur quoque, & quidem unice, minium, Italis dictum, cinabro. Est deinde artificum, alias artes minores, majoresve exercentium, largissima etiam copia. quare, ut magis magisque demonstrem florentissimæ urbis magnitudinem, visum est, speciatim subjicere numerum, ut sic dixerim capitum, seu magistrorum, artes magis receptas & necessarias hoc tempore profitentium: quo cognito, reliquus civium numerus eo facilius æstimari possit. Sunt ergo pistores, ducenti & sexaginta novem; laniones, octo & septuaginta: cetarii & qui pisces marinos vendant, septuaginta quinque; propolæ piscium fluviatilium, sedecim sive septemdecim: tonsores & chirurgi, centum & decem: sartores & caligarii, nonaginta & quatuor supra quingentos: materiarii, quadringenti duodecim: vascularii, præter complures lithoglyphos, centum viginti & quatuor, quorum opera sanequam admiranda, audacia vero in coëmendis quantivis pretii gemmis stupenda prorsus & incredibilis; unde fit ut in una hac urbe major inveniatur taliũ rerum luxuries, quam in totis quibusdam Provinciis: variorum picturæ sculpturæque generum professores, præterpropter trecenti: institores & circumforanei prope innumeri. Conferunt autem (ut cuivis notum est) hæ tot artes & opificia mirum in modum exercendo potissimum populo, cavendoque ne otio & voluptatibus corrumpatur; excitant atque exacuunt, inde ab juventute, humana ingenia, iisque verum ingignunt erga patriam suam amorem. cujus rei nullo non tempore admiranda quædam in hac urbe extiterunt exempla: ita ut orta confusione aliqua, sive tumultu, numquam illis sedandis & reipublicæ procurandæ defuerint viri probi. tantum scilicet in politia bene fundata positum esse momenti! Sicut enim corpus aliquod integrum validumque, etsi morbi invaserint atque symptomata, suo tamen vigore sanguineque subsistit & sustentatur: ita quoque respublica, cujus cives jam inde à pueritia quæstui assueverunt atque industriæ, suis viribus suaque mole, tam pacis quam belli temporibus, stat inconcussa. amor siquidem ille, quo afficitur quisque erga rem suo

labore

UVA. BHSC. BU 00896

labore ſudoreque partam, eumdem & publici boni conſervandi ſtudioſum reddit, & vigilantem, gnarum ſcilicet in publicæ rei ſalute vertere etiam bonum & ſalutem cujuſvis privati, eo nexu cum illa conjunctam, ut altera ſine alterius ope ſubſiſtere plane non poſſit. Unde fit, ut cum iſti fere omnes in quæſtum propenſi ſint, non in merces ſolummodo, ſed in ædificia quoque & agros magnam impendant pecuniæ vim, opeſque ſuas omnibus modis amplificent: adeo quidem ut magis magiſque urbs efflorеſcat, & magna in dies capiat incrementa. Hodie, licet infimatium aliqua pars, & rigidiores nonnulli antiquam ſervent in victu parcimoniam, promiſcue tamen ſplendide ſumtuoſeque, imo forte præterquam decori ratio poſtulet, in Antverpia vivitur. cultus, tam virorum, quam fœminarum, in quavis ætate, magnificus, & nova peregrinaque ſubinde forma concinnus. cæterum multi ſplendidius longe & ſumtuoſius induuntur, quam civilitas & honeſtas permittant. Videas inſuper ſingulis pæne horis convivia, nuptias, choreas: audias paſſim ſonos, cantus & ſtrepitus: & ut paucis complectar, omnibus prorſus modis omnique ratione ſeſe prodit potentia, opulentia, pompa & ſplendor hujus urbis.

Diſſertatio ſuper mercatoribus Antverpianis, eorumque commerciis.

QVoniam vero de urbis ipſius regimine, deque indole & affectibus incolarum hactenus nobis diſſertum eſt, agendum eſt etiam paucis de Mercatorum alienigenarum in ea commerciis, & ratione negotiandi. urbe potiſſimum magna ex parte in illis fundata, & per exteros tam inſigniter aucta illuſtrataque. Primo igitur dicimus, præter terræ ipſius indigenas, qui maximo iſthuc numero confluunt, urbemque inhabitant: præter etiam plurimos mercatores Gallos, tempore pacis eam quotidie frequentantes: inveniri è ſex præcipuis illis gentibus, quibus ſcilicet fixæ, tam pace, quam bello, Antverpiæ ſedes ſunt, connumeratis miniſtrorum primariis, mille & amplius mercatores. Sunt autem iſti Germani: Dani, & una cum iis Hanſatici: Itali: Hiſpani: Angli; & Luſitani. at plures fortaſſe

UVA. BHSC. BU 00896

Hiſpani, quam alterius alicujus nationis : ſaltem plures eorum mariti , & patres familias. Qui quidem mercatores, ſervatis, ut par eſt, legibus & ſtatutis urbanis, in reliquo omni victu & cultu , libere prorſus & ſuo more ſe gerunt. gaudent ſiquidem exteri , cum in hacipſa urbe , tum per univerſum hunc tractum , majori , quam alibi uſquam terrarum, libertate. adeo quidem ut mirabilis plane res ſit tantam videre confuſionem , tamque variam hominum indolem:nec minus mirandum audire tantam adeo inter ſe diverſarum linguarum varietatem, unde fit, ut ſine alia fere peregrinatione , in unica urbe poſſis ſpectare, & quatenus libeat,imitari variarum gentium ritus , mores & rationes vivendi. Hinc etiam eſt, quod Antverpiæ , propter tot illos exteros , habeantur continuo nuntia ex omni terrarum parte. Omnium vero quos jam diximus mercatorum ditiſſimi maximeque illuſtres Fuggeri ſunt , homines ortu Germani & ab Auguſta Vindelicorum. cujus quidem gentis caput,Dominus nempe Antonius , mercatorum ſine controverſia princeps, nuper in ipſa patria ſua defunctus , teſtamento reliquit ſupra ſex coronatorum milliones. ne quid addam de aliis illis prope immenſis illuſtris hujus & ſplendidæ gentis opibus , negotiandi induſtria , intra annos circiter ſeptuaginta , quæſitis. unde ad ſtatuum quoque & toparchiarum dignitatem & titulos , non in Germania modo , verum in aliis quoque Europæ Provinciis , & in ipſo adeo novo orbe, aſcenderunt. Antequam vero progrediamur ulterius , ſilentio neutiquam involvendum eſt , ne Catholicum quidem & Luſitaniæ Reges, ſicuti nec Anglorum Reginam , exiſtimare ſceptris ſuis indignum , in magna iſta mercatorum ſocietate homines etiam ſuos , & perilluſtres quidem habere, qui, poſtulante Regum ſuorum uſu, mercatorio ritu negotiantur , & vulgo dicuntur Factores. Et Catholico quidem Regi duo hic tales miniſtri, quorum utrique peculiares ſuæ incumbunt partes , uterque ſeorſim ab altero habitat , & diverſis utitur adminiſtris. alter hodie quidem eſt Dominus Caſpar Schetſius , ſupra nobis commemoratus : alter vero Ioannes Lopezius Gallus , Baro Malenſis , vir fama & opibus nobilis. habet vero uterque ampliſſimam Regio nomine poteſtatem, continentem in ſumma , ut quantaſcumque pecunias,

in

UVA. BHSC. BU 00896

in quodcumque tempus, fœnore collybove, vel & alia quavis ratione poſſint accipere, & generatim ipſummet Regem, ſpeciatim vero ipſius in hanc illamve Provinciam aſſignationes, obligare. ita ut non adeo pridem ingentes pecuniæ ſummas in mercatorum baſilica mutuo ſumſerint, eaſque ad diem condictum rurſus diſſolverint. Regi Luſitano unicus tantum hic procurator eſt, iſque perquam honeſtus: qualis hodie quidem Franciſcus Peſoa, vir admodum nobilis & imaginibus clarus. qui & ipſe ampliſſimam habet poteſtatem ſumendi quamcumque pecuniarum, vel & mercium, ſummam, & obligandi in eam Luſitaniæ regnum. ut non ita pridem in hoc foro ſolitus fuerit commovere quaſcumque placeret pecunias: ſuperioribus vero temporibus, cum majori ſortaſſe Reges illi premerentur nummorum pænuria, vel magis etiam eſſent obærati, procuratores eorum, uno ſolo mercatu, tres nonnumquam coronatorum milliones fœnori acceperunt, & conſtituto viciſſim die repræſentarunt. quoniam vero ab annis aliquot retro ambo illi Reges ſeſe inveniunt admodum obæratos: Luſitanus quidem per bella & expeditiones Indicanas; Catholicus vero per bella cum Gallis & Turcis geſta: & comperiunt forſan, ſe plus ſatis gravari immanibus avidiſſimorum mercatorum uſuris, à quibus male interdum fuere multati: conſtituiſſe videntur, creditoribus ſuis, commodo aliquo temporis lapſu, ſatiſfacere. atque hinc eſt quod jamdicti procuratores, quod ad regia quidem negotia pertinet, hodie ſeſe in foro non moveant, ſed decretoriam Dominorum ſuorum voluntatem expectent. Regina Anglorum ab annis aliquot citra procuratorē hic habet Thomam Graſſanum, equitem perhoneſtum, qui & ipſe ſufficienti poteſtate inſtructus ſæpe ingentes pecuniæ ſummas, ejus nomine, in hoc foro commovit, quas ad tempus condictum cum fide diſſolvit. Diſſertaturi deinceps de immenſa illa negotiatione, quæ in celeberrimo iſthoc Antverpienſi emporio quotidie ſolet exerceri, dicimus hoſce mercatores alienigenas, ſicuti & indigenas ipſos, admiranda prorſus & tantum non incredibilia inter ſeſe, tam in pecuniis fœnore collybove curandis, quam in mercibus diſtrahendis, celebrare commercia. quare paucis agemus de ratione, ſeu modo, quem in hiſce talibus

UVA. BHSC. BU 00896

libus isti observant. is autem hujusmodi. accedunt cum mane, tum vespere statis quibusdam horis ad basilicam, sive bursam Anglorum, atque ibi horæ plus minus spatio, interfatu proxenetarum cujusvis linguæ, quorum ingens est numerus, potissimum agunt de emptione & venditione omnis generis mercium: hinc, ubi plus paulo advesperavit, conferunt sese ad Bursam novam, ubi pari horario spatio, & eorumdem pararіorum interventu: speciatim de collybis agunt, deque usuris, sive depositis.

Et collybo quidem curantur nummi in varia loca Italiæ, uti Romam in primis, Venetias, Mediolanum, Florentiam, Genuam: hinc in varia etiam loca Germaniæ, Augustam puta, Noribergam, & Francofortum: & compluria loca Hispaniæ, ut in quatuor illas celebres nundinas. binas quidem Methymnæ del Campo, tertias Villaloniæ, quartas Methymnæ de Rivo Sicco: Burgos insuper, Gades, Hispalim, & Olyssipponem nonnulla fiunt collyborum commercia. negotiantur eodem modo & in varia Galliæ loca, ut in quaternas nundinas Lugdunenses, Lutetiam, atque Rhotomagum: denique Londinum quoque & Vesontionem. Consistit autem in eo potissimum ista collybi ratio, ut vel dentur Antverpiæ, vel accipiantnr, aliquot hujus monetæ grossi, quot videlicet satis sint ad constituendum aureum, sive ducatum, ut vocant, aut angelatum: pro quibus deinde in Italiæ, aliarumve Provinciarum locis recipiatur, sive reddatur idem, vel circiter, pretium. atque ea dandi accipiendive, ut vicissim recipias, sive dissolvas, ratio, proprie collybus dicitur: fuitque inventa ad commerciorum potissimum utilitatem. sedenim mercatorum plerorumque, & in primis ditissimorum malitia honesto hoc lucro non satis contenta, insatiabili extraordinarii quæstus siti, laudabilem hancce rationem depravat, & in pejus commutat: dum erogando, vel & accipiendo, ex supervacuo, ingentes sæpe pecuniæ summas, variis, & iis quidem violentis, modis & artibus, vel restringunt vel augent pecuniæ pretium, suo quidem privatim quæstu, publico vero omnium damno. In genere tamen ista negotiandi per collybum ratio non ferenda dumtaxat, verum & utilis valde censenda est: neque potest (ut volunt Theologi) dummodo recte usurpetur, dici

UVA. BHSC. BU 00896

dici lucrum injuſtum. fit enim non raro ut ingenti tuo periculo exiguum facias quæſtum, imo & de ſorte nonnihil decedat. Sed agamus jam tribus verbis de ratione depoſiti.

Depoſitum hodie vocant iſti, turpitudinem rerum honeſto tegentes vocabulo, cum quis alteri tradit certam pecuniæ ſummam ad aliquod tempus utendam, idque pretio, ſive uſura quadam certa præfinitaque: verbi gratia, juxta permiſſionem Caroli Quinti Imperatoris, confirmatam deinde ab filio ejus Philippo Rege, duodenorum in centena, anno exacto perſolvendorum. quam quidem uſuram iidem Principes mercatoribus permiſerunt difficillimis reipublicæ temporibus, quo videlicet gravioribus obviam irent incommodis: Sed & tempus & experientia, ne quid dicam de antiquis exemplis, evidenter ſatis oſtendunt, tam immanem uſuram, quæ malitia quadam humana plurifariam in dies depravatur & adaugetur, eſſe admodum gravem, & cum tenuioris fortunæ hominibus, tum & ipſis commerciis, detrimentoſam. utilis quidem foret in univerſum hæcipſa contrahendi ratio, ſi honeſto alicui pretio homines acquieſcerent, puta ſenorum & unius quadrantis in centena; quod jamdicti Cæſar & Rex indulſerunt viris nobilibus, cæteriſque vitam annuo reditu tolerantibus: vel aliquanto etiam ampliori, ſcilicet octonorum & unius trientis; quod permittere fere ſolet Cancellaria Brabantiæ. quia vero pretiis iſtis non acquieſcunt, & modeſtiæ limites ſæpe tranſiliunt, fit ut negotium iſtud depoſitarium variis modis incommodum, adeoque violentum etiam reddant. Olim homines nobiles, ſiquas pecunias haberent otioſas, in agros eas & prædia, inque agriculturam & pecus, alioſve id genus uſus, quibus multi occuparentur, & annona terris abunde ſuppeteret, erogabant: Mercatores, ſiqui eſſent nummatiores, pecunias ſuas impendebant in merces adfatim aliunde petitas, vel & alio, ubicumque neceſſitas poſtularet, ſubvectas: quo creberrimo quidem & reciprocante commercio infinitis cujuſvis conditionis hominibus dabatur quod agerent, quoque facultates ſuas augerent; urbes & regiones ſcatebant omnigenis mercibus; accreſcebant civitatum & Principum cenſus: nunc autem bona nobilium pars, ingenti illo & certiſſimo

UVA. BHSC. BU 00896

tissimo quæstu, ex immanibus illis depositis hodie passim receptis proveniente, illecti atque corrupti, pecunias, siquas habeant vacuas, clamculum, quia palam nempe non licet, vel per se, vel per alios, ponunt in fœnore: Mercatores plerique, eadem plane de caussa, & incommodis atque periculis gravioribus evitandis, violento eas atque securo hujusmodi fœnori fere exponunt, vel quanti maximo possunt, permutant. unde, quod nobiles quidem attinet, plurimi agri restant inculti, nec pascua justo pecudum numero occupantur: quæ res postea gignit annonæ difficultatem, adeoque publicam sæpe miseriam: Mercatorum vero ex parte, regioni de rebus & mercibus necessariis non abunde satis prospicitur: quod, præter alia quædam incommoda, facit, ut siquæ prostent venales, eæ plerumque sint cariores, imo quædam interdum carissimæ. quæ omnia sane in non exiguum, imo vero immensum, ut publicæ rei totius, ita tenuioris præsertim plebeculæ, multimodis à divitibus exedi solitæ damnum redundare necessum est. possentque adeo hujusipsius rei plurima satis clara produci exempla: sed quia crebro nimis spectatur ipse effectus in tot argentariis dissolutis, aliisque id genus confusionibus, ne cuiquam creemus invidiam, plura nunc non addemus. quin potius revertemur ad institutum sermonem: nam cum exposuerimus qualiter multi mercatores injusto sæpius quæstu ditescant, sintque in publicum noxii; convenire quoque videtur, ut subjungamus, quopacto eorum complures justis lucris locupletentur, & in publicum prosint. id autem, ut dicam compendio, sola mercium via contingit, quas illi largiter simul & fideliter empras venditave, omni ex parte petendas, & in omnes vicissim partes distribuendas procurant. Videntur autem præcipua quædam merciuni genera, quæ ex omni Europa, vel & aliis mundi partibus, in dies terra marique in hunc tractum importantur, vel & hinc in alias terras evehuntur, quoniam dignæ profecto & magni momenti res sunt, tractanturque potissimum à mercatoribus in hac urbe degentibus, & in hanc urbem maxime comportantur, suo quodam jure exigere, ut seorsim fiat ipsarum mentio: cum præsertim tanta rerum varietas simul & abundantia non nisi voluptatem cum utilitate aliqua conjun-

UVA. BHSC. BU 00896

conjunctam lectori possit adferre. Dicimus ergo imprimis ex Italia nobis submitti infinitam optimarum & quantivis pretii mercium copiam, eodemque vicissim hinc exportari quædam alius generis mercimonia, pretio vel ingentem thesaurum æquantia. age vero descendamus ad particularia, ordiamurque propter ordinis dignitatem, non autem ex Geographiæ præceptis, à statu Ecclesiastico.

Roma vix suppetunt nobis alicujus momenti merces: eo vero mittuntur à nobis omnis generis panni, peristromata item, & panni subserici, quos *sajas* vulgo, *ossettas* & *semiossettas* nuncupant, adfatim linteorum, aliaque bona compluria.

Ancone submittunt incredibilem vim undulatorum, tum & varia genera subsericorum, Italis vulgò *grogani* & *mocajarri*: item aromata, pharmaca, serica, gossypia, coactilia, peristromata, coria Cordubana quæ vocant, & colorem Indicum, sive cyaneum. quæ quidem omnes merces suppetunt ipsis ab Oriente. Nos eo submittimus maximam vim pannorum, cum eorum quos *carisæas* appellant, & alterius generis Anglicanorum, tum qui in hisce partibus sunt contexti, & nominatim pannos illos quadricolores Armenterienses: *sajas* deinde, *ossettas*, lintea, aulæorum nonnihil, & colorem illum coccineum, quem *cuchenillam* appellant, & ab Hispania nobis submittitur, magna satis pecuniæ summa.

Bononia mittunt plurimos pannos sericos, imo & sericum ipsum tam coctum quam crudum, speciatim vero ex optimo illo genere quod Itali *organzino* dicunt: aurum quoque argento commixtum, item pannos auro eo & argento intextos: byssum deinde, & non unius generis carbasa, tum & alias quasdam consimiles merces, magnam pecuniæ summam reddentes. Nos Bononiensibus mittimus omne genus subserica, *semiossettas*, aulæa, lintea, tum & pauculos pannos.

Venetiis adferuntur in istas partes omne genus aromata, caryophylla videlicet, cinnamomum, nuces myristicæ, zingiber: item pharmaca satis multa, ut rhabarbarum, aloë, cassia fistularis, agaricum, cinnabaris, vulgo sanguis draconis, pissasphaltum, folia senæ, lazer cyrenaicum, myrrha, thus, storax, colocynthis, scamonæa, tutia, mithridaticum, atque theriaca. quæ aro-

UVA. BHSC. BU 00896

mata pharmacaque Veneti maximam partem nanciſcuntur ex Oriente. ſolebant autem (ut ſupra meminimus) ante commercium iſtud ſibi ab Luſitaniæ Rege præreptum, omnia prorſus aromata, ac tantumnon etiam pharmaca in hunc tractum allata, ipſi olim mari nobis ſubvehere. unde comperior, anno jam tum milleſimo trecenteſimo decimo octavo, quinque naves Venetas, aromatibus pharmaciſque onuſtas, & ad mercatum profectas, appuliſſe in hujuſipſius Opidi portum. Adferuntur inſuper nobis à Venetis pulcherrimi & pretioſi admodum panni ſerici. adfertur & ipſum ſericum coctum juxta & crudum. item panni undulati, *grograni*, *mocajarri*, tapetes, panni holoſerici plane mirabiles, coccinei quoque perquam eximii, goſſypium, cuminum, ebenum, multæ merces è ſerico, aliaque materie: color præterea Indicus, ut & alii quidam colores, tinctoribus pariter & pictoribus utiles. Mittuntur iſthinc Venetias primum cimelia & margaritæ complures: hinc panni & lanæ Britannicæ ſatis multæ, etſi magnam partem via maritima ſibi ex ipſo loco de iis proſpiciant. mittuntur etiam varii panni in his oris contexti, tum *ſajæ*, quas vocant, Hondiſcotanæ, Inſulenſes, Atrebatenſes, Valentianenſes, Montenſes, & aliorum locorum, *oſſettæ* denique, *ſemioſſettæ*, magna vis linteorum, peripromata, color coccineus, varii generis mechanica & ſupellex domeſtica: mittitur ſæpe & ſaccharum, nonnumquam etiam piper.

E regno Neapolitano mittuntur panni aliquot ſerici, item ſericum coctum & crudum, tum rariores nonnullæ pelles, crocus Aquilanus, & manna perquam excellens. Deferuntur eo panni domeſtici ſimul & Anglicani; largiſſima copia linteorum, *ſajæ*, *oſſettæ*, *ſemioſſettæ*, aulæa: plurima denique utenſilia ex metallo, aliaque materie facta.

E regno Siciliæ magna copia nobis ſuppeditantur gallæ, cuminum, goſſypium, ſericum: nonnumquam & genera quædam generoſiſſimi vini, qualia ſcilicet Græcum, *vernacia*, quam vocant, & iis ſimilia. Nos eo ſubmittimus adfatim linteorum, tum pannorum quoque, *ſajarum*, tapetum, & innumeras merces è metallo, aliaque materie factas.

Mediolano, & ex toto ejus dominio, quam plurima nobis

UVA. BHSC. BU 00896

nobis mittuntur bona, nomitatim vero aurum & argentum filatum, pro magna satis pecuniæ summa: panni auro & argento intexti; tum & varii generis serica; infiniti plurium generum panni fustanei; item coccina, & stametti quos dicunt, aliique consimiles panni subtiliores: oryza valde laudabilis; armaturæ perquam egregiæ, variæ magni pretii merces: quin & caseus ille, quem Parmensem vulgo appellant, non pœnitenda profecto merx. Mittitur eo piper, saccharum, gemmæ, muscus, aliaque odoramenta, plurimi tum domestici tum Anglicani panni, *sajarum* varia genera, *ossettæ*, *semiossettæ*, linteorum immensa vis, peristromata, color coccineus, ac tam Anglicanæ, quam Hispanienses lanæ.

Florentia mittunt pannos auro & argento intextos, eosque vel crispatos, vel planos; mittunt vestes Attalicas; varios item pannos è serico, pretiosos valde & pulchros: aurum & argentum filatum; pannos qui vulgo *rasi* dicuntur, bonos admodum atque durabiles; serici genus, quod *capitoneum* nuncupant, duplici simplicique subtemine; pelles aliquot rariores martium Scythicarum simul & domesticarum; denique varias operum subtiliorum delicias: Nos contra Florentinis submittimus plurium generum *sajas*, *ossettas*, *semiossettas*, pannos linteos, linum; pannos villosos; & lanas Britannicas, etsi de ultimis istis ex ipsa Britannia, beneficio maris, ipsis magnam partem prospectum sit.

Genua nobis submittunt admirabilem plane holosericorum non unius pretii copiam, quibus non alii meliores vel & magis elaborati huc importantur, imo ne ullibi quidem conficiuntur: mittunt insuper *rasos* quam optimos, *ormuzinos* aliosque pannos è serico. adfertur indidem & corallium, adferuntur mithridaticum & theriaca perquam excellens. Genuensibus submittuntur panni cum Anglicani, tum & domestici, *saja*, *semiossettæ*, panni lintei, aulæa, merces minutiores & supellex domestica.

Mantua pariter nobis suppetunt panni è serico, sericum item coctum & crudum, pileorum in magnam summam abiens multitudo, & complures minutiæ: Mittuntur eo merces domesticæ, supra sæpius repetitæ.

Luca submittuntur nonnumquam panni auro & argento

UVA. BHSC. BU 00896

gento intexti, numquam autem non variorum generum panni è ſerico, magna quidem ii frequentia, verum ut plurimum leviores, & ſerici admodum inopes. Mittuntur eo merces jam ante nobis enumeratæ.

Advehuntur præterea & aſportantur extra & verſus alias quaſdam Italiæ civitates, Veronam puta, Brixiam, Vincentiam, Mutinam, prædictorum & aliorum quorumdam generum merces, brevitatis ergo hic non adſcriptæ.

Adferuntur denique ex eadem Italia, & maritimo quidem itinere, alumina Civitatis vetulæ; olea terræ Apuliæ; item Genuenſia & Piſana; gallæ; plurium generum gummi; goſſypia; cuminum; folia ſenæ; iris, quam Florentini dicimus *diaggivolo*; ſulphur; auripigmentum, aliæque id genus merces grandiores. Deferuntur contra in illam, maris ejuſdem via, ſtannum, plumbum, rubia, lignum Braſilienſe quod vocant, cera, corium, linum, ſebum, piſces ſale conditi, tum pulcherrimum quoddam genus materiæ fabrilis, nonnumquam & triticum, item ſecale & faba.

E Germania, via terreſtri, ſubmittunt nobis argentum ſolidum; argentum vivum; cuprum crudum & repurgatum; omnia incredibili pæne luxurie. lanas item Haſſicas præſtantiſſimas; vitrum; magni valoris fuſtaneos: glaſtum; rubiam; crocum tinctorium: nitrum; multiplices merces minutas, & varia genera domeſticorum utenſilium ex quovis metallo, adfabre admodum facta, & in magnam pecuniæ ſummam abeuntia: arma cujuſvis generis pretiique tam propulſando, quam offendendo hoſti idonea, denique alba illa non unius generis vina Rhenenſia, magni profecto momenti mercem! ſunt enim & guſtu admodum ſuavia, & ſaluti digeſtioniique vel maxime conducibilia, gaudentque privilegio quodam peculiari, quod videlicet duplo largius ea poſſis haurire, quam aliud quodvis vini genus, priuſquam vel caput, vel ſtomachum ulla ex parte lædant. In Germaniam vero ex hoc tractu mittuntur gemmæ & margaretæ: item magna pharmacorum & aromatum copia; crocus; ſaccharum; panni Anglicani, vel pro juſto theſauro; tum domeſtici quoque complures: *ſajæ* denique, *oſſettæ*, *ſemioſſettæ*, tapetes, linteorumque & multiplicium mercium minutarum immenſa vis.

E Dania,

UVA. BHSC. BU 00896

E Dania, terris Hanſaticis, Livonia, Norvegia, Sue-
cia, Polonia, aliiſque regionibus & provinciis Septem-
trionalibus, adeoque ex ipſa Moſcovia, ſubmittuntur
nobis quantivis pretii merces : & primo quidem triti-
cum atque ſecale, quorum ratio in immenſam abit pe-
cuniæ ſummam : adfatim cupri ; nitrum ; glaſtum ; vi-
triolum ; rubia ; lanæ Auſtriacæ ſanequam excellentes;
linum ; mel ; pix ; cera ; ſulphur ; cineres ſaponarii,
mercimonium neutiquam contemnendum; pellium pre-
tioſarum eximiæ pulchritudinis compluria genera, ut
zibellinorum, martium, murium alpinorum, lyncum,
luporum cervariorum, pantherarum, muſtelarum, vul-
pium candidarum pariter & communium, luporum
item alborum & communium ; imo & multæ piſcium
non unius generis pelles : item ingens copia coriorum
variarum ferarum, nominatim vero bubalinorum, adeo-
que & urſinorum in uſum belli : ligna item pulcher-
rima, & cum ad alios quoſvis uſus fabriles, tum ad
naupegiam in primis idonea : eſtque inter alia genus
quoddam materiæ, Belgis Wagheſchot dictum, bel-
lum ſane, & virgulatum pæne ad inſtar nucis, quod in
frequenti hic admodū & multiplici uſu eſt; ſive ob pul-
chritudinem id contingat, ſive quod ipſum lignum diu-
tiſſime perſeveret, ac neque ex facili agat rimas, ne-
que cariem, niſi extrema demum vetuſtate, ſentiſcat.
mittitur autem hoc genus uſque in ipſam Italiam. ad-
feruntur etiam indidem genera quædam cerviſiæ gene-
roſioris, & quantivis pretii; multæ carnes ſalitæ; mul-
tum inſuper piſcium ſalitorum, & vel fumo, vel ſole,
vel vento, vel ipſo denique gelu induratorum. adfertur
deinde & ſuccinum illud flavum, quod vulgo, licet im-
proprie, Gedanenſe vocant, ſeu Dantiſcanum, quia nem-
pe in ea urbe magno artificio induſtriaque elaboretur,
etſi centum & amplius millibus diſtet illinc ejus piſca-
tio. Quia vero hæc cognitu digna & non parvi mo-
menti res eſt, ſuper qua tam multa hucuſque ab anti-
quis ſimul & recentioribus diſputata ſunt, ſententiis
quidem adeo inter ſe diſcrepantibus, adeoque ab om-
ni veritate alienis, ut jam lapſis tot ſæculis (veluti copio-
ſe differit eruditiſſimus Matthiolus) nondum tamen ha-
beatur fortaſſe quidquam certi ; non erit alienum ab
inſtituto, ſi & nos breviter eam attingamus, idque ex
indubi-

UVA. BHSC. BU 00896

indubitatis illis relationibus, quas à mercatoribus per. honeſtis, nominatim autem Ioanne Achelio, oculato plus ſemel locorum illorum arbitro, nacti ſumus: qui omnes jam multis annis in hoc mercimonii genere verſati ſunt, mihique & rude illud & elaboratum crebro exhibuerunt ſpectandum, aliis atque aliis â natura coloribus præditum, quos ipſi afferunt eſſe plures quam centum, omnes tamen ad argenteum alique, aureumve colorem vergentes; poſſe autem ab arte & alios quoſvis ei colores adfingi. ſed quid ultra protollo? vidi nuper opuſculum, ſcriptum lingua Germanica, quo argumentum hoc velut ex profeſſo tractatur, auctore, ut titulus habet, Adriano Auriſabro, medico tractus illius eximio, quod à relationibus hiſce mercatorum haud multum abludit. Dico igitur, & in ipſo adeo loco piſcationis, iſtam rem à nonnemine quidem *ambram* vocari, at uſitatius tamen Bernſteyn/ quaſi dicas petram ardentem, igneſcit enim reapſe, ac gratiſſima quadam & continua flamma exardet, donec picis in morem conſumatur tandem & evaneſcat. Dicitur etiam alio nomine Agſteyn/ lapis attrahens, quia non paleas tantum & frondes aliaque id genus arida, ſed magnetis exemplo etiam ipſum ferrum, ut acus & ſimiles reſculas, attrahit, prout non ſemel ipſe expertus ſum. Latini *Succinum* appellarunt, à ſucco ut putem; quod videlicet crederent eſſe ſuccum, ſive lachrymas potius arborum, &, ut plures quidem volebant, pinorum: calefactum etenim ſimilem fere odorem exhalat. Et ſane nihil eſt aliud quam lachryma quædam, ſeu gummi, ſed nimirum ex petra promanans, quæ naſcitur, pæne ad inſtar corallii, in monte quodam maris Balthici, aquis ad paucas tantum Italicas ulnas cooperto. quare & naves ea prætervehentes tribus ut minimum leucis, ne cubi forte impingant, ab ipſo monte ſe abſtinent. monte ſatis ingenti, & octoginta circiter ulnas alto, qui ſuccinum iſtud, ſeu ambram (ô arcanam Divini nunimis gratiam!) magna fœcunditate producit. unde porro, cum alias ſemper, tum Septembri maxime atque Decembri, quibus menſibus validis tempeſtatibus agitari ſolet id mare, ea ipſa concuſſione velut refigitur, & littoribus tum vicinis tum & longinquis adpellitur: ita ut pluribus quidem Principibus atque Dynaſtis obtingat, nomina-

tim

UVA. BHSC. BU 00896

tim vero Regi Suecorum, Duci Pomeranenſium, ſed plus quam cæteris omnibus Duci Boruſſiæ, ubi copioſius ſcilicet homines prorſus nudi in ipſo, dum vel maxime ſævit, mari, illud piſcantur; oſtendente ſe primus multa alga, & emergente deinde ſuccino. quod porro ab illo Duce largiter coëmunt mercatores Gedanenſes. eſt enim, & merito quidem, omnibus plane populis uſque adeo grata merx, ut diſtrahatur in omnes mundi partes, præſertim vero Venetias. neque conſtat, quidquid alii dicant aut ſcribant, eam alibi uſquam terrarum gigni, quod & Cornelius Tacitus hiſce verbis ſignificat: *Germanos, hujus maris accolas, ſolos omnium ſuccinum habere & legere.* Fuit in maximo ſemper pretio apud Romanos, veluti hodieque eſt apud Afros & Turcas: nec minori quidem virtute, quam decore & ſpecie pollet. nam præter attractivam illam plurium rerum, ut jam diximus, facultatem, efficaciter etiam ſolet mederi infinitis propemodum morbis, quorum peculiariter meminit Medicus ille jam dictus, ſpeciatim vero omni generi febrium, & præſertim quartanæ: cuivis profluvio ſanguinis, ſive ſuperne is accidat, ſive inferne: peſti: cujuſcunque generis toxico: aquæ intercuti: epilepſiæ: nephritidi & calculo: dolori colico: cephalalgiæ: doloribus ſtomachi: ſed in primis aurigini, ſive morbo, ut nuncupant, regio, quando ſcilicet, bile per totum corpus diffuſa, homo flaveſcit & fit ſuccino concolor. unde facile colligas, ne quid dicam de venuſtate, quantum utilitatis & adjumenti, ſi perpetuo illud, veluti olim obtinuit, nobiſcum circumferamus, ſuccinum nobis fit allaturum. Atque hæc quidem hactenus ſuper pretioſo hoc gummi, ſive potius gemma, diſſeruiſſe ſufficiat. Adferuntur deinde ex jam dictis terris aquilonaribus tot tantæque aliorum quorumlibet generum merces, idque ut vocant ſolidiores, ſive magnariæ, ut ſi ſingillatim eas velimus referre, & nomenclaturæ fortaſſis & tempus nobis ſit defuturum. Mittimus contra in eas oras adfatim pharmacorum: item aromata: crocum: ſacharum: ſalem: pannos quoque & Anglicanos, & domeſticos, ſajas, oſſettas, ſemioſſettas, fuſtaneos, lintea: hinc gemmas etiam, & cum ſericos, tum & auro intextos pannos: undulatos, grogranos, mocajarros, tapetum nonnihil, & quam plurima vina, maxime autem Hiſpa-

nica:

UVA. BHSC. BU 00896

nica: alumen denique, lignum Brasilienſe, merces minutas,& utenſilium pæne immenſam vim.

Ex Gallia nobis via maris ſubmittunt maximam copiam ſalis; plurimum glaſti Toloſani valde laudabilis, cannabacea aliaque id genus lintea craſſiora in Britannia Gallica Normanniaque contexta, & ingentem pecuniæ ſummam reddentia: vina cum rubra tum alba in variis terræ illius tractibus nata, præſtantiſſima ſane, ſalubria, & vel maxime nutritiva: oleum, crocum, & coccinum è Provincia Narbonenſi, mella, reſinam terebinthinam, picem: plurium item generum & in variis terræ partibus factam papyrum: vitrum; pruna paſſa, non adſpernabilem prorſus mercem: magnam inſuper copiam ligni Braſilienſis, quod genus Galli, non ſine magno periculo atque certamine, ſuccisum eunt in ea Americæ parte, quæ ab hiſipſis arboribus vulgo Braſilia dicitur, cujus maritima, ut jamante monuimus, juris Luſitanorum ſunt, etſi & Galli jampridem in iis locis nidulentur, adeoque & propugnaculum ſanequam validum ſtruxerint. Adferuntur deinde ex Gallia via terreſtri inauraturæ, quas dicunt, pulchræ imprimis & elaboratæ, item panni aliquot tenuiſſimi Pariſienſes & Rhotomagenſes: ormuzini Turonenſes: multitia Gallocampana: plurimum fili Lugdunenſis, item & cannabis, magni utrumque pretii mercimonium: ærugo Mompelienſis ſanequam præſtantiſſima: magna denique mercium minutarum paſſim ibi factarum vis, quæ & ipſæ in ſat magnam pecuniæ ſummam ſolent abire. Nos in Galliam mittimus gemmas, margaretas, argentum ſolidum, hydrargyrum, cuprum, æs fuſile, orichalcum, & laboratum & rude: ſtannum, plumbum, minium, colores Indicum & coccineum, ſulphur, nitrum, vitriolum, pannos undulatos, grogranos, mocajarros: varia panni Anglicani genera, maxime cariſæas: tum faſciolas illas extremis veſtium oris aſſui ſolitas, vulgo *frangias* dictas, & filum illud, quod vulgo ſajettam appellant: multimodos inſuper pannos noſtrates, quales ii qui Gallis *outrefins* nuncupantur, tam criſpatos, quam planos: plurimum linteorum, multiplices ſajas, oſſetras, ſemioſſettas, aulæa, lanas Auſtriacas, pelles, alutam, ceram, rubiam, lupum ſalictarium, ſebum, carnes dinuratas, & denique ſale conditos piſces.

Ex

UVA. BHSC. BU 00896

Ex Anglia largiter nobis ſubmittunt pannos, ut cariſæas, & alia tum tenuia, tum & craſſiora quædam eorum genera: ſajettam inſuper, frangias, & conſimiles aliquot merces: tenuiſſimas lanas, crocum valde præſtantem, etſi exigua copia: ſtannum, plumbum: pellium ovillarum & cuniculariũ aliorumq; aliquot rariorum non exiguam vim: coria inde, cerviſiam, caſeum, & id genus annonam, adeoque & vinum Arviſium, vel ſi magis Malvaticum, quod beneficio maris Angli ex Creta quotannis petunt. Quibus viciſſim hinc mittimus gemmas, argentum, argentum vivum, pannos auro & argento intextos, item ſericos, aurum & argentum in fila diſſectum, undulatos, grograños, mocajarros, aromata, pharmaca, ſaccharum, goſſypium, cuminum, gallas, lintea fili tenuioris, quædam & craſſioris: ſajas, ſemioſſettas, tapetes, rubiam, lupum ſalictarium, vitrum, piſces ſalitos, merces minutiores ex quovis metallo aliaque materie factas, & magnam ſummam reddentes: arma & tela, cæteraque præſidia bellica: utenſilia denique infinita propemodum copia.

E Scotia plurimas nobis ſubmittunt & arietum & cuniculorum pelles; tum & rariores nonnullas aliorum aliquot animalculorum, & præcipue martium, omnium quotquot uſquam inveniantur longe pulcherrimas. ſubmittunt & coria; item lanam, & viliores aliquot pannos; margaretas etiam, ſatis grandes & pulchras, verum orientalibus illis & ſplendore & candore, ſicut etiam pretio multo inferiores. In Scotiam, quia tenuiores ferè ſunt incolæ, & ex Anglia Galliaque ſibi de neceſſariis fere proſpiciunt, vix alicujus momenti merces mittuntur; præter aromata quædam, ſaccharumque & rubiam: item pannos aliquot ſericos, undulatos, grograños & mocajarros, tum & genera quædam ſajarum, & linteorum, denique merces quaſdam minutiores.

Ex Hibernia ſuppetit nobis immenſa pellium bubularum & ovillarum vis: ſuppetunt pelles aliquot rariores: panni craſſiore filo contexti, & id genus aliæ quædam haud magni momenti merces. mittuntur autem in inſulam illam eadem fere quæ diximus mitti in Scotiam; ſed ex Anglia ſibi maximam partem proſpiciunt.

Ex Hiſpania fere innumera mercium genera nobis ſubmittunt,

UVA. BHSC. BU 00896

ſubmittunt, gemmas nempe & margaritas variantibus formis & pretiis: quas ex Indiis ſuis occidentalibus, Peruano nimirum & Mexicano tractu, quibus Americæ, vel & novi orbis vulgo cognomen eſt, Hiſpani in has oras important. ſuntque occidentales iſtæ gemmæ & margaritæ magnitudine quidem & forma conſpicuæ, bonitate vero ad orientales haudquaquam accedunt. important præterea auri & argenti puriſſimi, partim ſolidi, partim ſignati, non exiguam quantitatem, quam & ipſam majori ex parte in novo illo & felici orbe conquirunt: ſicuti & colorem coccineum, quem ipſe *cuchenillam* appellant. advehunt illinc & coriorum lectiſſimorum incredibilem multitudinem. quin & invenerunt non ita pridem in iiſdem Provinciis laudatiſſimum quoddam genus zingiberis, quod videtur ex facili evaſurum in rem magni momenti. adferuntur indidem etiam ſerica: tum & radix illa maximi uſus in medicina, quam *ſalſaparrillam*, & lignum illud, quod *ſanctum*, ſive *guaiacum* indigetant, inter alias quaſdam virtutes expugnandæ lui Venereæ, quam Itali morbū Gallicum, etſi improprie, dicimus, longe accomodatiſſimum, quod lignum, ut dixi, ſuppetit nobis ex India, unde per navigationes Chriſtophori Columbi Genuenſis invecta etiam fuit in noſtram Europam, anno circiter 1492 lues illa quam dixi. Omnia vero etiam pretioſiſſima illinc advehi ſolita fortaſſis exuperat eximium illud balſamum, tam rari in medicina pariter & chirurgia tamque præſtabilis uſus, ut quod omnibus fere morbis & ſymptomatibus corpori humano infeſtis medeatur: ceu peculiariter docet Nicolaus Monardes medicus Hiſpalenſis præſtantiſſimus, utili illo & pulchro opuſculo, quod una cum aliis aliquot ſimilis argumenti libellis Italice vertit Annibal Brigantinus medicus perquam excellens. Iam vero ex illa ipſa Hiſpania mittunt plurimum crocum: item pharmaca quædam & coccum: ſericum rude, & pannorum ex eo compluria genera, maxime holoſerica Toletana, & bombycinam illam ormuzinæ adſimilem: ſalem inde, alumen, & plantam illam Canarienſem, quam Hiſpani *orcillam*, Florentini *raſpam* appellant: lanas omnium optimas: ferrum, corium Cordubenſe, alutam: plurima etiam plurium generum vina, & nominatim ea quæ vulgo *baſtarda*, Latine paſſa dixeris,

UVA. BHSC. BU 00896

dixeris, quod ex uvis paſſis & ſolè ſiccatis exprimantur, romaniam quam vocant, & quædam alia generoſa pariter atque ſalubria: oleum perquam eximium; pinguem illam arvinam pannis linendis idoneam: acetum, mel, favos, gummi Arabicum, ſmigma; tum multiplices illos fructus tam recentes, quam paſſos, puta mala quæ vocant aurantia, citrea, punica; olivas, capparim conditaneam, palmulas, ficus, uvas amygdala: tanta omnium copia, ut non exigua inde exurgant commercia. Adferunt inſuper nobis Hiſpani vina ſimul & ſaccharum è Canariis, ſive, ut eas antiqui vocabant, Inſulis Fortunatis, à quarum meridiano Ptolomæus & cæteri fere Coſmographi ſumunt initium longitudinis orbiſterræ. parent autem hæ inſulæ Regi Hiſpaniæ, cujus imperium quoque dici poſſunt agnoſcere Indiæ omnes orientales & occidentales, una cum tot Inſulis illis ac dynaſtiis, quæ monarchiam & magnitudinem iſtam Hiſpaniæ junctim inter ſeſe conſtituunt. Nos in Hiſpaniam mittimus argentum vivum, cujus maximam copiam tamen ipſi olim inde petiimus: id autẽ vel ex eo procedit, quod exarueritibi aliqua ejus metalli vena, vel quod crebrius eo, quam ſolent, Hiſpani utantur. mittimus inde & cuprum; item æs fuſile, orichalcum tam rude, quam laboratum, ſtannum, plumbum: pannorum in hiſce Provinciis & præſertim in Flandria contextorum ingentem vim; item & Anglicos quoſdam: ſajas, oſſettas, ſemioſſettas, tapetes, lintea tum tenuia, tum & craſſiore filo contexta, & vel in juſtum theſaurum abeuntia: undulatos, grogranos, mocajarros, linum, filum, ceram, picem, rubiam, ſebum, ſulphur: denique triticum ſæpius & ſecale; carnes & piſces ſalitos, adeoque butyrum etiam, & caſeum: hinc omnigenas illas merces minutiores è quovis metallo, ſerico, ſubſerico, & id genus materie: unde non minima redit pecuniæ ſumma, multam præterea ſupellectilẽ ex argento adfabre elaboratam, multa arma & tela, alioſque apparatus bellicos; utenſilia denique infinita & à minimo uſque ad maximum. Et ut dicam ſummatim, bona Hiſpaniæ pars, ex hoc noſtro tractu, de iis omnibus rebus quæ in manufactura cottidiana inque induſtria & labore humano conſiſtunt, ſibi largiter proſpicit. Sunt enim infimæ ſortis Hiſpani, laboris omnis atque moleſtiæ, in patria ſaltim, inimiciſſimi.

Ex.

UVA. BHSC. BU 00896

Ex Lusitania suppetunt nobis gemmæ & margaretæ orientales omnibus numeris absolutissimæ: item aurum tum rude, tum in bracteas suas dissectum: aromata, pharmaca, præstantissimum succinum, muscus, zibethum, eboris, id est dentium elephantinorum, non exigua copia, rhabarbarum, thus, myrrha, aloë, color Indicus, quem Lusitani dicunt *anil*, gossypium, radix Chinensis: lignum Indicum, vulgo dictum Guajacum; aliæque id genus pretiosissimæ merces, ea quidem abundantia, ut majori parti Europæ de iis ex hocipso tractu prospiciatur. important autem hæc omnia Lusitani ex India orientali & Calicuto, primum quidem Olyssippo: nam, inde vero in hoc nostrum Belgium. important præterea saccharum Insulæ Divi Thomæ, lineæ æquinoctiali suppositæ, & cum aliis aliquot Insulis, saccharum & id genus merces gignentibus, jure belli in potestatem Lusitanorum redactæ. Important præterea lignum Brasiliense, quod nanciscuntur ex ea Novi orbis Provincia, quæ ab hocipso ligno Brasilia dicitur. important denique melagettam & alia quædam pharmaca ex maritimis terræ Guineæ, sitæ in Africa, ubi non mediocri gaudent imperio. neque vero silentio involvendum est præstantissimum illud saccharum & generosissimum vinum Maderense, quod utrumque ex Insula illa Lusitanico sceptro subjecta in has oras important. vinum adeo generosum, ut ad Malvaticum pæne accedat. Ex ipso autem regno Lusitaniæ submittunt nobis plurimum salem, vinum, olivum, glastum, coccum, orcillam, alutam, & præterea tot ac tam varios fructus recentes, passos, & conditaneos, ut maximam inde pecuniæ summam corradant. Nos Lusitanis submittimus argentum rude, argentum vivum, minium, cuprum, æs fusile, orichalcum tum rude tum laboratum, stannum, plumbum, armaturas & machinas tormentarias, aliaque ad bellum idonea; aurum item & argentum filatum, & cæteras omnes mercium species in Hispaniam subvehi solitas.

Adjiciemus postremo ex Barbaria quoque, Africæ non incelebri regione, recta nobis submitti saccharum, Indicum, gummi, colocynthidas, coria, pelles, & cum aliarum aliquot avium, tum struthionum in primis, omnium longe pulcherrimas plumas, ex iisque consertas cristas,

UVA. BHSC. BU 00896

criſtas, Mittuntur eo panni lanei ſimul & linei, ſajæ, & merces minutiores è metallo aliaque materie.

Quod reciprocum inter ſe mercatorum commercium quanti ultro citroque momenti ſit, quantaſque ſecum trahat appendices, æſtimari profecto non poteſt, imo vix cogitari quidem, tantum abeſt ut digne deſcribi: adnitemur tamen in genere aliquod rei adferre lumen: quod ut commodius fiat, exprimemus in ſpecie ſingularium aliquot mercium pretia: deligemuſque ex unaquaque Provincia hujus Belgii ſingularem aliquam mercem, non eam quidem è pretioſſimis ſemper, ſed ex iis, quarum, non una de cauſſa, optimam, ut ſic dixerim, conſecuti ſumus notitiam. Reliqua ex immenſo hoc Chao, nequa oriatur confuſio, magno capacium hujus rei lectorum judicio, ſeu potius capaciſſimi alicujus Scriptoris curæ atque induſtriæ relicturi ſumus.

Auſpicantes itaque ab Italia, dicimus, pannos auro intextos & ſericos, aurum item atque argentum filatum, undulatos, grogranos & mocajarros, ſericum denique rude & coctum, omiſſis tot aliis mercibus ex ea Provincia ſolitis in hanc noſtram tranſmitti, annuatim excedere tres aureorum milliones.

Ex Germania tanta nobis ſuppeditatur copia fuſtaneorum, ut vel ad ſexcenta & amplius millia ſcutatorum ſumma ex iis conflata quotannis adſcendat. Vina vero Rhenenſia, indidem in Provincias haſce mitti ac diſtribui ſolita, etiam admirationem merentur. conſtat enim, annum anno penſante, ſupra quadragies mille vaſa, ut vocant, quorum ſingula ſenos cados, ſive *amas* Antverpienſes, id eſt denos octonos *barriles* noſtrates contineant, annuatim huc importari. computatis ergo in quodque vas triginta ſex aureis, in ſeſquimillionem plus minus abitura eſt ratio.

Ex Dania, terris Hanſaticis, Livonia, Polonia, aliiſque ad aquilonem ſupra jam recenſitis Provinciis, importantur quotannis in terram Hollandiam ſexagies mille vel circiter *laſtæ* frumenti, & præſertim ſecalis, ſingulæ vulgo taxatæ quadragenis; groſſorum ſex & quinquaginta, florenis; ita ut ſumma excreſcat in quingenta & ſexaginta millia libras Flandricas, quarum ſingulis cum reſpondeant terni ſcutati, fiunt centū & octoginta ſupra ſeſquimillionē aureorum noſtratium millia.

UVA. BHSC. BU 00896

E Gallia tum maritimo tum terreſtri itinere quotannis plerumque in has oras important quadraginta vel circiter millia cadorum, ſive (ut receptis utamur) vaſorum vini, anno annum, ut ſupra, penſante. pretium vero, communi æſtimio, ſingulis vaſis viceni & quini ſcutati. fiunt igitur annuatim decies centena millia ſcutatorum. Important præterea ſupra quadragies mille faſces, ſeu *balas*, ut loquimur, glaſti, ſingulas fere ſeptenis & ſemi ſcutatis taxatas: ſunt trecenta millia ſcutatorum. Important denique ſexies mille vel circiter centenarios ſalis, quorum ſinguli conſtant centenis modiis, ducentenas ut minimum & vicenas quinas, vel & tricenas, pro ſalis ipſius candore puritateque, libras pondo pendentibus. ſena igitur illa centenariorum millia, computatis in ſingulos aureis nummis tricenis, centum & octoginta referunt aureorum millia.

Ex Hiſpania Brugas olim mittebant ſupra quadragies mille ſaccos lanarum. quia vero ab annis aliquot retro majorem ipſi quam ante contexunt pannorum vim, fit, ut lanas tam copioſe nunc non ſubmittant, utque præſenti hoc anno 1560. non fuerint plures viginti & quinque ſaccorum millibus, reſpondentibus ſingulo ſacco vicenis & quinis ſcutatis. Vina vero illinc allata hodiernam lanarum ſummam longe exuperant: olea, fere exæquant: cocco, ſeu *cuchenilla*, paullo minus reddente.

E Luſitania conſtat importari Antverpiam, anno annum penſante, tantam aromatum multitudinem, ut in millionis & amplius aureorum ſummam rationes eorum quotannis excreſcant: ſacchari vero in ſexcenta ut minimum millia.

Tandem vero de Anglia quoque diſſertaturi, nam de Scotia quidem, deque Hibernia item & Barbaria, quia paucula tantum eaque levis momenti dicenda ſint, hic agemus ſilentium, dicimus, ejus regni lanas, quarum ſuperioribus paullo temporibus apud Calætienſes, hodie vero apud Brugenſes conſiſtit emporium, annuatim excedere mille ducentas *ſcerpilleras*, quæ ducenta quidem & quinquaginta reddunt aureorum noſtratium millia. Pannorum vero ex eo regno in haſce Provincias invehi ſolitorum admirabilis plane eſt numerus. liquido enim conſtat, eorum, anno annum penſante, & cariſiis

UVA. BHSC. BU 00896

& carisæis aliisque panniculis ad integros pannos reductis, ducenta & amplius millia annuatim nobis distribui, quorum singuli minimum æstimentur vicenis quinis scutatis, ita ut in quinque & amplius milliones ratio tandem excrescat. quem è lana & pannis aliisque compluribus rebus ab Anglis huc importatis provenientem thesaurum ipsi erogant rursus in eas merces quas ex hoc tractu in illud regnũ submitti paullo ante commemoravimus. unde considerato beneque expenso isto tam ingenti inter Belgas & Anglos commercio, comperior, inter utramque hanc gentem permutari quotannis (ecquis obsecro crediturus est ?) supra duodecim aureorum myriadas, tanta quidem cum utriusque partis commoditate, tamque notabili quæstu, ut vix sine alterius ope altera queat subsistere. Neque vero prætermittendum est, quod ad merces quidem mari committi solitas attinet, solere ut plurimum mercatores, ne videlicet nimium videantur tentare fortunam, certis inter se pretiis convenire, uti navium circumquaque emissarum pericula alter alterius nomine in sese suscipiat, & ea caute sagaciterque inter se dividant.

Iam vero ut tandem concludam, & quæ de pulchritudine, majestate, potentia & splendore nobilissimæ hujus urbis hactenus scripsi dixique, in parte, corroborem, visum est hoc in loco subjicere pulcherrimos hosce versus Latinos, ipso urbis Antverpiæ nomine factos ab illustri Poëta Iulio Cæsare Scaligero Veronensi: tum & rhythmos quosdam Italicos jam ante annos complures celebrandæ urbis ejusdem laudi compositos à doctissimo piæ memoriæ viro Francisco Pesciono Florentino. qui poëtæ, cum, non secus ac ego, sint alienigenæ, minus erunt suspecti & majorem quam ipsimet cives inventuri sunt fidem. Et certe, cum primum hoc opus ederetur in lucem, talis erat Antverpiæ, & in reliquo Belgio, rerum status. progressi autem ad annum editionis postremæ, invenimus plura Provinciæ membra, quod ad fortunam quidem & prosperitatem pertinet, multum mutasse, tantumq; inter veterum illum & præsentem hunc statum esse discrimen, quantum inter diem & noctem. Vnde jure quis cum Terentio dixerit, *Omnium rerum (heu!) vicissitudo est:* ut in commentariis meis abunde suo loco & tempore commemoraturus sum.

UVA. BHSC. BU 00896

Iulii Cæſaris Scaligeri.

Oppida quot ſpectant oculo me torva ſiniſtro,
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum eſt, operoſa Lutetia, Romæ
Ingens, res Venetum vaſta, Toloſa potens:
Omnigeniæ merces, artes priſcæque novæque,
Quorum inſunt aliis ſingula, cuncta mihi.

Sonnetto del Peſcioni.

Godi Anverſa, & humil' gratie à Dio rendi
Di ſi preclaro & coſi amplo dono,
Onde da quante terre al mondo ſono
Richezze accogli, & lieta in alto aſcendi.
Segui il tuo corſo, & vittorioſa tendi
d'Ogni grandezza al ſommo, ma fia buono
Che quanto piu (nota cio ch' io ragiono)
Sormonti & forze & aumento prendi,
Tanto piu vegli & geloſa procuri,
Ch'in ſi ricca fortuna ebbri i tuoi figli
Non forſe evertan ſi felice ſtato.
Perche ſi fien' ſuperbi ingiuſti impuri,
A Bacco additti & di rapaci artigli,
Breve harai vita (eh laſſa!) & diro il fato.

SYLVA-DVCIS.

BVSCVM-DVCIS, Gallice olim dictum eſt *Bois le Duc*, voce cum Flandrica prorſus conſona, ut quæ ſylvam Ducis ſignificet, quia ſcilicet fuerit prius eo loci pulcherrimum quoddam nemus Ducum Brabantiæ. poſtea vero, emolliendo vocabulo, corruptum paullatim eſt nomen, &, quod aliis quoque pluribus accidit, ad recentem hanc appellationem redactum, diciturque opidum ipſum *Bolduc*. Situm eſt autem ad fluviolum Deſam, duabus quidem ab Moſa, quatuor Raveſtenio, Antverpia vero duodecim leucis ſemotum. opidum amplum, pulchrum, adeoque & ſitu & arte induſtriaque humana munitum, ut dici fortaſſe poſſit inexpugnabile. frequens præterea, opulentum, boniſque & commodis ædificiis luculenter inſtructum. Templum ejus primarium, cathedra Epiſcopali inſigne, dedica-

UVA. BHSC. BU 00896

's HERTOGENBOS.

1 De Marct
2 St Ians kerck
3 Vuchter poort
4 St. Ians poort
5 Den Boom.
6 Orten poort
7 Hintemer poort
8 Water poort
9 De drie heeckelen
10 kistemaeckelen-tooren

UVA. BHSC. BU 00896

F
pri
Br
pt
plu
da
ter
tue
me
&
po
bo
Te

UVA. BHSC. BU 00896

dedicatum eſt Divo Ioanni: ſplendidum, ſumtuoſum, & eleganti imprimis adfabreque elaborato horologio nobile. Populus Buſcoducenſis admodum bellicoſus, & ſive pedites quiſquam, ſive equites forte deſideret, in utrumque ſemper paratus eſt, plus fortaſſis è veteri illa ferocia retinens, quam cæteri ulli horum tractuum populi. quod non obſtat tamen, quo minus & politia civilitateque & commerciis quoque opidum hodie floreat, ſitque & artificiis ſimul & opificiis denſum. Conficiuntur hic inter alia plurimi panni è lana: linteorum vero tam ingens vis, ut connumeratis iis quæ fiunt in territorio circumjecto, annuatim aſcendant ad vicena millia faſcium; quorum in ducenta circiter millia ſcutatorum facile abeat ratio. neque vero diſſimulandum eſt, aquas linteis candificandis in hujus opidi finibus longe quam alibi meliores magiſque utibiles eſſe. conficitur etiam hic pæne innumerabilis numerus optimi temperamenti cultrorum: tum & incredibilis fere acicularum ſcite & induſtrie laboratarum multitudo: quod utrumque mercium genus diſtribuitur iſthinc per totum orbem. Atque his quidem de cauſſis opidum iſtud adeo dignum, & inter Belgicæ prima, in Epiſcopatum nuper erectum eſt. cui dignitati quidem & muneri, ob egregias ſuas virtutes & non vulgarem doctrinam, merito ſane præfectus eſt vir probitate religioneque laudabilis Clemens Crabbelius. Natus fuit Bolduci Guilielmus Enckevordius, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, præſulum ſui ſæculi decus. Buſcoducenſis etiam fuit Georgius Macropedius, ſummæ eruditionis vir, & trium linguarum Profeſſor. item Ioannes Vladeracius, ſanguine & virtutibus nobilis, cui patria, ob eximia viri in ſe officia, multum erat addicta. Theodoricus item Nopenus, Conſiliarius in Senatu Brabantiæ, Iuris utriuſque Doctor, & in Athenæo Aurelianenſi per multos annos, ſumma cum laude, profeſſor. Arnoldus Arlenius, eruditione & virtute inſignis. Goſuinus Steganus, vir domi nobilis, doctus, & exacti judicii: unde in patria quoque ad ſummos quoſque dignitatis gradus aſcendit: reliquit autem duos melioris ſexus liberos: quorum alter quidem Ioannes, varias ſummi momenti dignitates, regio nomine, laudabiliter ſimul & feliciter obiit: alter vero etiamnunc ſuperſtes, Nicolaus videlicet,

UVA. BHSC. BU 00896

delicet, perhoneſtus & nobiliſſimus vir, Conſiliarius in Senatu Brabantiæ, plures etiam habet filios, valde quidem eos adoleſcentes, ſed eo jam inde ingenio eruditioneque dotatos, ut ſummam de ſe præbeant expectationem. Guiljelmi deinde, Venius atque Breugelius, uterque Iuriſconſultus, & ejuſdem Senatus Conſiliarius. Obtinet autem hoc Opidum, inter primarias quatuor urbes Brabantiæ, quartum, ſive extremum locum: habetque quadranti ſuo ſubjectas quatuor regiones, ſive potius membra, Campaniam nempe, Pelandiam, Maſlandiam, & diſtrictum Oſtervicanum. Continentur ſub ejus quadrante urbes Helmonda, Eindovia, Mega, Raveſtenum, & Gravia; una cum aliquammultis pagis.

ADD. [*Vrbs hæc originem ſuam repetit ab anno* CIↃC LXXXIV; *quo à Godefrido Lotharingiæ duce ejus nominis tertio* (*ut volunt*) *circa aggerem Ortidunium vallum duci cœptum: quod anno* CIↃCXCVI *ab Henrico Godefridi fil. una cum foſſis perfectum*: *unde quidam hunc Henricum urbis authorem faciunt, & natales urbis ad hunc annum referunt.*

Forma urbis primum rotunda fuit, tribuſque portis à tribus præcipuis Brabantiæ urbibus, Lovanio, Bruxella, Antverpia, ornata; quæ poſt pomerium productum aliis uſibus ſunt dicata, manente hodieque nominum licet levi memoria: murorum quoque reliquiæ viſuntur juxta forum piſcarium, inter pontem Ionii, forum, & retro antiquam curiam. Pomerium urbis primum productum anno CIↃCCCXVIII *à porta S. Crucis, quæ quondam Bruxellenſis audiebat, ad finem platea Vuchtia, aduſque Ortdunum, indeque ad portam Pineam; concluſaque hoc ambitu via Hinthamica & Vuchtia: licet etiam ante ſuburbia vallo variis locis ſepta fuerint, & multis annis poſt muri adjecti. Ad extremum producti fines anno* CIↃCCCCLIII, *& variæ partes adjectæ: licet anno demum* CIↃIↃXIV *Hinthamenſis, & biennio poſt Vuchtenſis finis legantur muro latericio circundati, hinc verſus Antverpiam inter meridiem & occidentem. illinc verſus Graviam inter aquilonem & orientem; ita ut nunc longe aliam formam à primitiva induerit, utpote triquetra, tribus in longum ſpaciis excurrens, tanto gyro, ut vix ſeſquihoræ ſpatio ab expedito pedite ambiri poſſit. Muros habet firmiſſimos, cum ſeptem vaſtis propugnaculis; foſſas altitudine & latitudine eximas,* Dommelæ & Aadæ *amnium allapſu. Portas habuit ſeptem; quarum duæ ſuperioribus annis occluſæ; quinque hodieq*

UVA. BHSC. BU 00896

hodieque patent; Ea sunt: Vuchtensis, *ante* Picardorum *dicta, qua versus Antverpiam ducit; operis elegantis, fossa & duobus pontibus subliciis à vallo murorum discreta:* Ortensis, *è qua Bommeliam tenditur:* Hinthamensis, *e qua Graviam; duobus item pontibus à muro sejunctar* Vaccina, *aut S. Ioannis: è qua Heusdinum: denique S. Anthonii, vulgo* de Dijck-poozt/ *Helmonda Endoviaque venientibus opportuna. Plures canales urbem permeant; quidam etiam navium feraces: super quas strati pontes lapidei publici* L I, *lignei* X X X V I I I, *privati pene totidem. Forum habet pulcherrimo ædificiorum ordine circumdatum, in quod decem platea totius urbis latissimæ desinunt. Ad duo millia pulcherrimarum ædium hic numerantur, præter casas & secundi ordinis habitacula. Munitissima est à natura & opere: nam tota humilibus agris pascuis incincta est, qui maximam anni partem rigui, hyeme autem alto cano & vasta uligine pene impervii sunt, præterquam ad Vuchtensem plagam, quæ africum adspicit, ubi ager paulo editior est. Idcoque hic duo castella superioribus annis ab Hispano adjecta. Quorum illud, quod urbi propius, S. Antonii dicitur, ad Dommelæ ripam situm, circiter* C L X X X *perticis Rhenolandicis ab extimo oppidi propugnaculo juxta portam Vuchtensem; quatuor prominentibus propugnaculiis & latissima fossa, aliisque vallis & operibus permunitum. Alterum, quod Isabellæ nomen præfert, ad cornu eiusdem Vuchtensis, quinque validissimis propugnaculis, duplici fossa, aliisque vallis & operibus, quæ hodierni belli necessitas invenit, ita munitum, ut oppidi invicti instar haberi possit; distans à minori castello tantum perticas Rhenolandicas* L X X. *Ad ortum autem ab oppido circiter perticas* C C X X X V, *situm est & tertium castellum, quod* Petter-schans *dicitur, quinquangulare, & totidem validis propugnaculis, lata fossa & extra illam alto vallo & fossa incinctum. Atque hæc quidem oppidi securitati extra pomerium adjecta. Ipsum oppidum lata fossa & profunda cingitur, cujus aquæ duobus locis ingenti mole objecta concluduntur: duo valida propugnacula adjecta vallo ubi Diesa ex oppido elabitur; totidemque ad Vuchtensem portam; plura autem juxta & ad Hintemensem, & ubi Aa fluviolus urbem subintrat. Denique nihil pene factum reliquum, quod ad urbem permuniendam nuperus belli usus admvenit. Aut si quid ab Hispano aut ignorantia aut negligentia peccatum, id nunc à Belgis abunde corrigitur.*

*Forma oppidi, prout nunc se habet, fere triangularis est, & ob varios munitionum meandros ab expedito pedite vix uniu*s

UVA. BHSC. BU 00896

horæ ſpatio ambiri poteſt: complectitur enim ambitus illius, cum ſeptem propugnaculis majoribus, ſeptẽ millia paſſuum IↃ CLX.

De urbis regimine politico & cilivi.

REgimen hujus urbis eſt primo penes duos prætores, eosque fere claris natalibus ortos; quorum unus de civilibus, alter de criminalibus cauſis cognoſcit; licet interdum utriuſque munus uni mandetur. De utriſque cauſis jus dicunt Scabini, primæ in hac urbe dignationis. qui primum quidem ſeptem tantum fuerunt, & ad annum 1336, *anno exacto, feſto S. Remigii, novos ſibi ſubſtituerunt. poſtilla, ipſis haud invitis & ultro cedentibus, Princeps provinciæ quotannis Scabinos creavit. Carolus V Imper. binos adjecit anno* 1525. *His indulto principi permiſſum anno* 1335, *accedente prætoris aſſenſu, multas pecuniarias, quæ delinquentibus infliguntur, augere, minuere, mutare; vectigal potorium & annonarium pro re nata uſque ad* 46 *ſolid. vel augere vel minuere. Carolus V anno* 1531 *vetuit nulla immobilia bona in diſtrictu Silvaducenſi gravari aut alienari, niſi coram Scabinis, aut Tribunali, & in loco ubi bona cenſuque ſiti ſunt. Cognoſcunt autem ad requiſitionem partium de perſonis & bonis civium atque incolarum. Ad ſententiam quoque eorum recurritur non tantum à tribunalibus ſubalternis totius territorii, ſed & à Landen vetuſtiſſimo Brabantiæ oppido, itemque à Dormaten limitaneo Brabantiæ vico & vicecomitatu. &c. Habet præterea urbs Conſules ſuos, & juratos, uti fere in aliis urbibus. Ad Senatoriam autem dignitatem non aſſumuntur niſi indigenæ, & toto anno in urbe habitantes nec niſi elapſo biennio fere ad eandem reſumuntur. Porro Scabini hi Conſulesque conſtituunt primum magni Senatus membrum; Senatorii autem & Conſulares ſecundum; tertium Tribuni & Iurati opificum. Hi quum diu incerto numero fuiſſent, à Carolo nu-*per anno 1525 *definiti fuerunt, ſtatutumque, ut eſſent ferrariorum, æratiorum, & cultrariorum decani* III, *jurati* XII; *mulitorum & oleariorum dec.* III, *jurati* VIII; *piſtorum dec.* IV, *jurati* VIII; *aciculariorum dec.* III, *jurati* X; *frumentariorum dec.* IV, *jurati* XVI; *laniorum dec.* III, *jurati* VI; *viſcariorum & cerariorum dec.* III, *jurati* VI; *ſutorum & coriariorum decani* IV, *jurati* XII; *inſtitorum decani* III, *jurati* XXVIII; *lanificum decani* II, *jurati* VIII; *ſartorum & mercatorum laneorum dec.* IV, *jurati* XXVIII; *pellionum dec.* II, *jurati* VI; *chirothecariorum & ligulariorum dec.* III, *jurati*

UVA. BHSC. BU 00896

jurati XII ; *capſariorum, ſcriniariorum , carpentariorum , & vietorum dec.* III , *jurati* X ; *tinctorum dec.* II , *& totidem jurati.*]

Deſcribamus vero deinceps tres velut minorum gentium capitales: & primo.

Thenas, ſeu Tillæ-montem , ſitas ad flumen Getam, qui haud procul inde exortus , eas interfluit , unde porro Halam provectus , in Demeram tandem aquas ſuas exonerat. Diſtat autem hoc opidum Lovanio pariter atque Centronibus pari trium leucarum intervallo : eſtque amplum ſatis & grande. quin temporibus paullo magis remotis fuit maximi nominis , & commerciis florida civitas. idque cum legitur paſſim, tum vel ex eo colligitur , quod ter adeo ejus pomœria fuerint olim producta. aſſerente nonnemine , priuſquam , hac inclinante Buſcoducum adipiſceretur hanc dignitatem, Thenas fuiſſe quartam inter primarias urbes Brabantiæ. Diruta vero pluries & crudeliter lacerata fuit atrocibus horum hominum bellis cum Gallo & Leodicenſibus: ita quidem ut hodieque maneat magna ex parte deſerta, & cultoribus vacua. quatenus tamen habitatur , non omnino eſt adſpernabilis. Inſigne in ea & memorabile ſane collegium Canonicorum eſt , æde Divo Germano, Pariſienſium olim Antiſtiti , ſacra. Denique inter tres capitales minores primum obtinet locum , eximiis , adeoque iiſdem magna ex parte cum illis primariarum quatuor urbium, privilegiis exornata.

ADDIT. [*Thenæ horario fere itinere in circuitum patent. muri variis turribus ſunt conſpicui. flumen duodecim pontibus ſtratum eſt. tres in urbe communes , ſeu publici fontes. ſex portæ interiores , exteriores autem quatuor. ſeptem denique fora: inter quæ frumentarium, omnium, quotquot uſquam occurrunt, pulcherrimum. ager urbi vicinus omnigeno frugum genere, tum & fructibus admodum felix. caſei quoque Thenenſes , ob eximiam bonitatem; apud multos in pretio.*]

Lewia ſita eſt ad torrentem Gefam , qui haud longo ab opido in fluvium Getam influit. diſtat autem Centronibus quidem una , Thenis vero duabus vel circiter leucis. opidulum validum , probeque adverſus hoſtiles inſultus munitum , quia videlicet limitaneum , & Ebudronum agro conterminum. unde & capitalis minoris dignitate ac privilegiis fruitur. In eo eſt magnus ille

UVA. BHSC. BU 00896

Prioratus, quem vocant, Ordinis Divi Auguſtini. cujus Prior unus eſt è duodecim Antiſtitibus Brabantinis. eſt præterea collegium Canonicorum in æde pulcherrima Divi Leonardi. Extra portam ampliſſimus quidam & pulcherrimus lacus eſt, ad quem aſſerunt olim fuiſſe validam arcem, limitaneum in Eburones propugnaculum, cujus etiamnunc deſerta quædam ſuperſunt veſtigia. Coquitur in hoc opido, & quidem ea luxurie, ut in alias paſſim oras diſtribuatur, præſtantiſſimum quoddam genus cerviſiæ, bonitate vel vinum interdum vincens. Lewia oriundus fuit Dionyſius Richelius Carthuſianus, vir doctus, & variorum operum ſcriptor.

Nivella diſtat Bruxellis quinque horarum itinere. opidum eſt ſic ſatis munitum, & non una de cauſſa plus quam mediocre: in quo magna contexitur tenuiſſimorum linteorum, Cameracenſibus adſimilium, imo hiſ. ipſis pulchriorum, ac fortaſſis & meliorum, vis. eſtque (ſcribente Paullo Æmilio) una è quatuor urbibus conſtituentibus Marchionatum Sacri Imperii: una item è tribus minorum gentium capitalibus, quæ, ut diximus, luculentiſſimis gaudent privilegiis. ager opido circumjectus omnium rerum bonarum ferax. non procul ab opido multæ paſſim occurrunt ſaxifodinæ boni & pulchri ad architectonicam lapidis. Hujus opidi civis fuit fortunatus ille Ioannes Tinctor, ſacellanus primarius & ſymphoniarcha Ferdinandi, regis Neapolitani: cujus meminit inter illuſtres ſcriptores Trithemius, tanquam viri inſigniter docti, *polugraphon*, Muſici excellentis, & præclari pictoris. Sepultus eſt in hoc opido Pipinus primus, Carolomanni filius; pater autem Gertrudis, illius, quæ propter ſanctiſſime actam vitam meruit aggregari Divorum conſortio.

Fundavit ſanctiſſima iſta mulier primariam ædem Nivellenſem, conditricis ſuæ vocabulo nobilem. ædem ſane auguſtam, variiſque tam intus quam foris ornamentis decoram. in qua deinde inſtituit celeberrimum illum ordinem Canonicarum, quem hodieque tanta cum majeſtate, tamque laudata æconomia ubi eſt conſpicere. conſtat autem hic ordo definito duorum & quadraginta religioſarum, libere ſatis viventium, numero. ordo quidem egregius, optimeque &in

UVA. BHSC. BU 00896

& in magnum nobilitatis ſubſidium inſtitutus. nec enim in ſodalitium hoc admittuntur niſi magnatum & virorum principum filiæ, quæque quadruplæ minimum nobilitatis membra paterni ſimul & materni ſtemmatis numerent, ſintque, ex inſtitutionis præſcripto, legitimo thoro prognatæ, & ingenuæ, generoſæque virgines. unde nobilis aliquis paterfamilias, ſi plures habeat ſequioris ſexus liberos, ſtudeatque domeſtico iſto onere in parte ſaltim levari, unam ex iis in collegium iſtud tranſſcribit. Sunt vero, ut ſuis infra locis dicetur, etiam alia quædam hujuſmodi ſodalitia, & illuſtres conventus, varie per hunc tractum diſperſi. Virgines quæ hic degunt, & Canonicæ alias appellantur, ſeu *domicellæ*, ſuas quæque ſeorſim ab aliis habent ædes, eaſque circum juxtave Divæ Gertrudis: in quo templo preces ſuas horarias ipſæ decantant, ceremoniaſque & ritus ſacros ſolenniter peragunt: mane quidem, & dum religioni operantur, cultu ſpirituali, ſive eccleſiaſtico, ſed qui nobiles deceat, &, ut ipſæ ſunt, candido, pellibuſque pretioſis ſuffulto; à meridie vero, ſæculari, ut vocant, veſte, è ſerico vel id genus materie, nobilium puellarum in morem, ornatæ. quod ſi vel ad epulum aliquod magis ſollenne, vel ad privati alioqui alicujus vocari contingat convivium, licet, impetrato conſenſu, accedere. licet, oblata occaſione, & pro arbitrio, etiam nubere. & niſi contingat conditio, perſeverant porro in nobiliſſimo illo ſodalitio ſancte religioſeque vivere: ordine eos ſubminiſtrante cenſus, quibus commode ſeſe convenienterque tolerent. Caput habent Antiſtitam, quæ vulgo audit *Madame de Nivelle*, Domina Nivellenſis, Principis auctoritate atque conſenſu ab ipſis è collegio ſuo in ætatem electā, & approbatam deinde à Pontifice Maximo. Eſt autem hæc ipſa Antiſtita non ſacri tantummodo hujus collegii caput, verum etiam Domina ſpiritualis ſimul & temporalis, ut vocant, Nivellæ, & territorii ejus, haudquaquam exigui. Inſtiturum præterea eſt in eadem æde religioſiſſimum ſane collegium triginta Canonicorum, qui & ipſi laute honeſteque habentur, & à Pontifice, Dominaque Nivellenſi alternis vicibus eliguntur. Alia denique in hocipſo opidulo paſſim occurrunt templa, & religioni dicata loca. Sed deſcribamus deinceps, prout ſupra promiſimus, urbes ti-

UVA. BHSC. BU 00896

tulo aliquo & ſuprema dignitate conſpicuas. & primo quidem Marchionatum Sacri Imperii.

MARCHIONATVS S. R. IMPERII.

MArchionatus Sacri Romani Imperii, ſcribente Cornelio Grapheo, inſtitutus primum fuit ab Imperatore Iuſtiniano. aliis eum facientibus magis antiquum. Narrat graviſſimus ſcriptor Germanus Ioannes Aventinus; Vtilonem, Theodonis Bavariæ Principis fratrem, ob egregias ſuas virtutes, à Theodorico primo Francorum Rege præfectum fuiſſe ei horum tractuum parti, quæ continetur Oceano mari, & Scaldi, Moſa, Rhenoque fluminibus. idque reprimendis, ut addit, Danorum, maria, per id tempus & terras late vaſtantium deprædantiumque incurſibus. Vtiloni additus titulus Præfecti limitis Antverpienſis, quod videlicet ibi jam-tunc Romani Imperii fines. Hunc autem gradum & dignitatem ſcribit lingua Germanica dici Marchgraef/ id eſt idiomate noſtro, *Marcheſe*. Ioannes itidem Marius docet inſtitutum fuiſſe hunc Marchionatum ante Iuſtinianum, dictumque Marchionatum Sacri Imperii ad Scaldim, qui initium ſumſerit inde fere ab media urbe Valentianarum, & pertinuerit porro ſecundum flumen uſque ad ipſam Antverpiam, atque hinc rurſus ad mare. E cujus quidem Marchionatus veſtigiis duo potiſſimum hodieque Valentianis ſuperſunt monumenta, alterum aula, ſive *Sala*, quam vocant, Imperialis, cui peculiaris ſuus præfectus & adminiſtri, jus pro tribunali reddentes: alterum vero immunitas, ſive aſylum, quod per bonam opidi partem extenditur, & vulgo *Banc lieu* appellatur. in eo autem aſylo, tanta ſcilicet ejus tamque late patens immunitas, etiam homicidis, modo tamen excuſabilibus, undecumque (ut ſuo mox loco latius differetur) eo confugientibus, tuto licet ſubſiſtere. Narrat inſuper idem Marius, Marchionem, qui omnium primus hanc Dynaſtiam, ab Iuſtiniano jamdicto obtentam, ad filios ſuos tranſmiſerit, Anſelmum fuiſſe, Senatorem Romanum: cui ſucceſſiſſe facit Arnoldum filium. Paullus vero Æmilius teſtatur hunc Marchionatum inſtitutum fuiſſe ab Othone ſecundo Imperatore, anno circiter nongenteſimo ſeptuageſimo tertio, datumque in dotem

UVA. BHSC. BU 00896

in dotem Reginæ Gerbergæ, Imperatoris amitæ, Lotharii Regis Gallorum matri. continuisse autem Nivellam, Lovanium, Bruxellam, & nominatim Antverpiam. narratiunculæ nihil penitus inter se discrepantes. mutant etenim Principes, augentque & minuunt ditiones, prorsus pro libitu: prout spisso fecerunt de Ducatu Lotharingiæ. atque hinc est quod Scriptores novas istas mutationes non raro sumant pro creationibus, ut sic dicam, primisque institutionibus Dynastiarum, attribuantque eas non primo, sed ultimo sæpe auctori. Vtcumque sit, in eo omnes conveniunt, ut Antverpiam dicant esse Marchionatus Sacri Imperii metropolim. unde jam ab illis usque temporibus, eluceſcit urbis illius splendor. Tandem vero in eo quoque Aventinus cum Mario convenit, Marchionatum hunc perveniſſe postremo ad Anchisem, sive Angisum, patrem Pipini secundi. qui Anchises deinde, ut infra dicetur, fuit primus Brabantiæ Dux. quo titulo cæteri postea Duces Brabantiæ in nobiliſſimum istum Marchionatum succeſſerunt.

ARSCHOTANVS DVCATVS.

SItum est Arschotum ad fluviolum Demeram, Lovanio juxta & Diesthemio pari trium leucarum intervallo abjunctum. Mechlinia quatuor, & prægrandibus quidem, leucis distat; Lira itidem quatuor. Erat autem hoc opidum & cæterea ejus ditio non ita pridem Marchionatus. sed ornatum postea fuit dignitate Ducali ab Carolo Quinto Imperatore. idque Dominorum magis, & opum quas in Hannonia possident, quam ditionis ipsius adspectu. etsi mediocre tamen est opidum, & antiquus admodum Baronatus ut vocant seu Dynastia. Dynastas agnoscit Principes Illustrissimæ gentis Croiæ, ortæ primum è Gallia. prodierunt autem ex ea stirpe plurimi sane heroës: sed clarissimus omnium fuit Guiljelmus, Dominus Cerviæ. qui usque dum moreretur, summa cum auctoritate, direxit Imperatorem jamdictum: unde & opibus simul & potentiæ Croiorum luculentum accessit augmentum, idque cum aliis hujus tractus Provinciis, tum præsertim in terra Hannonia,

UVA. BHSC. BU 00896

ubi, qui nunc Ducatui præest, Philippus, Guiljelmi nepos, ampliſſimæ ditionis & complurium opidorum eſt Dominus, Chimaci imprimis & Bellomontii. ita ut amplos poſſideat cenſus, ſitque Eques aurei velleris, & non ita pridem adlectus in Senatum quem dicunt Status.

Quoniam vero ſupra in Deſcriptione generali promiſimus nos facturos mentionem regiminis, ſive imperii, quod hujus tractus Dynaſtæ in ditiones ſuas & toparchias exercent: liberabimus hic potiſſimum, utpote loco ſatis idoneo, idque brevibus noſtram fidem. & principio dicimus, Toparchas iſtos Principi ſuo obſtrictos, Principemque viciſſim ipſis devinctum eſſe, iiſdem fere legibus & conditionibus, quas in aliis locis feudatarius, ſive cliens, & patronus, ſeu Dominus feudi, reciproce inter ſeſe obſervant. Itaque pacis juxta & belli temporibus Princeps eos habet in clientela, & cum in urbium regionumque regimine, tum in militaribus quoque præfecturis, uti ſolet eorum opera: quam ipſi contra pari alacritate & fide Principi ſuo libenter præſtant. Iam quod ad ipſa dominia, vel, ſi mavis, toparchias, & Dominorum in eas jus & imperium pertinet: omnia prorſus alicujus nominis opida, arces, & pagi, juriſdictioni eorum ſubjecta, ob varia quibus gaudent privilegia, ſuis ut plurimum legibus, ſuiſque moribus vivunt, politiam & reliqua eo ſpectantia ipſi per ſe adminiſtrando. unde non aliud fere Toparchis in loca ſibi ſubjecta præeminentiæ jus, neque ſubditi aliter iis obſtricti, quã Antverpiam ſupra diximus Principi ſuo eſſe obnoxiam. ita quidem ut illi nec vectigalibus hoſce, nec alio quovis modo, niſi ſponte conſentientes, & accedente Regis permiſſu poſſint gravare, ſed patrimoniis ſuis & conſuetis reditibus acquieſcere debeant.

MARCHIONATVS BERGOZOMENSIS.

BERGA, quam & Bergozomium vocant, antiqua ſic ſatis dynaſtia, ſeu Baronatus eſt: ſed Marchionatus poſtea dignitate ab Carolo Quinto Imperatore ornata anno ſalutis 1533. ſita eſt autem in colle,

UVA. BHSC. BU 00896

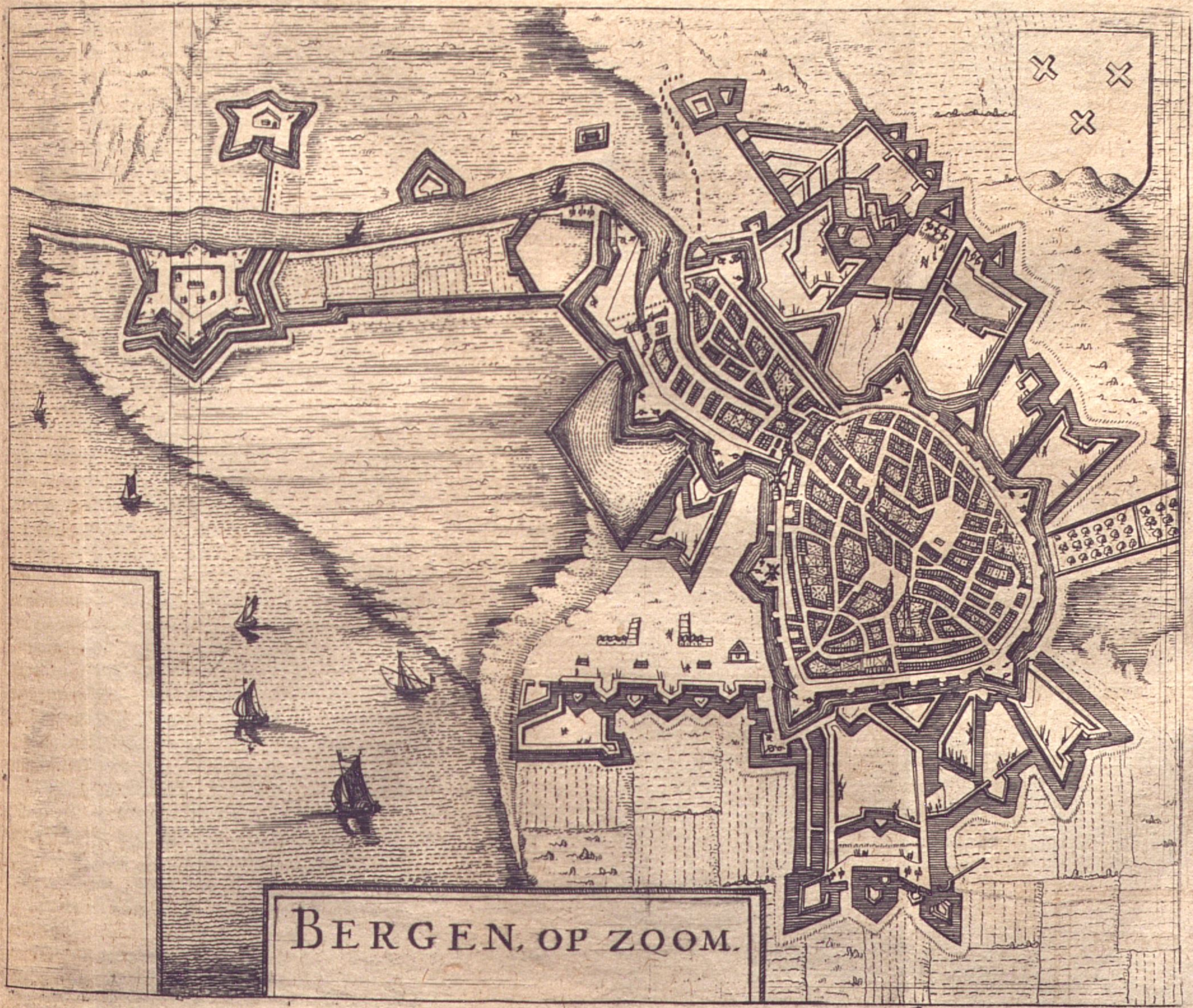

UVA. BHSC. BU 00896

ubi-,
nepo
est D
ampl
non
Statu
Q
tmisi
rii,
parc
loco
princ
ctos,
fere
tariu
cipro
temp
urbii
quoq
cont
ftant
chias
omni
juriſc
privi
vivu
mini
ſubje
ſtrict
obno
nec a
cede
ſuis &

M

B

colle, ad fluviolum Zomam. unde, ad differentiam cognominum aliquot hujus tractus locorum, Teutonice dicitur Berghen op Zoom. nascitur Zoma haud longe supra ipsum opidum, & media fere infra id leuca in Scaldim influit. opidum in extremis Brabantiæ ad occasum finibus positum, mari ita propinquum est, ut non immerito dici possit maritimum: portu insuper nobile, & Antverpia quidem, terrestri itinere, sex, iisque prægrandibus: Middelburgo vero Zelandiæ, via maritima, octo circiter leucis abjunctum est. Edidit Berga Ioannem Latomum, Priorem ad Divi Throni, juxta Grobbendonquium pagum, & Lira non procul, Præsulem eruditum & venerandum, ac Poëtam cultissimum. Opidum hodie quidem non contemnendum: sed longe olim celebrius: cum videlicet ejus nundinæ, variis privilegiis insignitæ, quibus jam-inde ab aliquot sæculis gaudet, negotiatoribus magis frequentarentur. hodie parum hic vigent commercia, vicinia scilicet & magnitudine urbis Antverpiæ finitimum omnem tractum inundante. ita quidem ut nullæ usquam sint nundinæ anniversariæ, nulla usquam extra ordinem habeatur panægyris, quam non ordinarius iste mercatus Antverpiensis multis partibus superet. unde fit, ut ad quotidianas hasce Antverpiæ nundinas homines malint confluere, quam anniversarias illas expectare. & quidquid tentaverit hactenus Marchio; quidquid hodie summo etiam studio tentet; quidquid denique faverit ipsi & obsecundaverit momentosa illa natio Anglicana; nequit tamen hoc opidum (adeo scilicet arduum est revocare semel amissa) pristinæ prosperitati restituere. territorium Bergozomense late, quod satis sit, patet, & complures in eo non adspernabiles pagi, tum & insulæ quædam miræ fertilitatis in Scaldi. Marchiones Bergenses veteri admodum & illustri stirpe prognati sunt, è qua plurimi prodierunt viri illustres. hodie vero gente in meliori sexu extincta, per uxorem, è Bergensibus illis priscis progenitam, Marchio Bergozomensis est vir illustris Ioannes Withemius, Comes Walheinii, Dynastaque Bersselii.

Leucæ circiter via Bergozomio distat Wouda, arx longe pulcherrima, & amœnissimus Principum Bergozomanorum secessus, aëris mira salubritate, venationisque

UVA. BHSC. BU 00896

que commoditate laudabilis, imprimis autem ſanequam munitiſſima, & velut totius territorii propugnaculum.

ADDIT. [*Hanc Ordines provinciarum generales multis & validis operibus communiverunt; ſed prodita fuit à præſidiariorum Legato anno* CIↃIↃLXXXVII *Parmenſi Duci; & multis annis latibulum præbuit latronibus & piratis, qui ultro citroque inter Hollandiam & Zelandiam navigantibus ingentia damna ſuperioribus annis intulerunt; donec a Principe Mauritio anno* CIↃIↃCVI *arx reciperetur; qui munitiones illius omnes dijecit, & arcem cognato ſuo Hermanno reſtituit, ea conditione ut neutrarum eſſet partium, pariter cum arce Hoogſtratana.*

Porro forma oppidi quondam pene orbicularis fuit, ut videtur, aut pentagona; ſed longa nec admodum lata appendice aucta fuit verſus portum & Scaldim; ut forma jam anomala ſit, non tamen ideo minus ſitu valida, quia promitentem hanc partem utrimque adjacent paludoſa & alto cœno impervia loca. Portus illius aditum tegunt utrimque munitiones; quarum ſeptentrionalis & portum adeuntibus læva exigua eſt, & aditu difficilis; auſtralis juſtæ magnitudinis quinque propugnaculis munita, dein foſſa, rurſus lorica, & propugnaculis binis, & lata denique foſſa prætexta. Ab hiſce munitionibus duplex canalis (portum veterem & novum vocant) ad oppidum ducit; quod tot tamque validis propugnaculis intra & extra foſſam, tot aliis operibus, quæ recenſere longum eſſet, jam ante & poſt poſtremam obſidionem, omnibus modis adeo permunitum eſt, ut nihil jam addi poſſe videatur. Accedit, quod poſt ultimam obſidionem, quam fortiſſime aliquot menſes adverſus maximas Hiſpani copias ſuſtinuit, & feliciſſime eluſit, varii colles & altiora loca, è quibus in oppidum & munitiones illius deſpici poterat, ſunt complanata; & poſt opera illa inter Steenbergam & oppidum hoc perfecta, etiam aditus ad oppidum hoc præcluſus eſt ea parte qua maxime violentiæ hoſtili videbatur opportuna, eique aditum ad portum occludendum facere. Poſtremo Scaldis ramulus, qui inter Brabantiam & Tolam Zelandiæ labitur & Voſſemaer appellatur, aliquot minoribus caſtellis ad oram communitis, ſecuram Belgis ad oppidum ultro citroque commeandi opportunitatem ſubminiſtrat. Præſidio ut plurimum valido tenetur, atque aliquot cohortes equitum hic perpetuo agunt, qui magnam Brabantiæ partem Hiſpanis intutam reddunt, atque adeo uſque in Lutzenburgenſem agrum prædabundi ſolent excurrere; & non raro opima ſpolia ab iis referre.]

HOOG-

UVA. BHSC. BU 00896

HOOGSTRATA
COMITATVS.

HOogstrata, Comitatus prærogativa insignis est, ab Imperatore Carolo Quinto obtenta. opidulum ipsum mediocre, sed murorum & mænium expers, Antverpia simul & Berga pari sex leucarum spatio dissidet. Hoogstratanus fuit Antonius Schorus, vir doctrina clarissimus. Hoogstrata ad leucæ plus minus trientē abjuncta est arx; validissima illa, & probe adversus hostiles insultus munita, ac sollennis Comitum sedes. sita est autem ad torrentem Mercam, haud procul inde exortum, & Bredam perlapsum, paullo infra Sevenbergam, Mosæ aquas suas miscentem. Subsunt comitatui aliquot pagi, tum & territorium ita amplum, ut non pœnitenda inde exurgat ditio. Comites Hoogstratani è clarissima gente Lalainia. atque hodie quidem præest opido Guiljelmus, qui & Rennenburgii Comes est, ac dynasta Leuzanus: vir multis nominibus clarus, quique inter alias suas opes luculentissimam habet bibliothecam. Leuca circiter abest Hoogstrata amplissimus & pulcherrimus pagus Lonhoutium, patri viri doctissimi & Mathematici perquam insignis Ioannis Stadii, plurium operum scriptoris, ut constat ex Bibliotheca docti viri Conradi Gesneri, aucta nuper ab Iosia Simlero: in qua non nomina modo veterum & recentium scriptorum, sed peculiariter etiam omnes operum titulos, invenire in promtu est. rem profecto laboriosam, nobilem, & ad varios usus, studiosorum imprimis, apprime utibilem!

MEGA COMITATVS.

MEga etiam Comitatus titulo clara est, sita ad ripam sinistram Mosæ, tribus à Busco-ducis, vel circiter, leucis. opidum satis lautum, ac dominio jurisdictioneque illustre. Comitem habet fortissimum Principem Carolum à Brimeu, Equitem aureī Velleris, Regiumque Ducatus Geldriæ, & Comitatus Zutphaniæ Gubernatorem. qui non ita pridem defunctus,

UVA. BHSC. BU 00896

ctus, hæredem reliquit cognatam, nuptam uni è filiis Domini Barlementii, quæ priore marito extincto, nupsit postea Principi Chimacensi, ei cujus infra quoque fit mentio.

BREDA DYNASTIA.

BReda sita est ad fluviolum Mercam: Hoogstrata quidem tribus; Busco-ducis autem sex, iisque prægrandibus; Antverpia denique octo ejusdem mensuræ leucis abjuncta. Opidum sane lautum, amœnum, quodque inter alia quædam pulcherrimi operis ædificia, habet sumtuosissimũ illud & regium prorsus Dynastæ sui palatium, magnifice, admodum splendideque exstructum & duplici undique fossa, arcis plane in morem, circumdatum. quod si esset omnibus numeris absolutum, merito sane censeri posset inter pulcherrima Belgii hujus prætoria. conditum autem & ædificatum est non ita multis abhinc annis ab Henrico, Comite Nassoviensi, Dynastaque Bredano.

ADDIT. [*Munivit hic idem Comes pidum Bredam validissimis omni ex parte vallis. quibus deinde, anno* 1534 *adjecit quinque amplissima propugnacula, à lateribus opidi simul & arcis exstantia. accesserunt his, per hæc bella, novem antemuralia, seu valla, ut vocat Ammianus, antemurana: & ad singulas portas singula propugnacula semilunaria. ita quidem ut inter mediterranea Belgii opida, Breda hodie censeatur omnium munitissima.*]

Gaudet opidum dignitate & titulo *Baronatus*, estque luculenta in primis & magni momenti ejus ditio, cujus jurisdictionem agnoscunt pagi complures amplissimi, præter viculos quosdam minores. annexum deinde est ei opidum territoriumque Stenobergense, una cum Rosendalia municipio, & Oosterhoutio, nobili & antiqua Toparchia, veteri arce conspicua: è quo loco oriundus est Iurisconsultus clarissimus Ioannes Boisotus, doctissimus sane & magni ingenii vir: unde & ad maximas quasque dignitates evectus est: fuitque regius primum apud Anglorum Reginam Legatus: inde Consiliarius in Senatu privato, & Thesaurarius, sive Custos tabularum archivi Vilvordiensis. Est insuper Breda, jam ab annis aliquot

UVA. BHSC. BU 00896

BREDA.

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

aliquot retro, ſedes ſeu domicilium in hoc tractu Principum Arauſinorum, qui & Comites Naſſovienſes, ad quos devolutum eſt ejus dominium. Sed non erit fortaſſe abſurdum, etſi proprie quidem ad Spartam noſtram non pertinet, ſi curioſis talium rerum lectoribus explicemus, ubinam terrarum Principatus iſte quem diximus ſitus ſit: tum qua ratione pervenerit ad illuſtriſſimam gentem Naſſoviam. eo magis quod Principes Arauſini habeantur velut indigenæ hujus tractus,& in eo fixerint domicilium. Principatus igitur Arauſinus ſitus eſt inter Delphinatum & Provinciam Narbonenſem. metropolis ejus Arauſio, vulgo *Oranges*, ſeptem plus minus leucis Avenione,pontificiæ ditionis urbe,abjuncta. principatus equidem nobiliſſimus. & tam venerandæ antiquitatis, ut non alium, præter Deum, ſuperiorem agnoſcat. devolutus eſt autem à multo jam tempore ad illuſtriſſimam gentem Chaloniam, unam è quatuor primariis Comitatus Burgundiæ, ac Nazarethi & aliorum in eo locorum dominam. tandem vero per lineam fœmininam, & Henrici, Comitis Naſſovienſis, hodierni Principis patrui, cum hærede domus Chaloniæ matrimonium, pervenit hic Principatus ad Gentem Naſſoviam, ortu Germanam. Ita ut hæc quidem ditio nobiliſſimos ſemper habuerit Principes, & non ſanguine modo ac ſtirpe, ſed & propria laude virtuteque illuſtres. qualis adeo nuper Philibertus Chalonius, is, qui poſt crebras victorias, Cæſari, cujus copiis ſummo cum imperio præerat, in Italia partas, ſclopi tandem ictu, dum præliatur cum Florentinis, & Florentiam obſidet, rebus humanis ſublatus eſt, anno Domini 1530. extinguebatur in eo ſtirps & domus Chalonia, rerum ipſe propagandæ illius percupidus, teſtamento hæredem ſibi inſtituit Renatum, nepotem ex ſorore, & prædicti Henrici Naſſovii filium: cum lege, ut is adſumeret retineretque nomen & titulum domus Chaloniæ. quam legem, alia omni conſideratione poſtpaſita, Renatus accepit neque dum vixit tranſgreſſus eſt: & virtutibus ſuis Carolo Quinto Imperatori probatis, dum una cum Cæſare eſt in obſidione Fani Sancti Deſiderii, repercuſſo tormenti majoris ictu exanimatus interiit, anno ſupra ſeſquimilleſimum quadrageſimo quarto. Renato autem improli ſucceſſit ex teſtamento, ab ipſomet

Cæſare

UVA. BHSC. BU 00896

Cæſare approbato, hodiernus Princeps Guiljelmus Naſſovius, ejus cognatus. qui nomen tamen & titulum domus Chaloniæ non adſumſit, ſed illud familiæ ſuæ retinuit. Gaudet autem hic Princeps luculentiſſima ſane ditione, & in eminenti admodum dignitate conſtitutus eſt. præter enim Principatum hunc Arauſinum, & tot loca Burgundiæ, poſſidet varia etiam bona juriſdictioneſque & toparchias in diverſis partibus Galliæ: poſſidet Comitatum Naſſovienſem in ſuperiori Germania: poſſidet denique in hoc noſtro tractu, præter hancipſam Bredam, Dieſthemium quoque, Sichemium, Stenobergam, & Graviam opida, una cum plurimis municipiis, pagis, & vicis. ita ut latiſſime pateat ejus imperium, & ampliſſimos domino referat cenſus. eſt præterea Regio nomine Gubernator Hollandiæ, Zelandiæ, & ditionis Vltrajectinæ; Eques aurei Velleris, & Conſiliarius Status: juvenis hercle primarii ordinis, animoque excelſo, ac magnæ prorſus exiſtimationis & famæ,

DIESTHEMIVM BARONIA.

DIeſthemium ſitum eſt ad Demeram flumen, Hala tantum unius, Tillæmonte vero trium leucarum itinere diſſitum. opidum ipſum concinnum, & territorio late diffuſo inſigne, ubi plurimi fiunt panni, & alterius generis merces. Gemina habet Collegia Canonicorum, alterum Divi Sulpitii, alterum vero Beati Ioannis. Dieſthemii natus fuit Nicolaus Clenardus, vir trium linguarum doctiſſimus, & variorum operum ſcriptor, inter quæ Grammaticæ Græcæ, illius, quæ tam decantata paſſim & apud ſtudioſos omnes in uſu eſt. ſcripſit idem & Inſtitutiones in linguam Hebræam, magna ſua cum laude & ſtudioſorum bono. quin Arabicas quoque litteras Granatæ in Hiſpania didicit, quas ut uberius poſſet percipere, in ipſam adeo Africam, & celebrem ibi Feſſam trajecit, anno circiter 1540. ubi ab ipſo Rege, ob eximias ſuas virtutes, in maximo habitus fuit pretio, & beneficiis multis affectus. Conceperat animo pereximius iſte vir rem uſque adeo arduam, adeoque heroicam ſimul & piam, ut dignißimam putem cujus ſeorſim à me fiat mentio: ſi non

alio,

UVA. BHSC. BU 00896

alio, ſaltim ut alios forte excitem atque accendam ad ſuſcipiendos id genus conatus. conceperat, inquam, linguam illam poſtremam, quam dixi, ita exacte diſcere, ut uſui ſibi eſſe poſſet vel in ſcribendo adverſus Mahumeticam ſectam. ajebat enim, lectum ſibi, & diligenter quidem, Coranum, ſcriptum (ut ſcimus) Arabice; lectum item & alium quemdam ſectæ illius ſcriptorem, Sunnam nomine: ſeque inveniſſe in iis quædam ita ridicula, & refelli facilia, ut omnino ſtatuiſſet argumentum hoc aggredi, cum indubitata ſpe de felici ſucceſſu, ac fore, ut ſcribendi iſthac & diſſerendi via, obtineretur id quod armis huc uſque & vi impetrari non potuit. at vero mors, ſolita ſæpe præſtantiſſimos quoſque humanos conatus abrumpere, ſe, non ſine graviſſimo Chriſtianæ reipublicæ damno, huic quoque incepto oppoſuit. Habet Dieſthemium dignitatem & titulum Baronatus, ſeu Dynaſtiæ, eſtque ejus Dynaſta, veteri quadam prærogativa, Vicecomes, vel (ut vulgo vocant) Burg-gravius Antverpienſis. Præeſt hodie Dynaſtiæ, uti ſupra jam diximus, Princeps Arauſinus. cujus nimirum majoribus, permutatione facta cum Duce Cliviæ, in vicem opidi Sittert / obvenit. adjacet opido nobiliſſimus ille Conventus Beckenvordius, Ordinis Equitum Teutonicorum. ager illi vicinus amœniſſimus plane, & vitibus paſſim, vinum copioſe ſatis ferentibus, plenus.

DYNASTIA GRIMBERGENSIS.

DIſtat Vilvordia quidem vix ſemileuca, Bruxellis vero duabus plus minus leucis, pagus Grimberga; pulcherrima ille & egregii operis Abbatia inſignis. eſt autem Dynaſtia, ſeu Baronatus maximi nominis, ampliſſimæque juriſdictionis & territorii, pagos complures & parœcias magni momenti complexa: ſuntque Dynaſtæ illius valde antiquæ nobilitatis. habet vero hæc Dynaſtia ſtatutum quoddam reliquis hujus tractus dominiis prorſus contrarium, quod videlicet filio natu minimo, non (quod alibi ſolet) primogenito, ejus obtingat hæreditas. qui mos inolevit anno jamtum 1140. quia nempe Gualterus, tunc primogenitus,

aliaque

UVA. BHSC. BU 00896

aliaque hujus familiæ Capita, vehementer offenderant Principem ſuum Godefredum, armis contra eum arreptis. ſed poſtquam ventum eſſet ad prælium, Grimbergii omnes ad internecionem occiſi: ſolo filio minimo natu excepto, qui tam fædæ rebellioni non participarat. unde & Godefridus, cum alioqui omnem eam ditionem redigere potuiſſet in fiſcum, expenſis ſollicite ſingulorum promeritis, legem eam inſtituit. quæ hodieque non ſolum in ipſamet Dynaſtia, ſed in omnibus quoque illi annexis toparchiis & feudis, quæ non pauca ſunt numero, inviolate ſervatur. Diviſa eſt hoc tempore Dynaſtia in duas partes: & alterius quidem Dominus eſt Princeps Arauſinus; alterius vero domus Glimeſia, penes quam titulus ipſe & nomen Grimbergiorum eſt. alii tamen, poſt eam diviſionem, duplicem Dynaſtiam agnoſcunt.

TRAIECTVM AD MOSAM.

TRAIECTI ad Moſam, quidquid alii ſcribant, & nomen juxta, & etymon vetus eſt, inde videlicet ductum, quod trajiciatur ibi id flumen, voce Teutonica Latiari omnino & ex amuſſim, quod ajunt, reſpondente. Latini, ad inferioris Trajecti, Vtrecht Belgice dicti, & in Hollandiæ finibus poſiti, differentiam, vocarunt quoque Trajectum Superius. Opidum oportune prorſus & commode ſitum: nempe ad ipſum flumen, quod medium fere interluit, ponte magnificio & pulcherrimi operis, eoque è lapide, ac vel Cornelio Tacito nominato, & Leodico quatuor leucis diſſito, ſtratum. eſt autem urbs ſolo ampla, antiqua, & probe adverſus hoſtiles inſultus munita, pulchris denique & crebris ædificiis denſa. duo in ea potiſſimum templa: quorum alterum, ipſomet Rege, qua videlicet Duce Brabantiæ, gaudens Canonico, Divo Servatio ſacrum eſt. ei, qui populos iſtos omnium primus ad fidem Chriſtianam convertit, primuſque hic egit Antiſtitem. quod munus tam ſancte adminiſtravit, ac tot tantiſque miraculis claruit, ut merito obtinuerit Divi vocabulum. obiit præſul ſanctiſſimus anno nonageſimo quinto ſupra trecenteſimum. viceſimus vero, idemque & ultimus

UVA. BHSC. BU 00896

mus Præſulum Trajectenſium fuit Divus Lambertus, is, qui martyrio inibi coronatus eſt. quam ingratitudinem quidem & crudelitatem iſtius gentis graviter & indigne ferens Divus Hubertus, Pontificiam ſedem, Summi Pontificis nutu & auctoritate, uti latius infra narrabimus, Leodicum tranſtulit, anno ſeptingenteſimo decimo. In æde Divi Servatii plurimæ adſervantur ſacræ Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Divorum reliquiæ, quæ ſtatis anni temporibus, & per alias quaſdam occaſiones, magna cum gravitate ſolennitateque populo exhibentur ſpectandæ. Alterum è primariis templis Divæ Virgini dedicatum eſt. Habet inde Trajectum nobiliſſimum illud & peramplum Cœnobium, quod Biſſen vulgo appellant, Equitum Teutonicorum, ordinis Divæ Mariæ Hieroſolymitanæ. locum, vel frequentiſſimæ aulæ excipiendæ, non idoneum minus, quam capacem. Quia vero maximi nominis & momenti eſt iſtud Sodalitium, ac Teutonicæ genti præ cæteris proprium: cujus gentis hic noſter tractus non exiguum membrum eſt, in quo quatuor ordinis ejus cœnobia, arces multas & pagos ſub ditione ſua tenentia: extra ſcopum non erit, ſi breviter referamus ejus originem, ac deinde nonnihil dicamus de progreſſibus, atque præſenti ſtatu. Sed quo melius clariuſque intelligatur & ea quam diximus, & conſimiles aliquot illi conjunctæ res, altius paullo exordiendum eſt. Dico itaque anno jam-tum milleſimo nonageſimo nono, & ante recuperatam ab exercitu Chriſtiano Hieroſolymam, mercatoribus Italis, ab infidelibus inibi Satrapis, factam fuiſſe templi in honorem Deiparæ Virginis ædificandi poteſtatem. qua illi obtenta, gemina, vicem unius, templa, geminaque, alterum viris, alterum vero fœminis, condiderunt cœnobia. quæ ab exteris quidem religionis ergo, ad ea loca ſe conferentibus, inibique ſigentibus ſedes ſuſtentabantur. Cœnobiis paullopoſt acceſſit & Xenodochium, Divo Ioanni ſacrum. cujus illi præfectis, religioſis nimirum & idoneis viris, curandos commiſere pauperiores Chriſtianos. eos autem Religioſos loci tunc temporis Patriarcha candidæ crucis ſigno ad dexteram inſignitos Hoſpitalarios nominavit. atque à tenui iſto & levi principio originem traxit ordo Equitum Divi Ioannis, qui, quod ob egregia merita

UVA. BHSC. BU 00896

rita (ſicuti pie credendum eſt) Domino Deo eſſent cordi, ad tantam deinde potentiam ſunt progreſſi, ut inter alia quædam præclare geſta, Saracenis manu armata eripuerint Inſulam Rhodum, anno Domini 1308. unde & Equitum Rhodienſium titulo ſeſe ipſi inſignierunt. tenuerunt autem & valide propugnarunt hanc Inſulam: donec terribili tandem exercitu, formidandaque potentia ab Solimanno Turcarum Imperatore obſeſſi: poſt toleratam ſex ipſos menſes obſidionem, & horribilem illam tempeſtatem: cum non ferrentur ipſis à cæteris Chriſtianis, perniciosis inter ſe & civilibus bellis implicatis, ullæ prorſus ſuppetiæ: duro neceſſitatis telo coacti, & ab uno è ſuis inſuper proditi, compoſitione cum hoſtibus facta ſe dediderunt, & locum illum, ſub finem anni Chriſtiani 1522 Turcis ceſſerunt. Atque hoc pacto amiſſa eſt, non ſine graviſſimo damno, maximaque Chriſtiani nominis ignominia, noſtra illa ad Orientem rupes & propugnaculum, quod tutiſſimum plane præſtabat Latinis in Aſiam Palæſtinamque tendentibus commeatum. Equites autem ipſi, in Italiam inde tranſgreſſi, obtinuerunt non multo poſt ab Imperatore inſulam Melitam, inter Africam & Siciliam ſitam, eamque hactenus quidem feliciter occupant, glorioſa ſæpe pro ſanctiſſima noſtra fide ſuſtinentes certamina, quinimo nuper anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quinto, admirando plane & inaudito animi robore, propulſarunt inſtructiſſimam illam Turcici Principis claſſem, tanto in ipſos impetu, tamque acri obſidione, licet irrito prorſus conatu, ſævientem: cæſo interea hoſtium archithalaſſo Draguto, ipſoque hoſtili exercitu mirum in modum afflicto. uti plenius ipſi in Commentariis noſtris exſequimur. Tradit libro operis ſui viceſimo primo clariſſimus ſcriptor Raphael Volaterranus, Equites iſtos Rhodienſes, vel ſi mavis Divi Ioannis, eſſe Ordinis Sancti Auguſtini. quod ipſum teſtatur & Hiero Paullus, libro, cui titulus, *de Eccleſiis*, at non obſtat tamen hoc votum, quo minus in bonis, ſibi hæreditate relictis, ſuccedant. nec enim nullum omnino habent cum mundo commercium: ſed cœlibatus dumtaxat lege obſtricti ſunt. reſtringitur vero eorum ſucceſſio intra ſimplicem uſumfructum, neque ad proprietatem extenditur: quia ſcilicet aliunde, & per

Commendas

UVA. BHSC. BU 00896

NAMEN.

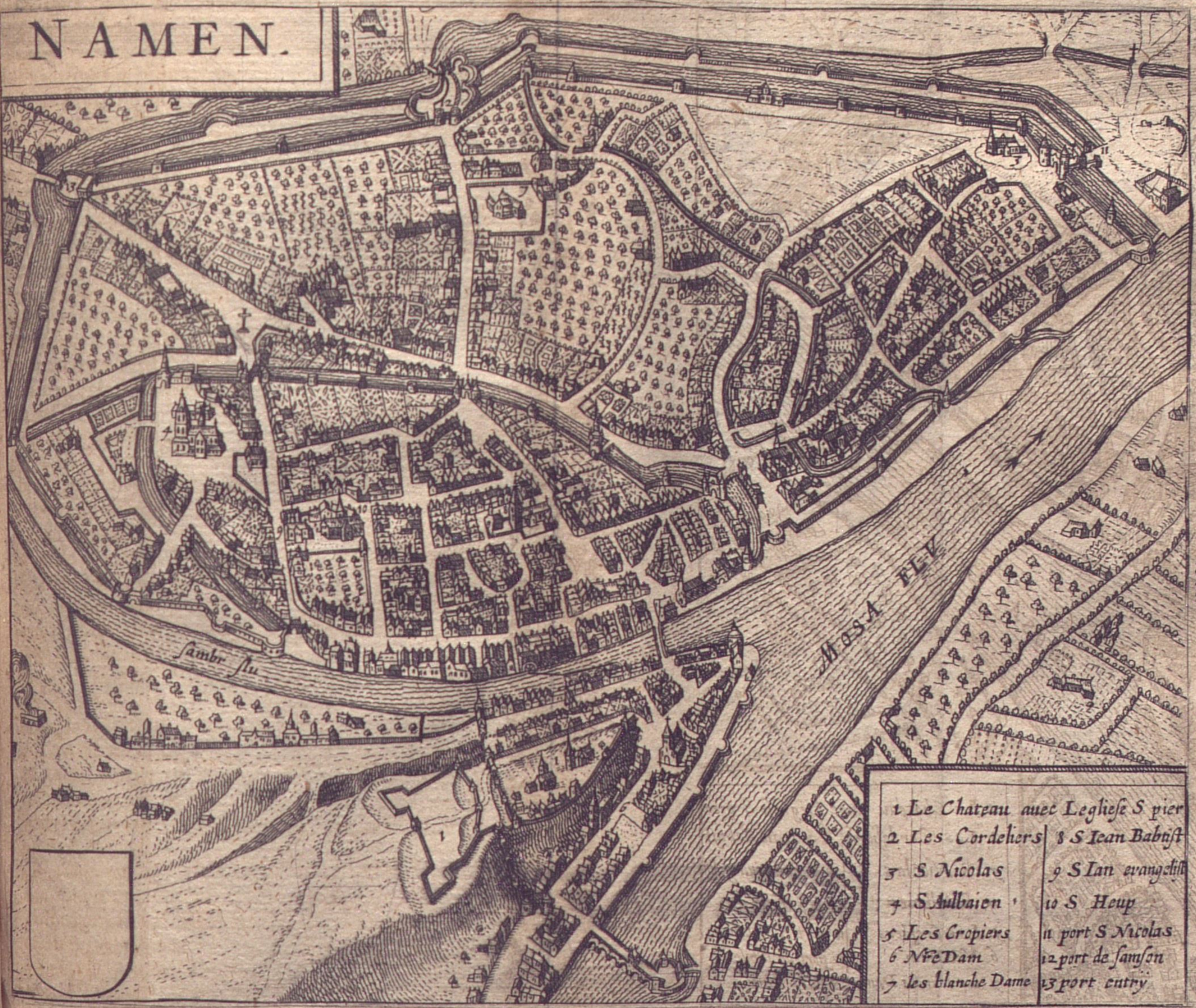

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

Commendas quas vocant, de rebus ad vitam tolerand neceſſariis, ipſis abunde proſpectum eſt. ita quidem ut directum rerum dominium revertatur ſine ulla omnino controverſia ad proximos quoſque agnatos. prout plu-ribus quidem ſententiis deciſum fuiſſe refert doctiſſi-mus Iuriſconſultorum Paponus, natione Gallus, in ce-leberrimis illis collectaneis deciſionum, libro viceſimo primo, titulo primo.

Anno deinde milleſimo centeſimo viceſimo octavo inſtitutus fuit eadem in urbe, nobiliſſimus Ordo Equi-tum Templariorum, idque à novem raræ virtutis & pietatis hominibus, quorum præcipui quidem Hugo Pa-ganus, & Godefridus à Sancto Alexandro. eos autem inhabitantes peculiarem quamdam in templo partem Patriarcha vocavit Templarios, & rubra, ut tradunt, cruce ſignavit. Inſtitutum eorum & ſcopus, ut auxili-um ferrent ac defenderent peregrinos, religionis ergo ea loca viſentes. unde factum, ut labentibus luſtris maxi-mam ſibi auctoritatem & famam, nec minores opes & dignitates paraverint. ſedenim annis præterpropter ducentis elapſis, cum prolapſi eſſent in hæreſim, & ex hæreſi porro, ut fieri amat, in obſcœna quædam & nec nominanda peccata: tandem Pontificatu Clementis quinti, Imperatore Alberto Auſtriaco, cæteriſque Prin-cipibus Chriſtianis conſentientibus, cæſi paſſim ipſi at-que extincti, opes vero eorum & facultates Rhodienſi-bus illis in parte ſunt attributæ.

Nec multo ab inſtitutis Templariis tempore, funda-tus fuit in illa ipſa Hieroſolymitana urbe ſub præſidio Divæ Mariæ Virginis, ordo Equitum Teutonicorum, pari prorſus intentione, parique cum ſuperioribus illis pietate. excipiebant enim & ipſi tenuiores peregrinos, eoſque diligenter fovebant, & ſanctiſſimam fidem ma-nu armata propugnabant. Primus ordinis conditor na-tione Teuto fuit, cujus & patria ſimul & vocabulum ignoratur. is, cum aliquot popularibus, Hieroſolymæ jam à Chriſtianis receptæ ſubſtitit. cumque & uxorem haberet, & ab opibus ſatis eſſet inſtructus, populares ſuos pio animi motu ad ſacroſanctum ſepulchrum, ma-gno indies numero confluentes, linguæque illius & itinerum parum gnaros, caritate ſuadente commiſera-tus, & fortunis ſuis & tecto benigne impertiebatur.

UVA. BHSC. BU 00896

adjunxit hic poſtea domui ſuæ ſacellum dedicatum Deiparæ Virgini, quo concurrentes paullatim infiniti propemodum Chriſtiani, alius quidem hoſpitibus ibi curandis, alius vero fidei defendendæ, Equitum Divæ Mariæ vocabulum nacti ſunt, & nigra ſuper candidam veſtem cruce à Patriarcha ſignati. Inde & numero ſimul & opibus auctiores crearunt inter ſe Magnum Magiſtrum, ſtatueruntque in primis & ante omnia, ne quis admitteretur in Ordinem, niſi & Teutonicæ nationis, & nobili ſtirpe prognatus. vovent autem, inter alia quædam, perpetuo ſeſe paratos fore, defendendæ ſanctiſſimæ Crucis & Chriſtianæ religionis ergo, quodvis ſubire rerum ſuarum diſcrimen. barbam, iis tantum qui ſacris operantur exceptis, promittunt. loco precum horariarum orationem Dominicam recitant: neque vero tenentur litteras diſcere. quas eorum leges & inſtitutum approbavit auctoritate ſua Pontifex Maximus. Tranſierunt hi Equites, poſt amiſſam à Chriſtianis Ptolemaida, quo Hieroſolyma capta ſeſe receperant, in Superiorem Germaniam. ubi virtute & armis belli ſubjecerunt ſibi Provinciam illam ad ſinum Balthicum, cui nomen Boruſſiæ. quam, ſublatis ex ea profanis & idololatricis ritibus, introductaque vera Divini cultus ratione, jure belli ad noſtra uſque tempora poſſederunt: reſidente Magno ipſorum Magiſtro in urbe, quam ipſimet condiderunt ad Viſtulam flumen, & de nomine Divæ Mariæ; cujus nempe auſpiciis militant, Mariæburgum dixerunt. Creſcentibus vero deinceps mirum in modum eorum opibus atque potentia, tres tandem creati ſunt Magni Magiſtri. quorum unus apud Germanos; alter in Livonia; tertius denique, qui & totius Ordinis caput, in Boruſſia ſibi haberet ſedem. Iamque in eum locum res ipſorum redierant, ut vel magnis Principibus potentia nihilo eſſent inferiores. unde non raro cum ipſis Poloniæ Regibus, orta utrimque contentione ſuper confiniis, aperto Marte auſi ſunt decertare, & inſignes interdum reportarunt victorias: nihil veriti, quotieſcumque poſtularet neceſſitas, vel univerſum ſuum imperium fortunæ arbitrio intrepide objectare. Incipiente vero recentioribus paullo temporibus inter eos regnare faſtu, & ſuccedente poſtpaullo diſcordia, quæque dira imperiorum & gentium omnium peſtis eſt, ambitione, cito

UVA. BHSC. BU 00896

cito facileque attriti sunt. ita quidem ut ad ultimum præliantes cum Casimiro Rege Poloniæ, magna sua cum strage Equites nostri succubuerint, fuerintque coacti in verba Regis jurare, & patronum ipsum agnoscere. Accidit inde anno undecimo supra sesquimillesimum, ut electus in Magnum Magistrum Albertus Marchio Brandeburgensis, excelsus atque magnanimus juvenis, Sigismundo, Casimiri in regno successori, præstare noluerit debitum fidei sacramentum. unde asperrimum inter eos exortum est bellum: quod magna utrimque contentione perseveravit usque ad annum 1521. quo tempore quadriennales inducias pacti sunt. Interea vero Magnus Magister Albertus, post adhibitum aliquod impetrandi ab Imperatore subsidii studium, ipse Noribergam ad Comitia, caussam suam commendaturus, profectus est. sed viso nimirum, Germanos Imperatoris cum Gallis bello, ac Turcarum in Pannoniam impetu, tum & rusticorum tumultu, plus satis distringi, neque posse ipsius rebus attendere, captata fortassis occasione, cum Polono transegit, seque obsequium illi & observantiam præstiturum juravit: mutato interim, præter jus & fas, in Borussia rerum statu, admissaque doctrina & ritibus Lutheranis. factus inde à Rege, ex Magno Magistro, Dux & Princeps Borussiæ, uxorem duxit Dorotheam, filiam Regis Danorum. unde concitatus in hominem universus Teutonicorum Equitum Ordo, eum, etsi Borussiæ compotem, & magno illo Rege suffultum, titulo tamen & dignitate Magni Magistri privavit, suffecto in ejus locum Gualtero Crombergio. Ipse, quia varie lacerabatur in omnibus fere Germanorum comitiis, & videbat implorari contra se opem imperii, scripto sese utcumque apud hunc mundum purgavit. sed proscriptus est tandem Cæsaris Cameræque, ut vocant, Imperialis sententia, & judicatus imperii hostis, anno 1537. quæ sententia tamen executioni numquam mandata est. imovero Albertus numquam postea destitit ab incepto, sed ubicumque potuit nobilissimæ Sodalitatis opes attrivit. Atque talis est hodiernus Teutonici Ordinis status, etsi divitis adhuc satis & præpotentis. in Livonia siquidem, & per utramque Germaniam, Superiorem dico & Inferiorem, multa hodieque possidet opida, plurimas arces, & pagos, innumera denique

UVA. BHSC. BU 00896

agrorum jugera. præcipua ejus ſedes Mergethaliæ viſitur, non incelebri Franciæ Orientalis opido, Magni ejus Magiſtri hodiernum nomen & titulus, *Wolfardus Dei gratia Adminiſtrator in Boruſſia*, &c. Sed ut revertamur deinceps ad intermiſſam deſcriptionem Trajecti, ſciendum eſt, Opido duos Dominos eſſe. partem etenim, quatenus Dux Brabantiæ, poſſidet Rex Philippus: partem Leodicenſis Epiſcopus. quæ poſterior opidi pars, ſcribente Ioanne Placentio, antiquitus data fuit in feudum à Poro Lovanienſium Comite, Divo illi Servatio, cujus ſupra meminimus. quod videlicet Comitem liberaſſet ab virulento quodam è naribus exhalanti fœtore. atque hinc eſt, quod tranſlata Leodicum cathedra Pontificia, Pontifices Leodicenſes in hanc Opidi partem ſucceſſerint: quodque duplicem juriſdictionem & duplex tribunal, abſque notabili ulla fi-nium differentia, cives Trajectenſes agnoſcant. quo vero & ſubditos ſuos Princeps, & ſubditi viceverſa Principem ſuum dignoſcant, invaluit inde à priſcis temporibus conſuetudo, ut præferatur in filiis genus maternum. hoc pacto; ut ſi alterutrius, ſive Regiæ, ſive Epiſcopalis juriſdictionis mulierem, duxeris tibi uxorem, filii eo conjugio nati, illius futuri ſint ſubditi, cui ſubjecta eſt mater. exteri autem, ſiqui ſuas hic figant ſedes, primo ſtatim ingreſſus die profiteri tenentur utri Principum velint eſſe ſubjecti, & ſub eo poſtea vivunt, ejuſque ſequuntur auſpicia. Sciendum tamen, ſupremum Opidi Dominum eſſe Ducem Brabantiæ: qui & multos ſupremi dominii ſui actus in eo exercet. inter alios quidem, ut ſolus curet ſignandas pecunias: ſolus, primo ſuo in urbem ingreſſu (quod in aliis quoque ditionis ſuæ opidis ſolet) exulibus Trajectenſibus faciat gratiam, & exilii pœna abſolvat: iis inquam, qui caudam Principalis equi, vel ſi major eorum numerus, funem è cauda ſuſpenſum, manu contingunt, & una cum Principe Opidum ſubeunt. Verum quidem, de ſuperioritate & juriſdictione urbis Trajecti varias inter Ducem Brabantiæ & Epiſcopum Leodicenſem, eaſque non veteres modo, ſed recentes quoque & nuperas ventilari controverſias, nullo umquam tempore ſatis plane deciſas. quare, quidquid hactenus ſcripſerim, nolim tamen alterutri partium ullo modo præjudicatum, ſed refero

UVA. BHSC. BU 00896

ORIENS

51

50

IULIÆ DUCAT. PARS

Duc. Limburgen sis Pars

LUTZENBU. DUCAT. PARS

Aken

Limbourg

Valckenborch

Wesel

Waßenberg

Gangelt

Hensberg

Ruremonde

Maeseyck

Stochem

Weert

Maestricht

Asch

Brey

Heleiteren

Peer

Beringen

Tongeren

Oerle

Haßelt

Herck

Truyen

Dieft

Leewe

Landen

Hanuyt

Bra ban tiæ

Tienen

Sichenen

Judoigne

Genblou

Pars

Fontaines

Leodienſis Dioeceſis

Liege

Meuſe flu

Leers

Herion

Borchworm

Ourt flu

Spa

Vrapont

Durbuy

Ourt

La Roche

Hoffalize

Bastogne

Screy

Clermont

Huy

Marche en famine

Rochfort

Boullon

Fontin

Chimey

Ghavemont

Namur

Dinant

Bouines

Charlemont

Pars

Foße

Nam urci

Mariebourg

Toyn

Mayſe flu

Milliaria Germanica com.

1 2 3 4 5 6

SEPTENTRIO

MERIDIES

27

26

OCCIDENS

UVA. BHSC. BU 00896

agrc
tur
ejus
Dei
mur
ſcie
nim
part
pars
in ſe
vati
tem
lant
catl
pid
ctic
niu
ver
cip
ribu
nur
ſco
filii
jec
pri
cip
que
Op
ſup
der
ſuo
ſua
tia
Pri
è c
Pri
rita
Bra
ter
co
ſas
me

UVA. BHSC. BU 00896

refero me ad juſtitiam cauſſæ. Trajectenſes fuere Matthæus Herbenus, Gerardus Marbæſius, & Matthias Minneconius, viri docti, & ſcriptis clari.

Trajecto circiter ſemileuca diſtat ingens quidam & amœniſſimus mons, Moſæ pæne contiguus. in vertice arcem habet fabre admodum factam, unde pulchro ſane adſpectu agros undique circumjectos latiſſime detegas. umbilicum occupat religioſum Ordinis Divi Franciſci cœnobium, in quo rite & ordine celebratur cultus Divinus. Mirum vero, quod cum ſummum montis ipſius ſolum & fructuum omne genus & frugum mire ſit ferax, viſcera tamen ſcateant lapide quodam molli, arenoſo, & parvo negotio ſectili. cujus ingens aſſidue hic effoditur copia, idque tam accurata conſervandi & montis & fodientium cura, tamque altis, longis, flexuoſis, & periculoſis quoque meatibus, tanta denique (vide quid non uſus efficiat!) fodiendi, educendi, & vel ad navim uſque vehendi facilitate, quantam, niſi oculis uſurpaveris, ne mente quidem concipias, tantum abeſt ut credas. diſtribuitur porro hic lapis, adminiculo fluminis, in Provincias circumjectas, magno Trajectenſium quæſtu.

Deſcribamus vero deinceps opida Brabantina minoris dignitatis & famæ. inter quæ, ſervato quem inſtituimus ordine, prima nobis occurrit Stenberga.

Stenberga adjacet mari, duabus â Bergozomio leucis abjuncta. fuit olim opidum potentiſſimum, mirabili prorſus & famoſo portu inſigne. verum & bella, & inſolitæ maris tempeſtates, eam miſere mutilarunt, & in humilem plane atque abjectam redegerunt fortunam. Paret Principi Araufino.

ADD. [*Oppidum exiguum & diu invalidum, quodque ita ſitum eſſe crediderant ut permuniri non poſſet. Itaque varias vices ſuperioribus bellis ſuit expertum, ſemel atque iterum ab Hiſpano captum, & eadem facilitate à noſtris recuperatum. Nam quum D. D. Ordines confœderati Belgii deſperarent ita muniri poſſe ut obſidionem aliquandiu toleraret, nulla opera adjicienda putabant; idque tantum caverant, ne, ſi Hiſpanus illo potiretur, excurſionibus piraticis inter Zelandicas inſulas omnia infeſta faceret, valido munimento ad oram freti Zelandici ſtructo; quod quinque habet propugnacula, & foſſam duplicem, aliaque opera militaria, &, quo tutior ad illud eſſet ab Hollandiæ*

UVA. BHSC. BU 00896

partibus acceſſus, ex adverſo ad appoſitam elicis, ab oppido venientis, ripam, minus caſtellum, cum duobus propugnaculis agrum verſus, & foſſa. Verum anno demum ЄIↃIↃXXVII *ratio fuit inventa oppidum hoc muniendi, & agrum omnem qui inter hoc & Bergas ad Zomam interjacet ab hoſtili incurſu defendendi: in quem finem tres paludes, quæ utrumque oppidum interjacent, foſſa conjunctæ, & terna caſtella, qua maxime ſuſpecti aditus, poſita; ſeptumque immunitum; quod ſub mœnia Steenbergæ ſitum, in exteriora agri ex Flita (id nomen ad Steenbergam alveo eſt) immiſſis aquis in ſtagni ſpeciem verſum; oppidoque ea opera adjecta quæ hodierni belli uſus invenit, ut jam inter munitiſſima oppida cenſeri queat. Ager illius fertilis, multæque in vicino alluviones ſuperiorib. annis aggeribus clauſæ, magnam omnis generis frumenti & aliarum frugum copiam ferentes: quarum quæ oppido proximæ, comitis Henrici alluviones vocantur, vulgo* G. Hendzicx polder; *maximæ autem Principis nomen referunt, vulgo* Prinсen land: *quæ ut à ſubitis hoſtium excurſionibus tutiores eſſent, in vicino & in aggerum nexu reductus aliquot & minora caſtella ſunt excitata.*]

LIRA.

LIRA poſita eſt ad flumen Nitham, duabus, & prægrandibus quidem leucis Antverpia, totidemque Mechlinia diſſita. opidum ſitu & induſtria munitiſſimum, pulchrum, amœnum, & benignis valde, humanis, ac moderatis civibus habitatum. quin propitia fanis, ac moderatis civibus habitatum. quin propitia faventeque Antverpia, atque incolas ei & quæſtum ſubminiſtrante, non domibus tantum & ædificiis, verum opibus quoque ſit indies locupletius. gaudet anniverſariis nundinis: gaudet mercatu boario, celebri valde & momentoſo. ut qui inde à Divi Ioannis, uſque ad Divi Martini, uno hebdomadatim, die quotannis continuetur, ingenti interea, adeoque mirabili boum numero diſtrahi ſolito. conficiuntur ibidem & panni, & aliæ quædam id genus merces.

ADD. [*Venerunt olim interdum Liræ, & quidem unico die, quindecies mille bubuli pecoris capita. dena quidem & duodena millia, ordinarius inibi numerus, & ſollennis. Floruit quoque urbecula ſtudioſorum atque ſcholarum frequentia, quarum ad triginta & duas aliquando fuiſſe commemorant.*]

Vilvordia

UVA. BHSC. BU 00896

Vilvordia assidet flumini Zennæ, medio fere inter Mechliniam & Bruxellam itinere, quarum utraqe pari duarum leucarum intervallo abjungitur. opidum situ magis, quam arte munitum. arcem habet satis antiquam, conditam anno 1375. in qua Principis nomine adservantur ut plurimum & habentur in vinculis captivi quidam præcipui nominis: de quibus ipsemet Princeps, nullis omnino Magisttatibus opidanis intervenientibus, proprio nutu, & ex caussæ cujusque meritis, facit decidi. Adservantur in ea & autographa privilegiorum, Brabantiæ & annexis ei dominiis à Principibus suis, & hisce rursus à Pontificibus, Imperatoribus, aliisque supremis Dynastis, concessorum. item contractus & pacta, inter Ducem Brabantiæ, & quoscumque alios Principes, inita. quorum quidem privilegiorum & id genus munimentorum custodiæ præfici solet à Rege commissarius quidam, seu delegatus, qui vulgo audit *Custos*, seu *Thesaurarius Chartarum*. fungitur hodie dignitate Ioannes Boisotus, Legum Doctor, & à consiliis Sanctioribus. Vilvordia oriundus est Theodorus Lisveldius, Dominus Hammæ, vir litteratissimus, & primarii nominis, qui ob raras suas virtutes & rerum peritiam, allectus fuit ab Ordinibus generalibus Belgii in Consilium Status, & paullopost creatus Cancellarius Brabantiæ.

Gemblacum, vulgo *Gemblours*, Namura circiter tribus, Nivella quinque & quidem minoribus leucis distat. fuit olim Comitatus, sed in Abbatiam conversa veterem illam dignitatem amisit, ita ut vulgo vix fiat ulterior ejus mentio. at in conditoris tamen, Divi nempe Guiberti, nobilissimi viri, memoriam, Abbas successor, in conventibus hujus terræ, inter nobiles quidem primus, inter vero Antistites Brabantinos postremus rogat sententiam, estque & ecclesiasticus simul & politicus opidi dominus. Ipsum Cœnobium longe amplissimum, & magnis, iisque augustis valde & sumtuosis operibus, structum ævo jam tum Stephani septimi, Pontificis Maximi. meminit ejus cum laude doctissimus Platina. cujus verba sic habent: *Hujus quoque Pontificis merito adscripserim Sanctum Vigibertum nobilem Lotharingiæ Principem, qui Gemblacense cœnobium propria impensa, magnis operibus, brevi extruxit.* Est in hoc cœnobio celeberrima bibliotheca, in qua plurimi libri veteres manu-

UVA. BHSC. BU 00896

ſcripti, nec umquam typis excuſi, ad quos ſæpe confugit Eraſmus Roterodamus. unde & multi Scriptores, ope codicum horum adjuti, honorificam ſæpe faciunt bibliothecæ mentionem. Prodierunt quoque ex hoc monaſterio complures docti & celebres admodum monachi, inter quos velut familiam ducit Sigebertus, magnus in primis hiſtoriographus, & variorum præterea bonorum operum auctor. In confiniis hujus Opidi commiſſum eſt pridie Calendas Februarias anno 1578. memorabile illud prælium inter regium, duce Ioanne Auſtriaco, & generalium Ordinum Belgi exercitum, cui, abſente Comite Lalainio, præerat Dominus Gogniacenſis. ubi, virtute potiſſimum Principis Parmenſis, Regii, nullo plane accepto damno, facti ſunt victoriæ compotes. quam victoriam ſubſecutæ ſunt mox cum hujuſipſius opiduli, tum Lovanii quoque, Tillæmontis, Arſchoti, Sichemii, Dieſthemii, aliorumque haud parvi momenti locorum deditiones.

Iudonia, quam & Geldernacum appellant, ſita eſt ad torrentem Giam, & Gemblaco quatuor leucis abjuncta. vetuſtam hic videre eſt arcem, in qua, ob egregiam cœli temperiem, trandunt Duces Brabantiæ liberos ſuos in puerili ætate educandos olim curaſſe.

Hanutum Iudonia diſtat duabus, iiſque prægrandibus leucis, amœno undique & fertili agro circundatum. opidum mire antiquum, & Comitatus, ut volunt, dignitate quondam inſigne, qui dictus fuerit Comitatus Daborenſis, & à quo hodieque in uſu menſura, quam Daborenſem appellant.

Tillæmonte atque Hannuto pari duarum leucarum intervallo abjuncta eſt Landa, Brabanticarum, ut quidam aſſerunt, urbium vetuſtiſſima. Ioannes Le-Marius conditam ſcribit à Lando, Tungrorum & Brabantiæ Duce, regnante in Gallia Childerico. Mirum vero, prima, quam vocant, inſtantia provocari hinc potius Bufcumducis, opidum tanta intercapedine diſſitum, quam vel Lovanium, vel Tillæmontem, utrumque longe propinquius. Iuxta Landam eſt nobiliſſimus pagus Hougardia, ubi coquitur optimum illud genus cerviſiæ, quod, ceu potus quidam eximius, celebratur ac diſtribuitur per univerſum hunc tractum. Hougardiæ adjacet pagus quem dicunt Stappes/ accerrimo illo anni 1213.

inter

inter Brabantos & Leodicenſes prælio memorabilis, in quo cæſi pæne ad internecionem Brabanti, & tria eorum millia capta. qua victoria aucti Leodicenſes invaſere poſtea miſereque diripuere Hannutum & Lewiam, omnibus in propinquo pagis exuſtis.

Hala, quæ & Halena Latine ſcribentibus dicitur, poſita eſt ad jamdictum torrentem Getam, Lewia quidem duabus, Landa vero quatuor leucis abjuncta. & quia ſita eſt in extrema parte Brabantiæ, Leodicenſi terræ vicina, nec admodum longe à Geldria, ſæpius quoque per bella fuit vaſtata, miſereque attrita. unde, quo reſarciri poſſet & inſtaurari, luculentis admodum privilegiis à Principibus ſuis ornata eſt.

Herentalia Lira quatuor tantum minoribus leucis diſſidet, opidum hodie munitiſſimum, ſitum ad flumen Nitham. Ortus hinc famoſiſſimus ille per totum hoc Belgium medicus Petrus ab Herentalia. qui reconditam quamdam cognitionem arcanarum in plantis virium, quibus plurima edidit peritiæ ſuæ ſpecimina, cum profeſſione ſollenni conjunxerat. patri vita functo ſucceſſerunt plures ejuſdem diſciplinæ filii, inter quos Petrus & Theodorus jamnunc in laude & fama.

Eindovia ſita eſt in tractu Campaniæ, opidulum lautum & ſic ſatis munitum, ad flumen Dommelam, quatuor Buſcoducis abjunctum leucis, & tractus quem dixi metropolis. ædem habet Divæ Catharinæ ſacram, & in ea Canonicorum collegium. Dynaſtam agnoſcit Comitem Buranum, Principis Araufinifilium.

ADD. [*Sequitur Sichemium opidulum ut teſtatur Lipſius ad Demeram fluvium ſitum, inter exigua, ſed vetera Brabantiæ habetur.* *Sane* Sichemium, *quaſi* Ægrorum domus *dicta videtur, quia forte ibi Valitudinarium,* Sick-heim: *an meliori nomine* Sig-heim, *id eſt Victoriæ domus? Faciat, quod propinquum opidum* Dieſt-hemium *dictum: quid niſi Martis & belli ſedes? quiane ibi caſtra, an ipſe ille bellicus Deus olim cultus?* Dieſtum, *aut* Dienſtum *certe eum vocavimus: & dies ab ejus nomine etiam nunc adfirmat. Quid, quod finitimum opidum* Areſcotum (*ita vetuſtiores dicunt*) *notas item Romani hujus ævi & ritus præfert? Eſt enim* Aquilæ repoſitorium, *aut* ſedes. *Sed utcumque iſta, Sichemium vetus opidum, & quinto milliari à Lovanio noſtro, uno circiter a* Dieſthemio *abjunctum. Paret & proprium eſt, cum finitimis,*

UVA. BHSC. BU 00896

Nassoviæ genti; & in ea tutela diu floruit, donec nuper & civilibus his bellis, non florem solum, sed vitam pene amisit. Captum, receptum; præsidiis aut prædonibus insessum; ignes etiam passum; ad eam infrequentiam deductum est, ut paucos cives habeat, relictos velut in serven. Sed in ejus opidi finibus, medio illinc milliari, Collis exsurgit, leni fastigio: quem Acutum *vulgo dicunt, nun quia in verticē talem aut conum desinat (imo aquabili fere planicie est, & satis lata:) sed quia idiotismo rustico & metaphora, terram scabram, aridam, horridam,* Acutam *etiam dicunt: quam Latine* Asperam, *vere & pro ingenio loci reddas. Ita enim est. exsuccum, macrum, amarum ibi solum, frugum & pene herba vacuum, arbustis quam arboribus gaudet. In ejus parte verruca sive colliculus fuit, & in eo quercus: & in hac* Divæ Virginis *adfixa icuncula: qua culta accolis à tali initio fertur. Ajunt ante annos centum (& constans ita fama habet) fuisse pastorem, qui oves in eo tractu pasceret: atque is repertam, nescio quo casu, humi imaginem sustulit, in sinum condidit, certus eam domum secum auferre. Parva enim erat, & privato cultui videbatur opportuna. Sed dum agitat, ecce membra ejus omnia stupere, pedes utique non movere, & quasi frutex aut stipes ibi stare. Ipse mirari, & animo quoque stupere, nec ad caussam adsurgere: herus autem villicus absens, requirere pastorē suum & gregem. nam hora jam redditui lapsa, & Sole remoto nox propinquabat. Itaque infortunii anxius, eo accurrit: & repperit defixum stantem, & qua gesta simpliciter narrantem. At ille mentis melior, imaginem statim recipit, & timida religione in veteri sua sede & quercu reponit. Eoque facto, pastor velut vinculis liberatur: & venerati uterque Numen domum abeunt, rem denarrant, & viciniam totam religionis implent.*

Ab hoc deinde Miraculo, in fama jam multa & cultu imago fuit: & auxit, quod morbis, & præsertim febri, sollennis ac pene certa ibi medicina. Confluebant undique Sichemio, Diesthemio, Aresschoto, *locis finitimis, cives, pagani, milites, & salutarem illic opem poscebant, & ferebant. Hoc qui vivunt boni senes, aut nuper vixerunt, ex fide tastati sunt: & liquet communi suffragio, ante hos viginti annos sic fuisse. Itaque locus frequens & celeber, ut dixi. sed enim evenit, & candide fatendum est, ut dicta imago illa sive statua perierit; incertum qua vi, aut casu, nisi quod suspicio prædones culpat, in iis lustris assiduos per hæc bella, non solum crebros. Ea amissio incidit circa annum* CIↃIↃLXXX *ut ajunt: & conspici ibi* Diva *desiit, sed non*

coli.

UVA. BHSC. BU 00896

colt. Veniebant enim nihilo segnius ad locum loculumque vacuum; & opem ac solatium etiam inveniebant. Quis miretur, aut culpet? Persæ, regis sui sellam veneratisunt, quia majestas illa insedisset, & atactu velut sacrasset: cur non liceat pius locæ Numini electa, & consecrata? Nec tamen quercum illam (nemo censeat) ob ipsam; sed in ea statuam, in statua Divam; in hac Deum veneratisunt, & adorarunt. Nec in statua sane proprie vis aut virtus; quod res hic docuit ea amissa, & mox mutata. Nam post annos septẽ, id est annos CIↃIↃLXXXVI religiosus quidam senior & Senator Sichemiensis, conspecta affluentium multitudine & ardore, qui inter sicarios & tela praedonum, non absistebant locum hunc petere; suffecit imaginem arculæ lignea impositam, & quercui ibidem affixit. Mansit, donec anno CIↃIↃCII majore in dies concursu, Godefridus Pastor Sichemiensis, venerationi augendæ, detractam arbore, in sacello modico, quod è tabulis juxta struxerat, rite & pie collocavit. Sed enimvero, cum id angustum turbis (ita loquendum est, & sine numero jam concurrebant) esset: sacellum è lapide secto inchoatum absolutumque est, & Divæ dicatum sacratumque ab Illmo & Revmo Matthia Hovio, Mechlmiensi Archiepiscopo, tanto hominum, è dissitis etiam locis, conventu, ut id quoque inter Miranda, si non Miracula, censeri mereatur. Hoc factum anno isto CIↃIↃC. IIII. Idibus Iunis, die quæ SS. Trinitati est sacer: & ex eo, ipsa illa imagunculaibi perseverat. At quercus paullo ante, consilio & decreto, a stirpe excisa est: idque vel ideo, quod trunco varie scisso & imminuto, cum fragmenta & assulas quisque sibi peteret, casum jam minabatur. Excisa itaque, & Sichemium, quod ejus superfuit translatum. Vnde quidam, & icunculas sibi fecere, & piecolunt: alii frustulis in potu usi, & constat quod cum morborum medela.]

HELMONDA.

HELMONDAM alluit fluvius Ada, opidum tribus Eindovia leucis abjunctum, & eleganti quod satis sit arce conspicuum. in qua degit vir quidam primarius è nobilissima gente Cortenbacquia, opidi hujus Dynasta, & eo nomine Vicecomes, sive *Burg-gravius* Vurniæ atque Dusburgi. Natus fuit Helmondæ doctissimus ille Andreas Helmontanus. Assidet opido pagus

UVA. BHSC. BU 00896

Beca, patria Ioannis Goropii Becani, medici perquam eximii, & in omni litteraturæ genere versatissimi, ut è scriptis jampridem excusis abunde constat, etsi ea nonnulli insolentia nimis & exorbitantia judicent.

GRAVIA.

GRAVIA sita est ad sinistram Mosæ ripam, Ravestenio quidem duabus minoribus, Busco-ducis vero quatuor grandibus leucis abjuncta, & cum situ, tum aliis quoque de causis, magni in primis nominis atque momenti. Canonicorum in ea collegium templo Divæ Elizabethæ sacro. ipsum opidum Dynastam habet Principem Arausinum, qui adeo nuper illud, clientelari deinceps jure possidendum, ab Hispaniæ Rege mercatus est, sed cum Ordinum tamen Brabantiæ, sine quorum suffragiis Duci patrimonium suum neque vendere neque obligare ullatenus fas est, consensu. Sed pergamus deinceps ad opidula quædam minorum gentium.

ADDIT. [*Gravia caput provinciolæ Cuykanæ: ambitu quidem exiguum intra vallum; quippe quod quarta hora parte circumiri possit, sed opere & industria munitissimum. Oppidum hoc anno* CIↃIↃLXXXVI *in Hispanorum manus deditione pervenit, ignavia (uti tunc fuit judicatum) præfecti, qui culpam capite luit. Mansitque in eorum potestate ad annum* CIↃIↃCII, *quo, virtute invictissimi Principis Mauritii ab illustr. D.D. Ordinibus fuit recuperatum, post duorum mensium obsidionem. Licet autem vel tum munitissimum esset oppidum, quippe terreo vallo & firmissimis & magna molis propugnaculis cinctum; tamen postquam in manus confederatorum rediit, omnibus modis permunitum est. Nam undique valido vallo cingitur, cujus lorica ad octodecim pedes lata est; cui annexa septem ingentia propugnacula sibi invicem respondentia: una cum vallo ad pedem; & super fossæ labrum vepreto septa, quinque quidem pedes lato, supra decem autem alto: deinde latissima profundissimaque fossa; & extra illam varia opera cornicul ata, quaque alia hodierni belli usus invenit, singula suis rursus fossis præcincta, & universa denuo generali fossa superiore anno conciusa; ut nihil humana industria jam addi posse videatur. Quibus accedit quod & natura sit munita. Nam maxima parte à Mosa lambitur; qua autem Brabantiam aspicit, humiles*

UVA. BHSC. BU 00896

humiles undiquaque agri, partim ab amniculo, qui è Peela palude exiens (den Raem vulgo vocant) hoc oppidum allabitur & perlabitur, & uliginosi & rigui reddumur; hybernis vero mensibus Mosa flu. alveum suum regressus, magnam suburbani agri partem ita inundat, ut modica navigia transire possint, & hac tempestate oppidum obsideri nequeat. Ager illius humilis & fere pascuus, atque optimi fœni ferax, magno equitum, qui hic fere æstiva atque hiberna habent commodo, Circiter hora itinere versus eurum aliquot sylvæ cæduæ jacent, & peramplæ paludes bituminosæ, ita ut oppidanis & lignatio peropportuna sit, & cespitum bituminosorum copia. Cæterum antiquum est oppidum, habetque in arce sua cameram feudalem, ad quam pertinent supra trecenta quinquaginta feuda, præter aliquot nobiliora feuda; quæ a Ducibus Geldriæ, præsertim ab Arnoldo, (qui hic tam ante quam post captivitatem suam agere consueverat, & hic diem obiit anno CIↃCCCCCLXXXIV, & una cum fratre suo Wilhelmo Egmondæ Comite & Domino Iselsteynii jacet sepultus) supra modum sunt auctæ.

Habet oppidum suum Amptmannum atque Scultetum: itemque Consules sive Burgimagistros duos, Scabinos septem. quorum munus annuum est; quotannis enim kalendis januariis à Principe Arasionensi eliguntur. Præter hos Magistratus sunt & Iurati octo, qui non vocantur in Senatum nisi quum de nova oppidanis imponendo tributa, aut alioquin re maximi momenti, agendum est. Deniq; oppidani Gravienses magnis immunitatibus perfruuntur: sunt enim liberi pene ab omnibus portoriis in Brabantia, Hollandia, Geldria, Zelandia, Frisia, atque aliis locis quam plurimis.

Porro provincia Cuyckana superioribus seculis Comitatus fuit, licet perangustis limitibus contenta. nam haud supra IV milliaria in longitudinem patet, nusquam pene supra milliare & dimidium lata. Complectiturque præter urbem sedecim aut septemdecim pagos: in duas partes divisa, superiorem & inferiorem. Illius Dominus Comitis titulum amisisse dicitur tempore Lothariu Imperatoris. exinde multis annis sub Geldria fuit. & tandem cum illa ad Burgundos devenit; qui illam Brabantiæ univerunt; cujus secunda Baronia censetur. Maximilianus denique Egmondanus Buræ Comes, à Duce Brabantiæ, Ordinibus illius haud invitis, oppidum cum territorio, pignori accepit, quum magnam pecuniæ vim Duci mutuam dedisset. Cujus filiam unicam & hæredem quum Illustriss. Arausionensium Princeps Wilhelmus in oxorem duxisset, hujus dominii hæreditatem adiit;

UVA. BHSC. BU 00896

in cujus familia hodieque manens, jam dominum suum agnosct Fredericum Henricum Arausionensium Principem.]

Opida muris carentia, vulgo Vryheden *dicta.*

OStervicum, duabus à Busco-ducis leucis abjunctum, haud pœnitendum sane & ædificiis luculenter instructum est municipium, in quo magna conficitur pannorum insignium copia.

Orschotum inter Buscum-ducis atque Eindoviam, pari trium præterpropter leucarum intercapedine ab utroque opido dissidet, nobilissimum habens Canonicorum Divi Petri Collegium.

Turnhoutum distat Antverpia sex leucarum intinere, fuitque ante aliquot annos in ditione Reginæ Hungariæ, cui in ætatem concesserat Carolus Quintus frater, unde factum, ut ejus favore locus plurimum auxerit, qui alioqui & venationi & cæteris Principum voluptatibus sanequam commodissimus. arcem habet mediocrem, satis tutum in repentino aliquo motu perfugium. regina defuncta rediit sub imperium Regis. Collegium ibi Canonicorum Divi Petri, locuples valde & celebre. tenuit autem Turnhoutum primarium semper locum & dignitatem inter municipia Brabantina, & fuit tempus, cum in flore hic esset lanificium, & magna conficeretur multitudo pannorum: sed post artem hanc, uti supra jam diximus, in Angliam ex hoc tractu translatam, immigravit huc ejus vicem ars culcitaria, quas ea quidem dexteritate simul & copia Turnhoutani conficiunt, ut per totam fere Europam distribuant. Turnhoutanus fuit Ioannes Driedo, pereximius & famosus valde Theologus: quod egregia viri opera pridem orbi vulgata testantur. Turnhoutii quoque inter eos qui hodie superant Ioannes Gevardus natus est, vir insigniter doctus & magni judicii, historiarum præsertim, tum & aliarum in genere disciplinarum peritus, cui pulchra apprime & ampla est bibliotheca, schidis & singularibus aliquot monumentis manu exaratis, aliisque id genus rebus luculenter instructa. ita quidem ut magno cum desiderio expectentur ab eo scripta & opera quædam egregia, typis propediem evulganda.

Dufflia

UVA. BHSC. BU 00896

Dufflia adjacet Nithæ flumini, medio fere inter Mechliniam atque Liram itinere, magni profecto nominis & dignitatis dynastia.

Walhemium item eidem flumini assidet, Mechlinia tantum unius, Antverpia trium leucarum intervallo abjuctum. pontem habet egregii operis, flumini transmittendo, magno sane commeantium commodo, nuper extructum. Pessime mutilarunt hunc locum Longavalius & Martinus Roshemius, cum exercitum anno 1542 eo traducerent. hodie vero restitutus fere est in pristinum statum, & lanificio potissimum floret.

Merchta tribus Bruxella leucis abjuncta est.

Ascha dissidet Merchta tantum unius, Bruxella duarum & semi leucarum itinere.

Vurnia sita est in ingressu silvæ Sogniacensis, Lovanio & Bruxella pari duarum leucarum intercapedine dissita. gaudet hoc municipium titulo Vicecomitatus, habetque arcem longe pulcherrimam. in quam, ob venationis & aucupii commoditatem soliti olim crebro secedere Duces Brabantiæ. quorum tres inibi etiam sunerati, Antonius nempe & duo ipsius filii, patris in hanc ditionem ex ordine successores: Ioannes, conditor Academiæ Lovanienfis, & Philippus. Hocipso loco, ex præscripto Ducis Brabantiæ, fovendo nimirum inter utramque gentem amori & benevolentiæ, certant quotannis, depositio levi aliquo & exiguo pignore, quo videlicet contentionibus obvietur & rixis, certant (inquam) inter se Lovanienses & Bruxellenses, utri certius & peritius jaculentur balistis è ligno & veteri more confectis, magna utrimque hilaritate & animorum oblectatione.

Dusburgum una dumtaxat Vurnia, Bruxella tribus leucis semotum est, Vicecomitatus dignitate conspicuum, omniumque municipiorum Brabantiæ vetustissimum.

Over-Isca duabus & semi leucis Bruxella disjungitur, silvæ Sogniacensi pæne contigua.

Hulpnia dissidet Over-Isca tantum unius, Bruxella trium & semi leucarum itinere, collegiata, ut vocant, ecclesia, eaque insigni, conspicua.

Wavria distat Bruxella quatuor ipsas leucas, estque locus admodum celebris, partim ob Prioratum, quo prælauto

UVA. BHSC. BU 00896

lauto quidem insignis est, partim ob reliquias sacras, quas asserunt, populari morbo grassante, multa sæpe patrasse miracula, quare & singulis annis sollenni ritu & ordine Bruxellam eas deportant.

Brenniæ vulgo addunt cognomen *alleud*, voce antiqua & Gallicanæ originis, quam Latine verteris pensionem. ita ut hoc quidem loco significetur Brennia pensioni obnoxia. antiquis enim temporibus, quod & hodie moris est, vel reservabat sibi patronus clientelaris possessionis in eam aliquod jus, vel immunem prorsus & oneris omnis expertem, pro clientium scilicet meritis, eam dabat utendam, fruendam. unde factum, ut prædium pensioni obnoxium diceretur *alleud*, liberum autem *Franco alleud*. quasipsas voces, aliasque vel subjectionem vel immunitatem clientium denotantes loquendi formulas, opere singulari illustravit Stephanus Paschasius, Doctor & Advocatus eximius in augusto Senatu Parisiensi, tractant idem argumentum & doctissimus ille Gregorius Turonensis, & Aimonius Monachus. quorum scripta, partim hacipsa de caussa, partim ob alia quædam selectiora lectu sane dignissima. Sita est Brennia tertio circiter à Bruxella lapide, in introitu silvæ Sogniacensis, exiguum quidem, sed antiquissimum plane opidulum, in cujus vicinia arx est, vulgo *Breine le Chasteau* appellata. & tribus supra hanc arcem leucis, in terra Hannonia, jacet opidum *Breine le Comte*, prout latius infra suo loco dicturi sumus. Conditum autem, ex Neotericorum scriptorum, adeoque recepta passim opinione, ac denominatum fuit utrumque hoc opidum à famosissimo illo Brenno, urbis Romæ quondam devastatore, cujus apud Livium libro quinto Decadis primæ fit mentio. is, cum à Romanis lacessitus fuisset, traducto numerosissimo è Gallia in Italiam exercitu, eos ad Alliam flumen fudit, indeque porro victoriam prosequens, ipsam urbem, anno ab ea condita trecentesimo sexagesimo quinto invasit, & postquam cremasset, Capitolium ipsum obsedit. ubi lascivientem nimis & vitulantem una cum omnibus copiis Camillus Dictator duobus præliis ita attrivit, ut, teste jamdicto Historico, ne nuntius quidem cladis relictus sit. Polybius narrat eosdem Gallos, post Romam captam, bello civili & intestino revocatos, pace cum

Romanis

UVA. BHSC. BU 00896

Romanis facta, reverſos fuiſſe in partiam. Polydorus autem Virgilius, libro hiſtoriæ ſuæ primo, Brennum hunc, urbis everſorem, Britannum fuiſſe contendit, etſi regulum, ſive Ducem Gallorum: verum centum & decem poſt eum annis extitiſſe alterum quemdam Brennum, natione Gallum, eumque cum ingenti exercitu in Græciam ſeſe & Macedoniam effudiſſe. Videri autem poſſet hic Polydori Brennus idem fuiſſe cum eo, cujus libro hiſtoriarum vigeſimo quarto meminit bonus auctor Iuſtinus, comitem ei aſſignans Belgium. qui duo Gallorum duces in magna apud ſuos laude & fama, coadunatis in Gallia, & præſertim hoc noſtro Belgio, unde videlicet oriundi, plus trecentis hominum millibus, partim per Pannoniam, partim etiam per Italiam, in Græciam, inque Macedoniam irruperunt: ubi poſt non pœnitendos progreſſus, cum vultum tandem vertiſſet fortuna, uterque, ob nimiam forſitan inſolentiam, una cum copiis ſuis extinctus eſt. nam Belgius quidem cum exercitus ſui reliquiis è Græcia profugiens, brevi interiit: Brennus vero, dum deprædari conatur famoſum illud templum Delphenſe, ab hoſtibus ſuperatus, & graviter ſaucius, cum dolorem vulnerum ferre non poſſet, pugione vitam finivit. unde Propertius:

Torrida ſacrilegum teſtantur lumina Brennum.

Vtcumque ſit, videtur utrumque hoc opidum & conditum & denominatum fuiſſe ab alterutro horum Brennorum. ſuntque digna plane conſideratu ea quæ in hanc fere ſententiam ſuper Gallica natione, cujus hic noſter tractus adeo momentoſum eſt membrum, idem ille quem dixi Iuſtinus commemorat: *Gallorum* (inquiens) *ea tempeſtate tanta fœcunditatis juventus fuit, ut Aſiam omnem velut examine aliquo implerent. Denique neque Reges Orientis ſine mercenario Gallorum exercitu ulla bella geſſerunt; neque pulſi regno, ad alios, quam ad Gallos, confugerunt. tantus terror Gallici nominis & in victa felicitas erat, ut aliter neque majeſtatem ſuam tutam, neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica virtute arbitrarentur. itaque in auxilium à Bithynia Rege invocati, regnum cum eo, parta victoria, diviſerunt: eamque regionem Gallograciam cognominaverunt.* Vnius à Brennia noſtra leucæ itinere, & quarto circiter à Bruxella lapide, circa toparchiam Clabbecanam, eruitur terra

terra genus quoddam ſatis nitidi lapidis, cui nomen ab ipſo Clabbeca. is autem lapis & colore ſimul & ſpecie ita prope accedit ad adamantem, ut auro eum claudere nefas ſit. ſed videlicet mollem eum & tenerum eſſe, neque alium ſui uſum præbere, quam ut ſpecioſo illo nitore ſimplicibus & incautis imponat. Melius poſtea ejus genus una hinc leuca in confiniis pagi Henaſti repertum eſt.

Genapum diſtat Nivella grandi dumtaxat leuca, veterum habens & pulchram ſic ſatis arcem. in qua forum eſt, ſive tribunal, quod vulgo audit *la haute Cour de Lothier*, id eſt, ſuprema Lothariæ Curia. hic adminiſtrari ſolet juſtitia, idque tam in civilibus ſimul & capitalibus, quam clientelaribus cauſſis. at provocatio tamen datur ad Cancellariam Brabantiæ, præterquam in capitalibus & clientelaribus, quæ decidi hic ſolent decretoriis, ſeu definitivis, ut loquuntur, ſententiis: ſalva tamen actoribus optione, utrumne cauſſas moveri & diſcuti velint Genapi, an vero in Bruxellenſi rerum clientelarium curia. Continet porro hocipſum Genapum quidquid hodie in hoc Belgio ſupereſt ex maguo illo nomine tituloque Ducatus Lothariæ, quatuor tantum opidula, centum & ſexaginta quatuor pagos, duodecim baronatus, & octo Abbatias ſub ditione ſua complexæ: reliquum enim, uti jam diximus, Lotharingiæ finibus reſtat incluſum. In hoc opido & finitimis ei locis, ob miram cœli temperiem, terræ amœnitatem, & venationum delicias, domicilium ſibi elegerat Delphinus Galliæ Ludovicus, poſtea rex eo nomine undecimus, quo tempore patris Caroli ſeptimi iram & indignationem veritus, ad Philippum Bonum confugerat, & quinque amplius annos in hoc tractu una cum thori conſorte, plures in Genapienſi hac arce natos enixa, moratus fuit. quo beneficio tamen poſtea non obſtante, uti nec aliis plurimis in Delphinum collatis, ille Rex (adeo ſcilicet amicitia ſæpe potentior eſt ambitio) maximus atque aſperrimus, ſiquis alius umquam, fuit domus Burgundicæ hoſtis, illatis ei graviſſimis bellis, & Burgundia ipſa cum tot aliis terris opidiſque ereptis.

Gela, duabus ab Herentalia leucis abjuncta, peramænum eſt municipium, in quo, ante paucos hos annos,

UVA. BHSC. BU 00896

nos, institutum est collegium Canonicorum, honori & memoriæ Divæ Dimpnæ, nobilis olim è Scotia virginis.

Arendonquium leucis duabus abest Turnhouta,

Dormalia grandi tantum leuca dissidet Landa, & cum ea prima, quod vocant, instantia, Buscum-ducis, etsi procul abjunctum, appellat.

Pagi aliquot præcipui in Brabantia nominis.

SVnt insuper in Brabantia & pagorum in ea catalogo loci quidam & baronatus ac toparchiæ haudquaquam exigui nominis. nos præcipua tantum eorum enumerabimus, & in cæteris, brevitatis ergo, nos referemus ad peculiarem illam tabulam Geographicam supra operi nostro insertam. præcipui itaque pagi sunt isti. Et primo quidem

Fanum Sanctæ Odenrojæ, quod ad flumen Dommelam situm est, tribus leucis à Busco-ducis. nobilissimum hic & opulentum cum primis Canonicorum collegium est, cujus Decanum ferunt censu & opibus vel ditissimo etiam terræ Brabantiæ Præsuli parem esse.

Boxteliam alluit idem fluvius Dommela, locum duabus leucis à Busco-ducis abjunctum, & cum titulo baronatus, tum insigni Canonicorum collegio nobilem.

Rosendalia distat Bergozomio quidem duabus, Breda vero quatuor iisque prægrandibus leucis. estque pagus admodum lautus, aquarum & crebræ navigationis aliarumque rerum commoditate spectabilis.

Huckela leuca tantum distat Bruxella, locus equidem memorabilis, ut in quo olim fuerit antiquissimum forum, sive conventus juridicus, universæ Brabantiæ: ubi & ipsemet Dux ut plurimum solitus degere. ac licet postmodum aula commigrarit Bruxellam, habet tamen hodieque hic pagus septem adsessores, sive Scabinos, & celebre est etiamnunc tribunal Huckelense.

Lilloa posita est ad flumen Scaldim, tribus ab Antverpia leucis, opulenta & pulchra admodum toparchia, ditionis viri illustris Pauli Van-dalii. locus per hæc bella civilia multum inclaruit, & cum situ, tum aliis quoque munitionibus, fortassis inexpugnabilis factus est.

ADD.

UVA. BHSC. BU 00896

ADD. [*Lilloum locum* III *ab urbe Antverpia milliaribus, Antverpiani jam ante annum* CIↃIↃLXXXIV *muniverant, ut navigationem per Scaldim tutam præstarent, eique munitioni delectos ex urbe cives imposuerant. E regione item illius in altera fluminis ripa in Flandria alterum munimentum, cui Liefkenhoecka nomen, excitaverant. Quod quum nondum ad eam altitudinem perductum esset ut defendi posset, Parmensis Antverpiæ obsidionem moliturus eo mature Risborgium marchionem cum* VICIↃ *peditum mittit. Præsidiarii locum dedere jussi cum ad defensionem se pararent, dissplosis statim* CCC *tormentorum ictibus una & altera oppignatio tentata. Primo repulsi regii, dein astu usi Itali, qui Gasparino Lucensi Duvim faciebant, currus fœno onustos ad id paratos incendunt, & fumo præsidiarios strangulante eos loco pellunt; atque ita Parmensi, qui forte supervenerat, animos militi faciente, munitione potiuntur. Deprehensi in ea omnes trucidantur. Ioannes Pettinus Attrebas, qui præerat, fide & rei militaris peritia clarus, post certamen ab ipso Risborgio interficitur, multum succensente Parmensi. Multi in flumen præcipites se dederunt; pars aquis hausti, pars natando evaserunt. Id in eundem quo Aransionensis cades, diem incidit. Casus is Antverpianorum studium acuit; qui Lilloæ metuentes, quæ tantum* CXXX *præsidio tenebatur, cohortem ex urbana juventute eo mittunt, ac* LXXX *delectos ex sagittariorum collegio. Lilloam deinde missus cum Gallorum cohorte Odetus Lanovius Telinius, Lanovii captivi dignissimus filius; qui jam in illa ætate magnum virtutis paternæ specimen ea obsidione edidit, & experti ducis jam tum in illa ætate vel Hispanorum & Italorum judicio meruit. Adeo ut Hispanus, supra bis mille suorum in illa obsidione desideratis, eam deserere coactus fuerit. Postilla arx in fide confœderatorum Ordinum permansit, & post deditam Antverpiam multis operibus communita fuit; & altera quoque è regione munitio Liefhoeckena denuo excitata; quæ utraque Belgis Scaldis navigationem tutam, Hispanis infestam faciunt. Crevit ex illo Lilloa, & justi oppiduli formam induit. Magnum autem discrimen adiit anno* CIↃ IↃCXXVII: *parumque abfuit quin ab omni subsidio è federatis provinciis abscinderetur. Rem gestam hoc modo describit Grotius in obsidione Grollæ cum annexis illius anni. Transfugæ (inquit) spem fecerant, invadi posse Bevelandiam australem, & aperto ad Irsicam aquarum septo, & perfossis quæ obstabant, oppidum Goesam atque ei proxima mergi, partem vero insulæ Hontæ adsitam etiam retineri, defensam quippe suis aggeribus,*

UVA. BHSC. BU 00896

geribus, qui olim in pace ſtructi ad coercendam eluviem nunc pro belli munimento erant valituri. Anni effluxerant dum expectatur tempus idoneum quo exhauſta præſidio Goeſa nudam inſulam præberet: quod evenit, dum Principem & exercitum muniendæ Grollæ cura retinet, & audita pridem per exploratores regios conſilia ſui vetuſtate in oblivionem venerunt. Ergo Antverpiæ contracta viſcapharum, & quæ alia navigia plano alveo facile vadis inſident. pars adacta per æſtuarium quod retro Lilloum multus uliginoſi ſoli fruticibus obumbratur, pars curribus eodem pervecta: quinquaginta omnes; bis mille inſtructæ militibus. Per merſa terrarum inter Scaldim Hontamque Bevelandiæ auſtrali accedunt, captato tempore quo maxime vacuus ager, ad ſolemnem Goeſæ mercatum profectis inhabitantium pleriſque. Sed mare ſperato citius recedens inter eos qui advenerant & Bevelandiæ auſtralis aggerem medium fecerat ſpatium, quod gravi cæno tenax, nec ſcaphis nec pedibus tranſiri facile: Attamen egreſſi ſcaphis pedem inferebant, quum militum pauci emiſſi oppido, humenti extra aggerem ſolo ſemet oſtentantes, & in ipſo aggere vexilla, quibus ad publicas voluptates indigenæ uti ſolent, pro ſignis militaribus collocata, falſa imagine verum metum fecere. Interim conciti plures feſtinabant, nullo religionis diſcrimine, quum Catholicis plena ſit regio, communi cunctis ſua defendere. Queis illi viſis, cum ſe ſcaphis reddidiſſent, apud Rillandiam unam ex minoribus inſulis expectant æſtus, qui hærentes levaret, reditum; & proprio Scaldis alveo ſubvecti inſulam advenere modicam, & tantum pecori nec multo paſcendo utilem, proxime ſub eum locum in quo Scaldis Hontæque divortium eſt. Hogevvervæ huic inſulæ nomen eſt, cujus parte dextera quod fluit Scaldis, Aggeram, altera, Cromflitam vocant. Hic quarto auguſti die caſtellum excitavere. mox & propius Aggeram receptum, quo trajectus muniretur, initia premendi undique Lilloi. ſimul Santflitæ caſtellum magna mole ac ſpecie, (propugnacula ei ſeptem deſtinabantur,) aggeri veteri, qui firma terrarum ab alluvionibus dividit, adſitum. aliaque in itinere Antverpiam, partim in quæ diximus conſilia, partim continendis militum excurſibus è Bergis ad Zomam, & parandis quæ utilia, ſi quando ejus oppidi obſidium placeret: quo fine & foſſa duci cœpiti à caſtello Crucis, quod non longe Antverpia eſt, Stabroucum ac porro Santflitam verſus, qua commeatus tuto ac levi impenſa tranſirent. Sed hos conatus & fortuita & Hiſpanorum molitiones haud parum turbavere. Nam primum octobris ſecundo die in Santflitiana munitione improviſus

visus ignis tuguria & quicquid flammam alere natum inerat absumsit. Infra Lilloum æstuaria complura ex Scaldi introrsum fusa alluviones varie intetrumpunt. Proximum ex his Blaugarium dicitur, unde agger novus ad Lilloum pertingit. In eo agere & inter æstuaria Batavi cuncta munimentis implent, quo & hostem arcerent & amni latius incumberent. Quod imitatus hostis & ipse in ultima ora, quæ Santflitæ objacet, ubi æstuarium Stofa nomine, castellum locat: sed & huic & cæteris Hispanorum operibus, ipsi etiam aggeri veteri qua Stabroucum fert, multum nocuere fluctus, præcipiti jam anno violentiores. Ac Princeps cuncta qua ibi gerebantur edoctus, insulam, qua maxima inter Stofam ac blaugarium æstuariis circumfusa amni imminet, justo castello, cui propugnacula quatuor & intra fossam munitiones duæ, occupari, & propius recepto flumine contrahi ejus spatium, ac militari aggere ambiri jubet. Imperio successus adfuit; quanquam qui Santflitam magnis cum copiis tenebant, & tormentorum jactu & prœliis operi intentos incursabant. Atque ita hic arx, quæ Frederici Henrici nomine insignitur, perfecta; distans ab hostili arce ad Stofæ æstuarium, intermedio veteri aggere variis locis perrupto, virgas quingentas quinquaginta: uti jam denuo Lilloi securitati abunde prospectum videatur.]

Gaalbeca distat Bruxella duabus leucis, fertili admodum solo circumdata, & ampliſſima sane dynastia, seu baronatus, ut quæ præter territorium longe lateque porrectum, septemdecim pagos sub ditione sua complectitur.

Revesia distat Nivella duabus leucis, estque & ipsa ampliſſimæ dignitatis & jurisdictionis Dynastia.

Leefdalia duabus circiter leucis abest Lovanio, baronatus prænobilis, & Brabanticorum omnium antiquiſſimus.

Wesemalia propinquam habet Rosselariam, Lovanio vero duabus leucis abjuncta est: baronatus adeo nobilis, ut ejus dynasta sit Magister equitum, vel ut vulgo vocant Mareschalcus Ducatus Brabantiæ. Baronem habet Casparum Schetsium, eum, cujus & supra sit mentio. cui nuper defuncto succeſſit filius Lancelottus.

Pervesia medio fere inter Gemblacum & Iudoniam itinere pari duarum leucarum intervallo ab utroque opido diſſidet, estque antiquus valde & late patenti ditione

UVA. BHSC. BU 00896

ditione baronatus, adeo quidem ut ejus Dynastæ priscis illis temporibus ea fuerint potentia, ut cum Episcopis Leodicensibus interdum belligerati sint. locus hodie est in ditione Domini Merodani, baronis præterea in hacipsa terra Dufflæi, toparchæ Walhemii, & aliorum quorumdam tum intra tum extra hunc tractum locorum.

Walheinium distat Gemblaco grandi dumtaxat leuca, pagus admodum amplus, & pro opidulo, arce & late patenti ditione conspicuus, ita ut Comitatus gaudeat dignitate.

Cantacrucia, vulgo *Cantecroi*, leuca tantum Antverpia dissidet, estque & pulchra & munita quod satis sit arx, cui & agri complures adjuncti, & in octo pagos circumvicinos est jurisdictio. quare ut digna & honesta ditio nuper ab Rege Philippo in Comitatum erecta est. Dynastum habuit Cardinalem Granvellarum, qui moriens eam reliquit nepoti atque hæredi suo Francisco Perrenoto, toparchæ Granvellano, juveni perillustri.

Rosselaria duabus circiter leucis Lovanio dissidet, baronatus tantæ dignitatis, ut ejus Dynasta sit Cubicularius Ducis Btabantiæ.

Molla, pagus insignis & magnæ nobilitatis, Gela quidem unius, Herentalia vero trium leucarum itinere dissidet.

Santhovia distat Antverpia tribus leucis, pagus notabilis, ut in quo sedem habeat una ex antiquissimis clientelarium rerum Brabantiæ curiis.

Putta duabus Mechlinia leucis abjuncta est, pagus etiam ipsa notabilis, & una è vetustissimis terræ Brabantiæ curiis, quam curiam Befferæ dicunt, spectabilis. exercent autem hæ tales curiæ jurisdictionem supremam in circumjectos aliquot pagos, qui ad eas prima, quod dici solet, instantia, inde vero Cancellariam appellant.

Rumpstum, leuca tantum majuscula Mechlinia dissitum, adjacet flumini Rupelæ, unde & nomen videtur adsumere, pagus valde insignis, & nobili ac vetusta jurisdictione, aliisque prærogativis conspicuus.

Bierbeca, Cranendonquium, Cuquia, Boutersemium, Iancia, & Sombrevium baronatus sunt non exiguæ dignitatis & famæ, quos tamen, dum brevi-

tati

UVA. BHSC. BU 00896

tati consulimus, obiter tantum attingimus.

Gozelisia tribus leucis distat Nivella, maximus & amplissimus pagus, pæne ad instar urbeculæ, validaque arce spectabilis.

Hilverembeca inter Turnhoutum & Buscumducis amœnissimus locus est, honesto Canonicorum collegio nobilis.

Welwicum in Brabantia, & ex adverso Besoja, quæ jure merito accensetur terræ Hollandiæ, duo sunt pagi, etsi illud haud dubie multo sit ista præstantius, longa tantum & continua quadam via, silicibus strata, divisi, quæ ipsa & alios aliquot pagos complectitur, & propterea vulgo audit de langhe straet / ubi bis anno celebrantur memorabiles nundinæ & mercatus equorum, undique huc cum ingenti populi concursu solitorum adduci.

Subjiciemus hic denique, uti rem considerationedignissimam, ac cum ipso situ, tum aliis quoque de causis notabilem, opulentam illam & amplam Posteliam, xenodochium in media ipsa Campaniæ solitudine positum, ubi viatores quoscumque illac prætereuntes hospitio debent excipere, ac pro sua quemque conditione & dignitate tractare, nullo pretio præmiove interveniente.

DITIO RAVESTENIENSIS.

RAvestenium, ad sinistram Mosæ ripam, Graviam inter & Megam positum, ac pari duarum leucarum intervallo ab utraque abjunctum, opidulum est & concinnum, & ampla sic satis jurisdictione conspicuum, validaque insuper arce munitum, etsi muris tamen orbatum: qui ultimis istis inter Carolum Quintum & Cliviæ Ducem bellis, ex pacto fuere disjecti. Dynastam habet eumdem Clivium, ultimi Domini sui Philippi, clari & inclyti Principis, ac Ludovici duodecimi, Galliæ regis nomine, Præfecti Genuensis, hæredem: qui Brabantiæ tamen Ducem, velut feudi patronum, agnoscit.

DVCA-

UVA. BHSC. BU 00896

26 30 27 SEPTENT. 30 28 30

Gemblours Bonef Ealais Limburch Kerste nich Genund Munster eifel
Namur Hoye Hermal Oepe Reiche stein Aruiler
Jemeppe Comble Sleiden
Fontaine Samson Audenalle Modaef Frachimont Arenburg Linti ig
Floref Malm dir
Maubu ge Godin Fellon Bomal Blanckenhein
Thuin Walcourt Stap la
Dinant Chyney Durbuy Salme SVit Monceal
Beaumot Phlippeuil le Holton La Roche Our Pruim Dau ne Muster
Chanemont Schoineck Vlmen
Marieburg Giuert Rodefor Mirwart Mumlobac Cocheim
Chimay Beau reng Carlin Hon falizi Clerf Dasberg Manderse hid
Fumay Bastoigne Kilburg Brompt
Fabayart Rien Geme Ourt Chamon Viande Meße Witlich Cell
Reving Loit Oclamps Dalheim
Deuville Sour Esch Berncaßel
Moncorne Nuschastel Dietkirch Pfa liz Salmerver Veldentz
Campi au Martelege Waßer Numagen
Fintain Stramont Meris ville Waßeraw
Bullon Arlun Trier
Masieres Cug non Greve
Lumes Gedain Doiise Titegny Lutzen Sarburg
Doncheery Ceny Virton burg Freudenberg
Viuix Longwi Metloch
La Frette Hespugen Mertzich
Semy Longion Adud Senouille Lehach
Flabeuille Konigsmac her
Ville Franche Meruille Theonuille Sarbrucken
Dung Damui ler
Mentegny Tich mont Boson ville
Estaing Viller Betuoc
Pare Mesieres Guemund
Loray S. Barbe
Hannouille Metz

SEPTENTRIONALIS GERMANIÆ PARS

GALLIÆ PARS

Lutzenburg

Milliaria Germanica
2 4 6 8

OCCIDENS ORIENS

26 30 27 MERIDIES 30 28 30

UVA. BHSC. BU 00896

29
ta

an
ar

an
no

ju
gi
ga
vi
pr
le
ru
ru

gr
fis
xe
tu
tic
&
ve

I

es
sp
m
tu
D
P
de
re
tr

UVA. BHSC. BU 00896

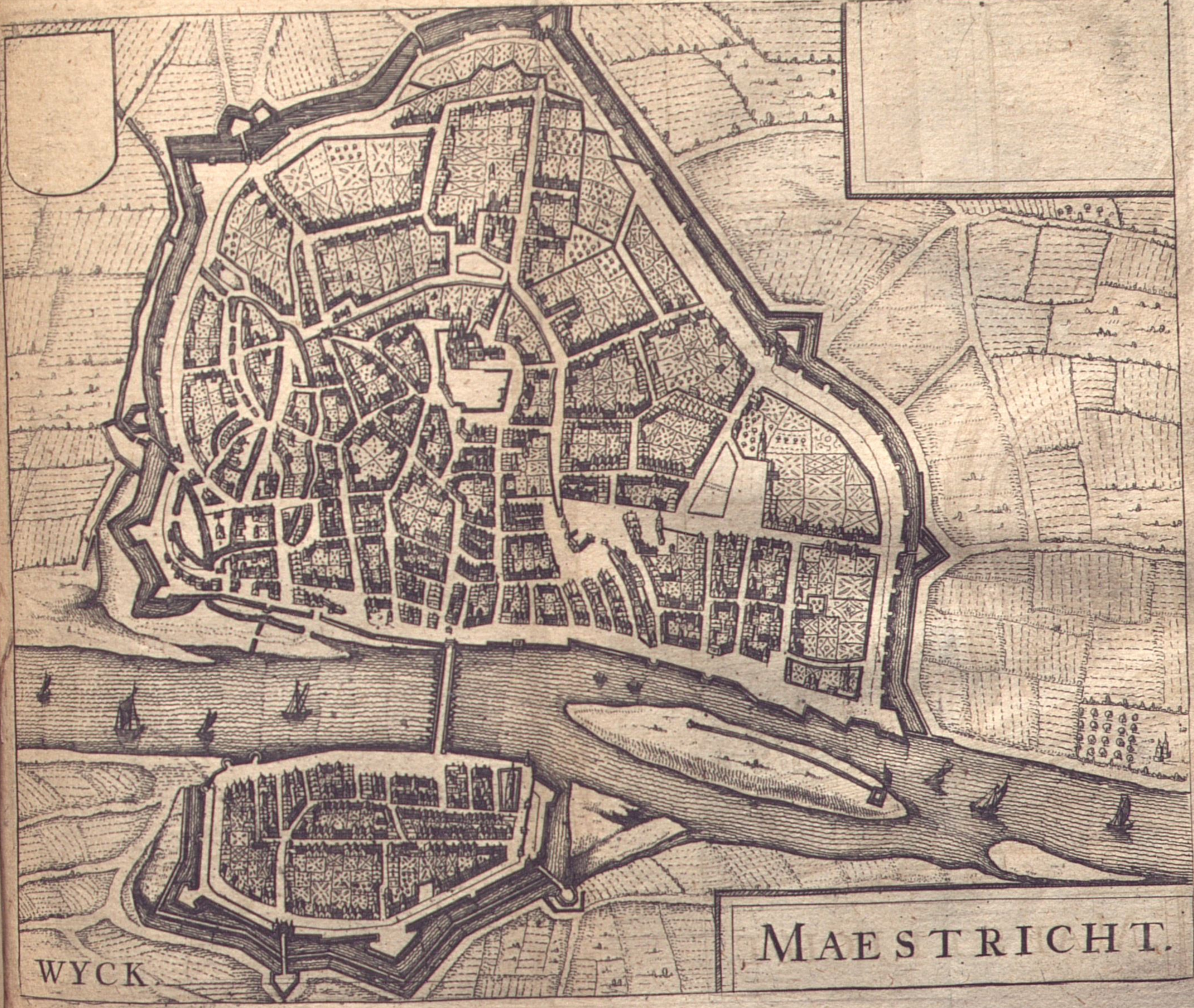

MAESTRICHT.

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

LIMBVRG.

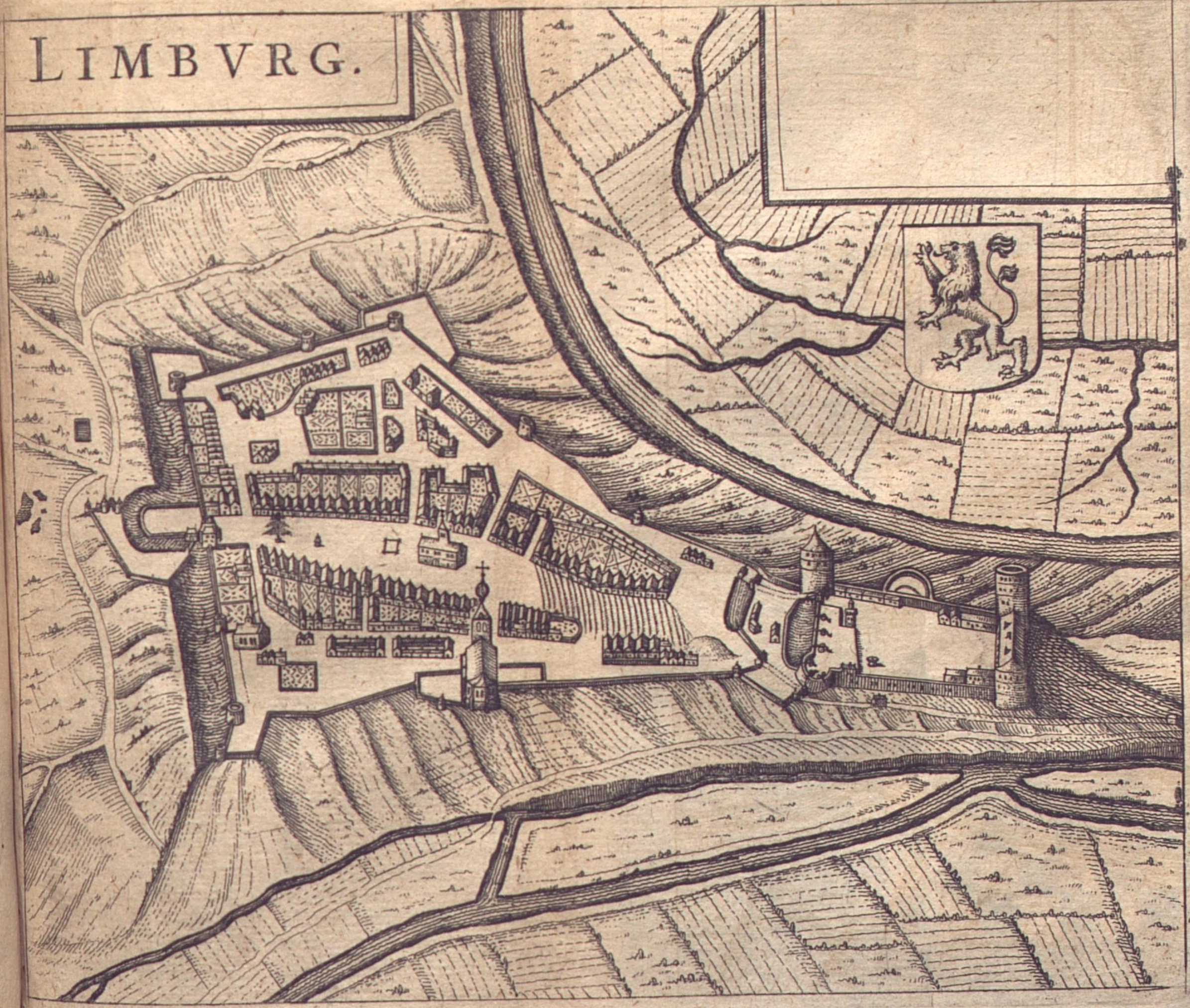

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

DVCATVS LIMBVRGVM.

DVCATVI Limburgenſi nomen eſt à Limburgo, opido lauto ac ditionis ſuæ primario, ſito ad Weſerim flumen, & valida admodum arce munito. denique Aquiſ-grani tribus, iiſque prægrandibus, Leodico vero quatuor itidem grandibus leucis abjuncto. Natus eſt in hoc opido Ioannes Flemingius, civis Antverpienſis, eruditiſſimus vir & inſignis poëta. Eſt item hic ortus Remaclus Fuſchius, vir doctus & variorum operum ſcriptor. In vicinia vero Limburgi natus eſt D. Nicolaus Weſtenradius, Canonicus, Archidiaconus & Cancellarius Leodicenſis, eruditione & virtutibus ornatiſſimus præſul. Eruitur in hoc tractu non mediocri copia ferrum; ut & plumbi nonnihil præ cæteris laudatiſſimi. Sunt præterea media fere ab urbe leuca fodinæ quædam ſeu venæ lapidis illius leucophæi, metallo magis, quam alii cuicumque materiæ ſimilis, Plinius Cadmiam vocat, & lapidem æroſum. conſtat autem adminiculo hujus lapidis ex ære fieri orichalcum: cui quidem metallo ille nativa quadam proprietate adeo pæne eſt geminus, ut multa prius ignis vi præparatus, dum orichalcum conflatur, cum eo ſeſe commiſceat, & coaleſcat velut in unum corpus, adeoque tertia circiter parte ipſum augeat. in medicina etiam multiplex ejus eſt uſus, & præſertim in ſymptomatibus aliquot oculorum: prout idem ille Plinius, & cum eo Galenus in ſcriptis ſuis tradantur. Simile fere lapidis genus in Italiam noſtram adportari videtur è Cypro: at in partibus tranſalpinis vix aliquam eum invenias, præterquam in Limburgenſi hoc territorio. ubi ab annis jam ſexaginta & amplius, reperto ſubinde cum Principibus terræ contractu, eſt in manu & poteſtate Schetſiorum, qui in eruendo eo & repurgando ac denique perficiendo ingentem aſſidue hominum turbam occupant: eo quidem ordine, tamque ad formam diſtributis operibus, ut proprie videatur parvuli quædam reſpublica.

UVA. BHSC. BU 00896

lio inito, Dux Ioannes victoria potitus est. Lucemburgensis cum fratribus suis, qui à Reinaldi partibus stabant, & cum aliis nobilibus in acie cecidit. Geldrensis in Ioannis potestatem vivus venit, non ante dimissus, quam omnem actionem in Ducatu Limburgensi, Duci Brabantiæ absolute cessisset. Hanc inter hos Principes controversiam de Lucemburgensi Comitatu exortam scribit Paulus Æmilius, & Principum nomina historiamque confundit: sed nostris fidem scriptoribus adhibemus, qui de Limburgensi Principatu certasse Dynastas illos tradunt. Hunc igitur titulum Ioannes secundus à patre accepit, & ab illo tertius, quem filius ejus Henricus vivo patre obtinuit, cum Machlinienses Dominii possessione: sed illo sine liberis legitimis defuncto, Limburgum ad Duces Brabantiæ rediit, & cum reliquis Germaniæ inferioris provinciis ad Duces Burgundiæ, postremo ad Austriacam domum augustissimam serie nunquam interrupta pervenit.

FALCOBVRGVM.

FAlcoburgum, Gallice *Fauquemont*, opidum est mediocriter lautum, ac valide satis munitum, in agros & pagos aliquot circumjectos imperium obtinens, & Aquis-grani tribus majoribus, Trajecto vero ad Mosam duabus minoribus leucis abjunctum. Subegit hanc ditionem Brabantiæ Dux Ioannes, ejus nominis tertius, ademtam armis & vi Reinoldo Falcoburgensi, homini inquieto, turbido, ac Trajecto & finitimis locis infesto, ideoque ab Duce devicto, & in carcerem tandem compacto.

DALEMIVM.

DAlemium, perexiguum alias opidum, munitissimam habet arcem, & Aquis-granitribus majoribus, Leodico vero duabus item prægrandibus leucis disjungitur. Habet titulum Comitatus, & jurisdictionem in agros & pagos aliquot Transmosanos. subjugavit locum, & imperio suo adjecit Brabæntiæ Dux Henricus secundus.

RHO-

UVA. BHSC. BU 00896

RHODIA DVCIS.

RHodia Ducis, Gallice *Rode le Duc*, Belgice Hertogenrode/concinnum eſt, etſi parvum, opidulum, & veteri arce conſpicuum. Falcoburgo leucæ circiter ſpatio diſſidet, eſtque quarta ex Tranſmoſanis Brabantiæ ditiunculis. quæ omnes quidem exercent ſupremam juriſdictionem, ſed unde ad Cancellariam tamen, uti jam dictum, conceditur provocatio.

Carpia.

CArpia, inter terram Iuliacenſem & Coloniam ſita, duabus ab Rheno leucis abjungitur, eſtque amplus in primis & opidulo pæne ſimilis pagus, collegiata, ut vocant, eccleſia, item mercatu & nundinis anniverſariis celebris. aſſidet pago arx, valide ſatis adverſus hoſtiles inſultus munita, & junctim conſtituunt peculiarem nec pœnitendam utique ditionem, cui & ſuus olim peculiaris dynaſta, atenimvero Dux Brabantiæ Ioannes primus, viſo, quam utilis quamque oportuna ditioni ſuæ futura eſſet hæc ditio, oblata forte occaſione, à Gymnicis Dominis eam mercatus eſt, & cum reliquis Tranſmoſanis conjunxit. peculiarem tamen ſibi habet præfectum, & valido ſemper præſidio communitur.

ORDINES LIMBVRGENSES.

ORdines Limburgenſis Ducatus & ditionum jam deſcriptarum tribus perpetuo conſtant membris; Antiſtitibus nempe, Nobilibus, ſive Equitibus, & Conventibus, ſive foris juridicis. Gubernat hoc tempore ditiones omnes Tranſmoſanas, nomine Regis Catholici, Claudius Withemius, Dynaſta Ruisbroecanus, & Eques aurei velleris.

Obtinent autem hæc omnia nobis deſcripta cum majora, tum minora quoque Brabantiæ opida, ut & pagi plerique, ordinariam atque ſollennem in civilibus juxta

 & capi-

UVA. BHSC. BU 00896

& capitalibus cauſſis juriſdictionem: provocaturque à minoribus primum ad majora, & hinc porro ad Cancellariam Brabantiæ.

Sunt præterea duo generales, ut ſic dixerim, in capitalibus cauſſis Miniſtri, ſeu Magiſtratus. quorum alteri quidem, Droſſarto nimirum Brabantiæ, per totum ejuſdem tractum qui ſermone Teutonico utitur, & potior longe provinciæ pars eſt, reos in carcerem conjiciendi jus & facultas: alter vulgo audit, *le gran Baillieu du pays Romain de Brabant*, Magnus Prætor agri Romani Brabantiæ, cujus incolæ ſcilicet linguam uſurpant Gallicanam. Nefas autem his Magiſtratibus, reos, aliter quam legitime & ordinaria juris via, damnare: & prior quidem in Senatu Brabantiæ, vel coram ejuſdem delegatis; poſterior vero coram Genapienſibus clientelarium rerum judicibus actiones ſuas inſtituit.

Habet inde Brabantia, ut & cæteræ fere Belgii hujus Provinciæ, Magnum Venatorem, *le gran Veneur*, ampliſſimæ quidem dignitatis auctoritatiſque, etſi pro regionum conditione alibi alium, magiſtratum, regiæque venationis ſupremum præfectum.

Habet denique Saltuarium, vulgo de Gruper/magiſtratum aucupio & piſcatui regio præſidentem, ac de controverſiis in his talibus circa immunitatem & juriſdictionem regalem exortis cognoſcentem, quodque erratum eſt, emendantem.

Præcipua quæque Brabantorum privilegia.

VTuntur Brabanti & Ditiones, quas diximus, Tranſmoſanæ, Limburgum videlicet, Falcoburgum, Dalemium, Rhodia Ducis, & quidquid præterea ſupremo Brabantiæ noſtræ imperio ſubjacet, cum eaque (ut dixi) conjunctum eſt, luculentis admodum & utiliſſimis privilegiis.

Ac primo quidem habent ab Romanorum Imperatoribus privilegium longe ampliſſimum, impetratum ipſis per Ducem Ioannem, ejus nominis tertium, ab Carolo Quarto Imperatore, & approbatum deinceps ab inſecutis Cæſaribus: quo cavetur, ne quiſquam Brabantus, vel alioqui oriundus è ditionibus illis jamdictis, neve etiam res ejus aut bona, per univerſos quam late patent Romani

UVA. BHSC. BU 00896

MACHLINIA DOMINIVM.

MACHLINIAM aliud aliquando, quam quo nunc utitur, nomen geſſiſſe, nec apud veteres ego ſcriptores, ſed nec apud recentiores, certis quidem veſtigiis, etſi fabulæ tamen non deſint, uſquam invenio.

ADDIT. [*Narrat in Itinerario Abrahamus Ortelius, extitiſſe olim ad ſacellum Divi Romboldi, medio inter Antverpiam atque Bruxellam itinere, diverſoria quædam, ubi ſtabularentur viatores, diverterentque ad Michaëlem quemdam, Brabantis* Machiel: *qui cum celebraretur paſſim & innoteſceret, loco poſtea fecerit nomen: atque hinc porro ſurrexiſſe tandem hanc urbem.*

Ioannes vero Bochius in Narratione ſua de Belgii Principatu hæc ſcribit: Ejus [*Machliniæ*] *antiquitas ex etymo elicitur, in S. Rumoldi vita, civitatis ejuſdem Apoſtoli apud Surium tomo VII, his verbis: Locum incolæ Machliniam dicunt propter Malinam & Ledonem, quæ certis temporibus cum corniculantis Lunæ conſonantia, nunc maris acceſſum nunc receſſum faciunt, nec ultra quam ad hujus loci fretum, vel damnum vel lucra ſua commutant. Nobilium quidam Odo nomine, vel ut alii volunt, Ado comitatum gerebat, cum æque moribus & genere nobili conjuge. Hactenus auctor ejus vitæ apud Surium. Porro vocabula Ledonis & Malinæ etiam apud D. Auguſtinum leguntur, libro I. de Mirabilibus Scripturæ, ubi ſic habetur: Hæc namque quotidiana inundatio bis in die, à tempore ad tempus per horas viginti quatuor ſemper peragitur, ac per alternatas hebdomadas Ledonis & Malinæ viciſſitudo comitatur, ſed Ledo ſex horas inundationis, & totidem receſſus habet: Malina vero grandis fere per quinque horas ebullit, & per ſeptem horas litorum dorſa retegit. Hæc ille. Ceterum quod ad hanc etymologiam attinet, alii enim aliunde derivant, liberum unicuique relinquimus judicium. Non enim in arctas ſyllabarum anguſtias, aut in angulos verborum quemquam deducimus, ſed à nominum indagine, cui ſuperſtitioſe plerique immorantur, abſtinemus. Non quod eam operam omnino improbamus, quæ Platoni quoque placuit in ſuo Cratylo; verum quod haud magni intereſſe arbitramur, an à Lotario*

UVA. BHSC. BU 00896

rio dicatur Lotharingia sive à Clotario, ille à Clodoveo, hic à Clodio sive Claudio oriatur. Deinde an Brabantia à Brabone nuncupetur, an ipse à Brabantia, illa à Brachbanto, an pago Brachatensi, qui Scaldi & agro Aloſtano interjacet, originem ſuam debeat, an ſolo genuino & nativo acceptam ferat, ea lingua vernaculæ nomenclatura, qua novale aut veruactum à reſtibili arvo differt, ut Ioannes Goropius exacte inveſtigavit, vir artium variarum diſciplinis exculti ßimus, & in exquirendis verborum radicibus eleganter curioſus. Limburgi & Lucemburgi etymon poſterius haud illis obſcurum eſt, qui in Græcis auctoribus aliquid operæ poſuerunt; illi enim πύργους vocant, quos Germani purgos, nos ſono leniori burgos, ſive arces ad pagorum cuſtodiam exſtructas. Reliqua utriuſque Ducatus rudimenta non ſunt æque perſpicua, niſi eo Lemburgi (ſic enim fere ſcribitur) primam ſyllabam referamus, unde poſteriorem civitatis Hollandiæ, quam Haerlem vulgo vocant, deſumpſit Guicciardinus in Belgiographia, & utrumque opidum conditores cognomines habuiſſe arbitretur, vel nomen à caſtro Limpurgo aſciviſſe, inter Vangiones & Nemetes ſito, quod Conradus Auguſtus in monaſterium erexit, anno 1034, ut Hermannus Contractus in Chronicis meminit. Nam Ruthenica Leopolis etſi nomine Germanico (Lemburgum enim vocant) & Leonis inſignibus cum noſtro Lemburgo promodum conveniat, tamen Belgicum Lemburgum Ruthenico eſt antiquius, quod Ruſſorum princeps Leo filius Danielis circa annum 1280, ex Martino Crommero condidiſſe deprehenditur. Lucemburgum truncatim ab Aliſuntia deſcendit, qui fluvius illud rigat, tametſi quidam opinantur Lucisburgum vocari, à Phœbo ſive lucis tutelari quondam Deo. Geldriæ ditionis prima tyrocinia, ab immanis hydræ conſonanti magitu, quam Pontici toparchæ ſumptis animis Herculeis confeciſſe finguntur, ad fabulas tranſferemus, vel ad puerilia terriculamenta. Goropii de Geldriæ primordio ſententiam utramque his relinquimus, quibus placet hoc commentum, ſic enim ipſe vocat. Commodius ergo Geldria & verißimilius à Gelduba antiquitus finitima nomen habet, ut ex Tacito colligimus. Ingenium autem ſolis ſua uligine facundi Zutphaniæ nomen indidit. Flandriæ porro nomen, tametſi antiquißimum, quam variis & incertis ſententiis adhuc fluctuat! Ille à Flandberto, hic à flatu mutuatur, mariſque procelloſis vicinis æſtuariis, alii etymologi ad alia reſpiciunt: ut ex Flandricis Iacobi Marchantii commentariis dilucidius apparebit, brevi in lucem prodituris. Qui vocem Atrebatum à tempore Iulii Cæſaris, Strabone deinde & Ptolomæo haud incognitam, ad originem referens

cum

UVA. BHSC. BU 00896

cum Goropio in Atvaticis, ſuum permittit ur illi judicium. Sicut & de Hannoniæ principiis: quæ ab Hannone Trojano, vel ab Haina fluentis, aut ipſos Hannonios ab Hunnis, vel alia unde deducere per me quidem licet. Hollandia ſeminarium (qua Batavia vocabatur congrua cum Patavio paronomaſia, auctore Goropio in Veneticis) quamplurimi à ſpecu, aut ſolo cavernoſo, terraque paluſtri & minime ſolida traductum exiſtimant, ut ex panegyriſta Mamertino Adrianus Iunius percommode obſervavit. Alii Holtlandiam, ab antiqua ſaltuoſa regionis natura, non omnino male, ut opinor, eliciunt. Zelandiæ vero noſtræ, ſive à Cimbrica Cherſoneſi inſula cognomine, vel à ſitu maritimo incunabula petantur, par nominis imponendi utrobique fuit ratio. Verum Friſiam provinciam omnium vetuſtiſſimam ad fontem revocare quamplurimi conati ſunt: partim gentis auctorem Friſonem quemdam ſtatuunt, partim Phryges ex Aſia novas ſedes hic adeptos, indigenis eam gratiam retuliſſe ſuſpicantur, & domicilii ſocietatem percelebris nominis communione compenſaſſe. Alii Friſos arbitrantur à ſtudio retinendæ libertatis, hujus vocis aſſumendæ ex Germanico idiomate artifices exſtitiſſe; Francis quoque ex hoc tractu oriundis exemplum placuiſſe. Sed hæc fuſius explicantur à Siffrido Petri, patriæ antiquitatis & originis præcone. Nec minus eſt incertus Namurci architectus: Nam Dei oraculum, primum opidi incrementum, ut quibuſdam placet, ambigua nutat fide: Neumurcii fundamentum videtur paulo firmius, novo muro propinquum: quem Meyerus ex Guilielmo Aremorico fabricatur. Antverpiæ & Rienſis nomenclaturæ, quas inciſe membratimque perſcrutatus eſt Goropius, ex Advaticis ejuſdem ſunt depromendæ. Hæc Bochius de pleriſque etymis Provinciarum Belgii, occaſione civitatis Machlinienſis, cujus antiquitatem indicat, quod anno 775, S. Rumoldum ibi coronam Martyrii adeptum dicit.]

Opidum eſt antiquum, & inter Belgicæ prima, oportuno admodum ſitu, & cum mira cœli temperie, tum & aliis multis in uſum humanum commoditatibus nobile. interſecat ipſum fluvius Dilia, qui per ſe ſatis amplus, marino æſtu, ad leucæ ſupra Machliniam ſpatium procedente, mirum in modum intumeſcit, ita quidem ut in complures ramos & veluti alveos, ſive canales, dividatur, plurimis intra urbem pontibus ſtratus, & ſatis multas in ea efficiens inſulas, templorumque & domuum privatarum pulchre & oportune diſtinctas areas, unde quæri ſolet nonnumquam, utrumne flumen

UVA. BHSC. BU 00896

tam multiplici flexu urbi ſeſe accommodaverit, an vero urbs, jam inde à prima ſui conditione, flumini ſeſe aptaverit? quæ ipſa quæſtio ita tandem, vel oculis teſtibus, ſolet decidi, ut perſuaſum ſit, homines ingenioſos atque induſtrios magnà in primis arte & architectura ipſam naturam quodammodo ſuperaſſe, ſibique & uſibus ſuis tam commode providiſſe. Etſi autem Machlinia velut in corde & meditullio ipſo Brabantiæ, adeoque inter Lovanium, Bruxellam atque Antverpiam ſita ſit, ac ab iis, triangulari adſpectu, pari propemodum quatuor leucarum intervallo disjungatur, diſtincta tamen & ſingularis eſt ditio. quare & matronarum pleræque, partui jam vicinæ, quo videlicet liberi ampliſſimis Brabantorum privilegiis gaudeant, Machlinienſe territorium deſeruntt, & breviſſimo ſeſe itinere, fœtum enixuræ, in Brabantiam conferunt. Opidum, præter eximiam pulchritudinem, validiſſime quoque munitum eſt, eo magis, quod circumfundi undique aquis poſſit & inundari. Diſtinguitur autem in ſeptem paroecias, elegantibus illas & ſumtuoſis templis inſignes. primaria ejus & cathedralis, ut vocant, ædes ſacra eſt Divo Rumoldo, ædificium plane egregium, & eximia quadam ac prælta, etſi nondum ad finem perducta, turri conſpicuum, è qua plurimas undique civitates, pagos fere innumeros, & amœnum valde agrorum tractum proſpicias. ſelectæ in ea & ſonoræ in primis campanæ, quæ, ceu muſicus aliquis chorus, dulciſſimum, in præambulo maxime, ſive horarum præludio, edunt concentum. Erectum eſt ante paucos annos hoc templum in Eccleſiam Cathedralem, & totius tractus Archiepiſcopatum, ſpirituali ejus juriſdictione longe lateque diffuſa: impletque hodie cathedram Reverendus Antiſtes Ioannes Hauchinus, vir ſublimi illo honore digniſſimus. Habet inde Machlinia, præter tot alia tam virorum quam fœminarum cœnobia, illud Divi Franciſci, quod non elegantia minus, quam capacitate & amplitudine, habetur pro omnium Belgicæ univerſæ pulcherrimo ſimul & abſolutiſſimo. Habet & Divæ Claræ, amplum item & pulchrum, nec ulli Ordinis ejus cœnobio facile cedens. Habet cœnobium Pitzenburgenſe, nobiliſſimi Ordinis Equitum Teutonicorum, quem ſupra fuſe deſcripſimus. Habet item palatia multa & domos tum publicas, tum privatas,

UVA. BHSC. BU 00896

tas, amplas juxta & pulchras. habet denique hortos complures & viridaria, non amœna minus, quam ſpatioſa. Etſi vero infortunium illud graviſſimum, quo afflicta fuit hæc civitas anno 1546, ipſam in parte ad tempus attriverit, adeoque & deformarit; hodie tamen in priſtinum rurſus nitorem eſt reſtituta, imo & meliorata. Infortunium fuit hujuſmodi: ſeptimo Idus Auguſtas exorta horrenda quadam & ſpurca tempeſtate, furit, ut cœlo delapſum fulmen, haud procul à porta, quam arenariam vocant, in turrim, qua repoſiti erant bis mille & amplius cadi pulveris tormentarii, caſu decideret, eamque ſic à fundamentis convelleret, ut nec vola ejus nec veſtigium ſupereſſet, imo ne ſignum quidem relinqueretur, quod indicaret eam umquam fuiſſe, ipſas inſuper urbis foſſas, etſi latas admodum & profundas, per ſexcentos & amplius in longitudinem paſſus exiccans, piſceſque arſos & ſemicoctos quam longiſſime paſſim diſpergens: atque ita conquaſſato jam muro urbano, tum ſuburbio quoque & innumeris illi contiguis domibus, eam daret ruinam, ut quotquot circumcirca per trecentos & amplius paſſus exſtarent domus, eas omnes disjiceret. neque vero hic ſubſtitit malum: nam per aëra undique volitantes lapides, nonaliter quam procella quædam & nimbus, ea ſparſim per urbem dederunt damna, quæ, non niſi qui oculis uſurparit, induci queat, ut credat. Ipſe non multo poſt ad urbem acceſſi, & ad tantas ruinas novitateſque admirabundus obſtupui, cum ad ſingulos fere paſſus tam inſolita mihi monſtrarentur, tamque inaudita tempeſtatis illius veſtigia, ut *adunata* prorſus viderentur, & omnem fidem excederent. retulerunt enim mihi ex vero ſupra ducentos homines eo caſu extinctos, ſupra ſexcentos afflictos & mutilatos: fuitque tam ingens fragor, ut Antverpiam uſque & Bruxellam, non ſecus quam terræ motus aliquis, ſentiretur, civibus aliquamdiu exiſtimantibus, adveniſſe ſupremum mundi diem. imo fuit, qui poſtquam triduo ſemiſepultus atque jejunus delituiſſet in cella quadam ſubterranea vi tempeſtatis collapſa, ac tum demum educeretur, attonitus totus ac tremebundus quæſierit, ecquid jam cœlum ruiſſet? Machliniæ, præter minora quædam & ſubalterna, ſeptemdecim maxime numerantur collegia, ſive ſodalitates artifi-

UVA. BHSC. BU 00896

cum, quibus & ad Senatum accedere, & deliberationibus ejus intervenire, jus & facultas est. excellunt potissimum inter eos pistores, cetarii, tinctores, coriarii, zythepsæ, sive coctores cervisiæ, & laniones. quorum omnium tanta est dignitas, tantaque existimatio, ut è singulis horum collegiis singuli eligantur quotannis Scabini. constat etenim Magistratus supremus è sex Scabinis nobilibus, & totidem artificibus. Inter omnia vero amplissimum maximique momenti est collegium Coriariorum: ut quod opidanorum fere quadrantem complectatur, suas seorsim mansiones habens & sedes; capacissimas illas, & cum variis aquæ vivæ canalibus, tum ædificiis quoque, fossis, instrumentis, aliisque ad tam varias operum & apparatuum species necessariis rebus luculenter instructum. ipsi ejus sodales complurибus, iisque insignibus admodum privilegiis & immunitatibus; inter cætera autem, libera venandi & aucupandi potestate, non secus quam viri nobiles & magnates, donati sunt. Conficitur in hac urbe, præter alia quædam, satis magna pannorum, omnium quotquot toto hoc tractu contexuntur, tenuissimorum simul & præstantissimorum vis. quæ antiquitus quidem tanta, tamque insolita, ut cum intra urbis pomœrium, tum in locis vicinis & suburbanis, supra ter mille ducentas numerarentur lanariorum officinæ. unde inflatum porro & supra modum se efferens illud Collegium, in eam tandem prorupit vesaniam, ut arma in reliquos omnes cives adsumserit, adeoque & manus cum iis conseruerit, eo pugnæ eventu, ut lanariorum complures ceciderint, & non insolentia tantum eorum repressa sit, sed privilegiis quoque & prærogativis suis magna ex parte multati sint. etsi autem exinde non numero tantum atque frequentiæ, sed & auctoritati hujus collegii multum decesserit; eo tamen hodieque est loco, ut magnum vulgo & primarium opidi sodalitium audiat. Contexitur insuper in hoc opido magna vis linteorum, ejus quidem bonitatis & pretii, ut non temere usquam inveniantur vel præstantiora, vel pulchriora. conficiuntur item pulcherrimæ omne genus tincturæ. conflantur aheneæ machinæ, tanta & dexteritate simul & bonitate, quanta alibi usquam terrarum. plurimæ item campanæ, aliaque id genus opera ex ære ad fabre admodum facta. plurima denique

UVA. BHSC. BU 00896

denique ómnis formæ & capacitatis navigia. Et quid amplius? adſervantur Machliniæ machinæ omnes tormentariæ cæteraque militaria Principis terræ munimina. & adſervantur quidem in laxo valde & ſpatioſo, atque in hunc ipſum finem extructo armamentatio. ubi tantam tormentorum variæ magnitudinis ex ære ferroque fuſorum videre eſt copiam, tot alterius generis bellicos apparatus & inſtrumenta, tantum denique navium atque pontonum, tantum carrorum, ſcalarum, & id genus munitionum, ut & ſpectatorem in laudem admiranus munitionemque ſui abripiant, & innumeram hominum multitudinem occupent. Machliniæ nati fuere memorabiles illi Ioannes Gocchius, & Ioannes de Arundine, celebres ambo ſcriptores. item Nicaſius ille Woerdanus: qui, etſi à tertio inde ætatis anno amiſiſſet oculorum uſum, eos tamen in literis fecit progreſſus, ut, narrante particulatim Trithemio, renuntiatus publice fuerit Iuris utriuſque Doctor, & cum in Lovanienſi tum in Colonienſi Athenæo docuerit, quin & opera quædam prænclara atque in hunc uſque diem extantia dictaverit. unde merito habitus fuit pro naturæ miraculo. obiit autem anno 1492. Machliniæ quoque natus fuit Chriſtophorus Longolius, vir ob raram & exquiſitam doctrinam, aliaſque non paucas virtutes, per omnem Europam famoſus, quem non ſolum homines quidam privati, ſed & varii Principes ſuſpexerunt & venerati ſunt, luculentis illi & perhoneſtis ſæpe oblatis ſtipendiis: etſi ipſe nihil umquam à quoquam acceperit, præterquam à Populo Florentino, cui per aliquod tempus inſerviit: mortuus tandem, poſt edita quædam ſcripta, Patavii, anno Chriſtiano 1522, Eraſmus Roterodamus in epiſtola quadam ad Damianum à Goes, Longolium iſtum adfirmat fuiſſe purum putum Hollandum, & patriam ei adſignat Schoonhoviam: attamen ipſe Longolius, oratione aliis ſcriptis inſerta & Senatui Machlinienſi inſcripta, palam teſtatur patriam ſibi fuiſſe Machliniam. quare ipſimet viro plus quam alii cuicumque tribuendum eſt fidei: eo magis, quod ſæpenumero videamus, quantum vel in præſtantiſſimis viris poſſint adfectus. Hodie quidem Machlinia inter celebriores ſuos & doctiores cives non injuria jactat Rembertum Dodonæum, Medicum Mathematicumque eximium, & per-

UVA. BHSC. BU 00896

plurium eruditissimorum operum auctorem: Philiber. tum præterea Bruxellanum, Rudolphi honestissimi E. quitis variisque dignitatibus inclyti filium, nec virtu. tum minus quam opum & titulorum paternorum hære. dem, equitem nobilem, doctum,& facundum in primis oratorem: item Iacobum Wastelium, supremi Consilii Regii in hacipsa urbe Senatorem, virum insigniter lite. ratum & reverendum. Alios quosdam eruditione virtu. tibusque illustres viros, brevitatis ergo hic prætermitti. mus. Machliniæ insuper tam frequens nobilium familia. rum est numerus, quam in alia ulla totius Belgicæ ur. be. suntque in genere cives Mechlinienses civiles ad. modum atque tractabiles: ut qui præter indolem ipsam innatam,etiam venustatem nescio quam & urbanitatem ab aula olim apud ipsos commorata adsumserint, & in hunc usque diem retineant. Educati fuerunt inde à pue. ro in hac urbe Philippus Hispaniæ Rex, ejus nominis primus,& Carolus filius, is qui postmodum Imperator: quia videlicet iis temporibus ordinaria illic & sollen. nis aulæ Burgundicæ sedes. Quum autem postea Caro. lus concessisset hanc urbem Dominæ Margaretæ, ami. tæ suæ, Belgicæ hujus Gubernatrici, ipsa Princeps fir. mum in ea fixumque sibi elegit domicilium, tandem. que anno Christi 1530, in flagranti omnium gratia inibi est extincta. Gaudet Machlinia inter alia quædam duobus ampliss imis privilegiis sibi à Principe suo con. cessis: altero; quod immunes sint ejus cives per univer. sam hanc Belgicam ab iis omnibus vectigalibus, quæ isti Tollen appellant, & mercimoniis passim solent im. poni: altero;quod bona ipsorum stabilia,non in Braban. tia tantum, sed per omnes insuper hasce Provincias, nullis omnino graventur auxiliis sive subsidiis Principi ab Ordinibus terræ ferri atque subministrari consuetis, quibus tamen aliorum Belgarum bona subjecta sunt. quam utramque prærogativam acquisiverunt sibi & impetrarunt à postremo Burgundionum Duce & Belgi. cæ Principe Carolo, ad Nancejum occiso, propter insi. gnem operam & officia quædam nequaquam vulgaria ipsi summa virtute & animi robore præstita: unde & magno eos amore prosequebatur, & summam in eorum ope reponebat fiduciam. Ordines hujus Dominii con. stant duobus membris: Magistratu nempe,& Populo.

Sedem

UVA. BHSC. BU 00896

Sedem habet in hac nobiliſſima urbe clariſſimum illud Magnum Conſilium Regium, inſtitutum ab eodem illo quem proxime diximus Carolo, anno Chriſti 1473, è triginta quinque perſonis conſtans, ipſomet Principe in numerum hunc intrante, quem ſubſequebantur mox Cancellarius una cum altero quodam Conſilii Capite: hinc duo Præſides, quatuor Equites, ſex ſupplicum libellorum Magiſtri, octo Senatores Eccleſiaſtici, & duodecim Doctores, ſive Licentiati, ut vocant, ſæculares. Sequebatur autem initio iſtud Conſilium ipſam aulam atque perſonam Principis: quo abſente, præſidebat reliquis Senatoribus Magnus Cancellarius: recurrebantque ad ſupremum hunc Magiſtratum majoris Belgicæ partis appellationes. Sed cum poſtea Rex Philippus, Ioannæ uxoris nomine, perveniſſet ad ſucceſſionem regnorum Hiſpaniæ, totque aliarum ditionum ab iis dependentium, ideoque via maritima cogeretur eo trajicere, ſtitit tandem & ſtabilivit huncipſum Senatum, anno 1503 in urbe Machlinia, utpote toti Belgicæ commodiſſima, mutato tamen nonnihil ordine, item numero Senatorum, & Senatus ipſius auctoritate. qui hodie quidem conſtat ex uno dumtaxat Præſide, ſedecim Senatoribus, duobus Graphiariis, octo Secretariis, & minoribus aliquot adminiſtris. Provocant porro ad hoc Conſilium, præter ditionem ipſam Machlinienſem, tota quam late diffuſa eſt Flandria, tota Artheſia, Hollandia, Middelburgũ Zelandiæ, ditio Namurcenſis, Lucemburgenſis, Valentianenſis: item opidula quædam minuta inter Flandriam atque Hannoniam media, vulgo dicta litigioſa, eo quod inter Flandros & Hannones hactenus diſceptetur ſuper jurisdictione illorum & territorio. Occidui inſuper Friſii una cum ditione Vltrajectina jam ab aliquo tempore Magnum hocce Conſilium in civilibus cauſſis, ſed non niſi per modum, ut vocant, reviſionis, cœperunt agnoſcere. Equites item aurei Velleris prima, ut loqui ſolemus, inſtantia coram hujus Senatus tribunali citantur. cujus omnes ſententiæ, tam in capitalibus quam civilibus cauſſis latæ, decretoriæ prorſus ſunt, nec ullatenus retractantur, niſi quod permittitur tamen reviſio, idque modo & forma quam in generali noſtra deſcriptione fuſius explicavimus. Obtinet autem in ſupremo hoc tribunali mos, idque in uſum & com-

UVA. BHSC. BU 00896

commodum exterorum, ut & disceptentur causſæ & conficiantur scripturæ idiomate Gallicano, puta quod Flandrico magis commune. morem sane & institutum in primis laudabile! Præsidet hodie huic Senatui Ioannes Burchius, Eques & Senator Consilii Sanctioris: Senatores vero, ut eum hic ordinem servem, quem supra in Cancellaria Brabantina secutus sum, sunt Ioannes Carolus Schetsius Grobbendonquius, & Godefridus Veuselius, uterque Protonotarius Apostolicus: Carolus à Monte Sancti Eligii, Balduinus Iacobi, Ioannes Coomannus, Iacobus Bogardus, Ioannes Caroli, legum Doctor: Guilielmus Grisperius, Consiliarius & Advocatus fiscalis: Petrus Perbusius, Doctor: Iacobus Fromontius, Adrianus Puesſius, Doctor: Guiljelmus Vendevilius, Doctor: Ferdinandus de Salinas, Consiliarius & Iudex generalis exercitus: Iacobus Liebartius, & Ioannes Martinius, Consiliarius & Procurator generalis. locus postremus nunc vacat. Graphiarii autem Ioannes Buissetus, & Petrus Esquenius, uterque Licentiatus.

Proxime urbem Machliniam & juxta portam Divæ Catharinæ, petenti Antverpiam amplissimum quoddam & memoratu dignum occurrit cœnobium, arcis pæne ad instar constructum, & muris undique late prorsus diffusis circumdatum, in quo pulcherrima etiam ædes est, Divo Alexio Ordinis Præsidi sacra, cum innumeris fere iisque percommodis domibus. Degunt autem in eo perpetuo amplius mille quingentæ, nonnumquam & mille sexcentæ virgines sacræ, unius omnes & ejusdem professionis: quæ honestis admodum exercitiis bonisque vitæ exemplis intentæ, sub quatuor è suomet cœtu electarum regimine atque præsidio, religioni & sacris laudabiliter operantur. Habent autem non circumeundi dumtaxat ac negotiis propriis attendendi, sed & instituto se exolvendi, & nubendi etiam facultatem. unde si forte ducantur primi consilii pœnitentia, vel à parentibus revocentur, aliave se offerat ipsis occasio, libere porro & sine ullo animi scrupulo licet resiliant.

ADDIT. [*Pulcherrimum istud cœnobium, quia urbi nimis vicinum, per hæc bella civilia solo æquatum est.*

Fuit olim Machlinia, ut remotiora nunc omittamus, in ditione Illustrissimæ gentis Bartholdiæ, quæ cum legitimis defecisset hæredibus, post varias tandem contentiones

UVA. BHSC. BU 00896

tentiones & bella, alter urbis semissis obvenit Episcopo Leodicensi, alter Comiti Geldriæ. hi per aliquod tempus possessam tándem anno, ut vult Meyerus, 1333, unà cum omnibus suis juribus atque prætensionibus vendiderunt atque cesserunt Ludovico Nivernensi Comiti Flandriæ, pretio trecentorum millium, vel circiter, scutatorum. unde porro graves exortæ sunt lites & bellicæ factiones, nolente videlicet Ludovico agnoscere Ducem Brabantiæ tamquam feudi patronum, etsi habitum agnitumque pro tali, ut quidem ferebatur, à prioribus urbis Dynastis. tandem post varias rixas coijt matrimonium inter Ludovicum Malanum Flandri filium, & Margaretam, Ioannis tertii Ducis Brabantiæ filiam natu secundam. etsi autem ne sic quidem omnino cessarent bella, tamen eopse matrimonio factum est, ut ditiones domus Brabanticæ cum iis familiæ Flandricæ coaluerint, prout paullo superius in descriptione Brabantiæ sigillatim narravimus. At enim Dux Philippus Bonus, Caroli supradicti parens, Machliniam postea separavit, voluitque distinctam esse à cæteris ditionem. qualis in hunc usque diem feliciter perseverat, cum dominio quidem & jurisdictione non parvi momenti.

Duabus Machlinia leucis, & sub urbis ejusdem dominio, situm est Heistium, pagus longe amplissimus, vertici montis impositus, una cum septem minorum gentium viculis, partim ad montis radices, partim circum eum extructis, Heistioque subjectis. cujus luculenta in primis est ditio, iisdem cum urbe Machlinia privilegiis, institutis & juribus gaudens. paret autem hoc tempore Heistium Domino Melchiori Nicolao Schetsio.

HORNA

COMITATVS.

DEscribemus quoque hoc loco, priusquam longius abeamus, Comitatum Hornanum. qui etsi imperiale, & subalternum quidem sit feudum, veteremque Comitatum Lotsensem in terra Leodicensi velut superiorem agnoscat, tam arcte tamen Brabantiæ nostræ implicitus atque innexus est, ut præteriri à nobis non debeat: præsertim cum ejus Dynasta, propter alias ditiones quas in

hoc

UVA. BHSC. BU 00896

hoc Belgio possidet, fiduciarius Regis Philippi sit, eumque agnoscat patronum. Dico igitur, Hornam arcem esse cis Mosam, Ruremundæ non incelebri Geldriæ urbi propinquam, & non Comitatus solummodo dignitate, sed prælauta etiam ditione, cui ipsa nomen suum impertit, illustrem. Est autem in ejus confiniis Wertа, opidum luculentum, validaque admodum arce conspicuum, & distinctum ac singulare dominium, ubi & ordinaria Comitum sedes est, tribus nempe à Ruremunda leucis. perlabitur Wertam rivus non procul inde scaturiens, & supra Hornam ad Neram pagum in Mosam sese exonerans. Complectitur autem hic Comitatus, præter Wesselmium & jam dictam Neram, etiam alios quosdam pagos & toparchias, quæ luculentam insimul, ceu jam diximus, prælautamque ditionem constituunt. Orti sunt Dynastæ Hornani ex illustrissima stirpe Montmorancia sanguinis Gallicani. è qua gente & Annas Montmorancius prodiit, Magnus hodie, (id est, *tempore Guicciardini*) regni Galliæ Comes stabuli, vel, si mavis, Magister Equitum. dedit autem & alios plurimos viros illustres. qualis adeo ultimus Hornæ Comes Philippus. quo, etsi improli, & sine melioris sexus hæredibus, nuper sublato, non desunt tamen qui ditionem hanc sibi vindicent, & inter alios quidem Comes Hoogstratanus. verum Leodicensis Episcopus, qui & Comes Lotsensis, contendit eam relapsam esse ad Episcopatum, ideoque & possessionem invasit, qua & hodie fruitur. Prosequemur autem deinceps descriptionis nostræ filum, & ad dexteram versus solis exortum pergentes ingrediemur in Geldriam: inde porro per Septentrionem ad occasum progressuri sumus, atque hinc per meridiem reversuri in nostram Brabantiam, & regiones per viam nobis occurrentes ordine descripturi.

LVCEM-

UVA. BHSC. BU 00896

mani Imperii fines, fisti aut sequestrari, vel prima, quod vocant, instantia, conveniri aut detineri ullatenus possint.

Habent deinde à propriis suis Principibus varia magni momenti & gratiosa admodum privilegia: inter quæ septem ista sequentia comperio esse præcipua. ac primum quidem, adspectu aviditatis simul & imperiositatis Antistitum, etiam Principi ipsi præscribit, ne Ecclesiasticum Ordinem, quod ad sæcularia quidem attinet bona, possit vel debeat, supra quam olim ab aliis Terræ Principibus factum est, collocupletare, nisi cum ejus, in quo sita sunt ipsa bona, non autem aliorum, terræ quadrantis, & pro eo, primariæ urbis, permissu.

Alterum est, quod non liceat Principi, subditos suos, sed nec extraneum ullum Brabantiæ incolam, vel agere reos, vel civilem aliquam capitalemve litem iis intendere, nisi libera prorsus & ordinaria juris via, ita quidem ut reo & utendi Advocatorum præsidio, & coram populo sese purgandi, caussamque dicendi indelibata potestas sit.

Tertium; quod non liceat Principi subditis suis imperare vectigalia ulla, sive tributa, cujuscumque demum sint generis, & quocumque appellentur vocabulo: sed nec innovare ullam alicujus momenti rem, sine Ordinum terræ ipsius consensu.

Quartum; quod non possit Brabantis præficere magistratum aliquem, sive ministrum alienigenam, salvis tamen paucis quibusdam exceptionibus: ut in Cancellaria Brabantiæ, ubi inter tot Senatores indigenas, duos aliquos, at qui hujus tamen sint idiomatis, peregrinos potest inferere. potest item aliquis non Brabantus, modo in ipsa terra per aliquot annos possederit jus & titulum Dynastiæ, ad Cancellarii dignitatem extolli.

Quintum; quod omnibus terræ Brabantiæ subditis jus & fas sit de bonis suis, etiam fiduciariis, neque venditione dumtaxat, verum etiam testamento, sine ullo vel Principis, vel alterius cujuscumque consensu, disponere. item canibus avibusque adhibitis, modo quinque regales illas supra nobis descriptas silvas exceperis, libere passim venari & aucupari. quod in aliis utique terris non temere solet permitti.

Sextum; quod convocatis à Principe generalibus harum

UVA. BHSC. BU 00896

rum Provinciarum Ordinibus, ſive id fiat ſubſidii poſtulandi, ſive alia quavis de cauſſa, non teneantur Brabanti patrię ſuę finibus egredi: imo vero nõ poſſint, (ea legum eſt efficacia,) extra territorium ſuum quidquam ſtatuere, quod cæteris tamen aliarum Provinciarum Ordinibus quocumque demum à Principe convocentur, interdictum atque permiſſum eſt. atque hinc fit, ut negotiorum eo facilius expediendorum gratia, imo (ut diximus) neceſſario, cæteri Ordines ad Brabantos ſemper accedant.

Septimum denique: quod ſi forte vel vi, vel alia quavis injuria, privilegia iſta Brabantorum Princeps infringat; ipſi, debitis tamen obnuntiationibus excuſationibuſque præmiſſis, à fidei ſacramento Principi præſtito, & clientelaris officii ſponſione, protinus ſolvantur, & ceu liberi prorſus ac ſui juris effecti, aliam ſibi pro arbitratu quærere poſſint conditionem. Inſtituta vero atque conceſſa ſunt & hæc ipſa quæ retuli, & tot alia terræ Brabantiæ privilegia, non in populi tantum, ſed in Principis quoque ipſius uſum & ſecuritatem.

Enimvero dum conſiderant ſecum majores, & diligenter expendunt, quantas ſæpe tyrannides, aliaſque naturaliter inſitas nobis cupiditates, ſi non iſto, at alio forſitan ſæculo, ſi non iſto, at alio forſitan Principe, ſi denique non in ipſis Principibus, at in præfectis eorum & conſiliariis, qui vel imprudentia ſæpe, vel privatæ rei adſpectu, ad deteriora quæque conſilia eos inclinant, naſci atque oriri contingat: excogitarunt, pro ea qua erant prudentia, & elegerunt inter ſeſe & Principem eam reipublicæ adminiſtrandæ rationem & formam, quæ ex triplici illo ſtatu, Monarchia nempe, Ariſtocratia & Democratia compoſita, ad politiam illam, qua pacifice cum Principibus ſuis aliquot ſæculis uſi ſunt Lacedæmonii, proxime accedit, quamque ut legibus olim Spartani formarunt, ita privilegiis iſti, quæ non ſecus quam leges ſervantur, & ſervari debent, ſtabilierunt: unde ita compoſitus ſtatus, ut & Principi ſalva maneat ſua Majeſtas ac præeminentia, & populo ſua gradatim ſecuritas conſtet & quies, eam gignere ſolet concordiam, eamque reciprocam & perpetuam unitatem, quę humanitus quidem diſſolvi aut frangi vix queat.

Vtitur univerſa Brabantia, id eſt opida ſimul & pagi, ſupra nobis deſcripti, tam in foro atque judiciis, quam

in

UVA. BHSC. BU 00896

LIMBURGUM

Pars Leodienſis Diœceſis.

IULIACENSIS DUCATUS PARS.

OCCIDENS.

ORIENS.

51

30

Stochem
Mechelen
Rekam
Loenaken
Maeſtricht
Montenaken
Sichem
Viſet
Hermal
Herſtal
Luyck
Mosa fluv.
Huy
Neufville
S. Severin
Bavigne
Houxenay
Houtain
Chapelle
Pollieur
Beaufoys Ab.
Han
Lince
Iuſlemuil
Dannre
Franchimont
Neuf Chaſteau
Soigne
Montfort
Bern
Dalem
S. Remy
Hous
Seef
Chenay
Fleron
Ioze
Charneu
Chief
Best
Herve
Bilſtey n
Andrimont
Enſwal
Verviers
Polleur
Surriſter
Izart
Limborch
Clermont
Meroels
Nieuenhof
Frankenborg
Haren
Palant
Aken
Epen
Wittem
Boc Hocker
Aldenhoven
Wilmſteyn
Rol duc
Merxſteyn
Wels
Rumborch
Vrelenborg
Gelekirchen
Marienberg
Schatberg
Herle
Wilre
Simpelfelt
Faucqmont
Altenborg
Rooth
S. Marie
Esdem
Gulpen
Banonet
Meerdebay
Nordebay
Berg
Bundt
Geul
Honsbrouck
Beeck
Donderode
Sittart
Simpelfelt
Worm
Horix
Prumeren
Linnich
Roer
Gulick
Duren
Hetſenich
Staeberg
S. Cornelis Munſter
Han
Nideck
Meroels
Oepen
Nerat
Basle
Monioe
Milliaria Germanica
1 2 3

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

infamiliari colloquio, lingua Flandrica: eo tamen exiguo tractu excepto, qui Nivellam potissimum & Genapium habet, & à gallicana, quam incolæ fere usurpant, lingua, vulgo *pays Romain*, id est ager Romanus nominatur, quia enim sermo eorum est gallicanus, & ex corrupta Latina lingua deductus, ipsi Romanum eum indigetant, & regiunculam ipsam Romanam. Etsi autem in reliqua omni Brabantia Flandrice vulgo, ut dixi, loquantur; vix ullum tamen invenias alicujus nominis virum, imo vix ullam mulierem, quæ non & gallice calleat: quin innumeri etiam Allemannice sonant & Anglice: multi denique Italice etiam, atque Hispanice. rem percommodam sane & admiratione dignissimam! Dixi Flandrice vulgo loqui Brabantos; quia, quod supra jam monui, sicut exterorum plerisque universum hoc Belgium Flandria dicitur; ita & vulgaris Belgarum lingua, (quæ, excepto ubi Gallicus, sive Germanicus obtinet sermo, parum admodum, ac non aliter quam per varias Tusciæ partes Italicus noster, inter se differt) Flandrica passim apud eosdem audit. ideoque, quantumvis non ignoremus singulas quasque Provincias, & præsertim Brabantiam nostram atque Hollandiam, peculiarem facere dialectorum suarum mentionem, sequemur tamen communem consuetudinem, & quotiescumque in hac nostra descriptione facienda erit rei istius mentio, Flandricam linguam sumus nominaturi.

Legimus in annalibus Brabantinis, & præsertim illis Barlandi, primum hujus Provinciæ Ducem Pipinum fuisse, filium Carolomanni: Carolomannum vero natum Brabone, ejus nominis tertio, tertioque Brabantiæ, nondum adeptę ducatus vocabulū, Principe. ex Pipino deinceps orti feruntur Grimaldus, Pipinus secundus, Carolus Martellus, Pipinus tertius, & Carolus Magnus. Ioannes Aventinus, historicus alias nobis laudatus, de hoc stemmate tradit aliquantum diversa, dicitque Vtilonem, Theodonis Bavariæ Principis fratrem, Marchionem Sacri Imperii fuisse, & natum ex eo Hugobertum, ex Hugoberto Asobertum; & ex hoc rursus Arnulphum, ex Arnulpho Angisum: omnes Sacri Imperii Marchiones. Angisum vero narrat uxorem duxisse Beggam, filiam Pipini primi, obtinuisseque à Dagoberto Francorum Rege ducatum Brabantiæ: ex Angiso & Begga natum Pipi-

UVA. BHSC. BU 00896

num ſecundum, ex Pipino Carolum Martellum; & ex hoc Pipinum tertium, poſtea Regem Francorum: ex Pipino denique Carolum Magnum. erunt igitur uſque ad Ludouicum Pium, Caroli filium, ex illuſtriſſimo illo ſanguine Duces ſex. Barlandus, connumerato Grimaldo, ſeptē eos commemorat. A Ludovico Pio uſque ad Godefridum Barbatum, id eſt per annos plus quam ducentos, nihil uſquam habetur certi de Brabantiæ Ducum vocabulo. quod videlicet ipſa terra ſub Auſtraſiæ primum ac deinde ſub Lotharingiæ nomine contineretur: ſicuti ſuo ſupra loco & ordine fuſe à nobis expoſitum. Is igitur Godefridus, recepta inferiori Lotharingia, abdicaſſe videtur titulum Comitis Lovanienſis, & vel à cognomine ſuo adſumſiſſe nomen Ducis Brabanitæ, vel priſtinum potius & intermiſſum terræ vocabulum renovaſſe. Et ex hoc quidem tempore, tot veteribus illis omiſſis, ſumtoque ab Godefrido iſto initio, ad hunc uſque Philippum II Regem, novemdecim numerantur Duces Brabantiæ, intrante in numerum & Maria Duce Burgundię. principes quidem adeo celebres, adeoque illuſtres, ut ſi ſplendorem illum & majeſtatem Pipini, Carolorumque Martelli & Magni, qui omnes ex hoc tractu & finitimis ei locis prognati ſunt, cum poſterioribus hiſce conjungas, nullum omnino tractum in Ciſalpinis inveniri exiſtimem, qui nobilitate & ſtemmatum claritudine ſit hoc noſtro felicior.

Connexa fuit Brabantia una cum Ducatu Limburgenſi cæteriſque ditionibus tranſmoſanis Comitatui Flandriæ, matrimonio inter Ludovicum Malanum, Ludovici Nivernii filium, Flandriæ Comitem, & Margaretam, filiam Ioannis tertii Brabantiæ Ducis, contracto. ea ſiquidem Margareta Ioannæ ſorori natu majori, Wenceſlai, filii Regis Bohemiæ, conjugi, ſine liberis anno 1406 defunctæ, in ditiones iſtas ſucceſſit: idque diſerto Philippi ſecundi Romanorum Regis privilegio, quo conceditur, ut meliore ſexu deficiente, ſequior in Ducatum hunc poſſit ſuccedere. Rediit tamen poſtpaullo, ſed non niſi ad tempus, Brabantia noſtra ſub peculiarium Ducum imperium. idque hoc modo: Ex Ludovico Malano & Margareta jamdictis unica tantum nata eſt filia, matri cognominis: quæ cum eſſet Brabantiæ, Flandriæ, & aliarum aliquot ditionum hæres, nupſit Philippo Audaci, Duci

UVA. BHSC. BU 00896

Duci Burgundiæ, Caroli Quinti Galliæ Regis fratri: qui inter alios liberos, Ioannem ex ea & Antonium tulit, quorum Antonio quidem, Ioanne primogenito consentiente, pater assignavit Ducatum Brabantiæ, cum lege, ut, deficientibus ipsi legitimis hæredibus, ducatus reverteretur ad domum Burgundicam. Antonio duo fuerunt filii, Ioannes nimirum & Philippus, ambo ordine duces Brabantiæ, amboque improles tandem extincti. unde cum Ordinum terræ suffragiis devolutus est hic ducatus ad Philippum, cognomine Bonum, Burgundiæ Ducem, & superioris Ioannis filium. atque hoc demum pacto Brabantia una cum membris sibi annexis ad Principes ipsos Burgundos reversa est. Postea vero Carolo Duce fortissimo, tertio cum Helvetiis Lotharingoque ad Nancejum prælio, anno Christi 1477 misere cæso, pervenerunt hæ ditiones, matrimonio inter Maximilianum, postea Imperatorem, & Mariam Burgundam, unicam Caroli filiam, inito, in potestatem Serenissimæ Domus Austriacæ: sub cujus umbra feliciter hodie conquiescunt. Simili plane modo & ordine explicatum inveniet lector ad uniuscujusque non Belgii tantum, sed aliarum quoque Belgio adjacentium regionum, succession-ue nobis describendarum, exordium, quonam tempore, quaque ratione & modo singulæ prius dispersæ paullatim inter sese cohæserint, tandemque omnes simul in unius potestatem redactæ sint. Neque vero silentio hic involvam, me cum alias sæpe, tum præsertim per bella ista civilia, quibus si alias umquam, magna passim sermunculorum licentia, interveniisse nonnumquam ubi differtaretur de successione Ducatus Brabantiæ, perceptisque multorum, circa prætensiones in futurum fortassis exorituras, sententiis, recurrisse tandem ad Dominum Indeveldium, Principi ab arcanis consiliis, exploraturum, si fieri posset, hujus negotii veritatem. qui Indeveldius libere mihi narravit, disputatum aliquando fuisse hoc argumentum, & contendisse nonnullos, alteram quidem Brabantiæ partem primogenito Ducis filio, alteram vero postgenitis ejus deberi: cæterum constitutum fuisse atque decretum tempore Caroli Quinti Imperatoris, ut in posterum universa hæc Belgica cedere debeat ei, qui futurus esset Rex Hispaniæ: cui cedunt & reliquæ omnes ditiones & regna, supremo illi sceptro subjecta: adservari

UVA. BHSC. BV 00896

ſervari autem hujus decreti autographum in arce Vilvordiana. ubi (ut diximus) privilegia omnia, & quidquid præterea talium rerum & munimentorum eſt, cuſtodiuntur, facileque petentibus exhibentur legenda. Atque hęc de Brabantia noſtra, deque appendicibus ejus & membris commemoraſſe ſufficiat. ubi ſicui forte videamur fuiſſe prolixiores, ipſa dignitas & conditio rei facile nos excuſabunt.

Monemus autem lectorem, nos in cæteris quoque Belgii hujus Provinciis deſcribendis, peritorum aliquot & prudentium amicorum hortatu atque conſilio, ſuperſediſſe ab ampliore omni & fuſiore ſingularium terræ toparchiarum & familiarum illuſtrium mentione: idque gemina maxime de cauſſa, altera, quod mutaverint multæ familiæ, ac in locum earum & ditionem aliæ ſubinde aliæque ſurrogatæ ſint, atque ſucceſſerint. unde qui vel inopia, vel alio quovis caſu, ditiones ſuas abalienaſſent, vel pignori forſan oppoſuiſſent, & aliquando eſſent recuperaturi, dolerent fortaſſis ſe prætermiſſos: alii contra prioribus ſurrogati, ſi viderent commemorari ſe velut præſentes atque legitimos Dominos, inſoleſcere poſſent, & plus equo ſibi tribuere: atque hinc porro & inter ipſos exurgerent ſimultates, & ego utriuſque partis reprehenſionibus eſſem obnoxius: altera cauſſa, priore nihilo eſt levior, quod Antonius Olivarius, eruditus atque induſtrius vir, ſingularis cujuſdam & copioſi tractatus ſuper hoc argumento ſcribendi provinciam ceperit, fuſe in eo expoſiturus non illuſtrium modo in hiſce Provinciis, ſed in Gallia quoque univerſa familiarum originem atque progreſſus. opus revera laborioſum & perinſigne, quod ſi abſolviatur tandem ac prodeat in lucem, ſigillatim explicaturum eſt & clariſſimam nobilitatem & rariſſimas plurimorum illuſtrium hujus tractus virorum virtutes.

UVA. BHSC. BU 00896

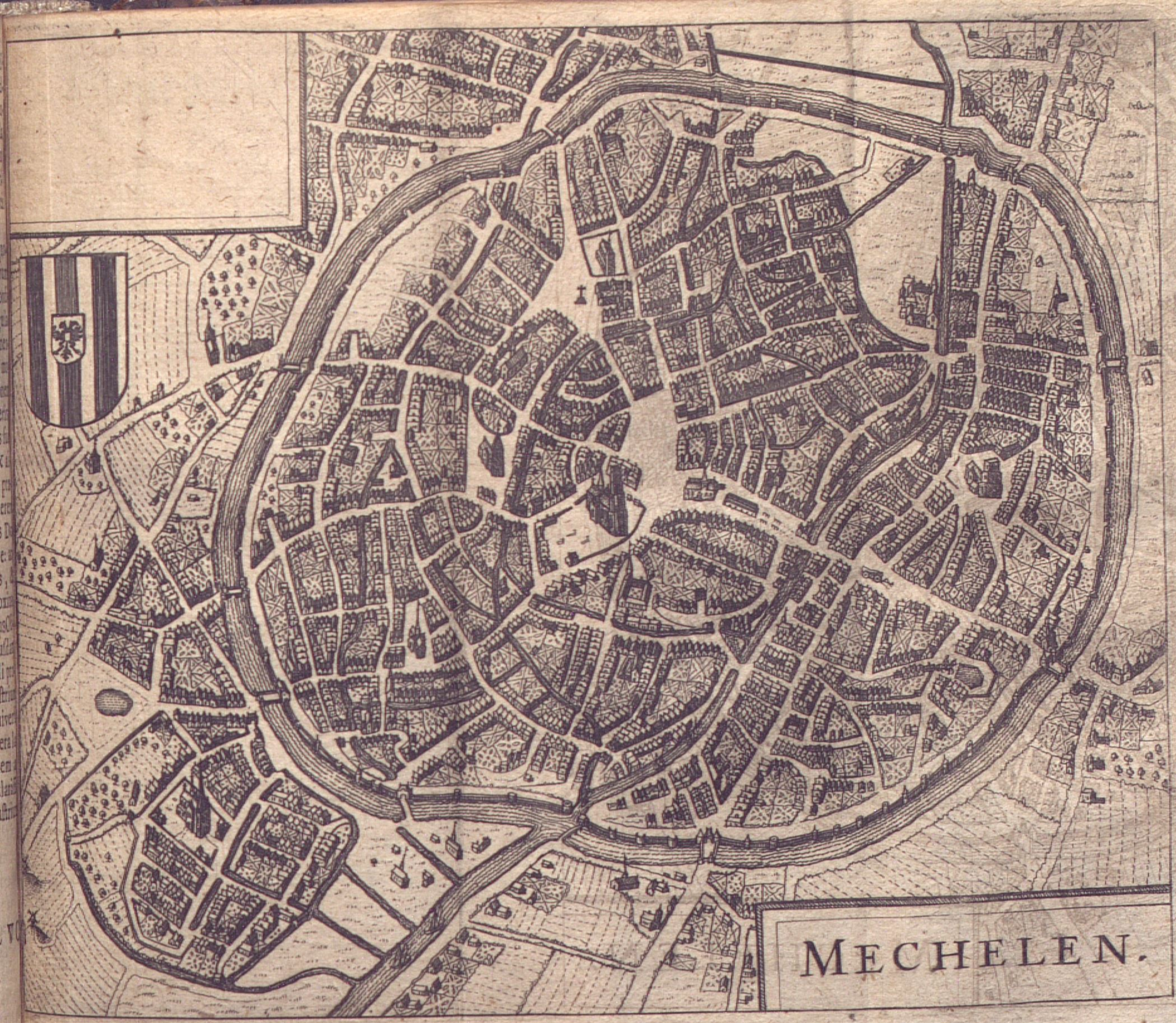

MECHELEN.

UVA. BHSC. BU 00896

ſervari a
vordiana
quid præ
ſtodiuntu
Atque hę
& memb
deamur f
facile no
Mon
que Belg
aliquot
lio, ſup
rium ter
tione:id
taverint
aliæ ſub
unde qu
abaliena
quando
termiſſo
commer
minos, i
que hinc
ego utri
altera c
varius, e
& copi
vinciam
modo i
familia
boriosu
prodeat
mam n
hujus ti

UVA. BHSC. BU 00896

LVCEMBVRGVM DVCATVS.

DVCATVS Lucemburgenſis nomen ſumi à Lucemburgo terræ ipſius metropoli. Limites ejus ita ſe habent: à ſeptentrione adjacet terræ Leodicenſi & Namurenſi: à meridie, Lotharingiæ: ab ortu habet Moſellam flumen, & Archiepiſcopatum Trevirenſem: ab occaſu denique terminatur partim Moſa, partim Arduennenſi ſaltu, quem majori ex parte includit. Dividitur autem in partes duas; Arduennam nempe, quæ in Famennam rurſus atque Eifaliam ſubdividitur: eſtque montuoſa admodum regio, vini & frumenti ut plurimum ſterilis, etſi juxta Viandam, Dikircham, & Echternacum pauca quædam occurrant vineta. Nec propterea tamen ſua huic parti deſunt dona, ut quæ ſecale quidem mediocri, avenam vero atque legumina ingenti ubertate producat. Supplet præterea defectum iſtum benignitas quædam naturæ, dum ſteriliori huic Ducatus parti copioſe indulget varii generis feras, ea carnium ſuavitate, ut in altera terræ parte captas longe exuperent, quales præſertim cervi, apri, capreoli, lepores, cuniculi. hinc nequid dicam de phaſianis & perdicibus ordinariis, extant hic aliquot avium genera, quæ non temere uſquam invenias. & primo quidem eæ quas vulgo vocant *Caurettes*, perdicibus paulo grandiores, ac coturnicibus pæne adſimiles, ſed diſcolores & grato adſpectu, oculis pedibuſque punicantibus, carne candida, & ſupra quam dici queat ſuavi. ſecundo duplex illud genus pullorum ſilveſtrium, quorum alterum magnitudine fere accedit ad gallinam Africanam, & Lemovicenſium nomine ipſis celebratur, *poulle de Limoges*: alterum audit *de Bruyeres*, ab ericetis & id genus incultis atque deſertis campis, ubi pullos ſuos excludunt. ea quidem utriuſque generis & ovorum ſimul & avium multitudine, ut præter gratiſſimam voluptatem, maximum etiam fructum indigenis adferant. Notandum

UVA. BHSC. BU 00896

vero, per nupera iſthæc & diuturna bella, quibus factum, ut incolis non vacaverit venationibus & aucupiis eſſe intentos, utrumque hoc avium genus ita multiplicatum eſſe, ut per omnes haſce provincias pæne diſperſum ſit, ac vel in finibus noſtræ Antverpiæ, ſaltem illud quod ipſi *Bruyeres* nuncupant, capiatur. Pari modo multiplicati ſunt phaſiani, perdices, aliaque avium genera, locum haud facile commutantia. Item feræ, & nominatim cervi, damæ, lepores, cuniculi, apri, nonialiter quam in horrida prorſus & inculta regione, mirũ in modum, & ſupra omnem fidem ſuum quique genus hic propagarunt. Sed accreverunt ex alia parte & lupi, vulpes, viverræ, ac ſimilia noxiarum ferarum genera, ita ut lupi quidem, magno hominum damno ac metu vel turmatim noctu oberrent. At præcipuus tamen hujus partis fructus in pecore fere conſiſtit, & in ferri, cuprique venis, quibus argenti quoque nonnihil accedit, ſuppetit item maxima vis lignorum, cudendis metallis & extruendis fornacibus, levi impenſa & opera, commodiſſimorum. Altera Lucemburgenſis Ducatus portio,, quam Moſanam vulgo & Moſellanam vocant, longe eſt cultior, ac tum frugibus, tum cæteris ad humanam vitam neceſſariis, & mediocri etiam vino copioſior. Huic ſimilis fere Comitatus Chinienſis; qui etſi tractui huic vicinus, diſtinctum tamen & peculiare, ut mox docebo, eſt membrum. Nec omittendum hoc loco, inveniri verſus Moſellam nonnullos fontes ſaligenendo accommodos, prout exemplo jam oſtenderunt & Badenſium Marchio, & Dominus Rodemacriæ, qui & opus inceptum gnaviter indies proſequuntur. Quoniam vero maxima hujus Provinciæ pars confinalis eſt Galliæ, miſere ſæpius eam multarunt bella: ac modo agros & pagos miles depopulatus eſt, modo unam & alteram urbem occupavit, atque diripuit. ſic ut ipſa metropolis quoque pluries capta fuerit & recepta, multiplicesque calamitates experta. Interluunt regionem varia flumina, in primis autem Moſella & Moſa, ſupra nobis prolixe deſcripti. Patet in ambitum circiter ſeptuaginta leucas. quo ſpatio contineri comperior opida muris clauſa viginti, Lucemburgum nempe, totius terræ metropolim, Arlunum, Rodemacriam, Theon-villã, Fiedburgum, Gravemacriam, Coningmacriam, Dikirchiam,

UVA. BHSC. BU 00896

LVTZENBVRG.

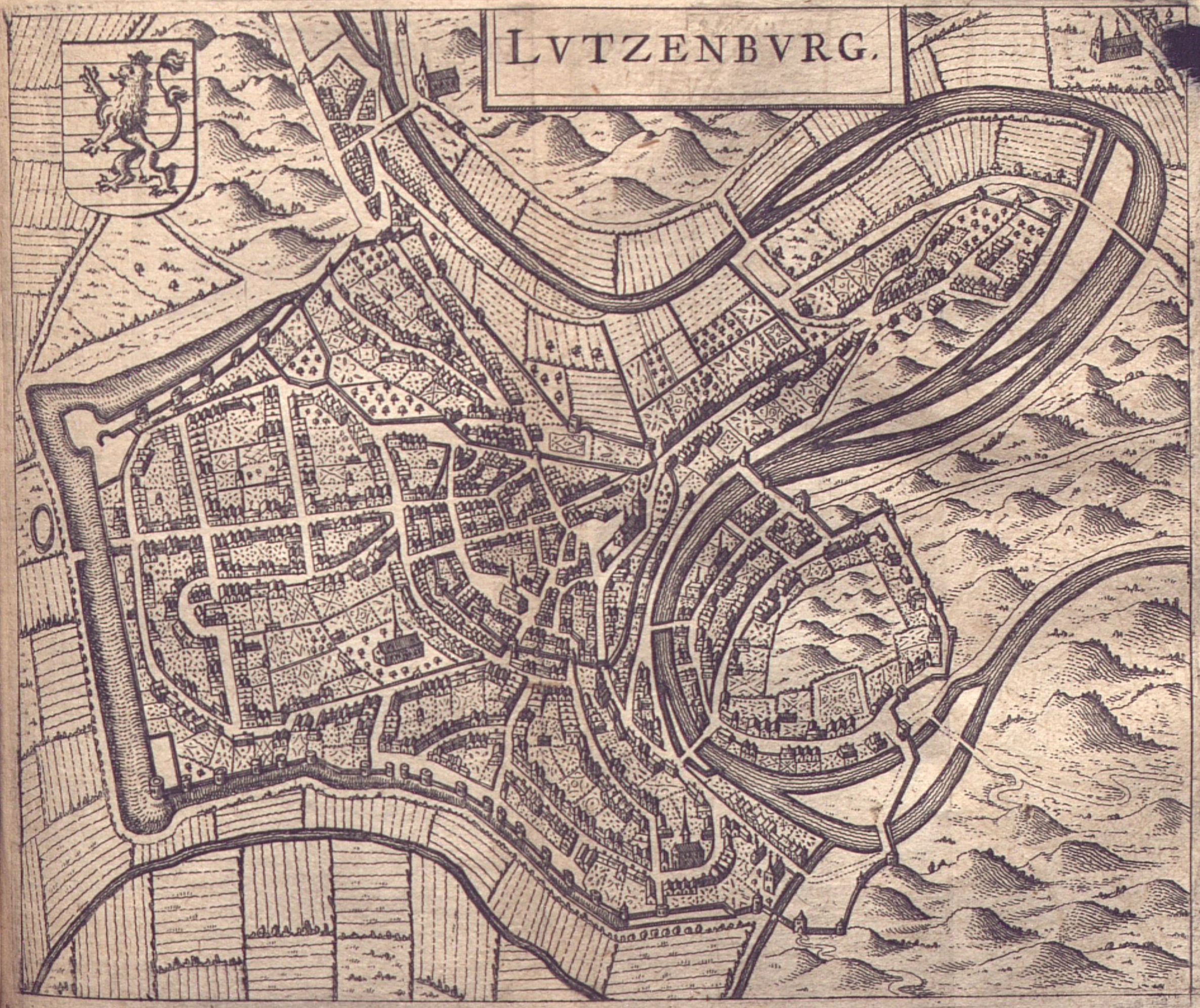

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

chiam, Viertonum, Echternacum, Viandam, Baſtonacum, Mommedium, Novocaſtrum in Eifalia, Damvillerium. Marvilium, Rupem Arduennenſem, Durbium, Fanum Sancti Viti, Martiam, Sleidam. quod poſtremum tamen municipii potius, quam opidi nomen tueatur, quia nempe murorum expers. Sunt deinde & alia quædam opida, quæ aut bellifurore, aut pacis legibus, muros ſolo æquarunt, ut Ivoſium, Chinium, & Fertæa. Sunt & arces quædam, ſeu caſtra, opidorum pæne effigiem referentia, neque nobilitate minus quam antiquitate conſpicua. qualia ſpeciatim, Fanum Sancti Ioannis, & Manderſcheda, illud quidem ſecundo, iſtud vero octavo à Lucemburgo milliari, utrumque Comitatus dignitate præcellens. item Viltzium, una è portionibus Arlunenſibus: Sauvachium, Clarovallium, Hoefaliſium, Bepurgum. Liſtera, Gerolſteinum, Salma, Reiferſcheda, Malberga, Schoneccum, Virneburgum, Bourſcheda, Eſcha, Soya, Villemontium, Mirouartum, Zoleurca, Meiſemburgum, ubi olim & caſtrum & lautum ſatis opidulum; Brandenberga, Rupella, vulgariter *la Rochette*. aliaque complura, peculiaribus terræ Dynaſtis parentia. Mille denique centum & ſexaginta novem ſunt pagi, inter quos inſignes quidam & ampli, ut Rupella, Remichium, Revenhovia, Waſſerpillichia, Avionum, & Fanum Sancti Huberti, quod poſtremum, quia poſitum in confiniis terræ Leodicenſis, ideoque ſæpius inter utrāq; nationem varie ſuper eo certatum eſt, hodieque audit *la terre du debat*, terra contentionis. Continentur hac ditione Marchionatus duo, Comitatus ſeptem, Baroniæ & Toparchiæ quamplurimæ, tum perpetuus Mareſchalcus, ſive Equito cum Latinis, vel Magiſter equitum magis dicendus eſt. Ordines ejus conſiſtunt è tribus membris; Antiſtitibus, Nobilibus. Magiſtratibus. Iam vero progrediamur ad ſpecialiora, & deſcribamus primum opida muris clauſa, initium capientes à Lucemburgo, reliquorum metropoli, atque inde quo melius capiamur, ad ea quæ ipſi propinquiora perrecturi.

LVCEMBVRGVM.

LVCEMBVRGVM, ut diximus, eſt univerſi hujus Ducatus metropolis, eique à ſe facit nomen, ipſa

UVA. BHSC. BU 00896

illud mutuata, ut volunt, etsi voce nonnihil corrupta, à flumine quē Latini Alisunciam, vulgus hodie *Alzet* idiomate suo indigetat, quod superiorem urbis partem, monti inædificatam, interluit, inferiore planitiei imposita. Ptolemæo vocatur *Augusta Romanduorum.* Ego vero nomen ei factum existimo ex semilatina voce *Lucis burgum*, quia certum est, istos populos superstitionibus olim valde obnoxios fuisse: ideoque videri insigniora quæq; loca Deastrorum suorum, aut Planetarum nominibus exornasse. sicut per totam hanc regionem hodieque apparet. Lucisburgum itaque nihil aliud est quam opidum, sive castrum lucis, hoc est Solis, qui pater lucis, & reliquorum omnium Planetarum caput. Arlunum, hujusejusdem Ducatus opidum paullo post describendum, latine significat *Aram Lunæ*, quia nempe hic ejus Deæ templum olim, seu ara, in qua sacrificaretur. Ivosium, vulgo *Ivois*, per metathesin *Iovis* est, & significat opidum Iovi consecratum. Martia, vulgo *Mars in Famenna*, originationem suam præfert; fuit enim antiquitus Marti sacra. Vierton, immutato aliquantum vocabulo *Veneris donum* significat. Sathenejum à Saturno deducitur. Mercurtium, inter nobilem arcem Soyam & opidum Bastonacum, amplissimus pagus est, à Mercurio, cui olim sacratus: desumtum nomen hucusque retinens. Sunt & alia hujus tractus loca, vetera, etsi mutata leviter & corrupta, vocabula, à Planetis aut aliis Diis deducta, præferentia. Sed quod superiora omnia vel in primis firmat etiam Theonvilla, opidum tanti nominis & momenti hoc eodem Ducatu, voce partim ex Græco deducta, *omnium Deorum civitatem* significat. exemplo nobilissimi illius Panthei Romani, quod consecratum antiquitus, ut constare videtur ex Dione historico, omnibus Diis, hodie in meliores usus conversum, & cultui divino applicatum, audit *Sanctæ Mariæ Rotundæ.* Lucemburgum peropportune situm est, item amplum valde & firmum, ac mediocribus ædificiis, etsi per crebra ista & diuturna bella, paupertatis & malorum omnium fontem, non male dumtaxat sartis tectisque, sed magna ex parte ab incolis derelictis, hodieque conspicuum. Primarium ejus templum sacrum est Divo Michaeli. habet item sat pulchrum Cœnobium Sodalium Divi Francisci, quod afferunt, & ex inscriptionibus aliquot muris passim insculptis

UVA. BHSC. BU 00896

sculptis colligitur, inter prima & antiquissima ejus Ordinis Monasteria esse, conditumq; superstite etiamtunc sanctissimo illo Patriarcha, nato Assisii, quod est opidum Vmbriæ, in Etruriæ nostræ confiniis. Sepultus est apud hos Sadales Bohemiæ Rex Ioannes, Imperatoris Henrici septimi filius, Caroli quarti Imperatoris Augusti parens. qui dum militat Regi Galliæ, prælio, anno 1348, adversus Anglos commisso, cæsus est. In hoc opido sedem habet Senatus Provincialis, ex Præside, Senatoribus aliquot, aliisque administris constans. Disceptatur autem coram eo Senatu & Germanice simul & Gallice, pro locorum unde caussæ huc deferuntur ratione. Sunt enim in isto Ducatu quædam opida linguæ Germanicæ, ut ipsamet Lucemburgum, Arlunum, Rodemacria, Theonvilla, & alia: quædam Gallicæ, ut Ivosium, Mommedium, Marvilium, Damvillerium. unde Iudices eorumque administri necessum est ut utramque linguam calleant. Provocatur porro ab hoc Senatu Mechliniam, ubi scripturæ & munimenta Germanicâ linguâ concepta fideliter transferuntur in Gallicam. Subjungam vero & hodiernos hujus concilii Senatores, ac primo quidem ejus Caput & ceu Antesignanus est Illustrissimus Comes Mansfeldius, cujus vices hic gerit Carolus filius: Præses & Thesaurarius Petrus Alphanus, Eques auratus: Senatores autem, Wiricus Dorsweilerus, Dynasta Crehangesius: Iustitiarius, uti vocant, Nobilium: Iacobus Ravillius, Dominus loci cognominis; Ioannes Mercius; Dominus Clemaranus; Ioannes Wiltius, Dominus Wiltii; Ioannes Hatsteinius, Legum Doctor; Antonius Houstius, itidem legum Doctor, & à Consiliis Sanctioribus; Ioannes Bertius, legum Doctor; Remaclus Huartus, Licentiatus; Ioannes Marchæus, Procurator generalis, & Ioannes Walthemius, Graphiarius. Splenduit istud opidum ante aliquot sæcula, id est anno circiter nongētesimo sexagesimo tertio, dignitate Comitatus, & primū Comitem ejus fuisse invenio Sigefridum, oriundum per lineam Masculinam, ex Pharamundo Magno, primo Rege Francorum, è Germania, propagandis imperii sui finibus, in has oras delato, anno jam tum vigesimo supra quadringentesimum. Sed evectum postea fuit ad dignitatem Ducatus, idque ut vult Munsterus, à Vencislao Romanorum & Bohemorum Rege. a-

UVA. BHSC. BU 00896

lii, & in temporis ratione, & in Principum erectorum nominibus, à Munstero dissentiunt; & historia quidem Belgica Carolum IV Imperatorem laudat: Conradus vero Weckerus, Henricum septimum, in Etruria nostra anno 1313 vita functum. cujus quidem Weckeri auctoritati etiam ego in prima operis hujus editione album calculum lubens adjeci, quia nempe verisimile judicabam, eum Henricum, primum ex illustrissima ea gente Imperatorem, etiam primum fuisse, qui tanta dignitatis prærogativa, cujus abunde capax erat, urbem exornasset. Sed inventis postea aliis documentis, atque opinionibus, & confusionis omnis ac litium fugitans, veritatisque si fieri posset indagandæ & expiscandæ obstinatus, acu tandem, quod dici solet, rem tetigi, & in manuscriptum instrumenti ipsius erectionis, a Carolo IV Imperatore (qui & ipse oriundus è gente Lucemburgica) in Vencislaum fratrem germanum, ditionis ejusdem Comitem, anno 1352 factæ, casu incurri. quare ut omnibus satisfacerem, visum mihi ad Spartam hanc meam exornandam facere, si ipsissima darem ejus privilegii verba, quæ ita se habent: *Te Frater charissime, non carnalitatis affectu, sed origine tuæ nobilitatis poscente, præsertim cum hoc latitudo tui dominii, ampla subjecta tuæ devotioni spatia, & intemerata fides tuæ universitatis & populi, qua vetusto jam tempore sacrum honoraverunt Imperium, non immerito requirebant, hodie, in nomine Domini & Salvatoris nostri, à quo omnis Principatus & honor provenire cognoscitur, illustravimus ac illustramus, & in verum Principem ac Ducem Lucemburgensem sublimavimus, erexímus, sublimamus & erigimus, de Romanorum Regiæ plenitudine potestatis. decernendo expresse, quod tam hæredes & successores tui Duces Lucemburgenses, perpetuo omni dignitate, nobilitate, jure, potestate, libertate, honore, & consuetudine gaudere debeatis & frui continuo, quibus alii Sacri Imperii Principes, & nominatim Duces Illustres, freti sunt hactenus, & quotidie potiuntur, &c.* Experta est, ut jam diximus, nullo non tempore Lucemburgum varias reciprocantis fortunæ vicissitudines, & gravissimas sæpe calamitates, quia grassantibus bellis velut scopus aliquis fuit, qui exciperet omnes fortunæ ictus. nam ut nostra solummodo tempora percurramus, capta fuit direptaque à Gallis, auspice Duce Aurelianensi, anno 1542; ac recepta de integro & direpta ab iisdem hostibus

UVA. BHSC. BU 00896

bus anno proxime insecuto. sic & in aliis omnibus bellis extrema quæque passa est. Nati sunt in hac urbe duo illi honestissimi fratres Navesii, Nicolai, cujus mox in Marvilio patria susior fiet mentio, filii: quorum alter, nomine patri par, virtutibus forte major, eousque se Carolo Quinto Imperatori insinuavit, ut creaverit eum Vicecancellarium Sacri Romani Imperii. in qua tanta dignitate obiit anno 1547. alter, nomine Ioannes, Dominus Chineriæ & Montigniaci, supremus fuit annonæ præfectus, & Consiliarius Status, nobilis vere prudens, & eximiis dotibus exornatus. Natus item hic Nicolaus Mameranus, vir admodum eruditus, & poeta laureatus. qui varia scripsit ediditque. Item Nicolaus Ruterius, ea & pietatis & doctrinæ præstantia, ut ad sublimem illam Episcopatus Atrebatensis dignitatem ascenderit. condito apud Lovanienses Atrebatensi Collegio memorandus. Inter vivos denique recensebo Antonium Houstiũ, Legum Doctorem, & Concilii patrii Senatorem, virum eo judicii eruditionisque acumine. ut & multas jam summi momenti dignitates obierit, & cooptatus sit nuper in Concilii Sanctioris Collegium.

Arlunum edito monti superstructum est, in quo templum olim & ara Lunæ, unde corrupta paullatim voce, derivatum (ut dixi) vocabulum Arluni, vulgo *Arlon.* quod Lucemburgo quidem dumtaxat quatuor, Mommedio vero sex leucarum intervallo abjungitur: opidum aliàs lautum, sed per bella destructum. etsi hodie tamen paullatim instauretur, veteremque Marchionatus titulum studiose retineat. Dedit nostro hæc ævo Bartholomæum Latomum, virum èximie doctum, & in omni disciplina versatissimum, pluriumque insignium operum editorem. Andream Heldium, Procancellarium sacri Romani Imperii. Hieronymum Buslidium, trilinguis apud Lovanienses Collegii conditorem. & Nicolaum Elchardnium, Sacrosan. Theolog. Doctorem eximium.

Rodemacria Lucemburgo dissidet trium leucarum spatio, estque opidulum lautum, & mediocri arce conspicuum.

Theonvilla, ut diximus, denotat urbem Deorum, estq; opportune admodum sita ad lævam Mosellæ ripam, & Meti pariter Lotharingiæ terræ metropoli, Lucemburgoque quatuor leucis abjuncta. Hanc institutam volunt

UVA. BHSC. BU 00896

à Carolo Magno in tertiam ſedem Imperii per Inferiorem Germaniam. opidum ſane inſigne, ac tam valide contra hoſtiles omnes inſultus munitum, ut ne tentatum quidem, nedum ut expugnatum aliquot ſæculis fuerit, niſi anno nuper 1558 cum Galli, ductu Franciſci Lotharingii, Ducis Guiſiani, incredibili fere & in perpetuum memorabili tormentorum & oppugnationum molimine, amiſſa interim bona copiarum parte, & in iis famoſiſſimo illo Petro Strozzio, uno è quatuor Galliæ Mareſchallis, opidanoque præſidio jam exhauſto, tandem eo per deditionem potiti ſunt. ſed facta mox pace Regi Catholico reddituri. cujus nomine gubernatur hoc tempore à Ioanne, Barone Wiltienſi.

Gravemacria Coningmacriaque modica ſunt ad Moſellam opidula, leucæ tantum itinere inter ſe, Lucemburgo vero æquali quatuor milliarium intervallo abjuncta.

Dikirchia item opidulum eſt permodicum, adſitum flumini Suræ, & Lucemburgo quinque leucis abjunctũ.

Viertonum & Echternacum, Lucemburgo æquali quidem quinque leucarum ſpatio, ſed diverſis lateribus, diſſident.

Vianda metropoli ſua diſtat ſex leucarum itinere, adſita rivo cuidam ignobili, & memorabili ſatis arce conſpicua, ſede olim & domicilio Equitum Templariorum, quorum etiam in ſacello effigies & veſtitum veterem notes. locus ipſe titulum Comitatus inſcribit.

Novo-caſtrum in Eiflia, ſive Eifalia, pulchrum, etſi modicum, eſt opidulum, ſeptimo à metropoli milliari. videtur fuiſſe quondam & munitius multo & pulchrius, ut cui elogium iſtud tribuat Paulus Æmilius; *Novum Caſtrum, munitum opidum.*

Baſtonacum imminet Arduennenſi ſaltui, & Novocaſtro quidem dumtaxat tribus, Lucemburgo vero novem leucis abjungitur, opidulum ita egregium, ut audiat vulgo *Paris en Ardenne*, quaſi dicas, Arduennenſis Lutetia. gaudet enim adeo celebri momentoſoque pecudum maxime & frumenti mercatu; ut vicinia omnis ad ditandam eam concurrat. Ex hoc tractu prodiit Eduardus Mercurianus, Societatis Ieſu Præpoſitus generalis, Sacerdos doctiſſimus, qui tot & tanta in rempublicam Chriſtianam & officia ſimul & beneficia contulit,

UVA. BHSC. BU 00896

tulit, ut renatus in eo judicaretur genius atque ingenium divini illius Ignatii Lojolæ, natione Hiſpani, primique dictæ Societatis & Ordinis Ieſu fundatoris, circa annum à Chriſto nato 1540, ſedente Paulo ejus nominis tertio. Inter Baſtonacum, Arlunum, & Fanum S. Huberti occurrunt aliquot pagi medio fere Arduennenſi ſaltu, ubi neſcio quonam modo invaluit barbara illa conſuetudo Hiſpaniæ, qua uxores conjugum defunctorum cadavera proſequuntur ad tumulum miſerando & impotenti ululatu, ac immodicis nimis lamentis,

Pectora plangentes, lacerantesque unguibus ora:

idque donec ad tumulum ipſum & ædem ſacram perventum ſit. nam hic demum ceſſare incipiunt & conquieſcere. quod tamen ne tunc quidem ſolent Hiſpanæ, quæ inter ipſa divina officia, magna ſane adſtantium perturbatione atque faſtidio, ejulatus illos & planctus renovant. ritu paganos magis atque incredulos, quam Chriſtianos decente. hi enim, cum de animis defunctorum jubeantur ſperare meliora, non eſt quod in funere cujuſquam intemperanter doleant, ſed modeſto tantum & pio luctu ſuos ſinguli proſequantur. Chriſtus, teſtante D. Luca, mulierem viduam filium vita defunctum flere diſerte vetat. & Paulus Theſſalonicenſes admonet hiſce verbis; *Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicuti & cæteri, qui ſpem non habent.*

Mommedium, Danvillerio quatuor, Lucemburgo novem circiter leucis abjungitur, ſitum opportune in alto monte, cui radices alluit flumen Chirſus. opidum ſane bonum & munitiſſimum, ſed commeatus tamen & copiarum penuria ſæpius per poſtrema hæc bella à Gallis captum. qui ex nuperæ pacis legibus reſtituerunt Regi Catholico. cujus nomine gubernatur hodie ab Ioanne Dalamonio.

Danvillerium diſſidet Lucemburgo duodecim leucis, Virduno dumtaxat quatuor. opidum quod per eadem bella, extrema quæque non ſemel paſſum eſt, ut quod non captum modo direptumque ſit anno 1542 ab Duce Aurelianenſi, ſed & dirutum prorſus, ac ſolo æquatum. & quamvis inſtauratum deinde ab hiſce hominibus, ac pulchrius ſimul firmiuſque quam antea eſſet redditum; tamen decennio poſt, magno rurſus exercitu ab ipſomet

UVA. BHSC. BU 00896

Rege Henrico cinctum, ac tormentis & machinis valide oppugnatum, deditione tandem ei ceſſit. ſed redditum inde per eaſdem pacis leges. Gubernat hoc tempore Franciſcus Dalamonius.

Marvilium ad eumdem Chirſum eſt, Lucemburgo duodecim leucis diſſitum; opidum, quod pro altero quidem ſemiſſe Philippum Regem, pro altero vero Lotharingiæ Ducem, Dynaſtas agnoſcit, ideoque & *villa communis* vulgariter dicitur. Hoc opidum patriam habuit Nicolaus Naveſius, ſupradictorum fratrum parens, vir doctiſſimus ſane & prudens, ita quidem ut Regio huic Concilio aliquamdiu præſederit, in eaque dignitate obierit. natus item hic Ioannes Hemagonius, qui ob raras virtutes ab arcanis conſiliis fuit Duci Lotharingiæ.

Rupes Arduennenſis, vulgo *la Roche en Ardenne*, itemque Durbium, duo ſunt opidula ſatis lauta, & Comitatus dignitate ſpectanda, Lucembugo pari duodecim leucarum intervallo abjuncta.

Pari ſpatio Lucemburgo abjungitur Fanum S. Viti, opidulum peramœnum.

Sleida, altero ſupra id Fanum milliari, apertum quidem & muris carens, ſed prælautum eſt opidum, titulo Comitatus & inſigni in pagos aliquot Iuriſdictione conſpicuum.

ADDITAM. [*Patria celeberrimi viri Ioannis Sleidani.*]

Martia. vulgo *Mars en Famenne*, nomen habet à Marte, & Lucemburgo itidem abeſt decimo quarto milliari, opidum mire antiquum, nec uſquequaque pœnitendum. Agamus vero jam tribus verbis de opidis illis murorum expertibus: nam quod arces quidem & pagos attinet, eos, quia brevitati conſulimus, ſatis eſt generatim & obiter attigiſſe.

Ivoſium ergo adſidet Chirſo flumini, & Mommedio non niſi quatuor, Lucemburgo duodecim leucis abjungitur, opidum aliàs bonum ac validum, ſed quod captum ſæpius ex inſidiis, ac receptum: tandem vero exercitu cinctum ab Rege Henrico, anno quem dixi 1552, ac tormentis atrociter impetitum, expugnatum fuit ab ejus milite, ſola Imperialium vilitate, qui pugnam omnino detrectarunt, nec induci potuerunt ad obſiſtendum, etſi acriter partes ſuas agente, & exhortante eos, ſed fruſtra,

UVA. BHSC. BU 00896

fruſtra, Illuſtriſſimo Petro Erneſto, Comite Mansfeldenſi, ditionumque Lucemburgenſis & Namurenſis Præfecto. cui à Gallis capto, quo redimias commode magis perſolveret, Rex Philippus bonam pecuniæ ſummam gratificatus eſt. Reſtitutum eſt Regi per eandem pacem etiam iſtud opidum, ſed muris prius ac mœnibus ſpoliatum, cautoque ne in poſterum iis clauderetur, idque in vicem & veluti permutationem Terravannæ, Gallis eadem prorſus facie, iiſdemque non remuniendi legibus reſtitutæ.

Chinijum diſſidet Lucemburgo leucis duodecim, fuitque magni nominis & momenti opidum, ſed per bella miſere mutilatum, & murorum in hunc uſq; diem expers, etſi tamen paulatim inſtauretur. habet titulum Comitatus, & peramplam in opida quædam pagoſque juriſdictionem. nec Ducatui Lucemburgenſi ſubeſt. ſed cum eo tantum conjungitur, ſingulari atque diſtincta juriſdictione & auctoritate pollens, ita ut peremptorie cauſſas decidat, æque ac Lucemburgum. quare & communium utriuſque membri Iuſtitiæ generalis Adminiſtratorum inſcriptio tituluſque; *Gubernator, Præſes & Senatores Concilii Ducatus Lucēburgenſis & Comitatus Chinienſis.*

Ferteam alluit Chirſus flumen, opidum Lucemburgo undecim leucis abjunctum, olim haud contemnendum, hodie vero etiam infra mediocritatem, ut quod mœnibus ſpoliatum maneat, arce magna ex parte deſtructa. Atque hæc de opidis: iſtis murorum expertibus attigiſſe ſufficiat.

Incolæ hujus regionis tam horrenda ſæpe per nupera iſthæc bella ſunt paſſi, ut quamplurimi verterint ſolum: alii vero militiæ nomen dederint; ſic ut varie paſſim ſparſi ſint, Sed per auram hanc tranquilliſſimæ pacis fit ut frequentetur iterum tellus, incolæque ad intermiſſas artes & officia redeant. Nec eſt alia Belgicæ hujus Provincia, quæ ἀναλόγως quidem frequentiorem habeat quam hæc noſtra nobilitatem. nam ut omittam clariſſimam illam ſtirpem ſuperiorum terræ ipſius Principum, è qua orti tot auguſtiſſimi illi ſupra nobis relati Imperatores, multi quoque ſunt peculiares Dynaſtæ, & innumeri pæne magnates, qui in ſua quiſque ſeu magna ſeu modica ditione, nobilem plane & heroicam exigunt vitam, etſi adeo tamen imperioſam, ut ſeveris quibuſ-

UVA. BHSC. BU 00896

dam legibus, cæterorum Belgarum immunitati libertatique ex diametro repugnantibus, clientibus ſuis utantur pro ſervis: nec audeant iſti, niſi bona Dominorum venia, vel matrimonii fœdus inire, vel ullum majoris momenti negotium agere. retinent ſcilic. iſti Principes veterem illum morem, quem cum clientibus ſuis natio omnis Gallorum uſurpabat. prout è ſexto Iulii Cæſaris commentario diſerte colligitur. Sed in reliqua omni vita & actione ſe quam integros ſane ac vere generoſos eſſe oſtendunt. ſunt enim, & fuere perpetuo erga Principes ſuos fideliſſimi & conſtantes. ſplendide & magnifice vivunt. armis ſeſe & venatione exercent familiares admodum inter ſe & conjunctiſſimi, ſic ut crebro ſe interviſant in arcibus ſuis & villis, ſive mavis prætoriis, magna invicem libertate, civilitateque & comitate utentes, matrimonia etiam & affinitates contrahentes abſque ullo vel leviſſimo avaritiæ ſigno, ut qui qualitates magis, quam facultates generorum ſpectare ſoleant. In cæteris porro ea ſinceritate & candore, ut ſi quis forte commiſerit turpe aliquod atque indignum facinus, eum adeo omnes abhorreant, ut ne conſortio quidem aut præſentia ſua dignentur, omnis aditus ei ad honores præcludatur, nec vel jurato credatur. Quod ſiqua forte naſcatur inter eos contentio, aut vel leviſſime inter ſe ſuper quacunque re diſſentiant, ipſi, ne in odia tandem aut ſimultates prorumpant, cauſſidicos omnes & legulejos, ceu hoſtes mortales averſantur, & bonorum virorum arbitrio ſe permittunt. itaque & jucunde ſimul & feliciter vivunt, vino tantum plus æquo addicti.

Inter alias ſuas calamitates, experta eſt iſthæc terra crebras mutationes Dominorum. qua de re, ut exactius demonſtremus quando & qua ratione ad Burgundos, atque inde Auſtriacos porro delata ſit, quambreviſſime diſſeremus. Dico itaque poſt Henricum, ejus nominis ſeptimum, Imperatorem Romanum, in Etruria rebus humanis exemtum, idque anno 1313, obveniſſe cum tempore hunc Ducatum Venciſlao Regi Bohemiæ, Caroli Quarti Imperatoris fratri: ei inquam, qui nomine Ioannæ uxoris, Ioannis Brabantiæ Ducis filiæ, Brabantis item ad tempus præfuit. Venciſlao ſub annum 1383 ſine liberis mortuo, ceſſit ditio Lucemburgenſis Caroli

Quarti

UVA. BHSC. BU 00896

Quarti liberis, qui duo tunc numero, Venciſlaus & Sigiſmundus, uterque ex ordine Imperator. Venciſlaus cognatam ſuam Iſabellam Gorbicenſem nuptum dedit Antonio à Burgundia, Duci Brabantiæ, & in dotem ei attribuit (acceptis tamen viginti aureorum millibus) iſtumipſum Ducatum. Is Antonius, prælio anno 1415 inter Gallos Angloſque ad Terrovannam commiſſo, à Gallo pugnans occubuit. Iſabella, dotali jure Ducatus compos, nupſit alteris nuptiis Ioanni Comiti Palatino, Duci Bavariæ; Sigiſmundo Venciſlai fratre, dotem ei collatam approbante. Verum iterum vidua, ac diſſolutæ admodum vitæ, varias poſtea cum Principibus aliis Dynaſtiſque affinitates contraxit. unde & varia ei mota ſunt bella, idque à propriis ſubditis, ægre indigneque ferentibus ipſam plus æquo ſibi adſumere. Ita ut tandem anno 1442 ipſa Philippo bono, Burgundionum Duci, cæterarumque Belgicarum Provinciarum Dynaſtæ totam feſe permiſerit, non dotalia tantum jura, ſed & illud quod adipiſci poſſet è melioris ſexu defectu, in cujus unius beneficium ditioni ſe renuntiaſſe nec alia via quacunque à neptibus ſuis, filiabus Imperatoris Sigiſmundi, excludi poſſe, adſerebat, in eum tranſcribens. Atque hoc pacto conſecutus eſt ille Dux dignitatem & titulum Gubernatoris Tutoriſque Ducatus Lucemburgenſis, quem geſſit uſque ad Iſabellæ ipſius mortem, id eſt annum 1451. Tunc propoſitis Ordinum Lucemburgenſium cœtui rationibus ſuis & jure, ſuſceptus eſt ab iiſdem in ceſſionarium uſufructuariumque ditionis, & ceu tali præſtitum ei & fidei & obſequii ſacramentum. Quia tamen hæredes Sigiſmundi vindicabant ſibi in eam proprietatis atque dominii titulum, & cauſſam hanc varie apud indigenas agitabant, extitere perpetuo lites, & continui quidam nec negligendi motus: uſquedum Carolus Audax, Dux Burgundiæ, decidendo ſi fieri poſſet negotio, mercaretur ab Iſabella, ultima Imperatoris Sigiſmundi hærede, & Caſimiri Poloniæ Regis cõjuge, rationes omnes & jura ipſi quomodolibet competentia. veluti & à Rege Francorum pretio ſibi acquiſivit neſcio cujus ceſſionis, paulloante ab ipſo obtentæ prætenſiones. Quare impoſito jam controverſiis omnibus fini, convocandos curavit idem Carolus Ordines Lucemburgenſes, in opidum cui nomen *Mars en Fa-*

UVA. BHSC. BU 00896

menne. ubi examinatis de integro tranſactionibus omnibus atque pactis à Principibus ſuper hac ditione celebratis, ſuſceptus ad ultimum & inauguratus eſt in legitimum propriumque terræ Lucemburgenſis Ducem. Qui Ducatus hoc denique modo, ac ſine ulla controverſia, ut & terræ hactenus nobis deſcriptæ, in Auſtriacæ gentis poteſtatem devenit. Atque hujus Ducatus titulum, parens, inde à ſacro fonte, impoſuit Carolo V Imperatori, qui ſeſquianno poſt creatus eſt Eques aurei Velleris. Præfuit huic regioni tum temporis nomine Regis Philippi, ſupradictus Comes Mansfeldius, Eques Ordinis aurei Velleris, magnanimus ſane ac fortiſſimus Princeps.

[ADDITAM.] *Nunc Ducatui præeſt Comes Embdanus.*]

FLANDRIA COMITATVS.

ORIGINATIO nominis Flandriæ ſupra modum obſcura eſt, nec deciſum adhuc inter Scriptores, è Latinane, an Teutonica Gallicave lingua id derivetur. Alii namq; deduci tradunt à neſcio qua ipſiuſmet Provinciæ urbe, pridem (ut aſſerunt) diruta. Alii à Flamberto, Clodionis Francorum Regis ex Bleſinda ſorore nepote: quem ab Rege avunculo creatum volunt Flandriæ Dominum, circa annum ſalutis 436. Anonymus quidam auctor, qui & optima ſane methodo & magna cum gravitate, veteri Gallica lingua ſcripſit terræ hiſtoriam, narrat Lidericum quemdam, inſtitutum à Carolo Magno primũ Flandriæ Comitem, Comitatui indidiſſe hoc nomen de nomine conjugis ſuæ Flandrinæ. Alii, urſus originem vocis ex lingua Latina petunt, & à *flatibus*, ſive *fluctibus*, id eſt perpetuo illo Oceani motu, ſeu ventorum ex alto ſpirantium, Zephyrorum in primis hic præ cæteris ſævientium, flatu, terram denominari contendunt. eo magis quod vetuſtiſſimi quique Scriptores Flandrias fere multitudinis numero efferant, nec ſingulariter umquam eam vocem uſurpent. Mejerus,

UVA. BHSC. BU 00896

23 24 SEPTENTRIO 25 26

20 51 OCCIDENS 40

20 51 ORIENS 40

Blankeberg
Wendunen
Cnocke
Ermuyen
Damme
Sluijs
Ardenborch
Oostende
Middelkercke
Brugge
Oudenborch
Maldegem
Aßene
Eekelo
t'Sas
Axele
Hulst
Lillo
Antwerpen
Steken
Beueren
S. Niclaas
Repelmonde
Nieuport
Ten Duynen
Soutcote
Duncker
Mardic
Seuecote
Praet
Doreceele
Winendale
Wingen
Vrsele
Dixmude
Poucke
Vuerm
Thorout
Lokeren
Ghendt
Baesro
Greuelinge
Borcho
rch
Bergen
Hondscot
Nortscote
Tielt
Deinse
Der monde
Rouſselare
Wacken
Gonterro
Aelst
Watene
Bambeck
Poperinge
Ingelmunſter
Nazarette
Gaueren
Viluorde
Asthe
Waregem
Sottegem
Caßel
Eeke
Iperen
Meenene
Haerelbeec
Meeßene
Cortrijck
Oudenarde
Nieuoue
Brußel
S. Omar
Belle
Comene
Auelghem
Geerdsberge
Ronse
Spiere
Lumbres
Teroane
Haeskerck
Mergem
Eiteren
Torquoy
Leßines
Halle
Armentiers
Rijßel
Aeth
Molenbal
Arien
Robeque
Tornay
Engien
Lilers
Baßy
Allene
Cyſoin
Lenſen
Soignies
Brame
Chieure
Orchies
Mortaigne
Pont a Vendin
Conde
S. Giſlain
Roeulx
Lens
Flines
S. Amand
Mons
Douay
Souchies
Pecquencourt
FLANDRIA
Miliar. Flandriæ Commu.
5 10
23 24 MERIDIES 25 26

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

rus, terræ ipſius hiſtoriographus, varie ſuper hac quæſtione variis ſuæ hiſtoriæ locis diſputat, & innumeras pæne opiniones in medium profert. ex quibus tamen incertitudinem potius, quam veritatem rei concludas. ipſo præſertim nulli omnino ſententiæ ſubſcribente, ſed in aſſeverãdo ſimul & judicando etiam ſecum haud raro pugnante. Cornelius vero Scepperus, de quo fuſior infra fit mentio, doctus ſane & magni judicii vir, derivari cenſebat hoc nomen à Germanica voce Flaiddren/ qua ſagittas ii ſignificant. quod etymon multis video placuiſſe, & in ſpecie Petro Nannio, laudato ſcriptori; qui libro operis ſui decimo, & ſagittas ſimul & arcus, cum neceſſitatis, tum & voluptatis fine, in frequenti admodum uſu apud Flandros fuiſſe oſtendit. Vtcumque ſit, nos, expenſis rite & examinatis perpluribus monumentis, & cum publicis tum privatis ſcripturis calamo exaratis, necnon commentariis Iulii Cæſaris, eo tandem propendimus, ut credamus, bonam interioris Flandriæ partem, & ejuſdem illius Cæſaris, & inſecutis aliquot ſæculis, habitatam fuiſſe à Morinis, populis ipſi nominatis, inſeſſamque majori ex parte, prout ipſe & aliiquidam ſcriptores teſtantur, immenſis quibuſdam & vaſtis ſaltibus: atque inde uſque ad paullo remotiora tempora ſolitam nuncupari *Flandriam Nemoroſam.* qua ipſa tempeſtate crediderim tractum ejus maritimum, ob perpetuum illum reciprocantis Oceani æſtum, & ex alto aſſidue flantes ventos, magna ex parte coopertum fuiſſe marinis fluctibus: ſicuti præter alia quædam evidentia ſatis indicia, palam oſtendunt reliquiæ quædam marinæ variis per hunc tractum locis temporibuſque in lucem erutæ: atq; inde Latinis dictam *Flandriam Æſtuariam*, quod ipſum vel hoc argumento evincimus; quod videlicet uſque ad annum ſalutis 1340, quotieſcunque in maritimo illo tractu vel venderentur vel alioqui alienarentur aliqui agri, exprimeretur diſertis verbis in contractibus ea conditio, ut ſi intra decennium proximum contingeret eos inundari, alienatio ipſo facto eſſet invalida, habereturque pro irrita prorſus & nulla. quid? an non hoc ſatis clare oſtendit, quantopere per id tempus ea Flandriæ portio fuerit mari obnoxia? Sed videlicet miram gentis & incolarum frequentiam, tum induſtriam quoque & experientiam ſuſtuliſſe paullatim

& ex-

UVA. BHSC. BU 00896

& extirpaſſe potiorem illorum nemorum partem: atque Oceanū porro latiſſimis & creberrimis foſſionibus, aggeribuſque & id genus operibus ita tandem coercuiſſe, ut noſtris temporibus Flādria omni fere ex parte ſit culta,& à procelloſo undarū impetu pęne ſecura. Iam quod ſpectat ad inſtitutionem ejus in Comitatum, narrat Paulus Æmilius, Galliæ Regem Carolum Calvum, exemto rebus humanis Edulpho Rege Anglorum, revocaſſe in Galliam filiam ſuam Iuditham, Regis defuncti viduam: Balduinum vero Arduennenſem, Flandriæ ſub id ævum cuſtodem, cui eximium animi corporiſque robur cognomentum indiderat *Brachio ferreo*, captum viduæ redeuntis venuſtate, reverentia omni poſtpoſita eam rapuiſſe. Carolum tam inſigni injuria graviter irritatum comparaſſe ingentem exercitum: ſed in Flandriam, Balduino pro meritis puniendo, trajecturum ab filia ipſa fuiſſe retentum, ad ejuſque & Procerum aliquot preces viro clementer ignoviſſe, & ex hoſte generum ſibi feciſſe, conceſſamque in dotem Flandriam, anno circiter 877, Comitatus titulo exornaſſe, ſed non alia lege, quam ut inſtar feudi obnoxia ſemper maneret Gallorum ſceptro. Iacobus Mejerus in Comitatum erectā ſcribit anno 863, quod anonymus tamen ille Hiſtoriographus, & cum eo alii quidam Scriptores, referre malunt ad Caroli Magni imperium. Quæ omnia, tamquam dubia nimis atque incerta, lectori relinquens dijudicanda, & ad ulteriora porro progrediens, dico, mutatos ſæpe fuiſſe Comitatus iſtius fines. qua de re ut prolixum nimis, nec incertum fortaſſe minus quam ſupervacaneum foret diſſerere, ita illud nunc aſſero, clauſos nempe fuiſſe veteres Flandriæ terminos mari Oceano, ac fluminibus Scaldi & Somona, complexoſque ſeptem omnino primarias civitates, Atrebatum videlicet, Comitatus totius metropolim, Gandam, Brugas, Iperas, Fanum Divi Audomari, Inſulas & Duacum. Sed contractis deinde inter regii Galliæ ſanguinis Principes & Flandrorum Dynaſtas compluribus matrimoniis, avulſæ fuerunt à Flandria quædam urbes, & conflatus ex iis, ut infra dicturus ſum, Comitatus Artheſiæ.

ADDITAM. [*Flandria, poſt avulſam Artheſiam, in tres partes manſit diſtincta, quarum præcipua, Gallico ſceptro ſubjecta, proprie dicebatur Comitatus. quo nomine Flander primus*

Comitum

UVA. BHSC. BU 00896

Comitum audiebat, censebaturque inter Francia Pares, ensem Regi inaugurando præferens. sed cessavit hæc consuetudo, & cum ea Gallorum in Flandriam jura, capto ad Ticinum Rege Francisco primo. Altera dependebat à sacro Romano Imperio, & dicebatur Dominium Flandriæ. Tertia denique celebrabatur vocabulo Proprii, nec superiorem ullam agnoscebat potestatem, sed à Comite regebatur jure optimo maximo.]

Pura hodiernaque ut sic dixerim Flandria à Septemtrione quidem majori ex parte clauditur mari Oceano, cætera alluit brachium illud Scaldis quod vulgo vocant de Vont, & à Zelandia eam distinguit. à Meridie vero contermina est Artheſiæ, Hannoniæ, & Veromanduis populis Picardiæ. ab Ortu partim est Scaldis, partim eadem illa Hannonia. ab Occasu denique partim idem Oceanus, qua Britanniam adspicit; partim Agino fluvius, vulgo dictus de Ha, cum ea parte Artheſiæ, quæ Calitium & Bononiam spectat. Patet ergo in longitudinem, incipiendo ab ea Scaldis ripa quæ Antverpiam habet oppositam, & Libonotum versus pergendo usque ad magnum illum canalem quem Fossam Novam appellant, itinere præterpropter trium dierum, id est leucis triginta & tribus. latitudo ab Ortu in Occasum, id est Ninovia Gravelingam usque, tantumdem fere itineris, id est triginta circiter leucas complectitur.

ADDITAM. [*Sunt qui Flandriam olim cum Anglia cohæsisse,*

Sed loca vi quondam & vasta convulsa ruina
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferant. cum protinus utraque tellus
Una foret, venit medio vi pontus, & undis
Britannum Flandro latus abscidit, arvaque & urbes,
Littore diductas angusto interluit æstu.

Quam vere autem id asseratur, non est hujus loci aut temporis disputare. illud quidem iidem extra controversiam ponunt, connexam scilicet aliquando cum Flandria nostra fuisse Zelandiam, & perpetuos antea sabulosos utriusque Provinciæ colles, anno Christi 980, intermedia fossa distinctos, jussu Imperatoris Othonis, ejus nominis tertii, Galliam interfinio isto ab Imperio separantis.

Cœlum in potiore hujus Provinciæ parte temperatum. clementissimum autem & saluberrimum versus Austrum. Solum magna ex parte planum, & in quo pau-

cissimos

UVA. BHSC. BU 00896

ciſſimos videas montes. ſationi & agriculturæ in genere quidem ſatis idoneum, ac mediocriter fertile: alibi vero, & præſertim verſus maritima Galliamque raræ cujuſdam fœcunditatis. gignit mira quadam luxurie ficut alia pecudum genera, ita ſcitos inprimis & pernices equos. quorum largior multo, quam in alia quavis Belgici tractus parte, apud Flandros eſt copia, tamque inſignis & rara non agilitas modo, ſed etiam forma, ut licet obeſiores aliquanto & craſſiores, multi tamen ad nothos illos (quos vocant) Hiſpanienſes proxime judicentur accedere. Tralatitium inſuper Flandris coemere in Provinciis circumvicinis quamplurimos equos novellos, quos, etſi natura forte deformes & nanos, ſtatim tamen ut cœlo & paſcuis iſtis aſſueverunt, & pulchreſcere videas, & mirum in modum grandeſcere. unde facile colligas, quantum non modo in homine, ſed in pecude quoque poſſit vel recta vel prava educatio.

ADDITAM. [*Certe arborum cujuſcunque fere generis ferax, ſi loca maritima excipias, quæ focum inſtruunt, vel bituminoſis ceſpitibus ſubterraneis ibi foſſilibus, ſciſſiſque in teſſeras pedales, & ſole excoctis, ventoque arefactis, at nitroſa fuligine oculos vultumque mordicantibus, quas* daryncas *vocant; vel lignis ex vicinia advectis ignem accendunt. Cervorum eſt, aprorum, leporum, cuniculorum, apum, variarumque alituum copioſa: pomorum etiam exoticorum, ut Cotoneorum, Perſicorum, Bericocciorum locuples: Cytriorum, Aurantiorum, Limoniorum, ficuumque interdum calidioribus in locis nec inops, nec omnino inſuavis. Granorum leguminumque omnis fere generis fertilis: Frumentum tamen domeſticum ſæpe tantæ multitudini non eſt nutriendæ, abſque ſubſidiario exterorum: Butyri ſapidiſſimi, caſeique multiplicis, tam vaccini quam ovilli abundans, feniciique in locis declivioribus; & luxurians in herbarum odoriferarum, medicarumque ſpecies infinitas; tam eximiæ ad opimandos boves paſcuorum pinguedinis, & velut arvinæ, præſertim inter Feurnam, Dixmudam, atque Loam, ubi fere in umbilico Lampreneſa eſt, neque non in Terra Franca ad Occidentem Boream; obverſa; ut nulli terrarum herbam porrigere, palmamque cedere debeat, omnibus fere anteponatur: parens etiam atque nutrix ovium una fœtura quinque aut ſex ſæpe enitentium, tres aut quatuor fere ſemper; in Feurnenſi nimirum caſtellania, ubi ea fœcunditas vulgaris, in cætero pene Belgica tractu incomperta eſt. Diverſiſſimi generis piſcium copia ex Oceano alluente, lacubus fluviiſ-*

UVA. BHSC. BU 00896

fluviisque interlabentibus, tam indigenis, quam Arteſiis Hannonibuſque ſuppeditatur.]

Interluitur Flandria Scaldi, Liſa & Tenera fluviis, tum & plurimis velut minorum gentium amnibus rivuliſque. in reliquis ſupplet pater Oceanus, & cum eo induſtria incolarum, qui perpluribus manu cavatis foſſis terram largiter irrigarunt. Multa in ea ſunt nemora, quæ non amœnitas minus quam fructus commendat; & cæteris quidem præcellunt Niepa & Nonna. Nulli (ut diximus) memorandi montes, ſed amœni complures, in Gallicana præſertim, colles. Maxime autem decoratur hæc tellus pulcherrimis ſuis nobiliſſimiſque & ampliſſimis urbibus, quales nominatim tres illæ primariæ, Gandavum nempe, Brugæ & Iperæ, tum Inſulæ quoque, Duacum, Tornacum & aliæ. ita ut opida muris clauſa numerentur in ea viginti & octo, accedentibus ad prædictas ſex urbes Cortraco, Aldenarda, Aloſto, Hulſto, Teneræmunda, Biervlieto, Sluſa, Neoportu, Dunkerca,, Gravelinga, Burburgo, Damma, Dixmuda, Vurna, Ardenburgo, Ninovia, Winociberga, Gerardomontio, Caſleto, Deinſa, Orchiſa, Lanoia. Præter hæc ſupra triginta ſunt municipia, quæ etſi mœnibus hodie careant, quia tamen partim olim iis circumdata, ſatiſque etiamnunc opulenta & populoſa, partim vero id aliquando promerita, pari cum urbibus muro clauſis jure; paribuſque immunitatibus gaudent. & præcipua quidem ex iis Oſtenda, Aldenburgum, Meſſena, Bella, quam & Balliolum vocant, Poperinga, Torhoutium, Oſtburgum, Axella, Middelburgum, Loa, Viroviacum, Blancoberga, Houca, Roſſelara, Tiletum, Ghiſtella, Lombartſidia, Eclonia, Stechena, Hondiſcota, Mardica, Harlebeca, Monachoreda, Menina, Halovina, Waſtena, Stegra, Mergemum, Hasbrouca & Armenteria. Habet inſuper Flandria mille centum & quinquaginta quatuor pagos. inter quos multi ſunt ita ampli, opulenti, & cultoribus denſi, ut non temere Europæis ullis concedant. multi maximis etiam dignitatibus ſplendent. Habet plurimas arces, prætoria, toparchias, alioſque honeſtos & eminentes cum Dynaſtarum, tum privatorum quoque nobilium titulos. Virorum denique & fœminarum cœnobia, quas Abbatias vulgò indigetant, numerantur in Flandria octo & quadraginta. Prioratuum

UVA. BHSC. BU 00896

ratuum vero, Collegiorum, & Cœnobiorum communium infinitus est fere per totam Provinciam numerus. unde falsè Hispani cum Philippo Rege in has oras delati, & ad tantam frequentiam opidorum, pagorum, cœnobiorumque obstupescentes, totam Flandriam, unicam modo civitatem esse dixerunt.

ADDIT. { *Quapropter quantum reliquas provincias praiverit Canonis dominici aliisque emolumentis annuis, palam est ex regesto Ypræ asservato: ubi videre est, quomodo Maximilianus Austrius, statim post aditum per uxorem Belgii principatum, ut indicaret Belgii Ordinibus dotalium redituum decrementa, demonstrat, ad Carolum socerum anno* 1475 *liquide pervenisse, Ex Burgundiæ Ducatu Comitatuque junctis* 27 *milia*, 400 *lib. Turonens. Ex Brabantia* 12 *mil.* 754. *Luxenburgo* 1180. *Geldria* 13 *mil.* 885. *Hollandia* 14 *mil.* 300. *Zelandia* 2685. *Artesia* 17 *mil.* 683. *Hannonia* 12 *mil.* 199. *Namurco* 5936. *Ex Flandria autem* 42 *mil.* 390 *rediisse. Præ cæteris etiam Belgii regionibus, à Principibus Belgicæ & culta fuit & honorata. Quum etenim aurei velleris comitia maxime nobilia sint atque solemnia, nunquam alibi toties habita esse non ambigitur. Nam in aliquot Belgii provinciis nunquam: In* Hollandia, Zelandia, Vtricesio, Turnaco; Burgundia *quoque & Hispania; semel: in* Artesia *bis*; & Hannonia: *in* Brabantia *quater: verum in* Flandria, & *primum instituta sunt, & septies celebrata. Omnesque ferme Belgii Principes Burgundici nominis, & ipse Maximilianus Austrius, nuptiarum suarum festa & apparatus hic potius quam alibi exhibuere. Porro quod ceteri Belgæ in Flandriæ nomen apud Italos, Hispanos, Gallos, multosque alios usucapione transierunt, & nobiliore omnes censentur nomine Flandri (ut Ant. Meyerus eecinit) pervulgatum est: neque prætermissum aut Ambrosio Calepino, scribenti Flandriam esse Germaniæ regionem ad littora Oceani Septentrionalis, habentem varios populos veterum Cymbrorum; aut Francisco Guicciardino, Paulogue Iovio, quorum ille veritatis prudentiæque, hic facundiæ nomine commendatur, historicis, Belgicam Flandriæ voce designantibus. Neque illud magnopere mirandum est. Nam, ut omittam emporii Brugensis, à totius fere orbis mercatoribus, præterquam Iudæis, frequentati, ac ceterorum luminibus obstruentis, celebritatem; & uti sileam bellorum à Flandris domi, in finitimos, in Gallos, in Constantinopolim, & in hostes Mahumedios in Oriente gestorum, quorum etiam annales Græci, Zonaræ, Choniatæ, Gregoræ sæpe meminerunt, famam longissime propagatam; certe*

Germa-

UVA. BHSC. BU 00896

Germaniæ Inferioris, regnorumque deinceps ipſi annexorum, veluti compages, ſuam Flandris baſim non temere debet; Margaritæ tertiæ Malenſi, Flandriæ, Arteſiæ, Burgundiæ, Nivernii Rethelii-que Comitatus, Mechliniam, Antwerpiamque, & certum in Brabantiam terraſque Tranſmoſanas ſuccedendi jus, Philippo Audacis in dotem adferente.]

Habet Flandria quinque antiquos admodum Vicecomitatus, Gandavenſem nimirum, Iperenſem, Vurnanum, Winocibergenſem & Harlebecanum. Habet tres Principatus, Stenhuſium, Gaverenum & Eſpinoium. Habet quatuor portus maritimos, Sluſanum, Neoportuenſem, Dunkercanum & Oſtendanum. Habet triginta & unum fora judicialia, ſeu Conventus juridicos, ita enim Latine dixerim ſuprema illa juſtitiæ tribunalia, quæ Galli voce à Flandris mutuata *Caſtellanias* vocant, ſuntque ut præfecturæ quædam & ſatrapiæ, quibus pro ſua cuique portione ordinaria & ſollennis in univerſum Comitatum eſt juriſdictio. Habet quatuor illa primaria ſigna, ſive vexilla, urſi effigiem præferentia, & gentilitia totidem primariorum Baronatuum, gentiumve totius Comitatus imagines repræſentantia. gentium dico Pameliæ, Ciſoniæ, Heiniæ, & Boulariæ. accedunt his alii Baronatus, omnes (ut ſcribit Iacobus Marchantius) numero decem & octo. ſed videntur tamen inſtituti omnes hi Baronatus à paucis ſæculis retro. nec enim ita diu factum eſt, cum Flandria, teſtibus ipſis Flandris, nullum, præter Comitem ipſum, Baronem agnoſceret. Habet inde, exemplo Gallorum, duodecim Pares. quos nonnulli adfirmant, ſed infirmis nimirum nec veriſimilibus argumentis, eſſe ipſiſmet Galliæ Paribus antiquiores, & Gallos à Flandris ſumſiſſe exemplum: non aliter (inquiunt) quam nobiliſſimam illam militiam aurei Velleris ſcimus Ordinem Divi Michaëlis ætate præcedere. quam litem decidit fortaſſe Budæus. qui Comitem quemdam Flandriæ refert Gallorum exemplo inſtituiſſe aliquot Palatinos, eoſque vocaſſe Pares Nigellanos. Habet Comitem-ſtabuli: duos Tribunos militum, *Mareſchalcos* vulgariter dicunt: Magnum Venatorem: Cancellarium: Cubicularium: quatuor denique Receptores, ſeu Præfectos ærarii, alioſque id genus miniſtros & magiſtratus Principales. quorum ſingulos, dignitatum ſuarum & munerum ratione, oportet hæreditariam aliquam toparchiam in

Flandria

UVA. BHSC. BU 00896

Flandria poſſidere. prout videre eſt ſingillatim & ordine in vetuſtiſſima quadam & authentica tabula, quam oſtendunt Gandavi Sodales Divi Dominici, pictam (ut volunt) ævo jam tum Balduini Ferreobrachii, primi (ut diximus) terræ Comitis, cum inſcriptione, *Inſtitutio Comitatus Flandriæ, more Quiritum.* Flandria conſtat è quatuor Statibus, vel ſi mavis Ordinibus, Magiſtratibus nempe, Antiſtitibus, Nobilibus, & foris juridicis, ſive Caſtellaniis. at Gandavum tamen, Brugæ, Iperæ, & Franconatus quem vocant, quia ſingulari quadam pollent auctoritate, vulgo audiunt *quatuor Membra*, De vier Leden van Vlaenderen. neque ſolent ii quos diximus Ordines publicis terræ Conventibus, niſi admodum raro intervenire, quia nimirum deſtituuntur jure ſuffragii. Sed pergamus deinceps ad ſingularum quarumque notabilium rerum deſcriptionem. quod ut aptius clariuſque faciamus, proponemus pleniorem terræ diviſionem, dicimuſque diviſam eam in partes tres; etſi admodum tamen inæquales. & præcipua quidem Flandria Teutonica dicitur, quia nempe in uſu hic lingua Teutonica. alteri nomen eſt Flandriæ Gallicanæ, ab uſu videlicet linguæ Gallicæ. tertia denique audit Imperialis, ſicuti mox diſtincte commemorabimus.

FLANDRIA TEVTONICA.

HÆc Flandriæ portio à Septentrione alluitur mari Oceano, ab auſtro eſt flumen Liſa & Flandria Gallicana, ab ortu Scaldis & Flandria Imperialis, ab occaſu denique Foſſa Nova, & Comitatus Artheſiæ. Solum magna ex parte exuccum & ſabuloſum, ſic ut tritici parum ferax ſit. at ſecale, avena, fabæ, piſa, viciæ, fagopyrum, vulgo Boeckweyt/linum denique, & cannabis, item varia optimorum fructuum genera, feliciſſime iſthic & copioſe proveniunt. Continentur hac parte tres urbes capitales: tum & quatuor Flandriæ Membra: omnes ejuſdem terræ Portus: Dynaſtia Winocibergenſis, & compluria primæ notæ opida municipiaque, ac primo quidem, ut mox patebit, Gandavum.

GAN-

UVA. BHSC. BU 00896

1 S Ioanes Baptist
2 S Iacobs
3 S Michiels
4 S Nicolas
5 Ons Vrou
6 S Pieters
7 Temples
8 S grauensteen
9 Vridach mart
10 Coren maert
11 Visch mart
12 Princen hof
13 Stathuys
14 Schuiter hof
15 S Elizabet
16 Casteel
17 Baqijn hof
18 S Catherine
19 Wal poort
20 brame poort
21 ketel poort
22 Turre poort
23 Ioris poort
24 Rabbot
25 S Lieuins poort
26 Ouer poart
27 S quintin
28 S Ioris gast.

GENT.

UVA. BHSC. BU 00896

Flan
in ve
ſtend
lunt)
ximu
tus Fl
Statil
Antiſt
niis, a
quem
te, \
Vland
cis te
quia
deinc
deſcri
ponen
viſam
les. &
quia n
eſt Fl
cæ. te
comm

F

H

ab occ
Solum
tici par
gopyru
item
iſthic &
urbes
omnes
ſis, &
primo

UVA. BHSC. BU 00896

GANDAVVM.

GANDAVVM nonnulli, ante Iulii Cæſaris in has oras adventum, Oduæam, alii Clarinæam: ejus vero temporibus, Gaidam dictam fuiſſe contendunt, idque ab arce quadam eo adeo loci extructa ubi hodieque eſt Principis regia, & extructa quidem ab ipſomet Cæſare, qui & templum Mercurio ſacrum adjunxerit. Et profecto non tantum plerique Scriptores, ſed & populus ipſe Gandavenſis unanimiter ſentiunt, Cæſarem eſſe hujus opidi conditorem. unde & noſter Petrarcha in epiſtola quadam ad Cardinalem Columnam, agens de ſuo per utramque Germaniam, ſuperiorem nempe & inferiorem, itinere, his inter alia utitur verbis: *Gandavum quoque Iulio conditore ſuperbum vidi.* Mejerus in hiſtoria ſua Flandrica recitat iſtos verſus:

Hanc Clarinæam veteres dixêre coloni.
Gorduni, populique truces coluere Sicambri.
Mercurio Cæſar, Chriſto ſacravit Amandus.

Videtur autem & ipſe Cæſar in commentariis ſuis populos iſtos nominare Gordunos, quos coluiſſe vult loca ſaltuoſa, fuiſſeque ſub Nerviorum imperio. Occuparunt poſtea Vandali, à quibus dici cepta eſt Wanda. quam vocem leviter immutantes Galli ac Flandri, *Gand* & Gent appellarunt, Latini Gandavum, ſeu Gandam, Itali denique *Guanto*. Poſita eſt præclara hæc urbs ſub longitudine quidem graduum 25, minutorum 45, latitudine vero grad. 51 minut. 24, idque loco tam opportuno, ut nihil ſupra: tum ſuperbo inprimis adſpectu, ut quæ mari tantum quatuor leucis abjuncta ſit, & ad triplex adeo flumen, Scaldim nempe, & Liſam, & Liviam, condita. præter quos interluitur etiam aliis, & compluribus quidem, aquæ perennis meatibus, qui propinquis hinc illinc locis exorti, vel ipſa ſui natura, vel induſtria quoque & arte humana, in urbem influunt. unde magnis quibuſdam foſſis, manu & opera hominum factis, corrivantur in novum illum & navigabilem alveum, vulgo dictum de nieuwe Vaert: atque hinc in Oceanum porro evacuantur. hunc alveum nuper renovarunt, & multis partibus ampliatum conduxere, non ſine ingenti ſumtu & pertinaci quodam labore, uſque ad mare Zelandi-

cum,

UVA. BHSC. BU 00896

eum, quatuor ipsas leucas Gandavo dissitum. Perfoditur impræsentiarum, Catholici Regis permissu, ad aquæductus istius ostium, quod Flandri appellant het Sas/ prægrandis quidam & vastus agger, seu verius Insula, quæ importuno sui objectu prohibebat antea naves exitu atque ingressu Oceani. unde porro futurum est, ut per hunc ipsum alveum & corrivatas in eum fossas non emittantur modo multiplices illæ aquæ, ex vicinis & dissitis urbi locis in palustria illa, magno cum terræ detrimento, confluere solitæ: sed mediocres etiam naves inde ab ipso mari Gandavum usque transmittantur: cum magno inprimis adeoque inæstimabili & civitatis Gandensis & finitimorum locorum bono. Adspicit Ganda ab aquilone quidem Antverpiam: ab ortu Mechliniam: à vulturno Bruxellam: à cauro denique Middelburgum Zelandiæ, à quibus omnibus urbibus æquali fere decem leucarum intervallo abjungitur. Vrbs situ valida, forma pulcherrima, magnitudine inter primas Europæ, & amplissimis undiquaque suburbiis cincta. ita ut Mediolano soleat à plerisque conferri. postremus murorum ambitus, sic ut nuper fuit productus, si introrsus quidem dimetiaris, continebit quadragies quinquies mille sexcentos & quadraginta pedes Romanos, vel si mavis Antverpienses, id est Italica milliaria paullo plus septem: extrorsus vero si metiaris, deprehendes plus novem millia, hoc est tres & quod excurrit leucas. sed immensa quædam in urbe sunt spatia ædificiis & cultoribus vacua. Arcem habet insignem, amplam, & cum situ tum opere munitissimam, strui jussam, ut fusius infra dicturus sum, à Carolo V Imperatore, eo ipso loco ubi alias nobilissimum illud cœnobium Divi Bavonis, viri, qui oriundus Hasbania terræ Leodicensis provincia, & sanctissime aliquamdudum hic vixit, & beatissime tandem defunctus est.

ADDITAM. [*Fortalitium quinque propugnaculis & fossis profundis munitum; cui cum præsidio sex cohortum Hispan. præfectus erat Gaspar de Waldeso Hispanus. urbis dicitur frenum; nec injuria: Flandri siquidem sunt turbulenti. Serres ait in vita Caroli VI.* La Flandre nourrit tousjours quelque monstre. *Communi verbo alias quatuor hæ urbes in Europa audiunt rebelles; Parisii, Gandavum, Leodicum & Pictavium. Audi Serrem in vita Caroli V & Ludovici XI.* Ceux de la ville de Gand,

UVA. BHSC. BU 00896

Gand, peuple naturellement motif. *Item:* Grande ville & autant groſſe d'humeur, chagrine & querelleuſe. *Item:* Peuple remuant,& ſecond en inconſtance aux Ligeois. *Exempla rebellionis in vita Caroli VI ponit: Ejecerunt Comitem Dominum ſuum hæreditarium, ob litem coctoris cerevisiæ; Carolus Audax eos ſubegit, ſed Carolus V Imperat. ſubactionem ſigillo munivit, ſecuritatem caſtello perpetuavit, veluti Neapolitanis factum cum caſtello S. Elmi*, la Briglia, *quod vulgari vocant.*

Eturri Bellaforti *urbs & caſtellum cum ſituatione circumcirca emenſurari poſſunt. Altitudo eſt* 500 *graduum. in ſe continet campanam horarum nunciam, cui Rolando nomen, undecies mille pondo gravem, olim armatis collegiis ſæpius quæ claſſicum ſonuit. In culmine* draconem *cupreum inauratum, alis expanſis, magnitudine tauri, portat, tempore Balduini Flandriæ Comitis Conſtantinopoli huc miſſum.*]

Ædificia civitatis tum ſacra tum profana, ac tùm publica tum privata, pro ſua quæque conditione & gradu, ſuperba inprimis & ſplendida: inter alia vero quædam extremæ antiquitatis templa, quæ, ſicut cætera quoque religioni dicata loca, cenſu & opibus valde luculenta, ipſis nempe & adminiſtris laute & commode ſuſtentandis. Tradit Laurentius Surius viſi hic præter alia ſeptem templa à totidem Regibus condita, quibus autem & quando non addit. Numerantur intra urbis pomœrium viginti ſex Inſulæ à fluminibus & canalibus factæ, ac publicis privatiſque domibus occupatæ. Numerantur, præter compluſculos pontes minutos nonaginta & octo majores, qui juſtæ magnitudinis actuarias naves, annona & mercibus oneratas, nulla difficultate tranſmittant. Molæ quæ vi aquarum rotantur, potiſſimum ſex; quæ vento circumaguntur, ſupra centum viginti. omitto innumeras illas machinarias, quas vel homines vel jumenta verſant.

ADDITA M. [*Fora rerum venalium hic videbis tredecim. inter quæ potiſſimum eminet id quod vulgo diebus Veneris, hebdomadario urbis mercatui dedicatis frequentatur*, der Freytags-marckt, *In hoc foro Hiſpaniarum Infans Iſabella ſtatuam poſuit Carolo V Imperatori avo ſuo paterno, glorioſæ memoriæ Principi, cum inſcriptione:*

D. Carolo V. Imp. Cæſ. Aug. Pio, felici, Turc. German. Gall. Ital, Hiſp. Sicil. & Ind. Regi, Flandriæ Comiti, PP.

UVA. BHSC. BU 00896

Sac.Imp. Vindici, quietis auſpici, D. N. Principi potentiſs. victori ac triumphatori perpetuo Magno; Maxim. univerſi Chriſtiani orbis bono, Deo volente, cælo faventе, huic urbi ſuæ Flandr. Max. feliciter innato.

Altero latere: Alberto Auſtriaco, Maximiliani II. Imp. F. & Iſabella Clara, Eugenia Philippi II Hiſp. Regis filia, Auſtriæ Archiducibus, Belgiæ PP hanc urbem lætiſſ. civium applauſu ingredientibus, anno Salut. Chriſti cIↃ IↃ xcix, &c. Coſſ. S. P. Q. G.

Sequitur Curia, Foro relicto te in Curiam confer, renovata anno 1618. *In cujus ſummitate videbis* A *&* I *coronata* (Albert. *&* Iſabell.) *ſubtus*, Sol & Luna; *item*, Semel & Semper, *ſcripta ſunt vocabula.* Inferius *ingredienti mox obvenit. Iuſtitiæ theatrum: parietibus Fortitudinis imago & Conſtantiæ adpicta:*

Pro Virgine virgo: Pro aris & focis.

Virginis æternæ muros & templa tuemur.

Innuba Virgo armis, innuba Virgo ſacris.

Ibidem ſtatuæ in ſago & toga cum hoc verſu:

Quam tu olim hanc urbem cernis, non altera Divûm
Auſpiciis cœlo tantum caput efferet alto.

Ingredienti monſtrabuntur ibidem ſpolia Alberti honoribus ſuſpenſa:

1, Ardeſio obſeſſo & clementi Marte ſubacto.

2, Viſo, icto, victo celeri virtute Caleto.

3, Hoſtibus erepto Solido, atque è fluctibus Hulſta.

Omnia vero hæc rurſus amiſſa ſunt præter Hulſtum. Superius ingrediere Capellam, ſi licet, & Conclavia, à ſtatus & inſcriptionibus digniſſima viſu: Ibi Neptunus & Ceres, Albertus & Iſabella, ad dextram, & alii: Maximilianus & Rudolphus ad ſiniſtram. Ibidem tabula elegantiſſimæ picturæ matrimonii Auſtriaci, refert Principum, filiorum Manaſſe de ſtirpe Ioſephi, propoſitionem ab una parte: ab altera nubunt filiæ Sulpha familiis ad tribus patrum ſuorum. Effigies ibidem Iudæorum connubentium ex una, ex altera domus Auſtriacæ, ut Caroli V & Philippi II. *In medio Albertus cum* Iſabella. *ſub quibus ſequentia:*

Deo jubente, Rege ſequente, Principe obſequente, & adlatus *tranſverſim:*

Volvenda dies
en attulit ultro.

Numerantur denique tum auguſtiores & magis eximiæ, tum minores quædam templorum, cœnobiorum, Xenodochiorum, aliorumque id genus piis & ſacris uſibus dica-

UVA. BHSC. BU 00896

dicatorum locorum moles quinquaginta & quinque. in iis autem sunt quatuor ordines Mendicantium. tum pulcherrima quædam & sumtuosa templa. ac primarium quidem est illud Divi Ioannis Baptistæ, quod Divi Bavonis hodie vocant. quia scilicet Imperator, post arcem in solo (ut dixi) & fundo Abbatiæ Divi Bavonis conditam, Abbatem & Monachos ejus, censu & bonis cœnobii prorsus intactis, in hunc Divi Ioannis conventum traduxit. qui accedente auctoritate Pontificia postea dici cæpit Divi Bavonis. quo nomine celebratur & in publicis omnibus instrumentis, & in alio omni usu, nisi quod vetus illud Divi Ioannis non queat è vulgi memoria penitus eximi. Neque nomen dumtaxat mutatum est huic templo sed & Ordo Divi Bavonis, ex Abbatia, prius quidem in Canonicorum Collegium, mox in Præposituram transiit. quinimo assurrexit nuper & evectus est locus ad dignitatem Episcopalem, qua feliciter hodie fungitur Guilielmus Lindanus, ornatissimus sanè & reverendus Antistes.

In hoc templo tinctus est aqua baptismi Carolus Quintus Imperator anno seculari 1500. In hoc templo habuit anno superiore 1559, Rex Catholicus conventum Ordinis aurei Velleris. quod secundo tunc & Gandavi & in ea æde, tertio vero & vigesimo à prima Ordinis institutione, id est, anno, ut ante expositui, millesimo quadringentesimo vigesimo nono, est factum. Sunt Gandavi quinque admodum locupletes Abbatiæ. inter quas vetustate & amplitudine eminet illa Divi Petri in monte Blandinio, non lautissimis tantum reditibus, sed & ecclesiastica simul ac temporali in pagos complures & vicos jurisdictione conspicua. condidit circa annum 640 Francorum Rex Dagobertus. commendat hanc inter alias opes instructissima sua & pulcherrima Bibliotheca. quo nomine jactant se quoque, nec injuria quidem, sodales divi Dominici. item Carthusiani & Carmelitæ. & floret sane hoc tam honesto thesauro Gandavum supra omnes quotquot sunt urbes Belgicæ. Distributa est tota urbs in septem ut vulgo vocant Parochias, ac præcipuæ quidem sunt eæ Divorum Bavonis & Michaelis. gaudet dignitate & titulo Vicecomitatus, cui hodie præest Illustrissimus Maximilianus Melunius, eques maximi nominis, & Præfectus Atrebatensis. est primum

mum è quatuor Membris,& metropolis Flandriæ, cæteras ejus urbes dignitate præcedens. Fuit superioribus aliquot seculis omnium belgicæ urbium frequentissima simul & potentissima: sed cum magnitudine sua insolenter subinde abuteretur, non semel & à fortuna & à propriis suis principibus fuit afflicta.ac nuperrime quidem anno supra sesquimillesimum quadragesimo sevère in eam,ob turbas tunc recens natas, animadvertit Imperator Carolus Quintus, qui, quo melius ditionem suam constabiliret,ac securitati suæ consuleret, etjam arcem illam extruxit. Annunciata est primum hisce hominibus Christiana religio à Tungrorum Episcopo Divo Amando,Dagoberti Francorum regis temporibus, id est,anno circiter 638. Habent inter alias quasdam ingignes ac laudabiles admodum leges scholasticas, unde in studiis alant numerosum, quod satis sit tenuioris fortunæ,adolescentium gregem. Enutriuntur hic,ostendendo urbis splendori,leones,ursi, lynces, aliæque id genus exoticæ & feroces belluæ, ut in usu est apud Florentinos. Et sunt revera Gandenses, homines valde civiles, legum & juris servantes,severi,graves,& bellicosi.

ADDITAM. [*Bene hæc omnia, ubi nihil Rebellionis intermiscetur : hanc Gandavensibus innatam. Meteranus passim, Thuanus,& Serres,in historiis docent : Causam adhuc hodie bellorum & omnium malorum hanc vere dixeris. Gandavenses ob rebellionem à Friderico Maximiliani primi patre obsessi, (Met. lib.* 1) *ipsimet membra aliquot e Republ. capite privant & honoribus. ibidem.Pax ei sancitur, (quam Pacificationem Gandensem vocant, Thuan.lib.* 68) *anno* 1576, *Met. pag.* 246, *lib.* 6. *mox rursus rumpitur, anno* 1579 *Met. lib.* 9. *p.* 333 & 358. *Historiam Gandensem hic scribere mihi non mens est; legantur Thuanus & Meteranus, ibi acta & motus seditiosi Gandavensium frequentes; mox cum Auriaco, mox cum Parmensi, cum Andino,cum Condeo Ducibus rem fecerunt; mox inverso ordine actis se opposuerunt : ita ut, Serris mentem supra a me notatam heic locum habere,non erubescam dicere.*]

Gandavum multas habet illustres & per antiquas prosapias, ac nominatim quidem Bettios, Borlutos, Serlanderos, Rimios, Dammannos, Gruteros, Vtenhovios, Varnewiquios,Hembisas,Caudenhovios, Cawerburgios, Van der Camere,Triestios,Eechoutios,Banstios,Kethulas,Stelandios, plurium ornatissimorum virorum matrices.

UVA. BHSC. BU 00896

ces. Reipublicæ regimen & ordinaria juris administratio penes honestissimos quosq; & nobilissimos cives est, tum & Magnum Prætorem urbanum, qui vulgo audit den Hoogh-bailju. qua dignitate nunc fungitur Vir Illustris AdolphusBurgundus, Toparcha Wackenensis, & Archithalassus Belgicæ, Eques sanè clarissimus, & summæ conditionis. cui successit Antonius Ovenbequius, vir multis nominibus ornatissimus.

ADDITAM. [*Politia ejus, & Reipub. gerundæ forma, satius per principes immutata est: sed præcipua magisque notabilis & durabilis ea senatus formatio fuit, quæ Philippo Pulcro Gall. Regi, Guydi Principis captivi Flandriaque potienti, ascribitur: is enim anno* 1301 *magistratum sic instituit, civium assensu, ut annuatim octo cives per Principis legatos urbemque ipsam electi, crearent viginti sex honestos idoneosque scabinos, quorum origo anno* 1281 *fuit, qui à Principis vicariis in tredecim curiones, hoc est, status publici electos custodes, legislatores, totidemque, quos partitionum vocant, de hæreditatibus, tutelis, injuriis, similibusque cognoscentes, discernebantur. At plebei postea quæstu insolescentes, obtinuere, ut illi viginti sex scabini ita distincti, ex tribus hominum generibus per illos octo apolectos desumerentur:* Civium *puta, de suis reditibus viventium:* Opificum *sive* quæstus: & Textorum: *plebeis numero potioribus: quibus omnibus tres supremi* Decani *præerant: Primus scabinus primis annum: alter opificum* 52 *collegiis, totidemque decanis biennium: tertius annum textoribus, in* 27 *vicos tribusque disparatis. Vnde perturbatio urbis sæpissime scaturiit. Nam orta frequenter levi de causa consternatione, illi tres, cæteriique inferiores decani, cum armatis collegiis, sonante classicum campana, horarum nuncia, cui Rolando nomen, undecies mille pondo gravi, in turri Bellaforti, anno* 1317 *primum appensa, vexillisque expansis in forum maximum procurrebant, impares turbu reprimendis. Multitudo enim tumultuosa, novitatis studio, aspectuque virium suarum audacior, præfectis suis facilime obaudiebat: donec Carolus Bellicosus, ejusque pronepos Carolus V Cæsar institutum illud Philippi Pulcri, quod a Maximiliani Brugensi detentione Gandavum resumpserat, abrogarunt atque coëgerunt, ut virorum viginti sex scabinatus, in duo tribunalia, ut ante, divisus, per Principis solummodo vicarios ordinarios, quotannis ad decimum Maij diem, pro arbitrio crearetur. Porro tam ingentibus hæc urbs sub Guydo Dampierro animis fuit viribusque, ad annum* 1297, *ut Eduardum primum Angliæ Regem*

UVA. BHSC. BU 00896

cum filio florentißimum, & 20 peditum, 4 equitum milibus, qui illic & in vicinia Mariakercæ, contra Gallos hiemarant, non ſine cæde expulerint: quia ob inducias cum Gallis pactas, diſceſſuri, inſcio Rege, ejuſque conſilio, ignem aliquot locis ſubmiſerant, ut urbem prædarentur: & tam enormi ſub Lud. Malano licentia efferbuit, ut intra decem menſes quadringenta ſupra mille ibi vicinisque in agris homicidia patrata ſint in ganeis, alea, venere, ebrietate famoſis: tantaque ea tempeſtate multitudine inundavit, ut octogima virorum millia (ſi verus eſt Froiſſartus) cenſerentur, qui per ætatem quindecim annos excedentem, ſexaginta non egreſſam, arma ferre poterant. Carolus Magnus, D. Ludovicus Galliæ, Eduardus primus cum filio, & Tertius, Angliæ Reges, hanc urbem frequentarunt: uxore etiam Eduardi tertii, filium Ioannem, cui Gandavenſi juſſu patris agnomen fuit, Lancaſtriæ poſtea Duci, ibi pariente.

Neque defuerunt unquam Gandavi viri literis & virtutibus clari. quales præſertim, Henricus Archidiaconus Tornacenſis: Arnoldus Boſtius: Iodocus Badius: Ioannes Abbas Divi Bavonis: Philippus Chersbelius: Ioannes Carnarius, & Chriſtianus Maſſæus, (etſi hunc nonnemo attribuit Cameraco) quorũ omnium meminit inter Illuſtres Scriptores Trithemius. Recentiores fuere Philippus Wilandus Præſes Flandriæ: Lævinus Brechtus, & Franciſcus Himannus, uterq; poeta laureatus: Ioachimus Martinus & Hieremias Thriverus Brachelius, uterque excellentiſſimus medicus: Antonius Schoonhovius, doctus & venerabilis Præſul, ac perplurium operum ſcriptor: Antonius Schuermannus, reipublicæ Syndicus, eruditus inprimis & civilium rerum peritiſſimus vir: & Balduinus Ronſſæus, reipublicæ medicus, variarum diſciplinarum intelligens, & ſcriptor haudquaquam vulgaris. In re militari & alia omni honeſta profeſſione tot perpetuo dedit Ganda illuſtres & excellentes viros, ut prolixum nimis ſit eos referre. qui volet hiſtoricos, adeat, & nominatim Mejerum. nobis, ad illuſtrandam hanc urbem, imo totam provinciam, abunde videtur ſufficere, quod Patricium dederit Carolum Quintum Imperatorem Maximum. Hoc tempore, præter alios quoſdam litteratos, habet Gerardum Rimium, Dominum Eekenbecanum, Regiæ Majeſtati à conſiliis in Senatu Flandriæ, virum nobilem, ac virtutibus juxta & litteris clarum, cui inter alios honoratiſſimos filios nuper ſucceſſit Ca-

rolus,

UVA. BHSC. BU 00896

rolus, Bellemii & Schuerveldiæ Dominus, eques eruditissimus. quem ob raras suas & caras virtutes vocandum curavit inde à longinquis Belgarum oris Imperator Cæsar Maximilianus secundus, ac legatum misit ad Imperatorem Turcarum. apud quem quinque ipsos annos summa cum laude versatus est, & præter alia quædam summi momenti negotia, octennales inter utrumq; Imperatorem inducias, magno cum utriusque partis applausu, pactus. quæ induciæ quidem hodieque inter utriusque Principis successores, maximo sane reipublicæ Christianæ bono & tranquillitate perseverant. idem Carolus impræsentiarum non Cesareæ tantum aulæ, sed arcani quoq; Catholici Regis consilii dignus Senator est. Habet inde Gandavum Carolum Vtenhovium patrem, Dominum Merckegemii, & cognominem filium, utrũq; insigniter eruditum & clarum. habet Iodocum Borlutum, primum reipublicæ consiliarium syndicumq; Ioannem Dammannum, Dominum Oomberganum, primum, ut vocant reipublicæ suæ scabinum: Petrum Torrentium & Levinum ejus nepotem, Protonotarium Apostolicum, & Archidiaconum Brabantinum, doctissimum virum & poetam inter sæculi principes, qui (ut diximus) postea fuit Episcopus Antverpiensis. habet Ioannem Visbroquium, gravem Philosophum, & adscriptum familiæ Cardinalis Moroni: denique Nicolaum Biesium, artium & medicinæ Doctorem, qui docet in Athenæo Lovaniensi, & multa jam edidit docte & eleganter scripta. Dediti sunt præterea Gandavenses in mercatura, & perplures in urbe exercent artes, numero quinquaginta duorum collegiorum inclusas. extra quæ est collegium illud textorum, quod seorsim distinguitur in viginti & septem ordines, nec opificum modo collegium esse censetur, sed ob amplitudinem suam & dignitatem, unum est è præcipuis reipublicæ columinibus, adeoq; tertium ejus membrum. texunt autem potissimum lintea fili crassioris, quorum & item tenuium incredibilis pæne conficitur copia, nec id Gandæ duntaxat, sed per totam passim hanc Flandriam. ita ut negotiatio ista linteorum habeatur pro fulcro & velut præcipuo fundamento Flandricarum opum. contexuntur enim ex ea materie, quam abunde suppeditat ipsa tellus. Nec in Flandria tantum, sed & tota quam late patet Belgica, vel præci-

UVA. BHSC. BU 00896

pua ſolet cenſeri textorum ars. comprehenduntur enim ſub ea omnes qui texunt pannos è lana & lino, tum ſubſerica quoque aulæa, *grogranos*, *mocajarros*, *fuſtaneos*, telas cannabinas levigatas (*boquerales* vulgo appellant) aliaſque id genus texturas. Inſtitutam comperior introductamque in Flandriam hanc textorum artem à Comite Balduino, Arnulfi filio, circa annum nougenteſimum ſexageſimum quintum. Sedem habet Gandavi Provinciale, ut vocant, totius terræ Conſilium, inſtitutum à Ioanne Duce Burgundiæ, Dynaſtaque Belgarum, anno jam tum 1409, & conſtans ex uno Præſide, duodecim Senatoribus, Procuratore generali, Advocato fiſcali, & aliis adminiſtris. deferuntur ad hunc Senatum omnes totius Flandriæ provocationes, ſed provocare rurſus ab eo fas ad ſupremum Conſilium Mechlinienſe. Senatores hodie Nicolaus Dammantius, Cancellarius aulæ Brabanticæ: Iodocus Huiſmannus: Ioannes â Porta: Ferdinandus Verrannemannus; Petrus Cocquius: Guilielmus Corenhuſius: Petrus Stelandus: Hieronymus à Brabantia, & Marcus Hertogius, ordinarii: Ioannes Latorrius, Ludovicus Iodoci filius Damhouderus, Remigius Everardus, & Petrus Prooſtius, extraordinarii, ſive ut vocant Commiſſarii: Franciſcus Roſa, Conſiliarius & Procurator generalis: Maljardus Volderus, Conſiliarius & Advocatus fiſcalis, Henricus Stalinius Iuriſconſultus, Graphiarius: & Dionyſius Harduinus legum Doctor, dicti Procuratoris generalis Vicarius. Sedem inſuper habet Gandavi collegium illud judiciale, quod vulgò vocant de wettighe Camer / quaſi dicas Cameram legitimam, cujus Iudices decretoria ſua ſententia: & ſine ulteriore omni provocatione, decidere ſolēt clientelares omnes, ſeu feudales; ut vocant, regionis totius cauſas, idq; ex veteris inſtitutionis & privilegiorum præſcripto, & adhibitis in conſilium, quotieſcunque res poſtulat, Provincialis conſilii Senatoribus. Prætor hujus Collegii, quem *Baillivium* vulgo appellant, illuſtris vir Cornelius Croëſinius.

ADDITAM. [*Numerari dicunt Gandavi circiter tricies quinquies mille domos. & tredecim rerum venalium fora. inter qua potiſſimum eminet id, quod vulgo vocant* de Vrydagh-marckt/ *quod videlicet maxime frequentetur diebus Veneris, hebdomadario urbis mercatui dedicatis. In hoc foro Hiſpaniarum*

Infans

UVA. BHSC. BU 00896

Infans Isabella statuam nuper posuit Carolo Quinto Imperatori avo suo paterno, gloriosæ memoriæ Principi. Plura dicere de splendore, magnificentia, amplitudine, opibus, & operibus augustissimæ hujus urbis, instituti nostri ratio non permittit. urbis, quam brevi quidem, sed invidendo elogio prosequitur alibi Magnus ille Erasmus Roterodamus, dum existimare se dicit, non inveniri, quam late patet respublica Christiana, urbem Gandavo comparandam, sive quis amplitudinem & potentiam loci, sive politiam & civium mores adspiciat.]

Quarta circiter à Gandavo Alostoque leuca, via quæ versus austrum porrigitur, inter egregium pagum Sottegemium Velsicamque detectæ sunt nuper parietinæ ruderaque murorum veterum, tum hypogæa quoque & profundi admodum putei. inventi autem in his ruinis ac finitimis aliquot locis plurimi nummi veterum Romanorum, Neronis præsertim, Gordiani, & Constantini. item vasa, & signa ex metallo Apollinis & Mercurii. unde ob tractus fertilitatem, & oportunitatem situs, judicatur hic olim fuisse vel egregium aliquod opidum, vel castrum saltim & propugnaculum Romanorum, collapsum postea & de medio sublatum. quæ rudera eò magis referri digna, quod in historiis aliisve monumentis nulla fiat eorum mentio.

ADDITAM. [*Castellania Audenburgi Gandensis, Scaldi, Liza, & Mourvvatera interlabentibus opportuna, & Abbatiam Dronghenam, sive Trunchiniam Præmonstratensem viril. anno* 1137 *institutam per Yvvanum Alosti Comitem, complexa. Pagos quadraginta sex continet, in iisque* Nevelam *ampla Baronia, arceque Odonca Illustrem:* Zomerghemum, *gentis Snoucartæ:* Lovendeghemum, *Triestæ:* Vinderhoutam & Merendram, *Woutræ: Ekam ad Scaldim,* Scepperæ: *atque* Everghemum, *comitatus titulo magis quam potentia notabile, Abbatiæ D. Petri Gandensis. Subest duobus tribunalibus, à Margarita Constantinopolitana, Sledingæ & Desseldoncæ affixis. Adjacet illi* Castellania, *sive* Terra Wasia, *olim Hollandiæ Comitum castrense peculium: Durma fluvio, Winkelæ pago exorto, ad Tempescam in Scaldim exonerato, non minus quam ipso Scaldi alluitur, lacumque habet, & magistratum septem scabinorum perpetuorum: cujus incolis anno* 1531 *Caroli Quinti Cæsaris sanctione permissæ sunt, in linea ex transverso, patruorum, avunculorum, amitarum, & materterarum solummodo successiones, quum antea mos terræ excluderet à latere universas.*

UVA. BHSC. BU 00896

Pagos viginti tres comprehendit, quinque connumeratis, qui habitatores Waſiæ vocantur, ſuiſque peculiaribus toparchis, præter Ruplemondam, parent; ut Templeca, *genti Tracinia veteri arce, & D. Amelbergæ dominatu nobilis, &* Exarda, Gruntera. *In illis videre eſt S. Nicolai pagum primarium:* Stekenam *oppidi vultu præferentem:* Synayam, *non ignotam Abbatia Bernardina Beuwelonis, cepta, & denominata à Balduino Bocla monacho Blandinienſi ad annum* 1197. Waeſmunſtram, *ubi Abbatia Victorina femin. Waſiæ nomen præferentem. In hujus terræ cubito eſt celebre caput, per Scaldim trajectionis oppoſitum Antverpiæ, cui* Tver *vulgare nomen derivatum a* Varen, *quod agi moverique denotat. Inter Waſiam Scaldimque eſt* Terra Bevera, *complectens arcem vetuſtam validamque, & quatuor pagos, multaſque dynaſtias: nobiliſſimæ quondam potentiſque gentis cognomen, hærediumque: nunc ex domo Burgundica, Verana ad Croyam acceſſit.*]

BRVGA.

BRVGIS, ut volunt nonnulli, factum eſt nomen à multitudine magnificentiaque plurimorum ex lapide, & quorundam ex ligno, pulcherrimi operis pontium, paſſim per urbem viſendorum, Brugge ſcilicet Flandris pontem denotante. Alii, quorum ſententiæ, utpote multis veteribus monumentis nixæ, equidem magis adhæreo, urbi ortum ſimul & nomen dediſſe adfirmant unicum quendam pontem olim Brug-ſtock vocatum, & in mediterraneis, adeoque circa hunc ipſum locum extructum, medio fere inter Aldenburgum & Rodenburgum (Ardenburgum nunc nominant) tunc maritimas & commerciis celebres, ſed à Danis poſtea Normanniſque vaſtatas urbes itinere. Ex ruinis autem ejuſdem Aldenburgi ſurrexiſſe annis abhinc præterpropter nongentis primum illud burgum, ſeu arcem Brugenſem, cujus hodieque & formam & reliquias quaſdam unà cum integris aliquot portis eo loci eſt viſere, ubi nunc Divi Donatiani, & cum Senatorum Brugenſium, tum & Franconatum Prætoria. Sita eſt urbs in latiſſima quadam planitie, tribus circiter leucis ab ora maritima. nullum eam interluit juge flumen: ſed ampliſſimum habet alveum, magnis operibus & inſigni quadam indu-

ſtria

UVA. BHSC. BU 00896

ſtria factum. in quem per varias foſſas mirabili prorſus artificio non aquæ duntaxat è ſoli ipſius fundo, verum etiam ex finitimis urbi locis, violenter ac velut agmine facto corrivantur. ita ut videatur perennis aliquis & profundus admodum fluvius. Dicitur vero is vulgo de ſiepe/ & compluribus brachiis navigalibus urbem varie paſſim interſecat, quę ad exitum ejus coadunata, junctim Dammam contendunt, atque inde porro ad Sluſam in Oceanum influunt. Quoniam vero is aquæ ductus commode conſervari non poterat ea profunditate quam requirerent naves onerariæ, fecere nuper Brugenſes, immani profectò ſumtu, & mirabili improboque labore, ac loco priori quidem vicino, ſed longe tamen commodiori, alterum quendam alveum, ea & altitudine & capacitate, ut vel quadringentorum doliorum naves ſecundo ęſtu ab Oceano Brugas uſque commodiſſime deferantur. atque ad hujus aquagii oſtia, & conſimilis operis Dammæ viſendi exemplum, extruendum curarunt operoſam quandam & admirabilem machinam. ſiquidem dulces alvei hujus aquæ, prægrandi & miræ craſſitudinis ſepto, ſeu cataracte ligneo, portæ inſtar, probè compacto & multa induſtria temperato, coërcentur, ne cum marinis ſeſe commiſceant. ſicuti rurſus marinæ eodem illo aquario obice compeſcuntur, ne uberius quam pro hominum libitu, in dulces illas prorumpant. quocirca cum vel intromittendæ vel emittendæ ſunt ultro citroque commeantes naves (id autem fit, æſtu ad parem omnino cum aquis dulcibus altitudinem enixo) aperitur mirabili quadam facilitate, clauditurque viciſſim hæc porta. egregium ſane ac memorandum opus! videas enim, pro arbitratu & ſumma cum utilitate incolarum, lignea iſthac porta hominum arte extructa & claudi viciſſim & aperiri ipſum mare Oceanum. quod utcunque tumultuetur atque deſæviat (& eſt hoc indomito illi elemento tralatitium fere ac familiare) nihil tamen adferre umqnam poteſt detrimenti. ſiquidem aquæ dulces altitudini ſuæ intra portam innixæ, ita illud repellunt, ut portam ne commoveat quidem, tantum abeſt ut lædat. Brugæ à Vulturno quidem adſpiciunt Gandam, ab auſtro Cottracum, ab Africo Vurnam, ab aquilone vero Middelburgum Zelandiæ, quæ ſingulæ octonarum fere leucarum ſpatio Brugis diſſident. urbs eſt ad mira-

UVA. BHSC. BU 00896

miraculum pulchra, potens, amœna, ampla in tantum, ut introrsusquidem murorum ambitus contineat pedes vicies sexies mille sexcentos, id est quatuor prȩterpropter Italica milliaria cum quadrante: extrorsus vero millia paullo minus sex. Muris omnium primum eam cinxisse comperior Comitem Balduinum Calvum, circa annum salutis 893. Ædificia tum cultui divino, tum hominum usibus destinata tam magnifica Brugis tamque sumtuosa, quam in alio ullo totius Belgicæ opido. viæ latæ & rectæ. fora crebra satis & pulchra, & præsertim illud rerum venalium; undæ & sex primariæ urbis viæ ad totidem ejus præcipuas portas deducuntur. qui, ut commoditatem omittam, pulcher sane adspectus est; etsi, meo quidem judicio, non satis cautum sit utbis securitati, si tot habeat adeo latas & faciles vias à præcipuis suis portis recta in primarium forum ducentes. puta quibus, si ferat occasio, hosti cum impetu irruenti pateat adeo expeditus ad ipsam arcem accessus. Numerantur in ista urbe supra sexaginta templa & ædes sacræ. quarum primaria dedicata est Divo Donatiano, & amplissimo Canonicorum collegio nobilis, cujus caput, Præpositus vulgo audiens, in eminenti admodum dignitate est. præter enim hanc ipsam præfecturam, gerit etiam illam fori ecclesiastici Divi Donatiani, estque hæreditarius seu perpetuus Cancellarius Flandriæ, ex institutione jamolim Comitis Roberti, cognomento Hierosolymitani. imovero erectum est nuper hoc templum, & ea quam diximus dignitas, ad Episcopale fastigium, quo gradu nunc fungitur clarissimus vir Remigius Drutius, doctus & religiosæ admodum vitæ Præsul. Videtur autem è monumentis quibusdam antiquis, in vestibulo domus Præpositi & prægrandi in eo camino inscriptis, conditum esse hoc templum à primo Flandriæ Liderico dicatumque Deiparæ Virgini, anno jamtum 621, imperante Romanis Heraclio, & regnante apud Gallos Clotario: sed & instauratum deinde & lautissimo censu dotatum à Balduino Brachioferreo, ab ossibus ejus Divi tunc sollenniter eo translatis, adsciviſse sibi recentius istud vocabulum, anno Christi 870 imperante & regnante Carolo Calvo. Visitur in hac æde tumulus viri clarissimi Ioannis Ludovici Vivis, natione Hispani, domo Valentini: qui electa sibi in domicilium hac prȩclara civitate &

UVA. BHSC. BU 00896

te,& civis ejus effectus est,& dignę se conjugii sociatus tandem anno 1540 vita inibi functus, relictis posteritati in memoriam sui compluribus rari cujusdam ingenii monumentis. Est præterea Brugis inter alia templum Divi Basilii: ubi religiose adservantur sacrosanctæ reliquiæ portionis de sanguine ipsiusmet Servatoris & Domini nostri Iesu Christi,collecto admodum sedulo, dum in cruce moreretur ab Iosepho Arimathæo. quæ sanctissimi sanguinis portio apportata huc a Diderico Alsatio Flandriæ Principe nacto eam in reditu ab expeditione sacra anno 1148, a socero suo Fulcone Andegavensi, Hierosolymorum id temporis Rege.in cujus rei memoriam ac honorem condidit idem Comes pulcherrimum istud templum & cœnobium Divi Basilii; instituta in eo nobilissima & primaria supplicatione pompaque urbis Brugensis, repetenda quotannis & in perpetuum quinto nonas Maijas, die Inventioni sanctæ crucis Servatoris nostri sacro, inventioni inquam peractæ ab Diva Helena,Constantini Imperatoris, hoc ipso nomine Magni appellati,matre.Dividitur opidum in sex partes, & novem quas vocant parochias, concensitis iis sanctissimæ Crucis ac Divæ Catharinæ: quæ etsi extra pomœrium & in suburbanis, suas tamen in ipsa Vrbe portiones agnoscunt. primariæ harum novem sunt parochiæ Divi Donatiani, Deiparæ Virginis,& sanctissimi Salvatoris.

ADDITAM. [*Præter Abbatiam Claranam Vestalium, eminet hic Abbatia S. Bartholomæi* Eechoutana *Canonicorum Regul.viril. in querceto,tunc suburbano,anno* 1058 *inchoata.Vnde tabella membranacea a Luberto Hautscilto,nobili mathematico,doctoque ejus loci Abbate Latine pridem confecta,pridem exiit,opera Ioannis Othonis,in tantam lucem & celebritatem, ut ejs descriptio neutiquam hic omittenda esse videatur. Præfert autem figuram mulieris,stantis,nudæ,passis capillis, pedibus instabilibus: capiti serpens auritus bipesque,caudam suam mordens,supervolvitur, ubera duo lupi sugunt. characteres* G, *capiti:* B, *manui dextræ:* Y, *levæ:* I, *pedi dextro:* D, *sinistro asscribuntur: quibus Gandavum,Bruga,Ypra, Insula sive Lila, & Duacum denotantur, Flandriæ matrices. Lateri dextro proxime occurrit hic versiculus,* Gyb fiet ex Gybid, cum Deca Decas ibit. *Mulieris imago duobus circulis notabili intermedio distinctis,circumscripta est; & in propinquiori,hi versus, magis veri quam tersi,circumeunt.*

UVA. BHSC. BU 00896

Gybid væ tibi, nam de te facis ipſa ruinam.
Deficiunt vires, nec probitate vires.
Vberibus plenis lac noſtrum das alienis.
Lacte lupos refoves, felleque paſcis oves.
Non eſt dum ſpiras, qui noſtras mitiget iras.
Væ capiti, manibus, proh dolor, ac pedibus.
Dextra manus vana, nec læva fuit bene ſana.
Pes tuus inſtabilis quilibet, ac labilis.
Heu fortuna mala, cur nos fallit tua ſcala.
Eſt ſedes tibi, lis, & gradus inſtabilis.
Heu viceno bis das anno vulnera nobis.
More modoque ſecas, enſe focoque necas.
Infelix natus à paucis es veneratus.
Nuda cares caris, lacte parente paris:
Gybid dilecta, quia mens mala, nec via recta,
Hoc in perpetuum ſit diadema tuum.
Eſt tibi principium finis, caput ac tibi cauda,
Devorat hoc illam, deſtruit illud eam.

In ſuperiori circulo duodecim oppida, inter quæ ſunt illæ quinque Flandriæ metropoles, continentur: Supra illam hi verſus:

Forma cecas clavis, hinc bona ſurget avis.
Hoſtibus introitus, hæ villæ ſunt prohibentes,
Sed nequeunt forte, majorum traditione.

Inter utrumque circulum hi pentametri:

Iudaico more, qui legis, iſta lege.
Sena bis ſedis clave reſolve ſeras:

atque hoc dyſtichon:

Landria les letu, lectes allacia rena,
Landria los lorum, ormidas raude ruentes.

quibus ſingulis F, *litera; tamquam clavis bis ſena præpoſita, hunc ſenſum exprimit;*

Flandria fles fletu, flectes fallacia frena,
Flandria flos florum, formidas fraude fruentes.

*Porro hujus tabellæ Flandriæ, & forſitan ſynecdochicos, Belgicæ calamitatum, quibus jampridem obruitur, prænunciæ apocalypſim, quidam pro ſenſu, diſſenſuque quiſque ſuo, ut fere contingit in civilibus diſſidiis, meditati ſunt. hoc tamen non obſcurum videtur per hunc verſum*ii, Gyb fiet ex Gybid, cum Deca Decas ibit, *præſagiri, Inſulam ſive Lilam, ac Duacum a Gandavo, Bruga, Ypera diſtractum iri poſt decies decem, ſive centum annos, numerandos à tempore ſcripti hujus prognoſtici, ſignificato per literas numerales illius verſiculi,* ForMa CeCas CLaVIs, hInC

UVA. BHSC. BU 00896

hInC bona ſVrget aVIs: *ab anno puta* 1468 : *Conſtat enim centum poſt annos, nimirum ad annum ſexageſimum octavum ſupra ter quingenteſimum, ſonuiſſe funeſti apertique civilis Martis claſsicum, & decimo poſtea anno Inſulam, ſive Lilam, atque Duacum, a ſocietate trium illarum, cæterarumque Flandriæ Vrbium ad Arteſios, Hannonaſque diſceßiſſe.*]

Dignum vero eſt obſervatu, quod in uno eodemque urbis Brugenſis foro, eo nempe quod *Burgi* appellant, peragantur juſtitiæ ſacra ſenorum Magiſtratuum nomine, ac primo quìdem ipſius urbani, hinc Franconatus, & Curiæ rei clientelaris, Præpoſituræ item Divi Donatiani, ac Toparchiarum Siſſeelenſis & Mandaſchenſis. ſic ut uno nonnunquam & eodem die variis in hoc foro ſuppliciorum generibus affici videas ſingularum illarum juriſdictionum facinoroſos. Eſt item Brugis inter alia quædam ſpectatu digna domus illa quam vocant het Water-huys/ſita ad ipſos urbis muros inter portas vulgo dictas de Smee-poort/ quaſi dicas dicas, portam fabrorum, & de Boeberg-poort/portam nequitiæ. in hac domo videas machinam quandam verſatilem, ſitulis aliiſque id genus hauſtris ei quem dicam fini accommodatis plenam. quæ aſſidue à jumento circumacta, educit quotidie è prægrandi quadam ciſterna, ſive aquarum receptaculo, & in craterem ſubjectum evomit pene immenſam illarum vim. quæ ex eo cratere delabitur porro in magnum tubum. iſque ſubterraneo ſuo per urbem meatu, in varios ramos, non ſecus quam arbor, diviſo, ad ſingulas fere vias & vicos per ſiphunculos quoſdã aliquam aquæ illius partẽ irruptat, defluit inde in puteos quoſdam cõmunes. atq; ita fit, ut mirabili quadam facilitate, exiguo ſumptu, & eximia plane induſtria, per aquariam illam machinam ſuperiori urbis parti de aquis abunde proſpectum ſit, cum magna ſane quorumlibet tam egregii operis ſpectatorum admiratione, nec minori oblectamento. quod vero ad inferiorem opidi partem attinet, ei conſulitur aliunde & per alios tubos. nec enim ob ſitus humilitatem laudabilis nimis hic aqua putealis. Brugæ alterum Flandriæ membrum conſtituũt. ideoq; ſola Gandavo excepta, reliquas terræ urbes præcedunt, Floruit mirum in modum hæc urbs ante ſæculu unum alterumq; cum videlicet idem fere, qui nunc Autverpiam, exterorum Mercatorum ad eam confluxus, eademque negotiatio,

UVA. BHSC. BU 00896

tio imo in tantum floruit, ut delatus in Flandriam una cum Ioanna uxore anno 1301, Galliæ Rex Philippus cognomento Pulcher,& Brugas ingressus, post consideratum attente splendorem & opulentiam urbis, in stuporem uterque daretur,& exclamaret indignabunda, ac fœmineo quodam livore plena, viso Brugensium fœminarum cultu fastuque Ioanna, *Me miseram! credidi sola esse Regina: atqui hic Regìnarum centuriæ.* neque dubium sane quin invidia illa & indignatio Principis (quod politici notent) pepererit postea, ut exacte & ordine narrant historiæ,non urbi dumtaxat,sed & toti Provinciæ,quam gravissimas calamitates.

ADDITAM. [*Philippum bonum cum duce Aureliani Carolo introeuntem, festivo, & sumptuoso octoginta argentearum longarumque buccinarum clangore, & admirabili magnificentia suscepit: Regem Angliæ Eduardum quartum profugum, tam honorifice & liberaliter quinque per hebdomadas in ædibus Gruthusiis coluit, ut sceptro restitutus, Brugensibus per literas ingentes gratias seorsim egerit: neque ullis impendiis pepercit anno* 1485 *mense Augusto ad Fridericum tertium Imperatorem, ut Maximilianum Filium, nepotemque ex eo Philippum inviseret, Flandriam ingressum, omni splendore honorādum. Enimvero opificiorum artificiorumque, quibus* 52 *Decani præsunt, commoditatis, civilitatisque copiosa, tam principibus accepta fuit, ut duo Philippi, Alsatius atque Bonus, & Carolus Bellicosus, illic potissimum cum regii stemmatis sponsis, incredibili apparatu, matrimonia celebraverit: & Philippus Maximiliani filius Brugensibus ad solemnia exercitia ludosque arcuum chalybeorum, Gandavum introeuntibus, instar indigenæ civis sese admiscuerit. Hic etiam aurei velleris comitia, anno vigesimo nono supra quadringentesimum millesimum, primum decreta esse & instituta, in confesso est: quum antea Ioannes Digeonius, partim precio decem milium coronatorum Francicorum, partim fidelitatis remuneranda augendæque frequentationis respectu, anno videlicet* 1414 *huic urbi indulsisset, quod omnium urbium privilegia excedit, beneficium: quo Brugenses, hoc est, nativitate, dono, emptione, aut conjugio illius civitatis jus adepti, ab omni & qualicunque bonorum, ubivis sitorum inventorumque, confiscatione liberi sunt, nullo crimine, aut casu excepto;*]

Atque hoc pacto per multos annos floruerat florebatque Brugarum respublica: cum ecce dilapsis paullatim, ut in descriptione Antverpię diximus, circa annum 1516 quo tempore minime tale quid expectabat, sed ut cum

UVA. BHSC. BU 00896

maxime insolescebat, mercatoribus exteris, maximum passa est damnum. Substitere tamen in parte Hispani, qui hodieq; divites inibi & potentes, ac lanarum præsertim Hispaniensium mercaturam exercent: quarum, ceu magni inprimis momenti mercium, in hac urbe est *stapula*, vel si mavis emporiũ Sicuti post amissũ an. 1558 ab Anglis Calitium, Anglicarum quoq; lanarum emporium Brugas ex ea urbe translatũ est. cum non pœnitendo profecto & urbis & civium fructu. Exercentur etiã prẽter mercaturam à Brugensibus variẽ artes mechanicẽ, & texuntur quamplurimi panni gossypini, plurimi item subserici, serici, lanei, peristromata: præparatur denique ingens ad quosvis labores & opera serici copia. ita ut omnes hæ artes comprehendantur sub octo & sexaginta collegiis: quorum præcipua simul & vetustissima, sodalitia lanionum, piscariorum, proxenetarum & nauclerorum. Multa Brugis Nobilitas, multa in omnibus rebus politia, mira urbanitas, & quod caput est, stricte admodum & severe hic dicitur jus, alente inter alios suos ministros Republica eruditos atque industrios Syndicos, quorum plerique propter insignes virtutes ad supremas quasque dignitates emergunt. qualis adeo nuper Adrianus Burchius, postea Præses Vltrajectinus, Præses Flandriæ, à consiliis Status, & tandem Regii magni sigilli summa cum laude custos. cujus filius quoque Ioannes litteratissimus sane est juvenis, adeoque digna tanto parente proles: Consiliarius hodie in Magno Senatu Mechliniensi, præclaræque expectationis & spei, ita ut creatus sit tandem Magni illius Consilii præses. Floruit omni ævo, nec florere etiamnunc desinit clarissima ista Respublica doctissimis & quantivis pretii viris. qualis præcipue Carolus Ferdinandus, magnus Doctor, & idem poeta eximius, ut ex editis viri scriptis constat, tum qui tempore eum præcessit Iacobus Brugensis, Ordinis Carmelitarum, religiosus probus, & egregius aliquot operum scriptor. Ludovicus à Flandria, Dominus Prati, eques auratus, Consiliarius Status, & supremum, ut vocant, caput Financiarum, vir non literis tantum, sed prudentia quoque & insigni rerum peritia glorioſus. Item Adrianus ille jamdictus & Carolus ejus filius. Iacobus denique Curtius, non philologus minus quam philosophus magnus, idemque insignis Iurisconsultus. Sed quod commendat inprimis

ac

UVA. BHSC. BU 00896

ac ſplendidam reddit hanc urbem, natus hic anno Chriſtiano 1478, Bonus ille Rex Philippus, Maximiliani Romanorum Regis filius, & Caroli Quinti Imperatoris parens. qui in uxorem ducta Ioanna Hiſpaniæ Regis filia natu maxima, tot illa veteris ſimul & Novi orbis regna cum hac Belgicæ ſuæ ditione conjunxit. Hoc tempore inter doctos & virtutibus claros viros numerant Brugæ Petrum Curtium, venerabilem ſane antiſtitem: Matthiam Laurinum: Guilielmum Pamelium, Conſiliarium Regis in Senatu Mechlinienſi, virum eruditiſſimum, probum, induſtrium, iiſque nominibus factum poſtea Præſidem Conſilli Sanctioris, & Conſiliarium Status, inque magno apud omnes æſtimio, cujus frater, Iacobus nomine, eſt Canonicus & Archidiaconus Audomarenſis, vir & ipſe doctiſſimus ac reverendus Præſul: qui, dum ad exitum ſpectat hoc opus, deſignatus eſt jure merito Epiſcopus Audomaropolitanus in Artheſia. Numerant inde Iodocum Damhouderum, equitem, Doctorem, Conſiliarium Regium, & commiſſarium Financiarum: Iacobum Rævardum, Iuriſconſultum celeberrimum, etſi valde adhuc adoleſcentem: Dominicum Lampſonium, doctum & magnum vatem. Inter nobiles vero præcipue ſplendet Marcus Laurinus, Toparcha nobilis & privilegiis inclyti pagi Water-vlietii, doctus ſane & honoratus admodum Eques. qui inter alias quaſdam præclaras actiones collegit pulcherrimam bibliothecam. conquiſivit item ſumma cum diligentia, nec minori impenſa, incredibilem pæne numiſmatum veterum, ex ære, argento, & auro conflatorum vim. quo fine, non levi tantum favore proſecutus eſt, ſed & obviis ulnis in clientelam ſuam adſumſit Hubertum Goltzium Herbipolitam Venlonianum, ſculptorem & pictorem excellentiſſimum, eundemque vel maximum antiquarium. qui impenſas ſubminiſtrante & dirigente Laurino, magno ſane & admirando conatu, Germaniam omnem Galliamque & Italiam perluſtravit, conquiſitis undiq; & delineatis, quotquot uſquam apud viros Principes invenire ac honeſtis artibus nanciſci potuit, nummorum veterum typis. quo tam raro theſauro ditatus, & poſt menſes octodecim Brugas ad Mæcenatem ſuum reverſus, nunc vel maximè una cum ipſo attendit, magnanimi ſui Laurini impenſa, ut formulis eum excudat, inque ſtudioſorum & commu-

nem

UVA. BHSC. BU 00896

nem omnium fructum divulget. qui heroicus utriusque nec umquam satis laudandus conatus & effectum nuper fortitus est. Est deinde & Guido Laurinus, Marci frater, eruditus & multis virtutibus ornatissimus vir. Quoniam vero fecimus obiter mentionem nummorum veterum, nolim sane committere, quin & alios aliquot hujus Belgicæ viros enumerem, magno studio id genus antiquitatum conquirentes. ac primum quidem ponemus Illustrem illum Casparum Schetsium, sæpius nobis laudatum: item Doctorem Masium, & Abrahamum Ortelium, omnes Antverpianos. hinc Iacobum Susium, Dominum Grisenordæ: Christophorum Assonvillium, Senatorem utriusque Consilii Regii, Sanctioris nempe & Status: Lævinum Torrentium, Episcopum Antverpiensem: Carolum Langium, Leodici ad Divi Lamberri Canonicum: Arnoldum Wachtendonquium, Canonicum ibi ad Divi Bartholomæi: Guilielmum Ronchium: Lambertum Lombardum: Antonium Morillonium, & Maximilianum fratrem: Michaelem Bequium: & Ioannem Vivianum. alios singillatim recitatos in thesauro jamdicti Huberti Goltzii, brevitatis ergo nunc prætermitto, & ad librum ejus me refero. Iam quod fœminas attinet, eæ Brugis tam pulchræ, venustæ, civiles, & sobriæ, ut non aliis Belgicæ fœminis quidquam cedant. Sedem habet ut plurimum Brugis Magistrâtus ille supremus, quem vulgo vocant *Supremum Baillivium Flandriæ*, & eodm modo non munere fungitur cum Drossarto Brabantiæ, nisi quod dignitas ejus & auctoritas major. præest hodie dignitati Ferdinandus della Barra, nobilis scutatus, Moucheronii aliorumque locorum Dominus, & virtutibus ornatissimus vir, cui nuper defuncto successit in Magistratu vir Illustris N. Croisellius, urbis præfectus, & Eques fortissimus. Sedem etiam habet in hac nobilissima urbe amplissimus ille Magistratus & Respublica Franconatium, quem paullo post describturi sumus.

ADDITAM: [*Brugæ, etsi de veteri suo splendore multum amiserint, quod ad ædificia tamen attinet, tam privata, quam publica, domos nempe, palatia, portas, muros, templa, vias, fora, & quicquid præterea talium est, parẽ cum pristina dignitatem & elegantiam obtinent. Spectabile imbi Iesuitarum cœnobiũ, superioribus annis reipublicæ sumtibus conditum spectabiles item excellentium aliquot pictorum tabulæ, quæ ceu pretiosissimus quidam*

UVA. BHSC. BU 00896

quidem Thesaurus studiosissime adservantur. tum & mensa illa prægrandis ex balenæ osse confecta, & in horto, ut vocant, sagittariorum visenda. Sunt qui Brugenses asserant Grudios Cæsaris esse, & nomen id Lovanienssib.eant ereptum. sed neq; hic, neq; ibi firmitatem esse, at ventulos tantum opinionum, quibus nimis indulgent, & ferri se iis patiuntur ingenia quædam hujus avi, Magnus Lipsius adserit. Nec prætereunda est fossa nova Spinola auctore facta, per quam iter Gandavum octo leucarum institutur commoditas, & pro mercibus ultro citroque vehendis firma securitas: castella siquidem & receptus (quorum nomina adjicere supersedeo) ripam munientes numerantur viginti & amplius; nec minori cohortes sunt numero cum turmis equitum sex ibi in præsidio. Securum hoc ut iter sit, sex militibus opus est pro salvo conductu. (vulgo dicuntur körling: item waghälser,) hi effundunt se clam in vias publicas, & ab hoste auferunt quod possunt: si aliquem offendunt sine litteris commeatus, eum abducunt vivum vel mortuum: si vivum non possunt, occidunt, & aurem abscindunt, Præfecto Brugas quam offerunt, à quo pro singulis individuis 50 fl. reportant. milites sunt pedestres, armati gladio curto & sclopo; sed sine igniario fomite; hic enim si noctu aleretur, facile visu & odore à viatoribus observaretur.]

FRANCONATVS.

FRanconatui inde factum est nomen, quod Brugensium olim jugum excusserit, & ab eorum imperio in libertatem se vindicaverit: significat autem collegium illud, seu magistratum & ditionem, quæ, ut mox ostendam, quartum Flandriæ membrum constituit: & institutus est iis de causis, eoque rerum successu, quem pauciſſimis explicabo. Solebant olim Gandavum, Brugæ, & Iperæ, sine alio omni concursu, solæ per se constituere tertium ordinem Flandriæ. unde porro ob magnum illud imperium & qua domi forisque pollebant auctoritatem, potentes admodum, & quod sequitur insolentes facti Brugenses, eo superbiæ jam processerant ut non Gandavensibus modo, Iprensibus, aliisque terræ Ordinibus, verum etiam ipsis Principibus, privilegiis nempe & immunitatibus suis nixi, arroganter sese opponerent. Fuit autem, ut grassante in urbe summa quadam annonæ difficultate, pagi imperio ejus subjecti, qui & pluri-

UVA. BHSC. BU 00896

plurimi numero erant, & opibus admodum validi, non pecuniis minus quam commeatu civitati succurrerent, sed non alia lege, quam ut in causis juridicis fas in posterum ipsis foret transire à tribunali Magistratus Brugensis, ad illud Præfecti arcis, seu *Castellani* ut vocant, per id tempus in arce Brugensi, Principis nomine, commorantis. Cum annuissent huic petitioni Brugenses, & accrevissent paullatim tam numero, quam auctoritate paganorum Primates, obtulere tandem libellum, supplicem Philippo Alsatio Comiti, petieruntque ut de cætero singularem ipsis & separatam jurisdictionem exercere, permitteret. Comes, reluctantibus frustra Brugensibus. quorum viribus & audaciæ modum aliquem ponere cupiebat & frenum (notent hoc subditi, & principum benevolentiam omnib. modis retineant) occasionem hanc sibi oblatam lubens arripuit, & paganorum postulatibus annuit. Ipsi, obtento hoc privilegio, instituerunt postea bona Principis venia insignem quendam & amplissimum Magistratum, constantem è viginti & septem Senatoribus, seu *Scabini* cum vulgo dicendi sunt, ex Nobilitate & ipsorum deligendis, & in ætatem eo munere perfuncturis. constituerunt præterea ut quotannis deligerentur quaterni Consules, terni quidem ex illo ipso Collegio, quartus vero ex populari ipsorum ordine: creato item Prætore, ceu Ministro & executore Iustitiæ. voluerunt autem hunc Magistratum domicilium suum habere in urbe Brugensi, & convocari in ipsam arcem. etsi hodie tamen, ubicunque libuerit, modo intra ipsorum territorium, liceat sedem ei deligere. & in Præsidem hujus Senatus electus fuit ipse Præfectus arcis. Atque ad hoc exemplum Magistratus hic eousque se rexit, donec Comitissa Ioanna, empta Præsidis dignitate ab eo cui tunc forte obvenerat, Ioanne Toparcha Nigellano, anno 1224, vel ut alii volunt decennio post, Franconates alienæ omni potestati exemit, & in liberam integramque ditionis hujus possessionem immisit, collato insuper iis imperio in suburbana quæq; loca & pagos. ita ut omnis Brugensium jurisdictio intra pomœrium urbis coerceretur. Creverũt deinde Franconatibus pari fere cum opibus potentiaq; mensura etiam animi. quare nec prius cessarunt, quam superata omni difficultate, & obstaculis sibi à tribus illis primariis terræ Membris, ut fieri assolet, factis,

obti

UVA. BHSC. BU 00896

obtinuerint tandem à Burgundiæ Duce Philippo bono, circa annum 1436, vel ut alii volunt multo prius, & à Philippo Audace, auctoritatem & titulum quarti in Flandria Membri: ea tamen conditione, ut in bellis omnibus sequerentur Brugensium signa. ita nempe gradatim ab exiguis primum initiis, nisi valida quædam in tempore objiciantur impedimenta, ad summa tandem pervaditur. Gaudent hodieque hac quarti Membri præeminentia Franconates, & imperium obtinent longe lateque diffusum in pagos omnes & clientelas urbi Brugensi intra septimam leucam circumjectas. sed provocare licet ab utriusque & hujus & Brugensis fori sententiis ad Provinciale Consilium Flandriæ.

ADDIT. [*Hæc terra Franca valde ampla est, fertilisque & opportuna, Isaræ, Liviæ, marisque affluxu: Abbatiis Bernardinis, Doestii sive Thosani viril. Werkenæ, cui nomen Cœlestis vallis est, & Asylum facinorosorum: Spermaliæque femin. Victorina Trumi femin. per Clementiam. Roberti Solymi uxorem, inchoatis. Neque hic navigabilis & latissimus lacus à Nieuvvega Houtaviensi, Brugam fere usque deest: neque amplissimum nemus Winendalium, neq; alibi insulæ: inter quas Casantia, Sluusæ proxima, oppositaq; poldris, hoc est, agris e mari stagnisque recuperatis, perq; aggeres obseptis, fœcundissima est: quam Angli olim direptionibus flammisq;, Oceanus voraci arrosione, non mediocriter detriverunt. Altera Oostburgii, nempe Ambacti, insula fertilitate etiam commendatur: in qua Breskinsantum, sive Breskinam, à Vlissinga Walchræ, vix horæ spacio, fretum nunc discernit: quum Vlissinga Flandriæ continenti fere adhæsisse existimetur ante annum 980 quo Otho II Cæsar, fossam Othonianam, ad commoda navigationū ractas, quas* wielinghen *adhuc vocant, quot rotis funibusque elevarentur, extrui jussit: quæ usque ad annum 1377 inundatione multos pagos submergente famosum, incolumes remansere. Inter illas insulas media fere est Wulpia; quæ nostro ævo, mari excluso restaurata, & hoc iterum indignabundo, ferociusque irrumpente absumpta, perit suo dynastæ Matthiæ Laurino propinquo meo, terræ Francæ scabino consulari erudito. Includit Terra Franca 35 Ambachta, cum Appendentibus & Contribuentibus. Ambachta ab Aerdenburgo, Ghistela, Lessinga, Aldenburgo, similibusq; nomen sortita, & pagos nonaginta complexa, unius terræ Francæ tribunalii in Brugensi urbe atque Burgo per Lud. Cressium anno 1323 stabiliti, judiciis decretisque parent: Appen-*

UVA. BHSC. BU 00896

dentes Contribuentesq; (sic enim vulgo appellantur) vigintinovem pagis instructi, suis quidem singuli toparchis obsequuntur; sed in publicis comitiis, consiliis, tributisque, Ambachtorum subsidiarii sunt atque partiarii: Appendentibus ad terræ Francæ: Contribuentibus, ad concilii Flandriæ tribunal appellantibus. Inter quos subsidiarios spectare est, Præposituram Donatianam principe viro dignam: Wimendalæ, Pratæ, Maldenhemi, Guisæq; Baronias: cum Witkerca & Hardoya gentis Claerhoutæ: Merkemo, Halexinæ: Lichtervelda, Heulæ: Pagis autẽ illis vasallicis, dynastiæ plusquam centenæ, templorum consortio annexæ, jurisdictione sejunguntur. Statuit Lud. Cressius ut exulibus Brugensibus aliorumque oppidorum tutò liceat in terra Franca agere: E diverso, ut Vrilati nusquam captivi distineantur, nisi prius injus vocati convictique, quod a patre antiquatum fuerat, Ioannes Digeonius indulsit, venditq; terræ Francæ magistratui, 7 scutatorum Francicorum milibus, scribatum tribunalis, h.e. ejus muneris conferendi cui velit facultatem. Ornatur Ludovico à Flandria, Praeta Woestinaq; Barone, equite aurei velleris, doctrina, magnisque dignitatibus præstanti, ad quẽ extant Des. Erasmi & Vivis epistolæ honorificæ; qui doctorum præsidium, Nobilitati a literis (vetusto Cacoëthe) absterritæ, facem prætulit, ad scientias excolendas, & Carolo V Imp. cui a cubiculi præfectura erat, auctor fuit, ut in literatos largiùs propenderet: Marco & Guido Laurinis, quos omnium antiquitatum doctissimos Goropius nuncupat. Penes eos certe fuisse locuples numismatum antiquorum, Romanorum, aliorumq; gazophylaciũ, & Hubertum Goltzium, vitæ commoda, calcographiam, famamq; ex veterum numismatum, fastorumq; consulariũ publicatione ortam, Marco debuisse, in propatulo est: Erat Marcus, cujus hæreditatem Guydus frater Iurisconsultus abiit, dominus Watervlieti in terra Franca, Etervlieto fere tenus, ab avo ejus Hieronymo; ex Neptuni tridente, per obsepimenta recuperati: quod ejus industria gratiaque tum oppidi privilegio a Principe decoratum est; tum ut in censu Flandriæ subcenseatur Ypræ, optioni ejus concessu. Illorũ patruus Marcus, collegii Donatiani Decan. a Des. Erasmo, frequenter hospitio excepto, a Lud. Vive familiarissimo, ejusq; seculi aliis viris præstantibus, non leviter commendatus est. Victore Ghiselino, Medico, Poeta, & Philosopho; qui in Prudentium commentatus est; & cum Torrentio, Busbequio, Mekercho, Lampsonio, Lernutio, Modio, Vulcanio, Rocasio, Flandris, præconem invenit Iustum Lipsium, phœnicem hujus ævi ingeniorum: Ioanne Loxo, Philosopho, Præposito Abbatico Eversbamii: Ferdinando Veranemano, Iurisconsulto, Regii privatique in Belgio

consiliis

UVA. BHSC. BU 00896

concilii Senatore: Hadriano Pneſſio, ex juris profeſſore Duacæno, Mechliniensi Conſiliario: Lævino Apollonio, Hiſtorico: Franciſco Rapardo, medico.

Terræ Francæ ſubcenſentur Feurnenſis, Bergenſis, ac Burburgia Caſtellaniæ, cum earum appendicibus numeroſis, quæ partim ſunt pagi Vaſallici, partim pagis implexæ dynaſtiæ, quas fiſſuras vocant; quod à Comitis dominio utili, cui videntur poſſe ſalubrius iterum conſolidari, olim ſint diffiſſæ atque diſparatæ.]

IPERÆ.

IPERÆ, juxta quoſdam Scriptores, nomen ſumſerunt ab Hyperboro quodam famoſo militum Duce, ex Britannia, nobis Anglia dicta, quondam oriundo. ſed rectius veriuſque ii cenſent, qui ab Iperi flumine urbem interluente, nomen ei factum exiſtimant. Primus opidi conditor, prout tradit Maſſæus, Balduinus fuit, Arnulphi Comitis filius, circa annum ſalutis 960. Diſſidet Brugis novem, Gandavo vero circiter tredecim leucis, eſtque opidum non tam mœnibus aliiſve ab arte munitionibus, quam ſitu & loco firmiſſimum, ut quod non una de cauſa caſtris ſit in acceſſum, & ægre admodum queat obſideri. cætera lautum, pulchrum, amœnum, & ſic ſatis etiam opulentum. ædificia ejus & domus bonæ, etſi ob lignea magnam partem frontiſpicia parum ſpectabiles. templa cœnobiaque pulchra & veneranda. & primarium quidem Divo Martino ſacrum eſt, ac deſtinatum nuper Cathedræ novi Epiſcopatus in hac urbe inſtituti. qua dignitate hodie fungitur Petrus Simonius, doctus, pius & religioſus Præſul. Iactatur vulgo hoc opidum fundum habere ex plumbo, idque ob multitudinem inibi tuborum, ſeu fiſtularum plumbo ductilium; fluvialibus aliiſque aquis per ſingulas fere domos & opportuna quæque urbis loca varie diſpenſandis. Eorum, quod vulgo vocant de Heeren plaetſe / Iperis longe ampliſſimum ac mirabile, ita ut nulli in Belgio foro cedat. in eo ſunt *Halæ* quas vocant, id eſt, receptaculum illud lanificum, vetus ſane & pulchrum ædificium. Texitur Iperis ingens vis pannorum ex lana, item ſubſerica, vulgo *ſajæ*, *ſajettæ*, aliæque id genus merces. unde florent hic mediocriter mercimonia, & præſertim in anniverſario illo & quadrageſimali urbis mercatu.

ADDI-

UVA. BHSC. BU 00896

ADDITAM. [*Lanificio, pannorumque laneorum copiosa textura, tinctura*que, *quas foris intra tertium ab urbe lapidem exerceri Lud. Cressius, sub gravibus mulctis anno 1322. prohibuit, in vastam olim magnitudinem famamque crevit: ut Ypren-sium pannorum mentio, à Rege Hispaniæ Alphonso nono, in libro Septem partitionum, non prætermittatur; tanto quæstu, & hinc nata insolentia, ut plebs, dulci fortuna ebria & furibunda, anno 1313. magistratum in curia scabinorum, crudelissime fenestris ejectum, trucidaverit, non impunita. Tandem ingentem amplitudinem suam diminuit, & velut deartuavit, dejiciens, quæ ipsa urbe majora erant suburbia; in quatuor cæli plagas obversa, totidemque templis parochialibus ornata, cinctaque muris & fossis (Lud. Cressii tempestate) a populo, quæstu copiaque exuberante, ac ferociente. Diruta sunt autem, ne hostibus in usu essent, quum ab Anglis, Gandensibusque anno 1383. urbs erat obsidenda: quæ novem hebdomadum obsidio valde nobilis fuit, tum hostium oppugnationibus sæpe acriterque repetitis: tum civium, præsidiique militaris fortitudine constantiaque: tum cæleſti in primis auxilio, quod anxii cives publicis precibus ardentissime implorave-rant. Suburbia Philippus Audax noluit restaurari: quia illinc à textoribus seditiones tumultusque sæpe ebullierant: quos, ut diſraheret, misit, velut in colonias, Poperingam, Menenam, Weruycam, Cominæumque ad pannificium exercendum: Mœnia tamen urbis, cespitibus consepibusque solummodo compacta, & perplexa, lapidibus cingi permisit. Cujus saxei fundamenti, & munimenti primum lapidem ad portam Thorhoutiam, senatus præses (quem tutorem vocant) anno 1388. ex familia Dixmudia, rite imposuit. Quæ situs robori juncta accessio, reddit urbem validam oppugnationis sustinendæ. Ejus autem anno 1473. intra muros circuitus facta dimensio 1173. virgas geometricas nostrates, 14. pedum singulas, implevit, novem portas complectentis.*

Curiam ostentat, quam Hallam vocant, ab usu custodiaque (Hal enim Germanis nihil aliud est, quam id quod rem quampiam conservat) amplissime servientem tum scabinorum congressibus judiciisque, tum pannis, aliisque mercibus ab aëris injuria custodiendis, venumque exponendis: tam elegantis, spaciosæ, atque sumptuosæ structuræ, ut in foro ingenti, ambiat fastigium admirationis; quod ædificium per aream intermediam, in duo sectum, quadringentos sexaginta duos pedes longum, quinquaginta utrimque latum est. Non destituitur Abbatia Clarana Vestalium: quatuor mendicantium cœnobiis, multisque Xenodochiis. Habuit Abbaticam Præpasituram canonicorum Regul. viril.

P D. Mar-

UVA. BHSC. BU 00896

D. Martini nomine inclarescentem, cœptam anno 1101. omnes urbis parochias tunc procurantium: sed anno 1561. mutatam, evectamque in collegium cathedrale: nam hic sedem Episcopalem esse amplæ diœceseos, quam Petrus Simonius benignissime moderatur, antea dictum est. Nundinas habet quadragesimæ initiis, atque Majo annuas: harum Majalium, quas Ascensionis vocant, jure ac emolumento, per Oliverium, Templariorum magistrum concessis, Ioannæ Constantinopolitanæ.

Ornatur Ioanne Yprensi, Abbate Bertinico, sui cœnobii chronographo, tanti abdominis, teste Thoma Diacono, ut vix progredi, nec aliter dormire, quam sedendo potuerit. Petro Poneto, Balduino Fabro, Francisco Amelryo, Theologis: Iacobo Papa, Poeta; qui scripsit Elegiarum libros duos; quorum priore mendicabulum publicum tuetur; altero tollendum docet. Illis namque temporibus, Yprensis magistratus, egenorum civium alendorum valde studiosus, omne in publico mendicabulum, præterquam quatuor, ut vocant, ordinum eliminabat: quod statutum à concionatoribus mendicantibus reprehensum, demum anno 1530. per Theologos Parisienses approbatum fuit. Gislenio Bultelio Clitio, eruditos sacrorum ac miscellaneorum poëmatum libros evulgare adhuc tergiversante.]

Iperis, præter solenne & ordinarium Magistratus urbani tribunal, est & illud quod *Curiam Iperensem*, vulgo de Sale van Iperen vocant, cujus jurisdictionem agnoscunt septem *Castellaniæ*, quarum unica illa, quam Castellanam appellant, quatuor & viginti ut minimum sub se habet fora, seu conventus juridicos. Iperæ tertium Flandriæ membrum constituunt, & Vicecomitatus dignitate illustres sunt. quo titulo nuper usus vir Illustris Ognesius, cui successit unica filia. Magna est hujus urbis jurisdictio, magnum imperium. ager ei circumjectus totius Teutonicæ Flandriæ præstantissimus fertilissimusque. incolæ denique probi, civiles, & pacis magis quam belli amantes.

ADDITAM. [*Castellania Yprensis, Abbatia Zonnebecæ canonicorum regul. viril. longeque potentiore ejusdem instituti Abbatica Præpositura Vormesela, ad annum 1100. inchoata, decoratur; & Abbatia Nonnebosci Vestalium Benedictina, nomen adepta, à luculenta silva ejus nominis, cui insidet aut ipsi nomen mutuata: & vetusto latoque nemore Hauthulstio: cujus Prioratu commendatario viril. duobusque sacellis ornati, magna portio in terram Francam extenditur: pertinetque jam ad gentem Bocholtianam,*

UVA. BHSC. BU 00896

Bocholtiam, Grevenbroucam, vendentibus Abbate Corbiensi, & Philippo Flandriæ Comite, jam regnante. Pagos numerat triginta tres: in iisque Boesingam, *gentis Witenæ; ubi tria sunt* Overdrachta, *hoc est, transportantia fluminum repagula: quæ statis temporibus naves rotis funibusque attractas, ab una parte in aliam dorso suo transferunt: qualia videre etiam est Nieuwendami, Poperingæ, Oostvleteræ, Coppenollæ: ad eum finem fluviis inædificata, ut eos sistant, ne loca acclivioræ, ex quibus in humiliora lubenter decurrunt, omnino deserant.* Stadam, *gentis Noyellæ:* Morsledam, *Espierræ:* Hollebecam, *Mourbecæ:* Becelaram, *Woestinæ.*]

Sed describamus deinceps præcipuos hujus Provinciæ portus.

DESCRIPTIO QVATVOR PORTVVM FLANDRIÆ.

SLVSA.

SLVSA est urbs maritima, Brugis circiter tribus, Middelburgo Zelandiæ quinque leucis abjuncta, fuit aliquando urbs lauta & potens, sed perpetua fere cum Brugensibus bella, & fortunis eam & viribus exuerunt. quin redacta est tandem in Brugensium potestatem, qui à Principe eam mercati sunt, & cum maxime nunc in eo ut instaurare velint, & benefacere. eo magis quod portum habet (si purgetur quidem & apparetur) inter pulchros & tutos Europæ: qui quingentarum olim & amplius navium capax. opidum satis firmum, duplici fossa cinctum, quodque effici queat vel munitissimum. arcem habet urbi olim contiguam, nunc, post diruta intermedia aliquot ædificia, & consilio quidem, ab ea disjunctam. paret hoc propugnaculum etiamnunc Philippo Regi, qui & ducem in eo habet & præsidiarium militem. Habiti hic aliquamdudum in custodia Bullionensium Dux ad Hesdinum, & Archithalassus Galliarum ac Divi Quintini, olim capti.

ADDITAM. [*Meyerus olim* Lammins Vliete *dictam è publicis monumentis adstruit. Vrbs copiosa olim & opulenta, magnique nominis dum commercia hic florerent; sed illam tum*

UVA. BHSC. BU 00896

offensiones in mercatores Oosterlingos, quorum quadraginta anno CIↃ CCCC XXXVI oppidanorum furiis ibidem oppressi perierunt, tum maxime dissidia cum Brugensibus pessundederunt; in primis simultates illæ ob Ioannem Namurcensem loci dynastam contra eosdem Brugenses susceptæ, à quibus maximam cladem perpessa est, victa, direpta, flammisque miserum in modum fœdata, uti plenius videre est apud Meyerum in annalibus Flandriæ lib. XII. Ex illo rursus celebrari cœpit, ob capacissimi portus, quem vulgo Zuinum vocant, opportunitatem, quem ab omnibus pene Europæ partibus crebris navigiorum appulsibus & mercatorum frequentia superioribus seculis ita usurpatum referunt illorum temporum scriptores, ut anno CIↃ CCCCLXVIII paulo ante Natalem Domini, CL onerarias ex diversis Europæ partibus hic appulisse memorent: quum ante in eodem portu, & in vicinis stationibus, Carolus VI Galliarum rex, (qui aulam suam hic aliquot mensibus habuit,) mille & quadringentarum navium classem instruxisset, Angliæ invadendæ, sed irrito conatu. Variam fortunam hoc civili bello urbs fuit experta. nam quum constans in fœdere perstaret, à Duce Parmensi anno CIↃ IↃ LXXXVII arctissime fuit obsessa, acerrime oppugnata, & per cuniculos suffossa, adeoque aliquot mille ictibus tormentorum conquassata; quæ præsidiarii fortissime sustinuerunt, donec commeatu penitus exhausto, aliisque ad defensionem necessariis deficientibus, Hispano se certis conditionibus dedere cogerentur, quas non indecoras virtute sua obtinuerunt. Ab eo tempore urbs sub Hispani imperio mansit ad annum CIↃ IↃ CIV, quo Princeps Arausionensium Mauritius eam obsedit, & tertio postquam eam cinxerat mense ad deditionem inedia compulit. Sita est urbs ad oram portus semilunari pene forma, & situ loci, (quippe agro riguo & paludoso pene undique cincta) & multis validis operibus quæ hodierni belli consuetudo invenit, permunita. satis ampla est; quippe quæ pene milliare ambitu complectatur, sed multis locis ædibus vacua, ita ut supra centum vaccæ intra mœnia pascantur. Regimen politicum & civile est penes supremum Ballivum, duos Consules, (quorum alter Scabinorum, qui septem sunt numero, Consul dicitur,) & Graphiarium. Magistratus autem hi quotannis mutantur mense septembri ab Illustr. D. D. Ordinum General. deputatis: Sub quorum auspiciis & Gubernatorem accepit, cui suprema cura oppidi commissa. In eodem oppido & Collegium habetur, quod Franconatui jus dicit, (vulgo Het Vrije; quia Brugensium jugo se subduxit) constans Ballivo, Consule, & septem Scabinis, Pensionario, & Graphiario.]

E regione

UVA. BHSC. BU 00896

OOSTENDE.

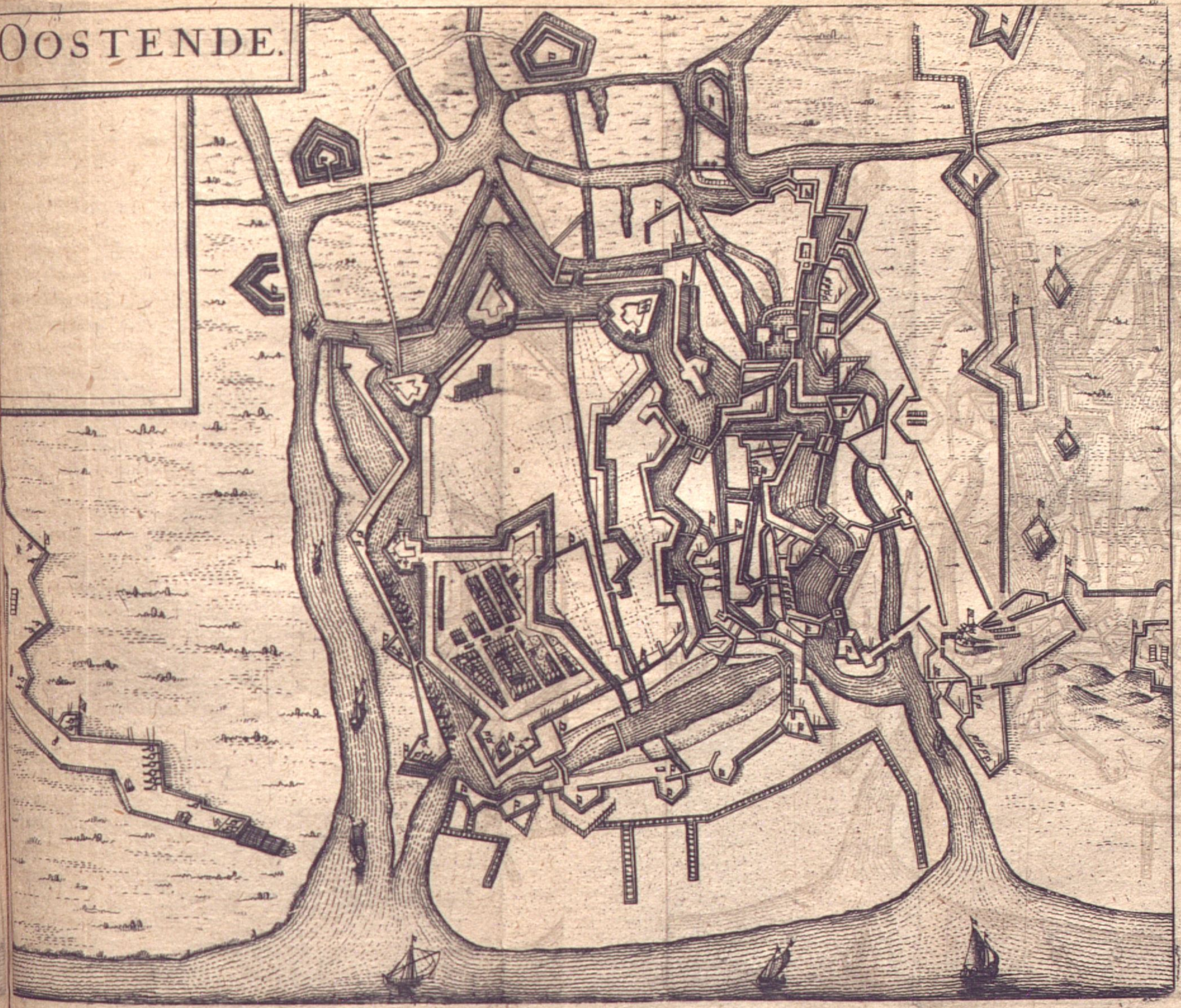

UVA. BHSC. BU 00896

offensi
CIO
periert
runt ;
nastan
cladem
dum f
Flandi
portus
omnib
merca
runt
LXV
versis
eodem
rex ,
quadr
dæ , se
experi
mensi
acerri
mille
sustin
sionem
dere ce
eo tem
CIV ,
& ter
compu
situ loc
multis
munit
plectat
ce intr
suprem
qui sep
gistrat
Iustr. 1
& Gu
In eode
(vulgo
Baliuo

UVA. BHSC. BU 00896

E regione Sluſæ eſt Catſandia Inſula, pagum habens ſibi cognominem: ſed longe olim quam hodie major, nec compluribus tantum iiſque egregiis & potentibus pagis, ſed & opido ſatis memorando inſeſſa. ad hanc Inſulam variæ quondam commiſſæ navales pugnæ. concurrebant enim & ſtabulabantur hic ut plurimum omnes Flandrorum hoſtes, Angli puta, Hollandi, & aliæ nationes. ſed aſſiduus ille & reciprocus maris æſtus Inſulam plus dimidia ſui parte pauxillatim multavit. Catſandia natus eſt Georgius Gaſſander, vir litteratiſſimus, qui multa ſcripſit adverſus Anabaptiſtas & Calvinianos. Atque hic ille eſt locus, cujus decimo quinto cantu Inferni ſui meminit magnus noſter Dantes, etſi mendoſe, & typographi forte incuria, *Cuizzante* eum appellet. extruuntur vero & hodie circa hunc locum continuatis pæne operibus multæ & magnæ aggerum aliorumque id genus munimentorum moles: retundendis videlicet fluctibus maris, quorum inibi & finitimis verſus Brugas locis, propter nimiam ſitus humilitatem, cum alias fere ſemper, tum præſertim ſpirante Cauro, impotens nimis & violenta potentia. Subjiciamus vero ipſos Dantis noſtri verſus:

Hora cen' porta l'un de duri margini,
E il fumo del ruſcel' di ſopra aduggia,
Si che dal fuoco ſalva l'acqua & gl' argini.
Qual' i Fiamminghi frà Guizzante & Bruggia,
Temendo il fiotto, che ver' lor' s'auventa,
Fanno li ſchermi, accioche'l mar' ſi fuggia.

OSTENDA.

OSTENDA diſſidet Aldenburgo duabus, Brugis vero quatuor leucis & ſemi. hæc murorum quidem eſt expers, ſed amplitudine, ædificiis, & frequentia, tolerabilis opidi locum ſuſtinet, valide ſatis adverſus hoſtiles inſultus munita, & mediocri portu ſpectabilis.

ADDITAM. [*Hæc urbs nomen habet à termino Soli orienti oppoſito, ut è diverſo pagus ad occidentem vergens dicitur Weſtenda. Tecta ædium arundineo tegulo adhuc hodie fere omnia obducta nihil ornati habent. Opidum portu locuples à piſcatoribus primum inhabitato, qui autores dicuntur ſalſilaginis & halecum*

UVA. BHSC. BU 00896

conditorum. Est alioquin exiguæ magnitudinis, sed magni nominis; vallis & propugnaculis eminens, ita ut munitissimus totius Europæ audiat locus. Schola militiæ & altera Troja hodie ab effuso copiose sanguine & longa obsidione. hæc annos tres, menses duos, dies quindecim duravit. annos obsidionis cœptæ ex hoc lemmate nota:

OstenDe nobIs paCeM.

annos obsidionis solutæ:

OstenDaM InItIa paCIs.

Numerus casorum ibidem à parte Hispani refertur 78124: dixerim ego cum Admirallio Galliæ M. de Chastilion; Diuturnæ magnarum urbium obsidiones sunt magnorum castrorum cœmeteria & sepulturæ.

Lubet hic in memoriam triennalis, & quod excurrit, obsidionis Ostendanæ, παροιδεῖν ad grandiloquos illos Maximi Poetarum versus:

Quanta per Ostendæ regnis effusa Philippi
Tempestas ierit campos; quibus actus uterque
Belgicus Hispanusque animis concurrerit orbis:
Audiit, & si quem tellus extrema refuso
Submovet Oceano, & si quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.]

Capti sunt in conspectu hujus urbis anno 1404, Novembri mense, octo pisces marini, prægrandes illi & vasta corporis mole, ut qui septuagenos quaternos minimum pedes longi, crassi vero analogos essent & pro rata parte. videbantur autem ex genere balenarum, quales capiuntur nonnumquam in hoc mari, etsi admodum paucæ, nec tam insolita corporis magnitudine, quam in vasto illo Oceano, quem Hispanicum vocant, maxime qua Biscajam is & Gallæciam alluit. quibus ipsis tamen majores longe & plures capi solent in rigidissimo illo mari Septemtrionali, & versus Moscoviam. unde, mihi quidem indubium, statis anni temporibus eos pisces per varias mundi plagas dispergi, plane ut solent haleces & alia piscium genera supra nobis relata. Captus item non procul Ostenda anno 1426, porcus quidam marinus, ex delphinum ut volunt genere, forma & carne quidem sui domestico plane similis, sed mole vel duplo major. conductus fuit Tornacum, ac venditus inibi lanionibus simul & ichthyopolis, quia nempe ambiguum erat, carone esset an piscis.

Neoportus

UVA. BHSC. BU 00896

Neoportus Vurna quidem duabus, Oſtenda vero tribus iiſque majoribus leucis abjungitur, opidulum lautum, ac valida ſatis, etſi exigua, arce communitum. quin & portus ejus ſat commodus, ideoque à mercatoribus frequentatus.

ADDITAM. [*Opidum hoc olim* Zandhooft *ſeu* arenæ caput *dictum. Nomen* Neoporti *trahit à novo porto ſive opido, non à portu. antiquitus ſiquidem Latine* Porti *vocabulo dicimus concluſum mercibus opibuſque recipiendis & exportandis opidum. Portum habet ſecurum, ſed oblongum. Oſtentat Pharum lapideam, è qua ad regendos navium curſus & præcavenda vada ignes ex arundine ſtipulave noctu emicant, quamdiu maris fervor allabitur. Plateæ ſymmetriam habent & ordinem. Plebecula halecum captura & mercatu alitur. à navigatione ceſſans, in texendis tragulis, verriculis, ſageniſque canabinis, reſtibuſque contorquendis occupatur. Legibus miris à Philippo Alſatio olim dotata, quibus cavetur: Si quis noctu vulneratus, hoc alii imputaverit, ut accuſatus ferro candenti ſeſe purget, ſi ſcabinis dignum videatur; aut recuſans manum amittat. Vt furti poſtulatus ab actore apud judices jurato, vel expurget ſe ferro ſimili, aut laqueo ſuſpendatur. Præter templum ſpatioſum & cœnobia Franciſcanorum hic nihil notabile. Famam vero habet à memorabili prœlio anno 1600; quo Mauritius victoria potitus, Albertus Auſtriacus fugatus, Hiſpani victi fuſique ſunt. Strages hæc comparatur cum illa, qua retrioribus ſæculis anno 1298, eodem menſe & die, Adolphus Comes Naſſovicus Albertum Auſtriacum Imperatorem fudit.* Met. lib. 21. p. 962. *Erepta Hiſpanis centum & quinque ſigna militaria peditum, cum* IV *equitum; & Hagani Comitis teſtimonium victoriæ tranſmiſſa. Trophæum ſequens Mauritio erectum eſt:* Anno CIↃ IↃ C, 2. Non. Quint. Mauritius Arauſ. Pr. in Flandriam terram hoſtilem traducto exercitu cum Alberto Arch. Auſtr. conflixit, copias ejus cecîdit, Duces multos, primumque Frane, Mendozam cepit: reverſus ad ſuos victor ſigna hoſtium centum quinque in Hagenſi Capitolio ſuſpendit Deo bellatori. *Rem militarem tenentes, ſingularia prudentiæ Mauritanæ argumenta notant ſeptem in hoc prælio, quibus victor evaſit. quæ ſunt: 1. Ventus contra hoſtes. 2. Sol in oculos hoſtium reſplendens. 3. Sex tormenta bellica non in arena ſed in ſolido lignis ſubſtratis bene locata. 4. Nullus fugæ locus. 5. Nulla ſpes ſalutis (juratum enim erat, omnes occidere, præter Mauritium* Wegen der tugendt, & *Henricum Fredericum* wegen der jugendt,

UVA. BHSC. BU 00896

ou pour luy ſervir de trophée. *6. Callide à Principe Mauritio diſſimulata cædes militum Comitis Erneſti. 7. Acies mirandum in modum inſtructa. Locus prælii diſtat uno lapide ab opido, intra pagos Weſtende & Wilkens-kerck, via qua itur Oſtendam. quem & ſequenti luce via ſupra modum moleſta ab arena greſſum ſufflaminante prorependo ſuperavimus: ad ſiniſtram ad colles arenaceos Crux nigri coloris lignea in perpetuam cladis Hiſpanicæ memoriam erecta conſpicitur.*]

Patriam habuit Neoportum Cornelius Schepperus, toparcha Eecanus, Carolo Quinto Imparatori à conſiliis Status, doctiſſimus ſane & eloquentiſſimus vir, ac multarum linguarum gnarus, unde & aliquot annos legatione Cæſarea functus eſt apud Imperatorem Turcarum. hic ſola virtutum via ex humili admodum loco ad maximas quaſque dignitates & auctoritatem emerſit. Neoportuenſis etiam fuit Iodocus Clichtovæus, litterator, Theologus & Mathematicus celeberrimus, ac complutium operum ſcriptor. Seſquileuca ab Neoportu Duinkerkam petentibus occurrit in ipſis tumulis arenariis nobiliſſimum & pulcherrimum illud cœnobium ordinis Divi Bernardi, quod vulgo vocant Ten Duynen & bibliothecam habet longe ampliſſimā, copioſaq; omne genus ac cujuſcumque diſciplinæ & linguæ librorum ſuppellectile, tum & manuſcriptis codicibus inſtructiſſimam, quæ propterea magna cura & ſtudio adſervatur, eſtque multis nominibus celeberrima. Gubernat hoc tempore Neoportum Didacus Aquilarius Calderonus.

DVINKERKA.

DVINKERKAM invenio conditam anno circiter 966, à Comite Balduino, Arnulphi filio. Diſtat autem ab altera quidem parte, Gravelinga tribus, & Calitio ſex: ab altera vero, Neoportu quinque, Brugis, duodecim leucis. Erat hæc nuper bona & pulchra civitas, tum ob ampli & frequentatiſſimi portus ſui commoditatem, tum ob civium quoque & incolarum frequentiam, facultates, atque induſtriam: ſed Galli miſere nimis eam mutilarunt. ſiquidem archiſtrategus eorum Termeſius, cum exercitu ſuo ſuccinctus anno 1558, urbi appropinquaſſet, & jam agerent opidani de placida aliqua & amica deditione (quo ſtratagematis genere homines

UVA. BHSC. BU 00896

mines parum callidi sæpius eluduntur) militem quaqua-versus in eam propulit, nec deprædandam modo, sed destruendam quoque & comburendam permisit, civibus violentes concussis atque dispersis. Ita ut, licet facta jam pace, opidum lente tamen assurgat, ac frigide admodum instauretur. metuunt enim sibi opidani à vicino nimis Calitio, ex quo fonte derivata fuit in eos clades. Propugnaculi tamen Gravelingensis jam propediem absolvendi tutela securiores eos efficiet, & ad patriam instaurandam alacriores. quinimo altera hujus libri editione, id est anno 1580, (ea est istorum hominum indoles atque industria) instaurata jam erat, & in pristinum pæne splendorem restituta. Dynastam agnoscit Duinkerka Ducem Vindocinensem. qui Gravelingæ quoque, Burburgi, & aliorum locorum in Flandria, denique Angiani in terra Hannonia dominus. quæ ditiones obvenerunt ejus familiæ via matrimoniorum cum illustribus Belgicæ fœminis contractorum. & pacificis quidem temporibus gaudet iis ac fruitur: sed cum bellum est, non permittit ei Catholicus Rex, supremus feudorum Dominus, bonorum istorum usumfructum. serviunt enim ut plurimum compensandis Proceribus Belgicæ; qui & ipsi in Galliis habent id genus bona. quales præsertim Dux Arschotanus, Princeps Arausinus, & Comes Egmondanus. Gubernat in præsens Duinkerkam vir illustris Franciscus Aquilarius.

ADDITAM. [*Hac opidum nomen acquisivit ab Abbatia* Diinen, (*Græcis* Διυες, *Latinis arenacei litoris colles,*) *quæ uno lapide & amplius isthinc distat, & templi turri excelsa, graduum* 273, *è cocto latere; ex qua candicantes Angliæ circa Dovuram montes cœlo sereno clare conspiciuntur. Transeuntes nec parum oblectat opidum nitidum plateis & ordine, inprimis templi altare sumtuosum & amplum, ex marmore variegato, lapide Lydio & alabastrite in altum surgens, impendio plusquam viginti millium florenorum, tantoque splendore, ut adspiret ad fastigium admirationis. Est heîc cœnobium Franciscanorum utriusque sexus. De cetero, opidum parum est munitum; quippe incumbentibus undique arenariis collibus varii rivuli sabulum secum trahentes locum circumfluunt, & portum navium majorum, quæ recedente æstu plerunque in sicco destituuntur, minime patientem efficiunt. Carolus V, 1535, propugnaculum & præsidium ibi locavit. Illi augmentum dedit nuperis annis Spinola, nova defensione in mare*

 protensa.

UVA. BHSC. BU 00896

protenſa. iſti, quod erat ſex cohortum e Germanis & Neapolitanis, præerat Antonius Gonzaga Hiſpanus. Famam tamen à captura & ſalitura halecum, mercatu & teloniorum per totam Flandriam immunitate, non tam habet, quam à crebris præſidiariorum piraticorum excurſionibus in Anglos, Hollandos & Zelandos, quorum præda & ſpoliis opimi facti ſunt.

Non raro autem militem extraneum habuit hoſtem. Termeſio etenim Gallo ſucceſſit Chamoſius, qui anno 1583 nomine Ducis Andini ibi legionem ſuam habens in præſidio, rixa de induſtria excitata ob prædam à nautis præſidiariis factam, arma contra opidanos capit, nonnulliſque interfectis præſidiarioque Belgico milite ejecto opidum ſibi ſubegit. Qui tamen, non multo poſt copiis Parmenſibus obſeſſus, & ad extremum neceſſitate victus, cum nulla ulterius auxiliorum ſpes eſſet, cum Parmenſi de deditione tranſegit, his conditionibus, ut ipſe cum ſuis vita ſalva, gladiis tantum accinctis, urbe exiret. Mauritius Arauſionenſis, anno 1590, opidum noctu ſcalis admotis invadere animum habuit; ſed vento adverſo res aperta & infecta manſit.]

Biervlietum in hacipſa Teutonica Flandria, opidulum eſt redactum in Inſulæ formam, & Sluſa quinque leucarum ſpatio diſſidet, portu etiam qualiquali inſigne.

ADDITAM. [*A fluctu proximo videtur nomen aſciviſſe. Nobile eſt Niceta Choniatæ Græcæ hiſtoriæ, Ioanni Zonaræ ſuccenturiantis, teſtimonio; partiſque in vexilli & ſigilli gloriam, inſignibus Conſtantinopolis: cujus muros Biervlietani, ſub Balduino Cæſare inter primos aſcenderunt, ceperuntque turrim portui imminentem. Quorum inſignium characteres vel ipſis civibus obſcuri ſunt, ſignificatio ignoratur. Sunt autem quatuor majoris formæ B Græca, aurea, per rectam crucem, ejuſdem coloris, in ſolo rubicundo, interſecta: atque denotantia* Βασιλεὺς Βασιλεῶν, Βασιλεύσι Βασιλευῶν, *hoc eſt, Rex regum, reges regens. Oceano ambitur, quum antiquitus continenti annecteretur, & per illud, itinere pedeſtri, Bruga Antverpiam ultro citroque commearetur. In has anguſtias circumciſum fuit, quum longus agger, mariſque oſtium, quod Biervlietenſe foramen dicebatur, fuit anno 1377. interruptum violentia pelagi, ſeptemdecim pagos tunc abligurientis, ob ſocordiam avaritiamque chomarchorum, in cogendo paſſim vectigali marino, privatumque in quæſtum vertendo ſtrenuorum, ſed aggeres, mariſque clauſtra negligentium. Obſidionem contra Gandenſes Anglis junctos, anno 1385. & adverſus Cæſarem Maximi-*

lianum

UVA. BHSC. BU 00896

lianum anno 1488. fortiter fauſteque ſuſtinuit. Nundinis menſe Iunio annuis, non infrequens. Parum antiquæ in mari potentiæ, & civilis opulentiæ retinuit, ſimilitudine æſtuariorum, quæ undique proſpicit, inſtabilium.]

Obiit in hoc loco Guilielmus Beukelens anno Chriſti 1397, is qui omnium primus fertur excogitaſſe rationem illam ſale condiendæ & in doliis conſervandæ halecis, qua hodieque piſcatores utuntur. ob quod adeo momentoſum inventum, poſteritas etiamnunc reveretur viri memoriam.

ADDITAM. [*Vulgo* Biervliet, *è regione Yſendicæ in inſula ejuſdem nominis poſitum, quæ à circumfluis fluctibus nomen invenisse videtur; oceano enim tota ambitur, quum ante continenti eſſet connexa, & per illam pedeſtri itinere Brugis Antwerpiam ultro citroque commearetur. Oppidum quondam non ignobile ob portum opportunum; nunc tantum munimentum quadratum, quatuor in orbem propugnaculis ſeptum; extra quæ nuper tot opera ſunt addita, ut hodie pene totam inſulam munitionibus ſuis complectatur.*]

WINOCIBERGA

Dominium & Vicecomitatus.

WInocibergæ nomen eſt à prænobili quodam cænobio, in honorem Divi Winoci Angli, apud iſtos defuncti, à Balduino Barbato, vel ut alii volunt, Balduino Inſulano, in monte quodam extructo, & in opidum tandem converſo. Diſtat Duinkerka quidem ſeſquileucæ, Iperis vero ſeptem leucarum intervallo. Habet Vicecomitatum & *Caſtellaniam*, ut vocant, plurimis pagis imperantem. ager opido circumjectus mirifice fertilis. texuntur hic ſatis multi panni, & ingens item *ſajarum*, tenuitate præſtantiaque nullis hujus Provinciæ *ſajis* cedentium, vis. Sed incidit etiam iſtud opidum, anno quem dixi 1558, in graviſſimum infortunium. Galli enim cùm occupaſſent, miſere deprædati ſunt, & crudeliter exuſſerunt deſtruxeruntque. atqui hodie tamen inſtauratur, & in priſtinam dignitatem reſtituitur.

UVA. BHSC. BU 00896

ADDITAM. [*Celebris est Burggraviatu, annuis mense Octobri nundinis frequentatissimis, illustrique olim ingressu & conventu Eduardi tertii Angliæ regis, ejusque uxoris ac filiæ Isabellæ, ad annum 1346: ubi hanc Ludovico Malano ambitiose, sed frustra despondit. Amplissima aula proxime peristylium templi, in eam rem fastuose extructa: unde erat amœnissimus quaquaversum prospectus. Ornatur Thema Diacono, monacho S. Winoci; qui illam oppidi Bergensis anno 1383. a Gallis direpti incensique, & cœnobii sui calamitatem, suamque captivitatem scripto publicavit: quod etiam cœnobium decorat Petrus Santomerius, Walomcapellus, nobilitate doctrinaque, Car. Argentæo Abbati suo non absimilis. Scripsit libros sex monasticarum, partim Institutionum, partim Illustrationum. Iacobo Tetzwerto, milite generoso qui edidit Aldenardiada, composuitque elegias elegantes, nondum evulgatas. Civitatem hic fortunasque adeptus, diu vixit, sepultusque est, Gerardus Meeckerus, socer Balduini Roni Geldriæ Cancellarii, & Arnoldi Zegherscaplii, hujus oppidi consularis, jurisprudentia variisque disciplinis exculti: qui architalassi maris Flandrici vicarius, sub Carolo Quinto Cæsare ob victorias in Gallos Danosque maritimas, celebre in annalibus linguæ Flandricæ nomen acquisivit. Cujus muneris famæque successor Nicolaus Daenus Bredenardius, civitatem, domicilium, sepulcrumque hic etiam consecutus est. Aperuere hic ludum literarium, maximamque lucubrationum suarum partem hic composuere viri doctissimi Ioannes Despauterius, Paulus Leopardus, Christianus Cellarius, Petrus Curius editis doctrinæ testimoniis, non ignoti: ac Hadrianus Vossius, aptus scolarcha, ibidem eos imitatur. Medicum habet ut Veurna, ceteraque fere oppida mœnita, publice stipendiatum. Cui functioni præmature hic immortuus est, sepultusque doctrinæ varietate mirabilis, Victor Giselinus, horæ mortis suæ prænuncius, ex artis medicæ prognosticis.*

Castellania Bergensis fœcunda pecoris, butyrique sapidissimi; frugum arborumque tam pomiferarum, quam lignationi aptarum, & Agniona, ejusque emissario Colma, ac Oceano affluente commoda, & triginta tres pagos continet: interque eos Houtkercam, *cujus Comitem se inscribit nobilissima gens Hoornia Gasebecia, in summa jurisdictionis potentiæque quam ibi tossidet, exilitate:* Wormhoutum, *amplitudine, & divi Winoci, qui primam illic cellam sibi sociisque ex divi Bertini consilio extruxit, olim Abbatia, nunc Præpositura clarum; quo nomine non exigua ejus pagi portio ad divi Winoci Abbatem spectat,*

UVA. BHSC. BU 00896

ctat, in templi vicinia. Herzelam, *annuis in Iulio nundinis frequentem, patriam Iacobi Sluperii, editis poëmatis non obscuri, cum* Eclesbeca *vetusta, castelloque splendido exculta, ad Valentinum Pardievum Motanum, celeberrimum equitem, scholamque ibi Musis erigentem, spectante:* & Honschota, Pitgamoque: *quitres posteriores, quatuorque alii vivunt suis sub toparchis, legibusque; sed in oneribus indictionum publicarum, Castellaniæ Bergensis auxiliares sunt. Inter* Vxemum & Houthemum *illum Bergensis, hunc Feurnensis tractus pagum, lacus est ab æstu maris natus, quam Mouram vocant, in magnam parvamque distinctus, ac septem miliaria in ambitu complexus, pisciumque copiosissimus, sed uliginem fundi, canumque in cena sapientium, & navigabilis, subindeque per tempestates periculosus; paucos enim eis annos in eo periit Iacobus Waveranus, Neoporti consul præstantissimus.* Lacum *vero nuncupamus locum aquis perpetuis copiosisque profundum; sicut* Paludem, *quæ late, sed non alte diffunditur; interdumque siccatur: quemadmodum* Stagnum, *aquam velut stantem habet, hieme collectam, æstate exarescentem. Quum in hanc urbem & Castellaniam Yolantis filia Roberti à Flandria Castetani Comiti Barensi nupta, proprietatem possessionemque jure paterno jam pridem sibi vendicasset, utrosque demum* anno CIↃ CCC L. *mense Augusto se illinc subtraxit, & sese Lud. Malano Flandriæ Comiti perpetuum submisit, ambienti & Roberto Castetano propatruo suo, nullum proprietatis, sed hypothecæ solummodo jus illic fuisse asserenti, atque decernenti.*]

Pergamus vero deinceps ad reliqua opida muris clausa, in Teutonica Flandria viatoribus occurrentia, idque initio sumpto à septemtrione & urbecula Damma.

Damma igitur Brugis dumtaxat una, Sluſa vero duabus leucis dissidet. perlabitur eam vetus ille Brugensium alveus, quem nos inde ab ea urbe profluere, & Oceanum petere diximus. Habuit olim Damma portum maritimum, mari videlicet ipsos muros alluente, & potens admodum fuit opidum. sed depopulati sunt eam non semel Normanni. nec ab exteris tantum misere fuit oppressa, ac sæpius etiam destructa: sed à proximis quoque vicinis, Brugensibus nempe, in nihilum pæne redacta. ita ut hodie miseranda plane sit ejus conditio, & Brugensibus fere ad nutum pareat. Celebratur quotannis

UVA. BHSC. BU 00896

in ea menſe Majo magnus mercatus equorum. Conditam narrat Mejerus anno 1175.

ADDITAM. [*Situs ejus clavim maris, frenumque Brugenſibus objicit. Tanti olim roboris, ut à Franciſco Ackermano, Gandenſium tribuno militari interceptum, præſidioque mille & quingentorum militum cuſtoditum, reſtiterit Carolo Sexto Gall. Regi exercitum octinginta millium (ſi veri ſunt annales Gallici) adducenti, & fere indies oppugnanti: neque ante ſeptimam obſidionis hebdomadam manus dedit: quum deſtitueretur, tum à mari commeatibus, tum ex lacu Malenſi dulcis aquæ ductibus, tum ab Ackermano, per ſtratagema, evadente: perſuaſos enim cives inſtare poſtridie, ſub crepuſculum, maximam hoſtium oppugnationem, cum mulieribus ceteraque imbelli turba, ne in periculo & impedimento eſſent, in templum curiale introduxit: juſſitque ut ibidem quieti ſe continerent, foribus obſeratis. Ipſe interea, cum præcipuis præſidiariis ante lucem Gandavum incolumis effugit, deceptis hoſtium vigiliis. hinc opidum patuit hoſtium cædibus rapiniſque. Fortunatius anno 1488. reſtitit Friderici Auguſti, & Maximiliani Cæſaris copiis Germanicis, valide, ſed fruſtra aſſilientibus, cæſo Alberti Saxoniæ Ducis filio, intrepide foſſas ad oppugnandũ pervadente: quod alii aſſcribũt fratri Badenæ Marchionis.*]

Dixmuda pari fere trium leucarum intercapedine diſfidet Neoportu, Aldemburgo, & Roſſelara, lautum & peramœnum opidulum, frequentatum quotannis Iulio menſe ob inſignem mercatum equorum, & anniverſarias etiam aliarum mercium nundinas.

ADDITAM. [*Archiva antiqua hanc Dicaſmudam nominant, ab aggeris eminentia: ubi eam ſcribunt a Thoma Becketo Cantuarienſi Archiepiſcopo, exule; cui à morte, ſancto nomen fuit; magno calice ac veſte donatam, quibus illic ſacris erat operatus.* Iſara *hic large affluit: qui ex Peena torrente, radicibuſque montis Caſletani natus, ad Bambecam tenuis, ad Roeſbriggam Stavelamque latifluus, Loano fluento, Ipreleto Zarraque acceptũm ſocietatem, & Dixmudam præterlapſus, ad Nieuportum mare ingreditur: unde hoc oppidum Dixmudanum ſubvectiones frequentes admittit, & ab agri circumjacentis valde paſcui uberta-te, venalibuſque caſeo butyroque ſingulis ſeptimanis, annuiſque menſe Iulio nundinis triduanis, luculenta emolumenta percipit: ſoletque non inſulſe renibus aſſimilari, per ſe macilentis, ſed adipe involutis. Non caret cœnobio utriuſvis ſexus Franciſcano; Xenodochio, domoque leproſorum. Pertinet ad familiam Sacqueſpeam: Ruarto interim, ſive officiario, jura & emolumenta Prin-*

cipis

cipis Flandriæ, illic custodiente, per Ludovicum Cressium instituto. Qui hanc in urbem à Nobilitate Flandriæ Occiduæ evocatus, incidisset (civium factionibus) in hostiles manus Brugensium, Berstæ subsistentium, nisi insidiis intellectis, porta vi effracta, relictisque armis, sarcinis & sigillo, fere nudus Odomaropolim aufugisset.

Ornatur Francisco Cæsare Theologo, ad annum 1293. famigerato, quum libros magistri sententiarum in Academia Parisiensi enarraret.]

Vurna distat Dixmuda tribus, Duinkerka vero quatuor leucis, opidum satis concinnum, pulchrum, & Vicecomitatus dignitate conspicuum. natus hinc Paullus Leopardus, vir doctus & scriptis clarus.

ADDITAM. [*Veurnam genuine Latine, Gallicegue Furnas vocant. Antiquo illustrique Burggraviatu ornata est: quo titulo Gertrudis & Mathildis Flandriæ Principum viduæ, illa ex Saxoniæ Ducibus, hæc ex Portugalliæ Regibus orta, signabantur: jam minori vi est atque functione quam furno dignitatis. Muro lapideo ad annum 1390. jussu Philippi Audacis, communiebatur, fossis apprime ampliatis: præfectis illi cingendi muris curæ, industriis, ex familia Veysa, Crana, Leisela Vischa equitibus. A Gallis hostibus septem post annos victa, direpta, inflammata: ab incolis demum eleganter fuit restituta. Ex tribus templis curialibus eminet, quod memoriæ D. Walburgis Angloſaxone regiæ stirpis inscribitur: partim quod ejus initia antiquitatem suam à Baldvino Calvo & Pulcrobarbo, vetustis Flandriæ Principibus repetant, tectumque ejus plumbeis tegulis adhuc constratum est: partim ob asservatum, ac magno in honore habitum, frustum veræ (ut annales asseverant) crucis, in qua unicus Salvator noster Christus, generis humani scelera expiavit: partim ob splendidum canonicorum collegium, quod antea gregis Benedictini fuerat. ejusque Præposituram à viris stirpe generosis geri solitam: uti patris mei urbis baillivi tempore, ea dignitas à Mourbecana & Poitiersa, quæ Pictavica in Gallis domus est, nobilitate fuit administrata: nunc unita est Episcopatui Ypremsi, hac tempestate procurato à Petro Simonio: qui varia eruditioni eloquendi suavitatem, dignitati comitatem, vitæque probitatem annexuit. Interfluitur aquagio ab Oriente in Occidentem, turribus ac repagulis clatratis aditum exitumque hinc inde tuentibus: cui ædes assident cum conclavi, quod Delphini dicitur, in quibus Rex Ludovicus undecimus, quum adhuc Delphinatuum Princeps, patrem vitabundus, apud Philippum Bonum alebatur, diversatus est.*

Nundinas

UVA. BHSC. BU 00896

Nundinas mense Iulio annuas, & xenodochia habet, domumque leprosorum, cum cœnobiis Franciscano & Augustiniano fem. Alexiano virili, quod mente captis custodiam, & peste extinctis sepeliendi officium impendit. Adspexit pridem amplissimæ structuræ Abbatiam virilem S. Nicolai Præmonstratensem, fossis oppidi mœnibusque adjacentem: anno 1119 erectam, per Nicolaum virum eruditum moribusque sanctum, petitis à Norberto, primo illius instituti auctore, norma & exemplis. Quum anno 1411. populus Castellaniæ armatus huic in forum spatiosum procurrisset, civibus alteram partem occupantibus, propter Cancellarium Ioannis Digeonii magnam pecuniam (prætexta promissaque privilegiorum confirmatione) imperiose armataque manu exigentem, motus periculosus deferbuit, sola principis statim Santodomaro accurrentis præsentia benignaque allocutione; plus æris à volentibus impetrantis comitate, quam legati minis fuerat imperatum. Ornatur Ioanne Boudinio, primario Senatore. Scripsit pie docteque de Iesu Christi Domini nostri rerum gestarum, quum in terris versaretur claritate & gloria: atque de rebus externis ad ejus vitam pertinentibus breve compendium: Christiano Cellario, qui se Furnium inscribit, quum Iseubergæ in agro Feurnensi natus sit, Lovaniique Græce docuit, & Orationem evulgavit pro nova pauperum subventione contra publicam mendicitatem: Mathia Becqueto, quorumdam versuum editorum auctore: Maliardo Vuldero, Iurisconsulto, Regio Gandavi Advocato; cujus eruditæ lucubrationes nondum per filium publicatæ sunt.

Castellania Feurnensis pagos quadraginta duos complectitur, unius magistratus plenæ jurisdictioni subditos: in iis Alverghemum *fluento Loano intercisum, amplitudine templi, & situs opportunitate spectabile: Wulpam xenodochio monialium notam: Haringam cum* Roesbrigga. Stavelam, *nobilissimæ stirpi cognomen & olim domicilium, monumentum:* Leiselam, *Honschotæ anterminam, atque* Lampreneſam: *cui pago à maris æstuariis olim asserto, Græcum vocabulum mansit* λαμπρηνήσος, *quod splendidam fertilemque insulam significat. Est autem pascuis maxime opimis, & phasianorum, cygnorum, anserum anatumque ferorum, ex Borealibus regionibus per singulas hiemes advolantium, fœcunditate celebris. Opportuna est hæc Castellania fluento Loano, Isara fluvio, maris lacusque appulsu, pascuorum eximio & famigerato fumine, agris frugiferis, arboribus omnis generis copiosis, & ubi ad Paperingam vergit, nemore Sinsixio, amplo & luculento: Abbatiis* Dunenſi, *hoc est ad maritimi sabuleti colles Bernardina viril. anno 1107. cepta per Ligerium Anachoritam:*

UVA. BHSC. BU 00896

tam: Victorina femin. ad Roesbruggam, sive Rorardi pontem, nobilem veteremque dynastiam, anno 1271. instituta per Guilielmum à Bethuna, Roesbruggæ dominum: Præpositura Abbatica Eversamia, anno 1091. inchoata per Walbertum canonicum Castetensem, munificentia Roberti Hierosolymitani, ejusque matris Gertrudis. Dunensis (cui D. Bernardus Clarevallensis, anno 1139. primum Abbatem præfecit Robertum, ad quem ejus extant epistolæ) non ita pridem illustrabatur templo specioso, vetustisque membranaceis codicibus manu scriptis, turrique nautis in mari de die curiose observata. Sub hac Castellania (cui anno 1332. Ludovicus Cressius plurimas constitutiones sanxit, Balfartum remisit, concessitque passim vallis ad sex pedes altis, fossisque ad quadraginta pedes latis, ædes muniendi facultatem) subsidiariæ sunt, pendunt que cum suis appendicibus (quas fissuras vocant) non minus quam quadrantem indictionum Principi illa in Castellania solvendarum, licet suum quæque tribunal habent, & jurisdictionem separatim, vulgo dictæ octo parochiæ, pagi opulenti: in quibus Vlamertinga Elverdinga fisci Regii: cum Lokera gentis Horniæ, ubi mons nomine & re acutus, cujus in apice circumagitur mola pneumatica frumentaria: appendicumque primaria Nieucapella, gentis Montmorencyæ Croisilliæ. In censu Flandriæ generali hæc Castellania cum Curtracensi paria facit: cedit Alostensi, reliquis antefertur. Ornatur Hadriano Burchio equite, Iurisconsulto, Vltrajectinæ ditionis Flandriæque Præside: qui filium reliquit Ioannem, equitem Iurisconsultum concilii Mechliniensis, deinde Privati Bruxellæ Præside, & Lambertum Vltrajecti Decanum literatum: Ioanne Silvio Iurisconsulto: Petro Mattardo Præmonstratensi: qui carmina quædam evulgarunt, librorum ab aliis editorum encomiastica: Paulo Leopardo, Philosopho, qui scripsit Emendationum & Miscellaneorum libros viginti, & quorumdam Græcorum Philosophorum Apophthegmata. Emendationum vero decem tantummodo libri in lucem emanarunt ex officina Plantini: quos Petrus Nannius vocat accuratissimæ & elegantissimæ eruditionis: & de ipso Leopardo ait, Nemo apud me de eruditione major, neque de humanitate candidior habetur.]

Burburgum, Gravelinga quidem dumtaxat una, Duinkerka vero & Winociberga pari trium leucarum & semi intervallo abjungitur, opidulum sane amœnum & valide satis munitum, in ditione (ut diximus) Ducis Vindocinenfis. Præfectus ei nunc temporis Ludovicus Brussettus, nobilis scutatus, & toparcha Ingilbertensis.

ADDI-

UVA. BHSC. BU 00896

ADDITAM. [*Broucburgus, non est in obscuro, propter d. grum palustrem fertilemque, cui nominis occasionem acceptam refert, ac Burggraviatum, præsidium militare assiduum, nobilemque Abbatiam Benedictinam semin. anno 1099. foris fundatam per Clementiam Flandriæ usufructuariam, propter annuas Iunio, Septembrique nundinas; xenodochium, domumque leprosorum, & agros Hoymilianos, limitibus oppidi inclusos; qui, præter morem, ad alterum conjugum, superstitem, & ab hoc ad liberorum natu minimum devoluuntur. Non caruit anno 1383. insigni adversitate: quum enim Angli Gandensibus juncti, Lud. Malensi repugnantibus, oppidum hoc acrius oppugnatum quàm defensum, Gallis Ludovici protectoribus dedidissent, rapinis, cæde, ignibusque vastatum est, donec civium impensis reficerètur. Erant autem* Burgi *antiquitus, militum in limitibus præsidiariorum, castra atque habitacula.*

Castellania Broucburgia, quæ olim Comitum Guinesiorum fuit, prope Grevelingam, Agnionam, ejusque elicem Colnam & Oceanum sita, Pagos *quatuordecim continet: in iisque* Cranewicum: Loonum, *ornatum Burggraviatu gentis Doisæ:* Drinchamum, *vetusta arce nobile, gentis Vilainæ: atque* Holkis, *Comitatus epigraphe signatus, spectansque ad Præposituram Watenensem; jam annexam Episcopatui Santodomari. Per Agninam separatur à* Bredenardæ & Houkæ *terrenis, quatuor pagorum singulis, Flandrici idiomatis, pridemque juris; nunc ad Artesiam spectantibus.*]

GRAVELINGA.

GRAVELINGA mari non procul abest, adsidetque flumini Aginoni, medio fere itinere inter Calitium & Duinkerkam, à quarum utraque pari trium leucarum spatio dissidet. fuit olim urbs magni momenti, & portu ampliſſimo famosa: sed destructa non semel depopulataque à Normannis. quin cum adeo nuper velut scopus quidam esset, ad quem dirigerentur fere omnes bellorum inter Gallos Angloſque & Burgundos gestorum sagittæ, in miserrimam tandem conditionem redacta est. Hodie vero, ob occupatum nuper à Gallis Calitium, & justum ex tam propinqua vicinia metum, ita valide communitur, ut & situ & arte futura sit forte omnium Belgicæ urbium munitissima. extruitur, namque in ea sumtibus quatuor Membrorum Flandriæ,

UVA. BHSC. BU 00896

driæ, contribuentibus etiam Flandris Gallicanis, mirabilis quædam arx, & validissima propugnacula. Est vero & istud opidum, ut jam alias diximus, in ditione Ducis Vindocinensis, regiturque hoc tempore nomine Regis Catholici ab Illustri viro Domino Cressonerio. cui in præfectura successit Valentinus della Motta, clarus admodum propter virtutes & famosus Dux. In conspectu Gravelingæ, versus cataractam Calitiensem, nec longe à maris littore, commissum est anno 1558, memorabile illud prælium inter Burgundos, duce Comite Egmondano, & Gallos, imperatore Mareschallo Termesio. quo prælio Galli, magna & miseranda suorum strage, fusi, ducum plerique capti, reliqui misere nimis multati sunt. ut in Commentariis nostris fusius ipsi exequimur.

Quod opidum Flandri Cassele / Latine scribentes Casletum vocant, id antiquis dictum fuit Castellum. insidet autem prælto monti, & Winociberga Morinoque pari quatuor fere leucarum intervallo abjungitur. Fuit olim & ipsum opidum valde potens; sed communibus terræ mutationibus, in gravissimas sæpe calamitates incidit, inque humilem prorsus & vilem conditionem redactum est. Hodie tamen tolerabile rursus opidulum est, veteremque illum splendorem aliquatenus etiam spirat. gaudet celebri quodam mercatu equorum Ianuario & Augusto mensibus.

ADDITAM. [*Casletum Cattorum validissimæ Hessorum gentis nomen signare videtur, non secus atque* Cassela, *urbs Hessiæ primaria. Nam* Velliocassii *Iulii Cæsaris, aut Plinii* Vellocasses, *non hic, ut putat Sabellicus, sed ad Cauxos, & Sequanæ Heptaque ripas assidebant.* Castellum *vocatur in* Itinerario: *quod (licet Antonini Pii Cæsaris nomine circumfertur, & antiquissimum est) tamen Antonini Pii esse nequit: Meminit enim Constantinopolis, sic appellatæ à Constantino Magno, annis amplius centum, Antoninum subsecuto: Hinc à quibusdam Marciano* asscribitur: *qui, Stephani Byzantii testimonio, librum scripsit cui titulum fecit,* τὰ ἀπο ῥώμης ἐπι τας διοσυμους πολεις, *Itinera à Roma ad clariora oppida. Ex quo Antonini itinerario, antiquitas celebritasque hujus urbis innotescit: quum vias militares tritasque deducit partim à* Tarvenna (*sic enim vocat*) *per* Castellum *ad Bajacum, partim à* Castello *tum ad Tornacum, tum ad Coloniam Agrippinam. Et etiamnum itinera regia à Romanis, ut creditur, silice Bethuniensi strata, plurimis in locis perdurant à Casleto, tum*

to, tum per Straselam, Noortberkinam, pontem Stegranum, ad Bassæam, tum per Poperingam, Vlamertingam, Markemum, Eesse-nam, ad Brugam & Rodenburgum.

Insidet hæc urbs alto monti, non inculto, cum vetusta arce emicante, fonte vivo in foro saliente, collegiisque binis canonicorum; præsertim D. Petri, quod Robertus Frisius erexit dotavitque, memor victoriæ illic acquisitæ ad annum 1071. per quam Philippo primo Gallorum Rege profligato, cæsoque nepote Arnulpho, Flandriam sibi asseruit, stabilitque. Fuit, cum Castellania, Roberti à Flandria, quem Casletanum dicebant, portio hæreditaria: derivata ad Comites Barenses per Yolanthidis ejus filiæ unicæ nuptias: redieruntque ad Flandriæ Principes anno 1433. conventione Renati Lotharingiæ Barique Ducis, ex captivitate eo precio se redimentis. Nundinas habet Ianuario, Augustoque annuas, aliisque intervallis. A Gallis anno 1329. & 1385. captum, direptum exustumque fuit, sed ab incolis demum instauratum, ruinis parietum, velut cicatricibus, superstitibus.

Ornatur Nicasio Ellebodio: qui è Græco quædam philosophica transtulit: cujus sæpe Manutius, Dionisius Lambinus, aliique honeste meminerunt.

Distat Tervana Morinorum, Santodomaro, VVinsciberga, & Aria quatuor undique miliarium spacio.

Castellania Casletana valde luculenta est propter Agnionam fluvium, Artesiæ Franciæque viciniam: silvas, tum Niepensem cum arce Motana, amplissimi proventus nominisque, tum Ruhoutam, agricolarum Casletensium contra Tervanenses olim velut asylum: Abbaticam Præposituram VVatenensem, canonicorum Regul. fundatam anno 1072. auctore Roberto Frisio, bimasque Abbatias Bernardinas semin. Ravesbergæ & VVoestiniæ: non procul ab altera ejusdem instituti mascula, Clarimaresci, cepta anno 1139. per Theodericum Alsatium, ejusque uxorem Sibyllam: Ornata Abbate Huberto Rudolpho, Philosopho, scriptore panegyrici, Alexandrum Farnesium Parmensem, Belgii Rectorem, collaudantis. Vbi lacus prodigiosus, cui nimirum parvæ insulæ, boum oviumque pascua, & arbustis consitæ innatant. Qualem Plinius Iunior describit pro soceri sui Fabati nomine Vadimonis in prædiis Amerinis: In quo se pro miraculo vidisse scribit innatare insulas herbidas pascuasque, & interdum junctas copulatasque ire, interdum discordantibus ventis digestas, nonnumquam destitutas tranquillitate, singulas fluitare. Pagos quinquaginta duos comprehendit, suis quidem peculiaribus tribunalibus obnoxios; sed arma, pecuniam, consilia conferentes sub Valuasorum in

oppido

UVA. BHSC. BU 00896

ppido Casleti consessu : qui, vocante & submonente Bailivo (quod manus stirpis Stavelæ hareditarium est) congrediuntur, deliberant, statuuntq;. In quibus pagis numerantur Haveskerca, Watenum, veteres Baroniæ : & Watenum quidem oppidi nomine iam olim cohonestatum, multa antiquitatis vestigia subterranea stentat: Steenvorda, oppidi instar, cum xenodochio, gentis Bellæ: Mourbeca & Ruuschura, Mourbecæ. Noortberkina cum Plessieto, Gribovallæ : Vletera VVignacourtæ. Patria Antonii Meyeri, Iacobi ex fratre nepotis, editis variis poëmatiis clari : qui ater est Philippi, paternum dantis. Peena cœnobio Gulielmico vidi luculento, dynastæque sui, gentis Halewinæ, Gallicarum jamridem partium, potentia, & Marchionis titulo ornata: Bollesela annuis nundinis, ineunte Iulio frequentata, ubi ei paucos annos ab gricola fodiente repertus fuit cantharus ex alba terra, ingens, ore angusto : in quo pene duo millia numismatum includebantur, habentium effigiem ac inscriptionem Posthumi in Gallia Cæsaris, à Lolliano devicti, atque cæsi.]

Deinsa adsidet flumini Lisæ, cujus alveo separatur à Petegemio, bono & memorabili pago. distat autem Gandavo tribus, Cortraco quinque plus minus leucis: ppidulum lautum, antiquum, munitum.

ADDITAM. [Variæ calamitates; annuæ mense Aprili, Augusto, & Octobri, nundinæ; cœnobiumque Augustinianum femineum, quod plurimum familiæ Laleignæ debet, insignivit. Ter enim diversis temporibus tempestatum à Gandensibus, Principi obluctantibus, capta fuit, & incensa : præsertim anno 1382. quum nobilitati præsidiaria extorta, portis ædificiisque dirutis, solo æquatur. Emicuit tamen ex cineribus in oppidi speciem non contemnendam, nisi in hac luctuosa Belgicæ dilaceratione, quæ ad annum sexagesimum sextum supra ter quingentesimum cepit, immensumque crevit, cum omnibus oppidis non mœnitis, & Abbatiarum, aliorumque similium locorum ædificiis, & Nobilium prætoriis, extra munitiones sitis in Flandria, exarsisset : quam incredibilem dissidiorum civilium stragem, visum est mihi semel hic notare, atque deplorare. Coëmit Deinzam anno 1316. Robertus Berghenius quinque millibus liberarum Parisicarum à VValerando Luxenburgio, Lignii Comite, ejusque uxore Guyota, Lilæ Castellana, usufructui suo dotali, coram ecclesiæ Tornacensis officiali, renunciante. Paulo amplius quam miliari hinc disparatur Gothemum, agri Curtracensis pagus, ad Lizam vergens, voce sua exprimens Gothorum habitationem.]

Cortracum opportune admodũ situm est ad eumdem Lisam,

UVA. BHSC. BU 00896

Liſam, qui & medium illud interſecat. circumſtant hoc opidum, & veluti centrum habent, Tornacum, Inſulæ, Iperæ, Aldenarda, quibus omnibus pari quinque leucarum ſpatio diſparatur. Numeratur in vetuſtiſſimis urbibus Flandriæ, creditur que tempore Iulii Cæſaris fuiſſe in ditione Nerviorum. Hodie lautum ſatis eſt opidum, & cum veteri quadam arce, tum domibus quoque & ædificiis publicis ſplendidum. erat id mediocriter quidem jam ante communitum, ſed per civiles iſtos Belgarum motus factum eſt longe munitiſſimum. Fiunt Cortraci perplures panni, & ingens vis linteorum, ad mappas, alioſque menſarum uſus. Commiſſum eſt anno 1301, in vicinia hujus opidi, & loco quem Vanderotam vocant, memorabile admodum prælium inter Gallos Flandroſque. Philippo enim quarto Gallorum Rege, cui Pulchro cognomen erat, in cuſtodia detinente Flandrorum Dynaſtam Guidonem, & Comitatum ejus deferente patrueli ſuo Roberto, Artheſiæ Comiti: is Robertus, exercitu Gallicano ſuccinctus, & jam Flandriæ fines ingreſſus, obvia quæque invaſerat: cum ecce Flandri, auſpiciis utriuſque captivi Comitis filii, Philippi videlicet & Guidonis, manum repente cum hoſtibus conſerunt, & in aciem fortiter deſcendentes, poſt diutinam & cruentam pugnam, victoria tandem potiti ſunt: cæſis (ut volunt) Gallorum duodecim millibus, vel ut alii, longe majori numero, & in iis ſat multa Regni illius Nobilitate, ipſoque adeo Comite Roberto, qui fortiſſime pugnans, cum diutius reſiſtendo non eſſet, occubuit. unde manſit aliquamdiu Cortraco *cæmiterii Nobilitatis Gallicæ* cognomentum. etſi non multo poſt ipſe Rex, novo rurſus ſuccinctus exercitu, acceptam à ſuis cladem quam acerrime vindicaverit.

ADDITAM. [*Collegium habet canonicorum, memoriæ Virginis matris ſacrum, ſub Balduino Conſtantinopolitano inchoatum, xenodochiumque opulentum. Iuxtim eſt Abbatia Groeningia Bernardina femin. anno 1285. ex Marka huc tranſmota per Beatricem Brabantinam, Gulielmi Dampierri, ad Flandriæ Principatum à matre deſignati viduam.*

Frequentatur nundinis Aprili Auguſtoque annuatim recurrentibus. Ingentes calamitates pertulit anno 1325: quum ſuburbii, Ludovico Creſſio mandante, incenſi flammis Lixam atque mœnia tranſilientibus, magna ex parte deflagravit. Et poſt annos

quinqua-

UVA. BHSC. BU 00896

quinquaginta sub illius filio fere interiit, à Gallis Lud. Malensis contra Gandenses auxiliaribus, clademque Groeningiam, quæ Curtraci annuis mense Iulio cantilenis tripudiisque celebrabatur, ulciscentibus, sine obstaculo captum, cade ignibusque vastatum: quamvis Ludovicus, ad Regis pedes projectus, pro ejus incolumitate oravisset: Civibus, ardente patria. Gandavum, velut in asylum confugientibus: & Philippo Audace Ludovici genero, misere urbi adimente, ac Divionem transferente, eximium specie, raroque iis temporibus artificio, horologium publicum. Ex quibus demum angustiis caput extulit, formamque induit elegantem. Ornatur Ioanne & Raphaële Polletis, fratribus: illo Theologo, hoc Iurisconsulto, per Ant. Meyeri epicedia laudatis.

Castellania Curtracensis, olim familiæ Nevelæ, administratur è magistratu Hooftpoincterum, quibus à capitum censione nomen est: In quo probissime sese dedit Gervasius à Schaga, veteri Gandavi stirpe, & Præside concilii Flandriæ pridem ornata: quâ in urbe filius ejus Antonius, non minori integritate Senator est. Liza Manderaque fluviis irrigua est, & Abbatiam Bernardin. semin. Wevelghemi complexa. Pagos sexaginta septem comprehendit: in quibus sunt Englemonstra, arce & Baronia spectabilis: Iseghemum, recenter Comitatus titulo insignitum, linearum telarum textrinis & mercatu celebre, gentis Vilainæ: Dadyfela, gentis Croisæ: Sueveghemum, Halewinæ: Zueveselа, Luuxæ: Wackenum, hebdomadalibus nundinis ornatũ, & Catthemum, Burgundicæ: Denterghemum, Dolehaingnæ: Moscronum, Barræ: Muelenbeca & Grammena Beræ: Heula, Liedekercæ: Putthemum, Claerboutæ: Olsena, Lanchalsæ. Cum illa in censu generali pecuniam una conferunt, Tiletum, Harlebeca, Deinza, Menena.]

Aldenarda posita est ad flumen Scaldim, quinta quidem à Ganda, septima vero à Tornaco leuca. opidum sane concinnum, munitum, & mercimoniis floridum. fiunt hic inter alia longe plurimi variorum generum pretiorumque tapetes, & pæne immensa vis linteorum.

ADDITAM. [Aldenarda, nominis auspicium traxit ab Ald sive Aud, synonymis vetustatem signantibus, & Naer, per diphthongum, pro Ner: hoc est, ab antiquis Nerviis: quorum curia fuisse existimatur: ad quam Ambiorix, postridie quam Advaticos allocutus esset, scribitur appulisse; & hinc improvisus castra Q. Ciceronis invasisse. Temporum bellorumq; injuriis imminutam, circiter annum 489. Gothi munierunt, ceu repagulum Scaldis contra Gandenses à Vandelis occupatos. Quam opportunitatem

Flandriæ

Flandriæ postea Principes, quoties in Gandenses belligerarunt, arripuere; magnis hujus oppidi tum jacturis, tum constantiæ ornamentis. Fuit enim anno 1379. quatuorque post annos à Gandensibus, principis Malani adversariis, inopinato capta atque spoliata. At, circa eadem tempestates ab eorum exercitu ex tota pene Flandria collecto, frustra bis obsessa atque oppugnata. Decus illi adferunt tum illustria Comitiæ hic indicta; tam à Balduino Lilano, ubi legati Hollandiæ, Roberto minori ejus filio viduam Florentii primi in matrimonium, liberos in tutelam, Hollandiam in administrationem obtulerunt; quam ab ejus filio Montano, ante mortem liberos nobilitati sacerdotioque commendante: tum sedes figendæ aulæ, per Ioannem Digeonium electa; quum domicilium in Flandria se constituturum, sub inaugurationem, Flandriæ stipulantibus addixisset.]

Nata est in hoc opido illustris herois Margareta Austriaca, Philippi Catholici Regis soror, & Belgicæ terræ Gubernatrix. Natus item Matthias Castellanus, vir insigniter doctus, & poëta famosus. cui palmæ adscribitur, quod in hoc quidem tractu reduxerit omnium primus poësin illam vulgarem ad justos suos & debitos numeros. Prætor hodie Præfectusque est hujus Opidi vir illustris Franciscus Halewinus, Dominus Suevegemii, qui cum veteri sua nobilitate litteras quoque & virtutes conjunxit. cui in præfectura nuper successit Philippus Castellus, Dominus Blangervalliæ, vir multis nominibus ornatissimus. Conjungitur intermedio ponte Aldenarda cum Pamela, non pœnitendo prorsus opidulo, & uno è quatuor Baronatibus Flandriæ, ursum in stemmate gentilitio præferentibus. habet Pamela peculiarem suum Dynastam, qui nunc Philippus Locquinginius, eques auratus, & fortitudine prudentiaque clarissimus Baro, cui nobilis iste locus una cum aliis aliquot ditionibus obvenit ex matrimonio Annæ Grachtiæ, hæredis antiquæ domus Iogniacensis. Pamelæ natus est David, naturalis ejusdem familiæ filius, Magnus patriæ terræ Prætor, doctissimusque & ingeniosissimus vir.

ADDITAM. [*Castellania Audenardensis celebris est, commoditatibus Scaldis, eique adjacentibus pascuis, & Abbatia Einhamia Benedictina virili, anno 1063. inchoata, auctore Balduino Lilano, Flandriæ Principe, castellumque Einhamum attribuente: neque non altera Maegdendala (quod vallem virgineam sonat) Bernardina feminea. Pagos numerat triginta tres: in iisque*

Heynæ,

UVA. BHSC. BU 00896

Heynæ, *collegio canonicorum ornatæ, & Antoinii Cisscaldani, Bossuutique Baronas*: Vichtam *nobilis domus, Marescalco Flandriæ perpetuo decoratæ, cognomen, peculiumque castrense*: Auweghemum *gentis Triestæ*: Nocram, Beveramque *Vichtæ*: Mulhemum, *Cabeliavæ*: & Peteghemum *ad Scaldim, Abbatia Vestalium Clarana, & pulcro palatio principis Flandriæ Guydi, ejusque uxoris deliciis exornatum.*]

Duabus ab Aldenarda leucis situs est pagus Ronsa, ubi natus est Doctor Hermes Wingius, Regiæ Majestati à consiliis sanctioribus, vir eximie doctus & excelso ingenio præditus. cujus filius quoque Ioannes vir est magnæ doctrinæ, & Consiliarius in Cancellaria Brabantiæ.

ADDITAM. [*Rotornacum Latinis*, Renæsa *Gallis*, Ronsa *vernacule nuncupatur. Guydus Dampierrus à Reynoldo Abbate D. Cornelii Indensis, diœcesis Coloniensis emptam, in filium suum Guydum Rikeburgensem transtulit. Famam opesque peperit, tanto pannificii, aliorumque artificiorum quæstu, ut in generali Flandriæ censu cuncta oppida, præterquam tres Flandriæ matrices, collatione antecedat: celebritatem etiam frequentiamque sibi conciliavit, templo collegioque canonicorum D. Hermetis, martyris Romani, ejurandis energumenis famigerato. Quum anno 1519. mulier quæpiam in plateam effunderet aquam, quidam tunc illi dæmoniacus: Tu quidem, ait, nunc aquam abjicis, at ignoras stultula quam illa tibi futura sit ante vesperum necessaria: vergente enim die plusquam septingentæ domus fortuito illic deflagrarunt. Spectat ad Fridericum Perenotum Granvellanum, ærarii financiarum Præfectum, facundum atque literatum. Ronsa & Lessinæ interjacet* Silva Podsbergia *ingens atque uberrima. Ornatur Hermete Wingheno, Iuris Doctore Lovaniensi, & Privati Concilii Senatore.*]

Ardenburgo antiquitus nomen erat Rodenburgum, oppido Sluſa tantum unius, Brugis vero circiter trium leucarum itinere dissito. fuit olim metropolis primæ illius partis, quæ Flandriæ sibi nomen invenerat, continebatque præter hoc ipsum opidum, Toroutum, Oostburgum, territorium Brugense (Brugis videlicet nondum conditis) & maritimam omnem oram usque ad Picardiæ Bononiam. Hodie satis lautum adhuc est opidulum, & nonnihil è veteri illa sua dignitate retinuit: templum habens Divæ Virgini dedicatum, inter pulcherrima summoſissimaque totius Flandriæ, celebratur hic mense Iu-

UVA. BHSC. BU 00896

nio equorum & aliarum rerum mercatus. Atque hæc quidem ſunt opida muris clauſa, quæ ad exactum hunc ſexageſimum ſupra ſeſquimilleſimum annum in Teutonica Flandria reperiebantur. pergamus deinde ad deſcribenda ejuſdem partis municipia, incipiamuſque ſolenni noſtro more ab Septremtrione.

Ooſtburgum diſtat Sluſa unius, Brugis quatuor præterpropter leucarum intercapedine.

ADDITAM. [*A munitione, Orienti ſoli obverſa, hoc oppidum nomen accepiſſe, vulgo notum, antiquitatem habere annalibus perſpectum eſt. Cujus meminiſſe hiſtorias mediæ ætatis, Beat. Rhenanus aſſerit. Gandenſes, à quibus direptum incenſumque fuerat, agro per aggerem marinum inciſum repente inundato, ad annum 1384. deprehenſos, hujus oppidi cives in ultionem oppreſſerunt, Cum Ambachto, cui nomen fœneravit, valde fertili; hinc Caſantiæ inſulæ aſſidente, illinc Vliſſingæ ad Breskinam & Nieuwerhavum oppoſito, circumcingitur undis reciprocantibus. Emporio, vel ante Brugam cognitam frequenti: nundiniſque adhuc non obſcuris menſe Auguſto, annuatim recurrentibus.*]

Middelburgum, ut ſcribit Oliverius della Marche, conditum fuit à Petro Blandelino, Ordinis aurei Velleris Theſaurario, viro divite & potente, anno Chriſti 1446, abeſt autem Damma unius, Brugis, duarum & ſemi leucarum intervallo. fuit olim muris circumdatum, ut è ruinis quibuſdam hodieque apparet. nunc aggeres tantum habet & foſſas. eſtque ex parte uxoris, filiæ Dominæ Middelburgenſis, in ditione viri Illuſtris Ogneſii, equitis magnæ conditionis, Vicecomitis Iperani, & Magni Brugenſium Franconatumque Prætoris. cui mortuo nuper ſucceſſit Dominus Frenſius, nobiliſſimus adoleſcens.

ADDITAM. [*Ædificati illic prætorii non contemnendi auctor, & conditi collegii canonicorum: ſcriptoque hærede Carolo Bellicoſo, quum liberis careret, ante aram templi maximam illic ſepultus eſt. At muris hoc oppidum exutum fuit deſtructumque anno 1488. à Brugenſibus, Maximiliano Cæſari obluctantibus: Ibi videre eſt, uti in ceteris fere omnibus Flandriæ oppidis, canobium Franciſcanum femineum: cujus inſtituti mulieres evocantur ad cives domi ægrotantes, ſervitio ſuo refocillandos. In proximo eſt Abbatia Zoetendala, quod dulcem vallem denotat, canonicorum Regul. virilis, anno 1215. erecta: atque Caſtellum, cui Leeſta ſive Forma calcearia nomen eſt, ejuſdem familiæ Bladelinæ opus,*

opus, in qua neutrum diu permansit: hoc enim ad Matthiam Laurinum pertinet: illud Caroli Bellicosi dono anno 1476. (qui à morte Bladelini quartus erat) derivatum est ad Gulielmum Hugonetum Cancellarium; perque ejus sobolem ad gentem Hamesam ac Ongniesam.]

Monachoreda dissidet Damma, via qua Slusam itur, paullo minus quam leucæ spatio: antiquum, & olim etiam lautum opidum, sed per bella sæpius dirutum, sic ut hodie vix tueatur opidi nomen, etsi privilegia sua, non aliter quam si incolume foret, conservet.

Blancoberga ad maris littus est, Brugis duarum leucarum intervallo abjuncta, opidulum adprobum, & pulchra satis arce communitum, ubi magna conficitur vis *sajarum*, linteorum, & id generis mercimoniorum.

ADDITAM. [*Antiquitus* Scarphoutum *dicebatur: quod maris protervia, anno 1334. disperdidit, non secus atque Testreepum, juxta Oostendam. Postea a candore tumuli arenarii & littoralis, cui insidet, aliud nomen auspiciumque comparavit. Stationem maritimam habet & piscationem copiosam. Appulit huc anno 1489. in quadragesima & capta fuit ingens balena: Hic ecclesiæ curio pastorque fuit Iacobus Meyerus, quum opulentissimi sacerdotii splendorem promereretur: defunctus eo munere atque vita Brugæ, sexagenario major, ad annum quinquagesimum secundum supra sexquimillesimum: quamvis Bodinus in sua historiæ methodo perperam asserat Meyerum vixisse scripsisseque (Cominæi coetaneum) Ludovici* XI. *Gal. regis tempestate: quod annotandum existimavimus, non vitilitigandi, aut doctissimi viri reprehendendi causa; sed chronographiæ admonendæ. Assidet Blancobergæ pagus* Wikerca, *dynastia, & pridem cognomen nobilis gentis, aurei velleris ornamento illustratæ.*]

Houca sita est ad aquæductum Brugensem, medio fere inter Brugas & Slusam itinere, perexiguum quidem & vix ullius momenti opidulum.

Aldenburgum dissidet Brugis duarum leucarum spatio, unicam tantum habens portam, etsi opidum tamen perantiquum, & famosum olim ac mercimoniis inclytum. gaudet quotannis Ianuario mense equorum & aliarum rerum mercatu.

ADDITAM. [*Aldenburgum pro Audenburgo vernaculo in archivis Latinis vetustioribus inscribitur: ex Germanico idiotismo ejusdem notationis, antiquitatem ipso nomine præferentis. Pro comperto habetur ab initio fuisse oppidum primæ notæ in*

UVA. BHSC. BU 00896

Flandria, ac à Balduino Calvo, ad annum 865. Burgum Brugense, quum à Patre ejus muniri cœpisset, lapidibus cinctum esse ex Aldenburgi ruderibus, Hunnicæ sub Attila sævitiæ testibus: Nam ut canit Sidonius Apollinaris: Terrificis diffuderat Attila turmis In campos se Belga tuos. *Abbatiam habet D. Petri Benedictinam virilem, fundatam anno 1084. per Arnulphum Episcopum Suessionum, assensu Roberti Frisii, donatum sibi à Conone cubiculario suo, templi Audenburgici patrocinium tradentis Rabodoni Novioduni, Tornacique Episcopo, illud postea in Arnulphum illum transferenti.*]

Ghistella duobus leucæ trientibus Aldenburgo, Brugis vero duabus leucis abjungitur, opidulum minime contemnendum, ubi plurimæ fiunt *sajæ*, panni, & fimiles merces. est autem hæc magni momenti & vere illustris Dynastia, vel ut vulgo appellant *Baronatus*, conseturque domus Ghistellia una cum Halovinia inter antiquissimas Flandriæ. Dynastam nunc habet illustrem virum Cosmum Affaitadum.

ADDITAM. [*Ghistella illustris domus, cui pridem parebat, cognomentum, nuptiis transiit in familiam Bethuniensem, atque Luxenburgiam, una cum Brugensi telonio, Ghistellæ dynastis attributo, ut eo velut auctoramento, Oceanum Flandriæ affluentem, piratarum expertem servarent. A Comite Brienna, Gallo, ut se facilius captivitate redimeret, in quam anno 1544. inciderat, vendita fuit Ioanni Carolo Affaitado, patricio Cremonensi, qui Antverpiæ negociabatur.*

Abbatia Benedictina feminea, dedicata memoriæ D. Godelievæ, quod nomen Theophilam signat, anno 1070. hic strangulata per duos servos domesticos, cervici faucibusque ejus mantile intorquentes; auctore Bertulpho marito, clari Ghistellæ genere, à matre, nurui infesta, irritato in uxorem, Lonfordia stirpe nobilem formosamque, sed comendi & illecebrarum negligentem, pietatique in Deum, charitati in egenos nihil præferentem: cujus vitam exitumque perscripsit Drogo monachus & sacerdos, id temporis Ghistellanus. Atrocitatem vero illam Bertulphus in eximiam resipiscentiam, cutisque loricatæ castigationem in divi Vivini Bergensi Asceterio fertur convertisse. Nomine Iudoci à Ghistela, equitis clarissimi circumfertur typis editum Itinerarium Hierosolymitanum, varium atque amplum lingua vernacula: quem Goropius Iustum Ghistelensem vocat, ejusque testimonio aculato utitur, ut doceat montem, vulgo Sinai dictum, nulla aquatum penuria laborare.]

Lombartfida

Lombartſida leucæ tantum quadrante diſſidet Neoportu, opidum olim muris clauſum, nec omnino incelebre, etſi hodie multis partibus imminutum, pagi magis, quam municipii nomen tueatur.

ADDITAM. [Lombarſida, *à Nieuporto (cui ad Orientem proxime incumbenti, portum olim ſuum vendidit) ſuppreſſa, & ex empto, principe vendente, poſſeſſa. Denotat Longobardorum Idam: Ida vero ruſticam tuguriorum ad piſcationem maritimorum compagem: qualem eo nomine videre eſt mille paſſ. à Nieuporto, Occidentem verſus, Ooſtduncker cæ pago Feurnenſi.*]

Toroutum, Ghiſtella quidem duabus, Brugis vero quatuor leucis abjungitur, habeturque opidum perantiquum, & Iunio Iulioque menſibus celebri ſatis equorum & aliarum rerum mercatu ſplendet, ditionis (ut mox ſubjungam) Cliviorum & Iuliacenſium Principis.

Loa diſtat Dixmuda ſeſquileucæ, Vurna vero duarum & ſemi leucarum ſpatio, eſtque & ipſa inter opida Flandriæ vetuſtiſſima, muris olim circumdata, & primarii nominis. ſupereſt hodie una ex ejus portis, & veteris muri fragmentum. quod autem tectorum ſimul & incolarum frequentiam attinet, tolerabilis etiamnunc locus eſt.

ADDITAM. [*Loa, cum Ecloa, Calloa, aſſimilibuſque, olere quibuſdam videntur Latinæ vocis,* Colonia; *reliquias atque teſtimonium: alii eminus hoc petitum, originemque Germanicam eſſe exiſtimant, à* Lo, *quod locum altiorem notat, ſtagnis aut torrentibus adjacentem. Celebrem hic olim mercatum fuiſſe, via lata, rectaque agnominis, quæ à Stegra huc ducit, indicat. Portas adhuc lapideas habet ad Orientem & Occidentem ſolem cum foſſis oppidum ambientibus. Altera pars oppidi, ſpectans Septemtrionem, Præpoſituræ ibi Abbaticæ canonicorum Regul. virili, inceptæ anno 1050. ſubjicitur: præcipuæ dotationis initio orto, ut ex archivis illius cœnobii palam eſt, per Philippum Ypræ Burgravium, Roberto Friſio natum, ejuſque filium Guillielmum Yprenſem: qui Eccleſiæ Loenſi dederunt terram (ut ipſorum verbis utar) præconis, Comitatum, Stallum totius oppidi, telonium, exactionem, cunctumque ibi jus ſuum ſeculare, exceptis gladio & moneta: ut manifeſtum eſt ex diplomatis Caroli Pii & Philippi Alſatii, Flandriæ Comitum: illius, datis anno 1122. hujus, anno 1181. confirmantibus eam, quam dixi, munificentiam eiſdem illis verbis. Vnde & apparet nondum tunc extitiſſe habitatam*

UVA. BHSC. BU 00896

eam oppidi partem, quæ Meridionalis est, potissimaque Principem Flandriæ respiciens: & mirum videtur Comitatus dignitatem fuisse iis temporibus tam trivialem, ut oppidulo nullam habenti foris jurisdictionem, cingitur enim à Feurnensi Castellania, nullam domi amplitudinem, attribueretur: nisi ille titulus magis ad possidentium, qui ex Flandriæ Principibus emanabant, quam ad possessionis magnitudinem referatur. Ludidit nomen tum fluente, hinc Ypram, illinc Feurnam, Dixmudam, Nieuportum ducenti, atque in Oceanum: tum pago adjacenti, templi Loani communioni, Feurnensis Ambacti tribunali, obligato: ubi imprimis comprimuntur, veneuntque casei præcipuæ notæ ac celebritatis. Parmensibusque lautitiæ gloriam cedere dedignantes, Nieumolkini *vocitati; quod ex recenter emulcto vaccino lacte, cui cremor non est detractus, coagulescant. Nundinas annuas habet mense Octobri, &* Seneschalkiam, *multorum feudorum matricem, in iisque solummodo nundinis Bailivi munus Loæ exercentem, quæ gentis Pollinchovæ est. Ornatur Iacobis Budsino & Claisso, quem Paulus Leopardus Nicoleon & doctissimum vocat. Iurisconsultis multarum disciplinarum peritis, eorumque propinquis Rolando Arnoldoque Zegherstaplis, & Carolo Claisso fratribus literatis: illo Feurnæ, his Bergæ consularibus.*]

Hondiscota triangulari adspectu intuetur Winocibergam, Vurnam, & Loam, quibus omnibus pari propemodum geminæ leucæ spatio dissidet, bonum sane & peramœnum opidulum, ubi ingens contexitur vis sajarum, celebratarum passim, & in varias mundi partes distrahi solitarum.

ADDITAM. [*Hujus loci etymon ex canum venaticorum, aut stabulo, uti Petrus Nannius ad Leopardum scribens,* κυνοδικτὸν *Græce, Honscotam nominat, aut pullulante cremento, aut tributo, velut Cynegium, elapsum est: neque enim ausim hujusmodi nominum originationes ad certitudinis libram appendere. Oppidum vulgo habetur, inscribiturque, sed revera pagus est, collationibus à Principe Bergensi castellaniæ indictis, subjectus: à cujus tribunali non est avulsus, ante annum quadringentesimum trigesimum, supra millesimum: quo tempore Philippus Bonus in Compendii obsidione, pecuniæ modicus, Ioanni Hornio, equiti, dynastæ loci, vendidit quater mille florenis meri imperii, gladiique potestatem. Vbique innotescit per totam fere Europam textoriis officinis tenuium pannorum laneorum, quas Says & Sayettas vocant: quibus consignandis plumbo, & internoscendis, à Malano ad annum 1323. sigillum impetravit. Tanta ibi fuit, ante hoc sacrum*

& incen-

UVA. BHSC. BU 00896

& incendiarium Flandriæ bellum, frequentia ædium, populique radio telas percurrentis, incilia calcantis, pedibusque argutantis, & textrinæ fila, cannas præparantis, ut plusquam vigintiincolarum milia illic invenire fuerit. Magistratus cura & industria singularis est, egenis puerisque adjuvandis, & ab ocio, publicoque mendicabulo, ad laborem quæstumque adhibendis. Cœnobia habet Crucigerorum Trinitatis viril. & Franciscanum femin. atque nundinas hebdomadales binas, & circa ferias Pentecostes, annuas. Adjacet illi toparchia luculenta Præposituræ Donatianæ Brugensis: rivo, cui pons lapideus insternitur, & jurisdictione distincta, sacrorum templique communicatione unita. Erat quondam nobilis familiæ cognomentum hæreditumque; jampridem spectans ad gentem Horniam Gasebeciam.

Ornatur Iacobo Navarcho, qui scripsit epistolam Asiaticam de sectis in religione Orientalium populorum]

Mardica est locus maritimus, medio inter Duinkerkam & Gravelingam itinere, opidum perantiquum, & egregium olim ac famosum, sed per bella sæpius dirutum, atque eo redactum loci, ut vix ipsa se agnoscat, & pauculis tantum domibus tueatur pristinum nomen.

Poperinga, Iperis quidem duabus, Casleto vero tribus leucis abjungitur, opidum satis lautum, & pulcherrimis templis insigne. celebratur in eo quotannis Aprili mense magnus omnigenarum rerum mercatus, fiuntque plurimi panni, & consimiles merces. Incidit Poperinga, dum hoc opus absolverem, anno videlicet 1563, tertia feria Pentecostes, in miserabilem valde calamitatem. siquidem casu exortum incendium, vix duarum horarum spatio, maximo sane incolarum detrimento, pæne totam eam absumsit, templis tamen miraculose servatis. quod eo quidem visum est mirabilius, quod ante annos tunc quinquaginta eodem omnino die, imo pæne hora, simile passa fuerat infortunium.

ADDITAM. [*Agnoscit dominatum Abbatiæ Bertinicæ, ex donatione Balduini Securiculæ, vetus Walberti Arkensis, potentis reguli, & in monasterium illud profusissimi, beneficium confirmantis.*]

Bella, quam & Balliolum vocant, distat Poperinga duarum, Iperis vero trium leucarum itinere, opidulum sane concinnum, & lanificio admodum florens. celebratur hic mense Septembri frequentissimus cum pannorum tum & aliarum rerum mercatus.

UVA. BHSC. BU 00896

ADDITAM. [*Assidet illi dynastia Bellæquintæ, gentis Vasqueſæ, Luſitanis oriundæ. Suevit alendæ ad diſciplinas Latinas ſcholæ diligenter providere, Ioanne Lottino urbis tutore, eam curam non negligente: cujus germanus Petrus, terræ Francæ ſcabinus, hiſtoriam reparati generis humani explicare meditatur.*]

Bellæ natus fuit Iacobus Mejerus, hiſtoriographus Flandriæ, pluries nobis laudatus, doctus equidem, verax, & ſinceræ fidei ſcriptor.

ADDITAM. [*Ornatur etiam Franciſco Torrio medico & Poëta: Iudoco Courtewillo, equite Calatravæ, primario arcani concilii ſecretario: Guilielmo Cornhuſa, & Franciſca Roſa, Iuriſconſultis conſiliariis.*

Caſtellania Bellana, pagos decem habet, ſupra quatuor quos vocant angulos, à totidem mundi cardinibus denominatos: In quibus Eeka, *gentis Bellæ: patria Wulmari Bernardi Iuris Doctoris Lovanii, ejuſdemque academiæ ſubinde rectoris:* Cæſtra, *Thienneſæ: ubi non minus quam Gandavi, Brugæ, Ypræ, Slipæ domum, opeſque non exiguas poſſident hoſpitales Ioannitæ, quos pridem Rhodios, nunc Meliteos commendatores vocant.* Nieukerca, *quod Neocleſiam ſignat, gentis Egmondanæ: decorata ludo literario idiomatis Graci Latinique, impenſis incolarum inſtituto: tam feraci hominum eruditione præſtantium, ut multi inde clariſſimi prodierint: interque eos Iacobi Martinius, Heſſeliuſque indigenæ: quorum uterque ad equeſtrem dignitatem, & ille ad præſidis, hic ad primarii in ſenatu Flandriæ, conſiliarii munus illinc emerſerunt doctrina induſtriaque.* Drenoutra, *dynaſtia Caroli quondam à Mourbeca, Græce Latineque docti, artitidiſque dolores lenientis, herbarum, piſcium, avium, lapidum naturis in Flandria cognoſcendis, & per domeſticum pictorem exprimendis.* Bertena, *ubi maxima pars montis Cattorum, in vertice geſtantis binas molas, alteram oleariam, alteram frumentariam.* Nipkerca *Ermentieræ cis Lizam proxima. ac ornata Prioratu gregis Benedictini opulento, & Henrico Vicquo, Ooſthovio, Iuriſconſulto, Bergæ conſulari, qui ſcripſit de Chriſti deſcenſu ad inferos.* Bellam *cum terreno, Margarita Conſtantinopolitana dedit Ioanni, ex filio Ioanne* Dampierro, *nepoti: inſolutum bis mille librarum Pariſicarum patri, in ratam hæreditatis maternæ addictarum annuatim. Illinc emptam patruus Guydus Flandriæ Princeps donavit Guydo Namurcenſi, ſuo ex ſecundis nuptiis filio, Rikeburgi domino; cujus morte abſque liberis extincti, ad Flandriæ Comites perpetuo rediit.*]

Meſſina Iperis ſimul & Bella æquali duarum leucarum

UVA. BHSC. BU 00896

rum intervallo abjungitur, opidum satis lautum, lanificio florens, & quam optimo sane ampliſſimoque fœminarum cœnobio nobile, cujus quidem Antistita, pariter ut Montensis & Nivellana, non temporalis minus quam ecclesiastica loci Domina, vulgo audit Mevzouwe van Meessene / Domina Messinensis. Verum hoc religiosis istis peculiare, ut primo statim in Abbatiam ingressu in Antistitæ manum conveniant, & sacræ sodalitatis sacramentum ineant, nec resilire possint ab instituto. Conditum istud Cœnobium, ex Mejeri quidem sententia, anno supra millesimum sexagesimo altero, à piissima illa fœmina Adaleda, Balduini cognomento Pii, Flandriæ Comitis, conjuge.

ADDITAM. [*Meschinas Galli nuncupant. Cujus initia etymumque vestales Meessenia, ex antiqua traditione referunt ad tres puellas, quas vernacule* Meisen *nominamus, eximiæ pietatis & castimoniæ prodigiis, sub Balduino Lilano celebres, ibi conditas, habitasque in honore. Vbi etiam annales ferunt Dulciam mulierem conjugatam anno 1347. famigeratam fuisse, quia aliquot annos omni cibo potuque nullius fraudis comperta, abstinuerit; præterquam Eucharistia, cœnaque Dominica.*

Ornatur Guilielmo, antiqua familia Meessenensi, dignitate Patriarcha Hierosolymitano, temporibus Roberti Solymi: Matthæo Ryco, medico: Iacobo Cruquio, literarum humaniorum publico Bruga Professore; qui scripsit in Horatium Commentarios, eorumque in præfatione, urbis Brugensis Encomion: Carolo Liebardo, Theologo & Poëta.]

Adsidet flumini Lisæ, non procul ab Messina, pagus Cominium, arce valide satis munita conspicuus. ubi pulcherrimam sane & instructissimam bibliothecam collegit nobilissimus & doctissimus vir Georgius Halovinius, Halovinæ & Cominii Dominus, qui inter alias suas præclaras actiones, alebat perpetuo viros aliquot doctos & virtutibus inclytos. Ex eadem hac gente Comminæa originem traxit Philippus Comminæus Dominus Argentonii, qui sincere admodum & veraciter scripsit rerum temporis sui commentarios. nobilis sane, experiens, & quantivis pretii vir, laudatus, & quidem cum laude, à compluribus hujus ævi scriptoribus, nominatim vero à patruo nostro Francisco Guicciardino. Natus item Cominii perillustris ille Augerius Giselenius, Toparcha Busbequius, vir cum in alio omni studiorum ge-

UVA. BHSC. BU 00896

nere, tum Iurisprudentia maxime & philosophia versatissimus. septilinguis idem, & Latine, Italice, Gallice, Hispanice, Germanice, Flandrice, Sclavoniceque tam dextre sciens & sonans, ut singulæ harum nationum pro cive eum agnoscant. præterea tam in rebus tractandis prudens atque industrius, ut jam sæpe functus sit variorum Principum in gravissimis rebus legatione, & nominatim ea Ferdinandi Imperatoris ad Turcarum Principem Soleimannum. apud quem octo ipsos annos continuos ea fide & integritate tractavit reipublicæ Christianæ negotia, ut non ad maximam tantum à Principe suo dignitatem evectus sit, sed apud ipsos etiam Barbaros viri boni cognomen invenerit.

Viroviacum, Flandrice Werwijck/ adjacet flumini Lisæ, medio inter Messinam Meninamque itinere, à qua utraque leucæ tantum unius intervallo abjungitur, opidum alias magni nominis & momenti, sed in tenuem hodie locum & conditionem redactum, at pulcherrimo tamen templo Divæ Virgini sacro, & amplissimo census dotato, insigne. fiunt hic magna copia tapetes illi viliores, quos Itali fere *Carpettes* dicimus, vel *celones*.

ADDITAM. [*Viroviacum, in Antonini Pii Itinerario (quod, licet antiquissimum, Christophorus Longolius videtur primus in lucem typographicam edidisse) denominatur. Opulentiam illi ex pannorum laneorum textrinis magnam Froissartus historicus attribuit: quum à Gallis Malani auxiliariis anno 1381. diriperetur atque deflagraret. Cui stragi alia post accesserunt, nam incendium fortuitum anno 1440. ædes supra mille absumpsit: & aliquot post annos Vestillones pesti curandæ adhibiti, amplius quam mille civibus pro remedio venenum contagiumque, pro vita necem porrexere, non impuniti. Ornatur Guilielmo Lapidano, Philosopho. Scripsit methodum dialecticam.*]

Viroviaci natus est Martinus Castellanus, homo prodigiosus. cum enim inde à bimulo occæcatus fuerit, nec meminerit unquam se vidisse, imo ne præceptore quidem usus sit, aut à quoquam adjutus, ipse per se, vel ut verius dicam, divino quodam instinctu, eximius factus est faber lignarius. ita ut non ea tantum quæ manibus palpat, mirabili sane modo conficiat, sed & ipse pleraque suopte Marte inveniat, variaque ad artem utilia instrumenta excogitet, speciatim vero elaboret omne genus toreumatis: item organa illa pneumatica, clavicymbala, chely-

UVA. BHSC. BU 00896

chelydasque, neque suaviter tantum ea pulset, sed concordet quoque & ad justam symphoniam redigat. multa insuper alia operum genera palpabundus ea proportione, facilitateque & elegantia absolvat, ut nec oculatissimus quisque majori vel gratia, vel judicio ea possit perficere. unde vere profecto Catunculus ille puerorum:

Consilio pollet, cui vim natura negavit.

Nam ut loquar ingenue, homo est prorsus acutus, & ingenio non excelso tantum, sed & sedulo præditus, ut qui dies noctesque labori incumbat, nec inter utrumque hoc tempus ullo modo discernat, aut lucerna umquam indigeat. Memini quærere me, ecquid præ aliis omnibus rebus desideraret videre, & colores cum responderet, adderetque uxorem à se & filium, quidnam essent, palpari, item equum, avem, piscem, & alia: sed nec tactu, nec mente comprehendere posse, quodnam esset inter album nigrumque discrimen, ideoque teneri extremo quodam videndorum eorum desiderio: replicare me, verisimilius ipsum exoptaturum cœli & Solis, item lunæ, & aliarum stellarum adspectum; sed reponere ipsum suaviter sapienterque subridentem, malle se illa manibus posse contingere. ita enim fore, ut aliquatenus caperet, quæ alioqui tantum adspecta, incertiorem eum, quam dudum essent relictura.

Menina est ad flumen Lisam, & Cortraco quidem duabus. Insulis vero tribus leucis abjuncta, urbecula sane mediocris, fossa, & versatili contra subitos hostium cursus ponte firmata: imo & extra ordinem postea validis propugnaculis communita.

ADDITAM. [*Porro hoc sacro & internecino Flandriæ Belgïque bello civilium distractionum velut classicum erat: quod inopinato à Gallis Belgicis occupata, iisque erepta sit & permunita. Græcæ Latinæque literaturæ frequentem scholam hic aperuit Petrus Megangus.*]

Conficiuntur hic plurimi variorum generum panni, & in varias mundi partes, Hispaniam maxime distrahuntur. coquitur item ingenti copia præstantissimum genus cervisiæ, quæ per totam adeo Flandriam in deliciis fere habetur, & magnopere passim expetitur. Procreantur præterea & enutriuntur hoc loco capi, omniũ quotquot usquam vidi & pinguissimi simul & maximi, utcumque

UVA. BHSC. BU 00896

ab omnibus passim jactentur Brugenses, sintque altero tanto quam ordinarii nostri majores.

Halewina tantum leucæ unius quadrante, Menina disjungitur, opidum quidem exiguum, sed idem valde antiquum, & lanificio nobile.

Wastena, Gallis dicitur *Warneton*, estque ad flumen Lisam, medio inter Iperas Insulasque itinere.

ADDITAM. [*Habet Abbatiam Canonicorum regul. virilem, arcemque Baillivi habitationem. Illustratur sepulcro Roberti à Flandria, Castetani: erecto Ioannæ uxoris ejus, Arturi Britanniæ Ducis filiæ natu maximæ, propensione. Per quorum filiam hæredemque Yolanthidem, hoc oppidum cum castellania in Barensem familiam matrimonio transiit: Hinc ad prosapiam Nassaviæ Comitum per nuptias accessit. Ornatur Christiano Masseo, quem hic natum Iacobus Meyerus censet: quamvis se ipse inscribit Cameracenatem, ob ejus urbis in qua scholæ luculentæ diu præfuit, celebritatem. Edidit Chronicorum multiplicis historiæ, utriusque testamenti libros viginti.*]

Contexuntur hic itidem multi panni, & subjecta est loco *Castellania*, cum perampla in agros pagosque circumjectos jurisdictione.

ADDITAM. [*Castellania Wastemia Lizæ intercursu irrigua, pagos quindecim continet: in quibus sunt* Zoetersteda, *arce olim munitissima, & Marschalco hæreditario Flandriæ ornata, gentis Etourmellæ:* Wulverghemum *gentis VVytsæ:* Coudenhemum, *Mourbecæ.*]

Stegra pariter est ad Lisam flumen, medio fere itinere inter Bellam & Armenteriam, à quarum utraque binis tantummodo leucis abest.

ADDITAM. [*Galli Eterram vocant, non ignoratur propter Lizæ alluentis, & pontis ibi lapidei, valde frequentati, commoditates: nam per Stegram, Castetumque via regia, vetusque opus vel Romanorum, vel Brunechildis Francorum reginæ, ut volunt chronica Bertiniana, ac multis locis, etiamnum saxis compacta, ex Atrebatibus ad mare ducit; ut alia quæ per totam Flandriam lapidea dicitur, fuitque magis quam est a Tervana, Treviros versus pandebatur. Itinerum vero militarium antiquorum, quæ illic ceu exercitus viæ,* Herstratæ *vulgo dicuntur, saxea compages, quum aliis tribui quam potentibus Principibus nequeat, & nostris per nullos annales asscribatur, probabile est, Romanos grandium & mirabilium fabricarum studiosos, talium viarum strata procurasse. In Lizæ crepidine arcem habet spectabilem validamque,*

UVA. BHSC. BU 00896

lidamque, dynastæ domicilium. Pertinet ad gentem Stavelam, lanificii quæstuosa. Non procul monasterio virili Crucigerorum Trinitatis. Stegræ, & Ermenteriæ ultro Lizam interjacet Laleva, *pomifera fertilisque regiuncula quatuor pagorum, in quibus Leventisa & Gorga; quam, licet jam Artesiæ subcenseatur, Margaritæ Constantinopolitanæ, à Couchii domino emptam, Flandriæ annexuit.*]

Mergemum est ad eumdem Lisam, leuca tantum à Stegra.

ADDITAM. [*Vetustius est quam ditius, quamvis panni-ficii quæstuosum. Communis opinio obtinuit, ut pro* Minariaco (*cujus meminit Antonini Pii Itinerarium, habeatur: à Gallis Merville, quasi minor villa forsitan vocitatur. Situm est hinc ad Lizam, illinc ad silvam Niepensem: finitimumque est Abbatiæ Belli prati, Bernardinæ semin. ad Lizam ædificatæ. Olim cœnobio Broylensi ornabatur: cujus Abbas Morandus fuit anno 701. non minus celebri sanctimonia, quam nobilitate: qui Amatum Senonum Pontificem, ab Ebroino magistro equitum, sede sua expulsum, excepit ibi hospitio, mortuumque sepelivit, pietatis fama longe inclarescentem, donec urentibus Flandriam Normannis, Duacum transmoveretur, & in æde Virginis matris conderetur, eamque indueret sua nomenclatura.*]

Haesbrouca distat Casleto duabus leucis, estque opidulum satis lautum, & magno linteorum, inibi maxime confectorum, mercatu insigne.

ADDITAM. [*Fruitur hoc oppidum commoditate rivi effossi, ductique in Lizam per nemus Niepense: in quo Niepa, Borraque torrentes sunt, Lizæ incurrentes, & cœnobium Prævenense Crucigerorum Trinitatis, & arx regia ampla, valida proventusque opulenti, quam coluere, ornaruntque ædificiis Robertus Castetanus, Mathildis, Philippi Elsatii, & Isabella Philippi Boni viduæ. Linearum telarum mercatu frequenti est, atque copioso, nundinis annuis mense Iunio,* Assidet illi Mourbeca *pagus, suorum dinastarum prætorio genere, captoque in prælio apud Pictones Ioanne Galliæ Rege, Anglis victoribus, nobilium celebritate illustris.*]

Rosselara, Gallis vocatur *Roullers*, dissidetque Cortracotribus & semi, Dixmuda vero paullo plus quatuor leucis, bonum sane opidulum, & hebdomadario omnis generis rerum, maxime vero linteorum mercatu celeberrimum. Dynastam agnoscit Ducem Cliviæ, cui & ipsa, & opidum supradictum Toroutum, una cum Winendala

UVA. BHSC. BU 00896

pago, aliisque & locis & bonis, obvenere ex hæreditate Illustris viri Philippi Ravesteinii.

ADDITAM. [*Ex Mariæ aviæ paternæ (Ioannis Digeonth filiæ) Adulpho Cliviæ Duci nuptæ, illisque locis dotatæ successione. Qui Philippus templi hic curialis fenestras nobilissimis prosapiæ suæ tam paternæ quam maternæ regiæ Lusitanicæ insignibus depictis, cohonestavit: non incelebris in nostratibus, Gallicis, Italicisque historiis: tum propter Sluusensium arcium, Brugensiumque contra Maximilianum Cæsarem (pro quo Brugensibus spoponderat) infaustam Flandris protectionem: tum propter exercitus Lesbum & Mitylenas illic in Græcia frustra obsidentis, ac Genuæ præfecturam, auspiciis Ludovici duodecimi Gall. Regis consobrini.*]

Tiletum positum est inter Gandam, Brugas & Cortracum, opidulum minime contemnendum, ubi conficiuntur complures panni, & lintea, item telæ cannabinæ levigatæ.

ADDITAM. [*Tiletum, in Flandriæ propemodum umbilico aëre salubri est: limificio frequenti, atque quæstuoso: xenodochio neque inopi, neque ineleganti, cum cœnobio Franciscano semin.; nundinis Septembri annuis. Quum anno 1402. mense Martio, hujus oppidi civis & incola Alexander Spierineus, Margaritæ tertiæ ejusque viro Audaci à consiliis, supremusque Flandriæ Bailivus quendam capitis damnasset, à reo morituro, injuriamque sibi fieri asserente, ut intra octiduum, Dei conspectui sese & judicio sisteret, citatus est. Octavo die, quum pila Tileti lusisset, inter confabulandum, Eram, inquit jocabundus, ab illo reo intra dies octo vocatus ad Dei tribunal. En dies octavus adest, & me sospitem adhuc conspicitis: Vix hæc locutus, subito incidit in morbum tam præcipitem & exitialem, ut ante octavi illius diei & vadimonii terminum, vitam finierit. Quod exemplum neque ridiculum est, neque Ferdinando quarto Castellæ, Petro Ceremonioso, Arragoniæ regibus & Francisco Britanniæ Duci ad eum modum citatis, extinctisque incompertum: neque magistratibus aspernandum, aut oblivisscendum, & insontium preces non obscure exaudiri manifestat.*

Ornatur Iudoco Ravesteyno, Theologiæ Doctore Lovanii, ejusdemque Academiæ subinde Rectore: scripsit adversus Cathecismum confessionis Augustanæ, Antverpiæ editum. Petro Simonio in eadem Academia Theologiæ Doctore, Episcopo Yprensi, perquam laudato: ejusque gentili Guilielmo historico: Petro Pantino: qui sacros hymnos publicavit: Cujus agnatus Guilielmus

Pantinus

UVA. BHSC. BU 00896

Pantinus fuit diu Brugæ medicus celebritatiu non inferioris, quam Guilielmus Bernartius Tiletanus, Lovanii medicinæ Doctor, quem scholastici, ob vultus morumque gravitatem & integritatem, Catonem vocitabant.]

Eclonia sita est inter Gandam & Brugas, & priore dumtaxat quatuor, altera quinque leucis abjuncta, municipium sane lautum, in quo magno concursu celebratur omni hebdomada forum lintearium.

ADDITAM. [*Ecloa (quod Altiusculum quercetum sonat) vico longo atque lato spacioſa, ac trito regioque itinere, & repotiis Bruga Antverpiam aut Gandavum transeuntium; xenodochioque, ac subinde ludo celebri literarum frequentata. Magnum fecit anno 1452. dispendium à Picardis (sic enim Philippi Boni, quum in Gandenses pugnaret, omnes milites Gallici idiomatis vocitabantur) directa atque inflammata: quod suspecta esset commeatus clam & sæpe Gandavum missi, classicumque æris campani sonaret, quoties latrones illos, quo nomine Plautus pro militibus utitur, adventare sentiebat.*]

Stechena sita est medio inter Antverpiam Ecloniamque itinere, bonum sic satis opidulum, & assiduo commeantium transitu frequentatum. Semileuca hinc distat nobile & prædives cœnobium Boudeloa. Quibus omnibus subjiciemus denique

Harlebecam, ad flumen Lisam, una tantum Cortraco leuca, locum pulchrum, amœnum, & inter Flandriæ vetustissimos. habet enim & Canonicorum collegium, & Vicecomitatus dignitatem, estque propria patria Liderici, Engerani, & Andakeri Harlebecanorum, qui fuere omnium primi hujus terræ Præfecti, sive ut tunc dicebantur, Saltuarii.

ADDITAM. [*Res humanas æstuaria quædam & ludibria esse vicis sortisque mundanæ vel hoc oppidum attestatur: tantæ vetustatis atque olim dignitatis, ut Baldumi Ferrei, primi Flandriæ Comitis majores, hinc sibi primarium honoris titulum, annis abhinc octingentis, asscripserint: dicebantur enim Harlebecæ Comites, ut vulgus annalium asserit, certe domini: nam Comitum titulus rarissimo in usu illis temporibus, & regionibus; neque tam protritus erat, ut talibus locis attribueretur. Ceterum qualicumque inscriptione fuerit, hoc constat, Liedericum Harlebecanum ejusque posteros, ad Ferreum usque, Harlebecæ dynastas & fuisse, & arcem & domicilium ibi fixisse, sepulcrum elegisse. Sunt enim illorum tria ibi ante chorum primarium conditoria,*

UVA. BHSC. BU 00896

conditoria, humilibus saxis obtecta, epigraphe detrita. At Balduini Ferrei ditione potentiaque tantopere augescente, decrescere & jacere cepit : atque ad annum 988. à vicinis Curtracensibus, Principi Pulcrobarbo reluctantibus, clam noctuque intercepta, & cum arce temploque exusta, fere interiit : ejusque cladis vestigiis nunquam abolitis, direptionibus, novisque incendiis à Gandensibus (Philippi Boni adversarii) fuit dissipata, civium propensione reparata, cicatricibus semper conspicuis. Locus hic illustri ad annum 1381. conventui delectus fuit, ad Gandenses Malano reconciliandos : in quo Princeps ipse, omniumque Flandriæ oppidorum primarii magistratus, & Gandensium deputati, cum Brabantiæ, Hannoniæ, Leodiiique legatis interfuere, concordiamque inierunt, à Gandensibus, legatorum suorum acta improbantibus, subito dissolutam. Situm est hoc oppidum ad Lizam, ornatumque Burggraviatu, annuis Septembri nundinis, & canonicorum collegio, temploque, cultui Servatoris consecrato, perquam vetusto : cujus nimirum initia ad Liedericum Harlebecanum deducuntur, qui anno 808. communi luce privatus est. In quo ad annum 1294. sexto idus Februarii rigidissimo in gelu duæ philomelæ cecinerunt ea anni parte melos rarissimum, forte portentosum : statim subsequentibus ingenti Cometa, Guydi Principis captivitate, bellisque diuturnis ac pernitiosis.]

FLANDRIA GALLICANA.

ALtera Flandriæ pars, quam Gallicanam appellant, à septemtrione conjungitur cum Teutonica: ab austro cum ditione Cameracensi: ab ortu est Scaldis fluvius: ab occasu denique Lisa, & Comitatus Artheſiæ. hæc licet ambitu parum ampla, bona tamen & pulchra est regio. Solum ejus præpingue, & cum aliarum quatumlibet frugum, tum tritici maxime feraciſſimum. optimam quoque gignit rubiam, & præstantiſſimum genus glasti. pascua ejus uberrima, ideoque uberrimus etiam quæstus ex pecudum gregibus. Sunt in hac parte nobiles & potentes aliquot urbes, Insulæ nempe, Duacum, Orchisa : item præpotens illa ditio Tornacensis, & Tornacesii : tum & alia quædam loca minime contemnenda. Ordines hujus Provinciæ constant è quatuor illis Præfectis,

UVA. BHSC. BU 00896

Præfectis, quos vulgo vocant Supremos Iustitiarios. Nos super urbibus illis, ut sic dicam, capitalibus, aliisque præcipui nominis locis, quam brevissime fieri poterit disseremus.

ADDITAM. [*Hæ Galloflandriæ urbes antequam Francis hypothecæ opponerentur, cum Gandavo, Bruga, Ypra, communia Flandriæ comitia constituebant, consilia, subsidiaque tam armorum quam pecuniæ simul conferebant, annis etiam plusquam centenis, post Arteſiæ distractionem.* Et Lila in Flandris (*sic enim ab omni ævo appellatur*) *mœnia, pomeraria dilatata, arcem, aulam palatinam, illustre canonicorum collegium, templumque & ibi, vicinaque in Marketta, aliquot Flandriæ Principum sepulcra, leges magistratusque à Flandriæ Comitibus accepit: denique omnia illius tractus oppida agrique stabili fide affectuque incolarum, & perpetuis nobilium clientelis, parebant dominis Flandriæ: cum qua, uno feudo homagioque Regi Franciæ debito, comprehensa, unum corpus compingebant, absque ulla ambiguitate, aut dilaceratione; donec Guydi Comitis Robertique Bethunii, ejus hæredis cum multa nobilitate, doloſe, injusteque in Francia detentorum tempestate, per pacificationem Lilanam, Francis anno trecentesimo quinto supra millesimum oppignorarentur: quousque nimirum pecuniæ, quæ quadringenta librarum Turonensium milia non excederet, summa decerneretur, arbitrio octo apolectorum, regique Philippo solveretur. Sed Guydo, priusquam ex custodia domum rediret, Compendii mortuo, & Flandrorum exercitu, quod captatum fuerat, dissoluto; Rex ille fidei pactorumque contemptor, ejus filios natu maximos, procereſque dimittere noluit, donec novis iniquisque conditionibus se submitterent: & viginti milia numum Turonensium annua ipsi assignarent: illa interim oppida agrosque pignori habituro: cui violentiæ Robertus Bethunius, ut seipsum, cum fratre Guilielmo, ceterisque optimatibus, captivitate liberaret, annuit: Flandrique Principis recipiendi nobiliumque una captivorum avidi, assenserunt: illiusque summæ semissem paulo post sexcenties mille libris Turonensibus, supra æquæ ex Flandriæ calculo æstimationis dimidium, jubente Rege, repræsentatis, dissolverunt: pro reliquis decem milibus annuis Robertus illa oppida, quæ diximus, cum agris hypothecæ reliquit, sibi suisque retenta redimendi facultate. At Engherantius Marignyus Longevillæ Comes, Regis potens, mandatariusque, Roberto persuasit; ut regii honoris & munificentiæ respectu, luendæ hypothecæ jus a se abdicaret, causamque totam Regis liberalitati fideique permitteret, interimque illa decem numum millia annua sibi haberet.*

UVA. BHSC. BU 00896

beret. Sic ille juratus se effecturum, ut perpetua Regi cum gratia hypothecam reciperet, Roberti credulitatem circumvenit: & his Franci ludibriis eas urbes agrosque in pervicacem possessionem proprietatemque verterunt: Flandris cum Roberto semper reclamantibus, & ad Anglos, acerrimos Gallorum hostes, ea de causa sese adjungentibus; donec Lud. Malanus Roberti pronepos, ad annum trecentesimum sexagesimum nonum post millesimum, illa membra avulsa, veteri veroque trunco reposuit, redhibuitque per matrimonium filiæ unicæ hæredisque, cum Philippo Audace; quia (absque hoc esset) Ludovicus conjugium illud non permittebat, vehementer à Gallis expetitum, timentibus ne in Angliam illa nuptum elocaretur; quod in procinctu erat; tantumque ditionum illuc traduceretur. Itaque Franci Lilam, Duacum, Orchiesam, cum agris appendicibusque restituerunt: partim expressa conditione, ut cum cetero Flandriæ comitatu unicum feudum corpusque ex more antiquo efficerent, neque illinc unquam divellerentur partim transactione Ludovico onerosa: qui decem milia numum annui reditus, per Ioannem Regem ipsi addicta, eorumque incrementa, & supra centum quinquaginta aureorum coronatorum milia, aliunde ipsi debita, remittere Gallo ob eam restitutionem tenebatur, atque assentiri, ut, quandocumque filiæ ejus posteritas hærede masculo destitueretur, Gallostandria ad Francos rediret, decem milia numum Turonensium annua, Flandriæ Regulo prius assignaturos, neque armis, sed jure acturos. quod postremum conventionis caput per Carolum Sextum Gall. Regem, stipulante Philippo Bono, ad annum 1420. immutatum fuit, atque intellectum, expositumque, de feminis non recta, sed transversa linea, in Comitatum Flandriæ succedentibus. Tanto annorum (circiter sexaginta puta) spacio, hæc regio Francis assueta, & à reliqua Flandria deartuata, quum domum rediit (licet ad concilium Flandriæ adhuc appellet) tamen jurisdictionem ordinariam, censum atque ditionem seorsim constituit, ex propriis Ordinibus, atque tribunali (quod supremum Lilæ, Duaci, Orchiesæque Balivagium dicitur) ejusque gubernatore peculiari stabilitam. Quod gubernatoris munus proceres ex gente Croya, Montmorencya, & Vilaina, *non ita pridem gesserunt.*]

INSVLÆ.

INSVLAS Galli vocant *l'Isle*, voce Latinorum vocabulo plane synonyma, atque inde ut volunt orta, quod situm olim hoc opidum, velut Insula quædam, inter

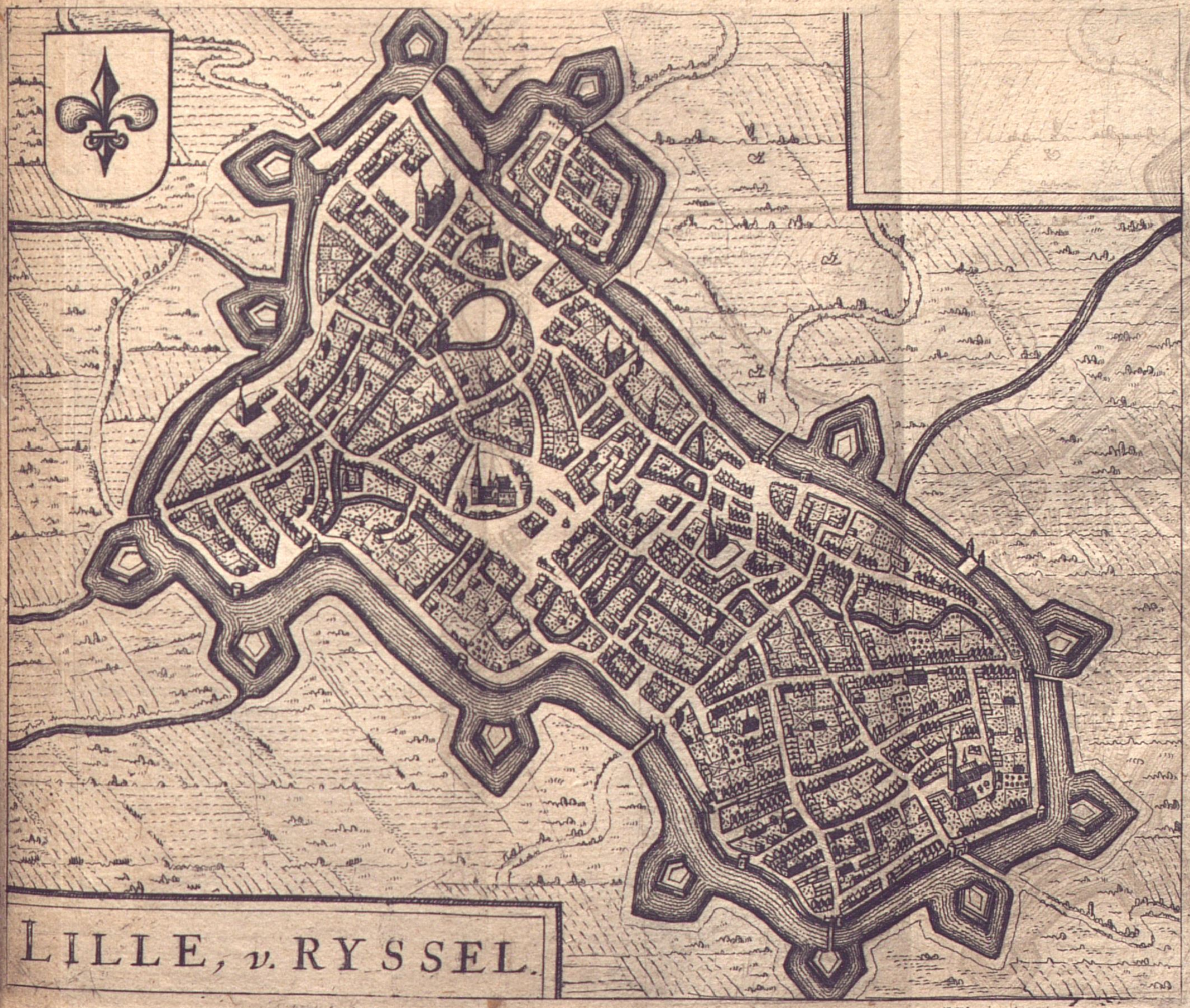

LILLE, v. RYSSEL.

UVA. BHSC. BU 00896

beret. S
hypothe
Franci
propriet
mantibi
ſeſe adji
num tre
membra
matrim
(abſque
veheme
la nupt u
num illi
ſam, cur
conditio
puſque
rentur p
numum
que incr
natorum
tutionem
poſterit
rediret,
do prius
mum co
pulante
intellect
nea, in
citer ſex
qua Fla
Flandri
ſum atq
tribunal
dicitur)
foris mu
laina,

IN s
cab
quo

UVA. BHSC. BU 00896

inter media ſtagna, quæ labentibus luſtris exaruerint,& aſſidua quadam incolarum induſtria tandem oppleta ſint.Alii nomen derivant à compluſculis Inſulis,quæ extiterint quondam in aquis urbi circumfluis. Alluit muros urbis ,qua parte caſtrum eſt, perexiguus amnis, qui ad Lendium ortus,ſeptemtrionem verſus decurrit,& ad Duſelmundam pagum ſeſe in Liſam exonerat. Diſtant hinc, Meſſina quidem tribus, Tornacum quinque,Iperæ vero totidem leucis. Condidit Inſulas Balduinus Barbatus Comes , anno ſupra milleſimum ſeptimo , cujus filio etiam Balduino Pio , eo quod in hoc opido eſſet natus, Inſulani cognomen eſt inditum. qui Inſulanus quidem valde in locum natalem pronus , diligenter eum excoluit. nam ut alia viri beneficia prætermittam : ab eo ſunt urbis muri , ſtructi anno 1066 , ab eo magnificum illud templum & Cœnobium Divi Petri. ab eo denique luculentiſſimi illi ejuſdem Cœnobii reditus,bono,quem ipſe inſtituit, cuique Epiſcopos Morinenſem & Cameracenſem accenſeri voluit , Canonicorum numero ſuſtentando.

ADDITAM. [*Cœnobia habet Franciſcanum , & utriuſvis ſexus Dominicanum : juxtimque Abbatias Lozam , ſive Laudi, Bernardinam virilem, anno 1152. atque Marketta, ejuſdem normæ femin. per Ioannam Conſtantinopolitanam fundatam, nundinaſque menſe Auguſto annuas. Nobiliſſimus hic conventus anno 1433. agebatur : in quo Renatus Andegavi , Lotharingiæ, Barique Princeps, qui ſe utriuſque Siciliæ Regem ſcribebat, Caroluſque Borbonii Dux, cum Gall. Cancellario, ad Philippum Bonum acceſſere : ditionemque Caſletanam pro captivitate Renati redimenda, filiiſque ejus vadibus recuperandis in Philippum perpetuo tranſtulerunt. Scholam inſtituendæ in literis Græcis Latiniſque adoleſcentiæ, Ioannes Sivius, aliique non ſine fama fructuque Lilæ habuere, à magiſtratu ſtipendiati.*]

Inſulis,præter valide ſatis munitam arcem,monſtrantur uſque in præſens reliquiæ quædam veteris caſtri, quod vulgo appellant de Buck / domicilii quondam primorum illorum procerum , qui à Regibus Galliæ deſtinabantur ad Flandriæ præfecturam , & initio Saltuarii dicebantur,exque humili illo loco tandem (ut ſupra narravimus) ad ſupremas quaſque dignitates evecti ſunt. Direpta miſere & cremata fuit hæc urbs bello quod Ferdinandus Flandrorum Comes geſſit cum Galliæ Rege Philip-

UVA. BHSC. BU 00896

Philippo ſecundo, & filio ejus Principe Ludovico, patre Divi Ludovici: poſteaque paullatim inſtaurata, capta iterum mutilataque eſt horrendis illis & Flandriæ damnoſiſſimis bellis inter Philippum quartum Regem, & Guidonem Dampetram Comitem. Hodie pulchrum eſt hercle ac præpotens opidum, tectis & civibus ſatis denſum multa in eo nobilitas. magnus varie paſſim negotiantium mercatorum numerus. multi denique induſtrii & ſagaces valde artifices, qui cum alia multa mercium genera, tum *ſajas* præſertim, *ſemioſſettas*, & *mocajarros*, Orientis exemplo, texunt. ita quidem ut quod mercaturam & artes mechanicas attinet, ſi Antverpiam modo & Amſterodamum excipias, vel primarium Belgicæ terræ emporium cenſeatur. Inſulis nati fuere Gualterus, Epiſcopus Maguelonenſis, vir doctus & ſcriptis clarus: & Alanus Theologus, philoſophia, & poëtico ſtudio celeberrimus, qui & plurima magna ſua cum laude in lucem edidit: item Gualterus Caſtilionæus, Theologus ſummus, & idem philoſophus poëtaque dulciſſimus. Hodie inter alios ſupereſt Alexander Blancus, Toparcha Meurchinius, nobilis litteratus, & antiquitatum ſtudioſiſſimus. Domicilium Inſulis habet Camera Rationum quam vocant, Bruxellenſi, quam ſupra deſcripſimus, ſimilis, niſi quod major ſit Inſulenſis iſtius auctoritas, major pecuniarum diſpenſatio, denique major longe prærogativa. ſubſunt etenim ei multo plures Provinciæ, tota ſcilicet Flandria, Artheſia, Hannonia, Valentianæ, Tornacum, Tornaceſium, & Dominium Mechlinienſe. quæ omnes accepti expenſique rationes huic Collegio reddunt. quod ſolebat olim & liber ille Burgundiæ Comitatus: ubi ob loci diſtantiam, inſtitutum eſt poſtea peculiare iſtius rei collegium. Inſtituit omnium primus Inſulenſem hunc Magiſtratum Philippus Burgundus, cognomento Audax, voluitque penes eumdem eſſe & juris ſubditis ſuis dicundi adminiſtrandique poteſtatem, & rationum ſacri Principis patrimonii recenſendarum jus. verum Ioannes Dux ejus filius, comperto Senatum hunc tantis negotiis non ſufficere, ſive, quod magis credam, dignitati iſti cum pluribus locis communicandæ, auctoritatem ejus diviſit: & litium quidem inter ſubditos ſuos decidendarum jus voluit eſſe penes Senatum illum Provincialem Gandavenſem,

UVA. BHSC. BU 00896

davenſem, ſupra nobis deſcriptum: Inſulanis vero reliquit auctoritatem cognoſcendi de patrimonio & reditibus Principis, exigendique illorum rationes, & quidquid horſum ſpectaret adminiſtrandi. Præfecti ſunt huic dignitati nunc temporis unicus Præſes, quatuor Rationum ut vocant Magiſtri, quinque Auditores, tres Graphiarii,& minores aliquot adminiſtri. Adſervantur in hoc collegio autographa omnia privilegiorum terræ à Principe conceſſorum. Paret Inſulis Caſtellania admodum late diffuſa,& ut verbo dicam,eſt hoc opidum Flandriæ Gallicanæ metropolis.

ADDITAM. [*Caſtellania Lilana diſtincta eſt in* Carembaultiam, *undecim*, Pevelam 26. Melanthoiſam 21. Ferrainam 28 Weppeſam 32. Tranſcaldiam 7. & Comitatus 12. *pagorum regiunculas: unde efficitur ut centum triginta ſeptem, eoque amplius pagos comprehendat: frugum populique fertiliſſimos, atque Rubiæ, quam Garanciam vulgus tinctorum vocat, herbæ, lanis coriiſque tingendis, ne color deflores cat, neceſſariæ. Totaque eſt nobilium toparchiis plena, beneficium recognoſcentibus, à Sala Lilana, antiquo Comitum palatio, feudorum apice: inter quas pro exemplo numerantur* Halewinum, *illuſtris domus cognomentum*: Robaiſum, *Marchionis titulo nuper inſignitum, ſtirpis Werchiniæ: Haubordinum immunitatibus, dominioque ſtemmatis Borbonii nobile: non ſecus ac Phalempinum, Abbatia canonic. regul. ornatum*; Ongnyeſum *clariſſimæ familiæ cognomentum, peculiumque caſtrenſe*: Seclinium *caput terræ Melanthoiſæ, collegio canonicorum D. Piati Beneventanum dotatum*: Noyella *gentis Noyellæ*, Busbeca, *Giſlenæ*; Monſpevela. *Cunctas autem præcedunt atque dirigunt cum Lilæ caſtellano*, Waurinium, *Seneſchalco Flandriæ clarum, gentis Lalaingnæ, Cominæum, Croyæ: Ciſonium Werchiniæ, Abbatia canonicorum regul. exornatum. Porro Lilæ Caſtellaniæ nomen & jus prærogativum jampridem ad Luxenburgiam domum Borboniamque Vendocinenſem ſpectat: ex contracto cum nepte Lud. Luxenburgii Gall. Coneſtabilis, luculentiſſimo matrimonio: Franciſca enim Iacobi à Sabaudia, Romontii Comitis, & Mariæ Luxenburgiæ filia poſthuma, hæreſque bonorum maternorum, & Coneſtabilis, nupſit Comiti Vendomiorum, regiæ proſapiæ Borboniæ, ſecumque illuc traxit Lilani Caſtellani dignitatem, & Dunkercam, Burburgum, Grevelingam, Rodiam, in Aloſtano, Baroniam, aliaſque in Flandria dynaſtias.*]

DVACI.

UVA. BHSC. BU 00896

DVACVM.

DVACVM habitaſſe olim videntur ii populi, quos Cæſar *Catuacos* vocat. Sita eſt urbs ad flumen Scarpam, quod varie eam interluit, & Cameraco pariter Lendioque æquali quinque leucarum intervallo abjuncta. urbs inquam lauta & valida, fontium copia, & domorum quantumvis veterum elegantia & ſplendore conſpicua. templis item pulcherrimis exornata: inter quæ maxime eminet illud Divæ Virginis, ædes mire antiqua, ut quæ condita ſit regnante jamtum in Gallis Clodovæo, id eſt anno circiter quingenteſimo poſt ſalutem humano generi reparatam, ab Arcanaldo, Regni illius Comite-ſtabuli. Duaci natus fuit Robertus Gaguinus, ſodalium inſtituti redemptionis Sanctiſſimæ Trinitatis ſupremus Præfectus, vir inſigniter doctus, & ea præditus eloquentia, ut ſiquis alius ejus ſæculo facunde & eleganter loqueretur vel ſcriberet, is *Gaguiniſſare* à doctis diceretur. Scripſit ſumma cum laude hiſtoriam rerum Gallicarum. Natus item hoc opido Nicolaus Brentius, litterator egregius, & utilium aliquot operum ſcriptor. Eſt Duaci emporium, ſive *ſtabulum* tritici è finitimis aliquot regionibus eo convecti. quæ non contemnenda profecto negotiatio. vigent item hic artes mechanicæ, & præſertim textura. Subſunt denique Caſtellaniæ Duacenæ complures pagi, & territorium longe lateque porrectum. Obtinuit item nunc recens, & dum opus iſtud abſolvo, à Catholico Rege urbs Duacena, ut conderetur in ea, Lovanienſis illius exemplo, ampliſſimum liberalium artium honeſtiſſimarumque diſciplinarum Athenæum. quod indultum approbavit deinde, & variis privilegiis exornavit Romanus Pontifex. unde maxima ſane redundatura eſt in hunc Belgicæ tractum commoditas. filii namque iſtorum, dum ſtudiis litterarum incumbent, Gallicam quoque linguam, cujus adeo neceſſarius iis eſt uſus, una opera iſthic addiſcent.

ADDITAM. [*Duacum magis voce quam ſitu refert Advaticos, à Cæſare inter Eburones Nervioſque, & à Ptolomæo ultra Tabudam, qui Scaldis eſt, in Tungrorum finibus collocatos. Potius videtur à tutelaribus excubiis, quaſi* Du waeck, *id eſt, Tu excuba, nomen accepiſſe: Nervii enim ibi contra Atrebates Ambianoſque*

DOVAY.

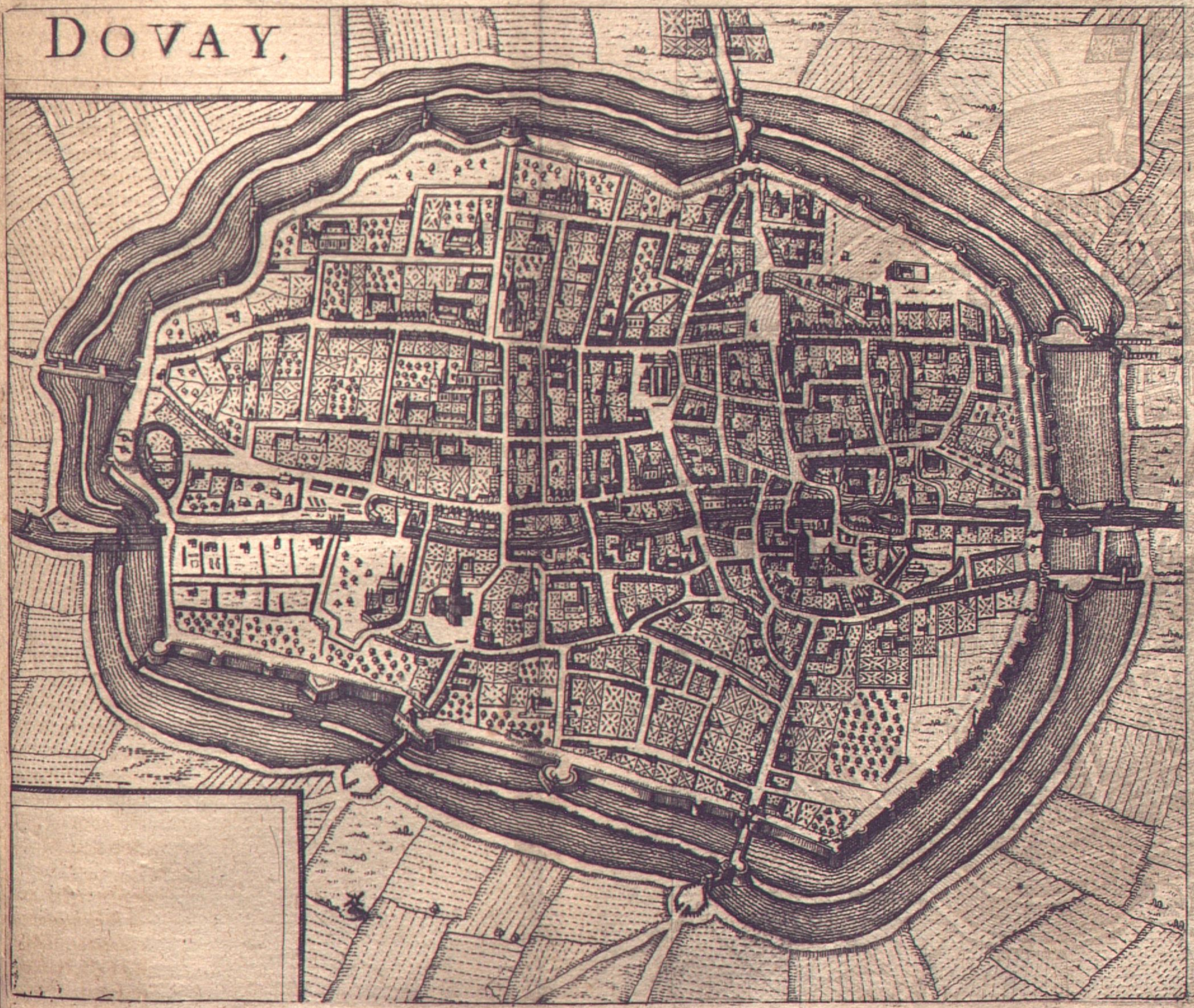

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

nosque firmissima præsidia collocabant. Illustri nomine est, propter Scarpum fluvium interlabentem, & ex bina scaturigine Artesiensi (præsertim montis Eligii) salientem: ejusque in Scaldim demum affusi subvectiones: ob amplitudinem, munitiones naturæ, artisque: propter domicilia vetusta, nundinas Septembri annuas: stabile advecti ex vicinis agris, frumenti emporium, atque Gymnasium; ob situs aeris, & idiomatis Gallici opportunitates, universis disciplinis illic collocatum à Philippo Caroli Maximi filio; evocatis, honesta per stipendia, quæ Græci διδακτρα, Latini Minervalia accommodate appellabant, Lovanio Doctoribus: collegiisque literariis, quæ Græci apposite σπουδαιτροφεῖα nominant, Regio, & Anchinii (quod Aquicinctum vocant) Marchienæque vigilias & vota studiosorum adjuvantibus: ut quemadmodum aspectus à circumfuso aere lumen accipit, ita mens a doctrina, hæc ab institutione illustretur. Quæ beneficentia publice utilissima, non minus honorifica tanto regi existimanda est, quam M. Antonino Philosopho, Augusto, conductos annua mercede omnis disciplinæ Doctores, Athenis instituisse: aut Carolo Magno, Academiam Parisiensem magnis sumptibus excitasse: aut Francisco primo Gall. Regi, publicos trium linguarum Professores luculentis honorariis illuc accivisse, anno 1525. Budæo & Bellaio suadentibus: quem eo facto scribunt Galli, majorem & diuturniorem gloriam pepericisse, quam tot gestis confectisque bellis. Docendi vero hic principium honorarium, anno sexagesimo secundo post ter quingentesimum, mense Octobri, auspicatus est Franciscus Richardotus, Atrebatensis Episcopus, cujus Diœcesi Duacum continetur, magna vir doctrina, probitate, ac facundia. Cujus nepos Ioannes Richardotus, Iurisconsultus, eques, non ita pridem senatus Artesii præses, haud minoribus virtutibus scientiisque, quam senatoria in arcano regis concilio dignitate efflorescit. Duo hic sunt canonicorum collegia, Petri & Amati, cum Abbatia Pratensi semin. Cœnobiis Crucigerorum Trinitatis, Franciscano, & Dominicano viril. Iuxtimque est Abbatia Flinensis Bernardina semin. à Margarita Constantinopolitana fundata, duobusque Flandriæ Comitum sepulcris decorata. Neque procul abest Abbatia Marchiennæ Benedictina viril. cepta à Rictrude, Duaci, ut ferunt, domina: quæ anno 687. ad superos transiit. Ornatur Roberto Gaguino, generali ministro Crucigerorum Trinitatis: scripsit lib. Orationum, epistol. Carminum: De misera hominis conditione, & volumen Chronicorum: Hieronymo Franco, concilii Artesiæ Præside, equite: Nicolao Brontio, Iurisconsultis.

Castellania Duacenacum Orchiensi viginti octo pagos comprehendit,

UVA. BHSC. BU 00896

hendit, feneratum ſeminium reddentes, & ubi Scarpo inclinant apprime paſcuos. In illis Bovignyum, *gentis Nedoncellæ:* Warleinum, *Longevallæ:* Eeſtreſum, *Ongnyeſæ:* Landaſum, & Elinæ, *patria Simonis Caulerii, Rhetoricæ Profeſſoris Duaci: cujus ingenii monumenta indies in lucem edenda expectantur: Dynaſtiarum illic pars ſplendidiſſima, à Caſtello Duaceno, & curia Orchienſi, motum poſſeſſionemque accipit.]*

ORCHISA.

Tertium Flandriæ Gallicanæ membrum.

ORCHISA diſtat Duaco dumtaxat trium, Inſulis vero quinque leucarum ſpatio, eſtque bonum quod ſatis ſit amœnum opidulum, ubi maxima copia fiunt *ſayæ*, & id generis mercimonia. tertium autem hoc membrum eſt in corpore Ordinum Flandriæ Gallicanæ.

Sita eſt in hoc tractu & Lanoja, bonum & validum opidum, Inſulis præterpropter duabus, Tornaco vero tribus leucis abjunctum. fiunt hic item ingenti copia *ſajæ*, aliæque complures id genus merces. Ab hoc opido nomen deſumit nobiliſſima illuſtriſſimaque gens Lanoja, cui id alias cum territorio omni & juriſdictione ſubjectum: ſed delata deinde ad ſequiorem ſexum eſt ditio. unde factum, ut obvenerit tandem Comiti Burano, filio Principis Arauſini. Prodierunt ex hac familia continua quadam ſerie multi inſignes & fortitudine aliiſque virtutibus ornatiſſimi Principes. quare & plures inde à primo illuſtris militiæ conditu, (ut ſupra in Ordinis ejus deſcriptione videre eſt) numerat aurei Velleris Equites, quam alia ulla quantumvis excellens gens. Geſſit inſuper quotquot domi foriſque ab Regia Majeſtate conferri ſolent honores & Præfecturas. Et ut alios taceam, ortus erat ex illuſtri hac ſtirpe Carolus ille, Prorex Neapolitanus, cui ſummo Imperialis militiæ Principi dedidit ſeſe in magno illo ad Ticinum prælio, magnus ille Galliarum monarcha Franciſcus primus. ab hoc Carolo autem originem ducit ei cognominis nepos, hodie Princeps Sulmonenſis, & ejuſdem illius ordinis miles, magnus ſane & majoribus ſuis digniſſimus Princeps. Ortus

item

UVA. BHSC. BU 00896

item ex hac familia nobiliſſimus juvenis Philippus Lanojus, Dominus loci *de Beauvoir*, eximiis ſane virtutibus præditus, variarum diſciplinarum ſciens, idemque æſtimatiſſimus ordinum ductor, etſi valde adhuc adoleſcens. erant illi duo fratres germani, Molembaſius nempe & Turconius, ambo Equites aurei Velleris, ſed acerbo nimis funere, dum ad exitum properaret hoc opus, ſublatiſicuti mortuus quoque eſt paullopoſt, ingenti multorum dolore, iſipſe quem dixi Philippus. Lanojæ natus eſt & Franciſcus Raphelengius, gener Chriſtophori Plantini, vir non Latine tantum & Græce, ſed Hebraice quoque Chaldaice, Arabice Syriaceque doctiſſimus.

Eſt in hac parte & Eſpinoja, nobiliſſimus inter Inſulas & Duacum pagus, Principatus etiam titulo dignitateque ſpectabilis, & Dynaſtam agnoſcens Carolum Melunium, Comitem-ſtabuli Flandriæ, clariſſimum ſane & cum ſanguinis antiquiſſimi, tum & affinitatis ſplendore illuſtriſſimum Principem. cui jure conjugii nuper ſucceſſit Nobiliſſimus Barlemontius.

Eſt poſtremo & Armenteria, quæ Baſſæa quidem circiter quatuor, Inſulis vero & Bella pari trium leucarum intervallo abjungitur, municipium tam inſigne, tamque & incolis ſimul & divitiis affluens, ut (quod ſupra monuimus) pari cum opidis muro clauſis jure paribuſque privilegiis gaudeat. texitur hic tam ingens pannorum vis, ut pacificis quidem temporibus in vicena quotannis & quina millia faſcium abeat ratio, maxime vero immotuerunt & ab omnibus expetuntur panni illi quadricolores, qui & in Italiam noſtram, atque inde porrò Conſtantinopolim uſque diſtrahuntur. Celebratur inſuper hic mercatus & velut emporium quoddam caſeorum illorum eximiæ bonitatis, qui in iſto & finitimo omni tractu largiter ſolent premi. Locus eſt in ditione Comitis Egmondani.

Armenteriam inter & Stegram ſita eſt peramœna quædam & omnis generis rerum, maxime autem tritici fructuumque feraciſſima regiuncula, vulgo dicta het landt van Lobe / & quatuor pagis, quorum caput eſt Leventiſium, pari cum opidis muro clauſis jure & privilegiis gaudens, inſeſſa. Præpoſitura inſuper nobilis, & ſubſidiorum omnium Principi paſſim dependi ſolitorum immunis. Donata fuerat olim hæc ditiuncula à Comite

UVA. BHSC. BU 00896

neſcio quo Flandrorum Pontifici Maximo. ſed utcumque hoc factum ſit, reverſa eſt poſtea ſub imperium Regis. Gubernat hodie Flandriam Gallicanam Philippus de Liques, loci unde cognomen ſumit Dynaſta.

TORNACVM.

TORNACVM, & univerſa ejus ditio cohæret cum latere Flandriæ Gallicanæ,& Hannoniæ terræ confiniis : opidum tantæ vetuſtatis, ut conditum ſcribant ſexcentis & quadraginta annis ante natum humani generis Salvatorem. De nomine,ſatis habeo dicere, quod in obſcuro ſit ejus ratio : quodque variæ ſuper eo & portentoſæ ſcriptorum opiniones. Sunt enim qui conditum velint à milite Tulli Hoſtilii,tertii Romanorum Regis,deque nomine ejus Hoſtiliam dictum: ſed deſtructum poſtea, iterumque mox inſtauratum, in memoriam Deæ Minervæ, corrupto nonnihil & mutilato vocabulo, Nerviam appellari cœpiſſe. primi autem Neronum temporibus renovatum rurſus à quodam ejus Tribuno, cui Torno cognomen, ac de nomine ſui illius inſtauratoris Tornacum denique nominatum. Alii rurſus proindubitato tradunt,circa tempora Iulii Cæſaris Nerviam audiviſſe, fuiſſeque metropolim Nerviorum, populorum qui maxime feri inter Gallos tunc haberentur, quique ad flumen Sabin cum ipſomet Cæſare congreſſi, magno & Romanorum periculo, & ſuorum ſtrage, ita ſtrenue & conſtanter pugnarunt, ut cum Cæſari dederentur, è ſexcentis ad tres Senatores,ex hominum millibus ſexaginta, vix ad quingentos, qui arma ferre poſſent,ſeſe redactos eſſe dicerent. Petrus denique Appianus Tornacum interpretatur Ptolemæi *Baganum*. Sed quidquid ſcribant aut commententur, illud ſane veriſſimum, de antiquis locorum hujus terræ vocabulis, nihil veri aut certi adferri poſſe. idque non tantum pænuria quadam ſcriptorum, ſed creberrimis quoque omnium rerum mutationibus, inde potiſſimum ortis, quod parent hæc loca & expoſita eſſent non diluviis modo & inundationibus,verum etiam bellis,& incurſionibus Barbarorum, Hunnorum puta & Vandalorum, Danorum, Gothorum,Normannorum, & Germanorum, qui miſerrime ſæpius ea depopulati ſunt, & extrema quæque perpeti

UVA. BHSC. BU 00896

1 Maiſon de la Ville
2 Noſtre dam
3 L'abaïe de S Martin
4 S M Magdelaine
5 S Quentin
6 S Pia
7 Labaïe S Marc
8 S Iehan
9 S Nicaiſe
10 S Nicolas
11 S Brice
12 S Catherine

TOVRNAY, v

DOORNICK.

UVA. BHSC. BU 00896

38
ne
qu
gi
de

tu
h
c
p
q
n
d
n
v
r
J
ii

UVA. BHSC. BU 00896

perpeti coëgerunt, quare nec mirum cuiquam videri debet, quod tam denſa hic paſſim obſcuritas: ſed acquieſcendum potius iis quæ adſunt, nec ſophiſtice nimis & curioſe in hæc talia inquirendum. Poſitum eſt opportuno admodum loco Tornacum ad Scaldim,

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

& Orchiſa quidem dumtaxat quatuor, Duaco vero octo circiter leucis abjungitur. opidum ſane pulcherrimum, amplum, opulentum, potens, & contra hoſtiles incurſus munitiſſimum arcem habet inſignem & firmam, amplas & commodas domos, templa, cœnobia, & id genus ſtructuras ad miraculum pulchras. Primaria cathedraliſque (ut vocant) ædes Divæ Virgini ſacra eſt, condita & ampliſſimo cenſu dotata ab Chilperico Rege Francorum. celebravit in ea anno Chriſti 1531, Carolus Quintus Imperator comitia Equitum aurei Velleris. Viget inſuper in hoc opido mercatura. vigent artes mechanicæ, & inprimis telarum, *ſajarumque* textrinæ. ita ut numerentur duo & ſeptuaginta variarum profeſſionum Collegia. Dedit hic populus Chriſto nomen anno jam tum ducenteſimo nonageſimo, concionibus maxime operaque Divorum Platonis & Chryſolii, qui temporibus Diocletiani & martyrio inibi coronati ſunt. Habet opidum longe lateque diffuſum Epiſcopatum, ita canæ & reverendæ antiquitatis, ut primum Præſulem jactet Eleutherium, creatum à Papa Felice tertio, circa annum Chriſti 494. Paruit inde Eccleſia Tornacenſis per ſexcentos & amplius annos Eccleſiæ Noviodunenſi in Picardia. ſed Eugenius tertius, intercedente Divo Bernardo, urbi cathedram tandem reſtituit, & Epiſcopum ei dedit Anſelmum, Divi Vincentii apud Laudunenſes in eadem Picardia Antiſtitē. Hodie præeſt Epiſcopatui Ioannes Vendevillius, Senator Conſilii Sanctioris, doctiſſimus legum doctor, & digniſſimus Præſul.

Direpta fuit hæc Civitas (ut miſſa nunc faciamus antiquiora) deſtructaque non ſemel per bella cum Gallis, Angliſque & Flandris geſta. etſi enim ad Flandriam proprie pertineret, populus tamen libertatis ſtudioſiſſimus, perpetuo fere, ſed non ſine magno ſuo malo & noxa, conatus eſt ecquid jugum poſſet excutere, mediuſque & neutri parti addictus vivere. unde aliis aliiſque temporibus ſubjugarunt eam & crudeliter ſæpe lacera-

UVA. BHSC. BU 00896

runt ſingulæ illæ quas dixi nationes. Recepit, bello cum Gallis, Philippo ſecundo rege, & cum Flandria ſua conjunxit anno 1213, Comes Ferdinandus. Sed recuperarunt iterum Galli, & aliquamdiu tenuerunt. quorum Rex Carolus ſextus, anno jamtum 1420, ea urbi conceſſit inſignia, quæ hucuſque in ſcuto oſtentat, caſtrum nempe ad modum turris, & tria ſupra idipſum lilia. Interjecto deinde ſat longo tempore, & ſecutis variis rerum eventibus, quos prolixum ſit ſingillatim referre; obſeſſa eſt tandem anno 1513, ab Anglorum Rege Henrico, cui, quod numeroſo ſuccinctus eſſet exercitu, & tormentis jam undique opidum quateret, nec tentare vellent extremam belli fortunam opidani, poſt levem aliquam ſui defenſionem, capitibus & fortunis ſalvis, at depenſis tamen, ne diriperentur, centum millibus ducatorum, ſe & patriam dediderunt. Angli igitur urbe valido ſatis præſidio communita, etiam arcem illam munitiſſimam conſtruxerunt. Quoniam vero ob longinquam ejus ab imperio ſuo diſtantiam, comperiebantur, eam magno ſibi oneri eſſe & ſumtui, Gallis tandem, pace cum iis facta, & ingentem pecuniarum ſummam pacti, ex fœderis formula reddiderunt, anno 1518. Verum Carolus V Imperator, miſſo ad urbem triennio poſt cum exercitu Henrico Naſſovio, vi & armis eam ſubegit, cumque Flandria rurſus conjunxit, ita tamen ut diſtinctum maneret membrum, audiretque ditio Tornacenſis & Tornaceſii, & in agros pagoſque circumjectos retineret imperium. Conſtant autem Ordines hujus Provinciæ tribus membris, Antiſtitibus nempe, Nobilibus, & quatuor Magnis Iuſtitiariis. Atque ita tandem factum, ut anno 1549, quemadmodum alibi paſſim per univerſam hanc Belgicam, ſic Tornaci quoque ſuſceptus & inauguratus ſit in futurum terræ Dynaſtam Philippus Princeps, dato acceptoque viciſſim juramento, cujus formulas hic ſubjiciam. primum igitur Princeps Civitati juravit in hæc verba:

Ego Philippus Dei gratia Princeps Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, &c. Comes Habſburgi & Flandriæ, &c. Dominus Civitatis & Provinciæ Tornacenſis, promitto & juro, quod in adventu meo & ſucceſſione hujus Provinciæ, ero bonus & juſtus Dominus incolis Civitatis Tornacenſis, & obſervabo, & obſervare faciam bene &

UVA. BHSC. BU 00896

ne & fideliter omnia eorum privilegia, immunitates, leges, libertates, consuetudines & jura, quæ illis relicta sunt, cum sub Serenissimi Parentis mei observandissimi potestatem deducti fuere, & quæ postea illis concessa sunt, quatenus in eorum legitima sunt possessione, & omnia faciam quæ supremus fidelis Dominus, Comes Flandriæ, & Dominus Civitatis & Provinciæ Tornacensis facere tenetur. sic me Deus adjuvet & omnes Sancti ejus.

Gubernatores vero & Magistratus urbani, approbante populo universo Civitatis & Ditionis Tornacensis, Principi in hæc verba sollenniter juraverunt:

Nous les Prævosts, Iurez, Eschevins, Conseillers, & Officiers, manans & habitans de la ville de Tornay, tant en nostre nom, que pour & au nom de toute la Communaute d'icelle Ville, promettons & jurons au Tres-illustre Prince nostre futur droicturier & Souverain Seigneur, Philippe Prince d'Espagne, des deux Siciles, de Hierusalem, &c. Archiduc d'Austrice, Duc de Bourgoigne, &c. Comte de Habsbourg de Flandres, &c. Seigneur de Tornay & Tornysis, &c. icy present, & à ses successeurs, de apres, le deces de sa Majeste Imperiale nostre Souverain Seigneur & Prince naturel, que Dieu veuille conserver en longue vie & prosperite, luy estre bons & loyaux. que eviterons, osterons & esloignerons son dommage, avancerons son profit, & garderons, & aiderons à garder son heritage, sa Seigneurie & limites du pays de Tournay & Tornysis, selon nostre puissance & possibilite, & ferons tout ce que bons subjects sont tenuz de faire à leur droicturier & Souverain Seigneur & Prince naturel. ainsi nous veuille Dieu aider & tous ses Saincts.

Mortania, magni alias nominis ad Scaldim in ditione Tornacesii civitas, diruta sæpe fuit per bella inter Gallos & Flandros gesta, sic ut pagi tandem conditionem formamque induerit, amplissima quidem arce conspicui, sed quam, capto nuper Tornaco, dirui jussit Carolus Quintus Imperator, relicto dumtaxat pago tribus circiter leucis urbe abjuncto. Toparcham agnoscit hic locus Philippum Grachtium, Dominum etiam Melsenæ, ac prænobilem sane & virtutibus ornatissimum virum. sed videtur tandem cessisse Mortania Regi Catholico.

In eadem ditione Tornacesii est & Fanum Divi Amandi, perinsignis equidem pagus, portis fossisque in opidi morem clausus, & ad Scaldim eumdem positus, eo adeo loci ubi Sabis id flumen influit, & quarta ab urbe leuca. Abbatiam habet, quæ, si opes & amplitudinem

UVA. BHSC. BU 00896

ſpectes, nulli Flandricorum cœnobiorum cedit. Abbas tam temporalis, ut vocant, quam eccleſiaſticus loci & ampliſſimi ejus territorii Dominus. Gubernat hodie ditionem Tornaci & Tornaceſi per modum proviſionis idem ille Dynaſta Liqueſius.

ADDITAM. [*Caſtellania Tornacenſis, quæ* Torneſiſum, *& Tornacenſe Balivagium, vulgo nuncupatur*, pagos, *quos Flandriæ pagis annumeramus, amplectitur circiter ſexaginta, præter ſeptem Hannoniæ incluſos, ſitus commoditate, ſementis fœnore, paſcuiſque commendabiles: in iiſque* Leſdainum *Lanoyæ genti:* Pecquum *Langleæ:* Eſtainburgum *Dolehaingnæ:* Markanum, Callonum. *Ad quam etiam Caſtellaniam ſpectant* Mortaigna *cum novem, &* Santamandium *cum octo pagis: illa ad confluentes Scaldim, Scarpumque (olim oppidum arce munitum) nunc pridem bellorum Gallicorum injuriis, in pagi formam redacta: quam Everardus Toparchus anno 1186. eſſe corporis Flandrici portionem fatebatur: Iam ad gentem Grachtiam, ex Wala pertinet. Santamandium vero; cui prius Helnoni dicto, S. Amandus nonagenarius ibi commoratus ſepultuſque, nomen ſuum induit, ad Scaldis dextram, non procul à Mortaigna, fere ex oppoſito, diſſitum, oppidi ſpeciem nomenque, portis atque foſſis præbet. Subeſt opulentiſſima illic Abbatia virili Benedictina. Ex quo cœnobio prodiit anno 880. Hugbaldus qui ſcripſit vitas multorum ſanctorum hominum, librumque epiſtol. atque ad Carolum Calvum Imperatorem carmen 136. verſibus prolixum, & laborioſum, in quo omnia verba ab una litera C, incipiunt: hoc exemplo,*

Carmina clariſonæ Calvis cantate camenæ.]

FLANDRIA IMPERIALIS.

TErtia Flandriæ pars, quæ Imperialis dicitur, eo quod ſupremam olim agnoverit Imperatorum poteſtatem, quam exigua ſane eſt regio, Scaldi & Tenera fluviis clauſa, Brabantiæque Ducatui confinalis. Audiebat hæc olim Bracantum, à Bracanto arce, diruta pridem à Comite Balduino Pio. Hodie dicitur Comitatus Aloſtanus, ab urbe Aloſto, ditionis totius metropoli. Dicitur quoque Dominium, quia Flandria olim diviſa in

partes

UVA. BHSC. BU 00896

partes tres, Comitatum, Dominium, Proprium. Comitatu videlicet dependente à sceptro Franciæ: Dominio, à Sacrosancto Romano Imperio: Proprio vero nullam superiorem potestatem agnoscente, sed Comiti suo jure optimo maximo subdito. Dominio, præter Comitatum Alostanum, adjunguntur quatuor illi pagi, aut potius unus pagus in quatuor regiones divisus, quos vulgo de vier Ambachten vocant: regiuncula Wasia, & pagi quidam agrique trans Scaldim, Teutonice 't Landt van Oberscheldt. Sed agamus hic paucis de antiquis illis & observatu dignissimis ritibus, à Comitibus Flandriæ, in præstando Imperatoribus Gallorumque Principibus fidelitatis juramento, usurpari olim consuetis. Cæsarem igitur Imperiali solio insidentem, & stipatum undique regio quodam comitatu, adibat pro modulo suo stipatus Comes, & quidem aperto capite, discinctus item & altero genu in terram procumbens. ibi unus è Consiliariis, Imperatoris jussu, Comitem adfabatur his verbis: Accessisti huc tamquam cliens & Princeps Sacri Imperii, propter dominium tuum & statum in Flandria, quem Imperio refers acceptum: promittis igitur, bonum tē & fidelem futurum Sacræ Imperatoris Majestati, ac serviturum te illi adversus quoscumque hostes, usque ad mortem. Annuebat Comes, & promittebat, moxque humo sese attollens, deosculabatur Cæsari frontem. Similis plane ritus observatur cum Regibus Galliæ. Iam vero ad singularem hodierni hujus Provinciæ status, & rerum in eo visendarum descriptionem pergamus.

ALOSTVM.

ALOSTVM, opportune admodum sitam urbem, perlabitur fluvius Tenera. distat autem Teneramunda quidem duarum, Gandavo quinque, Bruxellis quatuor, Mechlinia vero sex leucarum intervallo. munitissimum sane & lautum opidum, frequentatum valde ob celebrem illum & momentosum mercatum lupi salictarii, cujus in coquendo cereali Belgarum potu vel præcipuus usus est. Nati hic Theodorus Martini, vir doctrina clarissimus, publicus Academiæ Lovaniensis Professor. Cornelius Scribonius Grapheus, eruditus inprimis vir, & jam sæpius nobis laudatus. Nicolaus de-

UVA. BHSC. BU 00896

nique Stopius, magni in litteris nominis, nec incelebris ſcriptor.

ADDITAM. [*Vtuntur iiſdem privilegiis Aloſtani cum quatuor Membris Flandriæ, & quocumque in tota Provincia viſum eſt, libere commigrant.*]

Continetur hoc Comitatu Ninovia, opidum minime contemnendum, & Aloſto duabus dumtaxat leucis abjunctum, diſtinctaque ab eo juriſdictione conſpicuum. Continentur præterea centum & ſeptuaginta pagi. ita ut limites ejus porrigantur uſque ad muros Gandenſes, muros Aldenardenſes, & ſi leucæ unius intervallum exceperis, etiam Teneræmundanos. Præter hæc adjunguntur illi (ut diximus) regiuncula Waſia, bonis aliquot pagis inſeſſa, & quatuor illi Ambacti, ſive totidem opida, unum muris & mœnibus clauſum, cætera iis carentia, ſita non procul Gandavo, in anguſto quopiam territorio, mari ad ſeptemtrionem contermino.

Supereminet cætera Hulſtum, opidum ſanequam tolerabile, Rupelmunda quatuor leucis diſſitum.

Sequitur inde Axella, quæ, etſi haud undique muris clauſa, mediocris tamen, nec adſpernanda prorſus urbecula, Hulſto non niſi ſeſquileuca, Ganda vero quatuor leucis abjuncta.

ADDITA M. [*Axella, in ea provincia quæ vulgo* 't Iandt van Waes *dicitur, unius quatuor Ambactorum, ut vocant, caput, oppidum eſt mediocre; quod ſuperioribus ſeculis magnas vices ſuſtinuit, ob Gandavenſium vicinitatem; qui quum locum hunc ante nullis mœnibus clauſum munivisſent, urbs* anno CIↃ CCCC LII *à Philippi Boni militibus, qui tum Gandavenſes oppugnabant, capta, direpta & flammis deformata fuit, quia Gandavo clam commeatus & ſuppetias miſiſſe accuſabatur: ſed poſtea incolarum & accolarum impenſis fuit reſtituta, & utcunque mœnibus ſepta, ita ut magis adverſus ſubitos incurſus quam obſidionem hoſtilem tuta eſſet. Hanc Illuſtriſſimus Arauſionenſium Princeps Mauritius, cum Philippo Sidneio, adhuc pene adoleſcens, & necdum ſummæ præfecturæ in hiſce provinciis abdicato Leiceſtrio admotus, (ſed paullo poſt Hollandiæ Zelandiæque præfectus factus)* anno CIↃ IↃ LXXXVI *æſtu intercepit. XVI Iulii, milite per molem lapideam, quæ in foſſa aquas ſuſtinet & dirimit, in oppidum tranſcendente. Hiſpanus in ea quatuor omnino vexilla in præſidio collocaverat. major terror, quam cædes fuit; munimenta quoque, quæ in vicino locata erant, eodem impetu*

UVA. BHSC. BU 00896

impetu capta: &, ut oppidi ſecuritati conſuleretur, vicini agge-res perfoſſi, & fluctus marini in campos longe lateque immiſſi. poſt illa urbs, Belgis tam opportuna, etiam vallis & propugnaculis permuniri cœpit; ut jam cuivis obſidioni tolerandæ par eſſe videa-tur. Superioribus annis aliquot arva, quæ Belgæ conſulto merſe-rant, rurſus fluctibus ducto aggere erepta, annitente inprimis Pe-tronio illius præfecto; qui æſtus, quum urbs caperetur, inventor & actor fuerat.]

Tertio loco Bochoutum eſt, quod Axella duabus leucis abjungitur.

Quartum denique locum tuebitur Aſſeneda, duabus itidem leucis ab Axella disjuncta. Parent autem his qua-tuor locis varii pagi, & purgatur in iis, ob maris propin-quitatem, Zelandorum exemplo, adfatim ſalis.

ADDITAM. [*In hoc tractu eſt etiam propugnaculum illud vulgo dictum* 't Veer *ad oram Scaldis quod pervium eſt & flu-mini trajectum Liberum præſtat in ipſam urbem Antverpiam. Porro Locus hic* 't Veer *anno 1592, 18 Ianuarii, à milite præ-ſidiario utriuſque propugnaculi Lillo & Liefkenshock de impro-viſo eſt occupatus, milesintus reſiſtens trucidatus; omnibus e cā-ſtello Antverpiano propter rebellem militem eo deportatis bonis (magni æſtimii certe, cum arca inter ea fuerit margaritis plena) ablatis. Sequenti anno Scaldis eo loci non minus infeſtum vidit & habuit Batavum militem, qui triremi Dordracenæ* (de ſwarte Galeye van Dort) *impoſitus, noctu navim prætoriam in Scaldi quieſcentem prope locum* 't Veer *invaſit, prædamque inde ave-ctam ſeptem aliis juxta navibus divitem ad Seelandiæ oram ex-poſuit.* Met. lib. 21. p. 970. *Hæ cauſæ Arenbergium move-runt, heic loci propugnaculum poneret multo præſidio munitum pro ſecura navium ſtatione.*]

Continentur denique Comitatu Aloſtano duo Princi-patus, Steenhuſanus & Gaverenus. & Steenhuſa qui-dem, inſignis pagus, peculiarem agnoſcit Principem: Ga-vera vero, pagus longe ampliſſimus, & prænobili arce conſpicuus, primum occupat locum inter titulos Comi-tis Egmondani. Sunt deinde & variæ Dynaſtiæ: qua-lis præſertim Likercana, & Sottegemia. Quæ omnia lucu-lentum ſane Comitatum conſtituunt. quem imperio ſuo, Henrico tertio Imperatore, ſubjecit fortiſſimus Princeps Balduinus Pius. Hodie magnus Prætor, ſeu Gubernator Aloſtanus, eſt Dynaſta Billæus.

PROPRIVM continet Teneræmundam, Gerardo-

UVA. BHSC. BU 00896

montium,& Bornhemium,una cum aliquot pagis. prout infra latius explicabimus.

Teneræmunda nomen habet à fluvio Tenera, Belgis Deure/ & vocabulo mond / Latinis os denotante : sita est enim ad ipsum os,sive ostium ejus fluminis, & qua Scaldim id influit. Distat Gandavo,Bruxella,Mechlinia,pari quinque leucarum & prægrandium quidem, intervallo, Antverpia vero leuca vel circiter amplius. Opidum situ & arte munitissimum, quod & aliæ quædam dotes conditionesque commendant, ac momentosum inprimis & sic satis etiam opulentum efficiunt. Fiunt hic magna copia panni illi gossypini, quos fustaneos vulgo vocant, & celebratur omni hebdomade magno concursu mercatus lini. quali etiam gaudet Fanum Divi Nicolai, perinsignis pagus regiunculæ Wasiæ, Teneræmunda non procul dissitus. Quemadmodum & pleraque non tantum Flandriæ,sed totius propemodum Belgicæ opida, & alicujus momenti loca (quod & toto passim terrarum orbe receptum est) veteri quodam instituto & privilegio, vel general omnium rerum merciumque, vel peculiari hujus illiusve speciei mercatu & anniversariis hebdomadariisque nundinis gaudent. quod ipsum in maximam sane tam publice quam privatim utilitatem redundare, nemo est qui non videat. Natus hic Ioannes de Teneræmunda, instituti Carthusianorum, Religiosus plane doctissimus, ut ex editis viri scriptis constat. Teneræmunda una cum territorio circumjecto peculiaris atque distincta est ditio, quæ Dominio Principum Flandriæ,matrimonii jure accrevit, ævo Guidonis Dampetræ. unde avulsam deinde per aliam nescio quam affinitatem,Flandriæ rursus univit Ludovicus Malanus, ducta in uxorem Margareta Brabantina. Gubernat Teneræmundam hoc tempore illustris Ioannes de Rivas.

Gerardo-montium Flandri vocant Geertsberghe/ Galli corrupte *Grand mond*. situm est ad eumdem Teneram, & Aldenarda dumtaxat tribus, Teneræmunda vero quinque leucis abjunctum, perexiguum quidem, sed amœnum valde opidulum, conditum à Balduino Montensi Comite Flandriæ,anno 1068, quo tempore superarat (ut volunt) Illustrem quemdam Dynastam Gerardum, cui opidum recens conditum & cum ditione sua conjunctum voluit esse cognomine. Gerardomontensis fuit

Marcus

UVA. BHSC. BU 00896

Marcus Nævianus, vir insigniter doctus, & complurium operum scriptor.

Bornhemium perinsignis & amplus pagus est, arce & jurisdictione in pagos aliquot circumjectos, itemque in territorium illud, quod Borhemiense appellant, spectabilis.

Rupelmunda nomen sumit à flumine Rupela, quod ex adverso in Scaldim aquas suas exonerat, ad quem Scaldim & lævam ejus ripam ipse locus est positus, & Antverpia tribus circiter leucis abjunctus. Est autem Rupelmunda miræ antiquitatis arx. cujus, ut momentosæ olim & insignis rei, crebra valde in Flandrorum annalibus mentio. Sed ab aliquot sæculis retro, archivo magis autographorum Flandriæ terræ privilegiorum, & quorumdam qui Principis jussu in vinculis detinentur custodia, quam alio ullo nomine celebratur. Arci adjacet pulcher & amplus pagus, ubi natus Gerardus Mercator, magnus Cosmographus, ut apparet ex variis viri scriptis, orbi ab ipso publicatis, & in lucem emissis. filius illi Bartholomæus, peregregius adolescens, & scriptis clarus. Solum Imperialis Flandriæ sanequam præstantissimum, & cum fructuum omne genus & frugum, tum rubiæ maxime feracissimum.

Flandri in genere comes admodum & civiles. acres item, & ad honestas omnes ac viro dignas tam pacis quam belli artes idonei. strenui insuper mercatores, nec laborioси minus quam ingenioси pæne innumerabilium rerum artifices. Vtuntur passim, si Gallicanam excipias, ubi Gallicus sermo in usu est, lingua Teutonica, sed exculti deinde & scholarum disciplina, & assiduis exterorum commerciis, etiam gallice omnes discunt. adde quod liberos magna ex parte inde à puero fere amandent in Flandriam Gallicanam, imo in ipsam Galliam, ubi una cum artibus opificiisque etiam linguam illam addiscant. quæ propterea omni hominum generi plane familiaris. eo magis quod natura ad gallicismum proclives, nullo negotio eum imbibunt.

ADDITAM. [*Sed proferamus Merchantium de sua gentis moribus, artibus atque commerciis discurrentem.* Gens Vlamingorum (*sic enim vernacule vocitantur*) *moribus est, vel exterorum scriptorum testimonio, ex Germanica gravitate, & Gallica alacritate temperatis: totam aut servitutem, aut libertatem patì*

 nescia:

UVA. BHSC. BU 00896

neſcia: Ædificandi eleganter & commode, curioſa: interſtitio parietum metiente longitudinem cantheriorum, in culmine ſic conjugatorum, ut angulos faciant acutos ad juvandum pluviarum præcipitium, ventorumque impetum extenuandum: Domeſtica ſupellectilis copioſæ, veſtitus apti, ſumptuoſi & variabilis, culinaque in longum tempus, bovina, porcinaque ſalitis, providendæ, ſtudioſa: manu prompta, & bellicoſa, niſi opibus luxuque (ut olim, ex Cræſi conſilio, Sardes) enervaretur: nativo & exotico ſermone diſerta, artium rapax: neque, ut quædam fruges, degenerans, imo permatureſcens in alieno ſolo; ac, ceu inter metalla Mercurialis, cunctis ſeſe nationibus facillime accommodans. Pictura, ſculptura, agricultura, ceteriſque artibus manuariis, & Rhythmicorum per homæoptota Flandrice cadentium, argutia, ac Muſicorum acri dulcique norma efflureſcit. Innotuit tum ſuis, tum fere totius Europæ foris, equorum præſtantium, boum opimorum, butyri ſapidiſſimi, alecum, aliorumque piſcium apte ſalitorum mercimoniis: telarumque, partim linearum, varietate, candore, ſubtilitate, & quaſi floſculis; partim xylinarum, quas Arabes bombaxinas vocant, diverſimodis textrinis expetitis, ſericiſque textis non omnino contemnendis: partim pannorum laneorum tum denſorum, tum levidenſium textura tinctuaque proba, & ubique terrarum jam olim laudata; ceteriſque mechanicis artibus ingenioſis ac laborioſis. Aulæorum denique tapetiumque artificiis & velut picturis admirandis. Ex lini & rapi ſeminibus, nucibuſque juglandibus oleum extundunt: Sal crudum, pullum, aſperumque ex Gallia, Hiſpaniaque advectum, in magnum candorem, ſaporem, augmentumque amplis ſartaginibus excoquere non ignorant: Alecec ſub Angliæ Scotiæque ora, ab Auguſto in Autumnum capiunt, illuc infinito exercitu circa littora appellentes, ad evitandum maris Septentrionalis, ubi naſcuntur, gelidiſſimum frigus: dein captos, ſtatimque deſerto Neptuno expirantes, exenterant, condiunt, ſtipantque cadis ſalſamentariis, ſigillo oppidorum unde advehuntur, inuſtis, prius ex lege exploratos; vel leviter ſalitos, fumo durant, inficiuntque colore ſoro; qui Gothis (teſte Hadr. Junio) ſubrufum ſonat ad atrum accedentem: unde equis Soris in Italia, & Alecibus Soretis in Gallia nomen eſt, & apud veteres, teſte Athenæo, ab æris colore chalcidibus. Viri ſunt ſtatura decenti, vultu flammeo, ingeniiſque ad omnes ſcientias & diſciplinas appoſitis: niſi luxu, velut in herba; aut lucroſis artibus, quaſi ſpinis, protererentur: plerumque aperti, promptumque vultu cor gerentes; ſanguinis enim ſpirituumque motu genuino fit ut cito & virtutis purpura erubeſcant, & aliis perturbationi-

bus

bus commoveantur : at humidiore corporum calore efficitur , ut ad accipiendam & deponendam offensionem sint molliores. Sympoſiis mutuisque invitationibus gaudent , & incalescunt , sæpe ad ebrietatem, rixas, cadesque ; sæpius ad benevolentiam ineundam, aut recuperandam ; ceu caristiis & philotheſiis efficacibus , usque adeo ut illis gravissimæ simultates cadesque datis mutuis dextris obruantur , & absque illis nulla reconciliatio firma sit , & velut sigillata. Hoc gemendum est, tot permitti popinas, ebrietatis, libidinis, aleæ officinas, & patrimoniorum, conjugiorumque carcinomata ; atque etiam multis non modo in usu convivali esse capacium poculorum ingentes mutuosque haustus , sed in gloria poni, ceu probato animi ac cerebri speculo , corporisque firmitate : (quo argumento Cyrus Persa , apud Lacedæmonios sese regno, quam fratrem esse digniorem volebat persuadere) defendique exemplis, vel gentium Arctoarum, à quibus ille mos huc serpsisse videtur; vel Græcorum, unde pergræcandi proverbium; vel Romanorum , apud quos Torquati, Pisones, Antonii, Cicerones, Claudii ea laude sese venditabant. Non abhorrent à subitariis conflictibus; Belgis enim à Belgen, *aut* Balgen, *quorum illud irasci , hoc pugnare significat ; nomen indit doctissimus* Goropius , *cujus judicium in locorum nominumque originationibus fere sequimur. Longius absunt ab homicidiis præmeditatis : quæ , nisi tutelæ inculpatæ necessitate eluantur, cujuscunque modi sint, supplicio non eximuntur, nisi vel fuga, templorumve asylo, vel Principis condonatione , occisique proximo consanguineo transactione & supplici ingeniculatione placato. Vinum, licet uvas maturas habent, aliunde accipiunt magna copia & diversitate : quamvis dolendum est, vina vulgo venalia tam sæpe impuneque adulterari calce , sulphureque, & aliis nocumentis, unde in viris arthritici dolores, viscerum corrosiones , renum cruces ; in feminis aborsus sterilitasque oriuntur. Vinique ad imitationem , largissime conficiunt siti ac hilaritati , ex melle aquato coctoque , Medonem : aut ex pomis & pyris contusis expressisque, ex quibus saccaro mixtis, Davidi Preto Iano Æthiopiæ regi , potum in calice crystallino porrigi solitum P. Iovius scribit.* Sisaram, *juxta ac* Byriam , *sive Cerevisiam; quam non esse tam aspernabilem, ut Byrrhiæ Terentiano relinquenda sit secundum And. Lacunam medicum Hispanum; sed salubritate, robore & forma bibentes imbuere, Manardus Italus insignisque medicus asserit. Hæc; velut Cereris vinum ; quam olim Hispani Cœliam , Ceriamque , Thraces Illiriique Sabaiam, Ægyptii Zythum vocitabant ; communis gentis potus ex hordeo avenaque madidis , dein torrefactis , triticeo farre , lupoque sali-*

UVA. BHSC. BU 00896

ctario commixtis, in aqua concoquitur: differens in eo à zytho, teste Hadr. Iunio, quod hic ex hordeo triticove molito, in aqua macerabatur absque coctione, donec ex putrilagine acorem vinique saporem indueret: mira, ut ait Plinius, viciorum solertia, nam inventum est, quemadmodum aqua quoque inebriaret. Feminæ parifere colloquiorum, conviviorumque virilium familiaritate atque pudicitia, formæ, sermonis, amictusque suavitate, œconomiæ procuratione, solertique labore commendantur. nam aut pensa trahunt, aut rotula versatili in cannas fila agglomerant, aut peplа spectabili arte consuunt exornantque, aut lineas vestes ad solem, undarum aspergine, candore inficiunt; aut ruri, lacti emulgendo, butyroque, quod Plinius barbararum gentium laudatissimum cibum nuncupat, extundendo, versandove, & formando, aut caseo coagulando comprimendoque operantur. Literarum formandarum, rationumque subducendarum, præsertim in oppidis, non imperitæ. Improbam mendicitatem plurimi Magistratus excludunt: Senio, morbo, viciove corporis laborantem, admittunt: Civium tenuiorum liberos ex publico alunt, vestiunt, literas aut opificia docent: Alienigenas Xenodochiis recipiunt, validos unam noctem, ægros quoad revalescant. Ex antiqua vereque Christiana institutione & consuetudine. Flandri, si crus fregerint, si felices clamitant, quod collum non ruperint: ac universim, si quid improvisi incommodi accidat, quod durius non affligantur, se dicunt fortunatos. Pecunias in usuras extendere, infame; sed ne otiosæ maneant, fundo hypothecæ opposito, neque luendo nisi debitoris arbitrio, servatur usura semissis; excepta Mercurii prole, in amplis emporiis mercaturam faciente, cui plus licet aut lubet. Mensuram gravitatemque justam minus hic desideres, quam earum æqualitatem consensumque, sive res siccas liquidasque, sive terras metiamur. Grannia mensuræ passim differunt nominibus juxta ac vasis mensoriis. Vlna Brugensis XXVIII. pollices longa, nunc duobus, nunc uno pollice Gandensem superat: & diverso Gandavi XXVIII. sextarii vini, aliorumque liquidorum, implent Brugæ XXIX. Miliare perticas sive virgas geometricas, M. CCCC. Virga pedes XIV. efficiunt: quamvis virgæ terras dimetientes in Flandria Meridionali varient. Neque in pedum longitudine concors ubique symmetria est. Gandavi enim, Brugæ, Ypræque, & pluribus in locis quisque pedum pollices undecim: in magna parte Occiduæ, Boreæque obversæ Flandriæ, decem tantum constituit. nec in ponderibus æquilibrium est: ubique enim libra unciis quatuordecim explet, præterquam Brugæ, aliisque paucis in locis, ubi sedecim unciarum est: communi libra, quibus-

dam

UVA. BHSC. BU 00896

dam in mercibus, Brugæ non excluſa. Quæ varietates & inæqualitates tolerantur, quia inveteratæ, atque mercaturæ ejuſque ſubtili & quæſtuoſæ Arithmeticæ ſunt ſuſtinendæ. Libra pecuniaria, licet diſcordiam ponderis non admittit, utpote certis normis legibuſque conſtricta, diverſas computandi voces, modumque non recuſat. Guldi, ſive aurei, libraque Turonenſes, ſex, libræ Pariſicæ duodecim, ſcellingi viginti, libram Flandricam conſtituunt, quam groſſorum vocant, quorum bini ſtuferum, ducenti quadraginta libram illam efficiunt, exacta ad genus ponderis, quod Troium Campaniæ dicunt, ubi libra duas markas valet; marka octo uncias, quæ Romanæ libræ beſſis erat, libripende. Auctiones, *hoc eſt, publicæ rerum privatarum venditiones, aliæ auctore, præſenteque judice fiunt, aliæ non item: ſed hæ ordinariam ſolum actionem, illæ paratam executionem, manuſque injectionem adferunt, in non ſolventem tempeſtive debitorem. Exercentur autem utraque diverſis locis, diverſo modo. In quibuſdam enim bona venalia addicuntur propoſitum à præcone pretium augenti, & plus ceteris offerenti: unde auctionis nomen: In aliis præco inſtitutum à ſe pretium tamdiu gradatim diminuit, donec ex circumſtantibus emacibus quiſpiam indubitate acclamet,* meum eſt, *quod vernacule* miinen *vocant. Quogenere Auctionis Piſcatoria fora, mari proxima, in diſtrahendis primo appulſu piſcium potiſſime utuntur.*]

Venerunt iſti ad cognitionem ſanctæ noſtræ & ſalutaris fidei prædicationibus Divi Eligii, Epiſcopi Noviodunenſis, qui Dagoberti Francorum Regis juſſu annuntiare primum eam incepit in loco olim dicto Bzug-ſtock/ ubi & templum videtur condidiſſe Sanctiſſimo Salvatori ſacrum, anno jamtum ſexcenteſimo quarto. Secutus eſt eum Gandavi Divus Amandus. atque ita paullatim ſparſa eſt per univerſum hunc tractum religio Chriſtiana.

ADDITAM. [*Legibus Flandri fere utuntur municipalibus, & cuique Oppido aut Caſtellaniæ aſſuetis, tam in judiciis, quam in familiis herciſcundis, & ubi illæ deſunt, Iuſtinianeis. Peculiare hic eſt, quod ad imitationem Senatuſconſulti Orphitiani,* Nullus ex matre nothus perhibetur, *hoc eſt, Nemo ob illegitimos natales materna hereditate privatur: unde ne illuſtris quidem fœminæ concubinæ liberos Flandria leges eximunt; niſi illis ſtatutum municipale à Principe ſancitum deroget. Quemadmodum Curtracenſes ad annum 1557. & ſexto poſt anno Gandenſes à ſucceſſione materna liberos adulterio aut inceſto natos, excluſere.*

UVA. BHSC. BU 00896

cluſere. Etenim anno 1532. in Septembri, Provinciale Flandriæ concilium ſententiam tulit, ut Notho in feuda matris ſucceſſio competeret, cum privilegio ætatis ſexuſque, etiam extantibus legitimis. Et anno 1573. Bergæ Winoci magiſtratus ex conſilio noſtrorum Iuriſperitorum, decrevit ut filia ſacerdotis hereditate matris non excideret. Durum, nec à Lege Iulia de vigeſima hæreditatum apud Romanos, cujus vi hæreditatum legatorum, cauſa mortis donationum ad extraneos devolutarum, vigeſima ad Fiſcum pertinebat, alienum eſt Ius Iſſuarum, exituſve, quod appellant, quo hæreditate civis, non civi delata, etiam filio fratrique urbium curatores ex ea decimam bonorum non Feudalium, in publicum vertunt: & quo nemo in alterius cujuſcunque urbis, aut caſtellaniæ jus corpuſque cooptari permittitur, præterquam decimis, eo quo diximus modo, perſolutis magiſtratui loci à cujus jure & quaſi complexu diſceditur, niſi ea ſocietas locorum contracta (quam Hanſam vocant) interveniat. quod ex iis exemplis eſt, quæ aliquid ex iniquo habent, quod publica utilitate compenſatur: quod tributum Plinius ſecundus extraneis dicit eſſe tolerabile, domeſticis grave: itaque his remiſſum, ne lachrymæ parentum aut filiorum ſint vectigales. Videtur enim primitus invaluiſſe ad alendam frequentiam populorum in ſuis ſedibus, & ad familias ibi conſervandas, velut Iſraelitis bona filiaſve extra tribum transferre non licebat. Teſtamento ſupra tertiam bonorum, quibus Feuda continentur, partem legare Flandriæ leges prohibent; exteriſque ad magiſtratus hic gerendos acceſſum, ex Caroli V. Cæſaris anno 1555. ſanctione, illis nimirum qui à ſe Flandros excludunt. Vtuntur jure ſiſtendi, manuſque injectione, tam in perſonas, quam bona eorum qui cives non ſunt, incipientes, contra Iuris civilis præſcriptum, ab executione: quod mercatorum peregre venientium commoditas introduxit. At peregrinis licet in Flandria adire hæreditatem ſanguine conjunctorum: quod in Gallia, Anglia, Scotiaque illis nefas eſt, ubi Principes, quo jure quaque injuria Albinagii, morientium ab inteſtato, nulliſque ibi liberis relictis, exterorum bona occupant. A ſententia in corpus capitali, omnique interlocutoria civili, reparabili in definitiva, magiſtratus etiam inferioris, fruſtra hic provocatur.

Magiſtratus ſingulis in oppidis, caſtellaniis dinaſtiis poteſtatem obtinentes partim Scabini, partim Baillivi nominantur. Quos vero Scabinos Latine efferimus Galli Eſchevinos nominant. In quorum ordinem Carolus V Cæſar promulgato ad annum 1531 edicto prohibuit ebrioſos cooptari voluitque ut nimiæ potationi aſſuefcentes, ſi per errorem in illam functionem irrepſerint, removeantur:

UVA. BHSC. BU 00896

tur: quod decretum mitium fuit Solonis sanctione statuentis, ut magistratus ebrietatis compertus morte puniatur. Scabini jura & privilegia populi defendunt, lites in judicium deductas, ex norma statutorum & consuetudinum municipalium, aut illis deficientibus ex jure scripto decidunt: tormentis quæstionum adsunt, crimina examinant, vitæ necisque jus & facultatem habent: submonentibus, per concepta verba, Principis officiariis, populo audiente, sed supplicii condemnatos noxæ eximere ipsis nefas est: soli Principi permissum magis, quam usurpatum. Politica edicta scisscere illis licitum & usitatum, Comite sanciente: at tributa similiaque onera subditis indicere, nisi Principe causas necessitatis cognoscente, imponendique oneris facultatem largiente, prohibentur: primum Ludovici Malani, deinde Caroli quinti Cæsaris ad annum 1516. constitutione. Illorum præsides (quibus Senatus convocandi & dimittendi, ad eum referendi, primi consessus & sententias circumrogandi jus & potestas est, quæ numerantur, non ponderantur, Romano more. Neque enim aliud, inquit Plinius Iunior in publico consilio fieri potest, in quo nihil tam æquale quam inæqualitas ipsa: nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est. nuncupantur Gandavi, & in Yprensi, Bergensi, Burburgiaque castellaniis, Primi Scabini: *Ypræ, Bellaque* Voegti, *sive* Tutores: *penes quos nimirum summum jus est rerum ordine suo jungendarum. Vernis enim nostris* Voeghen *componere & accommodare denotat, nisi quis forte magis delectetur Græci nominis & significati, Βοήθοι, paronymia: Bergæ* Portmagistri: *In Feurnensi castellania* Lanthouderi, *quasi terræ custodes, adjunctique illis Scabini etiam* Keurheri, *ceu electi domini:* Keur *enim optionem, electionemque signat, appellantur: Brugæ, ceteriſque fere in oppidis, & in terra Franca,* Burgermagistri, *hoc est, quibus præcipua civium cura incumbit, nuncupantur.*

Antiquitus Scabini, licet ob justitiæ, largitione redemptæ, corruptelam, Comitis punitioni cum bonis suis semper subjacerent, dignitatem ante mortem non exuebant: nullamque pecuniæ publicæ administratæ rationem Principi, at inter se tantum reddebant: neque ab eorum sententiis provocare licebat, imo appellantibus sexaginta librarum Parisicarum mulcta imponebatur. Verum Ioannæ Constantinopolitanæ, Guydique ex sorore nepotis industria, aulica prudentia, multoque labore effectum fuit, populo novitatis avido suffragante, ut quotannis per Commissarios Comitis ordinarios, aut removeantur, aut prorogentur, atque ad rationes coram illis populoque purgandas, teneantur. Neque illuc admittebatur ullus manuoperarius, ut vocant, nisi jam anno diutius sese ab opi-

ficio

UVA. BHSC. BU 00896

ficio removisset : quia hujusmodi , quos aptius ergasteres Graci vocant , potius ventris quam reipublicæ commodis & necessitati serviant : quod popularius fuit quam institutum Thebanorum, eum à magistratu eliminantium , qui decem annos a mercatura factitanda non abstinuisset. Tandem Flandri, & Philippi Regis, quem diximus, cupiditate ambituque. Lutetiam sensim attrahebantur : & Philippi Boni circumspectione pedetentim illinc erepentes, hujus contra Gandenses ad Gaveram victoria potentiaque gliscente, coacti sunt, concilio provinciali Gandavi fixo , parere : eoque res devenit , ut à cunctis magistratibus ad senatum Principis, Gandavi collocatum, appellare licitum sit, & Flandria diffusius litibus inundaverit : fori tabe, pecuniam causidicis ut vi morborum precia medentibus , adferente. Porro singulis tum oppidorum tum castellaniarum magistratibus in cogenda , expendenda, & annotanda publica pecunia, subserviunt quæstores : illic Thesaurarii : *hic* Receptores *vulgo nuncupati : exemplo Græcorum, maxime Athenienſium , tales pecuniæ coactores, eadem notatione usuque vocantium* ἀπόδεκτας : *quod subinde signamus: quia delectat , vetustarum nobiliumque gentium , præsertim Athenienſium, quos leges Solonis regebant, consentientem interdum cum nostratibus politiam, intueri : in oppidis frequentius bini, hic singuli sunt, quos in plerisque urbibus, præterquam Ypræ, Principis vicarii, uti scabinos , eligunt : neque non magistratibus perpetuo assistunt assessores & consiliarii per illos cooptati : quos partim* Graphiarios , *aut* Secretarios , *partim* Pensionarios *vulgo nuncupant : illos à tabulis actisque (quales Athenis, eodem significato,* γραμματεῖς*) graphio, stilove describendis, expediendis, consilioque : hos à pensione, qua honorantur, ore senatus, consilii, legationibus. Quibus omnibus, utpote juris tam scripti quam municipalis peritioribus, & in continuo, annuæque mutationi non obnoxiorum usu versantibus , multum defertur : neque nobilibus id munus indecorum est. Extra ordinem etiam magistratibus vocati adsunt , ejusdem antea ordinis (quos* Notabiles *appellant) unaque deliberant plerumque magis quam definiunt : neque quum opus est, illinc absunt Decani opificiorum , &* Sodalitates *quædam, quas Graci cum Romanis Hæterias, nostri* Confratrias *dicunt,* Gladiatorum & Sagittariorum. *Illi enses ancipites, longos, utraque manu perite tractant : hi arcubus, sive chalybeis, sive acernis, spicula; aut sclopis manuariis, plumbeas pilulas ejaculantur; vel saltem illis classibus asscribuntur. Quibus pridem vestis erat bicolor , adjecto emblemate argenteo, ut internoscerentur. Illorum autem usus in subitis periculis & terroribus , tam intestinis,*

UVA. BHSC. BU 00896

finis, quam hostilibus, opportunus est : Flandriaque Comites, antequam tot finitimarum ditionum accessione, aulicisque stipatoribus augerentur, ab uno oppido in aliud, honoris defensionisque causa ab illis deducebantur: & jampridem ad ornandum Principis vel adventum, vel inaugurationem, adhibentur.

Ballivi nomen à Baila voce Gallica, tutelam custodiamque significante, originem elicere videtur : nam illud deducere a Graecorum βαλιος, *quod maculosum signat, turpe: à* βαλλω, *quod petere & impetere denotat, odiosum: & quia virgas manusque injectionem Baillivi habent, dicenti periculosum. Non minus Bailivi, quam Scabini per Principem committuntur, mutuasque operas tradunt. Quibusdam in locis, Brugæ inprimis,* Schultheti *vocantur, à Germanico vocabulo,* Schultheſſen, *nostrati* Schultheten & Schoutheten, *Germanicum enim sigma sibilumque nos fere in literam tau emollimus, quod scilicet debitoribus juberent, ut creditoribus satisfacerent (licet Goropius* Schultheiſchen *dici malit, quasi debiti noxaeque exactores.) Quae vox in Lutprandi Longobardorum Regis legibus usurpatur, nominaturque* Schuldahis, *judicemque denotabat, de debitis pronunciantem, & creditori satisfieri jubentem : nunc autem in aliquot Helvetiæ urbibus, publici concilii caput, veneſque Germanos Principes, locorum praefecti, vocabulo* Schultheſſen *designantur. Nostris vero moribus, Bailivi Schulthetique, hoc modo, his officiis, a scabinis differunt: Scabini judicant, Bailivi judicatum, & scabinorum scita, Principumque constitutiones exequuntur : illi vocationem habent, hi prehensionem, missionem in carcerem, accusationem : illis quotannis honorarium : ab his Principi annua pecunia dependitur, ex mulctarum sorte compensatis : illi annuae aut biennii mutationi obnoxii sunt : hi mandati diuturnioris limitibus. Denique Scabini jura populi : hi Principis magis respiciunt, eorumque dynastarum à quibus committuntur : & Scabinos ad jus in propatulo tribunali dicendum rite & necessario submonent, atque tribunalis locum, potestatemque velut aperiunt : unde etiam tribunalia nostrati vocabulo* Vierſcharen, *hoc est, quatriturba nominantur: quia nimirum quatuor personarum illic usus est, Actoris, Rei, Iudicis, & Baillivi. Scabinos Bailivi dignitate & loco praeeunt: unde forsitan à cupidis amictus Latini,* Prætores *communiter appellantur : nulla similitudine functionis : quum Scabini potius Romanos* Prætores, *juris dicendi, condendique potentes, eminus referre videantur. In aliquot castellaniis, praesertim Feurnensi, & in terra Franca, Baillivis additur* Crickhouderus, *sic dictus, quasi custos ligni, suprema sui parte transversarii, quod axillis subjectum,*

UVA. BHSC. BU 00896

ctum, imbecilles ſuſtentat : cujus forma argentea pedalis magnitudinis, illi magiſtratui, munere ſuo in publico fungenti, rite geſtatur. Is Scabinos in tribunali publice tempeſtiveque ſubmonet, verbis conceptis : pupillares facultates inquirit, inſcribit, mulctatque earum interverſores : & auctiones rerum, præſente judice, venalium, maxime nobilium palam proclamat annotatque. Neque ruri in primis deſunt Amani, quaſi Amptmani, *hoc, eſt, viriofficiarii: quorum partes ſunt, diebus Dominicis, peractiſque ſacris, in cœmiterio edicta magiſtratus, privatorumque mandata præconari, triconibuſque debitoribus domi denunciare ut ſolvant, aut uti ultra legis municipalis præſcriptum cunctabundos, ad ſolvendum cogant ; eorum bonis, mobilibus inprimis, venundatis in auctione. Poſtremo quemadmodum ceteris omnibus Bailivis certæ metæ unius vel oppidi, vel caſtellaniæ, pagique circunſcriptæ ſunt: ita Lud. Malanus quendam ſupremum rerum capitalium quæſtorem, vindicemque, quem* Souverainum Bailivum *nuncupavit, anno ſeptuageſimo quarto poſt milleſimum trecenteſimum inſtituit ad homicidas exuleſque vagabundos tota Flandria, & Antverpiæ Mechliniæque (quæ illi tunc parebant) apprehendendos, & ex ſententia duorum Comitis beneficiariorum morte plectendos, aut ex merito caſtigandos : quum prius illud muneris à Receptatore generali Flandriæ gereretur, & uni utrumque onus nimium eſſet; tantis præſertim illius ævi commotionibus. Permiſſa illi muneri jampridem, & à Caroloquinto Cæſare anno 1543. approbata, auctoritate atque facultate relegationis abroganda, & furti, neque non homicidii ex caſu aut defenſione, ſimilique occaſione, magis quam inſidiis & præmeditatione reis, cæſique proximo conſanguineo, paſſiſque furtum, conciliatis, largiendi non ſolum ultro, citroque commeandi quadraginta per dies ſecuritatem, verumetiam criminis condonationem : modo mulctæ pecuniariæ, ſecundum facultates, enormitateſque illorum reorum, ab ipſo imponendæ; fructus, non ad eum, ſed Principem redeat : Flandriæque concilium de reis an vera faſſi ſint, cognoſcat. Sin autem magiſtratus loci, cujus juriſdictioni reus, qui tranſducitur, obnoxius eſt; ſua illum cognitioni ſiſti petat, obtemperandum eſt.]*

Primus hujus Provinciæ Princeps, inter eos quidem qui nomen & titulum ejus geſſerint, ut è nonnullis ſcriptoribus, & antiquis quibuſdam monumentis conſtat, Lidericus Harlebecanus fuit. cui ob raras virtutes, & egregia multa fidaque officia, ſibi & reipublicæ Chriſtianæ præſtita, eam anno ſalutis 792, titulo *Principis Flandriarum* attribuit Carolus Magnus. Erat autem tunc temporis regio

UVA. BHSC. BU 00896

regio admodum inops, & in qua vix aliud inveniſſes quam paludes & ſaltus. unde & Lidericus ille ultro & jocabundus adſumſit vocabulum *Foreſtarii*, id eſt, ſaltuum nemorumque cuſtodis. quem titulum tamen ſucceſſores honorificum ſibi ducentes, retinuerunt, ac diutiſſime uſi ſunt. neque deſunt qui ſcribant, extitiſſe ante hunc ipſum Lidericum & alium quemdam Flandriæ Saltuarium, qui Brugis anno 621, condiderit templum Divi Donatiani. Liderico ſucceſſit Engeranus, Engerano Andakerus, qui (ut tradit Maſſæus) mœnibus clauſit Gandavum, jactis inibi templi Divi Ioannis, quod ſupra deſcripſimus, fundamentis. Atque hi quidem primi fuerunt Flandrorum Principes. quos alii Comitum titulo uſos, alii vero Cuſtodes tantum, Præfectos, & Vicarios Galliæ Regum fuiſſe contendunt. Poſt *Foreſtarios* vero iſtos, vel Saltuarios, numerantur triginta & duo legitimi hujus Provinciæ Comites, concenſitis quatuor Comitiſſis, veris juſtiſque terræ hæredibus. Inter Comites autem, ſi hiſtorias forte evolvas, paucos invenies, qui non fuerint magni & quantivis pretii Principes. ita quidem ut in graviſſimis illis, modo cum Gallis Angliſve, modo cum Superioribus Germanis, & vicinioribus aliquot populis, interdum vero & cum ſuiſipſorum ſubditis, nullo non tempore geſtis bellis, non hoſtibus tantum & fortunæ fortiſſime reſponſaverint, ſed egregiam quoque virtutem ſuam, & maximam pereximiæ hujus terræ potentiam toti orbi terrarum approbaverint: nec conſervaverint modo acceptam ditionem, ſed magnopere etiam auxerint. & quod magis mirere, obtinuit, partim conjugii jure, partim mera virtute, ipſorum ſanguis univerſæ iſtius Belgicæ Principatum: potituſque eſt ante paucos annos Regno Hiſpaniæ, & tot aliis illis Regnis, Imperiis, Dynaſtiis, atque Provinciis, quot poſſederunt olim & hactenus poſſident Sereniſſimi Principes Domus Auſtriacæ, oriundi ex illuſtriſſima illa Flandriæ Principum ſtirpe. Inter Comitum autem illuſtriſſimos maximeque eximios, & qui patriam ſupra cæteros illuſtraverint auxerintque numerantur potiſſimum iſti: Balduinus Arduennenſis, cognomento Brachioferreus: is quem aſſerunt quæſiviſſe ſibi, vel magnopere ſaltim auxiſſe hanc ditionem, & ſupremas dignitates tituloſque obtinuiſſe, Princeps pace belloque clariſſimus, obiit anno 879.

Balduinus

UVA. BHSC. BU 00896

Balduinus Barbatus, juſtitiæ ſimul & litterarum ſtudio clarus Princeps, nobilitatem, ut volunt, in Flandria omnium primus conſtituit, juſtitiæ ſacra reformavit, homines doctos & virtutibus celebres paſſim invexit, mortuus anno 1036.

Balduinus, cui ab optimis moribus nomen Pii eſt inditum, & qui Inſulis natus, Latine ſcribentibus *Inſulanus* dicitur, ditioni adjecit Comitatum Aloſtanum & quatuor illos Ambactos. In matrimonio habuit filiam Regis Roberti, Henrici primi Galliæ Regis ſororem. qui imminente jam fato, hunc ſororium ſuum, notæ integritatis, juſtitiæ & prudentiæ virum, teſtamento inſtituit filii ſui Philippi, immaturæ adhuc ætatis pueri, curatorem, adeoque Protectorem ampliſſimi ejus Regni. quod factum 1061. Suppeditavit idem Balduinus magna navium copiarumque & pecuniarum ſubſidia genero ſuo Gulielmo Duci Normanniæ, in debellanda, & Haroldo, injuſto coronæ uſurpatori, eripienda Britannia. cujus tantæ victoriæ præmium retulit annuam trecentarum marcarum argenti penſionem, Flandris ab eo Regno in perpetuum perſolvendam. etſi pactum illud non diu à poſteris obſervatum. obiit iſte Balduinus anno 1067.

Robertus, cognomento Hieroſolymitanus: is qui ob inclyta ſua & heroica prorſus facinora in Bithynia Syriaque adverſus infideles patrata, ab univerſo Chriſtianorum exercitu ſalutari meruit *Filius Divi Georgii:* quique ab Imperatoribus omnium primum deſignatus fuit Protector Cameracenſis: obiit anno 1111.

Balduinus, cognomento *Securis*, Princeps bello clariſſimus, tam ſevere adminiſtravit juſtitiam, ut, præter primum illud cognomen, etiam dictus fuerit ejus virtutis parens. obiit anno 1119.

Theodorus Elſatius, magno ſuorum comitatu inſtructus, Hieroſolymam, infidelibus inibi debellandis, quater profectus eſt, ac magnum idemtidem nomen lucratus, ad ſuos reverſus. uxorem habuit Sibyllam, Fulconis Hieroſolymæ Regis filiam, præſtantiſſimam ſane mulierem. obiit anno 1169.

Philippus Elſatius, qui ob raras virtutes Magni cognomento affectus eſt, tam familiaris, tamque intimus fuit Ludovico Galliæ Regi, ejus nominis ſeptimo, ut nihil fere is ageret, niſi de hujus noſtri conſilio. hic è ſacro fonte

UVA. BHSC. BU 00896

fonte ſuſcepit Regis filium, cui à ſe fecit nomen. atque is poſtea fuit Philippus Rex, cognomento Auguſtus. cui, patre jam mortuo, conjugem noſter dedit Iſabellam cognatam. ſed orto poſt (ut ſunt lubricæ admodum. & funeſtæ Principum res) ſuper Veromandorum Comitatu, gravi inter eos diſſidio, ad arma & manus etiam ventum eſt. at tranſactum tamen poſtpaullo cum maximo noſtri bono, & in gratiam reditum. Comes, otii impatiens, in Syriam ſe, & ſacram inibi expeditionem contulit. ubi mira illum virtutis ſpecimina edidiſſe, inter alia vero poſt inſignem ab hoſte partam victoriam, inſignia etiam illa, quibus hodieque utuntur ſucceſſores Flandriæ Comites, retuliſſe, ſacri belli ſcriptores commemorant. Inde in patriam rediens, & Luſitaniam forte perviam luſtrans, uxore jampridem mortua, ſecundis nuptiis duxit, & in Flandriam ſecum vexit Machtildim viduam Regni illius Reginam, raræ (ut narrant) formæ & pulchritudinis fœminam. Tandem vero una cum dicto Philippo Auguſto & Richardo Anglorum Rege, in Syriam rurſus & ſacrum bellum delatus, jamque multis victoriis inclytus, Ptolemaide, anno Chriſti 1190, vel ut alii ſcribunt 1191. rebus humanis exemtus eſt.

Balduinus, felicis ejus nomenclaturæ octavus, poſt diutina ſatis in Oriente cum infidelibus bella, capta tandem à noſtris Conſtantinopoli (magno ſane iſtorum honore, ſiquis rem attente conſideret) ſalutatus inauguratuſque eſt Imperator Byzantinus, anno Chriſti 1204, ei vero intra annum defuncto ſurrogatus Henricus frater.

Vltimum inter veteres Comites faciemus Ludovicum Malanum, Ludovici Nivernienſis Flandriæ Comitis filium. qui & ſanguine & virtutibus glorioſus, ducta uxore Margareta, Ioannis tertii Brabantiæ Ducis filia, & Ducatum illum & ditiones ei annexas (prout ſupra in deſcriptione Brabantiæ fuſius explicavimus) cum Flandriæ Comitatu conjunxit. mortuus anno 1383.

Succeſſerunt poſtea ex eadem ſtirpe & ſanguini oriundi ſtrenuiſſimi Duces Burgundiæ. & poſt eos, Imperatores Regeſque domus Auſtriacæ. quorum Carolus Quintus, Imperator Maximus (eo enim honorifico titulo eſt affectus à Paullo tertio Pontifice Maximo) terram iſtam perpetuo quodam favore proſecutus varie ampliavit:

UVA. BHSC. BU 00896

vit: reſtituto ei inprimis Tornaco, ipſaque à jure omni & poteſtate Gallorum atque Imperii penitus liberata. Obiit tantus Princeps in Hiſpania anno ſalutis 1558. Exequiæ Regio prorſus & Imperatorio apparatu celebratæ ſunt Valliſoleti in æde Divi Benedicti, à Principe vidua Luſitaniæ, ejus filia, Hiſpaniarum gubernatrice. quæ Cæſarei tumuli, Regiis undique & Imperatoriis imaginibus ſymboliſque exornati, frontiſpicio inſcribendum curavit glorioſiſſimum iſtud Epitaphium. ſed ſciendum prius, depoſitum aliquot annos fuiſſe defuncti corpus apud Cœnobium Iuſti, juxta Placentiam: atque inde una cum medicato corpore patris ſui Philippi Regis, anno 1506, itidem in Hiſpania mortui, Eſcurialem tranſlatum, locum in cujus vicinia, filius ejus Philippus Rex condidit erexitque Cœnobium inſtituti Divi Hieronymi: quod in magnæ illius victoriæ (qua potitus nuper adverſus Gallos, Henrico ſecundo Rege, ad Fanum Divi Quintini, idque die Divo Laurentio ſacro) in victoriæ dico tantæ memoriam, glorioſi illius Martyris nomine inſignivit. cœnobium certe, quod ædificia quidem & ornamenta, adeoque magnitudinem omnem & regium plane ſplendorem attinet, ita magnificum prorſus & ſumtuoſum, ut ſi intra decennium porro ex Regia deſtinatione abſolvitur, & erogentur pro rata parte in fabricam decem auri milliones, numerandum merito fuerit inter orbis miracula. Celebratæ præterea ſunt ejuſdem Imperatoris, necnon Angliæ & Hungariæ Reginarum exequiæ, cum in aliis Belgicæ urbibus, tum præſertim Bruxellæ, illoipſo Philippo Rege præſente, & magna tum aulæ, tum urbis totius pompa. Quin & per totam, quam late diffuſa eſt Chriſtianam Rempublicam prout ſolet fere in funere Maximorum Principum, veneranda prorſus & regia Imperatori facta ſunt juſta, habitæque in laudem ejus orationes, & id genus ſollennia. Epitaphium autem quod dixi ecce iſtud:

D. O. M. S.

D. CAROLO V IMP. CÆS. AVG. MAX. INDICO, TVRC. AFRIC. GERM. HISPANIÆ, SICILIÆ, ET INDIARVM REGI, P. P. PRINCIPI POTENTISS. ET INVICTISS. SACRI IMPERII LIBERATORI,

UVA. BHSC. BU 00896

TORI, FVNDATORI QVIETIS, CHRISTIANÆ RELIG. ACERRIMO PROPVGNATORI, IVSTITIA, ANIMI MAGNITVDINE, PRVDENTIA, RELIGIONE, CLEMENTIA, PATIENTIA, ALIISQVE INSIGNIBVS VIRTVTIBVS LONGE ORNATISS. QVI POST INGENTES VBIQVE TERRARVM PARTAS VICTORIAS, ET CLARISSIMOS DE GALLO, TVRCA, AFRIS, ITALIS, GERMANIS, ACTOS TRIVMPHOS, TAM MVLTIS INDIÆ PROVINCIIS, ET INSVLIS ETIAM PRISCIS INCOGNITIS, PER LEGATOS MAGNO REIP. CHRISTIANÆ ORNAMENTO INVENTIS, ATQVE LVSTRATIS. DENIQVE POST FOELICITER ADMINISTRATAM ET PRVDENTER CONSTITVTAM REMP. PHILIPPO FILIO TOT AMPLISSIMIS HISPAN. REGNIS, FLANDRIÆ, ET ALIIS PROVINCIIS INAVGVRATO, RELIGIONE DVCTVS EX FLANDRIA IN HISPANIAM TRAIECIT, SEQVE IN IVSTVM HIERONYMIANI ORDINIS COENOBIVM, ÆDIBVS ILLIC IVSSV EIVS CONSTRVCTIS, RECEPIT, VBI RELIQVVM VITÆ, QVOD VIX BIENNIVM FVIT, TRANQVILLISSIME EGIT, ET SANCTISSIME OBIIT XI CAL. OCTOB. M. D. LVIII. IOANNA LVSITANIÆ PRINCEPS HISPANIARVM GVBERNATRIX, PATRI OPT. ET MAX. P. VIX. ANN. LVIII. MEN. VI. DI. XXVII. IMPERAVIT ANN. XL. REGNAVIT ANN. XLIII.

Teutonica simul & Imperialis Flandria gubernatur hoc tempore à Principe Gavereno Comite Egmondano, qui Artheſiæ quoque Præfectus eſt: Gallicanam gubernat (ut diximus) Dynaſta Currerius. quo utroque defuncto, & inſecutis poſtea bellis civilibus, deſtituitur iſta Provincia peculiari Gubernatore. cujus vices propterea ſupplet generalis Belgicæ terræ Legatus, donec aliter ſtatuat Rex. Atque hæc eſt in ſumma deſcriptio Flandriæ, quæ habetur ab omnibus pro ampliſſimo potentiſſimoque totius orbis Chriſtiani Comitatu. quem locum, & inter Regna, illud Galliarum, & inter Ducatus, Mediolanenſis ditio non injuria ſibi vindicat. Sed pergamus ad alia.

S ARTHE-

UVA. BHSC. BU 00896

ARTHESIA COMITATVS.

RTHESIA magna ex parte complectitur ejus gentis tractum, quam Cæsar in Commentariis Atrebates appellat, ab Atrebato, & ipsius & nostro ævo, tractus ejusdem metropoli, quam Galli quidem vulgo *Arras*, Itali autem *Arazzo*, Flandri denique Atrecht appellant. Hæc regio terminos varie olim mutavit, & pro variis illis ac reciprocris inter Galliam & hanc Belgicam motibus, modo latior ampliorque modo contractior iterum atque angustior facta est. quæ omnia sicut prolixitate sua multum fastidii, ita parum utilitatis lectori adferrent. quare sufficit si dicamus, Artheſiam hodie terminari, à Septemtrione quidem Lisa flumine, & fossa (quam vocant) Nova, quæ à Flandria eam dividunt: à meridie vero versus Dorlanum cum Picardia; ab ortu cum Flandria Gallicana & ditione Cameracensi conjungi: ab occasu denique versus Monstrolium Picardiæ rursus adfinem esse. regionem equidem peramœnam & præstantissimam; ut quæ cœlum experiatur admodum clemens & temperatum; solum vero habeat omnium rerum, si vinum tantum exceperis, feracissimum. nascitur autem defectus iste vini, ex incuria magis & negligentia incolarum: tum quod regio Galliæ tam vicina & bellorum periculis nimis expositа: quam è cœli solive ipsius inclementia. gignit in primis laudatissimum genus tritici, idque ea luxuriæ, ut quam copiosissime illud extra ipsam Provinciam evehatur: & cum bonæ Teutonicæ Flandriæ parti, tum Brabantiæ quoque, ac nominatim Antverpiæ (ubi exteri fere triticeo, non autem cibario illo & secalicio pane utuntur) adfatim submittatur. quin Mechlinia quoque comperta itineris Duaceni opportunitate, triticum istud Artheſinum aqua illinc idemtidem petit, & in civium usus insumit. Faciunt insuper isti homines tam laudabile genus panis, ut in opida is & pagos circumvicinos magna in dies copia distrahatur. Numerantur in hac Artheſia duodecim Opida muris clausa, concensito iis Rentæjo, arcis magis quam opidi nomen tuente,

UVA. BHSC. BU 00896

30 23 SEPTENTRIO 30 24 30

51

Miliaria Arteſiæ
5 10

Britannici maris pars

ARTESIA

Flandriæ pars

Picardiæ Pars

OCCI 30 DENS

ORI 30 ENS

Cales
Hames
Guines
Ambleteul
Ardres
Bor borch
Bergen
Watene
Bambeke
Popringen
Caßel
Ipren
Cortryck
Lambres
S Omar
Belle
Meeßene
Comene
Spiere
Le Portet
Bolongne
Celles
Teroane
Haskercke
Mergem
Caux
Arien
Robeque
Etteren
Rijßel
Hardelot
Renty
Baßy
Estaples
Lilers
Allene
Cyßoin
Bethune
Orchies
Lisbourg
Pernes
Sady
Pont a Vendin
Monstrul
Marchennes
Bugny
Lens
Flines
Bricque
S Paul
Douay
Ricquebourg
Souchies
Hesdin
Berlette
Pas
Vitry
Peckencourt
Pont Aßela
Aras
Bouchain
Dompire
Hesdinfort
Mont
Freport
Marteloy
Auxi
Les tluſe
Hourdain
Porlet
Bernual
Treport
Auſt
Lenuille
Baßeul
Baret
Crotoy
Dorlens
Cayen
S Valeri
Parnes
Authye flu
Hamelincourt
Ecou
Cambray
Criel
Abbeuille
Papame
Authy
Pont de-
Remi
Benteul
Diepe
Baeuille
Donqueure
Deumont

50 50

30 23 MERIDIES 30 24 30

UVA. BHSC. BU 00896

Italia
Hæc
lis ac
bus,
atqu
ſua n
renr.
ri, à
voca
vero
dria
caſu
nem
tiſſi
& t
nun
fect
run
per
cle
idq
ſan
Fla
An
ill
M
nit
pe
mi
gc
m
co

UVA. BHSC. BU 00896

tuente. Pagi sunt octingenti quinquaginta & quatuor. inter quos etsi per nupera isthæc bella desolati complures & misere mutilati: bona tamen indigenis spes est, fore, ut per diuturnam hanc pacem, Deo humanam industriam adjuvante, omnes (ut fieri solet) in pristinum statum redintegrentur. Interea lachrimosum sane & triste spectaculum est, videre non hujus tantum Provinciæ, sed & Galliæ confinalis limites ita misere devastatos, nec tam multos dumtaxat ferro & flamma eversos pagos, sed & integras regiones, easque insigniter fertiles, a plebe & omni hominum cultu derelictas. & quid amplius? videre miserrimas illas gentes dispersas, fugatas, occisas, & qui superant, in perpetuo luctu & querimoniis. unde porro nascuntur inter utramque nationem, foventurque implacabilia quædam & perpetua odia: in magnam profecto eorum, qui suapte culpa tam atrocium irreparabiliumque malorum auctores sunt, ignominiam, & gravissimum animæ detrimentum. Continentur Artesiæ finibus novem *Castellaniæ*, item Abbatiæ complures, Cœnobia, aliaque id genus Collegia. Opidorum primaria Atrebatum, Fanum Divi Audomari, Betuna, Aria, Bapalma: reliqua vero Hesdinum, Rentæjum, Fanum Sancti Paulli, Perna, Lilertium, Bassæa, & Lendium. Sunt deinde opida pridem diruta Taravanna & vetus Hesdinum. Ordines hujus Provinciæ quatuor membris constant, Antistitibus nempe, Capitulis, Nobilibus, & primariis Vrbibus. Accedamus vero ad singularem eorumdem opidorum, & primo quidem Atrebati descriptionem.

ATREBATVM.

ATREBATVM teli dumtaxat jactu abest à ripa Scarpæ, fluminis supra nobis descripti. Duaco abjungitur sex, Dorlano octo, Cameraco novem, Arbiano denique quatuordecim, sed minorum, leucarum intervallo. opidum vasti ambitus: sed quod in duas deinde partes, quarum altera, *la Cité*, altera vero *la Ville* dicitur, intermedio quodam muro distinguitur. quem murum tamen maturo consilio, ad majorem utriusque partis securitatem, nulla interim facta jurisdictionis mutatione, postea demoliti sunt. & Civitas quidem non ita ampla,

UVA. BHSC. BU 00896

pla, ſed pulchra tamen, amœna, & propugnaculis com-
munita. in ea pulcherrimum illud templum cathedrale,
Divæ Virgini dedicatum, ubi inſignis Theologicorum
voluminum manu exaratorum bibliotheca. primus
jus Eccleſiæ Præſul Divus Vedaſtus fuit, inſtitutus à Sa-
&to Remigio Archiepiſcopo Rhemenſi, anno jamtum
531, ſed unita deinde eſt Atrebatenſis Eccleſia cum Ca-
meracenſi, & duo illi Epiſcopatus in unum conflati. ita
ut eminenti illa dignitate diutiuſcule civitas iſta carue-
rit. Sed cum ſtetiſſent poſtea Cameracenſes à partibus
Imperatoris Henrici Quarti, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ
perduellis, Vrbanus ſecundus, vindicando ex parte &
puniendo huic delicto, civitatem Atrebatenſem in Epi-
ſcopalem priſtinam dignitatem reſtituit, & Epiſcopum
ei dedit Lambertum Archidiaconum Morinenſem, circa
annum ſalutis nonageſimum quintum ſupra milleſimum.
Hoc tempore Præſulem habet Antonium Perrenotum,
poſtea Cardinalem Granvellanum, virum ſummæ olim
apud Carolum Quintum Imperatorem dignitatis, nec
minori hodie, maxime quod ad Belgicæ ſpectat res,
apud Regem Philippum loco: tum virtutibus quoque
aliiſque rariſſimis dotibus toto orbe terrarum illuſtrem,
qui, dum operi iſti ſummam manum imponerem, Epiſco-
patu ſe abdicans, locum dedit Franciſco Richardoto
Burgundo, docto & venerando Antiſtiti, ac digniſſime
ſane dignitatem illam adminiſtranti. cujus nepos Ioan-
nes Richardotus, Dominus de Barli, Regi hodie à confi-
liis Status & Sanctioribus, vir eſt rara quadam doctrina
prudentiaque, tum experientia quoque & mira in expe-
diendis rebus politicis acrimonia. Richardoto Antiſtite
nuper defuncto, aſcendit ad eum gradum, ob raras ſuas
virtutes & probitatem, Guilielmus Moulartius. Eſt au-
tem Epiſcopus Atrebatenſis & politicus ſimul & eccle-
ſiaſticus Dominus civitatis, cui non jura minus & leges,
quam Magiſtratus attribuit; ſuperiorem tamen agno-
ſcens Artheſiæ Comitem, penes quem eſt ipſius electio,
ſicuti confirmatio penes Romanum Pontificem. Gaudet
Epiſcopatus hic annuo quatuor, quinque, vel & ſex mil-
lium ſcutatorum cenſu, pro uberiore videlicet vel con-
tractiore proventu grani. Adſervatur in dicta æde Beatæ
Virginis magna inprimis religione, & miris gemmarum
divitiis involutum, ceu digniſſimum quoddam cime-
lium,

UVA. BHSC. BU 00896

ARRAS, v. ATRECHT.

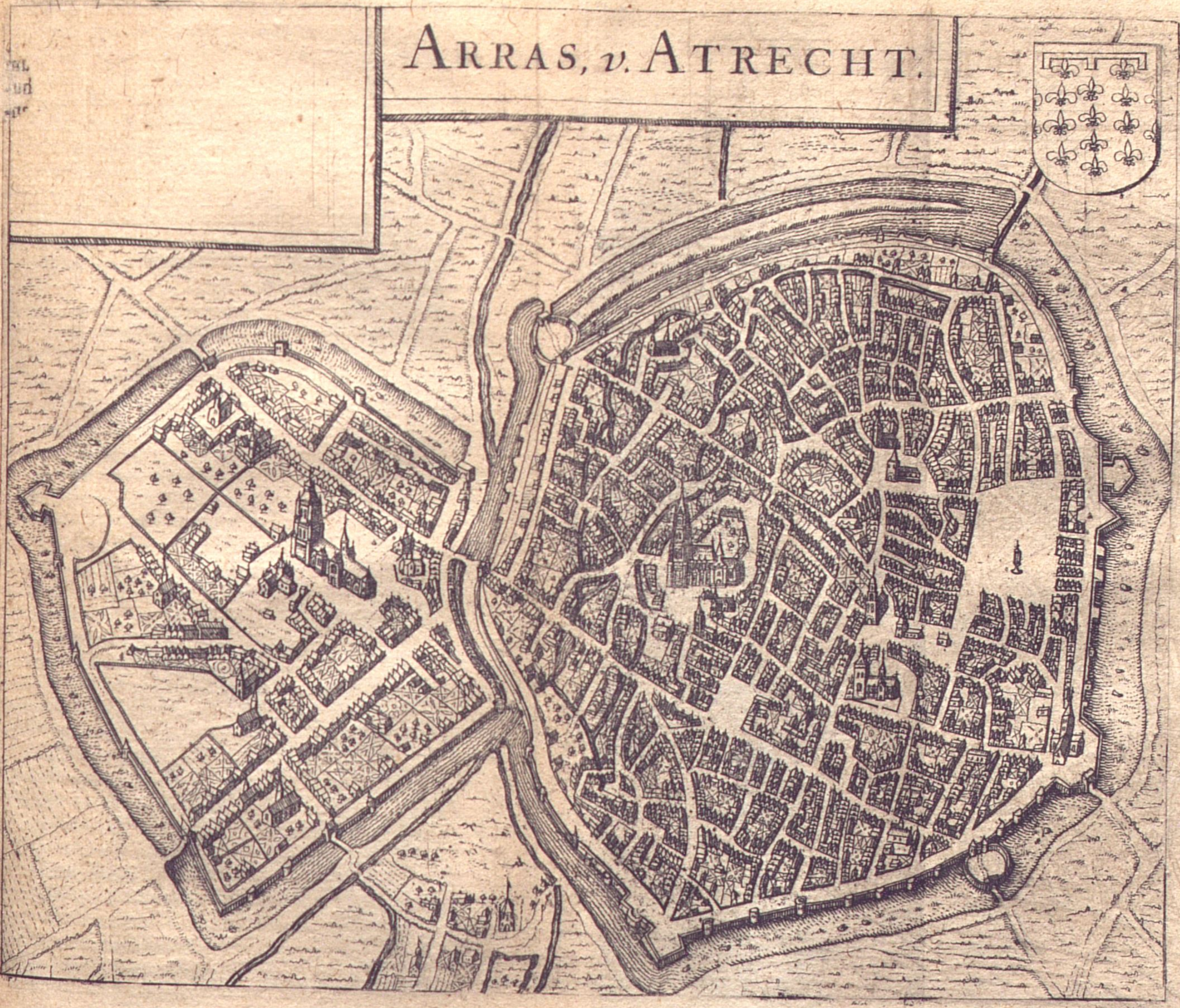

UVA. BHSC. BU 00896

4 PRIVILEGIUM

UVA. BHSC. BU 00896

lium,certum genus mannæ, lanæ propemodum ſpeciem referentis; quam pluiſſe in hac regione ſuo ipſius ævo in epiſtolis narrat Divus Hieronymus. ea populo magna ſollennitate palam exhibetur ſpectanda, maxime cum poſt longas ſiccitates pluviam arva ſiticuloſa deſiderant. In opido item ſeu villa Atrebatenſi, & ſacello, minori foro,non aliâ fini,ſuperſtructo religioſe admodum cuſtoditur, ceu ſacrum quoddam Palladium, candela quædam,cœlitus olim uti narrant,delapſa.Sed pergamus deinceps ad ipſam villam, id eſt alteram Atrebati partem, amplam ſane, & cum ſitu, tum opere, muris ſcilicet, propugnaculis, ac latis profundiſque foſſis,etſi aquæ tamen expertibus, uſque eo munitam, ut non niſi diutina aliqua obſidione frangi & expugnari poſſe credatur. Vias habet admodum latas: forum ſpatioſiſſimum & eximie pulchrum. Habet item ampliſſimam illam & opulentiſſimam Abbatiam Divi Vedaſti, qua non alia, niſi fallor, in univerſo hoc Belgio ditior: puta cujus annui reditus vicena fere millia ſcutatorum excedant.Præerat huic Cœnobio vir Illuſtris Rogerius Montmærencius, frater Comitis Hornani: cui nuper ob raras dotes ſuffectus eſt Ioannes Saracenus, civis Atrebatenſis, reverendus in primis & clariſſimus Præſul. Habet denique Atrebatum & alia quædam ſpectanda templorum ædificia, & percommodas civium domos, quarum ſingulis ſua ſunt hypogæa pavimentata, & inſolita quadam profunditate conſpicua. quæ conſilio quidem ita ampla ſeſe & luculenta feciſſe prædicant, ut poſtulante temporibus belli neceſſitate, ſe cum omni familia actutum in ea recipiant, & à tormentorum hoſtilium ictu immunes, extrema quæque priuſquam ſe dedant, quam fortiſſime tolerent. Oriundus hinc bellicoſiſſimus ille & fortiſſimus Comius, quem in Commentariis ſuis tantopere celebrat Cæſar. item magnus ille Franciſcus Balduinus, Iuriſconſultus excellens, & complurium in utroque jure voluminum ſcriptor. Hodie inter viros illuſtres Atrebatenſes numerantur Chriſtophorus Aſſonvillius, Dominus Altovillæ, Conſiliarius Status & Conſilii Sanctioris, vir inſigniter doctus & longo rerum uſu experientiſſimus, ſic ut per turbas iſtas & motus civiles utiliſſimam ſæpe Regi navarit operam, & conſtanter ei adhæſerit, prout conſtat ex aliorum hiſtoriis,&

UVA. BHSC. BU 00896

nominatim ex noſtris commentariis. Nicolaus Bornius, Electus Artheſiæ, raræ cujuſdam eruditionis vir, Orator & Poëta cultiſſimus, tum inſignis quoque & gravis hiſtoricus. Carolus Cluſius, vir utraque lingua doctiſſimus, & in cognitione ſimplicium plane ſingularis, ut qui eruditioni peregrinationem conjunxerit, & luſtrarit jam olim, nec luſtrare in dies deſinat varios mundi tractus, ubi non ipſas dumtaxat res, verum cœli quoque & ſoli in quo gignuntur qualitates indolemque examinet, & exactius inde pleniuſq; illas deſcribat. quod abunde teſtantur egregia viri ſcripta jam in lucem emiſſa. Franciſcus denique Moncæus, Dominus Florevallius, & Electus Artheſiæ, vir egregie doctus, & ſcriptis clarus. In hoc opido ſedem habet Senatus Provincialis Artheſiæ, à cujus ſententiis Mechlinam licet appellare. Atrebatum civibus ſatis frequens eſt, mercatoribus maxime, & opificibus, varia artium genera profitentibus. fiunt hic magna copia *ſajæ*, majori Europæ parti notæ & expetitæ. Fuit, ut dixi, Atrebatum Iulii Cæſaris tempore magni admodum tractus caput. quin & ævo Caroli Calvi Imperatoris, ejuſdemque Gallorum Regis, & inſecutis aliquot ſæculis, metropolim eam agnovit tota Flandria: ſed avulſa inde, & in diſtinctum Comitatum erecta Artheſia, hujus ſolummodo caput manſit. quem titulum hodieque inſcribit, & quamplurima ſub ſe habet feuda.

FANVM D. AVDOMARI.

HOC opidum nomen habet à Divo Audomaro, Conſtantiæ apud Germanos nato, & Epiſcopo Morinenſi. cui notæ jam ſanctitatis viro Aldroaldus vir potens & pius, cœnobio inibi excitando, attribuit arcem *Sithiu*. quod opus non tantum vir ſanctus abſolvit, ſed & templum illud pulcherrimum, ſuo poſtea nomine glorioſum, adjecit. quo cum anno circiter 660 prorſus jam immigraſſet, ſecuti ſunt eum mox aliquot ſancti & pii viri, inter quos & concivis ejus Divus Bertinus. quorum piis operibus & notiſſima vitæ ſanctimonia factum eſt, ut & homines magno numero eo confluxerint, & in opidum tandem ipſe locus ſurrexerit. cui à viro ſancto, anno 695, rebus humanis exemto, Divi Audomari nomen eſt inditum. mortuus porro triennio poſt idem Divus

UVA. BHSC. BU 00896

vus Bertinus, cognominis ſibi Cœnobii conditor. quod cum egregii admodum operis templo aliiſque pulcherrimis ædificiis ſit ſpectandum : tum proventibus adeo luculentis dotatum eſt, ut referatur merito inter pulcherrimas & ditiſſimas Abbatias Belgicæ. Evectum eſt poſtea id cœnobium ad dignitatem Epiſcopalem, cujus cathedram hodie implet Iacobus Pamelius, nobiliſſimus, ut jam dixi, & reverendus Antiſtes. Habuit idem perpetuo cœnobiarchas virtute & dignitate præſtantes, quos inter haud ita pridem Gerardus, ex illuſtri ſtirpe Americurtiorum, Præſul eruditiſſimus, optimeque de republica meritus. Eſt hoc opidum Galliæ limitaneum, adſidetque flumini Aginoni, Aria pariter Ardeaque pari quatuor fere leucarum intervallo abjunctum. firmum idem munitumque ut nihil ſupra, & ædificiis publicis privatiſque concinnum, inter quæ potiſſimum eminet inſigne illud jamdicti Abbatis palatium. civibus denique ſatis frequens, & *Caſtellania*, juriſdictioneque in agros & pagos circumjectos conſpicuum. Gubernat hoc tempore Fanum Divi Audomari Illuſtriſſimus Princeps Euſtachius Crojus, Comes Rodienſis.

Eſt ad Fanum Divi Audomari peramœnus quidam & vaſtus memorandusque lacus, è perennibus undique confluentibus aquis collectus, & in Aginonem tandem prorumpens. huic innatant ruſcula aliquot inſularia, pratorum ſpeciem obtinentia, graminoſa, & arbuſculis obſita. innatant autem eo modo, ut fune ex arbuſcularum aliqua religato totam terreni maſſam quocumque viſum eſt pertrahas. neque ruſcula tamen ita exigua, quin & vaccas aliquot ſingula, & alterius generis pecudes gramina depaſcentes admittant. rem profecto non veram minus quam admirandam! nam & piſces ingenti copia tam hibernis quam æſtivis menſibus, frigori ſimul & calori defendendo, ſub has inſulas ſe recipiunt. Sita eſt ad eumdem hunc lacum, inter alia ædificia, perampla quædam & nobilis Abbatia, quam vulgo appellant *Clermarets*, inſtituti Divi Bernardi, à quo & conditam tradunt.

Betunia diſtat Aria quinque leucis, Lillertio autem duabus & ſemi: opidum ſane lautum, munitum, & in quo maxima copia premitur laudatiſſimum illud caſei genus, quod per totum hoc Belgium, imo & extra illud diſtrahitur. Iuriſdictio ejus & territorium una cum di-

UVA. BHSC. BU 00896

tione Teneræmundana obvenit Guidoni Dampetræ, Comiti Flandriæ, ex dote uxoris Machtildæ. Danielis, vel (ut alii volunt) Roberti, Advocati (is enim tunc titulus) Atrebatenſis filiæ. Gubernat hoc opidum Dominus Treulejus.

Ariam flumen Liſa interluit, opidum bonum & validum, ac non veteri tantum arce, ſed & aliis ædificiis ſatis ſpectabile, Taravanna duabus leucis diſſitum. Gubernatur à Domino Trameriesio.

Bapalma diſtat Atrebato ſex leucis, eſtque opidum quidem exiguum, ſed idem ſitu in primis firmum, ut quod toto trium leucarum ſpatio à perennibus aquis circumquaque abjunctum ſit, ideoque hoſtilibus copiis difficillimum præbeat aditum: arcem inſuper habens munitiſſimam, & late ſatis diffuſum in agros circumjectos imperium. Gubernatur à Domino Nojellano Stadio.

Rentejum, ut diximus, caſtrum eſt, bono & amplo pago conjunctum, ad ripam ignobilis rivuli, & Monſtrolio Heſdinoque pari quinque leucarum intervallo diſſitum. locus ſane firmiſſimus: quem ut expugnaret nuper anno 1554, Galliarum Rex, nullis non viribus uſus eſt. ſed cum ſuppetiatum loco accurreret Cæſar, ad prælium illico ventum eſt. cujus etſi priores tuliſſent Galli, tamen ob metationis incommoda, & loci ipſius firmitatem: tum quod in fronte haberent Cæſaris copias, & in ipſo articulo nuntios accepiſſent ſuæ in Tuſcia cladis; nihil præterea molientes diſceſſerunt. Rentejum, Marchionatus dignitate conſpicuum, in ditione eſt Illuſtriſſimi Principis Guilielmi Croii, fratris Ducis Arſchotani, & Equitis aurei Velleris. qui in prœlio nuper ad Gravelingam commiſſo clariſſima edidit fortitudinis ſuæ ſpecimina. mortuo vero in Marchionatu ſucceſſit, etſi uxorio nomine, Emanuel Lalainius, Dynaſta Montigniaci, Dominus Cerviæ, Condati, &c. Eques aurei Velleris, Gubernator & Capitaneus generalis, ut vocant, terræ Hannoniæ, & ſupremus Præfectus rei maritimæ, Princeps clarus & multis virtutibus ornatiſſimus, ſpeciatim vero & militaris & politicæ rei intelligens, prout partim ex aliorū hiſtoriis, partim ex Commentariis noſtris conſtat.

Iam vero priuſquam agamus de novo Heſdino-ferto, nam id loco inditum nomen à Duce Sabaudiæ, differemus nonnihil ſuper veteri illo Heſdino, quod non incommode

UVA. BHSC. BU 00896

commode dici poteſt novum iſtud peperiſſe. Poſitum erat vetus Heſdinum ad flumen Cancham, quatuor leucis à Fano Sancti Paulli, opidum luculentum, valida arce communitum, & inſigni in pagos agroſque circumvicinos juriſdictione ſpectabile, denique ſedes olim & habitatio Flandriæ & Artheſiæ Principum. ſed cum firmum non eſſet ad hodiernum modum, factum ab aliquot annis retro, ut in prædam perpetuo ceſſerit ei qui prævaleret in acie. habebatur quidem illius arx pro ſatis munita, ſed non fuit tamen validiſſimis hodiernarum machinarum ictibus ſuſtinendis. ita ut ultimis hiſce bellis modo huic, modo alteri partium ceſſerit. quare anno tandem 1553, magno ſane Gallorum, qui præter alios aliquot viros Illuſtres, & magnanimum illum Ducem Horatium Farneſium, Regis Henrici generum, amiſerunt, detrimento, ductu Ducis Sabaudiæ à Cæſarianis expugnatam deſtrui idem Cæſar, una cum opido ipſo, mandavit, ædificando, ut anno proximo fecit, novo iſti Heſdino-ferto. quod opidum opportuno prorſus & mirabili ſitu adjacet Canchæ jamdicto, & Galliæ una tantum minori leuca quam dirutum illud propinquius, Monſtrolio quatuor, Sancto Paullo autem quinque leucis abjungitur, alio inſuper flumine irrigatum, quod natum juxta Blangiſam pagum, Blangiſa vulgo indigetatur, & Canchæ aquas ſuas commiſcet. ita ut munitiſſimum plane ſit iſtud Heſdino-fertum, habeaturque inter tutiſſima Belgii propugnacula. quod eadem cum veteri illo Heſdino, jam ut dixi extincto, ditione iiſdemque privilegiis & immunitatibus gaudens, ac novis inſuper Principis beneficiis exornatum, magis magiſque augetur, & in bonam admodum frequentemque civitatem excreſcit. quin & poſito proprio nomine, vetus illud Heſdini vocabulum ſibi aſſumſit, & gubernatur hoc tempore ab Illuſtri Briaſio, Domino Roionenſi.

Fanum S. Paulli abeſt Divo Audomaro quidem ſex, Atrebato vero octo leucarum itinere, veteris & illuſtris Comitatus dignitate, ac luculenta admodū ditione conſpicuum. Dominam habet hoc tempore illuſtriſſimā Tuttevilliam, etſi utroque Rege ſupremum ſibi imperium vindicante: & Catholico, poſtquam è legum pacis præſcripto eidē illi heroidi nuper reſtituit, in ſupremi illius juris poſſeſſione, citra Galliæ tamen præjudicium, remanente.

UVA. BHSC. BU 00896

Perna, bonæ conditionis locus, & Comitatus prædicti membrum, Sancto Paulo quinque leucarum ſpatio diſſidet.

Lillertium inter Ariam & Betuniam, pari fere trium leucarum intercapedine ab utraque disjungitur, opidulum ſatis lautum.

Baſſea Lendio diſtat duabus leucis & ſemi.

Lendium, vulgo Lens, Atrebato quatuor leucis abeſt, opidulum quidem exiguum, ſed per ampla in locos circumjectos ditione conſpicuum. deſtruxerunt anno 1557, Galli, ſed paullatim aſſurgit, & in veterem faciem reſtituitur. Natus hic magnus ille Doctor & Mathematicus perexcellens Arnoldus Lendius.

Supereſt, antequam procedamus ad ulteriora, ut loquamur de diruta pridem Teravanna, Morinorum, Iulio Cæſari memoratorum, metropoli, quam Ptolemæus Tarvannam appellat. ea ſita olim ad fontes Liſæ, quod flumen mœnia ex propinquo præterlabitur, diſſita autem Fano Divi Audomari trium, Ardea quinque leucarum ſpatio, opidum ita validum, ut haberetur inexpugnabile, ſed poſt longam tamen & acrem oppugnationem à Cæſarianis expugnatum anno 1553, Duce Ponto Lalainio, Domino Bugnicurtii, cum ingenti ſane Gallorum clade, qui præter opidum adeo momentoſum & limitaneum, amiſerunt complures magnates, inter quos fortiſſimum illum ductorem Deſſium, qui & Panvillerius dicebatur. captum Cæſar continuo dirui & ſolo æquari mandavit. poſtea vero ex legibus pacis Gallo, ita ut erat deſtructa, per Burgundos eſt reddita, ſed cum lege ne muris umquam aut mœnibus eam cingat. Onus vero & dignitas redituſque perantiqui ejus Epiſcopatus, conditi anno jamtum 531, diviſa ſunt æquis partibus inter Galliam Belgicamque, ita ut alter quidem ſemiſſis Epiſcopatui Bononienſi, alterius vero loca & bona Flandricæ linguæ ſubjecta, Iprenſi; Gallicanæ, Audomarenſi Epiſcopis attributa ſint.

Iuxta Morinum Ariamque & Fanum Divi Audomari maximus quidam & vaſtiſſimus aquæductus eſt, quem hodie Foſſam Novam vocant, factum, ut volunt nonnulli, ævo jamtum Comitis Balduini Pii, idque hoſtium, ut ſubjungunt, incurſibus prohibendis, vel, ut alii, Flandriæ ab Artheſia diſtinguendæ. Vt ut ſit, aquæductus iſte, etſi amplitu-

UVA. BHSC. BU 00896

amplitudine quidem ſinui pæne marino adſimilis, hodie tamen haud multum profundus, ſed terra majori ex parte repletus eſt, & à mari octo leucarum ſpatio diſſitus. atqui ſunt qui contendant, mare olim eatenus perveniſſe, fuiſſeque hunc ejus ſinum. quod probare videntur & anchoræ aliæque id genus reliquiæ, in explorando fundo inveniri ſolitæ. huc accedit & veterum aliquot, Teravanam, ſeu Morinos potius, ultimos Galliæ populos appellantium, nominatim vero Maximi Poëtarum è libro octavo auctoritas:

Extremique hominum Morini, Rhenuſque bicornis.

Sunt præterea inter pagos Artheſiæ memorandi quidam & non incelebres loci, privilegiis ſimul & anniverſariis nundinis decorati. quales præſertim Avenna, quam Comitis vulgo appellant, Atrebato quatuor leucis abjuncta. Aſchicurtium, media tantum illinc leuca, locus olim in ditione Philippi Montmoranſii, unius è Regiarum Financiarum, ut vocant, Præfectis, & Equitis aurei velleris. Fanum Divi Venantii, altero fere ab Aria lapide, peregregium municipium. Currerium denique Lendio pæne contiguum, Atrebato vero quinque leucarum intercapedine diſſitum, quod toparcham alias habuit Ioannem Montmoranſium alibi nobis laudatum. Memorabiles quoque & celebres pagi ſunt ea quam dixi Blangiſa, Ligniacum, Auſium, & Paſſa, in confiniis Galliæ poſiti.

Fuerunt olim Artheſii homines opulenti, ac mercaturæ admodum dediti: ſed tam crebris atque diutinis bellis impetiti, ad inopiam pæne redacti ſunt. quare ad arma ſe contulerunt, & militiam fere ſequuntur, in qua equites peditesque excellunt, & fortitudinem ſuam imperatoribus approbant. Principi ſuo fideliſſimi, capitales autem Gallorum hoſtes. utuntur quidem ſermone Gallicano, ſed incondito plane & ruſticano; etſi nobiles tamen, ac negotiatores bene & expedite loquantur. Terram perpetua fere infeſtarunt bella, tum quod Galliæ nimis vicina & limitanea, tum quod nulla ſuorum culpa, ſed fortuitis tantum caſibus, Dominos ſæpe mutaverit. cohæſit enim, ut propinquiora tantum attingam, & conjuncta primum fuit cum Flandria, imperante Carolo Calvo, qui in Iudithæ filiæ dotem attribuit eam Balduino Arduennenſi, primo terræ illius Principi, atque ita

UVA. BHSC. BU 00896

manſit, donec Philippus Elſatius Comes, Iſabellæ, Margaretæ ſororis filiæ, Principi Galliarum Philippo, Ludovici ſeptimi filio, deſponſæ in dotem dedit omnem occiduam Flandriam, inde à Foſſa Nova, qui ad eam partem Artheſiæ terminus, uſque ad Galliæ Picardiam. Quæ alienatio quidem, mera Principis voluntate, & renitentibus fruſtra terræ Ordinibus, facta, multis poſtea inter Gallos Flandroſque bellis occaſionem præbuit. ex illo ſiquidem Reges Galliæ, vario juris prætextu, Comitibus Flandriæ ſemper aliquid ſtuduerunt eripere. Ac primo quidem Philippus Rex, cognomento Auguſtus, (teſte Paullo Æmilio) ex Atrebato, Audomaro, Lendio, cæteroque occidentalis illius provinciæ ſibi obtemperantis tractu, peculiarem Artheſiæ Comitatum inſtituit, eumque filio ſuo Ludovico, primo Artheſiæ Comiti, Ludovici Galliæ Regis, cognomento Sancti, patri attribuit. quem deinde, vel nihil, vel leviter immutatum, Sanctus ille Rex Ludovicus conceſſit fratri ſuo Roberto. qui Provinciam quidem mirum in modum auxit, ſed quam longius multo protulit filius patri cognominis, & in Comitatu ſucceſſor. Manſit autem hoc modo avulſus à Flandria Comitatus Artheſiæ, donec mortua Margareta, filia Franciæ, hæreditario jure obvenit Ludovico Malano, Comiti Flandriæ, anno Chriſti 1382. Atque ita demum, poſt annos centum & octoginta quatuor, Artheſia noſtra rurſus cum Flandria ſua coaluit. Occupavit eam poſtilla, cæſo ad Nancæjum Burgundiæ Duce Carolo Audace, Ludovicus undecimus, anno 1477, ſed reſtituit, ex contracto cum Maximiliano anno 1493 fœdere, Carolus eo nomine octavus Galliæ Rex Philippo Auſtriaco, poſtea Regi Hiſpaniæ. cujus, avo cognominis, nepos gubernandam tradiderat Comiti Egmondano, etiam Flandriæ Præſidi. quo mortuo rexit eam ad tempus Vicecomes Gandenſis, cui cum hactenus nemo ſuffectus ſit, agit partes has generalis Belgicæ Gubernator.

CAMERACVM
VRBS ET DITIO.

CAMERACVM, uttradit Ioannes Lemarius, & cum eo recentiores quidam ſcriptores, conditum denomi-

UVA. BHSC. BU 00896

denominatumque fuit. à Cambro Cimbrorum atque Tungrorum Rege. Paullus vero Æmilius & alii quidam Cameracum eamdem esse adfirmant cum ea urbe, quam Cæsar in commentariis Samarobrinam nuncupat, ubi ipse & partem exercitus habuit in hibernis, & generalem egit Gallorum conventum. alii contra Samarobrinam contendunt esse Fanum Divi Quintini, opidum Galliæ, quod antiquitus dictum Augusta Veromanduorum, quia positum nempe in Veromanduis Picardiæ populis. Nos sententiam nostram super hac opinionum diversitate prolixe exponimus per occasionem in descriptione Bavaci. quo, ut tautologiam fugiamus, lectorem remittimus. Civitas autem, quæ Latine scribentibus Cameracum hodie dicitur, posita est sub longitudinis quidem grad. 26 min. 6, latitudinis vero grad. 49 min. 45 ad Scaldim flumen, quod mediam fere interluit. distat Valentianis septem leucarum intervallo. estque ampla inprimis, amœna, & valida admodum urbs, pulcherrima munitissimaque arce, condita (prout mox dicemus) à Carolo V Imperatore, spectabilis.

ADDITAM. [*De hac anonymus Franciæ Historiæ scriptor*; Cameracum urbs magna, sita partim in valle, partim in acclivi, nullam propugnaculorum, mœnium, munitionis ad novum morem habens similitudinem. (*ita tunc temporis; nunc aliter se res habet.*) qua Franciam respicit & Orientem campo agroque arvo per IↃCCC aut CIↃ passus plano se totam offert aspiciendam, ita tamen ut versus urbem leni descensu, nullis umbrarum obstaculis, nullo arborum interceptu tendatur: versus Occidentem loco humiliori suburbanum ingens, & horti prataque secundum flumen optima: ad Meridiem ultra planiciem nonnihil declivem prospicis amœna vallium, & collium distinctione picturatos agros: ad Septemtrionem collis est opido impendens.]

Ædificia publica privataque habet egregia, templa & monasteria ad miraculum pulchra. sed exuperat omnia antiquissimum illud & sumtuosissimum templum Deiparæ Virginis, Archiepiscopali sede præcellens. cujus quidem amplissima diœcesis (ut postea fusius) longe lateque extenditur.

ADDITAM. [*Ædificium partim sæculum priscum redolet, partim novitatem nescio quam nostram præ se fert. Quale-*

UVA. BHSC. BU 00896

cumque est autem, Episcoporum defunctorum monumentis longa ordine constitutis, & horologio ipso etiam illo priore excellente magis, non potest non esse insigne. Insuper Lucæ Euangelistæ tabula ibi ostenditur, magni artificii opus, quo Elisabetha tramontana invisit Mariam. Præter hoc summum, sunt adhuc parochiæ IX; abbatiæ III; cænobia virorum IV, *inter quæ Iesuitæ, qui hic gymnasium occupant, docent.* Fœminarum item III. *Xenodochia & nosocomia plura, inter quæ illud* S. Lazari *celebre & opulentum, fovendis indigenis Cameracensibus lepra infectis destinatum. Internis his sacris, adnumero* politica ædificia: *nimirum* PALATIVM ARCHIEPISCOPI: CVRIAM; *quæ extus habet lapide incisa omnium ecclesiasticorum & secularium Electorum insignia; in quorum medio statua Caroli V cum aureo vellere; mox artificiosum horologium.* PONTES *item diversos, &* FORA *rerum venalium, quæ tamen huc venientem non morabuntur. Vnum ex his amplum est, cujus una ex parte in circumjacentes montes sublimes, & arbustis & segete virentes, prospectus aperitur: altera pars templum oculis objicit turri acutissima insigne, & ædificia splendida.*]

Civitas opulenta, potens, & negotiatoribus, merciumque varii generis, linteorum præsertim miræ tenuitatis, opificibus frequentissima.

ADDITAM. [*Conficiuntur hic annuatim sexaginta ut minimum tenuissimi hujus carbasi fascium millia, quorum singuli quadragenis fere florenis taxantur. sic ut in vicies quater centena millia florenorum abeat ratio.*]

Cameraco subest Castellania cum ampliſſimo territorio, quod vulgariter *Cambresis*, Latine scribentibus Cameracesium dicitur. ubi complures sunt pagi, & magni momenti loca: nominatim vero sexta ab urbe leuca, celebratissimum illud castrum Cameracesiense, in quo coiit nuper exoptabilis illa & diu desiderata inter Principes Christianos pax. Oriundus est ex hac arce Michaël Esnæus, Dominus Betencurtius, vir natalibus clarus, litteris, & præsertim poëticis tinctus, ac virtutum & eas habentium addictissimus cultor. unde arrepta fortassis occasione, Duacum se contulit, ubi & honestissimis artibus vacat, & cum Antonio Blondello, Domino Quinchiensi cognato, certam quamdam instituit Academiæ speciem, quæ florere jam cæpit, & egregios brevi promittit fructus. Gaudet, ut diximus, Cameracum perantiquo Episcopatu, ut quem inde à Vandalorum temporibus administratum

UVA. BHSC. BU 00896

nistratum comperior à Diogene martyre, Præsule omni virtutum genere ornatissimo. Anno deinde 595 tenuit eum Beatus Gaugericus, magnus ille & venerandus Antistes, ordine, nisi me fallit memoria, quintus. quem & alii aliquot præstantissimi viri in hoc tanto dignitatis gradu secuti sunt. qualis præsertim Petrus Aliacensis, Præsul longe doctissimus, qui ob raras virtutes Lutetiæ primum factus est ejus Ecclesiæ Cancellarius. hinc ad urbis hujus Episcopatum: atque inde porro ad Cardinalitiam dignitatem ascendit. mortuus tandem, post edita utilissima quædam in Theologia & Mathematicis scripta, anno Domini 1416. Hodie cathedram Cameracensem implet Illustrissimus Princeps Maximilianus de Berges. cui, sede nuper à Pontifice Maximo, ad petitionem Philippi Regis, in Metropolitanam conversa, surrogatus est in amplissimo munere vir Illustris & quovis honore dignissimus Ludovicus Barlemontius. Sunt autem hi Archiepiscopi temporales simul & ecclesiastici urbis & territorii Cameracensis Domini, sic ut titulos vulgo inscribant, Archiepiscoporum & Ducum Cameracensium. Principum Sacri Romani Imperii, Comitum Cameracesii.

Fuit hoc omnium Galliæ Belgicæ opidorum primum, quod, exercitu eo traducto, occupavit anno 445, Clodius Capillatus, Francorum Princeps. exusserunt postea una cum templo & monasterio Divi Gaugerici, prædones Dani. instauratum, coaluit cum Comitatu Hannoniæ. sed avulsum hinc rursus una cum omni suo statu ac territorio Cameracesii, liberisque Imperii urbibus accensitum, ab Imperatoribus Germanis. Expugnatum etiam fuit à fortissimo illo Balduino Pio, Comite Flandriæ, bello quod ipse & Lotharingiæ Dux Godefridus gessere cum Imperatore Henrico tertio: sed Cæsari, facta pace, restitutum. Tandem vero ab Imperatore Henrico Quinto in tutelam hæreditariam attributum Roberto Hierosolymitano, Comiti Flandriæ, Principique Alostano, primo hujus Dominii Protectori. quam dignitatem propriam postea fecit Comitibus Flandriæ, Theodori Elsatii tempore, id est anno circiter 1164, Imperator Fridericus, ejus nominis primus. Quibus omnibus non obstantibus, vindicarunt sibi perpetuo Galli nescio quodnam jus & imperium in huncipsum statum, quem & pluries occupa-

runt,

UVA. BHSC. BU 00896

runt, & fortiſſime ſæpe defenderunt. præſertim vero regnante Philippo ſexto: cujus tempore premebatur Cameracum duobus potentiſſimis exercitibus, altero Ludovici Bavari Imperatoris, altero vero Eduardi tertii, Regis Anglorum: qui etſi adverſus Gallos confœderati, urbem tamen ſubigere nequierunt. durarunt hæc inter Imperatores & Gallos bella, variis ultro citroque ſucceſſibus, per continuas aliquot ætates. Nuper vero diſſidentibus inter ſe & aſperrima bella gerentibus Maximiliano Romanorum, & Ludovico undecimo Galliarum Regibus, cives Cameracenſes, male à Gallis tractati, præſidiarium horum militem urbe pepulerunt, intromiſſis in ejus locum Cæſarianis. quod exemplum imitati ſunt & Bochanienſes. quin & Quercetum id temporis aliaque finitima loca, editis paſſim egregiis fortitudinis ſuæ documentis, Cæſar Gallis eripuit. Vivebant autem, non obſtante Flandrorum protectione, Cameracenſes juxta veteres ſuas leges & privilegia, nec per bella inter Burgundos & Gallos quidquam patiebantur incommodi, ſed adibantur potius ab utriſque & comiter amiceque tractabantur. ita ut ſæpius in hac urbe actum inter utroſque fuerit & peractum de pace: nominatim vero de illa, quæ Venetorum detrimento coiit anno 1508, deque altera anno 1529, Florentinorum malo concluſa. Verum Carolus Quintus, male metuens ſibi à conſiliis neſcio quibus Gallorum, Landrecæi ab ipſis anno 1543 captis, ſtatim ut ii receſſerant, cum exercitus parte urbem intravit. & quo tutam præſtaret ab hoſtili omni inſultu, ditioneſque Belgicas ſtabiliret, conſtruendam curavit munitiſſimam illam arcem, cujus ſupra meminimus: ipſa urbe cæteroqui intacta, neque priſtino ejus ſtatu ullatenus immutato. quod non obſtitit tamen quo minus Henricus Gallorum Rex, cum immineret urbi anno 1553, nec poſſet eam pro voto in partes ſuas pertrahere, Cameracenſes declaraverit ſibi hoſtes: at ſine ulla tamen ulteriori mutatione, civitatiſve detrimento. Factum poſtea per hæc bella civilia, ut occupaverit eam Dux Alenconius. cujus frater tamen Henricus Rex brevi exiſtimatur eam legitimo Domino redditurus. Atque hic demum facta pauſa, poſtulat inſtituti ordinis ratio, ut progrediamur ad deſcribendum Hannoniæ Comitatum.

HANNO.

UVA. BHSC. BU 00896

30 25 SEPTENTRIO 30 26

FLAN DRIÆ PARS

HANNONIA

Na/ mur

Leodienſis Epiſcopatus Pars

Milliaria Germanica com.

1 2 3 4 5 6

30 OCCI. 30 ORIE.

50 50

25 MERIDIES 30 26

Lescault flu
Granmont
Halle
Enghien
Lesſiues
Sylly
Brane
Hautain
Aeth
Eschanaffa
Brame
Niuelle
Lombiſe
Luze
Soignies
Tournay
S Anna
Chieure
Roeulx
Neufmaiſon
Bury
Harshies
Haiſne flu
Bellecourt
Soriamont
Plaigne
S Giſlain
Fontaines
Sambre flu
Mons
Conde
Binch
S Amand
Marchiennes
Boſſut
Hauchin
Navay
Blangy
Teumont
Thuin
Wallincourt
Vallenchiens
Mabuge
Douay
Famars
Bauay
Beaumont
Bouchain
S Remymal battu
Werchyn
Queſnoy
Sorſonten
Arleurs
Ense flu
Mariebourg
Preux au bois
Sor enne
Berlaymont
Auennes
Ranſe
Cambray
Landrechis
Lieſſes
Chimay
Fionay
Chaſteau en Cambreſis
Ghoden
Chaſtillon
Vauchelle
Terlon

UVA. BHSC. BU 00896

42
ru
gi
m
dc
R
ur
In
ce
de
lia
R
pr
fis
fu
ali
fu
no
xt
Bu
di
qu
uti
de
qu
rui
ſci
pti
int
dit
mu
urb
nu
ric
ne
me
ult
ea
co
tur
fac
mi

UVA. BHSC. BV 00896

HANNONIA COMITATVS.

HANNONIA bona ex parte est ea regio, quam, ut Cæsar in Commentariis asserit, insedere quondam famosissimi illi Nervii, qui (ut suo loco jam dictum est) metropolim agnovere Tornacum, urbem paulloante nobis descriptam. Hæc Provincia, prout constat, ex ejus annalibus, Belgicaque historia, & scriptoribus aliquot fide dignis, sæpius olim mutavit nomen. nam initio quidem Pannonia dicebatur à Deo Pane, incolis per id tempus culto. hinc Latine scribentibus dici cepit *Saltus Carbonarii*, à Carbonaria silva pluries nobis memorata. postea venit vocabulo Inferioris Picardiæ. tandem vero Latinis Hannonia, incolis vulgo *Hainaut*, ab Hannone quodam ut volunt Trojano. vel ab aliis nescio quibus etiam illo antiquioribus, appellata est. verior tamen certiorque opinio tenet, derivari hoc nomen à fluvio Haina, meditullium fere ditionis istius perlabente. sed exponamus jam ejus situm. Hannonia igitur à septemtrione Brabantiam habet Flandriamque: ab austro partim Campaniæ, partim Picardiæ confinalis est: ab ortu terminatur ex parte Comitatu Namurensi, ex parte vero Leodicensi Episcopatu: ab occasu denique Scaldis flumen est, & pars aliqua Flandriæ Gallicanæ. Territorium ejus patet in longitudinem quidem leucis præterpropter viginti, in latitudinem vero sedecim. Terra cœlo & solo felix. variis passim fluminibus, Scaldi maxime, Sabi, Tenera, aliisque minorum gentium rivis irrigua. lacubus, stagnis, fontibus copiosa. nemoribus saltibusque pulcherrimis, Mormautio maxime atque Divi Amandi, antea fuse descriptis, supra quam credi queat amœna. jucundis insuper pratis pascuisque omni pecudum genere refertissimis, tum arboribus quoq;, & peroptimis fructibus, præsertim vero tritico præstantissimo, scatens. ferri plumbique fodinis dives. operario deniq; varii generis lapide, ac pulcherrimo quidem, luxurians. ita ut inveniatur hic etiam illud lapidis genus, quod Latini *Indicem* vocant, ab indicando: Belgis vulgo dicitur Toetsteen. Exportatur hinc

UVA. BHSC. BU 00896

hinc & in varias terras distribuitur ingens copia calcis vivæ, quam vocant, sane præstantissimæ. Habet denique tellus quamaltissimas venas nigri illius & ustibilis lapidis, qui & apud Leodicenses eruitur, & carbonum nomine vulgo innotuit. etsi iste, ob noxiam nimis odoris gravitatem, Leodicensi longe inferior. Continentur hodie Comitatu Hannoniæ viginti & quatuor opida muris clausa: Montes nempe, Valentianæ (etsi istæ cum territorio suo distinctam constituant ditionem) Bochanium, Quercetum, Condatum, Landrecæjum, Avenna, Chimacum, Mariæburgum, Philippovilla, Bellomontium, Malobodium, Bavacum, Binchium, Rodium, quod & Rhetia dicitur, Sogniacum, Brennia Comitis, Angianum, Hallæ, Lessina, Cervia, Athum, Fanum Divi Gislenii, Lusa. Pagi sunt noningenti quinquaginta, & amplius. arces toparchiæque innumeræ. inter pagos, ampli complures & pulchri, ac variis maximisque dignitatum titulis exornati. quales maxime Pequicurtium, Fontana, Lalainium, Montigniacum, Antonia, Bia, Brifolium, Lignæum, Bossutum, Barlemontium, Glajonum, Trasegniacum, Escochinna, Trelonium, Sora castrensis, Brabansonium, Aimeria, cum tot aliis municipiis, ut prolixum sit ea referre. quare sufficit obiter si dicamus, contineri Hannonia tres Principatus, decem Comitatus, duodecim Pares, viginti & duos Baronatus, seu Dynastias, Abbatias viginti sex: Maresschalcum (ut vocant) unum. tum Oeconomum quoque seu Senéschalcum: Magnum Venatorem: Cubicularium, aliosque Magistratus & administros Principales: qui ut plurimum huic illive terræ ipsius genti velut hæreditarii. terræ hercules omnibus modis florentissimæ, & cum tectis, tum incolis ad miraculum pæne differtæ. cujus Ordines constant è quinque Membris: quorum primum constituunt ii quos vocant duodecim Pares. alterum vero Antistites & Collegia Ecclesiastica. tertium Nobiles. quartum majores illi Provinciæ Magistratus. quintum denique Magistratus Opidani. Progrediamur vero hinc ad descriptionem magis singularem, & primum quidem expediamus nobilissimos illos Montes, terræ totius Metropolim.

MONTES.

UVA. BHSC. BU 00896

MONS, *v.*

BERGEN IN HENEGOV.

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

MONTES.

MONTIBVS, uti ſcriptum comperior in authenticis aliquot monumentis, non inde modo factum eſt nomen, quod ſupra montem, ſeu verius collem ædificati ſint, ſed à reverentia quoque & honore ſanctorum aliquot hominum, qui in avium iſtum & ſolitarium locum ſecedentes, ſanctam inibi & anachoreticam vitam vixerunt, ac feliciter tandem extincti ſunt. quales, ut paucos tantum è quamplurimis proferam, Divus Gualbertus, Diva Berthildis, Diva Gualtrudis, templi Collegiique Montenſis conditrix: Divus Vincentius, Divus Amandus, aliique complures non virtutibus minus & ſanctimonia, quam ſtirpe & Principatibus nobiliſſimi homines. Fluxit beatiſſimum illud & vere aureum ſæculum circa annum à Chriſto nato ſexcenteſimum, & per aliquod tempus, non in iſto tantum Belgarum tractu, ſed & toto quam late patet orbe Chriſtiano, conſtantiſſime perennavit. Inſtituatur vero collatio inter vitam ac merita hominum ejus ætatis, & eorum qui nunc ſuperſunt. illi, religioſi ac pii, dotabant paſſim & exornabant in honorem & gloriam Dei Optimi Maximi, ac totius aulæ cœleſtis, inque publicum omnium bonum, & animarum ſalutem, cœnobia, templa, xenodochia, aliaſque id genus ſubſtructiones, idoneos iis ac religioſos miniſtros deputantes: nos non impii minus, quam rapaces, ſingula quæque demolimur, expilamus, ac non dictis tantum & factis, ſed hæreſibus quoque noſtris omnes inficimus, in contemtum (proh dolor!) ipſius Dei, & commune detrimentum atque infamiam. illi, & honeſti ſimul & probi, amicitiam tantum & pacem venabantur: nos, fœdi ac flagitioſi, bella ſolum & diſcordiam aucupamur. illi, proximos ſibi caritate & beneficiis demerebant: nos & vita & bonis eoſdem exuimus. utebantur illi cibo & potu, ut vitam frugaliter tolerarent: nos idcirco videmur vivere, ut immodica cibi & potus ingluvie turpiter obruamur. illi, in cultu & cætera omni vita modeſti, liberos ſuos, ac famulitia, quin & reliquos omnes cives bonis exemplis præibant: nos, modeſtiæ omnis expertes, peſſima unicuique exempla præbemus. exercebant ſe illi honeſte, religioſe & circumſpecte in ſanctis

UVA. BHSC. BU 00896

ſanctis piiſque operibus : nos, honore & reverentia, religioneque poſtpoſita, vel turpiſſima quæque flagitia nihil veremur committere. Pietati illorum & juſtitiæ, temperantiæque, quibus, ceu indiſſolubili quodam vinculo, tota continebatur reſpublica, ſubſtituimus impietatem, injuſtitiam, atque intemperantiam, quibus ſolvitur atque inficitur mundus. quæ tam ex diametro ſecum pugnantes cauſſæ, quid mirum ſi contrarios quoque producant effectus ? videmus hoc nimiſquam manifeſte : illi enim vivebant bene, tranquille, & Deo pariter atque hominibus erant cari : nos & peſſime turbateque vivimus, & Deo hominibuſque ſumus exoſi. imo (proh cæcitatem!) in eum jam locum devenimus, ut merito exclamare poſſimus cum Naſone :

Vivitur ex rapto : non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero : fratrum quoque gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti.
Lurida terribiles miſcent aconita noverca.
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa jacet pietas : & Virgo cæde madentes
Vltima cæleſtum terras Aſtræa reliquit.

Sed ut unde me bilis & juſta nimis indignatio avocavit, eo tandem oratio revertatur : dico interlui Montes fluviolo Trulla, qui è pluribus rivulis derivatus, præcipuum habet fontem ad pagum Grandrengam, ubi natus eſt Nicolaus de Campis, Catholicæ Regiæ Majeſtatis Fecialis. fluit autem hic Trulla continuo fere trium leucarum ſpatio verſus occidentem : atque inde, in exitu hujus urbis, Hainam fluvium influit. Diſſident Montes Angiano dumtaxat quinque, Bruxella vero decem leucarum intervallo. opidum ſitu & opere munitiſſimum : ut quod inundari undique poſſit, & aquis cingi, ac præter ſitus ipſius firmitatem, non tantum robuſti operis muro, ſed & triplici admodum lata foſſa, tum & arce perveteri, decoretur. amplum inſuper, pulchrum, & egregiis publice privatimque ædificiis exornatum, fontium denique limpidiſſimas aquas ejicientium copia peramœnum. dives idem, & mercimoniis, varioque opificiorum genere, ac præſertim *ſajarum* textrinis, florentiſſimum. Montibus ſedem habet Conſilium illud Regium, quod appellat totus Hannoniæ Comitatus, Valentianis modo exceptis. Iudicat autem hic

Senatus

UVA. BHSC. BU 00896

Senatus definitive, ut vocant, ſuntque ſententiæ ejus decretoriæ, nec Mechliniæ aut alibi retractantur. cumque de plano (ut verbum forenſe eſt) hic procedant, utanturque municipalibus ſuis legibus tam recentibus quam antiquis, fit ut ſine ambagibus ullis aut tricis, ſed ex æquo & bono unicuique reddatur jus. neque vero pronuntiatur hic decretoria ulla ſententia, niſi intervenient ſupremo Hannoniæ terræ Baillivio, tamquam Principis in civilibus ſimul & capitalibus cauſſis Vicario. quo munere hodie fungitur Marchio Renticenſis, Regius hujus Provinciæ Gubernator. quatuor vero Senatores ordinarii Severinus Franciſcus, toparcha Sepmerienſis: Antonius Brunius: Philippus Sammius, & Philippus Trievius.

Viſendum eſt in hac urbe nobiliſſimum illud Collegium Canonicarum, quod tantopere celebratur per univerſum hunc tractum, conditum primo & inſtitutum ab illuſtri muliere Diva Gualtrude, Duciſſa (ut vocant) Lotharingiæ, qui Ducatus tunc temporis continebat Hannoniam, Brabantiam, Cameraceſium, Hasbaniam, Arduennam, & uſque ad ipſum Rhenum extendebatur. Nos, ut alia quædam huc facientia plenius meliuſque intelligantur, ſuper iſto Collegio quam breviſſime fieri poterit differemus. Dico igitur, iſtam heroinam, cum ex Principe Madelgario, natione Hiberno (qui ob miram vitæ ſanctimoniam poſtea dictus eſt Sanctus Vicentius) jam complurium liberorum parens eſſet, atque liberos omnes amplecti videret vitam ſacram, ſeſe pariter Divino cultui mancipaſſe, inque Dei & Apoſtolorum Petri ac Paulli honorem, ſacellum prius cum domo in jamdicto monte, ſacro tunc & ſolitario loco, condidiſſe, juxta turrim antiquam, ſtructam olim à Iulio Cæſare, & uſque ad tempora Ducis Philippi Boni vulgo dictam *La Tour d'Embron*: hanc domum, exinde eremum Divæ Gualtrudis dictam, & cujus hodie vix ſuperſunt veſtigia, diu inhabitaſſe: ſed ſtruxiſſe poſtea de conſilio Divi Ghiſlenii, necnon Divi Audeberti, in propinquo illic agentium, pulcherrimi operis templum, & in eo inſtituiſſe celeberrimum illum Ordinem Canonicarum, ad cultum Deo præſtandum, & horarias illas preces, quas horas canonicas vulgo appellant, decantandas. Ordinem vere nobiliſſimum: ut in quem ſolæ recipian-

UVA. BHSC. BU 00896

recipiantur Dynaſtarum & virorum magnatum filiæ, quæ honeſto ſatis proventu ab ipſo Collegio ſuſtentantur, & ſingulas manſiones, templo fere contiguas, incolunt. matutinus earum cultus, religioſus plane & candidus: pomeridianus vero, civilis, vel ut vulgo loquuntur, ſæcularis. licet autem iiſdem, cum lubet, nubere, prorſus ut Nivellenſibus illis Virginibus, quarum ſupra fecimus mentionem. Addidit Diva Gualtrudis & Canonicos aliquot, ſed vix alii rei, quam negotiis hujus Collegii procurandis. Cui Collegio præeſſe voluit, Abbatiſſam, & luculentam profecto ditionem, cum civili pariter atque ſacra juriſdictione & ampliſſima poteſtate ex patrimonio ſuo attribuit, ita ut in Hannonia quidem poſſideret hoſ ipſos Montes, Frameriam, Chenium: in Branbantia vero Hermeſium, Ganiſtras, Herentaliam, Brenniam allodialem, & alia quædam loca. Statuit inſuper ut in poſterum ipſæ Canonicæ Antiſtitas ſuas eligerent. Heredem vero & Principem Lotharingiæ inſtituit conſobrinam ſuam Divam Ajam. quæ Collegio factam donationem non ſolum approbavit, ſed & alia quædam, Maſeriacum nempe & Brenniam Comitis, ipſa de ſuo adjecit. inſtitutis præterea in Eccleſia Divæ Gualtrudis (ita enim deinceps cepit audire) compluribus Sacellanis. Factum deinde, ut lapſu temporis Abbatialis, ut ſic dixerim, dignitas, & Imperatoris Romani in eam jus hæreditate obvenerit Hannoniæ Comiti Balduino. ex quo tempore Comites ſucceſſores in hunc uſque diem ſunt Antiſtites ſæculares, Patroni, Cuſtodes, Iudices, Protectores, ac Defenſores dictæ ædis Divæ Gualtrudis, perſonarum in ea degentium, & bonorum Collegio relictorum. quibus & ſine ullo prorſus obſtaculo hactenus perfruuntur, & Antiſtitæ ſuas regendi vices mandant. quæ ex legibus inque æternam memoriam tam inſignis fundationis, tantam habet auctoritatem ac præeminentiam, ut ſuccedente novo Hannoniæ Comite, ipſa eum, (ut coram nuper ſpectavimus in perſona Philippi Regis) magna ſollennitate ſuſcipiat, ac in Comitatus & dignitatis abbatialis, aliorumque bonorum à Collegio dependentium poſſeſſionem immittat: ipſo contra jurejurando ſe obſtringente ad privilegia omnia, immunitates, exemtiones, conſuetudines, & poſſeſſiones templi atque Cœnobii Divæ Gualtrudis conſervandas. etſi temporis tamen

lapſu

UVA. BHSC. BU 00896

lapſu & ſæculorum incommodis multa haud pœnitenda membra ab hoc corpore ſint avulſa.

ADDITAM. [*Præterea hic ſunt* Canonici *aliquot, ſed vix alii rei, quam negotiis hujus Collegii procurandis. In ipſa Æde harum virginum*, ſepulchrum *non inartificioſum eſt, in quo ſculpta mortui & jam putreſcentis hominis imago jacet, ea ſpecie, ut vel vomitum poſſit excitare, plurimum autem & re docuit, & arte oblectavit.*]

Montes Carolus Magnus Imperator non tantum Hannoniæ Comitatus metropolim eſſe voluit, ſed in memoriam maxime gloriamque tot ſanctiſſimorum hominum ſingulari diſtincti Comitatus dignitate exornavit. ſic ut aliquamdiu peculiares habuerint Dominos, qui titulum inſcribebant Comitum Montenſium, ſed intermiſſum illum, Hannoniæ tandem reſumſerunt, orti (juxta Scriptores hujus terræ) ſed per lineam fœmininam, ut vocant, ex clariſſimo ſanguine dicti Caroli Magni. Gubernat hodie Montes Marchio Renticenſis, tamquam totius Hannoniæ Gubernator.

ADDITAM. [*Coronidis loco* adverſa urbis *adjiciam quomodo* Montes *aſtutia militari à Ludovico Naſſovio intercepti.* Meter. lib. IV. *cujus &* Thuan. lib. LI *meminit, habet hiſtoriam, nos è* Meurſio, lib. III rer. Belg. *hanc damus, Naſſovius cum Lanovio & Ienliſio de Montibus opprimendis deliberat. ea urbs Hannoniæ prima, auguſtis ædibus, curia provinciæ, & antiqua arce inſignis. mœnia ſolida è lapide quadrato, atque in illis turres crebræ, & propugnacula. circum foſſa triplex ambit. ab hac initium audendi factum: ut, quantum animi ad vindicandam libertatem adferret, illuſtri exemplo in ipſo ſtatim principio oſtenderet; & de reliquo conatus egregii ſucceſſu provincialibus ſpem aut conjecturam daret. Et acceſſerat pridem Antonius quidam Olivarius, fecialis, pictorque, qui impetrata ab Albano venia, ceu res Gallicas exploraturus, animum ejus ſollicitaverat; aſſeverans, ſi cum copiis ſaltem exiguis ad urbem accederet, fore oppidanorum plus* IↃCC *qui ſe adjungerent. igitur cum equitibus levis armaturæ* IↃ, *ſclopetariis* CIↃ, *clam ſub veſperam ad urbem venit; copiiſque in ſilva vicina occultatis, duodecim aliquot ſelectos milites, caſum tentaturos, emittit: qui diſſimulato habitu, ceu vinarii mercatores, idem diverſorium ingreſſi inter cœnam hoſpitem rogant, qua portæ aperiendæ hora. eſſe ipſis vini plurimum, ob ſolis æſtum noctu advehendum. atque ii, ignarus doli, quartam dicit. attamen, ſi maturius vellent, aliquid*

cuſtodi

UVA. BHSC. BU 00896

custodi promitterent, qui tempus non gravate præverteret. ita summo mane huic accedentes, cum ad spem pretii portam matutius aperuisset, hominem obtruncant, clavesque eripiunt. inde urbem è vestigio cum equitibus L. Nassovius invadens, eos per vicos dissipat, ac, sicubi ostia aut fenestras aperiri conspicerent, illuc sclopos explodere jubet. & vociferari interim, ne timerent, aut hostile quicquam tentarent. adesse libertatis auctores, & Auriacum in propinquo, qui decimæ tributum gravissimasque Albani exactiones averteret. *Id aliquot horis tam incondito clamore actum, ut vel milleni in armis esse viderentur. Vrbe capta, dum sic domus obsiderentur, neque reliqua copia procederent, ocius se Nassovius proripit, cognituris quid morarentur. itaque per silvam oberrantes equites quingentos, qui singulos à tergo pedites veherent, in urbem ducit. inde curia occupata portas claudit, ac per vallum excubias statuit. tum Magistratum convocatum blande affatur:* non hostem, sed amicum venisse, proinde illæsam urbem habituros: adventare Auriacum fratrem, cujus nomine rem tam magnam incœptasset. nihil aliud animo agitare, quam ut florentissimum pridem Belgium contra vim Albani adjuvaret. *ea oratione delinuti, se suaque omnes illi ultro permisere. Deinde incertis obsequii civibus arma adimit; alios consueta artificia, aut commercia, exercere per tubicinem jubet: suos proterve agere vetat. Inventa ibi arma multa, & cætera belli instrumenta; ærarium ingens. sed, ut in urbe limitanea, commeatus exiguus, gaza plurima, plurimum sacra supellectilis, & ex auro argentove imagines sanctorum, quas vicina Abbatia & monasteria, fama capta per Lumæum Brilæ territa, ceu in loco maxime tuto asservandas deposuerant. Hæc ille. Ita Montes capti; verum eodem anno ab Hispanis rursus obsessi & dediti sunt, ut Historici, de quibus supra, referunt.*]

Atque hic, priusquam ad ulteriora progredimur, subjiciemus descriptionem Valentianam.

VALENTIANA.

VALENTIANA, secundum Iacobum Guisium, & originem simul & nomen sumpsit à quadam arce, olim ad obsidendum in magna sua urbe Bavaco quinque leucis hinc dissita Belgarum Regem Bavonem, à famosissimo illo Brenno condita. Ioannes Lemarius satis habet originem urbis deducere à temporibus Iulii

Iulii Cæsaris, & adventu ejus in terram Galliam, facta obiter mentione nescio cujus Germanæ, viri illius (ut addit) fororis, quæ in hunc locum secesserit. narratiunculæ, quarum apud Scriptores Romanos, vel in stemmate domus Augustæ, nec vola nec vestigium usquam extat, ideoque non dubie tantum & parum firmæ, verum etiam,ut quod res est dicamus, omnino fabulosæ. Idem ille Iacobus Guisius, in disputationis suæ progressu, veritati convenientius asserit, Imperatorem Valentinianum in hunc locum delatum, & amœnitate fertilitateque ac temperato illius cœlo mirifice captum, aliquamdiu hic substitisse, & circa qualemcumque arcem hanc urbem fundasse,quam de nomine suo Valentinianam vocaverit, plurimisque donaverit privilegiis & immunitatibus,ac præsertim jure *Asyli*, quo non ii modo qui graviter essent obærati,sed & homicidæ tuto possent confugere. non aliter quam fecisse legimus Romulum ad Romam tunc recens conditam civibus incolisque implendam. immunitates,quæ legibus postea & statutis temperantur, ac restringuntur. Privilegium autem de quo agimus, quodque per bonam opidi hujus partem extenditur, & vulgo dicitur *le Banclieu*, etiamnunc in usu est, sed eatenus tamen temperatum, ut qui turpiter sibi æs alienum conflaverit, vel turpe commiserit homicidium, eo prorsus non gaudeat, sed pro meritis puniatur. ideoque inter honestum & turpe homicidium hic distinguitur: & superioribus sæculis duello inter partes in urbis foro decidebatur,honestumne habendum esset,an turpe crimen. qui mos obtinuit usque ad ævum Philippi Boni. is pro solita sua bonitate, rem cum religione Christiana ex diametro pugnantem laudabiliter abrogavit. Sed ut revertamur ad institutum, & opidi hujus vocabulum: sciendum & Sigebertum in Chronicis Valentinianam illud vocare, dum commemorat habitum ibi Concilium à Carolo Magno Imperatore anno Christi 771. Sita est nobilis ista urbs sub latitudinis grad. 50 min. 10 in amœnissima quadam valle ad Scaldim flumen,quod mediam fere interluit, & una cum Ronella, altero eam ad portam Cardonam intrante fluviolo, tantam adducit aquarum abundantiam, ut præter compluscula Insulas mire fortes & momentosas, per singulos fere vicos subter domos labatur perennis quidam & jugis rivus non privatis

UVA. BHSC. BU 00896

tantummodo civium usibus, sed in genere quoque urbi muniendæ peropportunus: ita ut singulis pæne passibus exstrui possint propugnacula, & potior urbis pars extrinsecus inundari. ab altera parte adscensus est, collium formam obtinens, & latæ admodum profundæque fossæ, vallis & muris validissimis communitæ. quæ omnia si quis recte consideret, urbem non nisi duplici exercitu, ac ne sic quidem absque magna difficultate, obsideri posse, imo externo hosti pæne inexpugnabilem esse, comperiet. quod eventus quoque, adversariis eam cingentibus, pluries comprobavit. Spectantur adhuc inter portas Tornacensem & Duacenam reliquiæ quædam veteris castri, turres puta, & id genus parietinæ, Scaldi & interioribus opidi propugnaculis clausæ. Distant Valentianæ Montibus, Insulis, & Tornaco pari fere septem leucarum intercapedine. opidum sane amplum, amœnum, plurimisque admodum sumtuosis ac magnificis ædificiis, inter quæ nonnulla sunt operis mire antiqui, publice privatimque concinnum. spectabile autem præ cæteris publicum urbis armamentarium. Primarium ejus templum est illud Deiparæ Virginis, quod incolis dicitur *nostre Dame la grande*, & fundatum est jussu Richildis, olim Hannoniæ Comitis. ædificium certe haudquaquam novitium; sed antiquo opere & summa arte factum, in quo variæ sunt, & perpulchræ quidem columnæ, partim ex marmore, partim ex porphyrite, quæ & triplici ordine distinguuntur, mirandosq; e efficiunt arcus, & amplissima infra supraque inambulantibus præbent spatia, grato sane & peramœno adspectu. Alterum inter primaria templa Divo Ioanni sacrum est. opus multo quam prius illud recentius, ut quod olim fortuito igne flagraverit: conditum, uti adfirmant, à Pipino, Caroli Magni patre, vel (ut alii) longe prius à Galliæ Rege Theodoro, ac tunc fortasse quam postea sumtuosius, sed & hodie satis magnificum. Sunt deinde & alia quædam templa, & præsertim tria Cœnobia mendicantium, in quibus peramplum illud & pulcherrimum Divi Franciſci, splendidissimis aliquot Hannoniæ & Valentianarum Principum tumulis, & scitissimis epitaphiis exornatum. Sicut apud Sodales Divi Dominici tumulus visitur Ioannis Avennensis, Balduini Imperatoris Constantinopolitani nepotis. Sunt præterea Monasteria, Xenodochia, aliaque id

UVA. BHSC. BU 00896

que id genus loca, pietati & religioni consecrata, lauto satis proventu gaudentia. Est & nobile illud Collegium viris doctis abunde instructum, ubi juventus Græcis Latinisque litteris eruditur, & sanctis honestisque præceptis imbuitur. Item domus & receptacula tenuioris fortunæ puerorum & puellarum, qui à pluribus utriusque sexus magistris varia discunt opificia. atque hæc omnia tam insigni disciplina, tamque exactis legibus, ut vel inde civilitas simul & magnitudo hujus reipublicæ pluribus modis eluceat. Inter publica & celebria magis ædificia, spectatur in angulo quodam versus Scaldim ampliſſimum quoddam & perantiquum palatium, quod ab annis aliquot retro *Aula Comitis* dicitur, vulgo *la Sale du Comte*, antiquitus autem audiebat *Aula Imperatoris.* ubi, & loci ipsius splendore, & cœli salubritate capti Hannoniæ Comites iidemque Valentianarum Domini, ut plurimum olim habitabant. Conditum fuit, seu potius instauratum (nam antiquius esse comperior) à Comite Balduino, eo, qui à plurimis ædificiis, vel de integro structis, vel refectis saltim & instauratis, *Ædificatoris* cognomen invenit, ac parens fuit jamdicti Imperatoris Constantinopolitani, conditorque illius Canonicorum Collegii, quod vulgo vocant *de nostre Dame de la Sale du Comte.* Notandum vero totum istud palatium, & quidquid ambitu ejus includitur, etsi positum intra urbis mœnia, & parochiæ Divi Ioannis subjectum, accenseri tamen Hannoniæ territorio. cujus imperium ea quoque Scaldis pars, quæ palatium alluit, una cum decem pontibus ipsi injectis reveretur. Superstructæ sunt hisce pontibus amplæ quædam & commodæ mansiones, habitatæ ut plurimum à privatis istius Aulæ, publicisque Hannoniæ terræ Quæstoribus aliisque Ministris Principalibus. qui omnes, non secus quam ipsi Hannoniæ & Valentianarum Principes, vectigalium omnium urbanorum immunes. qua prærogativa etiam gaudent Pares urbani, qui numero sex, & Pares totius Comitatus, qui (ut diximus) sunt bis totidem: item Equites Aurei Velleris. Visuntur denique in hac urbe & alia multa Nobilium privatorum palatia. Sed exuperat omnia opera tam publica quam privata, magnificum illud & superbum Prætorium, vulgo dictum *la Halle*, & primario urbis foro impositum: cujus frontispicium totum è lecto per artem

UVA. BHSC. BU 00896

lapide; feneſtris, & valvis varie ornatum: eo adſpectu & magnificentia, ut ſplendorem conciliet toti foro. Continentur hoc ædificio ab eadem manu & opere, templum Divi Petri, & eximium illud horologium, quod in edito poſitum, etiam procul abſtantibus eſt conſpicuum, neque horas ſolummodo, ſed & Lunæ aliorumque Planetarum curſum, item menſes & quatuor anni tempora, aliaſque id genus elegantias indicat. Horologio ſubjacet forum frumentarium, amplum ſane ac ſpatioſum, nec injuriæ tempeſtatum aëriſve expoſitum. ſupra venduntur lanæ. inde eſt ludus gladiatorius. tum & locus ille qui proprie deſtinatus vendendis pannis. Sunt denique curiæ Magiſtratuum urbanorum, itidem amplæ & laxæ, necnon publicus carcer. ita ut unicum iſtud ædificii corpus, quæſita quadam capacitate, omnia pæne complectatur membra publicis opidi uſibus neceſſaria. opus hercle bene & apte commenſuratum, ſplendidum, atque magnificum: conditum primum à Guilielmo cognomento Bono, Hannoniæ, item Hollandiæ & Zelandiæ Comite, Domino Friſiæ, Principe admodum bono, virtutumque & præſertim juſtitiæ ſervantiſſimo. Vincit tamen compoſitiſſimum iſtud opus longe magis compoſita politia, & aptiſſima illa reipublicæ gubernandæ ratio: quæ in civilibus ſimul & criminalibus, cæteriſque omnibus partibus, ita iſthic exacta, ut exteri ſæpenumero exempla hinc ſibi petierint, quæ in patriæ ſtatu conſtituendo ſequerentur. inter alios Noribergenſes, cum ad ſingulas pæne urbes certos homines mitterent, ut exemplo veterum Romanorum, viris prudentibus omni in re imitandum, bonas atque laudabiles aliorum leges in uſum ſuum transferrent, eas hic invenerunt conſuetudines, ut cupide ſtatim nonnullas arripuerint, quæ hucuſque in excellenti illa optimeque inſtituta republica obſervantur. Inveni ſupremos Valentianarum Magiſtratus ſolitos olim concedi in ætatem: ſed mutatum hunc morem, quo occurreretur nimiæ hominum inſolentiæ, anno 1302, ab Ioanne Hannoniæ Comite, cognomento Avennenſi, qui Senatum quotannis voluit renovari, plane ut hodieque in uſu eſt. Conſtat autem ſupremus hic Magiſtratus è Præpoſito & duodecim Adſeſſoribus, qui ex primariis opidi civibus deliguntur, & varios adminiſtros ſibi habent adjunctos. His accedit

UVA. BHSC. BU 00896

cedit & alius quidam Senatus, quem *particularem* vulgo appellant, & ex aliis quinque & viginti boni loci civibus conſtat. is, petente ſupremo Magiſtratu, res ad opidi ſtatum pertinentes tractat, ac nonnumquam augeri ſolet bono aliquo civium numero, qui, ut melior habeatur conſilii copia, & pro rerum tractandarum neceſſitate, advocantur. Solet denique urbs, ex veteri quodam more ac privilegio, in negotiis quæ majoris momenti, & publicum bonum concernunt, convocare ad pulſum majoris campanæ Concilium generale civitatis univerſum populum repræſentans, plane ex more Romano, qui ſimiliter convocabant *Comitia ſua centuriata*. In eo Concilio liberum unicuique civi, etſi prorſus privato (quod non alibi tamen in toto hoc Belgio uſurpatur) ſuper iis quæ nomine Magiſtratus & Concilii particularis exponuntur ab ordinario reipublicæ Syndico, ſententiam ſuam dicere. Neque vero haberi poteſt hoc ipſum Concilium, niſi cum centum ut minimum civium interventu, nullo alienigena in numerum hunc intrante. Subordinati ſunt inſuper ſupremo illi Senatui, ad leviorum cauſſarum deciſionem varii Magiſtratus minores. Valentianis, inter alios quidem Dynaſtas, natus eſt Imperator Cæſar Henricus, eo nomine ſeptimus, qui & Comes, ſeu Dux Luceburgenſis. item unica magni illius Burgundiæ Ducis Caroli, in prælio (ut jam dixi) ad Nancejum occiſi filia, & Belgarum Princeps, Maria. quamquam ſit qui genitam eam velit adſtru- atque Bruxellæ. Dedit præterea celeberrimum iſtud opidum multos viros illuſtres, atque inſigniter eruditos. quales maxime nominatiſſimus ille hiſtoriographus Ioannes Froiſſartus, qui initio ſtatim operis patriam ſibi Valentianas fuiſſe agnoſcit. Ioannes Molinettus, Canonicus litteratiſſimus, & poëta inſignis. Simon denique Marmionus, vir & ſerio doctus, & eximius pictor. Habent quidem Valentianæ numeroſam nobilitatem: ſed attendunt majori ex parte cives mercaturæ & artibus manuariis. quam utramque profeſſionem ita ſtrenue induſtrieque exercent, ut & ipſi opibus largiter ſeſe inſtruant, & quamplurimos tenuioris fortunæ homines occupent ac ſuſtentent. numerantur enim hic multa non frequentia minus, quam fructuoſa collegia variorum opificum, inter quos excellunt potiſſimum

UVA. BHSC. BU 00896

ii qui *ossettas* contexunt, & tenuissimum illud lintei genus, quod Cameracense vulgo dicimus; item lanifices, & qui pannos tramosericos, undulatosque, tum multitia quoque, seu *mocajarros*, & quaslibet fere mercium species, aliaque humanis usibus necessaria solent conficere. Habent denique Valentianæ *Castellaniam*, idest longe lateque diffusum territorium, & luculentis admodum privilegiis gaudent. inter cætera autem jure emporii, vel ut vulgo loquimur *stabuli* vini Gallici, antiquissimo sane, ac reipublicæ plurifariam utili. quæ & nummos olim ex auro argentoque titulis & insignibus suis inscriptos signavit. ea moneta materna dicebatur, & à civibus etiamnunc ostenditur. Ordines hujus Dominii sunt Antistites, Nobiles, Magistratus.

Sed agamus hinc paucis de urbis progressu, & quomodo factum sit, ut distincta manserit ditio, utque una cum cæteris Belgicæ nostræ Provinciis Austriacæ genti accreverit. Invenio itaque post divisum in partes tres à Lothario Imperatore Romanum Imperium, singulasque singulis filiis attributas; successores suapte culpa flaccescentes, inter alia debilitatis suæ indicia, necessitate magis quam voluntate inductos, provincias Palatinis olim à majoribus gubernandas tantummodo tradi solitas, alienare paullatim cœpisse, ac Præfectis suis concessisse in feudum. Inter cæteras autem Lotharingia, quia præstantiores haberet civitates, plures etiam numerabat id genus Gubernatores. qui Latine *Comites* dicebantur à *comitando*, quia nempe Principibus suis intimi, assidue illos comitarentur. nos corrupto nonnihil vocabulo *Conte* eos vocamus. Atque hinc extitisse videntur tot illi Comites, quod jam sparsos videmus per orbem terræ. namque munus illud, qua vi, qua favore & gratia, imo qua pretio denique & corruptela, pro temporum hominumque conditione, & sub specie feudi, aliisque diversis prætextibus, in peculium tandem conversum est, & ex temporario factum hæreditarium. nec id tantum in partibus transalpinis: sed fortassis etiam multo magis, ex eadem illa & Imperatorum & Pontificum imbecillitate, in ipsa nostra Italia. Valentianæ ergo, uti scriptum comperior, suum etiam Comitem nactæ sunt. nam ut alia quædam incerta nimis & confusa præteream, legitur anno Christi 973. Reginerius quidam, cognomento Longicollis,

Comes

Comes Hannoniæ, una cum fratre Lamberto, Comite per id tempus Lovanii, emisse hanc urbem à proprio Comite, ac tenuisse ad aliquod tempus contra Lothariæ Ducem Godefridum, qui prætextu juris proximitatis conabatur eam retrahere. quare ab isto etiam nostri fratres pretensiones omnes & jura mercati sunt, ac pacificos se in posterum Valentianarum Comites inscripserunt. Lamberto mox sine liberis mortuo, successit jamdicta illa Richildis, Comitis Reginerii filia, quæ maritum post ea habuit Flandriæ Comitem Balduinum. Suscitata deinde labentibus sæculis varia super hac ditione sunt bella: quæ tanta sententiarum diversitate à scriptoribus referuntur, ut necubi forte exorbitem, lubens me ab ulteriore omni illorum mentione sim abstenturus. mihi namque abunde satis est, quod ex hactenus allegatis aperte constet, Valentianas jam ab aliquod sæculis retro constituisse peculiarem ditionem, ac legibus usas fuisse ab Hannonicis longe diversis. prout hodie quoque una cum opidis sibi subjectis, Bochanio nempe, Querceto, Condato, & centum triginta duobus pagis, easdem observant. Vnde nec ad Senatum Montensem, sed Mechliniam recta hinc provocatur. In ecclesiasticis autem superiorem agnoscunt Archiepiscopum Cameracensem, cujus nomine sedem hic habet Archidiaconus. Delata est primum hæc ditio ad Comites terræ Hannoniæ: inde ad Duces Burgundiæ: atque hinc porro ad gentem Austriacam: pari omnino ratione ac jure, quo & cæteræ Belgicæ nostræ Provinciæ. Gubernatur hoc tempore à Marchione Renticensi, pluries nobis laudato. Sed sufficiant ista de præ nobili urbe; etsi plura tamen notatu digna possent adferri, quæ exequitur fusius eleganti commentariolo, præter alia documenta nobis submissa, fidus ejus & doctus civis Ioannes Vivianus. Iuxta Valentianas, & una tantum ab urbe leuca, est pulcherrimum illud & opulentum Cœnobium Viconiense. quod inter alias elegantias amplissimam habet ac omni librorum genere copiosam Bibliothecam.

Inter Valentianas & Cameracum, juxta nobilem pagum Happam, situs est quidam viculus, vulgo dictus *Avennes le sec*, ubi eruitur copiose pulcherrimum illud candidi lapidis genus, quod tantopere prædicat libris suis de Architectura Leo Baptista Albertus Florentinus,

UVA. BHSC. BU 00896

& ob loci illius propinquitatem vulgo dicitur lapis Avennenſis. hic candore ad marmor pæne accedit, & maxima cum facilitate laboratur. nam & ferro facile vincitur, & quovis inſtrumento ſecandum ſe ac ſculpendum præbet, nullo plane vel ſciſſionis vel ruptutæ periculo. quare tuto eo utuntur ad varia operum genera ſtatuarii. quia vero natura infirmus eſt, nec ferendis cœli injuriis, gelu puta, & imbribus, ac ne ventis quidem marinis: excogitarunt hi homines, ne quid illa teneritas apportaret incommodi, corroborandi illius & conſolidandi rationem. imbuunt enim multo oleo, gummi juniperino, aliiſque id genus medicamentis, quibus validam tandem & invictam cruſtam ei inducunt.

Bochanium, vulgo *Bouchain*, ad ſiniſtram eſt Scaldis ripam, medio inter Valentianas & Cameracum itinere, id eſt quatuor ab utraque leucis abjunctum, opidum per ſe validum, ſed quod longe munitius reddit adjuncta arx, ac vel ideo memorandum, quod conditum olim à Pipino in memoriam magnæ illius cladis, qua in campis illis affecit Francorum Principem Didericum: tum & eo, quod caput ſit Comitatus Oſtervantii; ſic dicti ab Oſtrogothis, qui poſt longam in eo tractu moram, hanc tandem illius partem acceptarunt, in eamque ex lege & pacto ſeceſſerunt. Deferebatur olim hic Comitatus primogenito filio Comitis terræ Hannoniæ. Opidum hodie gubernatur à Georgio Montigniaco, Dynaſta Nojelliano ad Scaldim.

Quercetum diſtat Valentianis trium leucarum ſpatio, eſtque opidulum ſatis munitum, & aliis etiam partibus memorabile. fiunt enim hic panni illi ſubſerici quos vulgo *ſemioſſettas* nuncupant, & ſatis magna vis linteorum. ita ut mercimoniis mediocriter floreat. Olim ſedes fuit & dotalitium, Comitiſſarum Hannoniæ. ſed poſtquam potiti ſunt ea Duces Burgundiæ, ſuffectum ei eſt Binchium. Querceto præfectus eſt vir Illuſtris Antonius à Goigni: Dominus loci *Venegies au bois.*

Condatum ad dexteram Scaldis ripam eſt, altero à Valentianis milliari, opidulum ſatis lautum, & exigua arce conſpicuum. quod pro ſemiſſe quondam in ditione Illuſtris Rocchendorfii. qui ob neſcio quas cum Principe ſimultates, in Turciam primum diſceſſit: atque inde in Galliam mox reverſus habitus inibi fuit ſtipendio

UVA. BHSC. BU 00896

pendio sanequam honesto ac meritis suis condigno. hinc militatum abiit ad Regem Romanorum adversus Turcas, & in Pannonia tandem occubuit. interea autem vænierunt hic ejus bona. Alter opidi nostri semissis debebatur Excellentissimo Montpenserio, qui ad Divi Quintini nuper captus, eum una cum Lusa, opido infra describendo, divendidit, pretio pro captivi corporis redemptura eo commodius dependendo. Hoc tempore Dominam habet Condatum viduam Illustrissimi Comitis Lalainii, quæ contractis secundis nuptiis cum Illustri Mansfeldio, cessit hunc locum Hugoni Lalainio filio, adolescenti summæ spei. cui defuncto successit Marchio Rentinensis.

MINORES VRBES.

LANDRECEIVM adsidet fluvio Sabi, & Querceto dumtaxat tribus, Valentianis vero sex leucis abjungitur. opidulum quidem minutum, sed munitissimum idem, & famosum mirabili illa obsidione, quam toleravit adversus Carolum Quintum Imperatorem anno 1543, cum occupatum esset à Gallis. Restituit tandem Rex Galliæ, pace anno sequenti facta, Illustrissimo Duci Arschotano, cui hæreditario jure debebatur. sed permutavit cum Duce bonis æquisque legibus idem Carolus Quintus. Gubernatur hoc tempore ab Illustri Petræjo, Toparcha Bousiaceno.

AVENNA posita est ad torrentem Hepram, & Landrecejo pariter ac Malbodio quatuor leucis abjuncta. opidum sane bonum, munitum, & Comitatus dignitate spectabile. Erat vero & ista nuper in ditione Ducis Arschotani, qui accepto æquivalente pretio permutavit eam cum Rege Catholico. quoniam enim in confiniis Galliæ, potentiore opus habebat Principe, qui securam præstaret ab hostili omni incursu. Gubernatur à Domino Dabencurtio.

CHIMACVM in nemore situm est, ad fluviolum Blancam, & Avenna sex leucis abjunctum. Iacobus Lessabæus Vanavillam indigetat. Domos habet mediocri pulchritudine: tum & regiam Principis, hortis ac labyrintho amœnam. opidulum certe munitum, lautum, concinnum, ita quidem ut Principatus gaudeat

 digni-

UVA. BHSC. BU 00896

dignitate, cujus titulum inter cæteros suos inscribit Dux Arschotanus. Fuit quidem misere nimis multatum, ac destructum sæpe, per ultima ista cum Gallis bella: sed instauratum rursus ac repararum. sic ut multo quam ante sit pulchrius, & adversus hostiles insultus munitius. Cessit nuper benignus parens Illustrissimo filio suo Carolo, qui in uxorem ducta unica filia Caroli à Brimeu, etiam Comes Meganus est, juvenis sane ad humanitatem factus, & clementissimus Princeps.

MARIÆBVRGO nomen à se fecit Maria Regina Hungariæ, quæ, jubente Carolo Quinto Imperatore. condendum curavit, paullopost quam Dominus Longovallius & Martinus Rossemius succincti exercitu Gallico, è Brabantia petierunt Lucemburgum, anno 1542. Situm est inter duos torrentes: Blancam nempe, à quo teli tantum jactu, & Nigram, unde semileuca circiter distat, tertio quidem à Chimaco, decimo vero Montibus milliari. opidum situ & opere munitissimum, valido admodum muro, ac pulcherrimis quatuor propugnaculis cinctum, quæ & quadrangulum illud, & invictum efficiunt. quod ita tamen intelligas velim, si præsidio satis valido muniatur, & fideles agantur excubiæ. neque fiat illud quod nuper anno 1554, quando mera defensorum ignavia, etsi caussentur Gubernatoris perfidiam, gravissimo sane totius Belgicæ detrimento, turpiter fuit amissum. ex quo tempore mansit in potestate Gallorum, qui nuperrima ista pace, id est anno demum 1559, reddiderunt. Præfectum habet hoc tempore Iacobum Briasium, Dominum Valtencheulium.

PHILIPPOVILLÆ nomen factum est à Philippo Rege, opido inter Carolomontium (unde unius leucę) & Mariæburgum (unde sesquileucæ spatio dissidet) anno demum 1555 extructo, idque Galli ex Mariæburgo (quo tunc ille potiebatur) excursionibus prohibendis, conditum vero novellum hoc opidum eo modo & forma, ut situ, opere, muris, & propugnaculis opportune dispositis, habeatur pæne inexpugnabile. Gubernatur hodie ab Illustri Glimesio, Dynasta Florennensi.

BELLOMONTIVM Chimaco pariter Binchioque tantum quatuor, Montibus vero septem leucis abjungitur. situm est in amœno colle, unde accepit & nomen. perexiguum quidem, sed amœnum valde & pulchrum

chrum opidulum, quod Dynastam agnoscit eumdem Arschotanum, cujus ab annis aliquot retro sollennis sedes est. Attribuebatur olim secundogenitis Comitum terræ Hannoniæ, unde & Comitatus titulo dignitateque splendet.

Malobodium, vulgo *Mabeuge*, Montibus quatuor fere leucarum spatio dissidet. interluit opidum fluvius Sabis, quod propterea mercimoniis satis floret. celebratur hic omni sabbatho admodum frequens mercatus fili ex lana, mercis haudquaquam pœnitendæ, ut ex qua *sajæ* porro & *semiossettæ* contexantur. Habet etiam istud opidum unum è nobilissimis illis Canonicarum Collegiis, qualia nempe Montense illud & Nivellanum supra nobis descripta. Malbodiense hoc institutum fuit à Diva Aldegundi; quæ & celebre illud templum condidit, cui ab ipsa postea factum est nomen. Est autem & penes istas Canonicas suprema in opidum & territorium ejus jurisdictio, sic ut civilem simul & criminalem justitiam administrent. gaudent insuper eo privilegio, ut signare possint quotannis definitam quamdam & certam summam *mitarum*, (ita nuncupant minutissimum illud ex plumbo monetæ genus Divæ illius effigiem præferens) quarum duodecim singulos valent denarios, sive (ut vulgo loquimur) *grossos* Flandriæ. & exponitur quidem plumbea ista monetula per totam quam late patet Hannoniam, usque ad ipsam Bruxellam, sic ut nemini liceat eam defugere.

Bavacum, vulgo *Bavais*, Montibus distat quinque leucarum intervallo, & communiter audit Bavacum Walonense, *Bavais Walonne*, ad discrimen cognominis opidi, quod in Gallia situm vocatur *Bavais Picarde*. Nostrum hodie perexiguum sane est opidum. etsi quidam Hannonienſium rerum Scriptores, tum & alii qui fortassis eos exscribunt, velint antiquitus fuisse maximi nominis ac momenti civitatem, conditam à Bavone Trojano, & *Belgium* dictam, unde porro deductum sit Belgicæ nostræ vocabulum. imovero fuisse hanc eam urbem, sive potius regionem, ubi Cæsar in Commentariis bonam exercitus partem in hibernis se habuisse commemorat. subjungentes, habitasse hic eo ævo fortissimos illos & potentissimos Bellovacos. Nos, qui apud Commentatores istos, sæpenumero inter se pugnantes, non invenimus authen-

UVA. BHSC. BU 00896

ticum ullum hujus rei documentum, prætermissis antiquis illis historiis de Bavone Trojano, & id genus inventiunculis, nullam in se habentibus certitudinem, ut quidquid dici posset de re tam gravi, lectoribus esset in promptu, confugiendum duximus nobis ad ipsos Cæsaris commentarios. qui cum & facilis sit & perspicuus admodum scriptor, melius certe quam quisquam interpretum, mentem suam exponit. ut qui eum intelligat, non temere possit aberrare. Quare adhibita tabula geographica, & consultis aliquot doctis atque rerum istarum peritis viris; examinatis denique plusculis locis ex iisdem commentariis, maxime vero secundo & quinto, sumtis: primo quidem palam constare dicimus, Belgium Cæsari nihil aliud esse quam opidum, sive locum aliquem Belgicæ, non autem integram ipsam regionem. secundo, Bavacum istud Wallonense, inter Montes Valentianasque positum, vetus illud Belgium esse omnino non posse. quæ duo sic ut diximus se habere, argumentis luce meridiana clarioribus evincemus. Ordientes itaque à priori illo capite, quod ad Belgii nomen attinet, dicimus hujus assertionis nostræ veritatem aperte satis constare ex variis quinti illius commentarii testimoniis. nominatim vero ex ea legionum distributione, quam fecisse narratur Cæsar, post peractum Samarobrinæ Gallorum concilium. inquit enim, *Quod eo anno frumentum in Gallia, propter siccitates, angustius provenisset, coactum se aliter, ac superioribus annis, exercitum in hibernis collocare, legionesque in plures civitates distribuere: ex quibus unam in Morinos ducendam C. Fabio legato dedisse: alteram in Nervios Q. Ciceroni: tertiam in Essuos L. Roscio: quartam in Rhemis, cum T. Labieno in confinio Trevirorum hibernare jussisse: tres in Belgio collocasse: his M. Crassum Quæstorem, & L. Munatium Plancum, & C. Trebonium, legatos præfecisse: unam legionem & cohortes quinque in Eburones, quorum pars maxima est inter Mosam & Rhenum, misisse: his Q. Titurium Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam præfecisse: ad hunc modum distributis legionibus, facillime inopiæ frumentariæ se mederi posse existimantem. at qui harum tamen omnium legionum hiberna (præter eam quam L. Roscio in pacatissimam & quietissimam partem ducendam dederat) tam propinqua fuisse inter se, ut millibus passuum centum continerentur.* Expendamus vero hanc narrationem, & videamus, quopacto dici possit, aut credi, Belgium Cæsari

significare

UVA. BHSC. BU 00896

significare totam Provinciam: cum nominatim recenseat quinque Belgiæ civitates, in quas tot illas legiones sub jamdictis legatis distribuerit. quæso te, quænam esset hæc tam confusa scribendi ratio, quive calami error, si sub Belgii nomine, Belgiam vellet intellegi? quisve umquam assequi queat, in quanam tam magnæ Provinciæ parte tres illas jamdictas legiones collocaverit? non est vero credibile in scriptis aut sententia Cæsaris tam crassos extare errores. quare ex hisce nostris & aliis aliquot argumentis omnino statuendum est, Belgium apud Cæsarem vel pro urbe, vel pro alio saltim peculiari & memorabili Belgiæ loco, interpretandum. Nec absurdum sit credere, Bavacum illud Picardum, quod vocant, antiquorum Belgium esse, ac nutrire potuisse, saltim in unam hiemem, tres à Cæsare missas legiones. constat enim è variis monumentis, maximam olim fuisse civitatem. Quin & illud considerandum est, Bellovacos, tam potentes olim, ut coadunare possent exercitum centum millium armatorum, habuisse debere, prout alios quosque populos, primariam aliquam & tanta magnitudine dignam civitatem. ea vero non alia potuit esse quam Belgium, cujus ille compluribus locis, ceu loci alicujus singularis, non autem ut generalis Provinciæ, facit mentionem. Summa est, argumentis hactenus recitatis quæstionem illam priore loco positam abunde solvi. Quare facta hic pausa, transibimus ad secundum illud caput, demonstraturi, velut promisimus, veterem Belgii nostri situm. Dico igitur institutæ orationis filum prosequens, post distributas modo nobis exposito Romanorum copias, Ambiorigem, sumtis pro occasione novis animis, advolasse ex regni sui finibus, ac de improviso in Eburonibus, hodie terra Leodicensi, oppugnatum venisse Sabini Cottæque castra: circumventos eos interfeciisse: ac deinde perturbatis eorum ordinibus, victoria sua sublatum in Nervios properasse, ad oppugnandum castra Q. Ciceronis. Hic Cæsar, acceptis litteris, succurrendum illico homini ratus, statim nuntium in Bellovacos (id Belgium nostrum est) ad M. Crassum mittit, cujus hiberna aberant ab eo sola viginti millia passuum, Fabio vero mandat, ut in Atrebatium fines legionem adducat, qua sibi inter faciendum sciebat: Labieno scribit, si reipublicæ commodo facere

UVA. BHSC. BU 00896

do facere posset, cum legione ad fines Nerviorum veniat: reliquam partem exercitus, quod paullo aberat longius, non putat expectandum. Hora tertia diei sequentis adest cum legione Crassus, quo Samarobrinæ præfecto, ipse Cæsar eo die millia passuum viginti progreditur. Fabius, non multum moratus, (observa quæso disciplinam & obedientiam militarem) Cæsari in itinere cum legione occurrit. Labienus, justas ob causas ex hibernis profectionem facere nequiens, Imperatori se excusat. hic, consilio ejus probato, & communis salutis auxilio in celeritate posito, venit magnis itineribus in Nerviorum fines, & Ciceronem de adventu suo pluribus nuntiis facit certiorem. ipse interea progreditur. Atqui ut summa celeritate hic usus sit, prius tamen quam pervenire potuerit ad hiberna Ciceronis, si ineatur exacta temporis in itinere positi ratio, tres ut minimum dies impendit, queis triginta circiter leucas Gallicas est emensus. Ita ut ex tota ista narratione palam appareat, Bavacum Wallonense non posse ullo pacto Belgium illud esse, quo Cæsar tres eas legiones Crasso & aliis illis duobus legatis ducendas commiserat. primo; quia cum in Nerviis esset Cicero, id est, multorum judicio, juxta Tornacum, populorum illorum, ut existimatur, metropolim; sequeretur, istud Bavacum decem dumtaxat leucis Tornaco abfuisse. quod si verum sit, numquam ausus fuisset Ambiorix Ciceronem adoriri: neque Cicero, tam urgenti necessitate, sic instanter auxilia petiisset à Cæsare, qui triginta ut minimum leucis aberat, sed potius à legatis Belgii, sibi cum tribus legionibus tam propinquis. notandum præterea, si Bavacum istud fuisset Belgium, nihil opus futurum Cæsari, tunc Samarobrinæ agenti, & Tornacum petituro, iter facere per Atrebates, hodie terram Artheſiam. Sed an aliud argumentum adducemus eo validius, quod videlicet ipse Cæsar adferat, statim se nuntium in Bellovacos ad M. Crassum misisse, quem paulloante narraverat collocatum à sese in Belgio? hic certe ostendit Belgium in Bellovacis fuisse, qui proculdubio ii sunt Picardiæ populi, quos hodie dicimus *Beauvoisins*, & in quibus Bavacum Picardum est, non autem in terra Hannonia, ubi Bavacum Wallonense. Quod quo magis firmetur, attendatur obsecro, Suessiones, hodie vulgo *Soissons*, medios collocari à Cæsare inter Bello-

vacos

UVA. BHSC. BU 00896

vacos & Rhemos, quos nunc dicimus *Reims en Champaigne*. unde palam colligitur, Bellovacos fuisse Belvicinos, remotissimos sane à Nerviis, id est Tornacensibus noſtris, ubi tunc Q. Tullius Cicero. Addimus velut è supervacuo, quod cum in Carnutibus, hodie voce nonnihil corrupta *Chartres*, opido quindecim supra Parisios leucis posito, interfectus esset à suis Tasgetius, natione Gallus, sed qui staret à partibus Romanorum: Cæsar, veritus ne civitas eorum impulsu deficeret, L. Plancum cum legione ex Belgio (tamquam illis tunc proximo) celeriter in Carnutes proficisci jusserit. quod Belgium, si Bavacum Hannoniæ foret, nimis dissitum certe fuisset auxiliaribus illis copiis in Carnutes usque mittendis, promto, eas habere ex locis multo vicinioribus. Atque isthæc sufficiant demonstrando, quod Belgium illud Cæsaris non potuerit esse aliud, quam Bavacum Picardiæ, opinum miræ antiquitatis, & Episcopali sede hucusque notum, cujus Præsul & Comitem se inscribit, & unum è Paribus Franciæ. nequaquam autem dici potest fuisse Bavacum nostrum Hannoniæ. cui equidem veterem illum honorem non eo detractum: sed non est umquam veritati denegandum patrocinium, & præsertim in rebus tanti momenti, quæ lectori tam densas offundant tenebras, ut nisi discutiantur, non locatim tantummodo, sed Provinciatim aberraturus sit, cum turpissima etiam aliarum rerum confusione. Ex iisdem autem his argumentis, demonstrationibusque extra omnem dubitandi aleam positis, manifesto etiam patet, Samarobrinam illam, in qua tunc Cæsar, non esse Cameracum. quod nonnulli tamen, (inter quos aliquando etiam ego, dum auctoritate illorum me abripi patior) per errorem adfirmant. Nam inter Samarobrinam & Ciceronem, triginta ut minimum erant leucæ: quæ si istis credendum sit, non sint plures duodecim tredecimve. à Samarobrina in Belgium, juxta Cæsarem quidem, essent viginti quinque milliaria Italica, secundum istos vero plus quam viginti quinque leucæ Teutonicæ. tantum siquidem inter Cameracum & Belvicinum, vel si Belgium dicere malumus, interest. quare Samarobrinam oportet fuisse longe viciniorem Ambiano, non ignobili Galliæ opido, quam sit noſtrum Cameracum. Sed ne videar nimium curiosus, abstinebo deinceps ab ulteriore omni censura, referamque

UVA. BHSC. BU 00896

que me lubens ad elegantem aliquam perſonam, quæ & iſtas & ſimiles omnes res aliquando pertractet opuſculo aliquo ſingulari, & lecta magis ac valida argumenta in medium proferat. mihi in præſentiarum ſatis eſt dicere, tantas fuiſſe ac tales, ob cauſſas paulloante commemoratas, regionum iſtarum ruinas atque mutationes, ut nemini mirum videri debeat, in antiquis his & à ſæculo noſtro remotis rebus tantam interdum confuſionem atque caliginem inveniri. Iam vero ut unde paullisper deflexit, eo redeat oratio; profiteor lubens atque agnoſco, præter illa quæ ſcriptis extant tradita, inveniri palam & viſi apud Hannonios noſtros Bavacenſes, actam intra quam extra urbeculæ noſtræ pomœrium, multas priſci illius ſplendoris reliquias, & inſignes antiquitates: inter alia vero compluſculos nummos Romanos. quæ omnia clarum ſatis atque apertum præbent indicium, fuiſſe olim rem magnam, & momentoſam. admiranda vero præ cæteris via illa delapidata, quæ Pariſiis per hoc opidum ducit in Tungros, & in ipſa Tungrorum deſcriptione infra iterum memorabitur. item altera illa miranbilis via, olim in totum ſilicata, quæ inde à Rhemis Campaniæ per hoc noſtrum Bavacum, protenditur uſque ad Cortracenſes in Flandria, quod eſt iter plus quinquaginta leucarum, ſive centum viginti milliarium Italicorum. Ex iſto opido probant incolæ variis argumentis oriundum fuiſſe magnum illum Belgium, cujus libro 24, hiſtoriæ ſuæ meminit Trogi abbreviator Iuſtinus. illum inquam comitem Brenni; qui poſt obitum Alexandri Magni, in Pannoniam primum cum centum & quinquaginta millium armatorum exercitu tranſiens, magnis inibi factis progreſſibus, in Macedoniam porro irrupit. ubi fuſo, capto & decollato Rege Ptolemæo, tandem & ipſe, victoria inſolenter uſus, à Soſthene, uno è Macedonum Principibus, fuſus eſt. Quod cum Delphis accidiſſet & Brenno; qui nihilo (ut jam alibi dixi) minorem quam ipſe exercitum ſecum adduxerat, & cum dolorem vulnerum ferre non poſſet, pugione vitam finiverat: Belgius cum ſuorum reliquiis, id eſt decem circiter hominum millibus, Græcia excedens, ad internecionem una cum illis occiſus eſt. Neque vero tam miſeranda ſuperiorum temporum clades, tamque ignominioſa priſtinæ magnitudinis deminutio Bavaco noſtro ſuffecerat, niſi &

ultimis

UVA. BHSC. BU 00896

ultimis bellis iterato à Gallis exureretur, miſereque devaſtaretur. ſed reſurgit tamen & inſtauratur paullatim per amicam hanc pacem.

Binchium, vulgo dicitur *Binche*, ſitum ad ramum quemdam fluvii Hainæ, & Montibus tribus leucis abjunctum, opidum ſane antiquum, ac civibus olim frequens: ſed continuis hiſce bellis ita miſere attritum, ut incolarum plerique Montes migrarint. Erat nuper hoc opidum ditionis Mariæ Reginæ Hungariæ, cui in vitam, ut vocant, donaverat Carolus Quintus Imperator, quo tempore ipſa huic Belgicæ præerat. quare & luculenter id inſtauraverat, & palatiis ſimul hortiſque ſumtuoſis ac plane regiis exornaverat. eſt enim revera locus vel maximo quoque Dynaſta dignus, ſive tu miram cœli temperiem ſpectes, ſive commoditatem venationum, aliaſve id genus delicias. Profecti ſunt eo anno 1549, idem ille Imperator & Princeps Philippus, quo tempore iſte inauguratus fuerat in futurum Dynaſtam Belgarum. quos tam ſplendido apparatu, ac tam crebris hippomachorum decurſibus, tamque celebri pompa & ludorum magnificentia, per continuos aliquot dies, Regina jamdicta excepit, quantam vix fide quis aſſequatur, tantum abeſt ut digne deſcribat. Sed contra cum hac tranſiret Rex Galliæ anno 1554, Mariæburgo Dinantoque recens devictis, & victoriæ compos remearet in Regnum, opidum nullo fere negotio occupavit. cumque proprio quodam odio proſequeretur Reginam Mariam, propter crebra incendia, hujus inſtinctu in Picardis excitata, præſertim vero exuſtum Folembrajum, amœniſſimam ſuam arcem, vindicaturus tam inſignitam injuriam, non omnes tantum heroidis ejus domos & elegantias devaſtavit, ſed & opidum ipſum incendit. quod ſurrexit tamen, & quantum ad privatorum domos, in priſtinam faciem reſtitutum eſt. Iuſſit inſuper idem Rex, eodem furore actus, incendi ampliſſimum illud palatium, arcis propemodum forma extructum, quod vulgo Mariæmontium vocant, conditum in finitimis pæne immenſo ſumtu, mirandiſque hortorum deliciis exornatum, ab eadem Regina. unde diſcimus, quam periculoſum ſit magnos Principes irritare, quamque verum ſit illud vulgatum,

An neſcis longas Regibus eſſe manus?

Ita

UVA. BHSC. BU 00896

Ita est. porrigitur longe lateque ipsorum potentia, nec præmiari minus & instaurare, quam punire & demoliri norunt.

Rodium, vulgo *Reus*, etiam Rethia dicitur à Ruthenis. distat autem Binchio quidem duarum, Montibus vero trium leucarum spatio, opidulum mire antiquum, botrium leucarum spatio, opidulum mire antiquum, botrium, amœuum, & ampla in pagos agrosque circumjectos jurisdictione conspicuum, ideoque titulo Comitatus à Carolo Quinto Imperatore nuper illustratum. Est in eo Cœnobium instituti Præmonstratensis. item pulchrum quoddam sacellum Beatæ Virginis, miraculis, uti perhibent, inclytum, ita quidem ut & Pontifices & alii quidam Principes variis illud donariis atque honoribus prosecuti sint. Fuit non ita pridem in ditione Illustrissimi Principis Adriani Croji, viri & rerum politicarum tractandarum industria, & militari fortitudine longe clarissimi. quæ virtutes & plurima summi momenti officia acceptissimum eum reddiderant Carolo Quinto Imperatori, à quo etiam ad summos quosque honores & dignitates evectus est. mortuus tandem anno 1553, Flandriæ & Artheſiæ Gubernator, exercitusque ad Teravandnam archistrategus. Successit ei in Comitatu Rodiensi Ioannes filius, peregregius adolescens, maxime vero intrepidus idem & acer militiæ. cui succesſit nuper Eustachius frater, Præfectus Divi Audomari, vir eximiæ dignitatis.

Sogniacum in propinquo habet amœnissimum nemus Sogniacense, qua id adspicit Brenniam Comitis. dissidet autem Binchio Montibusque paritrium leucarum intervallo, ad fluviolum Zinnam, unde sumit & nomen. opidulum satis bonum, & celeberrimo quodam Canonicorum Collegio, cui à Divo Vicentio nomen est, & in opidum ipsum ac territorium ejus jurisdictio, nobile. Gignit præ cæteris iste locus multos insignes Musicos, canora valde & scita voce præditos. penditque ut plurimum in hoc opido Princeps Cantoribus suis mercedem & annua honoraria.

Brennia Comitis, Montibus quatuor, Hallis vero tribus leucis abjungitur, opidum perantiquum, ut quod conditum fuerit, adeoque & nomen acceperit à famosissimo illo Brenno, urbis Romæ desolatore, prout fusius supra narravimus in descriptione Brabantiæ. Conspicitur hic hodieque

UVA. BHSC. BU 00896

hodieque perantiqua quædam turris, Brenni illius, ut perhibent, monumentum.

Angia, quæ & Angianum dicitur, vulgo *Enghien*, Atho quatuor, Montibus quinque leucis abjunctum eſt, opidulum lautum, ubi ingens conficitur optimorum tapetum vis. Detentus hic fuit nuper in carcere Comes-ſtabuli Galliæ. opidum eſt in ditione Ducis Vindocinenſis. Natus inibi Iulianus Hazartus inſtituti Carmelitarum, virtutibus & doctrina inſignis vir, ac voluminum aliquot ſcriptor, prout videre eſt ſigillatim in Bibliotheca pluries nobis laudata. obiit in cœnobio ſuo anno Chriſti 1525.

Hallæ vulgo audiunt *Noſtre Dame d'Haulx*. ſitæ autem ſunt ad eumdem Zennam, qui medias fere interluit, tertio à Bruxella milliari, in ipſo adeo Brabantiæ & Hannoniæ terræ confinio.

ADDITAM. [*Opidum nomen habet à tutela aut conſervatione, ut aliæ* Hallæ, *quæ paſſim exſtant; nam ædificia, ubi merces aut homines defendi ab æris injuria ſolent*, Hallas *vocamus; & hæc vox nobis & Gallis in ore & uſu eſt pro* Atriis, *cauſa eadem, quia ibi conventus, & in tuto ac ſudo agunt. Sic* Hallæ *Lovanii olim fuere, lanificii & lanificum domus, modo ab Arachne ad Palladem tranſlata, in quâ optimatum artium ſcientiarumque doctores & diſcipuli cottidie operantur. Pauca de* ſitu, & arce; *pluria de* templo, *& ejus* ſacello.

Ager in ambitu bonus; fœcunda pratis arvis, que planicies, quam Zenna flumen interluit, & ipſum item opidum: atque illinc rivis amnibuſque auctum Bruxellam, navium in ea & extra eam patiens, venit.]

Eſt in opido ædes ſacra, Divæ Virgini dedicata, & miraculis inclyta, quæ propterea celebratur magno populorum non tantum ex iſto tractu, ſed è Gallia quoque & aliis terris concurſu.

ADDITAM. [*Templum foro imminet, eleganti ſatis opere: cujus ala ingredientibus ſiniſtra ſacellum habet & aram, ac ſuper eam ſtatuam D. Virginis.* Sacellum *modicum eſt, ornatum à donariis & tabulis votivis habet. Concurſus huc olim, & nunc undique, etiam à longinquis locis, quotannis prima Dominica Septembris. (is ſtatus & ſolennis dies eſt) Fuit olim ſodalitas antiquitus inſtituta; & codex aſſervatur, in quem nomina dederunt. Sunt Principes utriuſque ſexus. inter eos* Cæſar Maximilianus I, cum uxore & liberis; Rex Angliæ Henricus VIII, cum

cum uxore & liberis, *eidem Cæsari amicus* : Dux Brabantiæ, Lotharingiæ, Limburgi, cum uxore & liberis: *item* Dux Geldriæ & Iuliaci : *alii, alii. Sunt præterea duodecim partim opida, partim municipia, quæ dicta die Hallis se sistunt: id est, ab iis missi primores aliquot civium aut incolarum. Quibus Ecclesiastæ & Magistratus Hallenses obvii fiunt, comites & honeste excipiunt, & ad ædem statuamque deducunt. Iisdem vina & cibi, benevolentiæ ergo offeruntur. Illi autem, pro suo quisque opido aut municipio, chlamydem Divæ offerunt, numero universe duodecim : aut (quia affatim jam chlamydum est) ipsas ab ædituis templi sumunt, & certam pecuniam in pios usus rependunt. In supplicatione deinde, cum statua per urbem & suburbana defertur, illi comites sunt : & ordine etiam humeros supponunt, pia æmulatione sacrum onus affectantes. Opida sunt ista :* Athum, Tornacum, Bruxella, Valentianæ, Condatum, Namurum. *Municipia autem,* Lembeca, Quijurania, Crispinum, Brania, Busigniacum, & Sancti. Lipſ. cap. XXXIV in Diva Hal. *Tabula* ara *incumbens ex alabastro, elegantissime cælata est, Ioannis Artistæ opus.* Statua *haud magna (bipedalis circiter) & è puro nec medicato ligno est.* Lipsius *cap.* VI *dicit, eam immunem ab exitiali peste; ab incendiis, à vi bellica : exempla ponit, & rei monumentum statuit : Servantur, inquit,* centum circiter globi *è ferro aut lapide, in ædе sacra, arcis ligneis conditi, qui triginta, quadraginta, sunt & qui sexaginta, pondo libras pendunt. Statua illa in media ara posita, sed auro puro inducta. Filium brachio uno præfert, altero florem lilii inauratum. In pectore monilis vicè sunt uniones sex, puri, grandes : & in eorum medio carbunculus, sive pyropus lapis, quem* rubinum *nos à colore vocamus. At in capite corona est puri puti auri. Sunt deinde (ut ad* donaria & ornamenta *sacelli veniamus) in eadem ara* duodecim Apostoli, *ex argento fabre satis facti: quos inibi etiam nunc est videre. simulque ad latus utrumque aræ* duos cœlestes genios, *sive angelos, eodem metallo, candelabra præferentes, & venerationem Divæ exhibentes. Supra has statuas, ibidem* duæ sunt militares, *altera pedestris, altera equestris. Istæ pariter ex argento : sed fuerunt & duæ,* eodem militari habitu, puri auri : *quarum pedestris securim, equestris lanceam manu teneret. Et hæc omnia* PHILIPPI BONI *munera, qui &* lampadem auream, *insigne munus dedit : cui aliam inauratam publica necessitas deinde substituit. Fuit &* statua, *justæ magnitudinis, dimidiata ex argento, donum ejus uxoris. Conspicitur item* fenestra vitrea *in eo sacello, varie picturata. Philippo*

curante

UVA. BHSC. BU 00896

curante & donante. Denique & tabula est, in qua ipse Dux supplicis habitu effingitur procumbens ad Divæ genua; & versus aliquot Gallici inscripti: annus subscribitur CIↃ CCCC LV, Martii dies XX. CAROLVS filius ejus, cognomento & re AVDAX, donavit falconem argenteum, MAXIMILIANVS I Imperat. conspicitur etiam nunc, genibus nixus, in sacelli dextro latere, tabulato paullum altiore, loricatus, & cetero cultu militari. Pone eum Albertus Dux Saxoniæ geniculatur, itidem armatus; qui bellis tunc Belgicis fidam fortemque operam Maximiliano præbuit, & filio ejus Philippo. Illum esse, insignia gentilicia satis ostendunt. Est & tertius, velut per submissionem paullum ab illis remotior, genu pariter flexo: quem ex insignibus, gentis Meluniæ esse apparet: ac fortasse Robertum Melunium, id ævi rebus consiliisque mixtum. Dona Maximiliani sunt, calix cum patina inauratus: cui insculpta Austriæ gentis insignia, superaddito pileo Archiducali. Ex quo liquet, sub initia, & Archiducem adhuc, dedisse. Ejusdem est Divi Maximiliani statua argentea, admodum bipedalis: quæ mitram capite, crucem una manu, altera gladium gestat, & ab eo dependentes argenteas duas claves. Fama tenet, (& clavium argumento adstruas,) Bruxellenses, tunc in pacem ditionemque acceptos, velut mulctam dependisse. Est ab eodem arbor, sive rosæ frutex, e puro auro, cum plusculis ramis floribusque, item bipedalis: quam sacratam à se Pontifex Maximiliano donum, ipse porro Divæ Hallensi misit. CAROLVS QVINTVS Imperator, statuam argenteam viri armati, genibus nixi, manibus in cœlum sublatis, supplice habitu, dedit dicavitque. Idem scyphum grandem inauratum, operis antiqui. Idem militariforma chlamydem, villoso serico, auro intertextam, insignibus imperii, & gentis Austriæ, decoratam. ALBERTVS AVSTRIACVS donum suspendit lampadem argenteam, pondere & opere insignem: eique vectigal annuum addidit, ut in ævum ante effigiem sacram luceret. Isabella Clara Eugenia, ejus uxor, chlamydem sacravit, auro & argento intertextam. Præter hæc, est lampas argentea, Iulii II P. M. inscripta, ANNO IX IVLIVS PONT. MAX. Item statua argentea viri geniculantis, donum Fuggerorum. Ad summam, numerare ego XX lampades argenteas, usibus sacris destinatas. Præterea ibi scipiones, fulcra, mali aut tabulæ navium, variæ hominum aut eventuum figuræ. Vincula item; & icunculæ è cera, e ligno. Sed & PENNA argentea LIPSI, argenteis catenis appensa, ad sinistram notari debet; subtus tabula cum his versibus:

Hanc,

UVA. BHSC. BU 00896

Hanc, DIVA, PENNAM interpretem mentis meæ,
Per alta ſpatia quæ volavit ætheris,
Per ima quæ volavit & terræ,& maris:
Scientiæ,prudentiæ,ſapientiæ
Operata ſemper. auſa quæ *Conſtantiam*
Deſcribere,& vulgare: quæ *civilia*,
Quæ *militaria*, atque *poliocretica*;
Quæ, ROMA, *magnitudinem* adſtruxit tuam;
Variaque luce ſcripta priſci ſæculi
Affecit, & perfudit: hanc PENNAM tibi
Nunc, DIVA, merito conſecravi LIPSIVS,
Nam numine iſtæc inchoata ſunt tuo,
Et numine iſtæc abſoluta ſunt tuo.
Porro ô benignitatis aura perpetim
Hæc ſpiret! & famæ fugacis in vicem,
Quam PENNA peperit, tu perenne gaudium
Vitamque, DIVA, LIPSIO pares tuo.

Superne ad aræ dextram ſuſpenſa ſunt V *vexilla, ſpolia Chriſtiano Brunſuicenſi ablata, & huc illata; adſcriptum diſtichon, in quo anni numerus*:

HæC tIbI ſanCta parens hoſtILIa sIgna IſabeLLa
BeLgarVM prInCeps ſaCra tropæaVoVet.

Extra ſacellum in ipſa æde, ſuſpenſum eſt vexillum ingens cum cruce Burgundica, donum Buquoyanum. Videtur & inter cætera, quæ templi faſtigiis erant affixa, haſta, *quæ cum craſſitudine brachium viri robuſti æquaret, telo tamen ex arcu manuali, ut vocant, emiſſo transfixa ſpectabatur, ad reifere miraculoſæ memoriam.*]

In hoc opido obiit anno 1404, Burgundiorum Dux Philippus, is qui *Audax* dictus eſt ab inſigni animi confidentia, frater Caroli Quinti Regis Galliarum,& conjugio Margaretæ Malanæ Belgicam cum Burgundia ſua junxit. Mortui inteſtina ſepulta ſunt in hocipſo templo Beatæ Virginis. cor Sandionyſium amandatum eſt, notum Galliæ opidum, altero à Pariſiis lapide, tumulandum inibi juxta Principes Sanguinis Franciæ. corpus vero, balſamo prius conditum, regali pompa ſepeliendum deportatum eſt Divionem, Ducatus Burgundiæ metropolim. ubi Margareta illa jamdicta, defuncti vidua, viri graviſſime obærati bonis, quæ mobilia vocant, cedens, eaque creditoribus ſe deferere profitens, in ejus rei indicium, præſente non tantum aula, ſed & toto populo,

uſurpavit

UVA. BHSC. BU 00896

usurpavit sollennem illum ritum,& marsupium ejus una cum cingulo clavibusque feretro superimposuit. Quod ipsum, si penitius paullo introspicis, Principibus olim majorem fuisse legum & juris observantiam, quam privatis hoc nostro ævo,ostendit

Lessina,Angiano circiter quatuor, Montibus vero sex leucis abjuncta est. interluit ipsam fluvius Tenera, & contexitur isthic magna copia linteorum. Lessinensis fuit Iulianus Aurelius, vir insigniter doctus & scriptis clarus.

Cervia, Atho tantum unius, Montibus quinque leucarum spatio dissidet, opidulum quidem modicum, sed amœnum idem & pulchrum, quod Hunellus interluit, non ignobilis torrens. Hujus opidi titulum inscribebat Guilielmus Crojus, is quem in descriptione Arschoti cum honore & laude memoravimus. Locum hodie possidet ejus nepos, ævo cognominis, Marchio Renticensis. nuper autem conjugii jure cessit Marchioni Renticensi jam sæpius nominato.

Athum. Lessina quidem duabus, Montibus vero quatuor leucis abjungitur modicum sane,sed pulchrum,munitum,amœnum & prælautum opidulum, quod interluit idem Tenera. texitur hic inter alia, ingens vis linteorum. quorum adfatim etiam importatur ex pagis & opidis circumjectis (est enim hic mercimonii ejus emporium) veniuntque tam domi confecta, quam ab exteris importata,linteorum Athensium nomine. Iactant autem abire annuam mercis rationem in ducenta & amplius millia scutatorum. sic ut magnus sit ad hoc opidum exterorum concursus. Athensis fuit Ioannes Taisnerius, Iuris utriusque Doctor,Poëta laureatus ac celebris,Mathematicus perexcellens, & doctissimus Musicus. Scripsit nuper laudatissimum opus in Mathematicis.

Fanum Divi Gislenii nomen capit à nobilissimo suo Cœnobio, cujus Abbas (is autem hoc tempore est Episcopus Tornacensis) veteri lege ac jure, & civilis simul & ecclesiasticus opidi Dominus. Et Cœnobium quidem est omnium hujus terræ primarium: opidum vero sanequam modicum. quod interluit fluvius Haina, is quem diximus universæ terræ dedisse nomen.

Lusa distat Valentianis quinque leucarum spatio, opidulum satis mediocre. etsi enim ante pauculos annos totum

UVA. BHSC. BU 00896

tum pæne abſumſerit edax flamma, reparatur tamen hoc tempore magnis auctibus, & in priſtinam formam inſtauratur. Patrimonium olim habuit Gerardus Roſſilionus, nobile & hiſtoriis notum nomen. Inde obvenit Illuſtriſſimæ genti Borboniæ, ac Dynaſtam nuper agnovit Ducem Montpenſerium. hodie vero in ditione eſt Florentii Montmorencæi, Domini Montigniacenſis in Oſtervandia. quo mortuo tandem delatum eſt ad Guilielmum, Comitem Hoogſtratanum.

Pequicurtium diſtat Duaco ſpatio trium leucarum, juxta Cœnobium Auchinenſe, cui ſubjectum eſt. locus miræ antiquitatis, & muris olim ac mœnibus clauſus, ſed deſtructus inde per bella, ſic ut hodie quidem vix pagi vocabulum tueatur, etſi privilegia tamen illibata conſervat.

Fontana, quam vulgo vocant *Fontaine l'Eveſque*, quaſi dicas Fontem Epiſcopi, opidulum ſatis lautum eſt, in finibus Hannoniæ, qua terram Leodicenſem tangit. Sabi flumine, modico tantum milliari, Binchio vero, duabus leucis abjunctum. Paret proprio ſuo Dynaſtæ, ac diu fuit in ditione illuſtriſſimæ gentis Herninæ Letartiæ, ex qua ortus Illuſtris Boſſutius. ſed delatum tandem ad fœminam, nuptam Iacobo Crojo, Toparchæ Sempiaceno. hodie matrimonii jure ſubeſt Domino Argentienſi, qui uxorem habet fœminæ ejus quam dixi neptem. Quia vero litigatur inter Hannoniæ Comitem & Epiſcopum Leodicenſem de ſupremo opiduli hujus imperio, nondum conſtat utrinam ex illis terris accenſeri debeat. Sunt præterea inter pagos, arces, & toparchias Hannoniæ, multa loca notatu digna, & ampliſſimis privilegiis exornata, è quibus originem ducunt clariſſimæ quædam familiæ. ac primo quidem.

Lalainium, altero à Duaco, quinto vero à Valentianis milliari, ad Scarpam flumen. municipium ſane amœnum, arce & ditione, aliiſque nominibus memorandum, ita quidem ut Comitatus titulo ſplendeat. Nomen hinc illuſtriſſimæ genti Lalainiæ. quæ cum alias ſemper, tum hoc noſtro ævo complures habet illuſtres heroas, non Lalainii tantum, ſed & Hoogſtratæ Comites. prout ſupra in deſcribenda Brabantia diximus. Inter cæteros vero excelluit nuper Carolus, hujus loci Comes, Princeps toga ſimul & ſago illuſtris, adeo quidem ut ad Cæſarem in Germa-

UVA. BHSC. BU 00896

Germaniam abeunte anno 1550, Hungarorum Regina Maria, ipſe cum ſummo imperio manſerit ejus Vicarius. Præfuit idem ſexennio poſt, cum Archithalaſſo Galliæ, pactioni induciarum Vallicellæ inter Cæſarianos & Gallos factæ, mortuus tandem, Hannoniæ Gubernator, & Eques aurei Velleris, anno 1558, relictis pluribus filiis, & præſertim Philippo, magnæ expectationis adoleſcentulo. cui nuper in ditione paterna ſucceſſit filiolus ejus Franciſcus.

Montigniacum Oſtervandiæ, Duaco pariter leucis duabus diſſidet, juxta Cœnobium Marchennenſe. pagus equidem nobilis, & qui arcem habet ac ditionem, unde & Baronatus titulo decoratur. Dynaſtam agnoſcit Florentium Montmorancium, Comitis Hornæ fratrem, Equitem aurei Velleris, & Præfectum Tornacenſem. quo mortuo, locus tandem obvenit Comiti Hoogſtratano.

Antonia, vulgo *Antoing*, adſidet fluvio Scaldi, & Tornaco unica tantum leuca diſtat. pagus valde amœnus, quem commendat in primis pulcherrimi operis caſtrum, ea quidem antiquitate, ut conditum ferant à Marco Antonio, famoſiſſimo illo Triumviro, qui in Galliis tunc & Iulii Cæſaris comitatu, loco à ſe fecerit nomen. loco, vel ſola vetuſtate memorabili, quem ſedem habent Illuſtriſſimi Prineipes Eſpinoii, poſſidetque hoc tempore, matrimonii jure, Princeps de Ligne.

Ad eumdem Scaldim eſt Bia, locus Antonia una tantum leuca disjunctus, & mirabili arce conſpicuus, Dynaſtam agnoſcens Hannoniæ Seneſchalcum. Poſſidebat nonita pridem vir Illuſtris Petrus Werchinus, Eques aurei Velleris. qui cum nullos haberet liberos melioris ſexus, alteram filiarum nuptum dedit Hugoni Melunio, quem & loci iſtius, & tituli Seneſchalci, hæredem inſtituit. ea tamen conditione, ut & nomine ſimul & cognomine ſoceri, necnon armis ejuſdem gentilitiis gener in poſterum uteretur. quod & incorrupte obſervat. Minor filia laute dotata nupſit Comiti Boſſutenſi. Bia vero nunc in ditione eſt nobiliſſimæ fœminarum Iolentæ Werchinæ, matris Principis Eſpinoii.

Briffolium, Bia leucæ tantum ſpatio diſſidet; pagus quidem exiguus, ſed qui amplam habeat arcem, ac tantam jactet antiquitatem, ut pro certo exiſtimetur ſumſiſ-

UVA. BHSC. BU 00896

se nomen, etsi voce nonnihil corrupta, à bifronte illo Ia-
no, poëtis tantopere decantato. unde & ampla quædam
vallis, etiam aliis aliquot pagis infesta, Briffolienfis ha-
ctenus dicitur. juxta quam vallem est mons Trinitatis, in
quo asserunt Iano templum olim fuisse positum ab Al-
banis. Locus est ditionis Domini Moriaumensis, clari &
generosi herois. quem & nobilis ille pagus, vulgo *Hau-
sur-Heure* vocatus, ac Sabin inter & Mosam positus, am-
plissima item & nobilissima arce, (quam ut plurimum in-
colunt ii proceres) memorandus, Dominum Dynastam-
que agnoscit. Hodie paret Ioanni Merodio, Domino Mo-
riaumensi.

Ligniacum, vulgo *Ligne*, distat Cervia quidem una, A-
tho vero duabus leucis, pagus itidem peramœnus, & ar-
ce conspicuus. unde & Principatus titulū inscribit. Co-
mitem habet Philippum, etiam Falcoburgi & Wassena-
ræ apud Batavos Dominum, Principem certe generosum,
atque illustrem, & Equitem aurei Velleris. quo mortuo,
cessit Lamoralio Ligniacensi, nobilissimo pariter & cla-
rissimo Principi.

Bossutum, Montibus tantum duabus cum dimidia, Va-
lentianis vero quatuor leucis abjungitur. pagus sane
quam lautus, & pulcherrimo non Hannoniæ modo, sed &
Belgicæ universæ castro spectabilis, ideoque & Comita-
tus dignitatem à Carolo Quinto Imperatore consecutus.
Hodierno ejus Dynastæ, Ioanni Hennino Letartio no-
men est, viro amplissimo nobilissimoque, Equiti aurei
Velleris, & olim Imperatoris ejusdem Scutifero. cui,
dum opus istud absolverem, rebus humanis exemto suc-
cessit Maximilianus filius, eques generosissimus, ac digna
tanto parente proles. Hodie Dominum habet Petrum
Henninum, valde adhuc adolescentem.

Barlæmontium est ad Sabim flumen, & Landrecejo
pariter Avennaque pari fere duarum leucarum spatio
dissidet. pagus profecto amplissimus, ac non arce tan-
tum, sed & Dynastiæ, seu Comitatus dignitate spectabilis.
imo in Comitatum nuper à Rege Philippo evectus Paret
hodie Carolo, Equiti aurei Velleris, uni è tribus Præfe-
ctis ærarii, vulgo *Chef des Finances*, viro magnæ auctorita-
tis & famæ. cujus filius quoque Ægidius, adolescens est
rara quadam doctrina, idemque strenuus ordinum du-
ctor, & militiæ gnarus. neque vero quidquam degene-
rant

UVA. BHSC. BU 00896

rant ejus fratres: qui partim armis & militari laude, partim sacræ vitæ professione, in dies inclarescunt. Patri successit Florentius Barlæmontius, Baro Hiergesius, Geldriç simul & Comitatus Namurensis Gubernator, Eques aurei Velleris, acer & magni nominis Capitaneus, ac gratiosus admodum apud Regem.

Glajonum, Avenna duabus leucis dissidet, pagus neutiquam contemnendus, ut qui munitissimam arcem, ac Dynastiæ dignitatem habeat. Paret viro Illustri Philippo Stavelio, Equiti aurei Velleris, & supremo Regiarum munitionum Præfecto. cui successit nuper generosissimus vir Florentius, Comes Herliesius.

Trasigniacum adjacet viæ silicatæ qua itur Trajectum Mosæ, & Binchio abest duabus leucis. Est autem & castrum & pagus longe pulcherrimus, ac vel maxime memorandus antiquitate stemmatis Dynastarum, qui ab annis sexcentis & amplius, loco præsunt, neque deseruerunt umquam, sed perpetuam habuerunt domicilii sedem. E qua stirpe plurimi orti sunt viri clarissimi, & præsertim recentior ille Ioannes Trasigniacus, Eques aurei Velleris, ac Collegii ejus Decanus, Caroli V Imperatoris, ut sic dixerim paranymphus, cujus nomine duxit Isabellam Lusitanam. Patri successit Carolus filius, hodiernus loci Dynasta, vir egregiæ conditionis & famæ.

Escochinna Binchio trium leucarum intervallo abjungitur, pagus admodum amplus, ac duplici arce conspicuus, superiore Dominum agnoscente Comitem Lalainium, inferiore Dominum Deldrium, è familia Renessæa, Equitem honestissimum. Ab hoc pago accipiunt nomen, & in totam fere hanc Belgicam magna copia distrahuntur lapides illi leucophæi, quorum ad opera cœmentitia magnus usus est.

Trelonium semileuca distat Glajono, pulcher pagus, & qui validam habet arcem, nuper adeo, quod per ultima isthæc bella sæpius diruta mutilataque fuerat, de integro instauratam. Paret Domino Ludovico Blosio, viro honoratissimo, & Armamentarii Regii supremo Præfecto. unde porro delatum est ad Dynastam Merodium, virum amplissimæ dignitatis.

Sora Castellana, vulgo *Sor le Chasteau*, sita est altero ab Avenna milliari, ponitur que inter præcipuos & majoris momenti pagos universæ Hannoniæ. arcem habet ope-

UVA. BHSC. BU 00896

rum munitione ac vetuſtate admirandam. Paruit nuper Illuſtriſſimo Molembaſio, Equiti aurei Velleris. quo defuncto, ceſſit una cum aliis aliquot pagis & toparchiis Marchioni Bergizomano, habenti in matrimonio unicam ejus filiam. Hodie vero in ditione eſt nobiliſſimi viri Domini Molembaſii, orti ex Illuſtriſſima gente Croia.

Brabanchonia modica tantũ leuca diſſidet Bellomontio, & vicinum habet amœnum nemus, taxis, nobili arborum genere, conſitum. ipſe pagus luculentus, & caſtro necnon veteri Baronia conſpicuus. Fiunt hic magna copia vitreamina, ut & toto paſſim Hannoniæ Comitatu, præſtantiora multo & pulchriora quam Rhotomagenſia, Lotharingica, vel & Haſſica. Locus Dynaſtam habet Iohannem Ligneſium, Comitem Arembergium, Principem admodum generoſum, Equitem aurei Velleris, & Friſiæ ſimul ac Tranſiſulanæ Gubernatorem. cui nuper ſucceſſit Robertus filius, non virtutum minus, quam opum & ditionis paternæ hæres, itidem Eques aurei Velleris, & Sacri Romani Imperii Princeps, in magna & apud Principem gratia, & apud omnes exiſtimatione.

Aimeriam alluit Sabis flumen, pulchrum & amplum pagum, Barlæmontio pæne contiguum, Malobodio circiter ſeſquileuca abjunctum, & egregia arce, tum prænobili quoque & miræ antiquitatis Baronia inſignem. Poſſederunt multo tempore Comites Flandriæ. hinc in dotem data fuit Iolentæ filiæ Comitis Roberti, nuptæ Henrico Barrenſi, unde poſtmodum ortus Renatus Andegavenſis, Dux Lotharingiæ, & idem Siciliæ ac Neapoleos Rex. qui donavit hanc Dynaſtiam Cancellario ſuo Rollino. cui longa deinde nec interrupta ſerie poſteri ſucceſſerunt uſque ad præſentem hunc Georgium Rollinum, Dominum etiam ſilvæ Ramienſis, ac eo nomine Magnum Venatorem Hannoniæ. Paret hodie locus Dominæ Annæ Aimeriæ, viduæ fruenti antiphernis Marchionatus Roubaſii.

Notandum inſuper, contineri terræ Hannoniæ finibus Tuinum atque Covinum, opida Leodicenſi Epiſcopatui ſubdita, & propterea ſuo infra loco deſcribenda. Sicuti Vallocuriam quoque, opidum iſthac terra quidem contentum, ſed Namurenſi tamen Comitatui concenſitum, debitæ ſuæ Provinciæ reſervamus.

Scatet paſſim Hannonia multa nobilitate; ac præſtre-

nuos

UVA. BHSC. BU 00896

nuos gignit & acres bellatores, sive equites quisquam desideret, sive pedites. multi se litteris applicant, in iisque non pœnitendos progressus faciunt, alii rursus in agricultura sunt dediti, vel & mercatura. plebs manuarias artes & opificia sedulo ac sollerter colit. elucente in quavis professione ipsorum ingenio, nec obscure se prodente industria. gens civilis admodum ac humana. etsi vulgus tamen majori ex parte invidum nimis, ac pravæ indolis. Sermone utuntur Gallico, verum crasso & rusticano. quem nobilitas tamen expolit indies & concinnat. addiscunt deinde, propter viciniam utriusque gentis, etiam linguam Flandricam.

Divexata fuit hæc regio fere perpetuis bellis. quæ cũ alias, tum vel maxime declinante Romano Imperio eam pressserunt. quare & Principes sæpe mutavit, ac nũc Hunnis & Vandalis, nunc Gothis rursus & Danis, nunc denique Gallis Normannisque obtemperavit. donec tandem temporibus paullo minus remotis, Brunonis maxime Colonienſis Archiepiscopi & Pontificiæ sedis legati opera, liberata fuit his tempestatibus, & in optimum locũ reducta. Sed nec ista tranquillitas diuturna. quin ex novis nescio quibus prætensionibus nova iterum surrexerunt bella: nec cum Gallis tantũ & Flandris, sed Brabantis quoque & Episcopis Leodicensibus, imo & ipsis Batavis, varie sæpe & periculose certatum est. ita ut Hannonia nostra modo ab isto Principe vi subacta, modo ab illo per deditionem, vel & matrimonium occupata, gravissimas sæpe calamitates experta sit. At impositus tandem, si non bellis, saltim veris justisque prætensionibus, finis, matrimonio inter Ioannẽ Burgundiæ Ducem, eumdemq; Flandriæ Comitem, & Margaretam, Alberti, Ducis Bavariæ, filiam natu majorẽ contracto. qui Albertus, cũ esset Hannoniæ quoq; Hollandiæ, & Zelandiæ Comes, nec nõ Dominus Frisiæ; neq; filium ullum haberet præter Guilielmum: ex Guilielmo vero unica tantũ mansisset Iacoba; atq; hæc etiam, licet quatuor viris conjuncta, sine liberis tandem obisset: successit pacifice in has omnes ditiones Philippus Bonus, Ioannis & Margaretæ supradictorũ filius. prout latius fuit à nobis expositum in descriptione Hollandiæ. Gubernat Hannoniã, nomine Regis Catholici, Marchio Renticensis, cujus titulus, Gubernator, Capitaneus generalis, & Magnus Prętor Hannonię. Qua Provincia

UVA. BHSC. BU 00896

satis fuse descripta, progrediemur hinc ad Ducatum Lucemburgensem.

NAMVRVM COMITATVS.

CONTINETVR hic Comitatus, perexiguis atque angustis finibus, inter Brabantiam, terram Hannoniam, Lucemburgensem, & Episcopatum Leodicensem. estque regiuncula, ut sic dixerim, omnibus donis bonisque abundans. nam quod incolas attinet, ii frequentes, probi, fideles, & ad quasvis res acres atque industrii. Nobilitas armis, litteris, aliisque id genus, dignitatem & ordinem suum decentibus, exercitiis splendet. aër bonus, temperatus, & saluberrimus. territorium variis cum fluminibus, tum & rivulis interluitur, quorum agmen præcipue ducunt Mosa & Sabis, qui ne quid dicam de commoditate illa quam præbent ad quodvis mercium genus tam crebro quocumque visum est transportandum, magnam quoque laudatissimorum varii generis piscium copiam, in locis præsertim ubi inter arenas ipsi, ac viva saxa, proprios sibi & naturales fundos, lasciviunt ac pascuntur, toto fere quam longus est anno, abunde suppeditant. Silvæ hic plurimæ, feris & volatilibus, in fructum pariter ac voluptatem, plenæ, quarum cæteras magnitudine longe præcellit Marlania. Planities tritici aliarumque frugum eximie fertilis. Montes (quibus regio sane abundat) præter utiles illas & amœnas silvas, ac scaturientes undique limpidissimarum aquarum fontes, plurimas habent ferri, quasdam & plumbi venas: plurimas item varii generis lapidum, ac solidorum quidem & ad opera ædificiaque aptissimorum, fodinas. Inter lapides autem eminet maxime pullum illud marmor, cujus ingens hic copia. item rufum quoddam albo intermixtum, cui Iaspidi nomen est. tum & tertium genus longe pulcherrimum, coloris inter leucophæum, atque cœruleum, albo interstincti. multa denique alia lapidum genera, tum ad opera cœmentitia, tum ad calcem excoquendam accommoda. Quin à paucis annis retro effodi quoque hic cœpit genus quoddam lapidis carbonarii, in Hannonia jam de-

UVA. BHSC. BU 00896

Milliaria Germanica
1 2 3

Camone Septen: trio Linche Avernas
Hedin Hannuye Villeer
Orbais Walef
Bonimale Folz Merdorp Thourme Croiavien
Nivelle
Petit Reulx Ramely Max Latin
Sombref S. Paul Eyngen
Basty S. Troy Falais Amsy
Perwes Harleu Fißfontaine
Viler S. Gery Vodon Acoche
Grenaige Genblou Basonhalt S. Victor Sare
Meliori
Tranne Malroy Huy
Thuincons Mele Weret Forai
Lemasni Versu
Fauno Ville Silles chast.
Ligny Monaff
S. Denis Ponty Bes
Telon Contize
Plony Imeppe Spy
Iume Fansen Lodion Yavan
Occidens
Fontaine Heppeg: nys Erpen Heshurd Aden Verlu
Charnoy Acies Almage
Han Teff Noyon
Namur Iasele
Montegny Chastelet Rouke Floreffab Lamb Gaine Mones
Foz Dove Cro
Yonere Cedan Foſſe Mauler Monfrin
Florce Fontin
Thill Ore Ferval Romen Revier Aleſtin
Dove Frapen Avencon Chimey
Morer Dorer Tetſen
Stave Achy Pars
Hour Lignen Lutzen-
Bouingne burgi Duca
Dinant
Fravers Mouliupane

NAMUR

UVA. BHSC. BU 00896

46
fat
ce

da
le
m
fu
ra
bu
du
tat
cre
qu
in
pri
to
hic
vol
pra
ex
ter
qu
fer
ge
fici
net
pia
no
col
ftir
ra c
da
ger

UVA. BHSC. BU 00896

ſcripti, ac prolixius porro in Leodicenſi Provincia deſcribendi. Eruitur inſuper copioſiſſime optimum genus nitri, aliarumque munitionum. ita quidem ut tot iſtis bonis atque commoditatibus, & exerceantur varie homines, & mirum in modum diteſcant. quod utrumque tamen potiſſimum uſu venit in ferrifodinis, quas magna ſedulitate atque induſtria, per abſtruſas montium venas ac terræ viſcera perſcrutantes, idemtidem paſſim detegunt. rem ſpectantibus quidem, ſed conſiderantibus magis admirandam! ut quæ magnum pariter & judicium, & experientiam exigat. Neque ſufficit enim eas detexiſſe, niſi & explorare noris, probeque intelligas, utrum talis illa vena, vel ſitu, vel bonitate, vel copia denique & ſiccitate aquoſitateve materiæ, fructuoſa tibi futura ſit, an damnoſa. cum enim & operoſa admodum res ſit, & immenſos pæne requirat ſumtus, neceſſum eſt ut in ea te exercueris, ſiſque judicioſus in primis ac diligens, niſi & te ſimul, & familiam velis perditum. Verum eximia illa tot aquarum & fluminum, torque nemorum ac lignorum opportunitas, purgando, coquendo, & ad perfectionem conducendo, imo in chalybem acuendo, ac de loco porro in locum commovendo tranſportandoque ferro inſerviens, & conatum ſimul & ſumtus ita faciles reddunt, minuuntque ut numquam non & quæratur & inveniatur, numquam non ſedulo induſtrieque laboretur, idque tot & tantis fornacibus, officinis, ac inſtrumentis, præſertim in dicto Marlania, ut verſari tibi videaris in ipſis Vulcani fabricis. Quare merito dixerim, ſilvas illas & montes, horridaſque ac deſertas rupes, ob tam denſas marmorum & alterius generis lapidum venas, non inſigniter tantum terram munire, ſed quod fructus quoque & reditus attinet, vel optimis quibuſque & cultiſſimis agris præferendas. Et reperiunt ſane deteguntque quotidie Namurenſes, magna ſagacitate judicii, ſumtuumque liberali erogatione, multas venas: ſed cum iis abundet ſolum, plures etiam lapſu temporis reperturi ſunt. præter curam enim ac diligentiam ordinariam, & jam omnibus ſatis notam, quæ in aquis præſertim circiter ipſas venas ſcaturientibus, & ſapore ſuo eaſdem prodentibus, ſedulo explorandis conſiſtit: exurgunt ſubinde nova ingenia, naſciturque inexpectata aliqua & extraordinaria, ut ſic dicam, occaſio, quæ & præ-

UVA. BHSC. BU 00896

dam simul & fructum ostendat. prorsus ut in Gallecia narrat Iustinus etiam aratro frequenter glebas aureas exscindi. utque & Diodorus & Posidonius referunt, in Hispania casu incensis silvis detectas fuisse novas auri atque argenti venas. Tractat ista prolixe vir egregie doctus Georgius Agricola: & ante eum solide admodum ac nervose gravissimus ille poëtaphilosophus Titus Lucretius Carus aureolis hisce & quantivis pretii versibus:

Quod superest, æs atque aurum ferrumque repertum est,
Et simul argenti pondus plumbique potestas,
Ignis ubi ingentes silvas ardore cremarat
Montibus in magnis. seu cœli fulmine misso:
Sive quod inter se bellum silvestre gerentes
Hostibus intulerant ignem formidinis ergo:
Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingues, & pascua reddere rura:
Sive feras interficere, & ditescere præda.

Numerantur ad præsens in ditione ac territorio Namurensi quatuor opida muris clausa, Namurum scilicet, quæ metropolis, Boviniacum, Carolomontium, Vallocuria. Pagi sunt centum & octoginta duo. sunt & multa Cœnobia, amplitudine simul atque opibus spectabilia. Ordines terræ constant ex Antistitibus, Nobilibus, Magistratibus. Sed pergamus de more ad descriptionem singularem.

VRBS NAMVRIENSIS.

ORIGINATIO urbis Namuri multas tenebras habet. etsi probatiores tamen, sive de proprio cerebro, sive quod ita traditum legerint, derivari contendant à nescio quo Deastro, in ejus, ubi nunc arx est, montis jugo, sub *Nani* vocabulo coli olim & colere, ac petentibus & auxilii simul & consilii copiam facere solito. quia vero post Iesu Christi in terras adventum, una cum reliquis omnibus idololatricis, magicis & malignis spiritibus, obmutierit, neque quidquam ultra responderit, adserunt illipsi, urbem ad montis illius radices positam, ab infante illo ac muto Nano, voce ex Gallicismo ducta, appellatam fuisse *Namur*, atque inde porro ab Italis nostris *Namurra*. Alii velut rupem inexpugnabilem

volunt

UVA. BHSC. BU 00896

volant fuiſſe à Romanis extructam, ac *Novum-murum* vocatam. undè poſtea factum ſit Namurum.

ADDITAM. [*Mavult maximus Lipſius cum ſcidis vetuſtioribus Namurum ſcribere, quam Namurcum, & originationem ait liquere, dicienim noſtra lingua quaſi* propinquum murum, Na-muer.]

Poſitum vero eſt opidum inter duos montes ad lævam Moſæ ripam, ac Sabis, ipſum interluentis, in eum fluvium confluentes. Lovanio tantum octo, Leodico vero & Bruxellæ pari decem leucarum intervallo abjungitur. opidum ſane lautum, venuſtum, concinnum, ac munitiſſima arce conſpicuum. Circum arcem numerantur ſeptem diſtinctæ ſolitudines, ſive clauſuræ ut vocant, & mandræ, totidem viris piis ac religioſis inſeſſæ. In opido ſedem habet Senatus Provincialis, unde Mechliniam porro licet provocare. Primarium ejus templum dedicatum eſt Divo Albino, exornatum haud ita pridem Epiſcopatus faſtigio. qua dignitate fungitur hodie doctus & reverendus Præſul Franciſcus Walloncappellus. Incolæ admodum bellicoſi, & Principibus ſuis addictiſſimi. Sermone utuntur Gallicano. civiles valde, & in certis aliquot artibus perinduſtrii, etſi mercatores tamen & artifices numerent perquam paucos. Nobilitas ſatis frequens, & in ea familiæ quædam miram præ ſe ferentes vetuſtatem, & à Principum quidem ſtirpe, ſed illegitimis tamen natalibus bonam partem oriundæ.

Namurum inter & Huyum, ac tertio inde, hinc non niſi ſecundo milliari, ad Moſam flumen, & territorio Namurenſi, Andenna conſpicitur, bonus certe & amplus pagus, ubi ſedes eſt pervetuſti cujuſdam collegii, vulgo Præpoſituram vocant, Canonicarum, inſtituti annis abhinc nongentis & quod excurrit, à Diva Begga, primi Pipini filia, & uxore Anchiſæ, queis à Dagoberto Francorum Rege donatus fuit Ducatus Brabantiæ. Ex eo autem Conjugio orti ſunt cæteri omnes Pipini, Caroliique Martellus & Magnus. prout fuſius ſupra, dum Brabantiam deſcriberemus, fuit à nobis expoſitum. Eſtque Collegium iſtud vere nobiliſſimum, ac conveniunt fere ipſius inſtituta cum iis Collegii Nivellenſis, fundati (ut dixi) à Diva Gertrude, Divæ hujus Beggæ ſorore germana, quas equidem credo mutuis ſeſe exemplis

UVA. BHSC. BU 00896

provocasse. Alterum porro Canonicarum nobilium Monasterium Andennensi adsimile, extat ad Sabim flumen, juxta pagum quem vulgo vocant *Monstier*, altero à Namuro milliari. Quæ Collegia, sicuti bona omnibus præbent exempla, ita multas quotidie eleemosynas erogant, aliaque officia caritatis & pietatis præstant.

Visuntur insuper inter eamdem hanc Namurum & Dinantum, in monte quem *Polvag* vulgo nuncupant, parietinæ quædam & rudera veteris opidi *Chevre-mont*, hoc est *montis Caprarum*, quod destructum fuit per intestina bella cum Leodicensibus gesta, nec resurgere hactenus potuit.

Boviniacum, vulgo *Bovines*, ad siniſtram Mosæ fluminis ripam est, ac Namuro quatuor leucis abjungitur, opidulum perantiquum, & tectis simul ac civibus olim frequens, sed direptum sæpe ac devastatum per bella, & præsertim anno 1554, cum obsedit magno exercitu Galliarum Rex Henricus secundus, & expugnatum pessimis modis excepit. hodie tamen per pacem reparatur paullatim & frequentatur.

CAROLOMONTIVM.

CAROLOMONTIVM, admirandum planè opidulum, arcis fere effigiem præfert, propugnaculis suis communitæ. Distat Mariæburgo quidem trium, Namuro autem septem leucarum spatio. situm peropportune in monte ad lævam mosæ ripam, circa nobilem locum quem vulgo vocant *Grvet*. Nomen habet à Carolo Quinto Imperatore, qui coërcendis ab ea parte Gallis, Mariæburgum tunc tenentibus, extrui jussit. anno 1555. Gubernat hunc locum Dominus Altopennius, sæpius nobis laudatus.

VALLOCVRIA.

VALLOCVRIA, vulgo *Walcourt*, Namuro distat septem leucis, estque opidulum lautum, & pulcherrimis undique agris circumdatum.

Dava est super Molam flumen, qua Boviniacum itur, unico tantum à Namuro milliari, pagus admodum mementosus, bonaque & valida arce, tum & ampla jurisdictione

UVA. BHSC. BU 00896

ctione ſpectabilis, ſic ut titulum Vicecomitatus inſcribat. Sunt præterea in pagorum catalogo varia loca non amplitudine minus quam amœnitate ſpectanda, qualis eſt amœniſſimus pagus *Floreu*, quarto ab urbe milliari. qualis item *Vaſeja*, tertio: & *Samſonia*, altero tantum ab ea lapide, locus ad Moſam flumen.

Mutavit etiam iſta ditio ſuperioribus ſæculis ſæpenumero ſuos Dominos. unde ob varias variorum in eam prætenſiones varia quoque ſuſtinuit bella. quæ nec citra prolixitatis faſtidium, nec fortaſſis omnino citra fraudem referantur. Mihi ſufficit dicere, Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani fratrem Philippum, tenuiſſe Marchionatum Namurenſem anno jam tum 1200. Factum autem variis caſibus, ut ſub inſecutis Principibus Marchionatus migrarit in Comitatum. ac tandem hæreditario jure, vel ut alii volunt, emtione, venerit in Philippi Boni, Burgundiæ Principis, poteſtatem. atque inde, modo quo cæteræ ditiones hactenus nobis deſcriptæ, Auſtriacis denique ceſſerit. Gubernatur hodie, nomine Regis Catholici, à Florentio Barlæmontio, Barone Hiergeſio.

Deſcriptis hucuſque Inferioris Germaniæ regionibus Philippi Regis imperium agnoſcentibus, convenientiſſimum ſane videatur, ſi & Leodicenſis Epiſcopatus deſcriptionem ſubjunxero. tum quod magna ſit illi cum Provinciis Belgicis ac Dynaſtis earum vicinitas, inviolabilis amicitia, & perpetua quædam confœderatio: tum quod Præſul Leodicenſis, qui hodie rebus præeſt, oriundus ſit ex hocipſo tractu,

Atque & præſidium & dulce decus meum.

Aquaſ-grani præterea, nobile atque famoſum opidum, quia Belgicæ noſtræ, quicum illi & alias ſæpe negotium interceſſit, valde conterminum, & quod caput eſt amiciſſimum ſociumque, brevibus deſcripturus ſum.

UVA. BHSC. BU 00896

LEODICENSIS EPISCOPATVS.

DIOECESIS, ſeu Ditio Leodicenſis, à ſeptemtrione pariter atque occaſu terminatur Ducatu Brabantiæ: ab ortu partim Moſam habet, ac Ducatum Limburgenſem, partim Provinciam Namurenſem: ab auſtro denique Lucemburgenſi Ducatui confinalis eſt. cœlo fruitur clementiſſimo temperatiſſimoque. ſolum tritici aliarumque frugum, item fructuum tractui conceſſorum feraciſſimum, nec amœnum minus. adeo ut per totam fere Provinciam, imo & terras conterminas, ſatis bonum naſcatur vinum, etſi magnam partem exile. carnes, piſces, & omne genus ferinæ non præſtantes hic tantum, ſed & abundantes. plurimæ ferri, nonnullæ & plumbi venæ. neque deſunt fodinæ vitrioli ſulphuriſque, etiam auro, non ſpecie minus quam bonitate laudabili, nonnuſquam intercurrente. Montium item & lautumiarum adfatim; è quibus cum alia ſpecioſiſſimorum operariorum lapidum genera, tum alabaſtrites inprimis, nigris maculis interſtinctus, ac diſcolor illud pulchreque variegatum marmor, ſupra in Namurenſi tractu deſcriptum, copioſe effoditur. Occurrunt denique prope innumerabiles venæ, profundiſſimique meatus ſubterranei: unde mirandis plane operibus, ſumtibuſque vel fidem ſuperantibus, maximo ſæpe operarum, huc & illuc ſerpentium, ac ſub ipſum adeo Moſæ ſupernatantis alveum venas illas rimantium, etiam vitæ periculo, eruitur lapis ille niger atque uſtibilis, quem in Hannonia quoque & Namurenſi tractu reperiri narravimus. Sed videlicet Leodicenſem hunc cæteris multo meliorem, adeoque copioſius longe & abundantius hinc educi. ita ut è ſolo urbis Leodici territorio, leucæ circiter ſpatium ambitu ſuo includente, non ipſis dumtaxat civibus, etſi incredibilem pæne copiam ejus abſumant, quam largiſſime de carbonario iſto lapide proſpiciatur, ſed & foras quotannis pretio minimum centenorum millium ſcutatorum, utcumque vili admodum væneat, evehatur. Vtuntur hi homines iſthoc lapide, non ſecus quam alii Belgæ uſtibili

UVA. BHSC. BU 00896

bili illo ceſpite ſupra nobis deſcripto. lapidem dixi, quia materies ſane lapidi quam ſimillima, etſi levior tamen, & ſecari facilior. color ei nigerrimus, ac vulgo audit *charbon de Liege*, carbo Leodicenſis. ignem mox ut ſentiſcere cœpit, apprehendit, accenſus vero paullatim inardeſcit, ac vehementiſſimum edit æſtum. unde jactare ſolent, & quidem vere, Leodicenſes, tria præcipue, ſingularia ſibi ſuppetere, panem videlicet pane meliorem, ferrum ferro durius, ignemque igne calidiorem. ſed proprietas quædam huic ſaxo, omnium niſi fallor aliorum uſtibilium proprietati contraria, quod ſi aquam injicias, accendatur, reſtinguatur vero, ſi oleum. qui odoris gravitatem non fert, is pauxillulum ſalis, quo & cæteri egent carbones, injiciat: mox purgabitur vitium. quod & maximus vates ita perviam innuit:

Excoquitur vitium atque exudat inutilis humor.

Inventum fuit hoc carbonarii lapidis genus in Leodicenſi iſto tractu anno jamtum 1198, idque ut narrant ſcribuntque à peregrino quodam religionis ergo. qui cum fabro cuidam, velut divina virgula, eum monſtraſſet, mox diſparuit. nec de auctore quidquam præterea conſtitit. Gignit item ager Leodicenſis magna copia præſtantiſſimum genus nitri. & ut paucis dicam, regio eſt prorſus felix & admiranda, in tantum ut vulgo dicatur, *le Paradis des Preſtres*, Paradiſus Sacerdotum. Ioannes Mandevillius, Eques Britannus, idemque medicinæ doctor clariſſimus, qui inter alias ſuas heroicas actiones, tam varie tamque mirabiliter (ut ex ipſius aliorumque ſcriptis conſtat) per orbem terræ peregrinatus eſt, negat ſe ullam vidiſſe regionem (ſive quod cœli temperiem, ſive fructuum terræ bonitatem attinet, ſive denique ſitum & innumerabiles commoditates gratiaſque ſumma cum libertate conjunctas) quæ præ Leodicenſi hac ipſi arriſerit. quare poſt varios caſus laboreſque pæne inæſtimabiles, Leodicum ſeſe, tamquam in tutiſſimum portum recepit, ibique reliquum vitæ exegit. mortuus tandem anno 1372, & quam honorificentiſſime tumulatus in Cœnobio Guilielmitarum, extra portam Aureujam. ubi & hodie tumulus ejus viſitur ſcitiſſimis epitaphiis exornatus, una cum aliis aliquot viri monumentis, quæ ceu ſacras quaſdam reliquias viatoribus monachi illi oſtendunt.

UVA. BHSC. BU 00896

Habet Episcopatus iste ditioni suæ subjectas complures urbes,arces,pagos,& municipia,tum supremas etiam quasdam dignitates. præter enim antiquam Episcopalem cathedram , & Ducatum Bullionensem , inscribit & Marchionatum Francimontanum, necnon Comitatus Lootzensem & Hasbanienſem. multas insuper numerans Baronias , duasque & quinquaginta primarii nominis,ac ditissimas Abbatias. Continentur autem hac ditione , præter semissem urbis Trajecti ad Mosam , cujus supra meminimus , viginti & quatuor opida muris clausa : Leodicum nempe, quæ totius terræ metropolis, Bullonium, Francimons, Lootzia, Borcwormia,Tungri, Huyum, Hasseletum, Dinantum, Masacum, Stochemum, Bilsa,Trudonopolis,Tuinum, Visetum,Varemum, Beringa,Herca, Bréa,Pera, Hamontum, Sineja, Fossa,& Covinum.Pagos adserunt esse supra mille ducentos, in quibus Baroniæ complures & toparchiæ. Sed describamus hinc nostro more, initio facto ab ipso capite, singula corporis hujus membra.

VRBS LEODICVM.

LEODICVM, sive Leodium,quæ & Legia dicitur, eo tractu est posita , quem in Commentariis narrat Cæsar habitatum fuisse ab Eburonibus : qui Duce atque auctore Ambiorige, ex insidiis ceciderunt Cottam Sabinumque, Imperatoris ejus legatos una cum legione & cohortibus quinque Romanorum. Hubertus Thomas, hujus terræ historiographus,vir eximie doctus,& ob raras virtutes inter intimos Secretarios Friderico Comiti Palatino,Sacri Imperii Septemviro Electori,Legiæ quidem nomen derivat ab occisa Romanorum militum legione : sed conditorem ei adsignat Ambiorigem supradictum : quem ob ingratam perfidiam ad necem usque persecutus est idem Cæsar. Alii nomen sumsisse volunt ab amne Legia, qui ad Ansium pagum natus, tertia inde leuca urbem illabitur , ac Mosæ inibi se commiscet. Richardus Vassemburgius & cum eo Ioannes Placentius in historiis suis narrant, Divum Hubertum Aquitanum,primum Opidi Præsulem, primum etiam ejus conditorem revera fuisse,cum antea nihil esset quam pagus,conditoque imposuisse vocabulum Legiæ,Alii rursus

non

UVA. BHSC. BV 00896

non conditorem eum, ſed inſtauratorem fuiſſe contendunt: urbi autem antiquam & inde à Græcis originem tribuunt. Vtut ſit, & ex poſitu admodum opportuno, & murorum quorumdam ſemirutorum parietinis, aliiſque id genus venerabilibus monumentis intus foriſque extantibus, vetuſtiſſimam urbem eſſe colligitur. Vtitur ea in gravioribus ac majoris momenti rebus pervetuſto ſigillo, cum tali elogio: *Legia Romanæ Eccleſiæ unica filia.* unde varia porro deducunt argumenta ad dignitatem ſimul & antiquitatem urbis demonſtrandam. Sita eſt prorſus mirifice inter colles & montes in amœniſſima valle ad Moſam flumen, quod duplici cornu eam ſcindit, pluſculas creans inſulas habitatas, ſub grad. longitudinis quidem 28, latitudinis vero 50 & minut. 51. Præter Moſam & Legiam ſupradictos, interluitur etiam aliis tribus rivulis, Vta, Veſa & Ambluaria, qui orti in Arduenna ſilva. Moſam hic influunt, & præſtabiles præbent piſces. nominatim vero is Vta, qui cum varia gignat eorum genera, tum præſertim ſuaves ac delicatos Vtinenſes. ne quid dicam de optimis troctis, & tot aliis piſcibus, ſupra dum Moſam deſcriberemus, prolixius explicatis. Manant inſuper tota urbe & aliæ quædam non limpidæ minus, quam juges aquæ; unde pulchri porro & frigidi paſſim fontes, tanta copia, ut ne domibus quidem deſint, imo binos eos ternoſque nonnullæ numerent. rem non utilem minus, quam præclaram! Opidum capax valde & amplum, ſic ut arduos quoſdam montes, compluſculas valles, varios aquæ perennis rivos, & pulcherrimas aliquot vineas complectatur. unde Philippus Cominæus amplitudine urbem Rhotomago parem facit, etſi multo tamen revera ſit major. Plurima continet ædificia miræ pulchritudinis, idque è vivo ſaxo: præſertim vero palatium Præſulis, ea magnificentia ſplendoreque ſtructum, ut ſi operi ſumma manus accederet, merito numerandum ſit inter orbis prima. cœpit à fundamentis magnanimus Erardus à Marca, S. R. E. Cardinalis. civium item domus pulchræ & commodæ. Sed quod cultum Divinum attinet, non eſt ulla per Galliam univerſam, perque Inferiorem ſimul & Superiorem Germaniam urbs, quæ ſi ædium quidem ſacrarum cœnobiorumque & id genus locorum copiam, ſive majeſtatem etiam & ſplendorem, ſive opulentiam denique reſpicis,

cum

UVA. BHSC. BU 00896

cum Leodico comparanda sit. Habet enim hæc nostra octo luculentissima Canonicorum Collegia, &, in iis amplissimum illud Divi Lamberti, civium tutelaris. quod (ut mox dicturus sum) institutum fuit à Divo Huberto, approbante Pontifice Maximo, ac tam amplo dotatum censu, tantaque ac tali auctoritate instructum, ut secundum Episcopum, in administrando Episcopatu plurimum possit. non admittitur vero hic ullus Canonicus, nisi vel stirpe nobilis, vel doctoris ut minimum, licentiative (ut vocant) titulo commendetur. admissi, nisi & sacris initiati sint, quandocumque placuerit, ab instituto resilire, & uxoribus copulari possunt. Visuntur in veneranda istac æde complures reliquiæ sacræ, miro auri atque gemmarum ornatu collucentes. Inter alia vero equestris statua Divi Georgii, justæ magnitudinis, ex auro puro: quam Carolus Audax, Dux Burgundiæ, in pœnitentiæ signum, ac ceu multam sibimet ipsi impositam, quod expugnatam (ut infra dicemus) urbem crudeliter nimis atque immaniter tractavisset, templo quondam donavit. Habet inde quatuor longe amplissimas Abbatias virorum, quarum in suburbanis quidem & extra portam, vel primaria illa Divi Laurentii: intra pomœrium vero ea Divi Iacobi. ambæ Ordinis Divi Benedicti: ambæ pulchris copiosisque Bibliothecis instructæ. Habet tres Abbatias fœminarum. Item quatuor Ordines mendicantium: quorum sunt qui duplex habent cœnobium, puta Sodales Divi Franciſci, alterum Observantium, alterum vero Conventualium. Habet triginta & duas parochias. inter quas potissimum eminent eæ Beatæ Virginis, Divi Ioannis Baptistæ, & Sancti Servatii. Habet denique alia multa templa, & monasteria, xenodochiaque optime instituta, ac laute satis dotata. sic ut intus foriſque centum & amplius numerentur templorum moles. unde suo jam-tum (quod eo magis considerandum est) ævo, dixit alibi, nec immerito, noster Petrarcha: *Vidi Leodium, insignem clero locum.* Habet item Leodicum triginta & duo artificum Collegia, quorum ingens in universa republica est auctoritas: ita ut nullum promulgari possit edictum, nullum publice capi consilium, nisi accedat eorum consensus. ac præcipuum quidem est illud vascullariorum: antiquissimum vero ferrariorum. Vrbs est admodum frequens. ci-

ve

UVA. BHSC. BU 00896

ves ejus ingenioſi, ſagaces, & ad quidvis audendum promti. verum peſſima & inveterata quadam conſuetudine, ad ignaviam, ac mutua inter ſe diſſidia, quam laborem & amicitiam proniores. audaces tamen, robuſti, ac militiam palam ſemper profitentes. Nec in litteris umquam caruere viris Illuſtribus. quales non ita pridem Notgerus, Franciſcus, & Stephanus, omnes patriæ Præſules: item Adelmannus, Egbertus, Lambertus, Antiſtites vere docti & reverendi, ac multorum librorum ſcriptores. Hodie florent Henricus Benius, Conſiliarius, vir infigniter doctus, & facundus in primis Orator. Balduinus Vaus, Iuriſconſultus clariſſimus. Gilbertus Limburgius, magnus Medicus, qui cum laude Epiſcopis aliquot ſuperioribus inſervivit. Sermo iſtorum communiter Gallicus: ſed quia Galliam inter atque Germaniam & hanc Belgicam noſtram poſiti, corruptus valde & perabſurdus: at quem poliant in dies ac emendent. ita ut ſtirpe nobiles, quique in aliquo ordine, pure ſatis & expedite loquantur.

Eſt Leodicum quidem urbs Imperialis, ſed in quam tamen nihil juris habeat Imperator, niſi quod bellum cum Turcis geſturo ſuppeditare debeat pauculos aliquot milites, ſeu pecuniam potius in eorum ſtipendia erogandam. At in civili ſimul & eccleſiaſtica re ſupremo Epiſcopi ſui imperio ſubeſt: iis interim privilegiis atque immunitatibus gaudens, ut ceu libera quædam reſpublica, à Conſulibus ſuis, Senatoribus, aliiſque Magiſtratibus Opidanis, populariter gubernetur. & in Eccleſiaſticis quidem primo Coloniam, inde Romam: in civilibus vero, modo ne certam pecuniæ ſummam lis excedat, Spiram, & Imperialem inibi Cameram provocat. Fuit olim. quam noſtro hoc ævo, florentior; ut in qua uſqueadeo honeſtæ omnes litteræ diſciplinæque viguerint, ut (auctore quem dixi Huberto Thoma) domicilium hic uno eodemque tempore haberent, ac Muſarum ſacris operarentur novem filii Regum; viginti quatuor, Ducum; viginti novem, Cumitum: Dynaſtarum vero & Procerum, longe plures. qui tantorum Principum filii, ſi non omnes, quod multi tamen adfirmant, at ſaltim bona ex parte, Canonici erant (vide quæſo in quanto tunc pretio res eccleſiaſticæ!) auguſtiſſimi ejus Collegii, Divo Lamberto ſacri. Sed devaſtarunt exinde Dani, Norman-

UVA. BHSC. BU 00896

Normanni, & recentiore memoria, anno ſcilicet 1468, Carolus Dux Burgundiæ. qui indigne admodum ferens, quod Epiſcopos ſuos peſſime ſemper Leodicenſes tractarent, aliaque parum ex æquo & bono molirentur, graviter iis infenſus, urbem prius obſeſſam cepit, captam vero, ſolis templis exceptis, totam crudeliter diruit, atque ſolo æquavit. At cum tempore tamen & per longam pacem, non inſtaurata dumtaxat, ſed & ampliata eſt, inque meliorem, quam aliquot antea ſæculis fuerat, ſtatum & faciem reſtituta. Viſitur etiamnunc, in memoriam tam horrendæ cladis, tabula quædam lapidea, extra portam Divi Martini, verſus meridiem, in prærealta turri. quam Mouchonenſem vocant, appenſa. ubi & Gallicis rhythmis memoratur, quomodo reparata fuerit civitas à tredecim ſuis Fermentariis (ita enim eſt titulus) quorum caput tunc & Decanus Hinsberlaus Samrollius.

Omiſſo deinde Trajecto ad Moſam, cujus, ut pro ſemiſſe Brabantiæ Ducem Dynaſtam agnoſcentis fuſior ſupra facta eſt mentio, tranſituri ſumus ad alia diœceſeos hujus loca. ac primo quidem.

Bullonium, arcem valide ſatis munitam, Ivoſio quatuor, Leodico ſedecim leucis abjunctam, editoque montiti impoſitam: ad cujus radices hodie quidem ampliſſimus pagus eſt, ex opido olim haud contemnendo natus. Ipſa arx cincta eſt muro egregie firmo, & vel magni intus ad tutelam præſidii capax: ita ut ſitu pariter atque operibus judicaretur olim inexpugnabilis. ſed cum ventum nuper fuiſſet ad rem, non reſpondit profecto eventus famæ (quæ in aliis etiam arcibus ſæpe mendax) nam à variis hoſtibus, intra breviſſimum temporis ſpatium, non unius auſpiciis oppugnata, quater adeo oppugnantibus ceſſit, ac poſtremo quidem ſub annum 1552, cum pænuria intus preſſam, neque foris auxilii comporem, deditione ceperunt Galli. Retinet hodieque Bullonium dignitatem Ducatus, à veteri opido ſuo acceptam, & in adfitos aliquot pagos imperium poſſidet. Ab hacipſa ditione, veluti avito patrimonio, cognomentum acceperat celeberrimus ille Princeps Godefridus Bullonius, qui cum Euſtathio Balduinoque fratribus inter primos ſe obtulit ad bellum & expeditionem ſacram, concilio Claromontano anni 1096. Admiſſus, quo eſſet ad tantum iter inſtructior, Ducatum hunc pretio vendidit Leodi-

cenſium

UVA. BHSC. BU 00896

censium Præsuli Audeberto, majori profecto venditoris, quam emtoris ipsius gloria. In bello autem & ipse & fratres plurima edidere, ac præclara quidem virtutis suæ specimina. sic ut Hierosolyma anno 1099 capta, ipse omnium primus muros victor conscenderit, insequente mox fratre Eustathio. propter quæ tam eximia utriusque merita, exercitus Godefridum acclamat Regem, & corona sceptroque insigniendum censet. sed renitentem, nec ab animo umquam impetraturum se adfirmantem, ut auro coronari in ea urbe sustineat, (ô hominem & verba aurea!) in qua Dominus & Salvator noster redimitus fuisset corona è spinis contexta. regnum ergo, sed sine titulo Regis, adiit: & sic intra annum extincto suffectus est Balduinus frater. qui, quod coronatus fuerit, numeratur omnium Regum Hierosolymitanorum primus. Videtur quidem ad præsens hic Ducatus in ditione Ecclesiæ Leodicensis: at obtendit hic rationes quasdam & jura Dominus Sedanensis, tamquam hæres clarissimæ domus Marchiæ; sic ut Ducem Bullonii se inscribat. Ipsa ditio tamen, vi pacis anno 1559, inter Christianissimum & Catholicum Reges initæ, restituta est Leodicensium Præsuli: verum id citra jurium Domini junioris Sedanensis, patri anno 1556 surrogati, præjudicium.

Francimons, alias muris clausum, nec incelebre fuit opidum: hodie vero murorum expers, pagi dumtaxat, etsi ampli satis ac vasti, vocabulum sustinet. arcem tamen satis munitam habet, & à magno Erardo Cardinale nuper instauratam. Dissidet à metropoli sua quatuor leucis, & Marchionatus titulum sibi vindicat, jurisdictionem in pagos aliquot circumjectos obtinens.

Iuxta opidum pagus est, cui nomen *Thou*, variis optimi plumbi venis affluens. Montes pago vicini lautumiis abundant nigri ac pulcherrimi marmoris, Namurensi supra nobis descripto congeneris.

Lootsia, vulgo *Lootz*, Trudonopoli sesquileuca, Leodico quatuor leucis abjungitur, opidulum tolerabile, & insigni in pagos agrosque jurisdictione conspicuum, adeo ut & Comitatus titulo celebretur. quam dignitatem comperior esse huic Statui antiquissimam, atque inde à Carolo Magno, etsi à veteri quodam suo Dynasta audierit aliquando Comitatus Diostiensis. Habuit eo titulo perillustres aliquot & famosos Principes: cessitque tandem,

UVA. BHSC. BU 00896

dem, Imperatoris illius donatione, Rogerio Dano, uni è Paribus Franciæ, quos Itali *Palatinos* dicimus, Pulcio, Bojardoque & Arioſto in poëmatibus ſuis admodum celebratos. Poſtea vero reſumſit genuinum ſuum ac præſens nomen, & in Præſulum Leodicenſium poteſtatem devenit.

Borcwormia adſidet rivo Ieckeræ, qui non longe à loco natus, eum interluit, inde vero per Tungros Trajectum defluens, in Moſam inibi ſe exonerat. Diſtat autem Borcwormia ab metropoli ſua quatuor leucis, eſtque rectis ac civibus ſatis frequens, & Comitatus Haſbaniæ caput.

Deſcribemus hinc curſu eodem quo cœpimus, quam breviſſime fieri poterit, cætera hujus diœceſis opida: nec obſervabimus tamen uſquequaque methodum illam quam ſecuti ſumus in aliarum Provinciarum deſcriptione: quia ſcilicet opida nimis hic diſgregata. quare præcipua primum & digniora quæque percurremus, mox ad ea minorum gentium, atque inde porro ad alia quædam loca memoratu digna tranſituri.

Opidum Tungri poſitum eſt ad jamdictum Ieckeram, & Leodico Trajectoque pari trium leucarum intervallo abjunctum. Nomen habet, (ut ſcribit Munſterus: nam alii longe vetuſtiorem ei originem tribuunt) à Tungris, Germaniæ populis, qui Rheno inter primos trajecto, ac bona inibi terræ parte occupata, opidum hoc ſtruxerunt. Atque ab hiſce populis, ſunt qui tradant, diu ante Iulii Cæſaris in has oras adventum, natum inclytum illud nomen *Germanus*, Teutonibus *totum*, *ſeu prorſus & omnibus* (ut ſic dicam) *numeris virum* denotans. Alemanni etenim cæteri, viſa inſigni iſtorum hominum fortitudine, nobilitandos eos duxerunt hoc nomine; quod deinde, tamquam vicini, etiam ipſi participarunt, ac Germani communiter dicti ſunt. Erant autem id temporis Tungri civitas maxima, & complurium in Brabantia ac finitimis locis, vel conditarum ab hiſdem populis, vel ſubactarum, caput. Ab hac gente originem ducunt Principes illi Pipini, unde natus poſtea inclytus ille Carolus Magnus. Legitur iſta civitas, omnium univerſæ Galliæ ac Germaniæ prima, Chriſtianam fidem amplexa, idque opera maxime & concionibus Divi Materni, anno jam-tum 101. Is Beatus Maternus, Ticini in Langobardia natus, primum

UVA. BHSC. BU 00896

primum egit hujus Ecclesiæ Præsulem, mortuus, uti tradit Ioannes Placentius, anno 138. Vltimus, qui & nonus, Tungrorum Episcopus, Valentinus fuit, mortuus anno 308. Ex quo tempore Divus Servatius sedem Episcopalem Trajectum ad Mosam transtulit. unde, ut mox dicemus, anno 713, ab Divo Huberto Leodicum porro translata est. Desolavit hanc nobilem urbem, cæsis ad internecionem civibus, dirutisque inter alia plus centum primariis templis, unde & amplitudinem simul & magnificentiam urbis facile colligas, crudelissimus ille Hunnorum Rex Attila. Destruxerunt iterum, Imperatore & Galliæ Rege Carolo Calvo, Normanni. Ita ut ex maxima potentissimaque civitate, quæ & varios olim habuit Reges, Menapium, Godefridum, Carolum, Inachum, Ambiorigem, & nobilissimorum ferocissimorumque populorum domina fuit, in modicum infirmumque opidulum (ea est felicitatis & rerum humanarum inconstantia) tandem migraverit, ac presbyteris hodie pareat. nec de veteri illo splendore aliud hodie reliquum habeat, quam vestigia quædam & rudera intus foriſque visenda. inter alia vero admirandam illam viam, quæ à Tungris recto itinere, per octoginta circiter leucas, id est Italica milliaria pæne ducenta, Lutetiam usque porrigitur. quam viam ingentes quædam toto passim itinere viatoribus occurrentes reliquiæ, totam olim lapidibus stratam fuisse palam ostendunt. amplius, extant passim vestigia continuati olim & cohærentis muri, qui & viam utrimque muniverit, & quo marginata ipsa, pulvilli, seu aggeris speciem obtinuerit. quod tam arduum opus posteritas admirata, tridui atque trinoctii spatio à malis geniis excitatum confinxit. Gallice audit *la Chauſsée*, quod nostratibus sonat *Strada lastricata*: ac Romanum omnino videtur & priscum opus, quod moliti sint ipsi, ut populos illos haberent occupatos, ne videlicet nihil agendo male tandem agere discerent. Visitur etiam Tungris extremæ antiquitatis templum, perexiguum illud, & Herculi olim, ut ex Dei ejus effigie portæ impositæ liquet, à gentilibus dedicatum. Item templum pulcherrimum, nec novitii operis, Divæ Virgini sacrum. in quo plurimæ ostenduntur venerabiles Virginis-matris, ac discipulorum Salvatoris nostri reliquiæ, auro & gemmis inclusæ.

Celebra-

UVA. BHSC. BU 00896

Celebratur hoc opido jam ab aliquot annis retro singulis septimanis perinsignis quidam equorum mercatus, quod jumenti genus è Germania Belgicaque abunde huc solent conducere. Hubertus Thomas, cujus ego, ut hominis eruditi, honorificam alibi facio mentionem, Tungrorum muros vetustissimis temporibus Oceani fluctibus verberatos fuisse contendit, idque conjecturis quibusdam & argumentis, nulla omnino veritate, imo ne specie quidem veri nixis. sic ut prodat (quod bona hominis gratia, dixerim) parum se attendisse opidi situm, & quam illud à mari abjunctum, imo quam non potuerit umquam istud, citra reliqui tractus totius inundationem, eo pertingere. Nam à septemtrione quidem, si attendatur, Geldria, ditio Transisulana, Frisia, tot fluminibus atliisque obstaculis præpeditæ, transitum ei omnino præbere nequeunt: à meridie, Gallia simul & Germania, terræ ex ea quidem parte ab Oceano remotissimæ, idem negant. ab occasu, semissis Brabantiæ, tota Hannonia, item Flandria, multis fluminibus montibusque se opponunt. Restat igitur videamus, an ad Caurum fortasse, qua Oceanus Tungris est proximus, locum habeat hæc assertio. sed ab hac parte, qui exactius calculabitur, centum & amplius milliarium spatium inter mare Tungrosque intercedere deprehendet. quare priusquam istos illud queat alluere, necessum sit totam Brabantiam, totamque adeo Flandriam, & Zelandicas omnes Insulas inundari. rem, vel primo intuitu, geographorum tabulas consulenti, vanitatis atque mendacii convincendam: ideoque indignam sane, quam viri docti, & præsertim ex ipso loco oriundi, memoriæ prodant. imo eo indigniorem, quo plures ipsi auctoritate sua incogitantes & parum cautos scriptores in fraudem inducunt, maximo & lectorum, & scriptorum etiam, fide propterea sæpius excidentium, detrimento. In hoc opido sunt qui extare velint nobilissimum fontem, quem libro historiæ naturalis trigesimo primo hic verbis describit Plinius, *Tungri, Civitas Galliæ, fontem habet insignem, plurimis bullis stillantem, ferruginei saporis: quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. purgat hic corpora. tertianas febres discutit, calculorumque vitia. eadem aqua, igne admoto, turbida fit, ad postremum rubescit.* Monstrant autem homines isto loco fontem quemdam antiquum, cujus aqua subturbida, eumdemque

demque cum Plinii esse, ac vires ei descriptas obtinere, pertinaciter adserunt. Verum nos, prævia diligenti inquisitione, consultisque eximiis aliquot non indigenis tantum, sed & exteris medicis; neque fontem Huberto Thomæ nominatum hoc loco extare, neque vires illas & facultates habere, usquam invenimus. Contra solidis argumentis colligimus, fontem Plinio celebratum, Tungris octo circiter leucis, Leodico quinque, Limburgo duabus & semi, Spada denique, pago vel hinc satis nobili, medio tantum milliari abesse, manantem in pulchro nemore, silvæ Arduennensis ramo. ubi porro, & quidem hac Leodicensi ditione, ac territorio Marchionatus Francimontani, etiam alii aliquot limpidissimarum, & ad varios morbos expugnandos utilissimarum aquarum fontes. quorum æstimatissimus tamen, atque certissimus, addo & usitatissimus, is quem Savenerium vocant, manantem in alto monte. cujus aquæ, (siquis ex Medicorum præscripto ac legibus præparatus accesserit, nam alioqui nihil prosunt) medentur præcipue febribus tertianis, aquæ intercuti, calculo, phtisi & obstructionibus. quia vero & stomachum purgant, & epar egregie refrigerant, fit ut ischiadi etiam aliisque arthritidis è calore exortis generibus, plurimum adferant juvamenti. sapor earum ferrugineus, quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. eædem igne admoto fiunt turbidæ, ad postremum vero jam defecatæ rubescunt. quæ omnia, nisi me animus fallit, inde procedunt, quod cum tractus iste scateat venis ferri, aqua eas perlabens etiam qualitatis earum particeps fiat. atque hinc acidus in aquis sapor. qui tamen in tantum abest ut noceat, ut sive jejunus eas, sive post sumtum cibum potaveris, non eos tantum quos dixi effectus gignant, sed & digestioni multum conducant, & stomachum tibi insigniter acuant. unde & ingens quotannis sub Iulium mensem, puta maxime tempestivum, & propinquarum simul & remotarum gentium ad hos fontes concursus. quanto vero intensior Solis æstus, tanto salubrior judicatur aquæ istius potatio. aquæ, quam Plinianæ & loco & facultate conformem, imo prorsus eandem esse, nemo est qui non videat, licet ille non omnes ejus proprietates attingat. Nam quod quidam objiciunt de civitate Tungrorum; scilicet eam vocem non pro sola urbe, sed universo illarum gentium tractu, capiendam

UVA. BHSC. BU 00896

piendam. Quidam ſcriptor, dum ut mihi quidem videtur, ſententiam noſtram conatur refellere, negat inter cætera Plinium umquam in his oris fuiſſe, ac niti in iſtis adſerit aliena fide. Sed quod pace ipſius dixerim, ipſemet fallitur. luſtravit enim hæc loca magnus ille naturæ Myſtes, & in ipſam uſque Friſiam penetravit, ut è ſcriptis ejus abunde conſtat. Idem ille quem dixi ſcriptor Huberto etiam Thomæ adſtipulatur, & Tungros ait fuiſſe urbem maritimam. quod fieri tamen non poſſe ex argumentis paullo ante adductis vel cæco apparet. De civitate & gente Tungrorum honorificam ſæpe mentionem faciunt, præter recentiores, Cornelius Tacitus, Strabo, Iulius Capitolinus. & ſuperſunt in hunc uſque diem tota paſſim hac Belgica plurima nominis atque magnitudinis nobiliſſimæ hujus nationis monumenta: qualia Tongrenhemium, juxta Coloniam Agrippinam. Tongerloa apud Brabantos, & Tongrinum in Comitatu Namurenſi.

Huyum antiquis temporibus opidum erat famoſum, amplum & potens, dicebaturque ex quorumdam ſententia *Benefactum.* ſed crebro deindè à barbaris nationibus dirutum, & dignitatem ſimul, & nomen amiſit. Hodie, Huyum dicitur, à cognomine rivulo, qui natus ad Haveiangam pagum, magno & turbido impetu, maxime vero cum imbribus adaugetur, ad Caurum properat, ac Moſæ hocipſo loco commiſcetur. qui Moſa opidum Huyum interluit, ac in duas fere æquales partes ſcindit, ſed conjunctum pulcherrimo & mirando ponte. Diſſidet Huyum Leodico quinto milliari, ac mediocris ſane locus eſt, bona & valida arce communitus, quæ urbem ex edito monte deſpicit, opus dicti illius Epiſcopi Cardinalis. Ager opido circumjectus dives eſt optimi ferri venis, ideoque complures hic officinæ ferrariæ. pecoris item ſat magna vis.

Haſſeletum adſidet flumini Demeræ ſupra fuſe deſcripto, & Trajecto ad Moſam quatuor, Leodico vero ſex leucarum intervallo abjungitur, opidum minime contemnendum, ædificiis ſimul & civibus frequens. Civem dedit Franciſcum Titelmannum, Ordinis D. Franciſci virum longe doctiſſimum, & complurium operum editorem. In finibus Haſſeleti & ad Demeram flumen, Curinga eſt, amplus atque amœnus admodum pagus, ſpectabilis

UVA. BHSC. BU 00896

ſpectabilis luculento illo palatio, quod ædificari hic juſſit, & pulcherrimis hortis inſtruxit idem ille quem dixi Cardinalis. Hoc loco, ceu amœniſſimo quodam ſeceſſu, utuntur creberrime Reverendiſſimi iſti Præſules, & cum aula in eo ſubſiſtunt.

Dinantum, ut volunt, dictum eſt, leviter immutata voce, à Diana, quæ & templum hic habuit, & ſacerdotes. qui ad aram ejus, haud ſecus quam in celeberrima illa apud Epheſum æde, ſacrificaverint. Adſidet dextræ Moſæ fluminis ripæ, & Boviniaco, quod ad alteram ripam eſt, leucæ tantum quadrante, Leodico, plus duodecim leucis abjungitur. Fuit vero & iſtud opidum magni nominis, ac mercimoniis olim floruit. ſed cum bella, tum aliirerum humanarum caſus ſæpius deſtruxerunt. Inter alios vero dirui juſſit Carolus Dux Burgundiæ. & cum iterum ſurrexiſſet, ac mediocri eſſet loco, cinxit magno exercitu Galliæ Rex Henricus ſecundus. qui Mariæburgo victor rediens, mox in deditionem accepit, ſed Germani militis inſolentia factum, ut injuſtiſſime diriperetur. arx, utcumque machinis concuſſa, primos tamen incurſus animoſe ſuſtinuit: ſed cum iterum iterumque horribili tormentorum ſtrepitu tunderetur, obſeſſi, auctoribus Germanis, dediderunt ſe Gallo. qui & arcem mox demolitus eſt, alto monti impoſitam. Atqui & opidū hodie inſtauratur, & reſurgit paullatim ipſa arx. quia ſcilicet ager opido circumjectus, probus, & compluribus nigri marmoris, ferri, æris, ac aliorum etiam lapidum operariorum venis, longe uberrimus. unde & divites multi cives, quique paſſim in ipſa uſque Britannia negotientur. Dinanti natus fuit Henricus Deverus, Iuriſconſultus doctus, & ſcriptis clarus.

Maſacum, Stochemio quidem duabus, Leodico vero ſeptem leucis abjungitur, opidulum non incelebre, ad lævam Moſæ ripam. Primo hinc milliari Thora eſt, amœniſſimus locus, & magna eminentique pervetuſti & inſtituti & conditus Abbatia memorandus. nec admittuntur enim in nobiliſſimum iſtud Canonicarum collegium niſi Comitiſſæ, ut vocant, & Baroniſſæ, vel ut minimum Equitum nobili ſtirpe prognatorum filiæ. ſicut alibi ſcripſimus de Canonicis illis Montenſibus. Licet vero & iſtis, ubi viſum eſt, nubere. ſed non gaudet hac facultate Antiſtita, quæ ſupremam in agros & pagos aliquot circumjectos,

cumjectos, non in ecclesiasticis tantum, sed & civilibus caussis, jurisdictionem exercet, lautissimo censu instructa. agit in clientela Sacri Romani Imperii, ea & auctoritate & præeminentia, ut gaudeat monetæ ex auro argentoque signandæ facultate. ita quidem ut splendide prorsus & magnifice vivat, Sacellanos atque Canonicos, item alios minorum gentium administros, ad cultum Divinum alat. Condidit nobilem Abbatiam Anfridus Comes Hugiensis, anno circiter 972.

Stochemium, bonum sic satis opidulum, ad eamdem est Mosæ ripam, Trajecto dumtaxat tribus, Leodico, septem leucis abjunctum, & ab eo quem diximus Cardinali reparatum.

Bilsa, modicum item est opidum, altero à Trajecto, quarto à Leodico milliari. Iuxta Bilsam ad teli jactum, & altera fere à Trajecto leuca perinsignis ad Demeram flumen pagus est, Sedi Leodicensi subditus, & amplissima Abbatia, Munster-Bilsen vulgo appellant, conspicuus. Eam itidem colunt Canonicæ nobili stirpe prognatæ, quæ & ipsæ, cum visum est nubunt, quarumque Antistita & amplissima jurisdictione, & luculentissimis annuis censibus gaudet. Ipse locus & amplus est, & magnificus, templo ac monasterio ad miraculum pulchro, aliisque horsum spectantibus ædificiis exornatus. Ostendunt hic integrum cornu monocerotis, sex & amplius pedes longum. quod allatum adfirmant à filia quadam nescio cujus Ducis Britanniæ. quæ religiosam vitam professa, sanctissime apud istas vixerit, ita ut ipsum Cœnobium, in memoriam ejus nominis, dedicatum sit Sancto Amori.

Dum alteri operis hujus editioni imponerem summam manum, designabant hoc loco, & jam delineabant novum quemdam, etsi à multis annis excogitatum aquæductum, per quem Demera fluvius, duorum vel circiter milliarium spatio, juxta urbem Trajectum, ubi solum depressius, & recipiendis aquis accommodatius, ducerentur in Mosam flumen. nobilem sane ac laudandam inventionem! nam per huncipsum canalem conduci poterunt naves ex Mosa in Demeram, atque hinc porro in Diliam, Rupelam, Scaldim, adeoque in ipsum mare, idque per opida multa & pagos, aliaque primaria tractus loca, in geographicis tabulis annotata, magno hercules horum

UVA. BHSC. BU 00896

horum & vicinorum hominum bono, qui non ultra cogentur tot & tantas è Gallia ac Leodicensi Provincia merces, tam longinquo itinere, tamque immenso sumtu, & temporis impendio, ne quid jam de periculis, deque tædio perviam devorando attingam, per Hollandiam Geldriamque conducere.

Trudonopolis, vulgo Sint Truyen/ sedes olim, ut volunt, Centronum, populorum veteris Galliæ, quorum largiter meminit Iulius Cæsar, Tungris tertio tantum, Leodico vero sexto milliari abjungitur, opidum bonum ac pulchrum, cujus incolæ lingua utuntur Brabantina, quæ & quatuor ultra versus Leodicum leucis in frequenti est usu. quare, etsi pareant Sedi Leodicensi, Brabanti tamen haberi atque agnosci volunt. Est hic nobile illud Cœnobium D. Trudonis, opido à se faciens nomen, adeo potens & locuples, ut ipsum opidum Abbas è semisse possideat, cumque legendi sunt Magistratus, parem cum ipso Episcopo numerum eligat. Dedit locus clarissimum illum Rodolphum, Antistitem Trudonensem, virum à litteris notum. Iuxta est celeberrimum illud Bernsemium, Cœnobium Illustrissimi Ordinis Equitum Teutonicorum.

Tuinum, non incelebre in Hannonia opidum, Montibus tantum quinque, Leodico vero novemdecim leucis distat. Non procul Tuino & Covino, inter Sabim & Mosam flumina, ditione Leodicensi, duo extant & pulchra simul & opulenta cœnobia. quorum alteri nomen est *Asne*, alteri *Lobbe*, seu Lobiensi, quod sic dictum volunt à propugnaculo quodam Iulii Cæsaris, & *Castris* ut addunt *Labienus*, à Labieno videlicet, Imperatoris ejus Legato, militum Duce fortissimo.

Visetum distat Leodico altero milliari: Varemium, quarto: Beringa denique, sexto: loca satis celebria, & peropportune sita. Herca, Brea, Pera, Hamontum, Leodico pari septem leucarum intervallo abjunguntur, loca haud magni nominis, & in quibus vix quidquam notabile.

Sineia, opidum perantiquum, etsi valde exiguum, Leodico dissidet octo leucis: Fossea, decem: Covinum, octodecim. suntque opidula mediocria, nec omnino contemnenda. Et hactenus quidem de opidis muro clausis: sequitur ut lustremus & alia quædam loca, memoratu haud prorsus indigna, & prima quidem occurrit.

UVA. BHSC. BU 00896

Florenna, Bellomontio Namuroque pari quinque leucarum ſpatio diſſita, bonum olim opidulum, ſed per ultima iſthæc bella miſere mutilatum deſtructumque à Gallis. qua facie & in hunc uſque diem conſpicitur.

Cereia, pulcherrimum propugnaculum, ubi habitaſſe volunt Cæræſos, populos Cæſari celebratos, Leodicotrium leucarum intervallo abjungitur. Dirutus fuit etiam iſte locus, ac diu ita manſit, ſed inſtauravit tandem magnanimus ille Cardinalis Erardus.

Supereſt porro hodieque primo ab urbe milliari pagus Ebura, quo loco adſerunt olim fuiſſe maximam & primariam civitatem antiquiſſimorum Eburonum, qui & nomen ab ea acceperint. Iuxta pagum complures inveniuntur venæ præſtantiſſimi ſulphuris.

Pari fere intercapedine diſtat ab urbe Herſtalla, locus unde inditum nomen Pipino ſecundo. Item Iupilia, locus itidem memorabilis. quare & utriuſque haud raro meminerunt Scriptores. In confiniis autem iſtorum locorum, & ſecundum utramque Moſæ ripam, compluria olim extabant palatia, & ampliſſima ſplendidiſſimaque prætoria Principum Pipinorum, juſtis fere ſuburbiis paria; ad quæ ſæpius ipſi devertebantur, animumque honeſta & utili voluptate recreabant. nam, ſi verum amamus, nulla uſquam ne fingi quidem aut cogitari poteſt Provincia, quæ, ſeu aëra forte adſpicias & mirandam cæli temperiem, ſive flumina, ſilvas, montes, valles, vineas, fruticeta, & quidquid præterea tale eſt, adque venationis, piſcationis, & aucupii uſum requiritur, contempleris, vel amœnior ſit quam hæc noſtra, vel felicior. quare & Carolum Magnum plurimum eam frequentaſſe, & Paſchalia feſta crebro inibi tranſegiſſe, memoriæ proditur. Eſt præterea primo ab urbe milliari pulcherrimus quidam & amœniſſimus mons, ſed abruptus idem, & propemodum inacceſſus, ut qui unicum habeat tantum ab ortu adſcenſum, ideoque vulgariter audiat *Chevre-mont*, quaſi dixeris *Mons Caprarum*. Is finitima quæque longe lateque detegit, & flumen in Arduenna natum ac radices ejus præterfluens, è ſublimi deſpicit. In vertice antiquiſſimis illis temporibus ædificata erat prænobilis quædam & ampla arx, cujus etiam hodie memorabiles oſtenduntur reliquiæ. Eam arcem occupaſſe denique legitur crudelis quidam & inhumanus tyrannio: qui fretus

UVA. BHSC. BU 00896

tus asperitate ipsius loci, finitimum omnem tractum miserrime devastabat, sic ut ipsa etiam civitas & suburbia ejus extrema quæque paterentur. & perennabat sane pestis, nisi novo ei & inaudito stratagemate in hunc modum iviſſent obviam. Invitaverat forte immitis prædo Leodicensium Præsulem, qui Monulphus tunc, ordine duodecimus, testem eum adhibiturus infantis sui baptismo. Episcopus datam occasionem se & alios à tyrannide liberandi lubens arripuit, & selecta militum manu, sed quos habitus sacerdotes argueret, comitatus, arcem & Dominum ejus adiit, subsequentibus porro & aliis viris militaribus. mox sine ullo temporis dispendio in prædones irruunt, eosque ad unum omnes cædunt, sic ut ne nuntius quidem cladis supereſſet: hinc eodem adhuc furore perciti, detestabilem illum locum una opera funditus demoliti sunt. atque ex illo tempore, id est anno (ut volunt) octogesimo supra quingentesimum, ne quid iterum simile patiantur, jurare coguut Episcopos suos cives Leodicenses, numquam se permissuros ut reparetur illa rupes.

Instituit olim ampliſſimum istum Leodicensem Episcopatum Hubertus Aquitanus, Bertrandi, terræ illius Dynastæ, filius. etsi alii faciant multo antiquiorem. Is Hubertus, religioné impulsus, Aquitaniam suam deseruit, & Brabantiam adiit, ubi arctissimam amicitiam coluit cum Lamberto Episcopo Trajectensi ad Mosam. Cumque postea desiderium subiisset videndi summum Pontificem, & sacra illa loca perlustrandi, homo Romam profectus est. quo cum nuntius adferretur, crudeliter interfectum esse à Trajectensibus Divum Lambertum, Sergius Pontifex Hubertum nostrum creavit Episcopum Trajectensem. Hubertus, Trajectum redux, benigne à civibus illis susceptus est. sed cum abhorreret eos atque detestaretur ob nefariam Divi Lamberti cædem, cogitare mox cœpit de transferendo aliovorsum Episcopatu, ac Leodicum abiens, urbem illam vel condidit primus, vel instauravit, Legiamque (ut diximus) nuncupari voluit. exornavit deinde pulcherrimis ædificiis ad Divinum pariter & humanum cultum, moxque legibus prius latis, & approbante Summo Pontifice, Episcopalem cathedram Trajecto Leodicum transtulit, anno Christi 713, transportato eodem & corpore Divi Lamberti, cujus nomini

UVA. BHSC. BU 00896

ac honori dedicavit postea peregregium illud Cœnobium, cum augusto illo Canonicorum Collegio paulloante commemorato. ubi mortuus tandem post sanctissime actam vitam, adscribi meruit etiam ipse Divorum consortio. A clarissimo autem illo Divo usque ad hunc Ernestum numerantur in ea sede Episcopi octo & quinquaginta. in quibus non pauci inveniuntur viri pii & sancti. sed nec hodie bonitas gravitasque Episcopalis defecit. Nam & inter recentiores mirifice nuper claruit Erardus à Marca, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Roberti fortissimi viri frater. qui in eo fuit apud Principes Christianos pretio, eaque & auctoritate & gratia polluit, ut pacatam habuerit regionem per triginta ipsos annos, & quietem ita fundarit, ut & hactenus ea perseveret. Idem non urbem modo, sed & totam quam late patet ditionem, varie passim reparavit, opidis aliquot arcibusque (ut supra ostensum est) à fundamento instauratis. atque ut dicam paucis, ita liberaliter & profuse reipublicæ se impendit, ut merito omnes eum suspexerint, glorioseque Patris patriæ nomine decoraverint. Obiit magnus ille Antistes, ut constat è regio ejus tumulo in choro (ut vocant) ædis D. Lamberti visendo, anno à Christo nato 1538. Visitur inibi statua ejus ænea, ad vivum (ut volunt) efformata & genibus nixa, cui adstat imago mortis, sic ut fieri solet expressa, cum brevissimo, sed scito admodum epitaphio, *Erardus à Marca mortem habens præoculis, vivus posuit.* Cardinali successit Cornelius de Berges, Dominus Sevenbergæ. qui quod animo esset professioni Ecclesiasticæ parum addicto, dignitatem Episcopalem cessit Georgia Austrio, filio naturali Imperatoris Maximiliani, Archiepiscopo Valentino, digno sane ac reverendo Antistiti. cui mortuo surrogarunt coadjutorem ejus Robertum, fratrem Illustrissimi Marchionis Bergozomii, juvenem doctum pariter & religiosum. Is, quod valetudine esset parum firma, & atra bili infestaretur, abdicavit se nuper hac dignitate, dum molior primam operis hujus editionem. quare ob raras suas virtutes, & flagrantissimam populi simul & augusti Collegii gratiam, suffectus ei Gerardus Groesbequius, Collegii Divi Lamberti Decanus, nobilissimus certe ac venerandus Præsul, & in tanta existimatione & fama, ut allectus postea fuerit in Collegium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium.

Huic

UVA. BHSC. BU 00896

Huic denique viam universæ carnis ingresso surrogatus est liberis omnium votis, & sollennibus ceremoniis, utriusque Bavariæ Ducis frater, hujusmodi fere inscribens titulos: *Reverendissimus & Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus Ernestus, Sanctæ Ecclesiæ Coloniensis Archiepiscopus, Sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarius, Princeps Elector, Ecclesiæ Leodiensis Episcopus, Monasteriensis, Hildesemensis & Frisingensis Administrator, Princeps in Stabel, Comes Palatinus Rheni, Superioris & Inferioris Bavariæ, Westphaliæ, Angariæ, & Bullonii Dux, Marchio Francimontanus, &c.* Princeps equidem supremi loci & ordinis, ac rarissima quadam virtute præditus. Eligitur porro Episcopus Leodicensis à Collegio Divi Lamberti, approbatur ab universo populo, tandē vero, ut cæteri omnes Catholici Præsules, à Romano Pontifice confirmatur. nec Episcopus tantum est, sed & Sacri Imperii Princeps, Dux Bullonii, Marchio Francimontanus, Comes Lootsensis & Hasbanensis, quæ loca subsunt, ut diximus, huic Episcopatui, & ab eo dependent. Annui ejus reditus sanequam luculentissimi, ut qui tricena fere millia ducatorum excedant. imo si populis suis Episcopus recte utatur, & captare norit eorum benevolentiam, numquam deerunt extraordinaria quædam subsidia, ne quid dicam de sacerdotiis, vel ut vulgo appellant præbendis ac beneficiis, dispositioni atque arbitrio ejus reservatis. Atque hæc de Leodico. procedamus deinceps ad Aquasgrani, si brevissime tamen præmiserimus, uti rem consideratu non indignam, quam ingens sit differentia inter terram virosque Leodicenses, necnon agrum & homines Aquisgranenses, quamquam sexto dumtaxat milliari abjunctos, imo conterminos inter se atque adfines. Leodicum ergo alieno imperio premitur; Aquisgranum est sui juris: subsunt diversis Episcopis; etsi ambæ in clientela Sacri Imperii: Leodicum utitur lingua Gallica; Aquisgranum Germanica: viri Leodicenses, alacres, festivi, tractabiles, Aquisgranenses, melancholici, severi, difficiles. In summa, tantum alteri & natura, & moribus, totaque adeo vitæ ratione ab alteris differunt, quantum Galli discrepant à Germanis. quod non parvum sane discrimen est. Sed non est quod miremur tantopere gentem genti discrepare, cum idem in singulis pænè hominibus observemus. illud magis mirandum, quod videlicet tanta sit inter cœlum & solum

UVA. BHSC. BU 00896

utriuſque gemis, ſub eodem climate, diſſimilitudo. conſtat enim æſtatem tempeſtivius multo incipere apud Leodicenſes, ideoque & fructus ſimul & fruges prius hic matureſcere: imo nives interdum & glaciem apud Aquiſgranenſes conſpici, cum eorum apud Leodicenſes ne veſtigium quidem apparet.

AQVISGRANVM.

AQVISGRANVM, quam rectius forte Aquaſ-grani vocaveris, & vocabulum ſimul & conditum, ſi Munſterum audimus, acceptum fert Grano, Neronis Imperatoris fratri. ego vero Neroni hoc nomine fratrem fuiſſe nuſquam lego. Paullus Æmilius tradit, Granum quemdam è priſcis illis nobilibus, palatium à ſe conditum in hocipſo loco, ubi & ſcaturiebant tunc temporis, & hucuſque ſcaturiunt nobiliſſimi illi calidarum aquarum fontes, ſuo nomine exornaſſe. Alii volunt eam eſſe urbem, quam Ptolemæus *Veteram* nominet, *in qua legio trigeſima Vlpia, &c.* Luitprando eſt *Grani palatium*, Rheginoni *Aquis palatium*. Ipſi incolæ, & cum iis Germani omnes & Belgæ, Aken vulgo appellant, voce quam Itali vertant *Acque*. Galli, contracta voce *Eaux*, per ſyncopen vocant *Aix*, adjecto fere epitheto *la Chapelle*, ad diſcrimen cognominis opidi *Aix*, ubi ſedes ſupremi Concilii (*Parlamentum* vulgo indigetant) Provinciæ Narbonenſis: quod ipſum Latini *Aquas Sextias* dicunt, à calidis illis & ſalutiferis aquis, itemque Sextio conditore. Verum utut iſta ſe habeant, ſita eſt perquam opportune civitas Aquiſgranum inter Ducatus Brabantiæ, Limburgi, Iuliaci, & Epiſcopatum Leodicenſem; ac Trajecto ad Moſam Duraque pari quatuor, & prægrandium quidem, Limburgo trium, Leodico denique ſex leucarum intervallo abjuncta. Deſtruxit eam, & ſolo æquavit, eodem cum Agrippina Colonia totque aliis civitatibus tempore, ut nonnulli adfirmant, Hunnorum Rex Attila. Munſterus deſtructam quidem ac deſolatam tradit, ſed nec tempus exprimit, nec auctorem. Alii tantam antiquitatem reſpuunt, & à Carolo Magno demum condi ceptam adfirmant. Quamvis autem non videatur veriſimile, in loco tam commode poſito, tamque notis & efficacibus aquis prędito, non ante jacta fuiſſe

UVA. BHSC. BU 00896

fuiſſe aliqua ſaltim urbis fundamenta: non invenio tamen ipſos cives aliam ei originem adſignare, quam ab eo Imperatore. qui delectatus, ut ajunt, & loci amœnitate, & egregia cœli temperie, opidum primus condidit, variiſque cum ſacris tum profanis ædificiis, nominatim vero pulcherrimo illo templo, Sanctiſſimo Salvatori, ac Deiparæ Virgini ſacro, decoravit. in quo templo variæ etiamnunc oſtenduntur reliquiæ, ab eodem Imperatore, partim auctoritate & juſſu, partim etiam magno ſumtu atque impenſis in hoc opidum comportatæ. Neque vero ſatis habuit condidiſſe, ſed excoluit inſuper quibuſcumque potuit modis, & illuſtravit. juſſo inter cætera, quod cum aliis aliquot Scriptoribus teſtatur Beatus Rhenanus, ut cis Alpes quidem haberetur in poſterum principalis atque primaria Sacri Romani Imperii, & Galliæ regni ſedes. utque in ea ſuſciperet Romanorum Rex, manu Archiepiſcopi Colonienſis, cujus cathedræ ipſa ſubjicitur, coronam quam vocant ferream. ſicut argenteam quidem Mediolani, auream vero Romæ ab ipſo Pontifice illum accipere voluit. Qua de re, præter alia quædam documenta, extant ſequentes iſti verſus. ac primo quidem in fronte propylæi cujuſdam domus Senatoriæ:

Carolus inſignem reddens hanc condidit urbem,
Quam libertavit, poſt Romam conſtituendo
Quod ſit trans Alpes hic ſemper Regia ſedes,
Vt caput urbs cuncta colat hanc & Gallia tota.
Gaudet Aquiſgranum præ cunctis munere clarum,
Qua prius Imperii Reges nunc laureat almi.

Et in alia quadam janua:

Hic ſedes Regni trans Alpes habeatur,
Caput omnium Civitatum & Provinciarum Galliæ.

Præter autem tam multa tamque inſignia privilegia huic urbi ſuæ conceſſa, ſolitus idem Imperator, quotieſcumque per bella liceret, in eam ſecedere, ac magnam vitæ partem inibi degere, ubi & obiit tandem anno à nato Chriſto 814. ſepultus in æde Beatæ Virginis, cum vixiſſet annos 72, regnaſſet 47, imperaſſet denique 14. Epitaphium tumulo ejus marmoreo, ſine alia pompa, inſcriptum, ecciſtud: *Caroli Magni, Chriſtianiſſimi Romanorum Imperatoris, corpus hoc conditum eſt ſepulchro.* Paullopoſt magni Imperatoris obitum. inauguratus hic fuit ac diade-

UVA. BHSC. BU 00896

mate cinctus ejus filius Ludovicus Pius. Quod ab aliis quoque Imperatoribus hactenus obſervatum eſt, uſque ad Carolum ipſum Quintum, qui cum ageret in Hiſpania, Imperator creatus eſt anno 1519, menſe Iulio, anno-que proxime inſecuto Octobri menſe ſollenniter in hac ipſa urbe coronatus, ubi & Ferdinandus frater anno 1531, coronatus eſt Romanorum Rex, fratri poſtmodum in auguſtiſſima illa dignitate ſuffectus. Quoniam vero devenimus ad hunc locum, & occaſio ipſa nos invitat, videtur ſane haud alienum fore ab inſtituto, ſi in operis noſtri exordio, miſſa, ut quæ nemini nō in promtu ſit, veterum & priorum illorum Cæſarum, Iulio primum oriundorum, origine, breviter diſſeramus, quanam ratione & modo eligendi Imperatoris Romani jus ad Germanos primum tranſierit. tum de Electoribus quoque agamus, & eorum officiis, deque ordine ſimul & ritibus in electione Imperatorum uſurpari ſolitis Dico igitur, poſtquam ob Cæſarum Romanorum, Bizantii tunc agentium, & ignaviam ſimul & infortunia obque Galliæ Regum virtutes & egregia in Eccleſiam merita, Leo tertius Pontifex Maximus, at non alia tamen, quam ceu Capitis populi Romani auctoritate, & communi illius conſenſu (quia nempe terræ occidentales, præſidio vacuæ, videbantur opus habere peculiari Principe) anno Chriſti octingenteſimo Imperatorem renuntiavit Carolum Magnum, dignitatem illam, approbantibus ſucceſſive Pontificibus, aliquamdiu manſiſſe apud Caroli poſteros. iis vero in meliori ſtirpe extinctis, factum eſſe, ut anno altero poſt milleſimum, exilio liberatus Gregorius Quintus, patria Saxo, ab Othone tertio, Imperatore ex illa ipſa gente, quo & Cæſari gratitudinem ſuam, & patriæ fidem atque amorem approbaret, nemine prorſus intercedente, ſpeciali decreto conceſſerit nationi Germanicæ, Imperatorum, ea quæ hodieque in uſu eſt ratione, creandi inaugurandique facultatem; interdicto electis, quo videlicet prærogativam aliquam Pontificibus reſervaret, ne inſcriberent Imperatoris ſive Auguſti titulos, donec Imperii diadema ab ipſo Pontifice ſuſcepiſſent. atque hinc conſuetudo illa petendi Romam, & coronam inibi à Pontifice capiendi, nec alium ante, quam Regis Romanorum, vel & Cæſaris titulum, inſcribendi. Electores ſunt numero ſex, tres nimirum eccleſiaſtici, & totidem ſæculares.

UVA. BHSC. BU 00896

lares. illi, sunt Archiepiscopi Moguntinus, Trevirensis, Colonien sis: hi, Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgensis, & Comes Palatinus ad Rhenum. qui si forte discordent, decidit hanc controversiam suo suffragio Rex Bohemiæ. Ecclesiastici dignitatem habent Cancellariorum Sacri Imperii, Moguntinus videlicet per Germaniam, Trevirensis per Galliam Colonien sis per Italiam. Bohemus Imperatori est à poculis, sive, ut vulgo loquuntur, Pincerna: Saxo ensem præfert, & audit Archimareschalcus: Brandenburgicus Imperatoriæ Majestati est à Culbiculis: Palatinus denique Dapifer. Imperatori publice se spectandum exhibenti, & Cæsaream Majestatem ostentanti adversus sedet Archiepiscopus Trevirensis, dexter Moguntinus, sinister Colonien sis. Moguntino ad dextram sedet Bohemus, & infra hunc Palatinus. Saxo Colonien si ad lævam est, & à latere habet Brandenburgensem. Si obeunda est supplicatio, Imperatorem præcedit Trevirensis, latus utrumque claudentibus Colonien si & Moguntino. à tergo sequitur Rex Bohemiæ, & post eum suo quisque ordine cæteri Principes Electores. Renovavit has leges ac de integro confirmavit anno 1356 Carolus Quartus. qui & varie passim easdem auxit, & scripto, quod *Bullam auream* vocant, consignavit. Ordo quem Electores in electione creationeque Imperatoris servant, in genere talis est. Moguntino, ex lege Caroli Quarti, incumbit, statim ut certior factus est de Imperatoris obitu, reliquis Electoribus indicare, ut ad certum aliquem diem, id est ut plurimum intra tertium mensem, Francofurti, insigni Germaniæ opido, vel ipsi se coram sistant, vel delegatos suos absoluta potestate instructos mittant. Quod si forte prædicti Archiepiscopi negligentia denuntiatio illa prætermittatur, Collegæ tamen oportet ut intra terminum illum compareant. quod qui negligit, is in eam quidem electionem privatur jure suffragii. Francofurtum ingredientibus non licet nisi ducenos equos secum adducere, & in iis non ultra quinquagenos armatos. Magistratus urbani Electoribus debent esse fideles, nec ullos omnino extraneos, præter familiares ipsorum, quantisper electio durat, in urbem intromittere. Electores convenire solent in æde Divi Bartholomæi. ubi primum fit res Divina, & imploratur gratia Spiritus Sancti. inde, præeunte Moguntino, jurant omnes in ea se

UVA. BHSC. BU 00896

ea se actione nihil daturos gratiæ, nihil pretio, pactis, promissis: sed in omnibus candide habituros decori & utilitatis publicæ rationem. His peractis, pergunt ad ipsam rem. neque loco prius excedunt, quam creatus sit novus Cæsar. quod ipsum si ultra trigesimum diem protollunt, nihil ipsis subministratur quam aqua & panis, Princeps plurium votis electus, non aliter quam si tulisset omnium puncta, & est & habetur Cæsar. quod si trium suffragia in Titium forte propendeant, totidem rursus in Seium, eo casu Bohemus, ut diximus, controversiam voto suo decidit. Cæsar ita renuntiatus, ante omnia jurejurando confirmat Electorum privilegia. approbat Francofurtum esse sedem electionis, Aquisgranum vero inaugurationis, quo iturum se prima statim occasione ad coronam accipiendam spondet. Electorum filios oportet inde à teneris annis Latinam, Italicam, & Sclavonicam linguas discere. Sed veniamus jam ad ipsam inaugurationem. Cæsar ad tantam dignitatem perveniendi cupidus, Electoribus statuit diem, ad quem omnes conveniant Aquis-grani. eo ad constitutum diem accedenti, Electores, jam ante ingressi, extra portam occurrunt, jamque propiores facti ex equis descendunt, & sollennibus antiquisque ritibus Cæsarem venerabundi excipiunt, perorante communi omnium nomine Moguntino. cui per Oratorem benigne respondet Cæsar. ita junctim ingenti pompa urbem subeunt, moxque ad primarium Divæ Virginis templum progressi, preces inibi fundunt. hinc ad palatium porro se recipiunt. Die proximo revertuntur ad ædem sacram. in qua media ingens pendet corona ex ære, auro obducta. subter eam prosternit se humi Cæsar, & sic pronus persistit, dum à Colonienſi recitantur certæ quædam preces. recitatis, erigunt supplicem Moguntinus & Trevirenſis, perducuntque ad summam aram. hic humi rursus procumbit, & peractis quibusdam ceremoniis, ad thronum tandem perducitur. ubi assedit, Colonienſis Missam auspicatur, & ad Cæsarem versus, interrogat, numquid fidem Catholicam defensurus sit? numquid protecturus ecclesiam? administraturus justitiam? instauraturus Imperium? & Romano Pontifici debitum cultum delaturus? Ea ubi promisit Cæsar, ad aram rursus perducitur, promissa jurisjurandi religione confirmaturus.

UVA. BHSC. BU 00896

maturus. præstito juramento, revertitur mox ad thronum: & post alios iterum ritus, ungit illum Colonienfis oleo consecrato in pectore, hinc in capite, inque brachiis item & palmis. unctum Moguntinus & Trevirenfis in Sacrarium ducunt, ubi Diaconi cultu assumto, ad sedem redit. Sedenti post varias ceremonias Colonienfis strictum gladium porrigit, commendatque rempublicam Christianam: moxque gladio in vaginam recondito, annulum digito ejus inducit. inde paludamentum illi in humeros injicit, ac sceptrum & globum illum, qui orbem terrarum notat, in manum tradit. in quo ipso articulo omnes tres Archiepiscopi coronam capiti ejus imponunt, & ad aram reducunt: ubi post sumtam communionem sacram, denuo jurat facturum se quidquid bono Principe dignum sit. Eo facto, collocatur magis sublimis in alia quadam sede marmorea, ubi denique creat aliquot equites. Hinc Moguntinus Deum precatur pro ejus salute, ac se & Collegas ipsi commendat. Postea ad palatium juncti redeunt, ubi in uno eodemque triclinio, sed distinctis mensis, & Cæsar & Electores alacriter sumunt prandium. Postridie Cæsar Electores vocat ad cœnam. tertio die rursus adeunt templum, finitaque Missa ostendit iis sacrificus huic rei præfectus reliquias quasdam sacras, inter alia vero eosipsos pannos, queis involutus olim humani generis Reparator. Ea religione peracta, testatur publice Moguntinus approbari electionem & cæteros omnes actus à Romano Pontifice, electoque injungit ut deinceps futatur vocabulo Cæsaris & Regis Romanorum. Simili prorsus modo ac ratione, pauculis tantum ritibus immutatis, inaugurari solent Rhemis, nobilissimo Galliæ Belgicæ opido, adsistentibus Regni Paribus, Reges Galli, verum longe tamen majori pompa & fastu. Sed revertor ad Aquas-grani: quod equidem fateor esse opidum lautum, & temperatissimo frui cœlo, quin & fertili admodum territorio cingi: sedenim ædificiis atque frequentia, famæ adeo splendidæ respondere, id vero constanter nego. Habet intus foriſque pulcherrimas quasdam balneas, sive thermæ magis dicendæ sunt, aquarum naturaliter calidarum è terræ visceribus manantium. quæ cum aliis morbis, tum paralysi maxime & aquæ intercuti expugnandæ conducunt: obsunt vero marcori & omnis

generis

UVA. BHSC. BU 00896

generis febribus, aliisque imflammationibus. eædem aquæ non appetentiam modo lavantibus acuunt, & insigniter juvant concoctionem: sed & propria quadam suavitate pollent, adeo quidem amabili, ut celebraverit eas quispiam hoc hexasticho:

Vnde hic fervor aquis terra erumpentibus uda?
Tela olim his ludens ignea tinxit Amor.
Et gaudens stridore novo, fervete perennes,
Inquit, & hæc pharetræ sint monumenta meæ.
Ex illo fervent, rarusque his mergitur hospes,
Cui non titillet pectora blandus amor.

Aquisgranum libera est Imperii civitas, ex iis quæ modicum tantum aliquod tributum Imperatori pendunt, cætera vero liberæ agunt atque immunes, & propriis suis legibus vivunt. Est præterea in peculiari tutela Ducis Cliviæ, proximi sui vicini, & perpetui socii. Atque hic demum terminum statuemus nobilium istarum & insignium Regionum descriptioni: operi certe & oneri nobis admodum gravi atque difficili, idque tum veterum simul & recentiorum Scriptorum in hoc quidem genere defectu, tum fallacia quoque & diversitate rerum, quæ ab hominibus hauriendæ. alii namque adfectibus suis æquo plus indulgentes, cum sint omnium rerum ignari, nihil tamen nescire videri cupiunt. alii etiam ea quæ sciunt, tegunt. adde huc alia multa tædia atque incommoda, in grandibus hisce & gravibus argumentis scriptoribus pæne adsidue devoranda. Qua in re plurimum mihi fateor profuisse doctissimorum aliquot hominum, tum & aliorum quorumdam in his talibus versatorum civium benignitatem atque industriam. qui aliud aliudque subinde suggerentes, è pelago me traxerunt in littus, eque ancipiti labyrintho incolumem reduxerunt. Ita ut lectis undique & collectis variorum Scriptorum notitiis, variisque opinionibus & sententiis, elegerim postea disposuerimque singula meo more, & telam hanc nostro arbitrio contexuerim, insertis passim data occasione nonnullis, quæ ipsam Belgicam proprie non concernerent. Ita inquam, non sine interna mentis voluptate, ac magno animi gaudio, ad portum tandem conduxi hunc partum, qui lectoribus, & præsertim Belgis, si non alio, saltim

UVA. BHSC. BU 00896

ſaltim eo nomine debeat eſſet acceptus, quod nova quadam inventione, ac novo auſu, primus carceres aperuerim, & ceu viam munierim, iis qui & ſuæ & communis patriæ laudi, altius ſeſe in hoc pelagus volent immergere. Quare & gratias ago primum ſummo & immortali Deo, inde vero eruditis & candidis illis animis, quarum benevolens aura naviculæ noſtræ uſque ad finem adſpiravit.

FINIS.

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

BU.
Biblioteca de Santa Cruz
896

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BU 00896

UVA. BHSC. BV 00896